

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

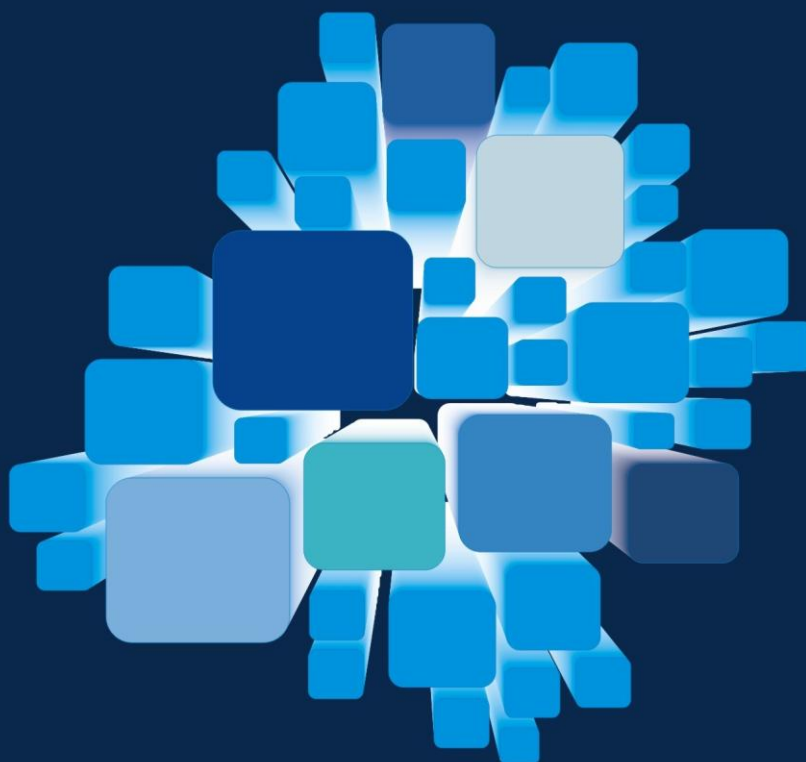
Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr LV/679/18
Sejmiku Województwa Łódzkiego
z dnia 28 sierpnia 2018 r.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

oraz

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ŁÓDZI

TOM 1

ŁÓDZKIE 2030+

Opracowanie wykonano

w Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi

pod kierunkiem

Ewy Paturalskiej – Nowak

dyrektora Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi

Generalny Projektant

Agnieszka Jaszczyńska

Główni Projektanci

Patrycja Czarnecka, Marta Pabich – Makoska, Małgorzata Wrąbel - Budner

Projektanci

Elżbieta Bąbka – Horbach, Maciej Bąk, Michał Bulder, Alina Ditberner, Michał Grzelak, Joanna Jarominek, Jolanta Kowalska, Aleksandra Kraszewska, Małgorzata Kucharska, Renata Leśniak – Kordzińska, Emilia Modranka, Sławomir Podkoński, Piotr Rzeńca, Maksymilian Stanek, Aleksandra Strzelczyk, Barbara Zalega

Opracowanie graficzne

Małgorzata Chrobak, Lucyna Cichocka, Wioletta Izdebska, Justyna Laskowska, Emilia Wcisło

SPIS TREŚCI:

TOM 1

I.	WPROWADZENIE	1
I.A.	UWARUNKOWANIA PRAWNE I ASPEKTY PROGRAMOWE	2
	1. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA W SYSTEMIE PLANOWANIA	2
	2. UWARUNKOWANIA PROGRAMOWE WYNIKAJĄCE Z EUROPEJSKICH, KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH	4
	3. WNIOSKI Z OKRESOWEJ OCENY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO	20
I.B.	METODA OPRACOWANIA PLANU	21
I.C.	PRZEBIEG PRAC NAD PLANEM	23
II.	PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO	25
II.A.	UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA	27
	1. DIAGNOZA STANU WOJEWÓDZTWA	33
	1.1. OSADNICTWO	33
	Struktura sieci osadniczej	33
	Obszary wiejskie	48
	1.2. TRANSPORT	54
	Układ drogowy	54
	Układ kolejowy	60
	Lotnictwo	65
	Multimodalność transportu	68
	- Multimodalność transportu pasażerskiego	68
	- Multimodalność transportu towarowego	69
	1.3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	75
	Elektroenergetyka i ciepłownictwo	75
	Gazownictwo i gospodarka paliwowa	77
	Odnawialne źródła energii	80
	- Energia wiatru	80
	- Energia słońca	80
	- Energia geotermalna	80
	- Energia biomasy i biogazu	80
	- Energia wody	81

Gospodarka wodno-ściekowa	84
Gospodarka odpadami	87
Telekomunikacja	90
1.4. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	92
Zasoby i wartości	92
- Gleby	92
- Kopaliny	93
- Wody powierzchniowe	95
- Wody podziemne	96
- Powietrze	97
- Lasy	97
Ochrona przyrody	104
Zagrożenia	110
- Hałas	110
- Promieniowanie elektromagnetyczne PEM	110
- Awarie	110
- Ruchy masowe ziemi	109
- Powodzie	111
- Zmiany klimatu	113
1.5. DZIEDZICTWO KULTUROWE	116
Zasoby i wartości	116
- Zabytkowe układy przestrzenne	116
- Elementy regionalnej specyfiki dziedzictwa kulturowego	117
- Tradycje regionalne	119
- Dobra kultury współczesnej	121
Ochrona dziedzictwa kulturowego	123
1.6. TURYSTYKA I REKREACJA	128
Infrastruktura turystyczna	128
Formy turystyki	132
Gospodarcza atrakcyjność turystyczna	134
1.7. KRAJOBRAZ I ŁĄD PRZESTRZENNY	138
Wartości i jakość krajobrazów	138
Zagrożenia dla możliwości zachowania wartości krajobrazów	142
1.8. OBRONNOŚĆ I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	144
Tereny zamknięte i przedsiębiorstwa o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym	144
1.9. OBSZARY FUNKCYJONALNE	146
Obszar funkcjonalny o znaczeniu ponadregionalnym	152
- Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi	152
Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym	153
- Miejskie Obszary Funkcjonalne miast powiatowych	153

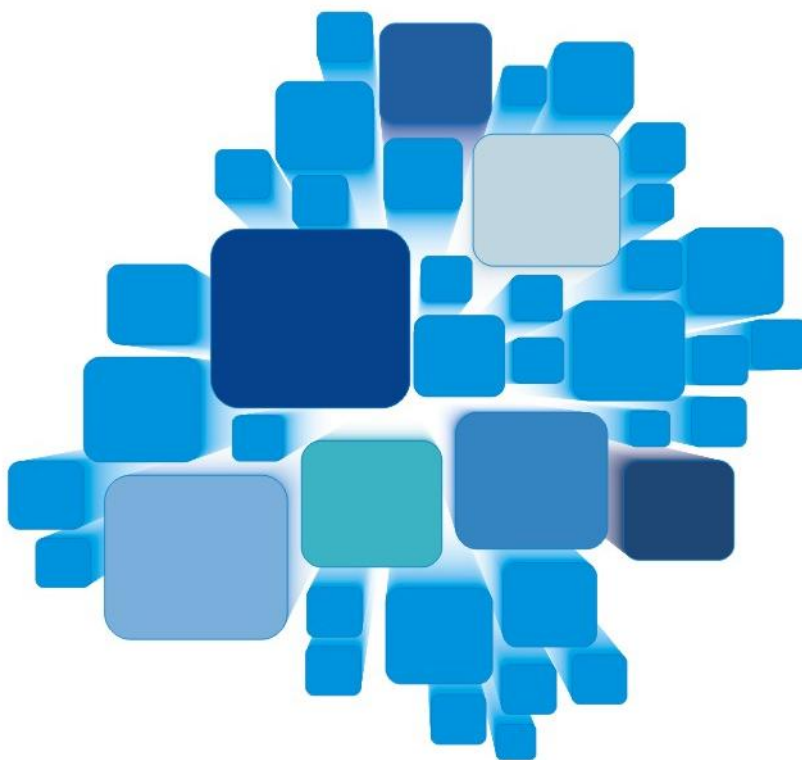

	- Pozostałe Obszary Funkcjonalne	153
	▪ Górniczo-Energetyczne Obszary Funkcjonalne	156
	▪ Ceramiczno-Budowlany Obszar Funkcjonalny	159
	▪ Rolnicze Obszary Funkcjonalne	161
	▪ Turystyczne Obszary Funkcjonalne	163
2.	ANALIZA SWOT	167
3.	GLÓWNE WYZWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA	172
II.B.	WIZJA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA	175
II.C.	CELE, KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZASADY ZAGOSPODAROWANIA I KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA	180
	OSADNICTWO. CEL SZCZEGÓŁOWY I.	181
	<i>Region spójny, o zrównoważonym systemie osadniczym</i>	
	TRANSPORT. CEL SZCZEGÓŁOWY II.	190
	<i>Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury transportowej</i>	
	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA. CEL SZCZEGÓŁOWY III.	202
	<i>Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury technicznej</i>	
	ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE. CEL SZCZEGÓŁOWY IV.	211
	<i>Region o wysokiej jakości środowiska przyrodniczego</i>	
	DZIEDZICTWO KULTUROWE. CEL SZCZEGÓŁOWY V.	225
	<i>Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym</i>	
	TURYSTYKA I REKREACJA. CEL SZCZEGÓŁOWY VI.	232
	<i>Region o wysokiej atrakcyjności turystycznej</i>	
	KRAJOBRAZ I ŁĄD PRZESTRZENNY. CEL SZCZEGÓŁOWY VII.	239
	<i>Region o krajobrazie wysokiej jakości</i>	
	OBRONNOŚĆ I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE. CEL SZCZEGÓŁOWY VIII.	243
	<i>Region o wysokim poziomie bezpieczeństwa publicznego</i>	
	OBSZARY FUNKCJONALNE. CEL SZCZEGÓŁOWY IX.	246
	<i>Region efektywnie wykorzystujący endogeniczny potencjał rozwojowy na rzecz zrównoważonego rozwoju przestrzennego</i>	

I. WPROWADZENIE

I.A. U WARUNKOWANIA PRAWNE I ASPEKTY PROGRAMOWE

1. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA W SYSTEMIE PLANOWANIA

Podstawą opracowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa jest art. 38 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 ze zmianami) wskazujący, że: „organy samorządu województwa sporządzają plan zagospodarowania przestrzennego województwa, prowadzą analizy i studia oraz opracowują koncepcje i programy, odnoszące się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego odpowiednio do potrzeb i celów podejmowanych w tym zakresie prac (...). Uchwałę o przystąpieniu do sporządzania planu zagospodarowania przestrzennego województwa, zgodnie z art. 39 ust. 1 ww. ustawy, podejmuje sejmik województwa.

Przyjmuje się, że plan zagospodarowania przestrzennego województwa **jest wyrazem polityki przestrzennej samorządu województwa** i odgrywa istotną rolę w gospodarowaniu przestrzenią. Określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu w perspektywie długookresowej, uwzględnia ustalenia strategii rozwoju województwa stanowiąc jednocześnie podstawę dla wyboru działań priorytetowych w kolejnych okresach programowania oraz uwzględnia rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym. Plan, jako element systemu planowania przestrzennego, pełni **istotną rolę koordynacyjną** między planowaniem na szczeblu krajowym a planowaniem metropolitalnym i miejscowym, nie będąc jednocześnie aktem prawa miejscowego i nie naruszając uprawnień gmin i związków metropolitalnych w zakresie gospodarowania przestrzenią. Dodatkowo, będąc kompendium wiedzy o regionie, spełnia **rolę informacyjno-poznawczą** dla wspólnot samorządowych wszystkich poziomów i potencjalnych inwestorów.

Projekt „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi” sporządzany jest na podstawie Uchwały Nr IV/42/15 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 stycznia 2015 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz projektu planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi, w trybie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 ze zmianami), która określa jego zakres i miejsce w systemie planowania przestrzennego, i w szczególności odnosi się do:

- **podstawowych elementów sieci osadniczej województwa i ich powiązań komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych**, zwłaszcza w kontekście budowania wewnętrznej spójności regionu oraz kształtowania struktur funkcjonalno-przestrzennych województwa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju;
- **systemu obszarów chronionych, w tym obszarów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, uzdrowisk, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej**, przede wszystkim pod kątem wykorzystania endogenicznego potencjału regionu i trwałego zachowania środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego;

- **obszarów szczególnego zagrożenia powodzią**, zgodnie z mapami zagrożenia i ryzyka powodziowego oraz studiami ochrony przeciwpowodziowej, szczególnie w kontekście istniejących procesów urbanizacyjnych;
- **obszarów występowania udokumentowanych złóż kopalin**, zwłaszcza pod kątem ich ochrony.

Ponadto, projekt „Planu...” określa:

- **rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym;**
- **granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym;**
- **granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych.**

Szczególne miejsce w projekcie „Planu...” zajmują **obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym, a także miejski obszar funkcjonalny Łodzi o znaczeniu ponadlokalnym**, wskazane w oparciu o realne predyspozycje i podstawy rozwojowe, będące strefami dynamicznych przekształceń przestrzennych.

Przyjmuje się, że określone w „Planie...” kierunki i zasady ich zagospodarowania umożliwią sprostanie wyzwaniom rozwojowym regionu przy jednoczesnym zachowaniu zrównoważonego zagospodarowania przestrzennego.

Jednocześnie należy wskazać, że na przestrzeni ostatnich lat zaszły znaczne zmiany legislacyjne, które w istotny sposób wpłynęły na ustawowy zakres planowania, w tym planowania przestrzennego w województwie. Do najważniejszych uwarunkowań prawnych, mających bezpośredni wpływ na zakres planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz kierunki polityki przestrzennej regionu, należą m.in.:

- **zmiany ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** wskazujące m. in. na konieczność określenia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa granic i zasad zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym, sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego jako części planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz dostosowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa do strategii rozwoju województwa po jej aktualizacji;
- **ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774), wprowadzająca na poziomie regionalnym nowy dokument - audyt krajobrazowy, który identyfikuje krajobrazy występujące na obszarze całego województwa, określa ich cechy charakterystyczne i dokonuje oceny ich wartości; rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym uwzględnia się w planie zagospodarowania przestrzennego województwa;
- **ustawa z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych**, określająca i wprowadzająca strefy zakazu lokalizacji elektrowni wiatrowych od budynków mieszkalnych oraz terenów ochrony przyrody tj. rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary Natura 2000;
- **Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 oraz nr 1316/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej**, wprowadzające modyfikację Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T) oraz **ustanawiające instrument „Łącząc Europę”**, zawierające wykaz korytarzy sieci bazowej i wskazujące kluczowe elementy infrastrukturalne obejmujące wszystkie rodzaje transportu;
- **Rozporządzenie RM z dnia 2 stycznia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu lotnisk wojskowych, które mogą być wykorzystane na potrzeby lotnictwa cywilnego;**
- **mapy zagrożenia i ryzyka powodziowego** opracowane przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej na podstawie ustawy Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 r., które uwzględnia się w planie zagospodarowania przestrzennego województwa oraz studia ochrony przeciwpowodziowej opracowane przez Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu i Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie.

2. UWARUNKOWANIA PROGRAMOWE WYNIKAJĄCE Z EUROPEJSKICH, KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Na przestrzeni ostatnich dekad coraz większy wpływ na rozwój poszczególnych społeczeństw mają mega trendy zachodzące w wymiarze światowym. Procesowi temu sprzyja ogólna globalizacja życia – kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego, oddziaływanie rynku światowego, szybkie rozprzestrzenianie się nowych technologii i standardów, a także przenikanie i ewolucja trendów dotyczących wartości i stylu życia. Tendencje te w znaczący sposób wpływają na dynamizację zmian i stymulują rozwój społeczno-gospodarczy, co znajduje swoje odzwierciedlenie w zagospodarowaniu i kształtowaniu przestrzeni.

Do najważniejszych trendów globalnych należą m.in. **masowa urbanizacja i starzenie się społeczeństw**. W najbliższych latach blisko 75,0% ludności świata będzie zamieszkiwać miasta, a osoby powyżej 60 roku życia będą stanowiły ponad 20,0% populacji świata. Jednocześnie powstawanie nowych rynków i wzrost poziomu jakości życia powodować będzie **dalszy wzrost popytu na podstawowe usługi** związane z dostawami wody, produkcją żywności, energią, transportem, edukacją, budownictwem czy służbą zdrowia. Odpowiedzią na te trendy będzie dynamiczny rozwój wszystkich branż i dziedzin gospodarczych, społecznych i środowiskowych opartych na technologiach wykorzystujących innowacyjne rozwiązania.

Miejscom adaptacji **nowych technologii** są głównie obszary miejskie, coraz częściej ukierunkowujące swój rozwój w stronę miast inteligentnych tzw. **Smart City**, których idea opiera się na minimalizacji problemów m.in. związanych z rosnącym zużyciem energii elektrycznej, nadmierną kongestią drogową, smogiem czy niedoskonałymi rozwiązaniami infrastrukturalnymi, na rzecz miast zrównoważonych, przyjaznych środowisku naturalnemu oraz oferujących wysoką jakość życia. W zakresie transportu w miastach promowany jest **rozwój publicznego transportu zbiorowego**, w tym szczególnie wykorzystującego energię elektryczną, jak również wszelkich innych rozwiązań eliminujących emisję zanieczyszczeń do powietrza, m.in. **car i bike sharing**, czyli miejskie wypożyczalnie samochodów i rowerów, oraz współdzielenie środków transportu, przy jednoczesnym rozwoju rynku autonomicznych pojazdów. Inteligentne miasta charakteryzują się również stosowaniem innowacyjnych **rozwiązań zasobooszczędnych** dotyczących m. in.: tworzenia inteligentnych sieci elektroenergetycznych tzw. **smart grid**, realizacji magazynów energii czy rozwoju budownictwa pasywnego. Ogromna antropopresja na środowisko, w tym poprzez procesy urbanizacyjne, przyczynia się do coraz bardziej **niekorzystnych zmian klimatu**. Odpowiedzią na wyzwania klimatyczne są m.in. idee zwiększania powierzchni zieleni w miastach, np. poprzez tworzenie tzw. **kieszonkowych parków** czy kształtowanie terenów zieleni w oparciu o nieużytkowane elementy infrastrukturalne. Popularnym rozwiązaniem adaptacji do zmian klimatu i podnoszenia bioróżnorodności w środowisku miejskim jest także wykorzystywanie **dachów i elewacji budynków do zakładania ogrodów miejskich** oraz realizacja **budynków z elementami zieleni**, pełniących funkcje filtrów powietrza i tworzących mikroklimat sprzyjający zmniejszeniu konsumpcji energii przez mieszkańców. Jednym ze sposobów tworzenia miast bardziej ekologicznych są także idee tworzenia **miejskich farm**, które mogą zaspokajać potrzeby żywnościowe mieszkańców.

Idea rozwoju zrównoważonego w coraz większym stopniu realizowana jest także poprzez stosowanie nowoczesnych rozwiązań w gospodarce i budowę zasobooszczędnej **Gospodarki o Obiegu Zamkniętym (GOZ)**, polegającej na zapobieganiu wytwarzaniu odpadów poprzez ponowne wykorzystanie zużytych produktów do zastosowań produkcyjnych. Pozwala to na ograniczanie ilości odpadów i jednoczesną ochronę zmniejszających się nieodnawialnych zasobów surowców naturalnych. Osiągnięciu najwyższych standardów w tym zakresie sprzyja rozwój technologiczny branż recyklingu oraz maksymalne wykorzystywanie bioodpadów. Istotnym trendem wpływającym na rozwój i kształt gospodarki jest coraz większa automatyzacja procesów produkcji, a także rozwój **rynku e-commerce** i wzrost wartości rynku **handlu internetowego**, co wpłynie na przekształcenia na rynku pracy.

Wraz z rozwojem gospodarki, pomimo sukcesywnego zmniejszania jej energochłonności i zwiększania jej efektywności, rośnie **zapotrzebowanie na energię**. Światowym trendem jest eksploatacja taniejących i coraz bardziej dostępnych technologii wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, przy równoległym zmniejszaniu roli węgla. Następuje rozwój inteligentnego opomiarowania i technologii cyfrowych oraz zaawansowanej automatyki optymalizującej zużycie energii. Widoczne są również trendy zwiększania wykorzystania gazu w energetyce jako źródła energii, a także rozwój **energetyki prosumenckiej**, polegające na odejściu od tzw. energii systemowej na rzecz lokalnej energetyki rozproszonej, gdzie konsumenci stają się równocześnie producentami energii z OZE - produkowana w rozproszeniu energia jest zużywana blisko źródeł, w których jest wytwarzana, co praktycznie eliminuje koszty przesyłu i dystrybucji. Trendem w rozwoju energetyki wiatrowej jest poszukiwanie nowych rozwiązań podnoszących efektywność instalacji przy jednoczesnym zmniejszaniu ich negatywnego oddziaływania. Odpowiedzią na te wyzwania są instalacje wiatrowe nie powodujące uciążliwości akustycznych oraz nie wymagające budowy wysokich masztów.

Wobec wyzwań związanych ze wzrostem „szybkości życia i przemieszczania się”, szczególnego znaczenia nabierają nowoczesne rozwiązania stosowane w **ponadlokalnych systemach transportowych**. Coraz większe zainteresowanie zdobywa koncepcja **Hyperloop** – superszybkiego środka transportu osiągającego prędkość przydźwiękową (ok. 1200 km/h). W **sektorze drogowym** powstają natomiast testowe odcinki elektrycznych autostrad tzw. **eHighway** z liniami napowietrznymi do przejazdu samochodów ciężarowych z pantografami czy dróg wyłożonych panelami fotowoltaicznymi, z których energia wykorzystywana jest do zasilania infrastruktury drogowej.

Elementem szczególnie znacząco oddziałującym na organizację przestrzeni jest **globalna informatyzacja** coraz szerszych sfer życia, wpływająca na zmianę zachowań społeczeństw. Znajduje to swoje odzwierciedlenie m.in. w kształtowaniu przestrzeni publicznych i rozwoju struktur funkcjonalno-przestrzennych.

Na zmiany zachodzące we współczesnym świecie będzie reagować również polityka przestrzenna, w tym na poziomie regionalnym, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania społeczno – gospodarcze i adaptując trendy globalne. Ponadto, uwarunkowaniami programowymi dla planowania regionalnego są również wskazania dokumentów strategicznych uwzględniających globalne trendy rozwojowe oraz wyznaczających kierunki rozwoju przestrzennego.

Do najważniejszych z nich **na szczeblu europejskim** należą m.in.:

- **Europa 2020 – strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu**, będąca wizją rozwoju Europy w XXI wieku w oparciu o: rozwój inteligentny, czyli rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, rozwój zrównoważony, rozumiany jako wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, polegający na wspieraniu gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną;
- **Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020**, której celem jest wskazanie strategicznych wytycznych rozwoju terytorialnego oraz uwzględnienie spójności terytorialnej w polityce spójności UE m.in. poprzez: wspieranie policentrycznego i zrównoważonego rozwoju terytorialnego, w tym na poziomie regionalnym, wspieranie zintegrowanego rozwoju w miastach oraz regionach wiejskich i na obszarach o szczególnych uwarunkowaniach m.in. w celu tworzenia połączeń sieciowych między miastami i poprawy dostępności peryferyjnych obszarów wiejskich, zapewnienie globalnej konkurencyjności regionów w oparciu o silne gospodarki lokalne, zapewnienie dostępu m.in. do transportu drogowego, kolejowego, wodnego i lotniczego, szerokopasmowego Internetu i transeuropejskich sieci energetycznych, rozwój transportu intermodalnego oraz sieci transeuropejskich (TEN-T), budowanie powiązań między ekologicznymi, krajobrazowymi i kulturowymi walorami regionów, jako istotnymi elementami rozwoju zrównoważonego;

- **Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich**, wskazująca na konieczność zwiększenia konkurencyjności miast europejskich i kreowania zintegrowanej polityki rozwoju miast m.in. poprzez: tworzenie i zapewnianie przestrzeni publicznych wysokiej jakości, modernizację sieci infrastruktury i poprawę wydajności energetycznej, w tym m.in. zrównoważony i dostępny transport miejski skoordynowany z sieciami regionalnymi, kształtowanie zwartych struktur zurbanizowanych dostosowanych do zmian klimatycznych, podnoszenie standardów mieszkaniowych;
- **Wspólna Strategia Rozwoju Przestrzennego Krajów V4+2**, której celem jest m.in. przyczynienie się do rozwoju sieci transportowych i sieci infrastruktury technicznej oraz wsparcie spójności przestrzennej w Europie;
- **Biała Księga – Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu**, który zakłada stopniowe odejście od transportu samochodowego na rzecz przyjaznych środowisku środków transportu, w tym transportu kolejowego, oraz zmniejszenie emisji szkodliwych substancji do środowiska m.in. poprzez: ukończenie szybkiej europejskiej sieci kolejowej do 2050 r., stworzenie do 2030 r. w pełni funkcjonalnej ogólnie unijnej multimodalnej sieci bazowej TEN-T oraz do 2050 r. połączenie wszystkich lotnisk należących do sieci bazowej z siecią kolejową;
- **Unijna Strategia Ochrony Różnorodności Biologicznej do 2020 r.**, której celem nadrzędnym jest powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej i degradacji funkcji ekosystemów UE oraz przywrócenie ich w możliwie największym stopniu, m.in. poprzez: pełne wdrożenie Dyrektywy Ptasiej i Siedliskowej, utrzymanie i odbudowę ekosystemów i ich funkcji, zwiększenie wkładu rolnictwa w utrzymanie i wzmocnienie różnorodności biologicznej, zapewnienie zrównoważonego wykorzystania zasobów rybnych, zwalczanie inwazyjnych gatunków obcych, pomoc na rzecz zapobiegania utracie światowej różnorodności biologicznej;
- **Konwencja o różnorodności biologicznej**, wskazująca jako cele nadrzędne: ochronę różnorodności biologicznej, zrównoważone użytkowanie elementów różnorodności biologicznej oraz uczciwy i sprawiedliwy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych;
- **Europejska Konwencja Krajobrazowa**, której celem jest promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu a także organizowanie współpracy europejskiej w zakresie zagadnień dotyczących krajobrazu;
- **Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory** wprowadzająca na obszarze UE system ochrony walorów przyrodniczych i postanowienia w zakresie ochrony siedlisk i ochrony gatunkowej;
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa**, której postanowienia dotyczą wszystkich gatunków ptaków naturalnie występujących w stanie dzikim na europejskich terytoriach państw członkowskich Unii;
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy**, która jednoznacznie określa działania państw członkowskich UE w zakresie ochrony powietrza, tak aby unikać, zapobiegać lub ograniczać szkodliwe oddziaływanie zanieczyszczeń pochodzących zwłaszcza z emisji punktowej na zdrowie ludzi i środowiska jako całość;
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/60/WE z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej**, która ma na celu ochronę wody przed zanieczyszczeniem u jej źródła;
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/60/WE z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim**, która ma na celu zmniejszenie ryzyka występowania powodzi, a także minimalizacji skutków ich występowania na terenie UE.
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku**, która ustanawia wspólne zasady zapobiegania lub zmniejszania szkodliwych skutków narażenia na działanie hałasu.

Na poziomie krajowym najważniejszym dokumentem odnoszącym się do zagospodarowania przestrzennego jest **koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju**, której zapisy, zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się w planie zagospodarowania przestrzennego województwa. Obecnie obowiązująca „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030” została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r., a jej celem strategicznym jest: **„efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.”**

Do głównych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030 zaliczono:

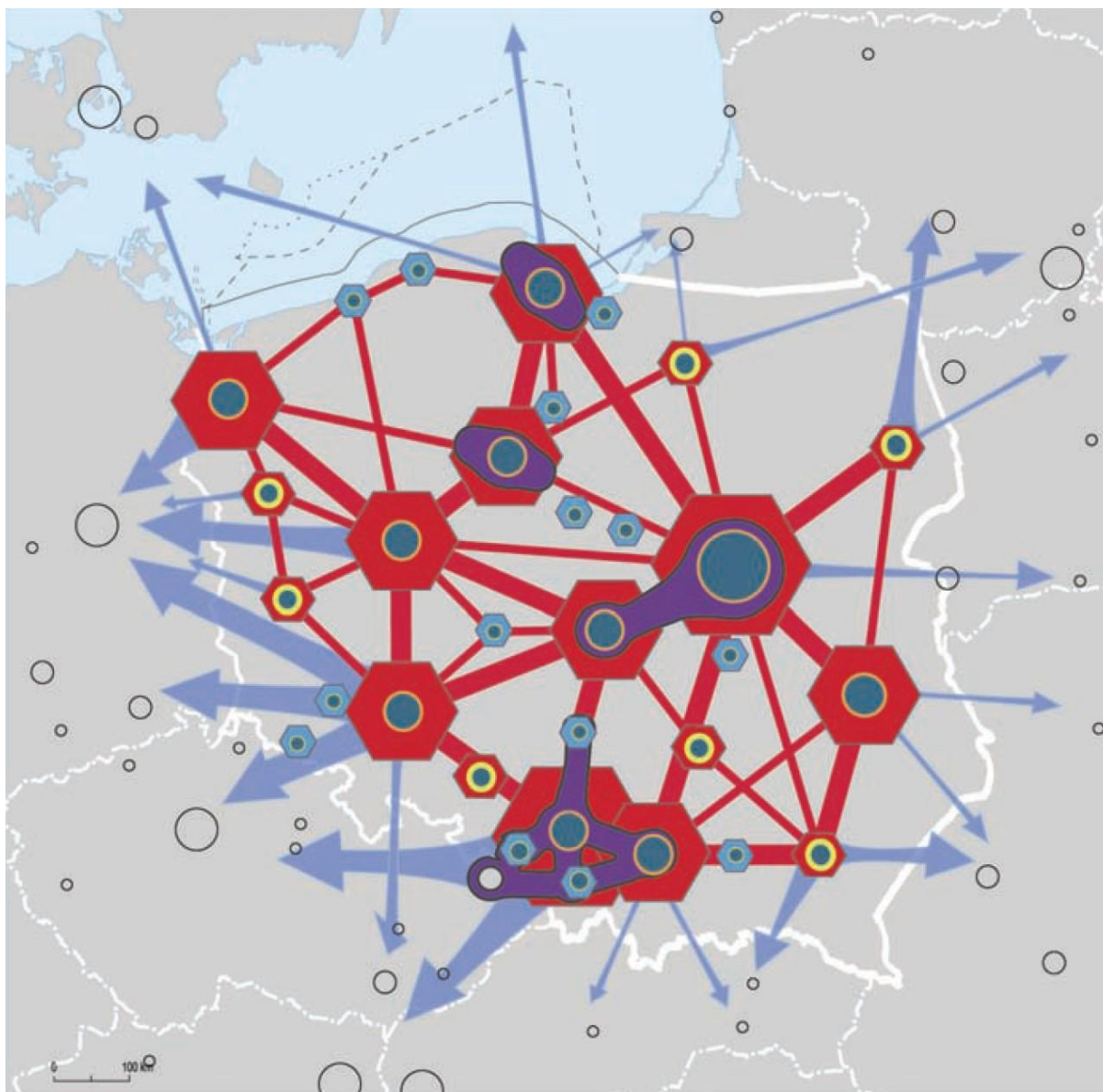
- 1) **podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającego spójności**, m.in. poprzez: wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich (w tym Łodzi), intensyfikację powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym (w tym układu bipolarnego Warszawa – Łódź), integrację obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich (w tym poprzez działania o charakterze planistycznym i inwestycyjnym) m.in. pod kątem poprawy dostępności transportowej oraz na rzecz rewitalizacji obszarów zdegradowanych;
- 2) **poprawę spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów**, m.in. dzięki: wspomaganie spójności w układzie krajowym (w tym zwiększeniu integracji funkcjonalnej Polski Zachodniej, Polski Wschodniej oraz Pomorza Środkowego z Polską Centralną poprzez przygotowanie i stałą aktualizację strategii makroregionalnych, wzmocnienie powiązań transportowych Polski Wschodniej, Pomorza Środkowego i Polski Zachodniej z Polską Centralną i siecią głównych miast w kraju, wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych słabszych ośrodków miejskich, wspomaganie procesów koncentracji urbanizacji w miastach średnich i wybranych małych, wspomaganie restrukturyzacji obszarów wiejskich), regionalnej integracji funkcjonalnej, wspomaganie rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych na obszary poza głównymi miastami oraz budowaniu potencjału dla specjalizacji terytorialnej (w tym zwiększeniu dostępności transportowej wewnątrz regionów, wspieraniu rozwoju ośrodków subregionalnych, integracji przestrzennej i funkcjonalnej obszarów wiejskich, wspomaganie rozwoju specjalizacji terytorialnej), wspomaganie spójności w specyficznych obszarach problemowych (w tym obszarów o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkującym możliwości rozwojowe (powiat łęczycki), restrukturyzacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych i miast (Łódź, Kutno, Zgierz, Pabianice, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Bełchatów);
- 3) **poprawę dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej**, m.in. poprzez: poprawę dostępności polskich miast i regionów (w tym w obrębie układu bipolarnego Warszawa – Łódź dzięki uzupełnieniom w docelowym układzie autostrad i dróg ekspresowych oraz tworzeniu podstaw do zbudowania docelowego systemu kolei dużych prędkości, realizacji inwestycji drogowych i kolejowych łączących największe miasta z ośrodkami subregionalnymi i najważniejszymi centrami powiatowymi), zmniejszenie zewnętrznych kosztów transportu (m.in. modernizację sieci kolejowej, wspieranie rozwoju systemów intermodalnych, preferencje dla rozwoju transportu publicznego, utworzenie zintegrowanego multimodalnego systemu transportowego), poprawę dostępności teleinformatycznej (m.in. wspieranie rozwoju infrastruktury przewodowej i bezprzewodowej zwiększającej dostęp do szerokopasmowego Internetu, digitalizację przestrzennych baz danych);

- 4) **kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski**, m.in. poprzez: integrację działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju będącej podstawą ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej, wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, racjonalizację gospodarowania ograniczonymi zasobami wód powierzchniowych i podziemnych, w tym zapobieganie występowaniu deficytu wody na potrzeby ludności i rozwoju gospodarczego, osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów, zmniejszenie obciążenia środowiska powodowanego emisjami zanieczyszczeń do wód, atmosfery i gleby, zabezpieczenie cennych gospodarczo złóż kopalin i zwiększenie wykorzystania surowców wtórnych;
- 5) **zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa**, m.in. poprzez: przeciwdziałanie zagrożeniu utraty bezpieczeństwa energetycznego i odpowiednie reagowanie na zagrożenie (w tym działania na rzecz dywersyfikacji źródeł dostaw nośników energii, ograniczanie emisji CO₂, rozbudowy sieci przesyłowej najwyższych napięć, ochrony złóż kopalin o charakterze strategicznym, w tym węgla brunatnego, zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii ze wskazaniem w planach zagospodarowania przestrzennego województw stref dla rozwoju energetyki wiatrowej i innych źródeł odnawialnych oraz lokalizacji wieloletnich plantacji roślin energetycznych a także stref zakazu wykorzystania lub ograniczonego rozwoju różnych form OZE), zwiększenie poziomu zabezpieczenia przed ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi i antropogenicznymi (w tym zwiększenie poziomu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego oraz dyspozycyjnych zasobów wodnych i przeciwdziałanie skutkom suszy), kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa (w tym m.in. tworzenie warunków dla realizacji przedsięwzięć obronnych związanych z realizacją Programu Inwestycji NATO w Dziedzinie Bezpieczeństwa);
- 6) **przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego**, m.in. poprzez: zbudowanie sprawnego zintegrowanego systemu planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego, w tym wskazanie szczególnej roli planu zagospodarowania przestrzennego województwa jako integralnego ze strategią elementu planowania rozwoju województwa, pełniącego rolę koordynacyjną wobec wszystkich przedsięwzięć podejmowanych w regionie.

Rys. 1. Kierunki działań polityki przestrzennej służące podniesieniu konkurencyjności głównych ośrodków miejskich
(Źródło: KPZK 2030)

Sieć głównych miast

Wojewódzkie

- stolica
- metropolitalne
- ośrodki krajowe pełniące niektóre funkcje metropolitalne
- najważniejsze ośrodki regionalne

KIERUNKI DZIAŁAŃ POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych, w tym przede wszystkim o znaczeniu

- międzynarodowym
- krajowym
- regionalnym

Rozwijanie powiązań funkcjonalnych metropolii sieciowej

- podstawowych wewnętrznych
- innych

krajowych, międzynarodowych i globalnych (gospodarczych, sektora B&R, społecznych, edukacyjnych, symbolicznych, w tym kulturowych)

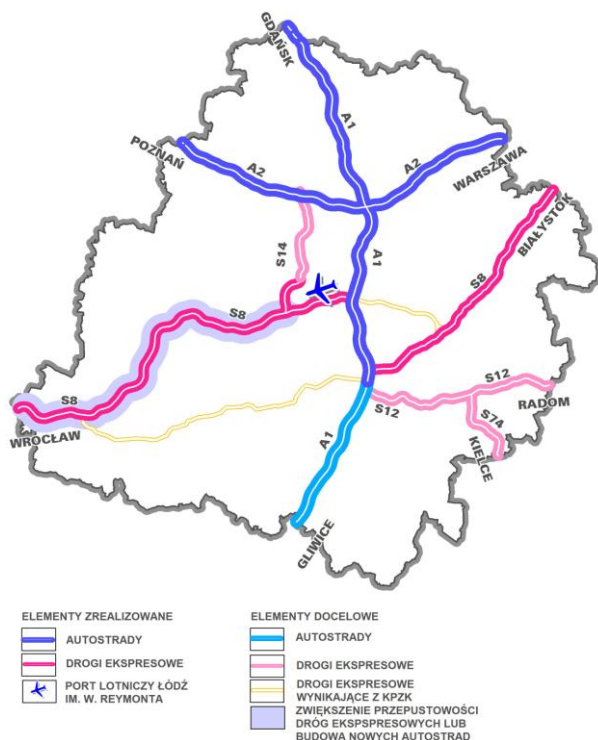
Integracja wewnętrzna obszarów funkcjonalnych metropolitalnych i miast regionalnych

- obowiązek przygotowania planu zagospodarowania obszaru metropolitalnego i strategii rozwoju
- przygotowanie planu zagospodarowania i strategii rozwoju w zależności od potrzeb
- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych w obszarach wielowierzchołkowych

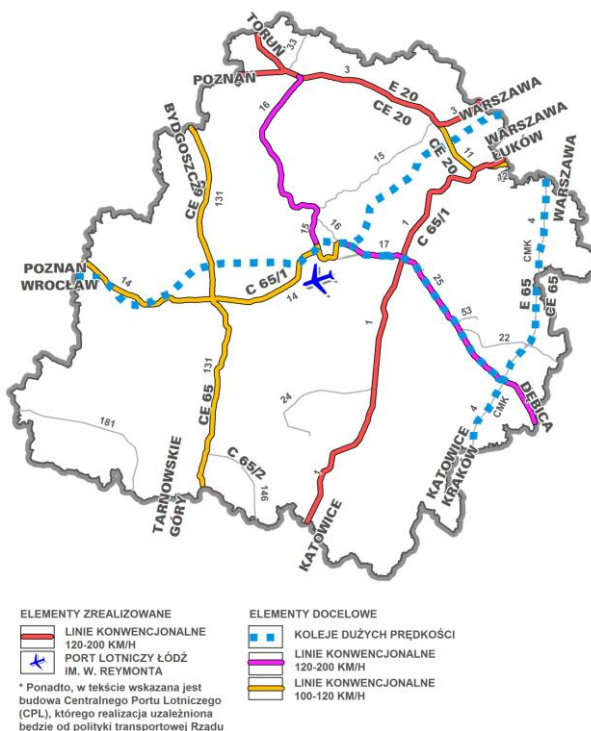

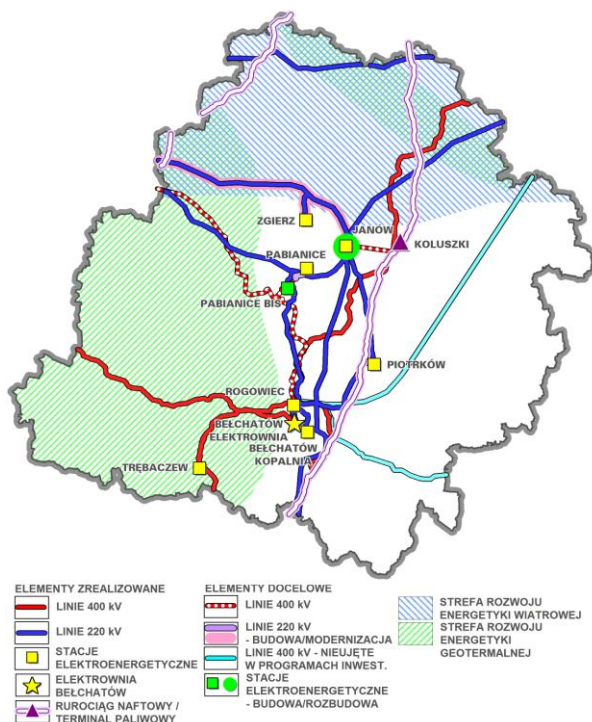
Rys. 2. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030. Sieć drogowa w 2030 r. w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ na podstawie KPZK 2030)

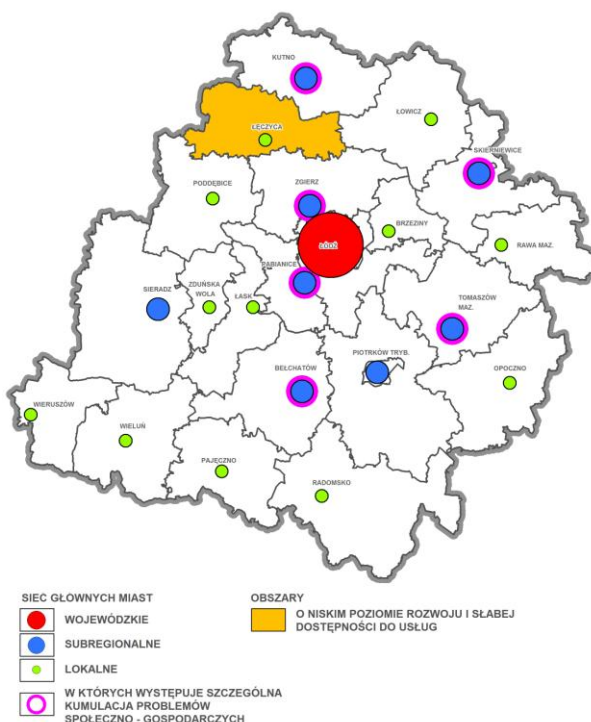
Rys. 3. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030. Sieć kolejowa w 2030 r. w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ na podstawie KPZK 2030)

Rys. 4. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030. Kierunki działań na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ na podstawie KPZK 2030)

Rys. 5. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030. Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ na podstawie KPZK 2030)

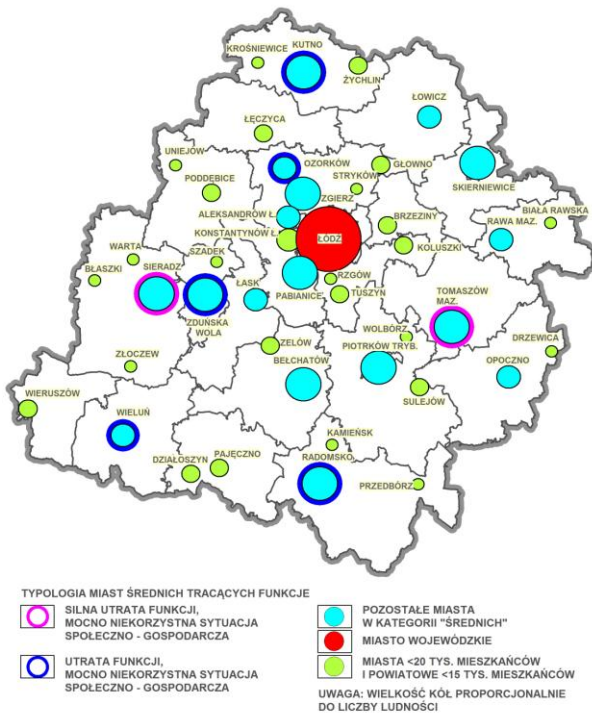

Uwarunkowania programowe z poziomu kraju dla szczebla regionalnego wynikają również z takich dokumentów jak:

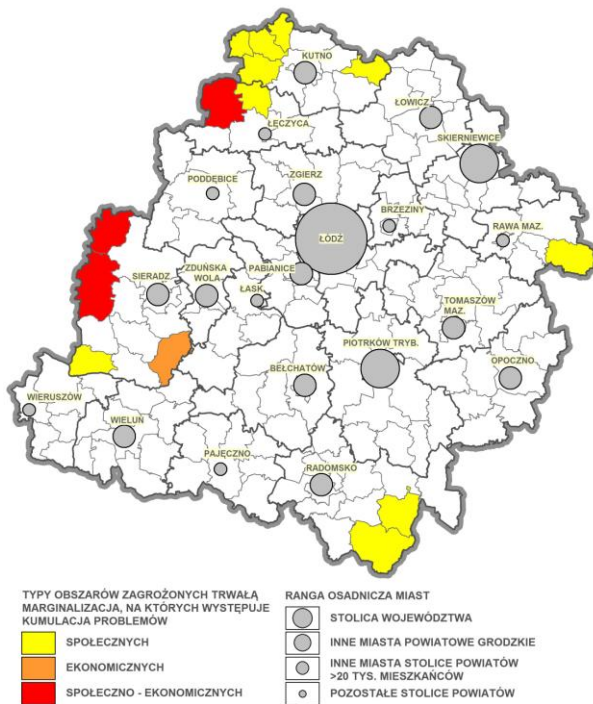
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. (SOR), przyjęta przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r., w której jako cel główny wskazano: „**tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym**”. Jednocześnie SOR wskazuje samorząd województwa jako inicjatora, koordynatora i mentora działań rozwojowych w regionie realizowanych w sposób zintegrowany w układzie terytorialnym oraz określa cele polityki regionalnej. Są to:
  - 1) **zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały poszczególnych terytoriów** osiągany m.in. poprzez zintegrowane interwencje dla wzmocnienia konkurencyjności regionów, miast i obszarów wiejskich, a szczególnie obszarów problemowych charakteryzujących się koncentracją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych (w tym w regionie łódzkim: miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze: Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, Kutno, Zduńska Wola, Wieluń, Radomsko i Ozorków, a także gmin miejsko-wiejskich i wiejskich zagrożonych trwałą marginalizacją: Błaszki, Grabów, Goszczanów, Burzenin, Krośnice, Żytno, Wielgomłyny, Sadkowice, Daszyna, Łanięta, Nowe Ostrowy, Klonowa, Żychlin oraz Dąbrowice; jednocześnie wskazano na najmniejszy w kraju – wśród pozostałych miast wojewódzkich z wyjątkiem Szczecina - wpływ Łodzi na pozycję rozwojową regionu); w celu poprawy warunków rozwojowych ośrodków miejskich i miejskich obszarów funkcjonalnych wskazano m.in. wspieranie realizacji zintegrowanych działań rewitalizacyjnych (w tym w Łodzi), realizację niskoemisyjnych strategii miejskich i związanych z poprawą jakości powietrza, przystosowanie do zmian klimatycznych obszarów miejskich, realizację strategii zrównoważonej mobilności miejskiej i rozbudowę infrastruktury systemów transportu publicznego, poprawę dostępu do usług publicznych o charakterze rozwojowym oraz tworzenie krajowej sieci współpracy miast (w tym powiązań funkcjonalnych między Łodzią a Warszawą) a także koordynację działań prorozwojowych i wzmocnianie współpracy w obszarach funkcjonalnych aglomeracji (ze względu na znaczące problemy strukturalne wskazano na konieczność przygotowania specjalnego programu dla Aglomeracji Łódzkiej); dla obszarów wiejskich przyjęto m.in. wsparcie usług sprzyjających pozarolniczej funkcji gospodarstw rolnych, dywersyfikację źródeł energii, aktywizację współpracy z ośrodkami miejskimi, w tym rozwój kompleksowych systemów komunikacji zbiorowej i rozwój dróg lokalnych, wsparcie rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, upowszechnienie gospodarki o obiegu zamkniętym, poprawę dostępu do usług społecznych a także promowanie ładu przestrzennego;
  - 2) **wzmocnianie regionalnych przewag konkurencyjnych** m.in. poprzez selektywny charakter polityki regionalnej koncentrującej instrumenty wsparcia na tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności wybranych sektorów, mających szczególne znaczenie dla gospodarek regionalnych i zapewniających synergię pomiędzy krajowymi i regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami, w tym m.in. poprawę jakości oferty inwestycyjnej i kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych, tworzenie wewnętrznej spójności transportowej regionu, wzmocnienie transportu zbiorowego, a także włączenie regionalnego systemu transportowego w system krajowy i europejski;
  - 3) **podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie** m.in. poprzez wzmocnienie współpracy między wszystkimi poziomami zarządzania i podmiotami niepublicznymi oraz w obszarach funkcjonalnych.

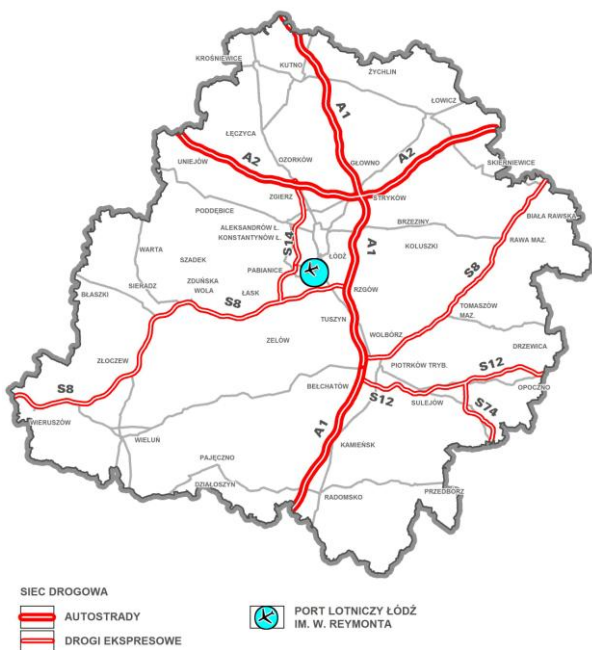
Rys. 6. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze w województwie łódzkim (Źródło: BPPWł na podstawie SOR)

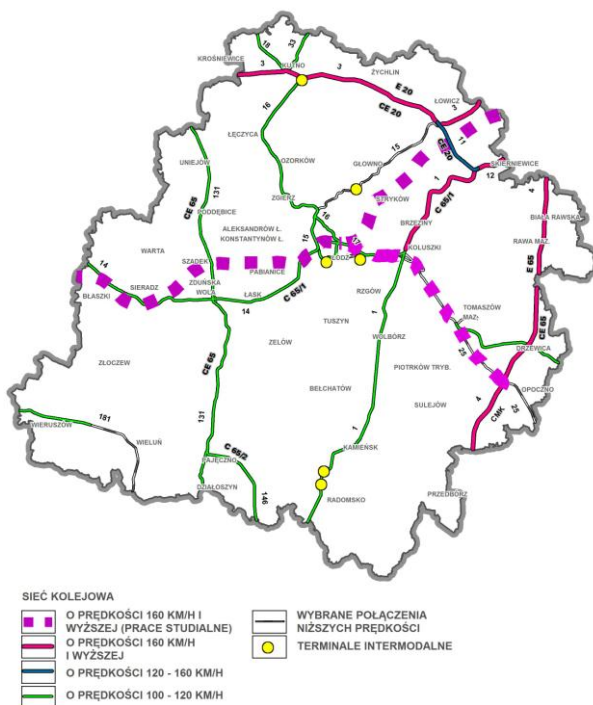
Rys. 7. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) Obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie łódzkim (Źródło: BPPWł na podstawie SOR)

Rys. 8. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) Sieć drogowa i lotniska 2030 w województwie łódzkim (Źródło: BPPWł na podstawie SOR)

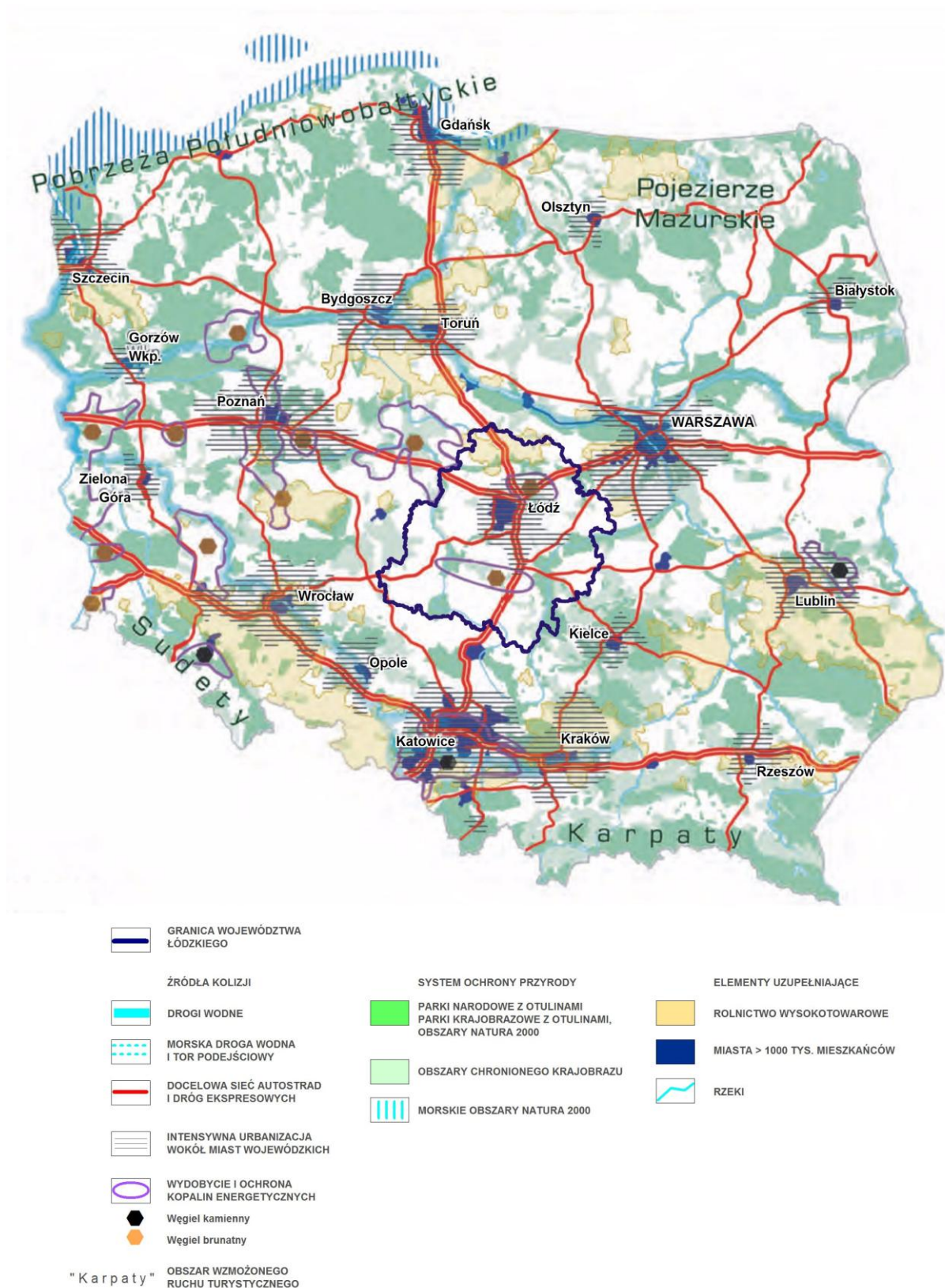
Rys. 9. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) Sieć kolejowa i terminale intermodalne 2030 w województwie łódzkim (Źródło: BPPWł na podstawie SOR)

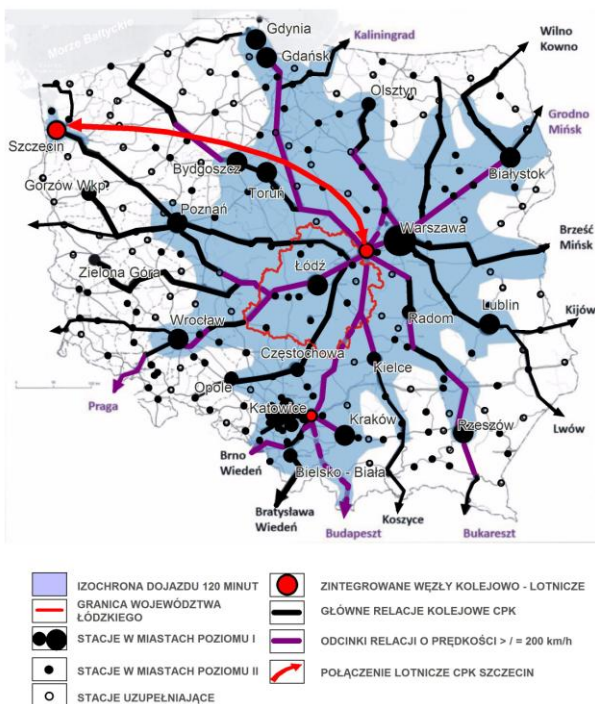

Rys. 10. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2030. Potencjalne kolizje rozwoju (Źródło: SOR)

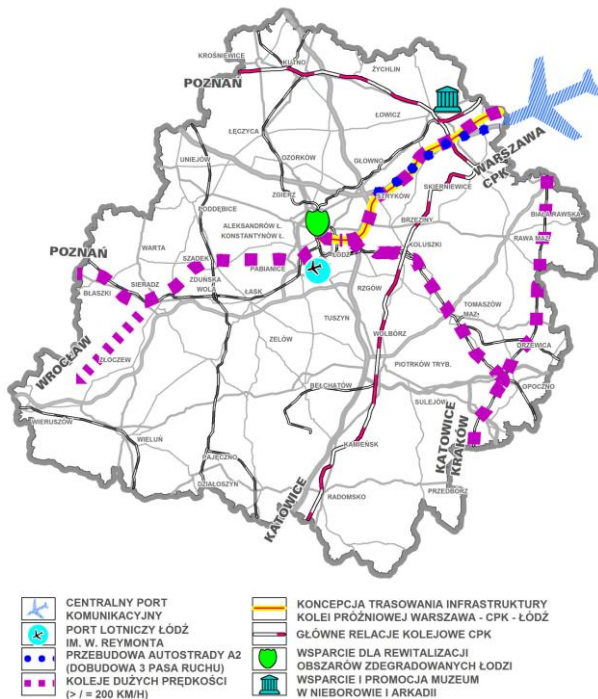

- „Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej”, przyjęta przez Radę Ministrów dnia 7 listopada 2017 r., wskazująca CPK jako centrum nowego systemu transportu kolejowego w kraju, integrującego transport kolejowy, lotniczy i drogowy; oprócz podstawowych inwestycji infrastrukturalnych tj. m.in. budowa portu lotniczego dla międzykontynentalnych połączeń lotniczych, rozbudowa sieci kolejowej, przebudowa autostrady A2, koncepcja przewiduje podjęcie szeregu działań mających bezpośredni wpływ na integrację Łodzi i Warszawy, w tym powstanie High Tech City - parków biznesu, centrum targowo-wystawienniczego i kongresowego o znaczeniu globalnym, centrów konferencyjnych oraz kampusu polskich uczelni wyższych; zakłada się również wdrożenie programów rozwojowych związanych z ważnymi obiektami dziedzictwa narodowego oraz przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi obszarów zurbanizowanych, w tym Łodzi; jako projekt komplementarny wskazuje się rozbudowę systemu łódzkiego Węzła Kolejowego, w tym rewitalizację, modernizację i rozbudowę systemu łódzkich tramwajów podmiejskich, przebudowę dworca Łódź Kaliska oraz budowę systemu P&R;

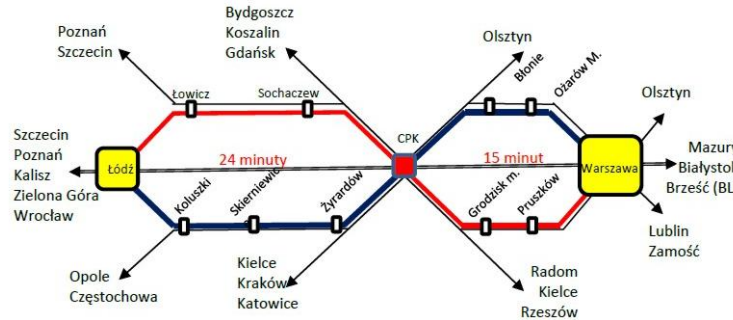
Rys. 11. Centralny Port Komunikacyjny. Ogólnopolska sieć połączeń kolejowych wraz z izochroną 120 minut dojazdu do CPK (Źródło: Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – CPK dla RP)

Rys. 12. Centralny Port Komunikacyjny. Sieć połączeń kolejowych w województwie łódzkim (Źródło: BPPWL na podstawie Koncepcji przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – CPK dla RP)

Rys. 13. Centralny Port Komunikacyjny. Poprawa dostępności transportowej w układzie bipolarnym Łódź - Warszawa (Źródło: Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – CPK dla RP)

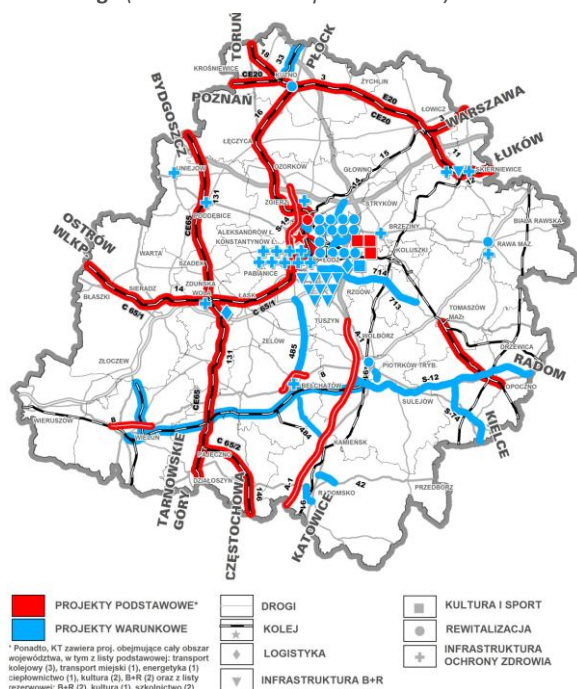

- Strategia Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030, przyjęta przez RM dnia 14 lipca 2015 r.;
- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 r. z perspektywą do 2030 r., przyjęta przez RM dnia 22 stycznia 2013 r.;
- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014 – 2023 (z perspektywą do 2025 r.), przyjęty przez RM dnia 12 lipca 2017 r.;
- Krajowy Program Kolejowy, przyjęty przez Radę Ministrów dnia 4 grudnia 2017 r.;
- Krajowy Program Zwiększania Lesistości,
- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Łódzkiego, przyjęty przez RM dnia 12 listopada 2014 r. (zmiana przyjęta przez RM dnia 15 maja 2017 r.)

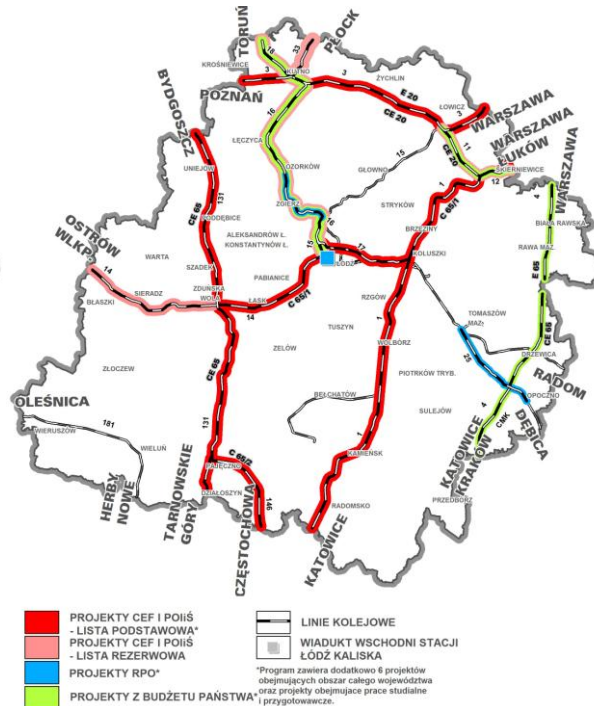
Rys. 14. Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014 – 2023 (z perspektywą do 2025 r.). Zadania inwestycyjne w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ na podstawie PBDK)

Rys. 16. Kontrakt Terytorialny dla Województwa Łódzkiego (Źródło: BPPWŁ na podstawie KT)

Rys. 15. Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku. Zadania inwestycyjne w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ na podstawie KPK)

Rys. 17. Strategia Rozwoju Polski Centralnej 2020. (Źródło: BPPWŁ)

Najważniejszym dokumentem **na poziomie regionalnym** określającym wizję rozwoju, cele oraz główne sposoby ich osiągnięcia jest strategia rozwoju województwa. „Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”, została przyjęta uchwałą Nr XXXIII/644/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 lutego 2013 r. Pełni ona rolę planu działań władz samorządowych, rolę kierunkową dla podmiotów działających w regionie oraz rolę koordynacyjną dla pozostałych regionalnych dokumentów programowych i planistycznych, w tym planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Zgodnie z zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia strategii rozwoju województwa (art. 39 ust. 3) oraz plan zagospodarowania przestrzennego województwa dostosowuje się do strategii po jej aktualizacji w zakresie, w jakim dotyczy ona sytuacji przestrzennej województwa (art. 39a).

„Strategia...” przyjmuje **wizję rozwoju regionu**, która przedstawia pożądany stan województwa łódzkiego w relatywnie odległej przyszłości i jest odpowiedzią na współczesne wyzwania rozwojowe:

**„Region spójny terytorialnie i wizerunkowo,
kreatywny i konkurencyjny w skali kraju i Europy,
o najlepszej dostępności komunikacyjnej,
wyróżniający się atrakcyjnością inwestycyjną i wysoką jakością życia.”**

„Strategia...” wyznacza także **misję regionu łódzkiego**, która koncentruje strategiczne kierunki działań na budowaniu dobrobytu regionu dzięki wzmacnianiu endogenicznego potencjału województwa oraz współpracy gospodarczej, a także budowaniu powiązań między mieszkańcami i społecznościami, a także kreowaniu tożsamości regionalnej:

**„Prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej
polityki zrównoważonego rozwoju,
opartej na współpracy gospodarczej, budowaniu więzi społecznych
oraz tożsamości regionalnej.”**

Istotą „Strategii...” jest jej wymiar terytorialny. Wskazano, że w celu wspierania pozytywnych przemian i efektywnego wykorzystania zasobów oraz niwelowania głównych barier rozwojowych, regionalna polityka rozwoju będzie realizowana w dwóch płaszczyznach: horyzontalnej, odnoszącej się do obszaru całego województwa, oraz terytorialno-funkcjonalnej, odnoszącej się do obszarów miejskich, obszarów wiejskich oraz obszarów funkcjonalnych.

Na politykę horyzontalną składają się trzy filary rozwoju pozwalające na zrównoważony rozwój województwa łódzkiego. Są to: spójność gospodarcza, spójność społeczna i spójność przestrzenna. „Strategia...” wskazuje, że podstawą rozwoju jest zaawansowana gospodarka wiedzy i innowacji. Przyjęto, że silna, nowoczesna gospodarka oraz atrakcyjny rynek pracy wpłyną na zahamowanie i odwrócenie niekorzystnych trendów demograficznych a restrukturyzacja technologiczna gospodarki pozwoli na budowanie trwałych przewag konkurencyjnych regionu. Jednocześnie w sferze społecznej nastąpi wzrost poczucia tożsamości regionalnej a mieszkańcy województwa będą stanowili aktywne społeczeństwo obywatelskie. Nastąpi rozwój sfery usług publicznych, poprawa stanu środowiska, zrealizowany zostanie sprawny system powiązań transportowych i infrastrukturalnych. Kontynuowane będą procesy rewitalizacji obszarów zdegradowanych, zapewnione zostaną wysokiej jakości przestrzenie publiczne, zauważalna będzie większa dbałość o ład przestrzenny.

Jednocześnie w celu lepszego wykorzystania specyfiki poszczególnych obszarów województwa oraz uzyskania efektów synergii w procesach rozwoju, polityka horyzontalna została uzupełniona o politykę terytorialno-funkcjonalną. Szczególną rolę w procesach rozwojowych przypisano obszarom miejskim, czyli miastom i ich obszarom funkcjonalnym. Przyjęto, że w nadchodzącej dekadzie najważniejszymi wyzwaniami rozwojowymi na obszarach miejskich będzie umiejętność wykorzystywania potencjałów endogenicznych dla kreowania wzrostu gospodarczego i budowania przewag konkurencyjnych oraz poprawa jakości życia mieszkańców. Obszary te będą miejscem dynamizacji procesów wzrostu i rozwoju gospodarczego oraz powstawania nowych miejsc pracy. Jednocześnie staną się atrakcyjnym miejscem do życia, z usługami publicznymi wysokiej jakości oraz harmonijnym otoczeniem. Założono, że główne ośrodki miejskie, czyli Łódź oraz ośrodki subregionalne (miasta liczące powyżej 20 tys. mieszkańców), staną się lokomotywami gospodarki opartej na wiedzy wykorzystującymi potencjał akademicki i naukowo-badawczy, a miasta małe i średnie stanowić będą lokalne centra rozwoju dla obszarów wiejskich. System osadniczy w województwie łódzkim będzie tworzył strukturę sieciowych powiązań funkcjonalnych między ośrodkami różnej wielkości.

Obszary wiejskie postrzegane są w „Strategii...” w sposób kompleksowy i wielofunkcyjny, jako miejsce życia, pracy i wypoczynku. Zakłada się rozwój innowacyjnego rolnictwa oraz kształtowanie pozarolniczych form działalności gospodarczej, które generować będą nowe miejsca pracy m. in. w przetwórstwie, usługach, handlu, turystyce i agroturystyce, rzemiośle i rękodzielnictwie. Przyjęto, że podniesienie poziomu cywilizacyjnego obszarów wiejskich będzie realizowane poprzez wzmocnienie potencjałów rozwojowych ośrodków gminnych, poprawę dostępu do usług publicznych, poprawę jakości kapitału ludzkiego i społecznego, ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej i infrastrukturalnej. W rozwoju obszarów wiejskich kluczową rolę odgrywać będzie ochrona środowiska przyrodniczego i przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym i antropogenicznym.

Szczególnym typem obszarów funkcjonalnych są obszary charakteryzujące się jednolitością potencjałów endogenicznych wynikających z cech fizyczno-geograficznych lub strukturalno-gospodarczych oraz powiązaniemi funkcjonalno-przestrzennymi. „Strategia...” wyodrębnia w województwie 5 typów wyspecjalizowanych obszarów funkcjonalnych. Są to: Łódzki Obszar Metropolitalny, Zagłębie Górniczo-Energetyczne Bełchatów – Szczerców - Złoczew, Zagłębie Ceramiczno-Budowlane Opoczno - Tomaszów Mazowiecki, Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa, Obszary Turystyczne Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury. Zakłada się, że wiodącymi czynnikami rozwoju poszczególnych obszarów, a tym samym regionu, będą ich potencjały wewnętrzne oraz silne powiązania funkcjonalno-przestrzenne, zarówno w wymiarze regionalnym, jak i ponadregionalnym. Wzmacnianie potencjałów i powiązań jest zatem podstawowym celem polityki rozwoju obszarów funkcjonalnych.

W „Strategii...” wskazano, że jednym z instrumentów umożliwiających realizację polityki terytorialno-funkcjonalnej są Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), gdzie wspierane będą działania prorozwojowe. Są to:

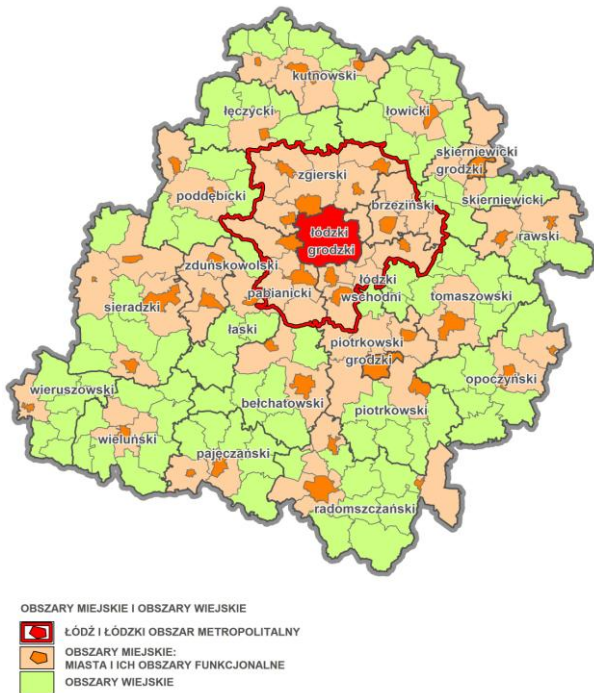
1. Łódź i jej obszar funkcjonalny, jako ośrodek wojewódzki,,
2. miasta powiatowe liczące ponad 20 tys. mieszkańców i ich obszary funkcjonalne, jako ośrodki subregionalne pełniące istotne funkcje w skali sub- i regionalnej,
3. miasta powiatowe tracące funkcje społeczno-gospodarcze, jako obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji,
4. gminy wiejskie, nie wchodzące w skład obszarów funkcjonalnych miast, o słabej dostępności do usług publicznych,
5. obszary funkcjonalne, jako obszary wspierania działań prorozwojowych służących osiągnięciu celów w wymiarze terytorialno-funkcjonalnym,
6. obszary będące w strefie oddziaływania sieci TEN-T, jako obszary efektywnego wykorzystania przewag lokalizacyjnych stanowiące atrakcyjną ofertę inwestycyjną.¹

¹ "Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Opracowanie syntetyczne"

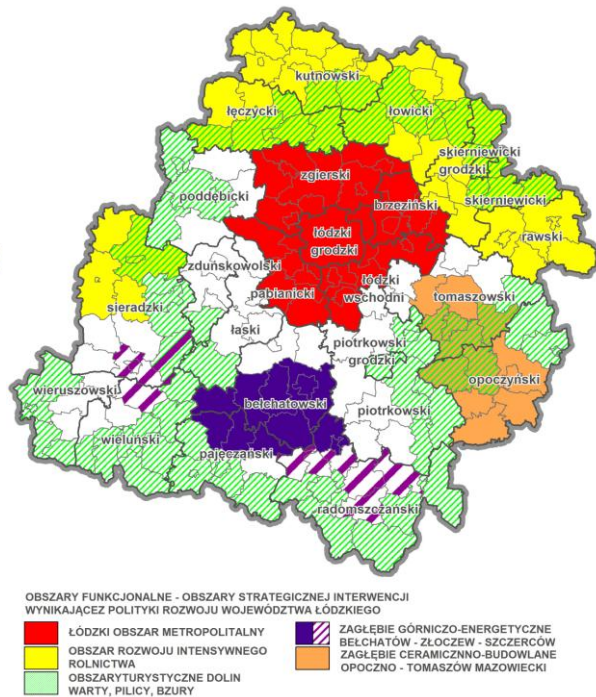

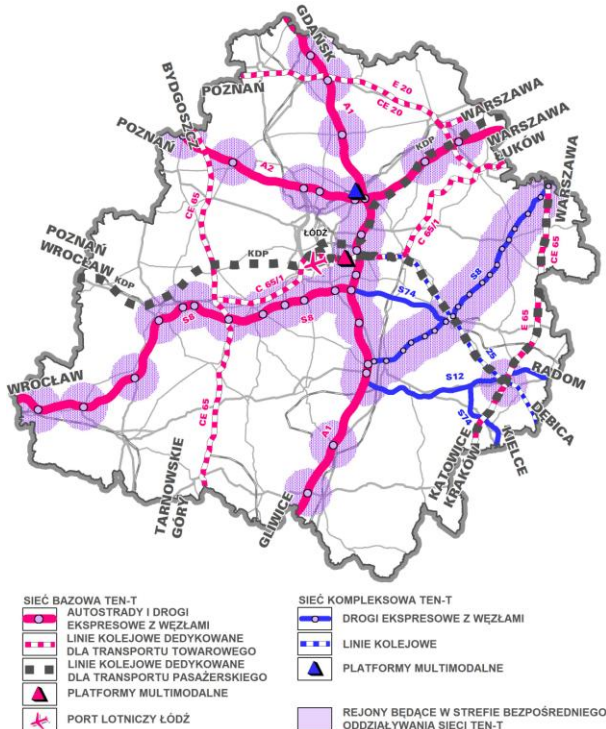
Rys. 18. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Obszary miejskie i obszary wiejskie w województwie łódzkim (Źródło: SRWŁ 2020)

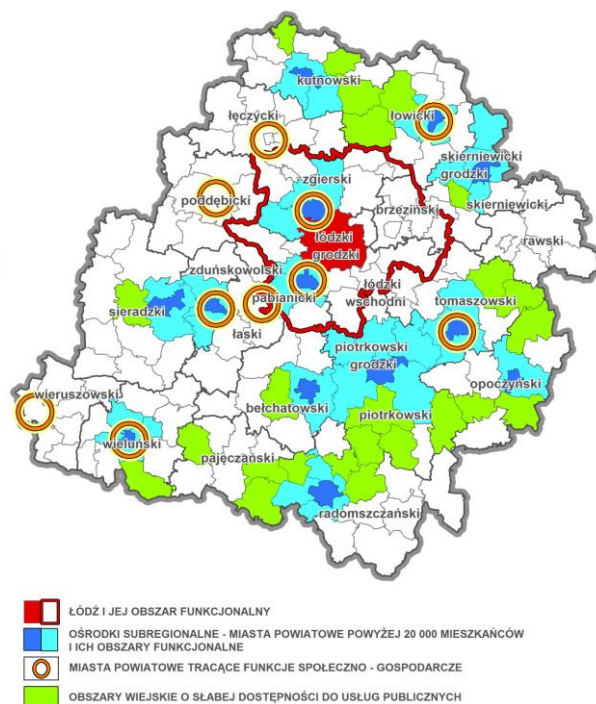
Rys. 19. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Obszary Strategicznej Interwencji wynikające z polityki rozwoju województwa łódzkiego – obszary funkcjonalne (Źródło: SRWŁ 2020)

Rys. 20. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Obszary Strategicznej Interwencji wynikające z polityki rozwoju województwa łódzkiego – rejonu będące w strefie bezpośredniego oddziaływania sieci TEN-T (Źródło: SRWŁ 2020)

Rys. 21. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Obszary Strategicznej Interwencji wynikające z założeń polityki państwa w województwie łódzkim w 2010 r. (Źródło: SRWŁ 2020)

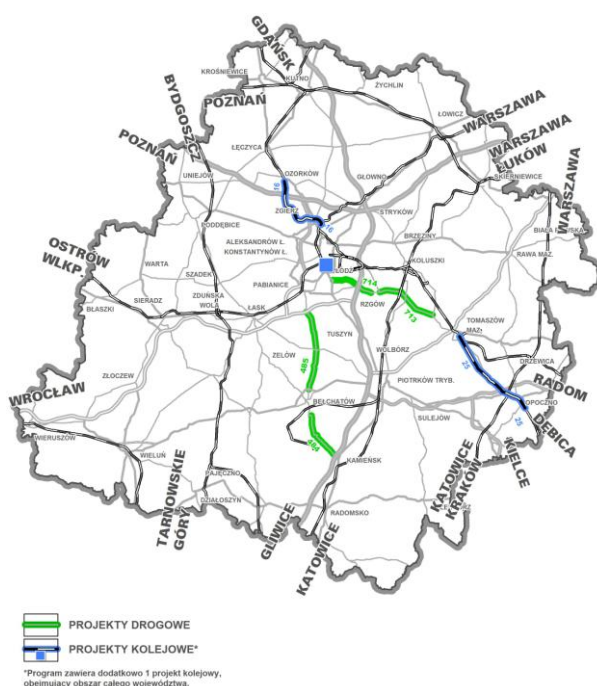

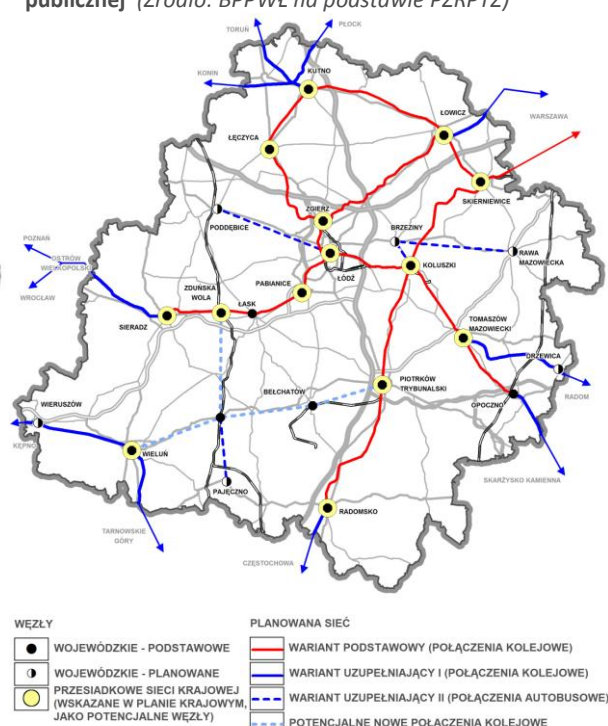
Poza tym, dokumentami szczebla regionalnego, które mają wpływ na rozwój i zagospodarowanie przestrzenne województwa łódzkiego są m.in.:

- Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Łódzkiego LORIS 2030, przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr XXXV/680/13 z dnia 26 kwietnia 2013 r.;
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014 – 2020, zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej nr C(2014) 10171 z dnia 18 grudnia 2014 r.;
- Regionalny Plan Transportowy Województwa Łódzkiego spełniający kryteria warunku ex ante dla celu tematycznego 7 do RPO WŁ na lata 2014 – 2020, przyjęty przez Komisję Europejską dnia 29 września 2016 r.;
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Województwa Łódzkiego do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 27 października 2015 r.;
- Wojewódzki program opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego na lata 2016 – 2019, przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr XXV/319/16 z dnia 21 czerwca 2016 r.;
- Program Ochrony Środowiska Województwa Łódzkiego 2016 na lata 2017 – 2020 z perspektywą do 2024 r., przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr XXXI/415/16 z dnia 20 grudnia 2016 r.;
- Plan gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego na lata 2016 – 2022 z uwzględnieniem lat 2023 – 2028 przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr XL/502/17 z dnia 20 czerwca 2017 r.;
- Regionalna polityka miejska województwa łódzkiego.
- Wieloletnia prognoza Finansowa Województwa Łódzkiego przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr XLVI/590/17 z dnia 19 grudnia 2017 r.;

Rys. 22. Regionalny Plan Transportowy Województwa Łódzkiego spełniający kryteria warunkowości ex ante dla celu tematycznego 7 do RPO WŁ na lata 2014 – 2020. Zadania inwestycyjne (Źródło: BPPWŁ na podstawie RPT WŁ)

Rys. 23. Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Województwa Łódzkiego do roku 2020, z perspektywą 2030. Planowana sieć komunikacyjna, na której województwo łódzkie będzie organizowało przewozy o charakterze użyteczności publicznej (Źródło: BPPWŁ na podstawie PZRPTZ)

3. WNIOSKI Z OKRESOWEJ OCENY PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Zgodnie z art. 45 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlega okresowej ocenie co najmniej raz w czasie kadencji sejmiku. Okresowa ocena aktualizacji „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego”, przeprowadzona przez Zarząd Województwa Łódzkiego w 2014 r., wykazała, że na przestrzeni czterech lat od jej uchwalenia nastąpiło szereg zmian, które naruszają aktualność przyjętych uwarunkowań i kierunków rozwoju. Do najważniejszych zaliczono:

- **zmiany legislacyjne** bezpośrednio wpływające na zakres merytoryczny planu zagospodarowania przestrzennego województwa (w tym zmiany ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) oraz zmiany prawne (zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym) rzutujące na przyjęte rozwiązania planistyczne;
- **ustalenia nowych dokumentów** strategicznych szczebla krajowego i regionalnego (w tym Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020);
- **nowe uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne i społeczno-gospodarcze w regionie łódzkim**, m.in. w zakresie:
  - **transportu**, w postaci zmian w układzie drogowym wywołanych realizacją autostrad i dróg ekspresowych, a także weryfikacji układu drogowego pod kątem uwzględnienia procesu przekazywania samorządom dróg krajowych zastąpionych nowymi drogami, zmiany przebiegu dróg międzynarodowych, zmiany nazw węzłów, zmiany numeracji dróg krajowych; wskazano na konieczność weryfikacji układu drogowego w regionie i przeprowadzenie szczegółowych analiz dotyczących docelowego układu sieci dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych na terenie województwa łódzkiego;
  - **środowiska**, wynikające m.in. z opracowania nowych bilansów zasobów złóż kopalin w Polsce, które wykazały zwiększenie powierzchni zidentyfikowanych złóż na terenie województwa łódzkiego, aktualnych raportów WiOŚ wykazujących w regionie łódzkim wzrost emisji zanieczyszczeń do powietrza, opracowania map zagrożenia i ryzyka powodziowego, a także ze zwiększenia na terenie województwa powierzchni obszarów NATURA 2000;
  - **dziedzictwa kulturowego**, m.in. w postaci weryfikacji wojewódzkiej ewidencji zabytków, utworzenia na poziomie krajowym sieci najciekawszych wsi, do której zaliczono 3 ośrodki z terenu województwa łódzkiego oraz wpisania na listę niematerialnego dziedzictwa UNESCO elementów kultury łowickiej;
  - **sieci osadniczej**, wynikające z przeprowadzonego w 2011 r. Narodowego Spisu Powszechnego, przede wszystkim w kontekście weryfikacji przewidywanego w województwie łódzkim spadku liczby ludności oraz pod kątem wielkości i jakości zasobów mieszkaniowych.

Ponadto, znaczna część projektów wskazanych w wykazie inwestycji celu publicznego została zrealizowana (40,0%) lub jest w trakcie realizacji (40,0%), a jedynie 20% to projekty niezrealizowane.

Jednocześnie należy stwierdzić, że wskazane w aktualizacji „Planu...” główne filary rozwojowe w postaci: **systemów infrastruktury transportowej i technicznej, zrównoważonego systemu osadniczego oraz spójnego systemu ekologicznego i kulturowo-turystycznego** są nadal aktualne i stanowią podstawę dla zwiększania atrakcyjności i budowania silnej pozycji konkurencyjnej regionu oraz kształtowania wewnętrznej spójności struktur funkcjonalno-przestrzennych województwa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

I.B. M ETODA OPRACOWANIA PLANU

Prace nad projektem „Planu...” podzielono na dwie podstawowe fazy: fazę przedprojektową i fazę projektową.

W ramach **fazy przedprojektowej** przeprowadzono wiele analiz branżowych dotyczących przekształceń przestrzeni województwa, w tym m.in.:

- kształtowania struktur funkcjonalno-przestrzennych i procesów urbanizacyjnych w miejskim obszarze funkcjonalnym Łodzi, m.in. w kontekście rozwoju funkcji metropolitalnych oraz planowanego rozwoju systemu transportowego i infrastruktury technicznej;
- procesów urbanizacyjnych w kontekście obszarów zagrożenia powodziowego;
- rozwoju energetyki w kontekście wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- procesów rewitalizacyjnych w ośrodkach miejskich;
- procesów rozwojowych w miastach oraz na obszarach wiejskich;
- kształtowania systemu obszarów chronionych.

Ponadto, na podstawie analizy dokumentów planistycznych gmin opracowano raport o gospodarowaniu przestrzenią w województwie.

Sporządzone analizy i studia stanowiły podstawę dalszych prac i pozwoliły na przystąpienie do **fazy projektowej**, która została podzielona na trzy etapy:

- **etap I** – opracowanie **ekofizjografii**, stanowiącej kompendium wiedzy o środowisku przyrodniczym regionu i zawierającej: charakterystykę stanu oraz funkcjonowania środowiska i krajobrazu, diagnozę stanu oraz funkcjonowania środowiska, wstępną prognozę dalszych zmian zachodzących w środowisku, kierunki możliwej intensywności przekształceń i degradacji środowiska wynikające z dotychczasowego użytkowania i zagospodarowania, przyrodnicze predyspozycje do kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej, ocenę przydatności środowiska dla rozwoju różnych form użytkowania oraz wnioski do „Planu...”;
- **etap II** – opracowanie **uwarunkowań rozwoju przestrzennego** z uwzględnieniem:
  - uwarunkowań formalno-prawnych oraz wynikających z dokumentów strategicznych na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym, w tym koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju oraz strategii rozwoju województwa;
  - uwarunkowań wynikających z potencjału i barier rozwoju przestrzennego województwa w kontekście kształtowania systemu osadniczego i obszarów funkcjonalnych, w tym miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi, systemu transportowego i infrastruktury technicznej, środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego, turystyki i rekreacji, krajobrazu i ładu przestrzennego, a także obronności i bezpieczeństwa publicznego.

Podsumowaniem tego etapu prac była **analiza SWOT**, na podstawie której sformułowano wnioski końcowe w postaci **głównych wyzwań rozwoju przestrzennego województwa**, stanowiące podstawę dla formułowania celów i kierunków polityki zagospodarowania przestrzennego.

- **etap III** – opracowanie **projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz projektu planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi** będących odpowiedzią na główne wyzwania rozwoju przestrzennego, w tym:

- dla obszaru województwa łódzkiego w zakresie: osadnictwa, transportu, infrastruktury technicznej, środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego, turystyki i rekreacji, krajobrazu i ładu przestrzennego, obronności i bezpieczeństwa publicznego oraz obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym,
- dla MOF Łodzi dotyczące: ładu przestrzennego, dostępności, wysokiej jakości życia oraz kształtowania funkcji metropolitalnych.

Przyjmuje się, że „Plan...” będzie realizowany przez:

- zadania rządowe wynikające z programów służących realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym;
- inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm RP, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa;
- zasady zagospodarowania i kształtowania przestrzeni obszarów funkcjonalnych, w tym MOF Łodzi.

Zakłada się, że w tym zakresie ustalenia „Planu...” będą wiążące dla gmin.

Rys. 24. Idea prac nad planem zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz planem zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi (Źródło: BPPWL)

I.C. P RZEBIEG PRAC NAD PLANEM

- Uchwała Nr IV/42/15 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz projektu planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi – styczeń 2015 r.
- Zawiadomienie Marszałka Województwa o podjęciu przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwały nr IV/42/15 z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz projektu planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi, skierowane do instytucji i organów właściwych do uzgadniania i opiniowania „Planu...”, informujące o możliwości składania informacji i wniosków dotyczących planowanych zamierzeń – styczeń 2015 r.
- Obwieszczenie Marszałka Województwa zawiadamiające o podjęciu przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwały nr IV/42/15 z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz projektu planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi – Gazeta Wyborcza z dnia 3 lutego 2015 r., BIP Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego – luty 2015 r.
- Zaprezentowanie metody sporządzenia projektu „Planu...” na posiedzeniu Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej – marzec 2015 r.
- Uchwała Nr 635/15 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 15 czerwca 2015 r. w sprawie klasyfikacji wniosków i uwag zgłoszonych do projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz projektu planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi – czerwiec 2015 r.
- Zaprezentowanie wyników prac projektowych nad „Planem...” na posiedzeniach Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej – styczeń, luty 2018 r.
- Opracowanie projektu „Planu...” – marzec 2018 r.
- Zaopiniowanie projektu „Planu...” przez Wojewódzką Komisję Urbanistyczno-Architektoniczną – marzec 2018 r.
- Uchwała Nr 509/18 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 9 kwietnia 2018 r. w sprawie określenia obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym w województwie łódzkim w celu uwzględnienia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego – kwiecień 2018 r.
- Konferencja opiniująca obszary funkcjonalne w województwie łódzkim, zgodnie z art. 49d ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – kwiecień 2018 r.
- Uchwała Nr 595/18 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 25 kwietnia 2018 r. w sprawie przyjęcia Raportu z konferencji opiniującej obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym w województwie łódzkim – kwiecień 2018 r.
- Opracowanie prognozy oddziaływania na środowisko – kwiecień 2018 r.
- Uchwała Nr 677/18 z dnia 9 maja 2018 r. w sprawie przyjęcia projektu „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi” wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko – maj 2018 r.

- Udostępnienie projektu „Planu...” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko” w BIP Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego – 10 maja 2018 r.
- Skierowanie projektu „Planu...” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko” do opiniowania i uzgadniania przez instytucje i organy właściwe do opiniowania i uzgadniania projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa – maj 2018 r.
- Przedstawienie projektu „Planu...” Ministrowi Inwestycji i Rozwoju w celu stwierdzenia zgodności z „Koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju” oraz programami rządowymi, o których mowa w art. 48 ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – maj 2018 r.
- Obwieszczenie Marszałka Województwa informujące o przyjęciu przez Zarząd Województwa Łódzkiego projektu „Planu...” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko” oraz o wyłożeniu do publicznego wglądu i rozpoczęciu konsultacji społecznych w ramach Strategicznej oceny oddziaływania na środowisko – Dziennik Łódzki z dnia 15 maja 2018 r., tablice ogłoszeń: Urzędu Marszałkowskiego i urzędów gminnych w województwie, BIP Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego – maj 2018 r.
- Spotkania konsultacyjne dla jednostek samorządu terytorialnego w województwie łódzkim – czerwiec 2018r.
- Uchwała Nr 1011/18 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 17 lipca 2018 r. w sprawie przyjęcia Sprawozdania z przebiegu opiniowania, uzgadniania i konsultacji społecznych projektu Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz Planu zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko – lipiec 2018
- Uchwała Nr 1011/18 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 17 lipca 2018 r. w sprawie przyjęcia projektu „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko” – lipiec 2018
- Skierowanie projektu „Planu...” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko” do uzgodnienia przez właściwe organy – lipiec 2018 r.
- Uchwała Zarządu Województwa Łódzkiego w sprawie przyjęcia projektu „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko” i skierowanie projektu pod obrady Sejmiku Województwa Łódzkiego celem uchwalenia – sierpień 2018 r.
- Uchwała Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie uchwalenia „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi” – sierpień 2018 r.

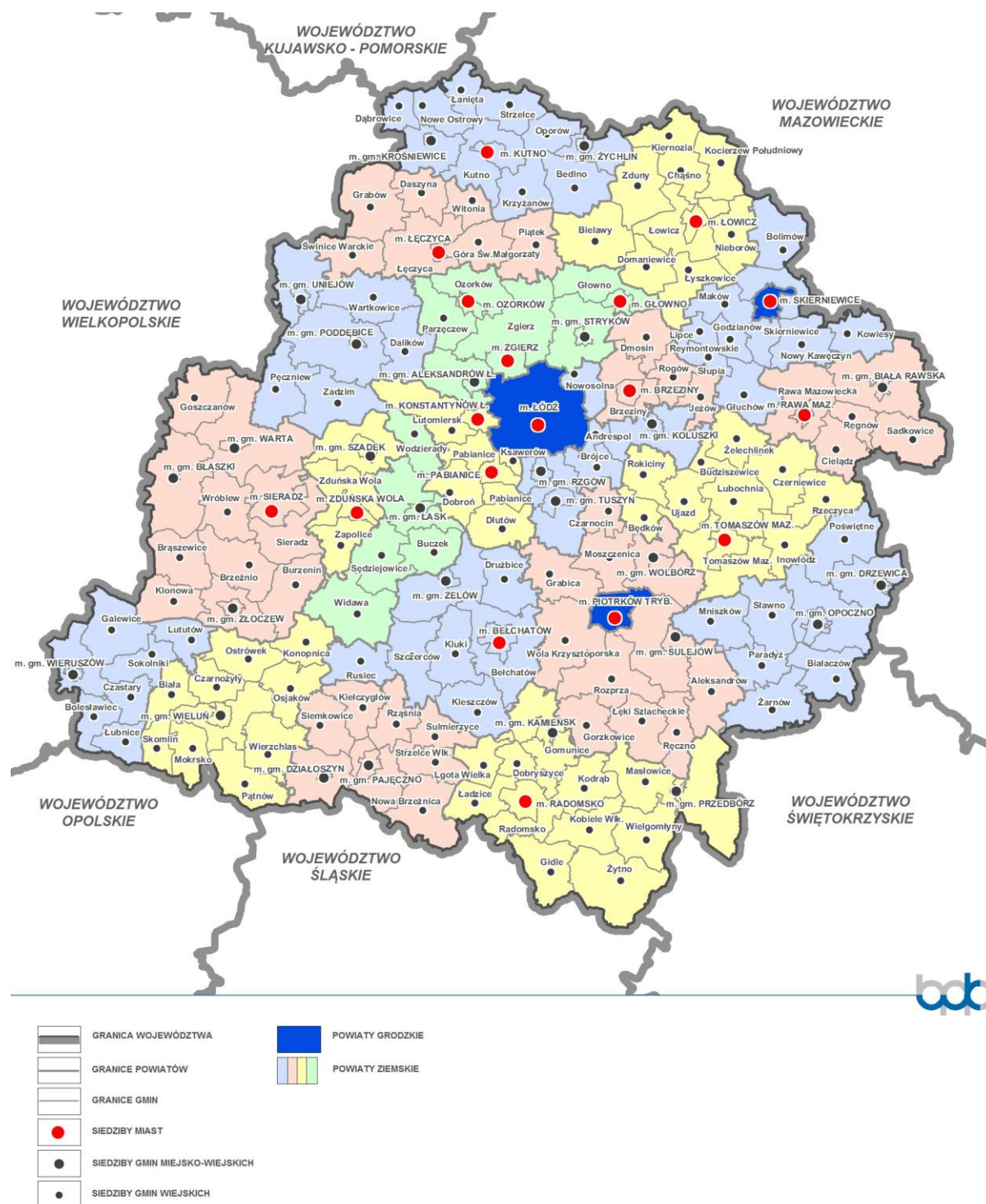

II. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Rys. 25. Podział administracyjny województwa łódzkiego (Źródło: BPPWŁ)

II.A. U WARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA

Województwo łódzkie położone jest w centrum Polski, na pograniczu Nizin Środkowoeuropejskich i Wyżyn Polskich. **Liczba ludności** województwa na koniec 2016 r. wynosiła 2 485 323 osób, co lokowało region na 6. miejscu w Polsce. Pod względem **powierzchni ogólnej** (18 219 km²) województwo zajmowało 9. miejsce w kraju. **Średnia gęstość zaludnienia** w regionie wynosiła 136 osób/km² (5.)², przy czym dla miast 1 350 osób/km², natomiast dla obszarów wiejskich 54 osoby/km². **Udział ludności miejskiej** wynosił 62,9% (7.) i był większy niż średnio w Polsce (60,2%).

Strukturę administracyjną województwa, według stanu na 1 stycznia 2017 r., tworzą:

- 24 powiaty, w tym 3 grodzkie skupiające 32,9% ludności, oraz 21 powiatów ziemskich,
- 177 gmin, w tym 18 miejskich, 26 miejsko-wiejskich oraz 133 wiejskich.

Poważnym zagrożeniem dla dalszego prawidłowego i trwałego rozwoju województwa łódzkiego jest bardzo trudna sytuacja demograficzna w regionie.

Od wielu lat w województwie obserwuje się jeden z najbardziej znaczących procesów depopulacji, charakteryzujący się utrwaloną tendencją i niekorzystnymi prognozami.

Liczba ludności województwa systematycznie się zmniejsza. W latach 2010 - 2016 spadła o ponad 57,0 tys. osób i w 2016 r. stanowiła jedynie 97,8% liczby ludności z roku 2010.

Pod względem najniższej wartości wskaźnika przyrostu rzeczywistego w 2016 r., wynoszącej w województwie -3,6 os/1 000 M, region plasował się na 2. miejscu w Polsce. Jedynie w 3 powiatach w województwie zanotowano dodatni wskaźnik przyrostu rzeczywistego: największy w powiecie łódzkim wschodnim (5,8 os/1 000 M), a następnie w powiatach zgierskim i piotrkowskim (odpowiednio 0,9 i 0,3 os/1 000 M. Pozostałe powiaty cechowały się ujemnym przyrostem rzeczywistym, z czego w 11 powiatach był on wyższy od średniej dla województwa. Najwyższe ujemne wartości przyrostu rzeczywistego zanotowano w powiatach: kutnowskim (-7,4), łęczyckim (-6,8), radomszczańskim (-6,7) oraz łodzi (-6,2) i Piotrkowie Trybunalskim (-5,8).

Prognoza demograficzna wskazuje, że proces wyludniania się województwa będzie się pogłębiał i w 2030 r. liczba ludności regionu zmniejszy się o kolejne 5,5%. Największe spadki liczby ludności przewidywane są w Łodzi, która do 2030 r. straci blisko 71,0 tys. mieszkańców, czyli ponad 10,0% obecnej populacji. Znaczne tempo depopulacji (7 – 9,0%) przewidywane jest także w Piotrkowie Trybunalskim oraz powiatach: kutnowskim, łęczyckim i radomszczańskim. Natomiast powiatami, które według prognozy zwiększą swój potencjał ludnościowy będą powiaty: łódzki wschodni (o ok. 3,7 tys. osób), piotrkowski (0,4 tys. osób) oraz zgierski (0,2 tys. osób).

Pomimo niekorzystnych prognoz demograficznych, samorządy lokalne nadal wyznaczają tereny rozwojowe dla mieszkalnictwa, których szacunkowa chłonność osadnicza wraz z terenami już zainwestowanymi wynosi ok. 11 764 tys. osób, czyli o ponad 9 278 tys. mieszkańców więcej niż obecnie zamieszkuje województwo.

² Pozycja województwa łódzkiego w kraju

Przyczyną zmniejszania się liczby ludności województwa jest przede wszystkim ujemny **przyrost naturalny**, który w 2016 r. wynosił -3,0 os/1 000 M i był najniższy w kraju. Jest on wynikiem niekorzystnej **struktury wiekowej ludności**.

W 2016 r. we wszystkich powiatach regionu, z wyjątkiem Skierniewic i powiatu bełchatowskiego, notowano ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego (najniższy w Łodzi (-5,04 os/1 000 M) oraz powiatach: kutnowskim i radomszczańskim (odpowiednio -4,63 i -4,43 os/1 000M).

Województwo zajmuje od wielu lat 1. lokatę w kraju pod względem odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym, a udział tej grupy ludności w liczbie ludności ogółem systematycznie się zwiększa. W 2016 r. udział ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie w liczbie ludności ogółem wynosił 22,5% (1.), produkcyjnym 60,7% (16.) a przedprodukcyjnym 16,8% (13.). Taka struktura wiekowa ludności przekładała się na największe w kraju obciążenie demograficzne wynoszące 37 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. W latach 2010 – 2016 wskaźnik obciążenia demograficznego w regionie wzrósł o 7,6 p.p. a dynamika wzrostu plasowała województwo na 4. miejscu w Polsce. W 2016 r. najwyższe obciążenie demograficzne cechowało Łódź (45,2), Piotrków Trybunalski (38,2) oraz powiaty: pabianicki (38,3) i kutnowski (37,2). Najlepsza sytuacja pod tym względem występowała w powiatach: bełchatowskim (26,4), wieruszowskim (30,2), piotrkowskim, opoczyńskim i łódzkim wschodnim (31,4).

Dzietność kobiet w regionie, wynosząca w 2016 r. 1,324, plasowała województwo na 6. miejscu w kraju i nie gwarantowała uzyskania modelu reprodukcji prostej.

Relatywnie mniejszy wpływ na procesy depopulacji w regionie mają migracje. W 2016 r. pod względem **salda migracji** województwo łódzkie, ze wskaźnikiem na poziomie 0,6 os/1 000 M, zajmowało 6. lokatę w Polsce. Dodatnie saldo migracji charakteryzowało 8 powiatów, w tym powiaty bezpośrednio

otaczające miasta tj. Łódź (powiat łódzki wschodni (6,9 os/1 000 M), pabianicki (2,6), zgierski (3,9), brzeziński (1,8), powiat grodzki piotrkowski (2,0) i powiat grodzki skierniewicki (1,2), a także powiat łaski (0,3) oraz wieruszowski (0,4).

Województwo charakteryzuje się ponadto, utrzymującą się na tym samym poziomie od 2004 r., największą w kraju **dysproporcją ludności pod względem płci** (110 kobiet na 100 mężczyzn). Największa nadreprezentacja liczby kobiet występuje w grupie osób w wieku poprodukcyjnym i cechuje miasta, w tym Łódź, gdzie wskaźnik feminizacji kształtuje się na poziomie 120 kobiet na 100 mężczyzn, oraz Piotrków Trybunalski (113), a także silnie zurbanizowane powiaty tj.: pabianicki (113) i zgierski (110).

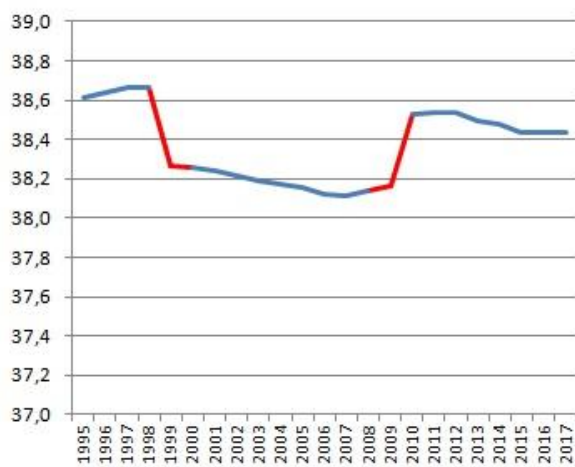
Reasumując należy stwierdzić, że sytuacja demograficzna regionu należy do najtrudniejszych w kraju. W województwie występuje koncentracja i utrwalenie negatywnych trendów i procesów demograficznych m.in.: wysokiego współczynnika feminizacji, bardzo niskiego przyrostu rzeczywistego skutkującego depopulacją, wysokiego udziału ludności w wieku poprodukcyjnym oraz najwyższego w kraju obciążenia demograficznego. Obszarami o szczególnie trudnej sytuacji demograficznej wynikającej z koncentracji problemów demograficznych tj. zmniejszanie się liczby ludności oraz proces starzenia się społeczeństwa, są: Łódź, Piotrków Trybunalski oraz powiat kutnowski. Problemem jest również ignorowanie trendów demograficznych na poziomie lokalnym skutkujące nadpodażą terenów o funkcji mieszkaniowej, co prowadzi do pogłębiania chaosu przestrzennego.

Pod względem demograficznym województwo łódzkie zasługuje na miano obszaru problemowego.

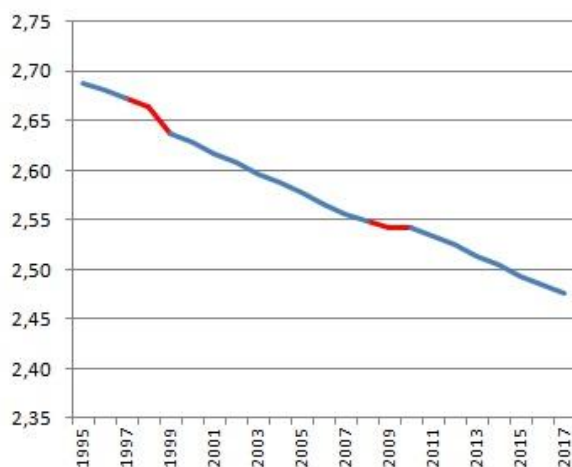
Korzystnym zjawiskiem jest wysoki poziom zurbanizowania województwa, chociaż prognozowany w poprzednich latach trend wzrostu urbanizacji, uległ odwróceniu.

Rys. 26. Zmiana liczby ludności Polski w latach 1995 – 2017 [mln os.] (Źródło: GUS)

Rys. 27. Zmiana liczby ludności województwa łódzkiego w latach 1995 – 2017 [mln os.] (Źródło: GUS)

Różnice w liczbie ludności między rokiem 1998 a 1999 oraz 2009 a 2010 (oznaczone na wykresach kolorem czerwonym) wynikają z korekt bilansu ludności danymi z Narodowych Spisów Powszechnych z lat 2002 i 2011 oraz ze zmian metodologii pozyskiwania danych ewidencyjnych (zaniechanie przez GUS opracowywania bilansu ludności zameldowanej na pobyt stały).

Rys. 28. Liczba ludności w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. [mln. os.] (Źródło: GUS)

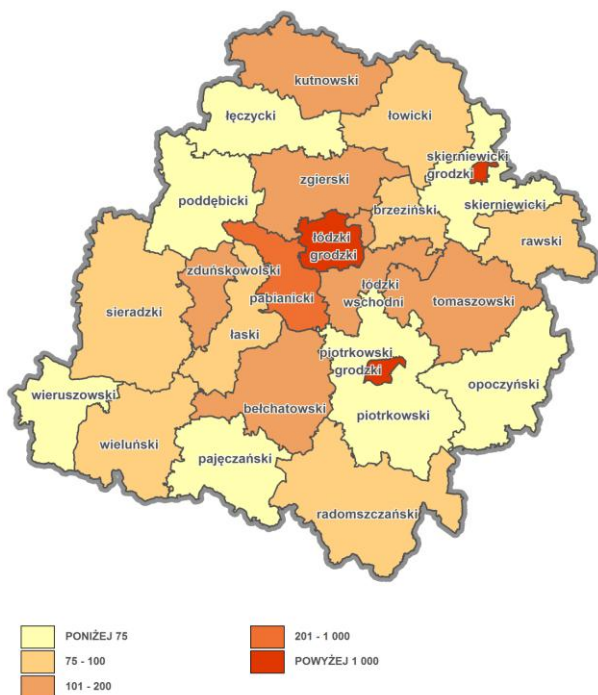

Rys. 29. Liczba ludności w powiatach w 2016 r. [os.] (Źródło: GUS)

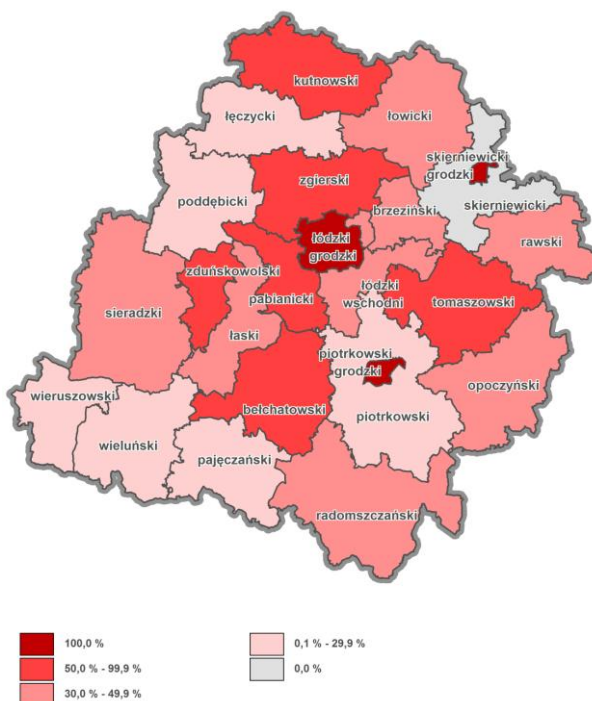

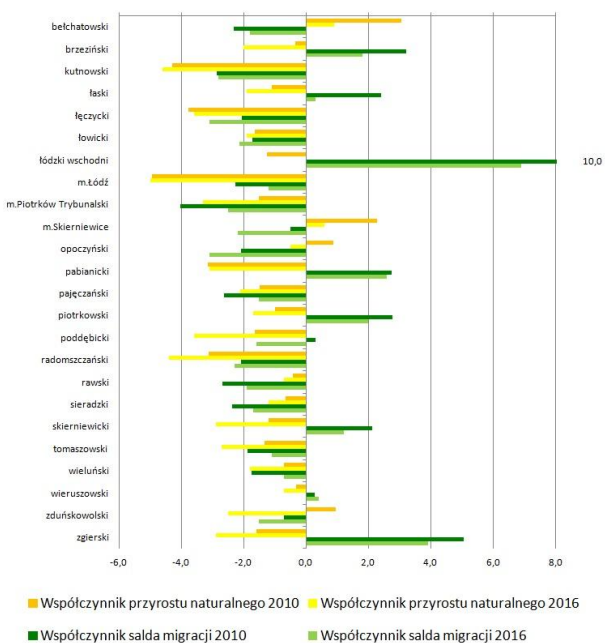
Rys. 30. Gęstość zaludnienia w powiatach w 2016 r. [osoby/km²] (Źródło: GUS)

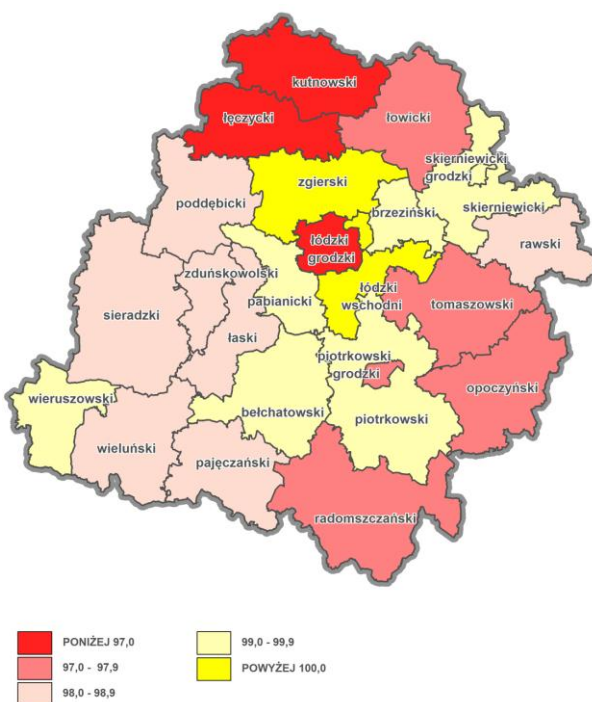
Rys. 31. Udział ludności miejskiej w powiatach w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

Rys. 32. Wskaźnik salda migracji i przyrostu naturalnego w powiatach w latach 2010 i 2016 [os./1000 mieszkańców] (Źródło: GUS)

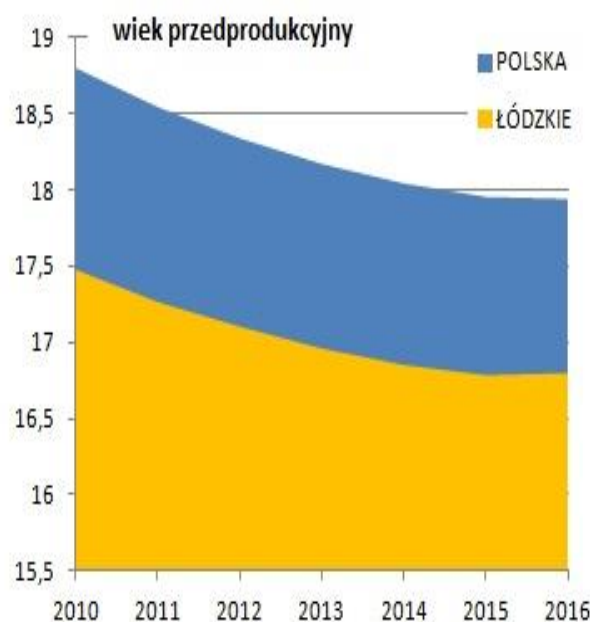
Rys. 33. Zmiana zaludnienia w powiatach w latach 2010 - 2016 r. [2010 r. = 100%] (Źródło: GUS)

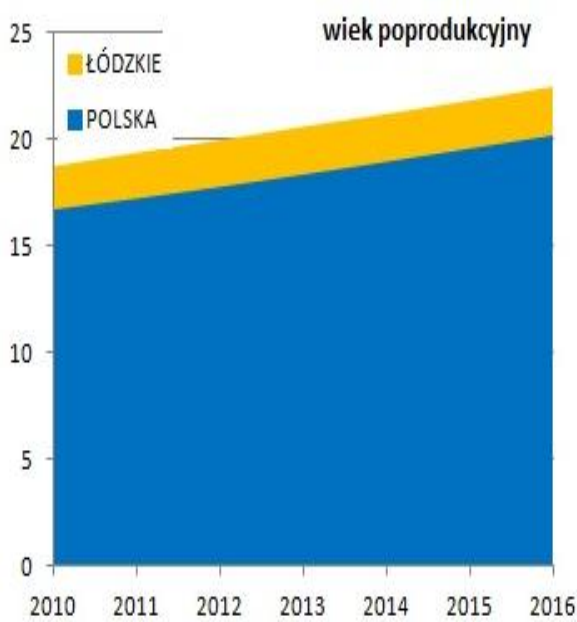

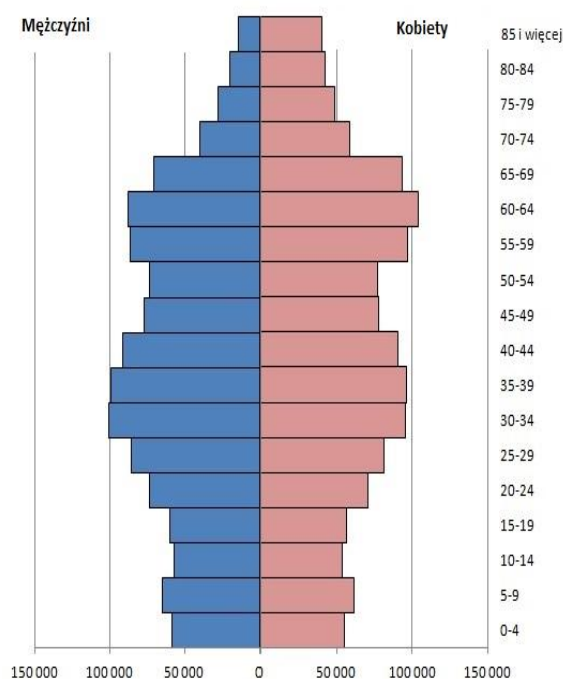
Rys. 34. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem w Polsce i województwie łódzkim w latach 2010 - 2016 [%] (Źródło: GUS)

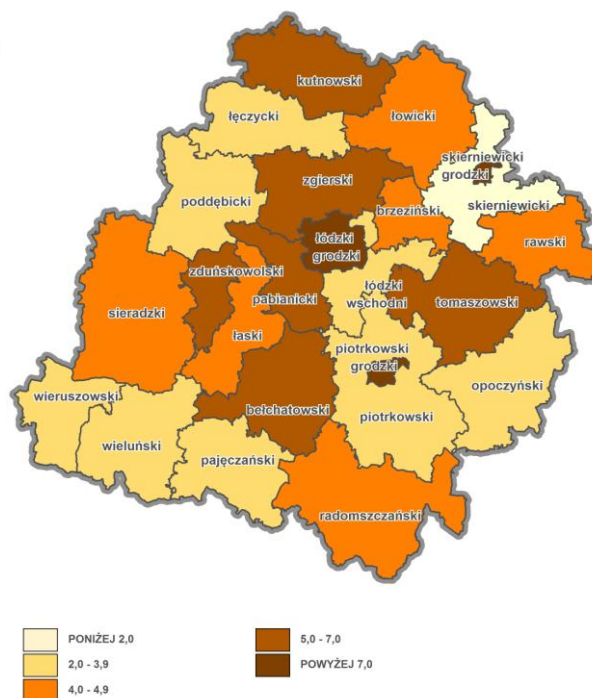
Rys. 35. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem w Polsce i województwie łódzkim w latach 2010 - 2016 [%] (Źródło: GUS)

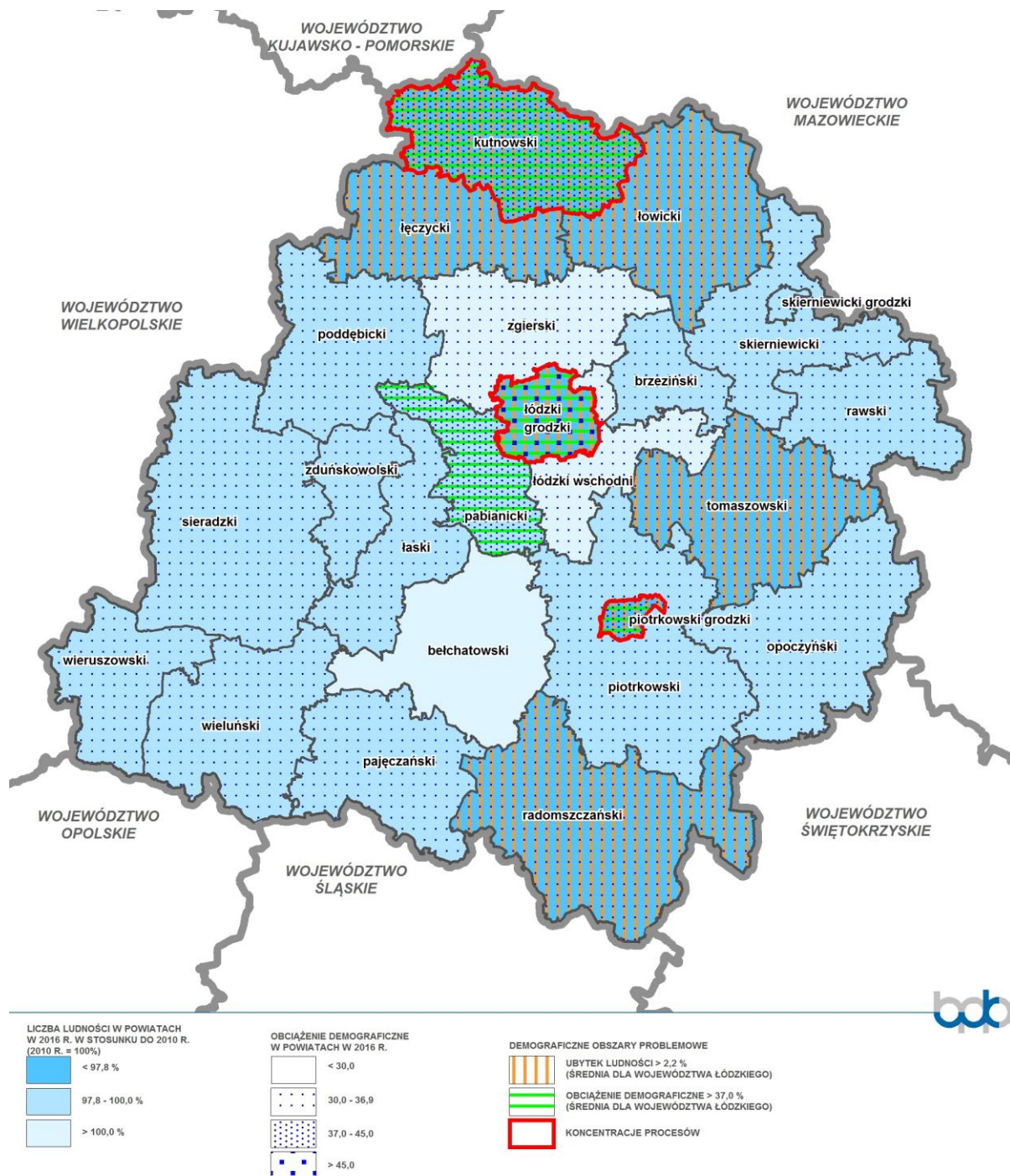
Rys. 36. Piramida wieku ludności w województwie łódzkim w 2016 r. [os.] (Źródło: GUS)

Rys. 37. Zmiana udziału osób w wieku poprodukcyjnym w powiatach w latach 2004 – 2016 [p.p.] (Źródło: GUS)

Rys. 38. Demograficzne obszary problemowe województwa łódzkiego (Źródło: BPPWŁ)

1. DIAGNOZA STANU WOJEWÓDZTWA

1.1. OSADNICTWO

Struktura sieci osadniczej

Na kształt **sieci osadniczej** regionu miało wpływ wiele czynników zewnętrznych, w tym szczególnie położenie obszaru województwa w strefie wododziału I rzędu, na pograniczu pasa nizin Polski środkowej i wyżyn Polski południowej oraz na pograniczu głównych dzielnic historycznych Polski. Uwarunkowania historyczne, społeczne i gospodarcze przyczyniły się do znacznego zróżnicowania funkcjonalno-strukturalnego obszaru województwa i nadal odgrywają dużą rolę w kształtowaniu tożsamości regionu.

Sieć osadnicza województwa wykształciła się w średniowieczu. Do schyłku XVIII w. dominującą formą osadniczą było niewielkie miasto lub osada o charakterze miejskim pełniące funkcje ośrodka handlowo – rolniczego. Struktura i wielkość sieci osadniczej uległy znacznym przekształceniom w wyniku procesów industrializacji w XIX w. związanych z rozwojem przemysłu włókienniczego. Miały one szczególne znaczenie dla centralnej części województwa, gdzie doprowadziły do powstania nowych ośrodków przemysłowych i przekształceń strukturalnych ośrodków istniejących.

W 2016 r. **liczba ludności miast** w regionie ogółem wynosiła ponad 1 563,5 tys. osób. W ostatnich latach województwo, mimo poziomu urbanizacji przekraczającego średnią wartość dla kraju, cechowało szybkie tempo spadku liczby ludności miejskiej. W latach 2010 - 2016 pod względem różnicy w poziomie urbanizacji region zajmował 12 pozycję w kraju.

Ze względu na **wielkość zaludnienia** miasta województwa łódzkiego można podzielić na 5 grup:

- Łódź, największe miasto województwa, w 2016 r. liczące 696,5 tys. mieszkańców i prawie 10-krotnie przewyższające pod względem zaludnienia drugie i trzecie pod

względem wielkości miasta regionu, czyli Piotrków Trybunalski i Pabianice;

- miasta duże o zaludnieniu 80 – 40 tys. mieszkańców, do których zaliczono 10 ośrodków: Piotrków Trybunalski, Pabianice, Tomaszów Mazowiecki, Bełchatów, Zgierz, Skierniewice, Radomsko, Kutno, Sieradz i Zduńską Wolę;
- miasta średnie o zaludnieniu 40 – 15 tys. osób, do których należy 8 ośrodków: Łowicz, Wieluń, Opoczno, Aleksandrów Łódzki, Ozorków, Konstantynów Łódzki, Łask, Rawa Mazowiecka;
- miasta małe o zaludnieniu 15 – 5 tys. osób, do których zaliczono 12 ośrodków: Główno, Łęczycę, Koluszki, Brzeziny, Wieruszów, Żychlin, Żelów, Poddębice, Tuszyń, Pajęczno, Sulejów, Działoszyn;
- miasta bardzo małe zamieszkałe przez mniej niż 5 tys. osób, które tworzą grupę 13 ośrodków: Krośnice, Drzewica, Przedbórz, Stryków, Rzgów, Złoczew, Warta, Biała Rawska, Uniejów, Kamieńsk, Wolbórz, Błaszki, Szadek.

W latach 2010 – 2016 największy względny spadek zaludnienia zanotowano w Błaszach i Działoszynie, natomiast największy bezwzględny spadek liczby ludności, wynoszący ponad 34,0 tys. osób (55,0% depopulacji ośrodków miejskich), nastąpił w Łodzi. Wzrost liczby ludności zanotowano w 4 miastach: Aleksandrowie Łódzkim, Rzgowie, Pajęcznie i Konstantynowie Łódzkim. Spadek ogólnej liczby mieszkańców miast wyniósł ponad 59,2 tys. osób, czyli 3,6%, i był wynikiem zarówno ubytku naturalnego ludności jak i odpływu migracyjnego. Jednocześnie większa dynamika ubytku ludności miejskiej niż spadek ludności ogółem wskazuje na migrację ludności z miast na obszary wiejskie. Procesy te są najbardziej widoczne w okolicach Łodzi, Bełchatowa i Piotrkowa Trybunalskiego.

Większość miast charakteryzuje się ujemnymi wartościami wskaźnika **przyrostu naturalnego**, co świadczy o niskiej liczbie urodzeń i procesie starzenia się społeczeństwa. W 2016 r. jedynie w 9 miastach zaobserwowano dodatni przyrost naturalny (o wartościach od 3,4 os/1 000 M w Wolborzu do 0,4 os/1 000 M w Opocznie). W pozostałych 35 ośrodkach miejskich zanotowano ubytek naturalny ludności (od -0,2 os/1 000 M w Sieradzu do -7,0 os/1 000 M w Uniejowie). Analiza przyrostu naturalnego w miastach w latach 2010-2016 wykazała niewielką poprawę sytuacji jedynie w Przedborzu, Tuszynie i Konstantynowie Łódzkim.

Dodatni współczynnik **salda migracji** w 2016 r. charakteryzował 7 miast, w tym największe wartości cechowały: Konstantynów Łódzki (7,4 os/1 000 M), Aleksandrów Łódzki (6,7 os/1 000 M) i Rzgów (5,0 os/1 000 M). W 37 miastach zaobserwowano ujemny współczynnik salda migracji o wartościach od -0,5 os/1 000 M w Wieruszowie do -22,1 os/1 000 M w Błaszach. W latach 2010-2016 największa poprawa sytuacji pod tym względem nastąpiła w Białej Rawskiej (o 2,1 os/1 000 M) i Wieruszowie (o 0,9 os/1 000 M), natomiast największe średnioroczne spadki współczynnika salda migracji zanotowano w Rzgowie (o -2,0 os/1 000 M) i Kamieńsku (o -1,8 os/1 000 M).

Według **prognoz demograficznych**³ do 2020 r. jedynie w 7 miastach regionu przewidywany jest wzrost liczby mieszkańców, w tym największy w Aleksandrowie Łódzkim i Rzgowie. Największy spadek liczby ludności prognozuje się w Łodzi, Pabianicach, Kutnie, Bełchatowie, Tomaszowie Mazowieckim oraz Łęczycy i Żychlinie, przy czym miasta o spadkowej tendencji zaludnienia będą się prawdopodobnie wyludniać na korzyść przyległych do nich obszarów

wiejskich⁴. Prognozuje się, że w perspektywie najbliższych 20 lat liczba mieszkańców miast województwa spadnie o ponad 400,0 tys. osób.

Istotnym czynnikiem wpływającym na demograficzny rozwój miast jest **struktura wiekowa ludności**. Pod tym względem w systemie miast województwa, w latach 2010-2016 obserwowano systematyczny spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, z 15,9% do 15,7%, i wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym z 19,2% do 24,1%. Udział ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się z 64,8% do 60,1%. Dane te wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa miast. Zmiany struktury wieku charakteryzowały zdecydowaną większość ośrodków miejskich. Największy wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym nastąpił w Bełchatowie (6,5p.p.), Łasku (6,2p.p.), Kutnie (6,1p.p.) i Drzewicy (6,0p.p.). Natomiast zwiększenie udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym zanotowano jedynie w 5 miastach: Białej Rawskiej (0,41p.p.), Łodzi (0,35p.p.), Pajęcznie (0,28p.p.), Skierniewicach (0,06p.p.) oraz Strykowie (0,05p.p.).

Struktura wieku mieszkańców miast i jej zmiany w latach 2010-2016 wpłynęły na **wskaźnik obciążenia demograficznego**. W 2016 r. wartości tego wskaźnika wahały się od 24,3% w Bełchatowie do 45,2% w Łodzi. Stosunkowo niskie wartości wskaźnika (poniżej 30,0%) zanotowano w 5 miastach, natomiast wysokie (powyżej 40,0%) w 4 ośrodkach. W latach 2010 – 2016 wskaźnik obciążenia demograficznego wzrastał we wszystkich miastach: od 3,9p.p. średnio w roku w Złoczewie do 12,8p.p. średnio w roku w Kutnie.

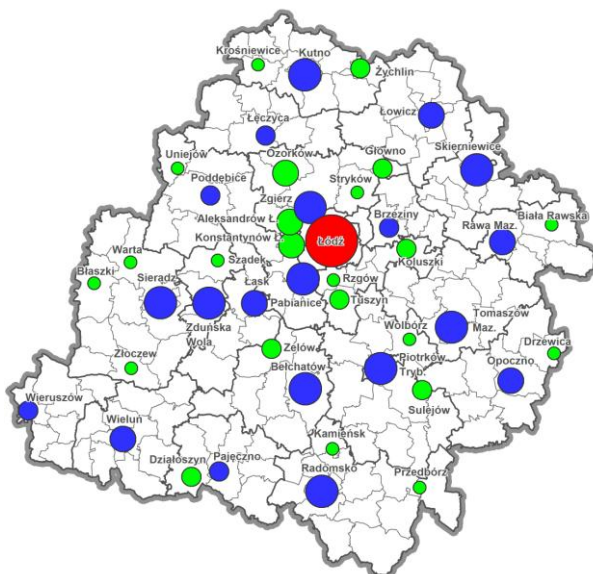
Miasta województwa łódzkiego charakteryzują się ponadto większą **feminizacją** niż średnio w kraju. Jest to jednym z efektów procesu starzenia się społeczeństwa i wynika z dłuższego dalszego trwania życia kobiet oraz nadumieralności mężczyzn.

³ Prognozy ludności gmin województwa łódzkiego, Pracownia Naukowo-Edukacyjna, na zlecenie RCPS, Łódź 2016 r.

⁴ Regionalna Polityka Miejska Województwa Łódzkiego 2030+, BPPWŁ, Łódź 2017 r.

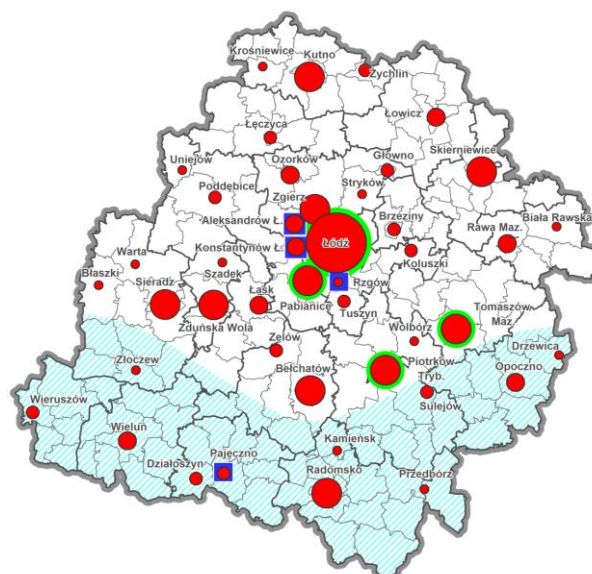

Rys. 39. Hierarchia administracyjna ośrodków miejskich
(Źródło: BPPWŁ)

● OŚRODEK WOJEWÓDZKI
● OŚRODKI POWIATOWE
● POZOSTAŁE OŚRODKI

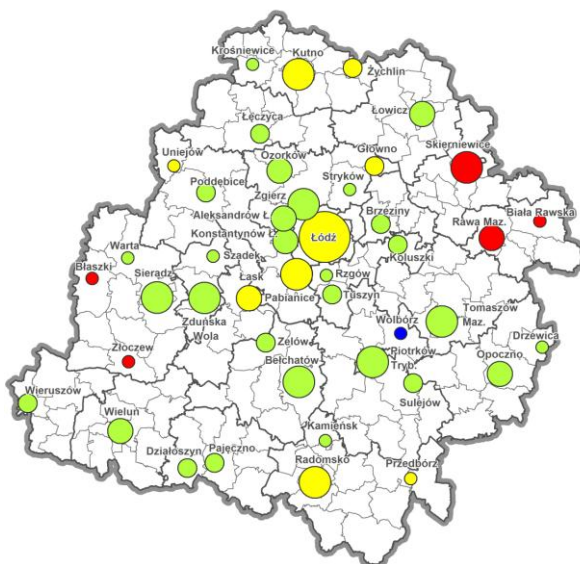
Rys. 40. Struktura wielkościowo-przestrzenna ośrodków miejskich w 2016r. (Źródło: BPPWŁ)

● > 600 TYS.
● 80 - 40 TYS.
● 40 - 15 TYS.
● 15 - 5 TYS.
● < 5 TYS.

  OBSZAR SŁABO ZRÓWNOWAŻONEJ
 SIECI OSADNICZEJ
● MIASTA O NAJWIĘKSZEJ LICZBIE
 LUDNOŚCI > 60 TYS.
● WZROST LICZBY LUDNOŚCI
 W LATACH 2010 - 2016

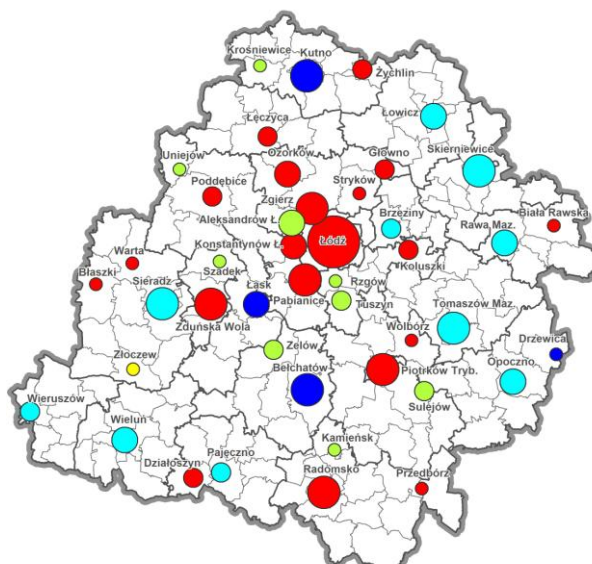
Rys. 41. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w
ludności ogółem w miastach w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

● PONIŻEJ 16,0
● 16,0 - 18,0
● 18,1 - 20,0
● 20,3

ŁÓDZKIE - 16,8
 MIASTA WŁ. - 15,7

Rys. 42. Zmiana udziału osób w wieku poprodukcyjnym
w miastach w latach 2010 – 2016 [p.p.] (Źródło: GUS)

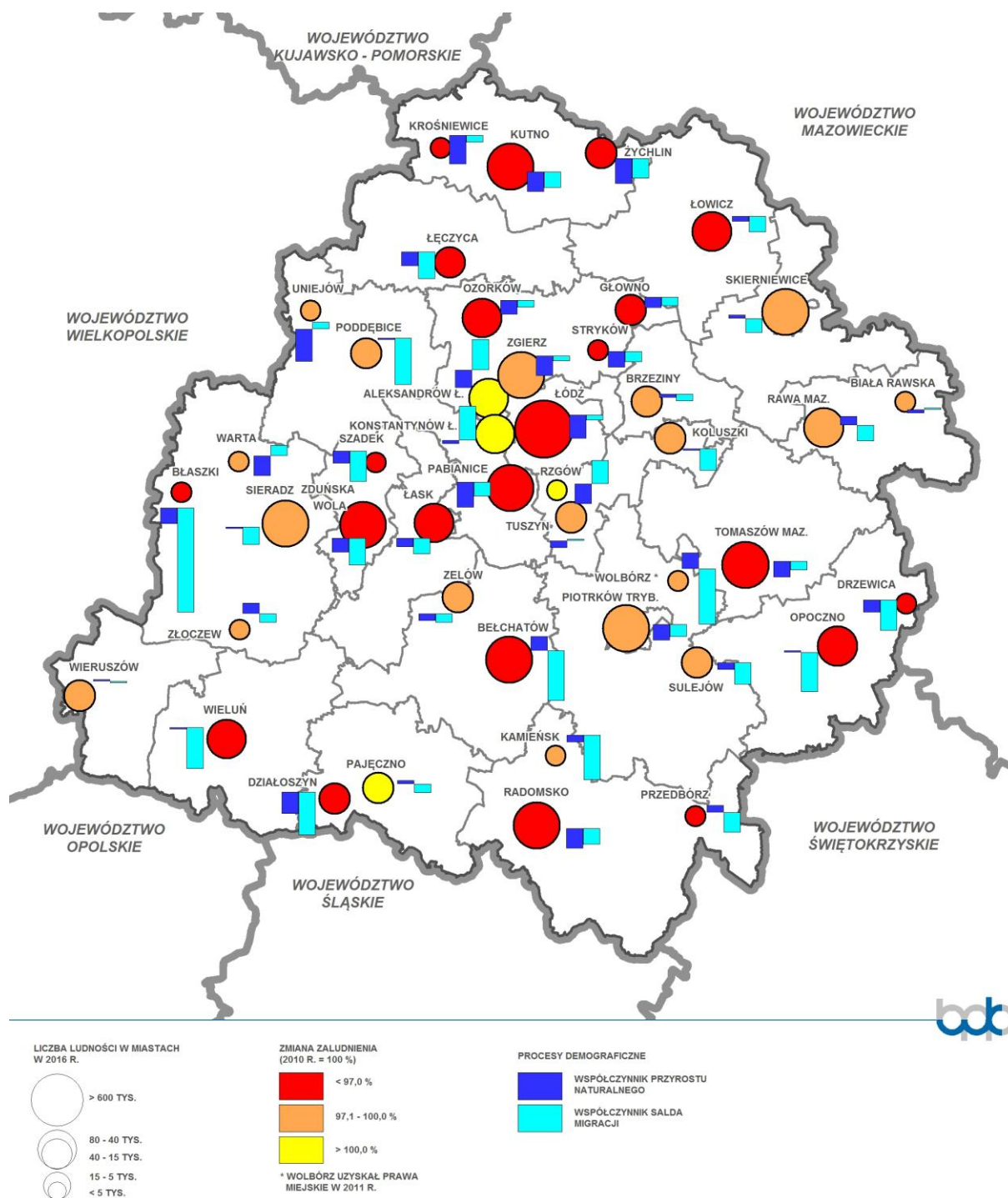

● 2,4
● 3,0 - 4,0
● 4,1 - 5,0
● 5,1 - 6,0
● POWYŻEJ 6,0

ŁÓDZKIE - 3,7
 MIASTA WŁ. - 4,9

Rys. 43. Procesy demograficzne w miastach w latach 2010 - 2016 (Źródło: BPPWŁ)

Zachodzące procesy demograficzne mają bezpośredni wpływ na **rozwój społeczno-gospodarczy** ośrodków miejskich w regionie. Do czynników kształtujących atrakcyjność osadniczą miast oraz mających wpływ na ich pozycję w krajowej i regionalnej sieci osadniczej należą również: warunki mieszkaniowe, na które składa się zarówno jakość zasobów mieszkaniowych, jak i przestrzeni publicznych oraz dostępność do usług publicznych, w tym dla osób starszych oraz z ograniczeniami ruchowymi, zewnętrzna i wewnętrzna dostępność transportowa oraz jakość transportu zbiorowego, konkurencyjność gospodarcza i atrakcyjność rynku pracy, a także stan środowiska.

Przeprowadzone analizy⁵ wykazały, że miasta duże i średnie w regionie cechuje relatywnie średni poziom konkurencyjności osadniczej. Umiarkowana ocena atrakcyjności mieszkaniowej wynika przede wszystkim z niskiej jakości przestrzeni publicznych oraz wysokiego stopnia dekapitalizacji struktur mieszkaniowych i poprzemysłowych, szczególnie w historycznych centrach miast. Dodatkowym czynnikiem obniżającym atrakcyjność miast dużych i średnich jest relatywnie niewielka powierzchnia użytkowa mieszkań przypadająca na 1 mieszkańca oraz ich dostępność, a także niewystarczający poziom dostępności do usług, przede wszystkim dla osób starszych. Pod względem dostępności transportowej problemem jest niezadowalający poziom rozwoju infrastruktury przesiadkowej szczególnie w miastach dużych, oraz brak zintegrowanych węzłów przesiadkowych w części miast. Dla zapewnienia spójności terytorialnej regionu konieczne jest także wzmocnienie pasażerskich połączeń transportowych miast średnich. Syntetyczna ocena konkurencyjności gospodarczej ośrodków miejskich województwa, uwzględniająca m.in. wyposażenie infrastrukturalno- instytucjonalne, potencjał gospodarki innowacyjnej oraz poziom kapitału ludzkiego, wykazała znaczne zróżnicowanie pod tym względem ośrodków dużych i średnich.

Relatywnie lepsza sytuacja cechuje większość miast dużych. Wynika to przede wszystkim z lepszego wyposażenia infrastrukturalno-instytucjonalnego oraz nasycenia sektora przedsiębiorstw podmiotami przemysłowymi i usługowymi wysokiej techniki i wiedzy. Część miast średnich cechuje niski poziom wyposażenia w tereny inwestycyjne oraz instytucje biznesu, co skutkuje małą atrakcyjnością inwestycyjną dla lokalizacji nowych przedsiębiorstw. Poza tym, gospodarkę ośrodków dużych i średnich cechuje niski poziom rozwoju sieciowych struktur gospodarczych pozwalający na wzrost kapitału wiedzy, internacjonalizację przedsiębiorstw oraz wzrost potencjału gospodarczego, a także relatywnie niski poziom kapitału ludzkiego wynikający m.in. z niewystarczającego poziomu dopasowania kwalifikacji zawodowych zasobów ludzkich do potrzeb rynków pracy i rozwijającej się gospodarki opartej na wiedzy.

Miasta małe i bardzo małe charakteryzuje niższa atrakcyjność osadnicza wynikająca m.in. z trudniejszej sytuacji pod względem warunków mieszkaniowych oraz dostępności do usług dla wybranych grup wiekowych ludności. Zasoby mieszkaniowe cechują się m.in. niskim standardem technicznym, a ośrodki miejskie niewielkim udziałem powierzchni terenów zieleni urządzonej oraz niskim dostępem do usług (w tym opieki żłobkowej i dedykowanym dla osób starszych). Trudną sytuację pogłębiają problemy społeczne związane z wysokim poziomem bezrobocia, ubóstwem i uzależnieniami. Małe i bardzo małe ośrodki miejskie cechuje również niezadowalający poziom zaspokojenia potrzeb w zakresie nasycenia usługami publicznego transportu zbiorowego, wyrażający się m.in. niską dostępnością do łodzi z ośrodków położonych peryferyjnie, co przyczynia się do obniżenia stopnia powiązań funkcjonalnych i poziomu spójności terytorialnej regionu. Poza tym, miasta te charakteryzuje również brak dostępności publicznym transportem zbiorowym w relacjach poza wojewódzkich. Pod względem potencjału gospodarczego część małych i bardzo małych ośrodków miejskich w regionie wyróżnia

⁵ Regionalna Polityka Miejska Województwa Łódzkiego 2030+, BPPWL, Łódź 2017 r.

się dużą aktywnością gospodarczą, jednak generalnie cechuje je mała atrakcyjność i niski udział podmiotów generujących wysokopłatne miejsca pracy.

Dodatkowo, problemem determinującym atrakcyjność osadniczą ośrodków miejskich w regionie jest jakość środowiska przyrodniczego, w tym niska jakość powietrza. Szczególnie trudna sytuacja występuje w centrach miast dużych i średnich, o znacznej gęstości zabudowy, dodatkowo charakteryzującej się niskimi parametrami energetycznymi, i słabym przewietrzaniu. Wysokie zagrożenie dla zdrowia mieszkańców miast wynika z niskiej emisji generowanej przez indywidualne paleniska domowe, jak również zanieczyszczenia pochodzenia komunikacyjnego. Skala zmian w zakresie wprowadzania niskoemisyjnych systemów grzewczych, poprawy efektywności energetycznej zabudowy, a także wprowadzania proekologicznych rozwiązań transportowych jest niewystarczająca.

W **strukturze funkcjonalno-przestrzennej systemu osadniczego** obecnie można wyodrębnić:

- **Łódź – wiodący ośrodek wzrostu o znaczeniu krajowym i kształtujący się ośrodek metropolitalny** - dominująca rola miasta wynika z ogromnej przewagi potencjału ludnościowego oraz koncentracji najważniejszych funkcji administracyjnych, usługowych i gospodarczych. W strukturze administracyjnej Łódź pełni funkcje miasta wojewódzkiego, powiatu grodzkiego i ziemskiego oraz funkcje miasta archidiecezjalnego. Znaczenie i pozycję Łodzi w systemie osadniczym województwa wyznacza nagromadzenie najbardziej rozwiniętych usług specjalistycznych o charakterze metropolitalnym tj. funkcje akademickie, kulturotwórcze i naukowo-badawcze. Potencjał akademicki opiera się na Uniwersytecie Łódzkim, Politechnice Łódzkiej, Uniwersytecie Medycznym oraz wyższych szkołach artystycznych:

Akademii Sztuk Pięknych, Akademii Muzycznej i Państwowej Wyższej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej, które posiadają unikalne w skali kraju kierunki kształcenia. Łódź charakteryzuje się najlepszą w regionie dostępnością do usług w zakresie kształcenia zawodowego i szkolnictwa wyższego. Jednak należy zaznaczyć, że w ostatnich latach pozycja Łodzi jako ośrodka akademickiego słabnie⁶. Wynika to m.in. z pogarszającej się sytuacji demograficznej miasta oraz spadku konkurencyjności łódzkich uczelni w wymiarze krajowym. Jednostki badawczo-rozwojowe Łodzi (24) prowadzą działalność m.in. z zakresu medycyny pracy i badań molekularnych, włókiennictwa i unikatowych tkanin, chemii i farmacji. Unikatowe laboratoria, komercjalizujące wyniki badań, znajdują się w BioNano Technoparku⁷. Znaczącą rolę w kształtowaniu i rozwoju funkcji kulturalnych miasta odgrywają instytucje teatralne i unikalne w skali międzynarodowej muzea m.in. muzeum sztuki nowoczesnej, a także wydarzenia i festiwale o randze krajowej i międzynarodowej. Łódź jest również ważnym w skali kraju ośrodkiem specjalistycznych usług medycznych oraz wyspecjalizowanych gałęzi przemysłu m.in. w branżach AGD, materiałów budowlanych, odzieżowej i włókienniczej. Problem jest niski stopień dopasowania kwalifikacji zawodowych mieszkańców do potrzeb rynków pracy, co świadczy o rosnących potrzebach podnoszenia jakości kapitału ludzkiego, zwłaszcza w kontekście dynamicznych zmian technologicznych i organizacyjnych zachodzących w gospodarce⁸. Jednocześnie Łódź jest miastem, gdzie koncentrują się negatywne zjawiska związane z degradacją terenów miejskich, w szczególności obszarów mieszkaniowych i mieszkaniowo-usługowych

⁶ j.w.

⁷ j.w.

⁸ j.w.

zlokalizowanych w centrum miasta, związaną przede wszystkim ze złym stanem technicznym budynków, niedostatecznym wyposażeniem w media oraz niską jakością przestrzeni publicznych, w tym w zakresie dostosowania do potrzeb osób z różnych grup wiekowych. Zasoby mieszkaniowe Łodzi charakteryzuje nieco wyższa średnia powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 mieszkańca ($27,5 \text{ m}^2$) niż średnio w miastach województwa ($26,7 \text{ m}^2$) oraz mniejsza niż średnia w miastach regionu liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie (Łódź 1,97 os./mieszkanie, miasta 2,22 os./mieszkanie), jednak ich jakość wynika w dużym stopniu z wieku tkanki mieszkaniowej oraz poziomu wyposażenia w podstawowe elementy infrastruktury technicznej (89,2% mieszkań wyposażonych jest w łazienkę). Problem degradacji przestrzennej pogłębiany jest przez znaczne zasoby niewykorzystanych, zdegradowanych obiektów poprzemysłowych, stanowiących potencjalne obszary lokalizacji aktywności gospodarczych, a także przez kumulację problemów społecznych. Odpowiedzią na zidentyfikowane problemy jest rozpoczęty proces rewitalizacji, jednak nadal skala potrzeb w tym zakresie jest ogromna oraz wymaga systemowych i kompleksowych rozwiązań.

- **ośrodki regionalne** - Piotrków Trybunalski, Pabianice, Zgierz, Skierniewice, Radomsko, Kutno, Sieradz, w strukturze administracyjnej będące siedzibami powiatów ziemskich, a w przypadku Piotrkowa Trybunalskiego i Skierniewic także grodzkich, oraz dodatkowo siedzibami równoległych władz miejskich i gminnych, pod względem liczby mieszkańców zaliczone do grupy miast dużych. Miasta te cechuje zróżnicowany poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego i atrakcyjności osadniczej. Ośrodkami o relatywnie średnim poziomie warunków mieszkaniowych wynikającym m.in. z powierzchni zasobów mieszkaniowych przypadających na 1 mieszkańca oraz poziomu ich

wyposażenia w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, a także walorów zieleni urządzonej są: Pabianice, Skierniewice, Kutno i Sieradz. Mniejszą atrakcyjnością osadniczą wynikającą z poziomu mieszkalnictwa charakteryzują się: Piotrków Trybunalski (m.in. ze względu na niewielką powierzchnię użytkową mieszkań przypadającą na 1 mieszkańca wynoszącą $25,9 \text{ m}^2/\text{os.}$ oraz niewielki udział terenów zieleni urządzonej w powierzchni miasta (1,3%), Zgierz (m.in. z uwagi na powierzchnię użytkową mieszkań przypadającą na 1 mieszkańca ($25,9 \text{ m}^2/\text{os.}$), relatywnie niski stopień wyposażenia infrastrukturalnego zasobów (89,9% mieszkań wyposażonych w łazienkę) a także niski udział terenów zieleni urządzonej (3,4%) oraz Radomsko (ze względu na niską dostępność mieszkań oraz niewielki udział w mieście terenów zieleni urządzonej (1,4%). Pod względem struktury funkcjonalnej ośrodki regionalne mają charakter usługowo-przemysłowy i przemysłowy⁹ i cechuje je zróżnicowana konkurencyjność gospodarcza wynikająca m.in. z różnic poziomu kapitału ludzkiego, atrakcyjności rynku pracy i rozwoju gospodarki innowacyjnej, tworzącej struktury gospodarki sieciowej, a także poziomu wyposażenia infrastrukturalno-institutionalnego. Relatywnie wysokim potencjałem rozwojowym charakteryzują się Piotrków Trybunalski, Skierniewice i Kutno dysponujące wysoko innowacyjną gospodarką oraz kapitałem ludzkim na średnim poziomie. Pozostałe miasta cechuje niższy poziom potencjału rozwojowego i konkurencyjności gospodarczej wynikający z niskiego poziomu innowacyjności gospodarki i rozwoju sieciowych struktur gospodarczych (w tym internacjonalizacji przedsiębiorstw) oraz średniego poziomu kapitału ludzkiego wynikającego m.in. z niewystarczającego poziomu dopasowania kwalifikacji zawodowych zasobów ludzkich do potrzeb

⁹ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

rynków pracy¹⁰. W tym kontekście szczególnie niepokojący jest niewystarczający potencjał rozwojowy Pabianic i Zgierza, jako ośrodków regionalnych bezpośrednio wspomagających i uzupełniających rozwój funkcji metropolitalnych Łodzi. Ponadto, porównania potencjału rozwojowego ośrodków miejskich w wymiarze krajowym¹¹ wykazały, że kumulacja problemów społeczno-ekonomicznych wynikających m.in. z istniejących i prognozowanych procesów demograficznych, poziomu kapitału ludzkiego, konkurencyjności gospodarki i atrakcyjności rynku pracy, skutkująca silną utratą funkcji i niekorzystną sytuacją społeczno-gospodarczą, występuje w Sieradzu. Poza tym, Kutno i Radomsko zostały zaliczone z poziomu kraju do grupy miast tracących funkcje, o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Powyższe miasta zostały wskazane jako ośrodki szczególnie wymagające wsparcia, w tym w zakresie wzmacniania zdolności do kreowania rozwoju i tworzenia nowych miejsc pracy oraz tworzenia warunków dla rozwoju zrównoważonego. Utrata funkcji przez ośrodki miejskie pełniące rolę regionalnych biegunów wzrostu i mających funkcje komplementarne do funkcji miasta centralnego, stanowi poważne zagrożenie dla spójności terytorialnej województwa i procesów równoważenia systemu osadniczego regionu;

- **ośrodki subregionalne** – Tomaszów Mazowiecki, Bełchatów, Łowicz, Rawa Mazowiecka, Zduńska Wola i Wieluń, miasta pod względem liczby ludności zaliczone do grupy ośrodków dużych lub średnich, będące siedzibami powiatów, władz miejskich i gminnych, charakteryzujące się zróżnicowanym poziomem konkurencyjności osadniczej. Pod względem warunków mieszkaniowych relatywnie średni poziom

wyposażenia zasobów mieszkaniowych i wysoki udział przestrzeni zieleni urządzonej cechuje: Rawę Mazowiecką i Wieluń (odpowiednio 95,1%, 95,8% mieszkań wyposażonych w łazienkę przy średniej dla miast wynoszącej 90,3% oraz 7,7%, 5,1% powierzchni terenów zieleni urządzonej przy średniej dla miast 3,7%), ponadto, wysoki standard infrastrukturalny charakteryzuje zasoby mieszkaniowe Bełchatowa (97,9% mieszkań wyposażonych w łazienkę). Relatywnie mniejszą konkurencyjnością ze względu na wyposażenie w podstawowe media cechują się mieszkania w Tomaszowie Mazowieckim (87,1% mieszkań wyposażonych w łazienkę), natomiast średnią w Zduńskiej Woli (91,7%) i Łowiczu (93,4%), który dodatkowo wyróżnia się znacznym udziałem terenów zieleni urządzonej (7,9%). Ze względu na strukturę funkcjonalną miasta subregionalne pełnią rolę ośrodków usługowo-przemysłowych i przemysłowych (Tomaszów Mazowiecki, Zduńska Wola, Wieluń), mieszkaniowo-usługowych (Bełchatów) oraz przemysłowo-turystycznych (Łowicz, Rawa Mazowiecka). Potencjał gospodarczy poszczególnych ośrodków jest dość zróżnicowany i pozycjonuje miasta subregionalne na poziomie: średnim - Wieluń z uwagi na wysokiej jakości kapitał ludzki i średni poziom rozwoju gospodarki innowacyjnej, a także Bełchatów i Zduńską Wolę przede wszystkim ze względu na innowacyjność gospodarki, oraz niskim - Łowicz, Rawa Mazowiecka, Tomaszów Mazowiecki, cechujące się m.in. niższym poziomem rozwoju gospodarki innowacyjnej. Jednocześnie miasta te cechuje średni poziom rozwoju infrastruktury społecznej, przy czym największe problemy związane z degradacją przestrzenno-techniczną i społeczną oraz dostępnością do usług zdiagnozowano

¹⁰ Regionalna Polityka Miejska Województwa Łódzkiego 2030+, BPPWŁ, Łódź 2017 r.

¹¹ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjęta 14 lutego 2017 r.

w Zduńskiej Woli i Wieluniu¹². Wyjątkiem jest Rawa Mazowiecka, gdzie występuje relatywnie wysoki poziom dostępności do usług. Trzy spośród ośrodków subregionalnych – Tomaszów Mazowiecki, Zduńska Wola i Wieluń – zostały wskazane z poziomu kraju jako miasta utraty funkcji (w tym Tomaszów Mazowiecki jako miasto silnej utraty funkcji) oraz o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej¹³. Z tego względu wymagają one wsparcia procesów rozwojowych i koncentracji działań ukierunkowanych na wzmocnienie ich potencjału społeczno-ekonomicznego;

- **ośrodki ponadlokalne** – Brzeziny, Łask, Łęczyca, Opoczno, Pajęczno, Poddębice, Wieruszów – pełniące funkcje miast powiatowych, o dosyć zróżnicowanej atrakcyjności osadniczej, w tym zasobów mieszkaniowych: relatywnie średniej w Wieruszowie i Poddębicach (ze względu na wyposażenie infrastrukturalne odpowiednio na poziomie 96,1% oraz 95,3%), w Łęczycy (93,7%) oraz relatywnie mniejszej w Brzezinach (91,5%) i Pajęcznie (93,5%). Ponadto, Opoczno i Łęczyca wyróżniają się relatywnie mniejszą średnią powierzchnią użytkową mieszkań na 1 mieszkańca (odpowiednio 24,3 m²/os., 22,3 m²/os.). Dodatkowo Łęczycę cechuje większy od przeciętnego udział terenów zieleni urządzonej (5,7%). Ośrodki ponadlokalne w regionie wykazują również znaczne zróżnicowanie pod względem struktury funkcjonalnej¹⁴, a tym samym charakteru ich potencjału rozwojowego. Miastami o charakterze mieszkaniowym i mieszkaniowo-przemysłowym są: Brzeziny, Łask i Wieruszów, funkcje przemysłowo-turystyczne pełnią Łęczyca, Opoczno i Pajęczno, natomiast Poddębice są ośrodkiem o funkcjach turystycznych.

Generalnie miasta ponadlokalne dysponują średnim potencjałem gospodarczym, z wyjątkiem Łasku, który charakteryzuje niski poziom rozwoju gospodarki innowacyjnej i niski poziom kapitału ludzkiego. Jako ośrodki powiatowe, w większości organizujące obszary rozwojowe zlokalizowane na obrzeżach województwa, odgrywają szczególną rolę w kształtowaniu ponadlokalnych powiązań funkcjonalnych i spójności terytorialnej regionu.

- **ośrodki lokalne** – grupa 23 miast, z których Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki i Ozorków należą do ośrodków średniej wielkości, natomiast pozostałe miasta tworzą grupę ośrodków małych i bardzo małych. Największe problemy związane z niską jakością zasobów mieszkaniowych występują w Szadku, Zelowie, Żychlinie i Głownie, natomiast 6 ośrodków wyróżnia się pod względem wysokiej powierzchni mieszkań w przeliczeniu na 1 mieszkańca przekraczającej 30,0 m²/os. (największa w Rzgowie 38,9 m²/os.). Pod względem struktury funkcjonalnej miasta te pełnią rolę¹⁵: mieszkaniowo-przemysłowe i mieszkaniowe (10 ośrodków), mieszkaniowo-usługowe (4 miasta), przemysłowo-turystyczne (4 ośrodki), usługowo-przemysłowe i przemysłowe (3 ośrodki) oraz turystyczne (2 miasta). Jedynie 9 spośród ośrodków lokalnych charakteryzuje się średnim poziomem konkurencyjności gospodarczej. Poza tym, z poziomu kraju, Ozorków został uznany za miasto utraty funkcji oraz o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej¹⁶.

Podsumowując należy stwierdzić, że strukturę wielkościową miast województwa charakteryzuje:

- **bardzo duża dysproporcja między Łodzią a kolejnymi ośrodkami,**

¹² Regionalna Polityka Miejska Województwa Łódzkiego 2030+, BPPWŁ, Łódź 2017 r.

¹³ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjęta 14 lutego 2017 r.

¹⁴ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

¹⁵ j.w.

¹⁶ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjęta 14 lutego 2017 r.

- brak miast liczących ponad 100 tys. mieszkańców mogących pełnić rolę regionalnych biegunów wzrostu,
- nadreprezentacja miast o zaludnieniu poniżej 40 tys. osób, a zwłaszcza liczących poniżej 15 tys. mieszkańców,
- bardzo zróżnicowany potencjał ludnościowy miast powiatowych.

Struktura wielkościowo-przestrzenna ośrodków miejskich jest słabo zrównoważona i cechują ją :

- zmniejszanie się wielkości miast wraz z odległością od miasta centralnego,
- nierównomierne rozłożenie większych ośrodków miejskich,
- brak większych miast w południowo-zachodniej i północno-wschodniej części województwa,
- brak regularnej sieci miast w pasie na południowy-zachód od Łodzi.

Obszar o największej gęstości miast obejmuje rejon Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi, gdzie układ miast tworzy silnie zurbanizowaną strefę.

Ponadto, w latach 2010 – 2016:

- zaledwie w 4 miastach województwa nastąpił przyrost rzeczywisty ludności, natomiast w pozostałych 40 miastach zachodzą procesy depopulacji i starzenia się społeczeństwa,
- na zmiany demograficzne w miastach wpływ mają zarówno przyrost naturalny, jak również procesy migracyjne; w 2016 r. jedynie w 9 ośrodkach miejskich odnotowano dodatni przyrost naturalny, a 7 miastach dodatnie saldo migracji,
- największe pogorszenie sytuacji demograficznej nastąpiło w Błaszach, Kamieńsku, Poddębicach i Szadku,
- miasta południowo-wschodniej i południowej części województwa charakteryzują się młodszą strukturą społeczeństwa niż miasta zlokalizowane w części zachodniej i północnej,
- w centralnej części regionu procesy starzenia się ludności są zaawansowane w Łodzi, Pabianicach i Zgierzu,

- w miastach średnich i dużych wzrastają wskaźniki obciążenia demograficznego; wyjątkiem jest Bełchatów, gdzie proces starzenia się społeczeństwa jest jeszcze w fazie początkowej.

Spadek liczby ludności miejskiej pogłębiany przez starzenie się mieszkańców miast, będzie stanowić kluczowy problem dalszego rozwoju ośrodków miejskich¹⁷.

Poza tym, ośrodki miejskie dysponują bardzo zróżnicowanym potencjałem rozwojowym. Słabym potencjałem charakteryzują się szczególnie miasta małe i bardzo małe zlokalizowane w pobliżu granic województwa, co wpływa na pogłębianie się peryferyzacji znacznych obszarów przygranicznych. Niepokojący jest również niski poziom konkurencyjności gospodarczej niektórych miast dużych i średnich mających odgrywać rolę biegunów wzrostu, szczególnie, że 6 z nich (w tym 5 dużych i 1 średnie), wskazano z poziomu kraju jako miasta utraty funkcji oraz o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej.

Reasumując, w odniesieniu do sieci osadniczej do najważniejszych problemów należą:

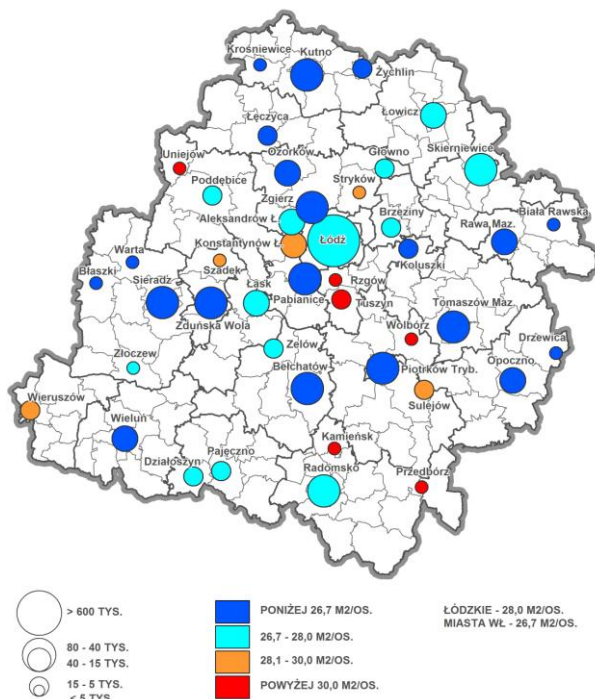
- utrata funkcji i podstaw rozwojowych przez miasta duże mające pełnić rolę regionalnych biegunów wzrostu, co stanowi zagrożenie dla kształtowania zrównoważonego systemu osadniczego województwa,
- relatywnie niska konkurencyjność osadnicza ośrodków miejskich w regionie, wynikająca z małej atrakcyjności warunków mieszkaniowych i przestrzeni publicznych oraz niewystarczającej dostępności do usług publicznych,
- słabość i niewystarczający potencjał rozwojowy niektórych miast powiatowych,
- procesy peryferyzacji przygranicznych obszarów województwa.

¹⁷ Regionalna Polityka Miejska Województwa Łódzkiego 2030+, BPPWŁ, Łódź 2017 r.

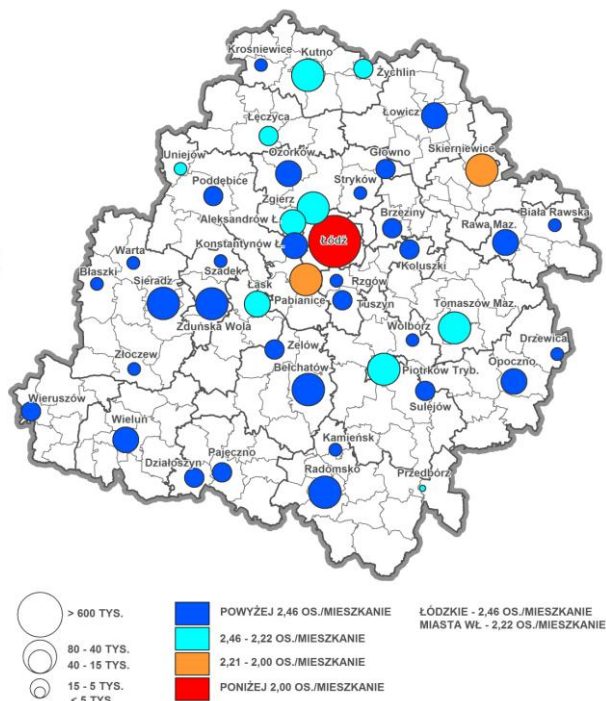

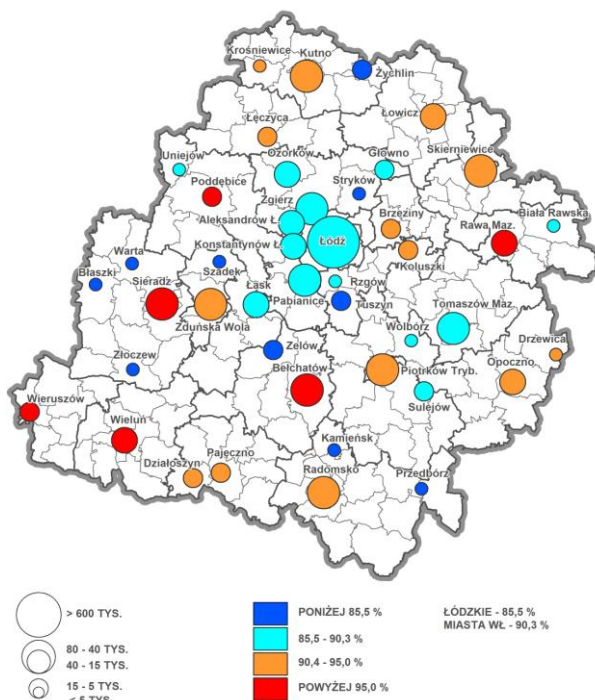
Rys. 44. Powierzchnia użytkowa mieszkań w przeliczeniu na 1 mieszkańca w miastach w 2016 r. [$m^2/os.$] (Źródło: GUS)

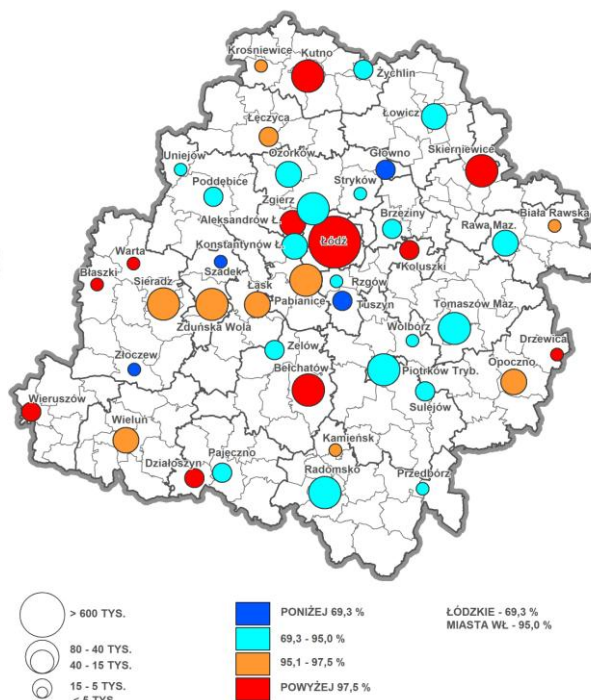
Rys. 45. Liczba osób w przeliczeniu na 1 mieszkanie w miastach w 2016r. [os./ mieszkanie] (Źródło: GUS)

Rys. 46. Udział mieszkań wyposażonych w łazienkę w miastach w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

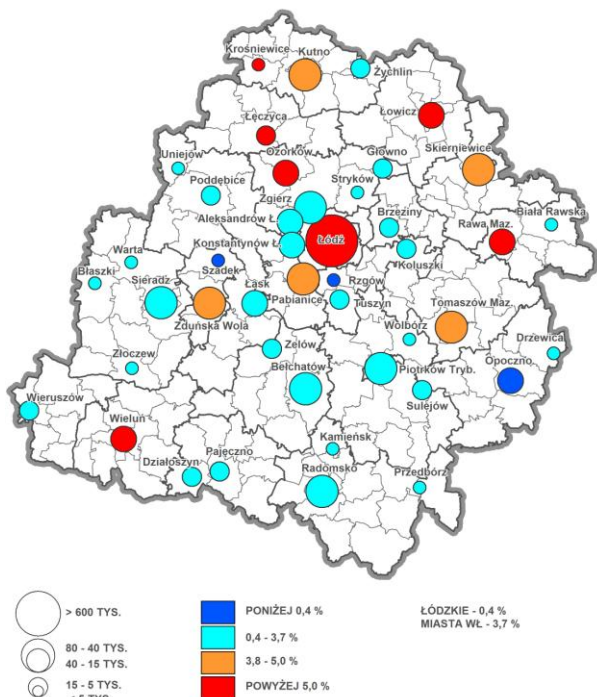

Rys. 47. Udział mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków w miastach w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

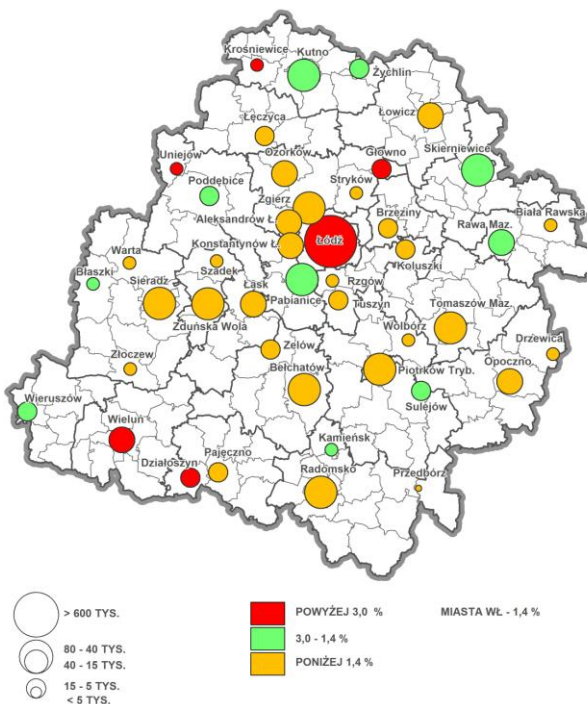

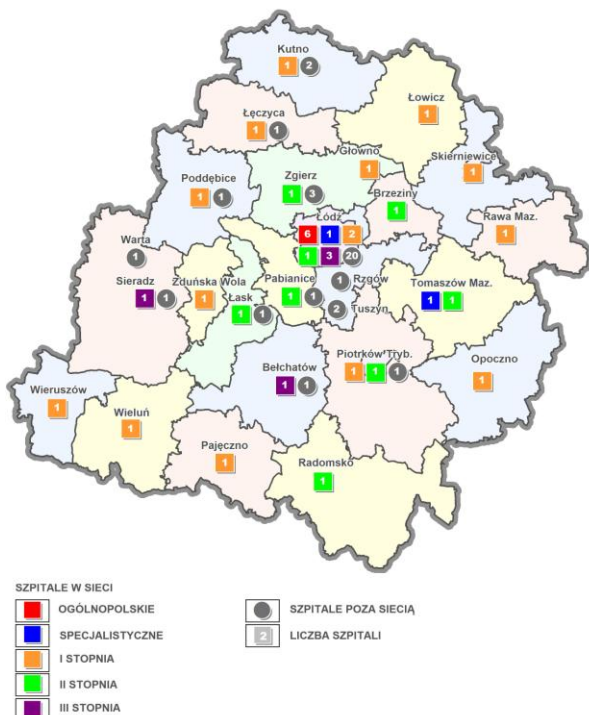
Rys. 48. Udział powierzchni terenów zieleni urządzonej w powierzchni ogółem w miastach w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

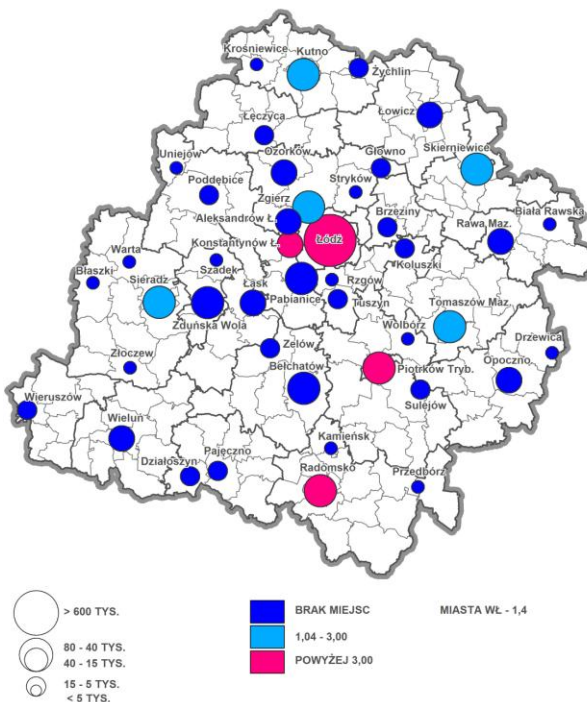
Rys. 49. Udział powierzchni terenów rekreacji i wypoczynku w powierzchni ogółem w miastach w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

Rys. 50. Liczba szpitali w ośrodkach miejskich w 2018 r. [szt.] (Źródło: BPPWŁ na podstawie Ministerstwa Zdrowia)

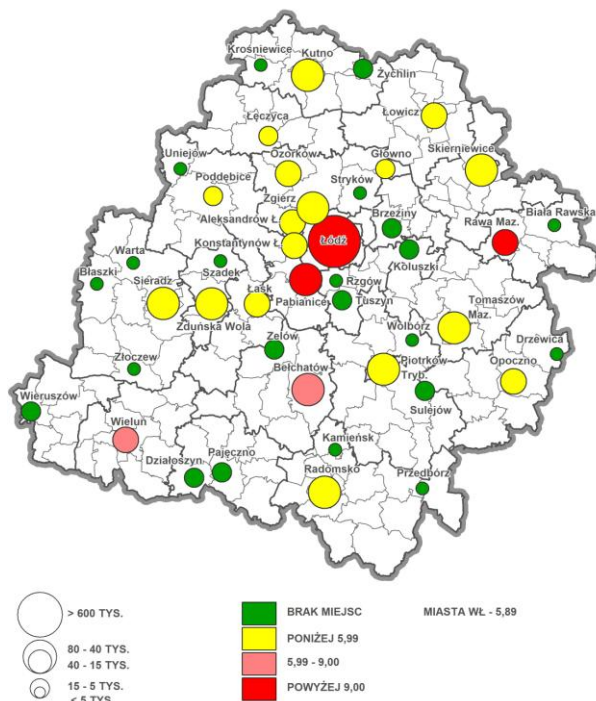

Rys. 51. Liczba miejsc w dziennych domach pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w miastach w 2014 r. (Źródło: BPPWŁ)

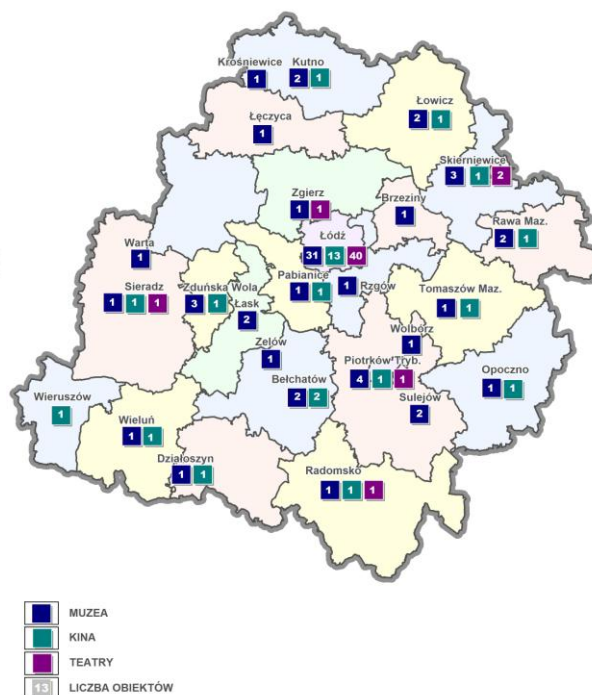

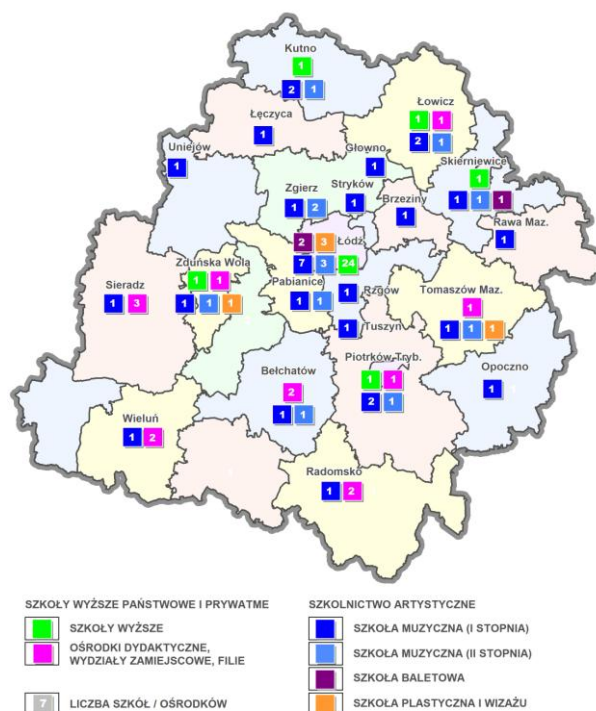
Rys. 52. Liczba miejsc w żłobkach w przeliczeniu na 100 dzieci w wieku do 3 lat w miastach w 2014 r. (Źródło: GUS)

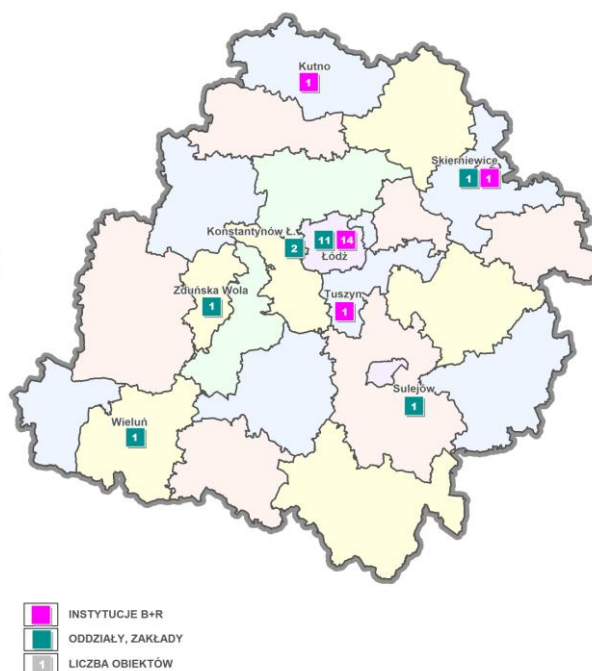
Rys. 53. Liczba wybranych instytucji kultury w ośrodkach miejskich w 2017 r. [szt.] (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 54. Liczba szkół wyższych i artystycznych w ośrodkach miejskich w 2017 r. [szt.] (Źródło: BPPWŁ)

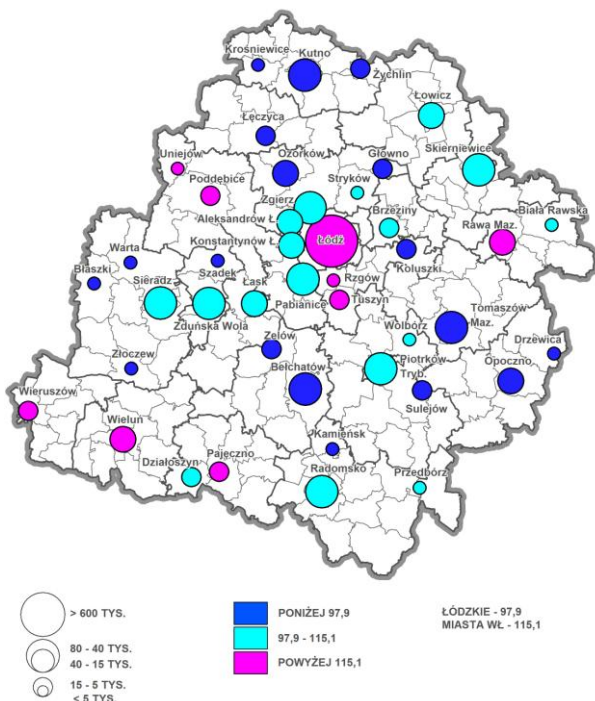

Rys. 55. Liczba placówek naukowych w ośrodkach miejskich w 2017 r. [szt.] (Źródło: BPPWŁ)

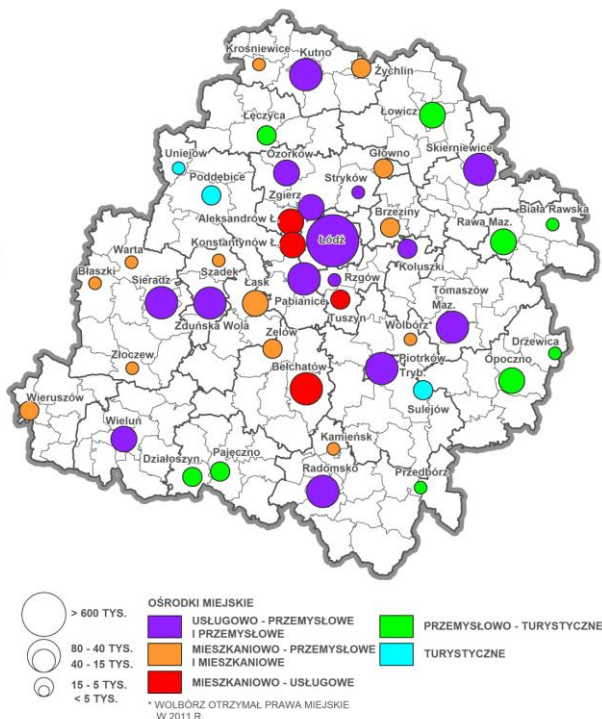

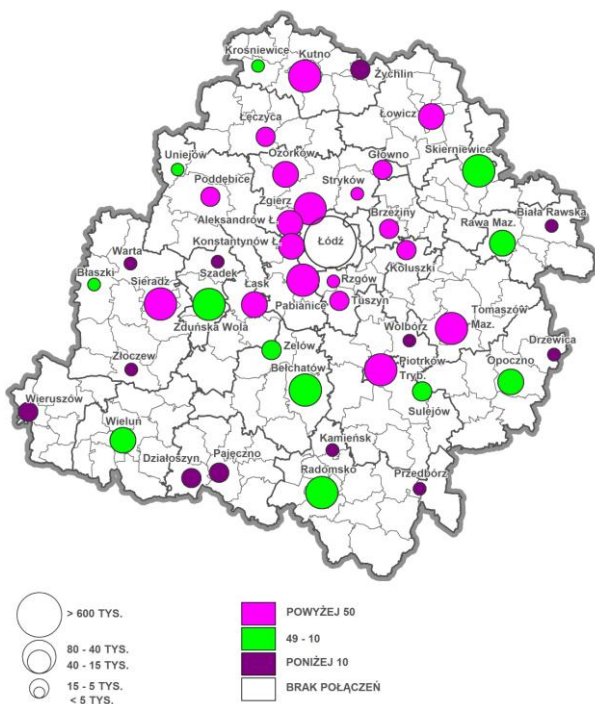
Rys. 56. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w miastach w 2016 r. [szt.] (Źródło: GUS)

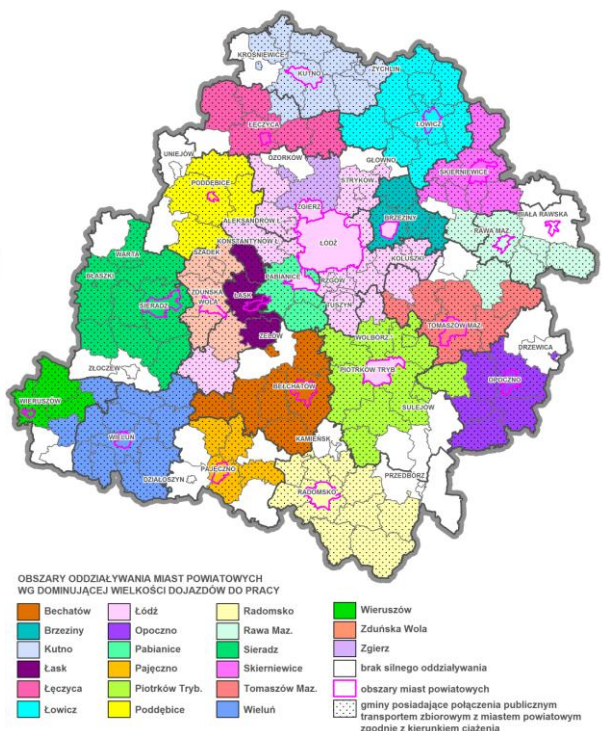
Rys. 57. Specjalizacja funkcjonalna ośrodków miejskich (Źródło: SRWŁ 2020)

Rys. 58. Liczba bezpośrednich połączeń publicznym transportem zbiorowym miast województwa z Łodzią w dni robocze (Źródło: BPPWŁ)

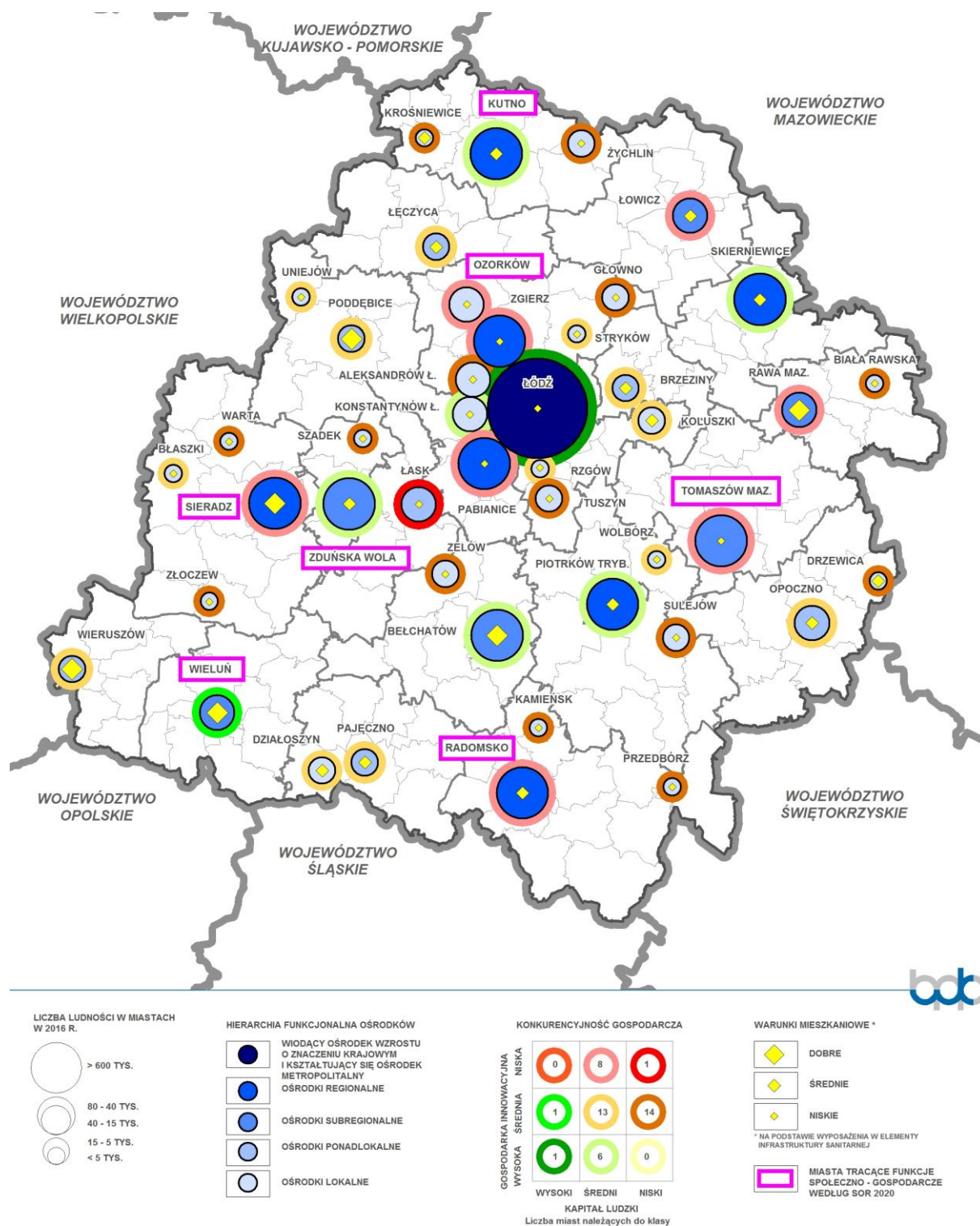

Rys. 59. Strefy dojazdów do pracy do miast powiatowych (Źródło: GUS)

Rys. 60. Hierarchia funkcjonalna, konkurencyjność gospodarcza i osadnicza miast województwa łódzkiego
(Źródło: BPPWŁ)

Obszary wiejskie

Województwo łódzkie w 2016 r. charakteryzowało się niższym **współczynnikiem ruralizacji** (37,1%) niż średnia dla Polski (39,8%) i zajmowało pod tym względem 10. pozycję w skali kraju. Od 2010 r. współczynnik ruralizacji w województwie wzrósł o 0,9 p.p.

W 2016 r. na obszarach wiejskich¹⁸ województwa mieszkało ponad 921,7 tys. osób. Do **najsilniej zaludnionych obszarów wiejskich** należały gminy: Zgierz, Andrespol, Opoczno (odpowiednio o zaludnieniu ponad 13,7 tys., 13,5 tys., 13,0 tys. osób), Moszczenica, Błaszki, Rozprza, Zduńska Wola (odpowiednio o zaludnieniu ponad 12,8 tys., 12,5 tys., 12,3 tys., 12,0 tys. osób) oraz Wola Krzysztoporska, Bełchatów, Tomaszów Mazowiecki, Sieradz, Koluszki i Łask o zaludnieniu od ponad 11,9 tys. do 10,3 tys. mieszkańców. Obszarami wiejskimi o najmniejszym potencjale ludnościowym, wynoszącym poniżej 2,0 tys. osób, były gminy Dąbrowice i Regnów.

W latach 2010 – 2016 na 99 obszarach wiejskich zanotowano zmniejszenie liczby ludności, w tym największe w Bedlnie (do stanu 92,6% z 2010 r.), Dąbrowicach (93,2%) i Nowych Ostrowach (93,9%). Wzrost liczby ludności nastąpił jedynie w 59 obszarach wiejskich, w tym największy w gminach: Aleksandrów Łódzki (128,0% stanu z 2010 r.), Kleszczów (123,6%), Nowosolna (113,4%) oraz Zgierz (110,1%). Obszary wiejskie odnotowujące wzrost liczby ludności koncentrują się głównie wokół dużych miast, zaś obszary, na których zachodzą procesy depopulacji zlokalizowane są w większości w północnej części województwa.

Do obszarów wiejskich o **największym zagęszczeniu ludności** (ponad 100 os/km²) należą: Andrespol, Ksawerów, Rzgów, Moszczenica i Zduńska Wola, przy czym gęstość zaludnienia Andrespola i Ksawerowa jest wielokrotnie wyższa (odpowiednio 580 os/km² oraz 565 os/km²) i wciąż

dynamicznie rośnie. Związane jest to z bezpośrednim sąsiedztwem Łodzi i postępującym procesem suburbanizacji. Najlicniejszą grupę (79), stanowią obszary wiejskie o gęstości zaludnienia zbliżonej do średniej dla województwa: od 40 do 60 os/km². Dwadzieścia osiem obszarów charakteryzuje się gęstością zaludnienia poniżej 40 os/km², w tym najmniejszą gmina Przedbórz, gdzie wartość ta wynosi 20 os/km² i nie ulega zmianom.

Współczynnik przyrostu naturalnego dla obszarów wiejskich w województwie jest niski i w 2016 r. wynosił -2,1 os/1 000 M. W latach 2010-2016 wskaźnik ten wahał się od -1,9 os/1 000 M w 2010 r. do -2,6 os/1 000 M w 2015r. W 2016 r. największy przyrost naturalny zanotowały gminy: Kleszczów (9,2 os/1 000 M), Działoszyn (3,6 os/1 000 M), Sławno (3,3 os/1 000 M) i Brąszewice (3,1 os/1 000 M), natomiast najniższy: Bedlno (-13,5 os/1 000 M) Nowe Ostrowy (-9,4 os/1 000 M) oraz Pęczniew (-9,1 os/1 000 M). Jedynie 24 gminy wiejskie zanotowały dodatnią wartość współczynnika przyrostu naturalnego. Od 2010 r. sytuacja najbardziej poprawiła się w Żychlinie, Brójcach, Dłutowie, Godzianowie, Oporowie i Wielgomłynach, natomiast największe pogorszenie nastąpiło w Słupi, Kowiesach i Gomunicach.

Pod względem **współczynnika salda migracji** sytuacja na obszarach wiejskich w regionie jest bardziej zróżnicowana. W 2016 r. wskaźnik ten wynosił 2,5 os/1 000 M, a w latach 2010-2016 przyjmował wartości od 3,6 os/1 000 M w 2010 r. do 2,4 os/1 000 M w roku 2014. W 2016 r. dodatnią wartość współczynnika salda migracji osiągnęły 84 obszary wiejskie, w tym największą gminy: Aleksandrów Łódzki (30,9 os/1 000 M), Rzgów (18,1 os/1 000 M), Pabianice (16,9 os/1 000 M), Bełchatów (16,5 os/1 000 M) i Kleszczów (15,9 os/1 000 M), natomiast najniższą Regnów (-13,2 os/1 000 M) oraz Krośniewice (-10,5 os/1 000 M). W okresie od 2010 do 2016 roku największy (>1) średnioroczny wzrost salda migracji na 1 000 mieszkańców zanotowano w gminach: Parzęczew,

¹⁸ Obszary wiejskie rozumiane jako gminy wiejskie oraz części wiejskie gmin miejsko-wiejskich

Lubochnia, Wróblew, Sulmierzyce, Rząśnia, Dąbrowice, zaś największe spadki (<-2,0) w: Nowosolnej, Regnowie i Aleksandrowie Łódzkim, co świadczy o częściowym osłabieniu dynamiki procesów suburbanizacyjnych podłódzkich obszarów wiejskich.

Struktura wieku ludności zamieszkującej obszary wiejskie przedstawiała się nieco korzystniej niż mieszkańców miast. W 2016 r. na 161 obszarów wiejskich w 17 udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem był niższy od średniej dla województwa łódzkiego, w tym najniższy w gminach: Bedlno (14,8%), Kiełczygłów (15,0%), Nowa Brzeźnica i Widawa (po 15,5%), Witonia (15,7%) oraz Żytno (15,8%). Najlepsza sytuacja pod tym względem występowała w gminie Kleszczów, gdzie ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 25,1% ludności ogółem oraz na obszarze wiejskim Aleksandrowa Łódzkiego (25,1). W 29 obszarach wiejskich udział ludności w wieku produkcyjnym nie przekroczył średniej wojewódzkiej, przy czym najmniejszy zanotowano w gminach: Żelechlinek (57,5%) i Poświętne (58,8%), natomiast, najwyższy cechował gminy Kutno, Zapolice, Bełchatów i Krzyżanów (odpowiednio 64,3%, 64,3%, 64,2% i 64,1%). Wyższy niż średnia dla województwa, udział ludności w wieku poprodukcyjnym w 2016 r. zanotowano w 11 obszarach wiejskich, w tym najwyższy w gminach: Bielawy i Żytno (po 24,2%) oraz Zduny (23,9%), a najniższy na obszarze wiejskim Aleksandrowa Łódzkiego (14,7%) oraz w gminach: Brójce (15,5%), Nowosolna (15,8%) i Bełchatów (16,1%).

Wskaźnik obciążenia demograficznego powyżej średniej wojewódzkiej charakteryzował 17 obszarów wiejskich, a najwyższe wartości przyjął w gminach: Żytno (40,7), Zduny (40,4) oraz Bielawy (40,3). Najniższe obciążenie demograficzne występowało w Kleszczowie (19,3), obszarze wiejskim Aleksandrowa Łódzkiego (23,4), Brójcach (24,3) oraz Bełchatowie i Nowosolnej (po 25,0).

Podstawowym kierunkiem **wykorzystania powierzchni ziemi** w województwie są użytki rolne, które stanowiły ok. 70,3% w strukturze

użytkowania gruntów, co świadczy o wybitnie rolniczym charakterze regionu łódzkiego. Struktura użytkowania ziemi w poszczególnych gminach wiejskich jest bardzo zróżnicowana: 93 gminy mają wyższy udział użytków rolnych niż średnia dla obszarów wiejskich województwa (73,1%). Koncentrują się one w tradycyjnie rolniczej, północnej części regionu, obejmującej powiaty: kutnowski, łęczycki i łowicki, gdzie warunki do prowadzenia działalności rolnej są najlepsze. Duża koncentracja gmin o wybitnie rolniczej strukturze użytkowania gruntów występuje także w powiatach: sieradzkim i rawskim.

Dla rolnictwa, będącego najważniejszym rodzajem działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w województwie, kluczowe są zarówno warunki przyrodnicze, jak i struktura obszarowa gospodarstw. Największy zwarty obszar gmin charakteryzujących się najlepszymi warunkami przyrodniczymi dla produkcji rolnej zlokalizowany jest w północnej i północno-zachodniej części województwa¹⁹. Pod względem cech strukturalnych rolnictwa najkorzystniejsza sytuacja występuje w gminach zlokalizowanych w północnej, północno-zachodniej i północno-wschodniej części regionu, gdzie przeciętne gospodarstwo rolne ma powierzchnię większą niż średnio w województwie (8,8 ha). Ponadto, gminy o pożądanej strukturze wielkościowej gospodarstw zlokalizowane są również w centrum województwa m.in. w powiecie piotrkowskim, łaskim i łódzkim wschodnim, oraz w części południowej i południowo-wschodniej, w powiatach opoczyńskim, radomszczańskim, pajęczańskim, wieruszowskim i wieluńskim.

Południowa część województwa, charakteryzująca się gorszymi uwarunkowaniami glebowymi, cechuje się wyższym od przeciętnego dla obszarów wiejskich (23,2%), udziałem powierzchni zalesionych: 65 gmin przekracza tę wartość, a najwyższy udział lasów (ok. 60,0%)

¹⁹ Wyodrębniony na podstawie wartości syntetycznego wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, który uwzględnia: rzeźbę terenu, agroklimat, warunki wodne, jakość gleb.

występuje w gminach atrakcyjnych turystycznie i przyrodniczo: Inowłodzu, Przedborzu i Poświętnem.

Tereny zurbanizowane w skali obszarów wiejskich województwa zajmowały ok. 3,7% (49 gmin wiejskich cechowało większy od średniej udział terenów zurbanizowanych), przy czym w 3 gminach stopień zurbanizowania był wyjątkowo wysoki. Są to: Andrespol (36,4%), Kleszczów (30,1%) i Ksawerów (30,0%). Na 10 najsilniej zurbanizowanych gmin wiejskich 8 znajduje się w strefie bezpośredniego oddziaływania Łodzi.

Na przestrzeni ostatnich lat wyraźnie zauważalny jest proces przekształceń funkcjonalno-przestrzennych terenów zurbanizowanych gmin wiejskich w regionie. Dla wielu gmin wiejskich, zwłaszcza zlokalizowanych w strefie oddziaływania większego miasta, podstawą gospodarki jest rozwijanie funkcji pozarolniczych. Jednym z ważniejszych czynników wpływających na dynamikę rozwoju osadnictwa w gminach wiejskich, szczególnie w strefach oddziaływania dużych miast, jest suburbanizacja, skutkująca często konfliktami przestrzennymi, degradacją obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo, a tym samym zmniejszeniem atrakcyjności osadniczej obszarów wiejskich. Innym zjawiskiem zachodzącym w regionie jest stopniowe wyludnianie się monofunkcyjnych i położonych peryferyjnie obszarów wiejskich, szczególnie w północnej, południowej i wschodniej części województwa.

Największym poziomem wielofunkcyjności i najbardziej zróżnicowaną strukturą terenów zurbanizowanych charakteryzowały się gminy: Dalików, Lututów i Piątek, gdzie przeważała funkcja mieszkaniowa oraz wyraźnie zaznaczone były funkcje: usługowa, przemysłowa i rekreacyjno-wypoczynkowa. Grupę gmin o charakterze wielofunkcyjnym tworzyło 41 jednostek charakteryzujących się dosyć wyrównaną strukturą terenów zurbanizowanych. W 82 gminach występował niski stopień wielofunkcyjności. Obszarami o najmniejszym zróżnicowaniu struktury terenów zabudowanych i jednocześnie największej

specjalizacji były 33 gminy wiejskie, zlokalizowane przede wszystkim w centralnej części województwa. Funkcją dominującą w tej grupie była funkcja mieszkaniowa bądź usługowa.

Istotnym czynnikiem świadczącym o jakości życia oraz atrakcyjności osadniczej obszaru wiejskich jest **dostępność do podstawowych usług społecznych** na szczeblu lokalnym. Głównym problemem tym w zakresie na obszarach wiejskich jest niska dostępność do usług edukacyjnych, w tym placówek wychowania przedszkolnego, usług kultury i usług ochrony zdrowia. Lepsza dostępność do infrastruktury społecznej cechuje gminy wiejskie zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie miast, pełniących rolę centrów usługowych dla obszarów wiejskich.

Za obszary problemowe zagrożone trwałą marginalizacją uznano w województwie łódzkim 13 gmin wiejskich, w których występuje kumulacja problemów społecznych i gospodarczych. Są to: Grabów, Goszczanów, Błaszki ze względu na problemy społeczno-gospodarcze, Burzenin ze względu na koncentrację problemów ekonomicznych oraz Klonowa, Żytno, Wielgomłyny, Sadkowie, Żychlin, Daszyna, Krośniewice, Dąbrowice, Nowe Ostrowy i Łanięta z uwagi na problemy społeczne²⁰.

Podsumowując należy stwierdzić, że do głównych wyzwań rozwoju przestrzennego obszarów wiejskich należą:

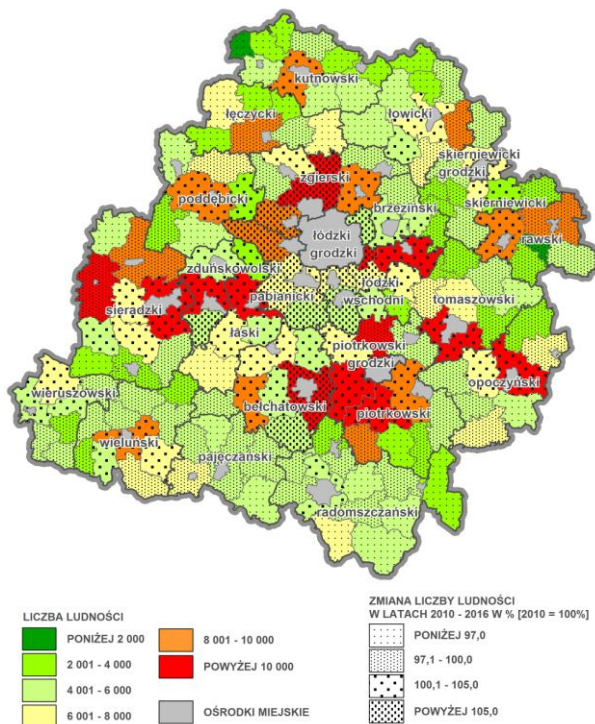
- procesy suburbanizacji,
- znaczne przekształcenia strukturalne obszarów wiejskich przede wszystkim w sąsiedztwie dużych i średnich miast; na obszarach tych występuje także największy przyrost migracyjny spowodowany głównie migracją ludności miejskiej,
- peryferyzacja i wyludnianie się monofunkcyjnych obszarów wiejskich w północnej, południowej i wschodniej części regionu.

²⁰ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjęta 14 lutego 2017 r.

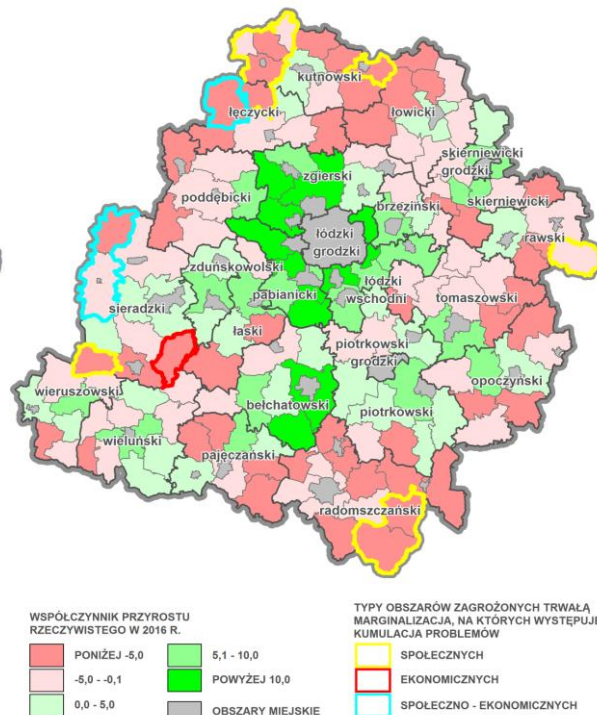

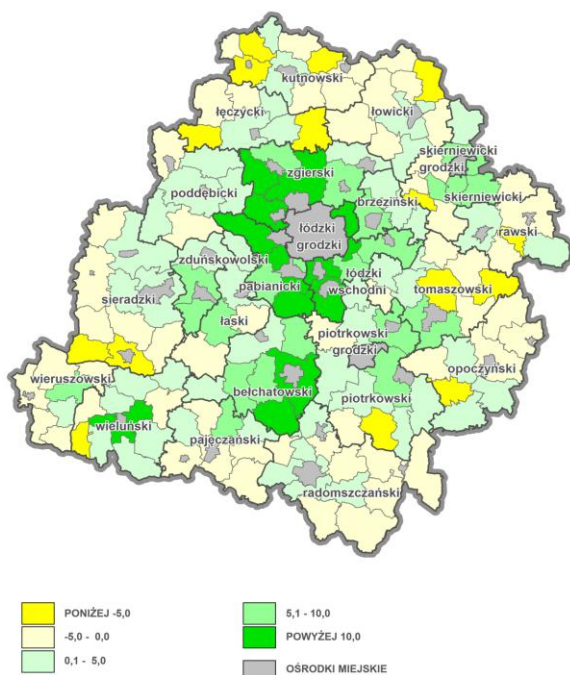
Rys. 61. Liczba mieszkańców na obszarach wiejskich w 2016 r. [os.] (Źródło: GUS)

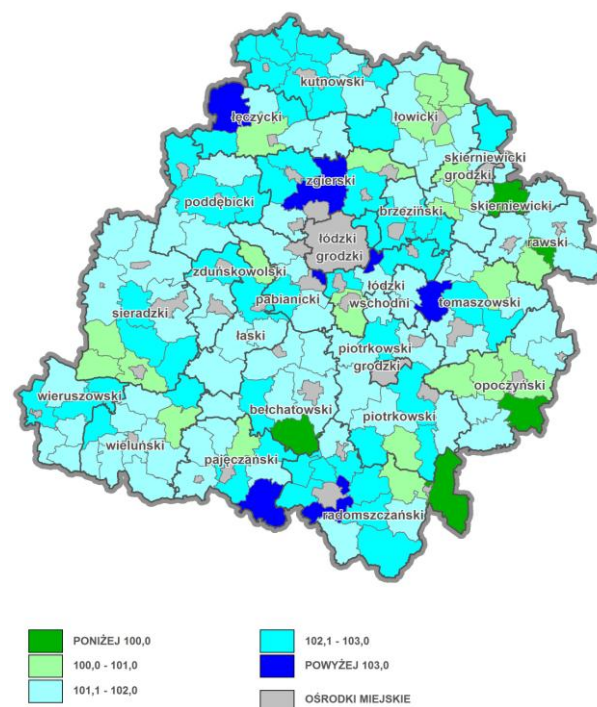
Rys. 62. Gminy wiejskie zagrożone trwałą marginalizacją na tle procesów depopulacji w 2016 r. (Źródło: GUS, SOR)

Rys. 63. Współczynnik salda migracji na obszarach wiejskich w 2016 r. [os./1000 mieszkańców] (Źródło: GUS)

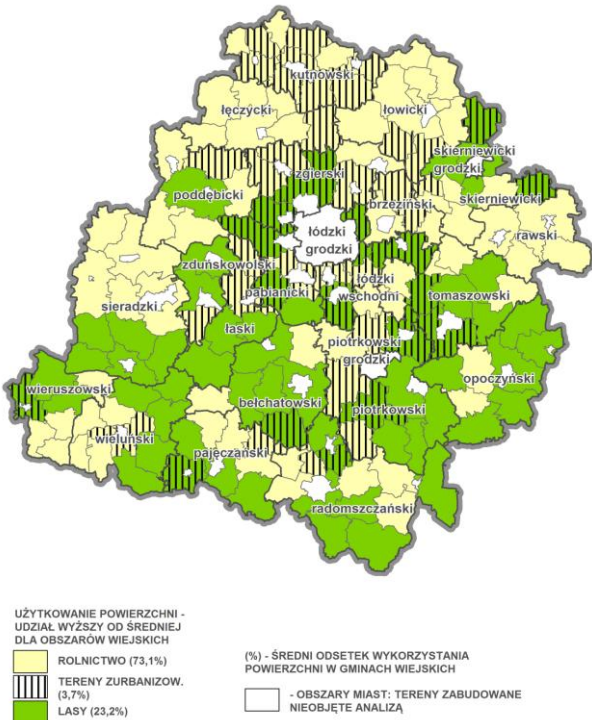

Rys. 64. Zmiana udziału osób w wieku poprodukcyjnym na obszarach wiejskich w latach 2010 - 2016 [p.p.] (Źródło: GUS)

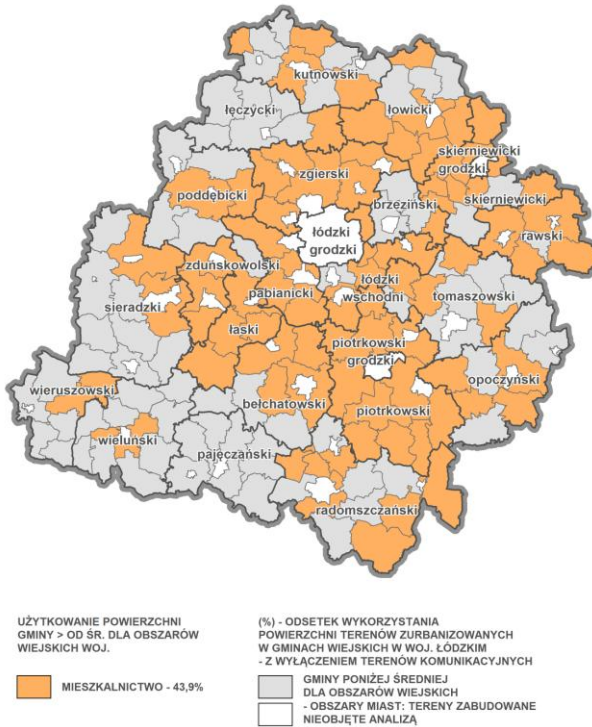

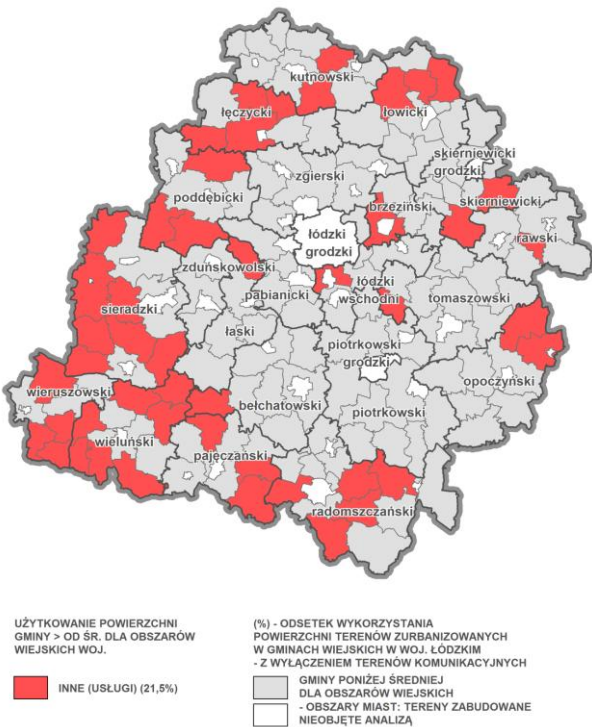
Rys. 65. Typologia obszarów wiejskich pod względem struktury użytkowania gruntów w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

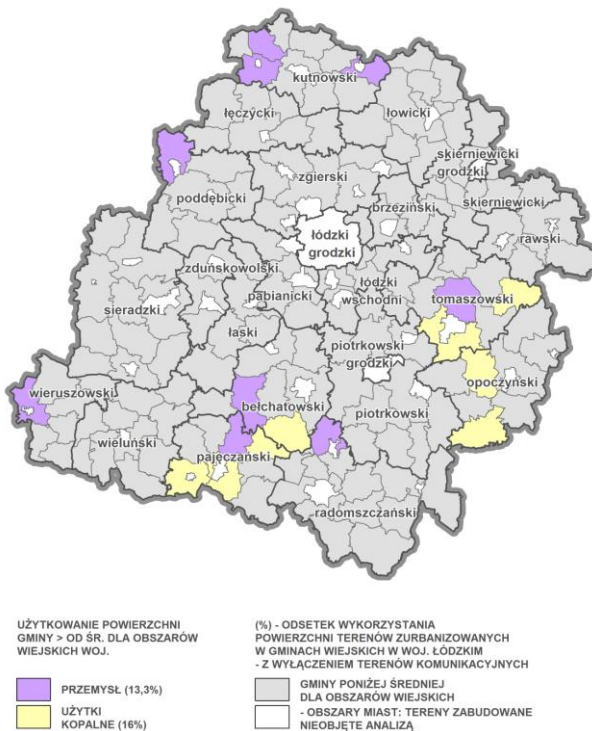
Rys. 66. Struktura funkcjonalna obszarów wiejskich – udział funkcji mieszkaniowej wyższy od średniej dla obszarów wiejskich w regionie w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

Rys. 67. Struktura funkcjonalna obszarów wiejskich – udział funkcji usługowej wyższy od średniej dla obszarów wiejskich w regionie w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

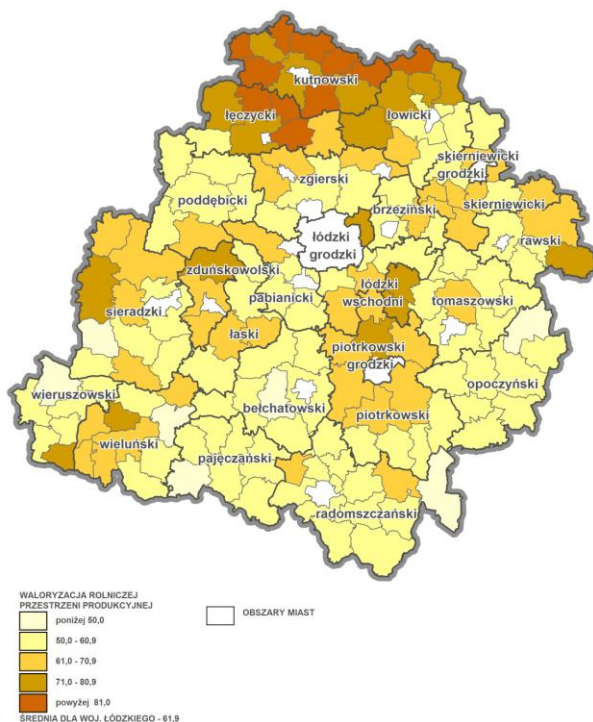

Rys. 68. Struktura funkcjonalna obszarów wiejskich – udział funkcji przemysłowej wyższy od średniej dla obszarów wiejskich w regionie w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

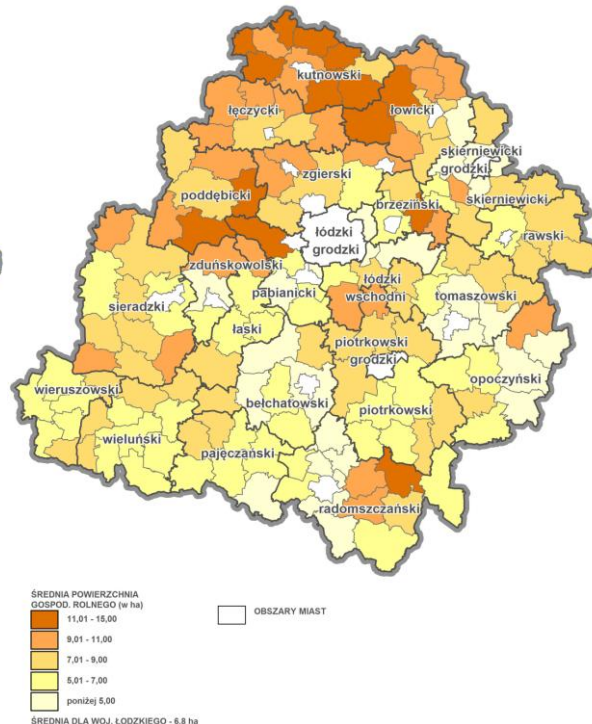

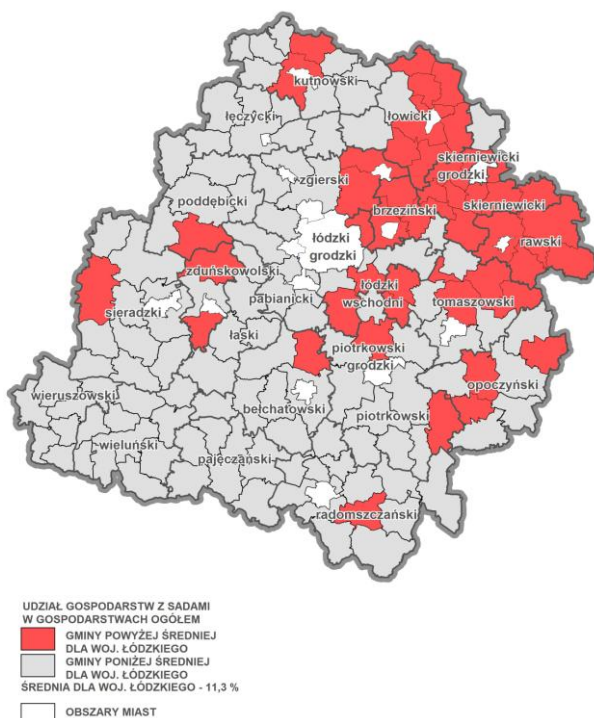
Rys. 69. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej wg gmin (Źródło: IUNG Puławy)

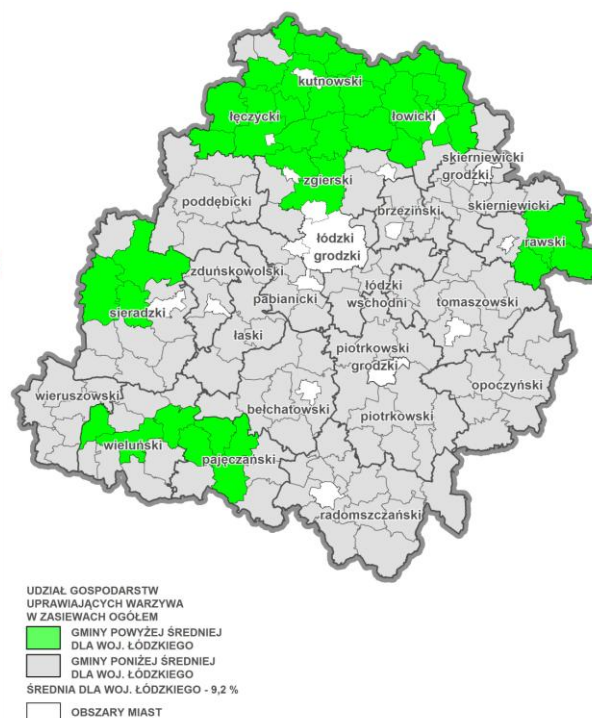
Rys. 70. Średnia powierzchnia gospodarstw wg gmin [ha] (Źródło: PSR 2010)

Rys. 71. Udział gospodarstw z sadami w gospodarstwach ogółem powyżej średniej dla województwa łódzkiego [%] (Źródło: PSR 2010)

Rys. 72. Udział gospodarstw z uprawami warzyw w gospodarstwach ogółem powyżej średniej dla województwa łódzkiego [%] (Źródło: PSR 2010)

1.2. TRANSPORT

Układ drogowy

Województwo łódzkie należy do regionów o dobrej **dostępności drogowej zewnętrznej i wewnętrznej**. Przebiegają tu ważne drogi o znaczeniu krajowym i międzynarodowym będące elementami transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T), a powiązania międzyregionalne i regionalne zapewniają drogi krajowe i wojewódzkie.

W ramach rozszerzenia sieci TEN-T uwzględnione zostały istniejące i planowane elementy strategicznego układu drogowego województwa tj.: autostrady A1, A2, drogi ekspresowe S8, S12 i S74 oraz tzw. łącznik od A1 do S8, stanowiący fragment postulowanego przebiegu drogi ekspresowej S74 na odcinku Łódź (A1) – Tomaszów Mazowiecki. Zakwalifikowanie dróg do sieci TEN-T daje szansę na rozwój i dopełnienie strategicznego układu województwa, co zwiększy atrakcyjność i dostępność drogową oraz pozwoli na pełne zdyskontowanie położenia województwa w kraju i Europie.

W ostatnich latach przeprowadzono wiele ważnych inwestycji, zapewniających wysokiej jakości powiązania drogowe. Realizowano strategiczny układ drogowy w postaci autostrad i dróg ekspresowych oraz budowano obwodnice miast. W latach 2004 – 2016 powstała autostrada A2, odcinki autostrady A1: Stryków – Kowal oraz Stryków - Tuszyń, droga ekspresowa S8 Piotrków Trybunalski – Warszawa i Łódź – Wrocław, fragment drogi ekspresowej S14 oraz obwodnice miast: Kutno (DK60), Rawa Mazowiecka (DK72), Krośnice (DK91/92), Opoczno (DK12), Pabianice (S14), Sieradz (S8) i Bełchatów (DK74). W marcu 2017 r. oddano do ruchu obwodnicę Wielunia w ciągu drogi krajowej nr 74 (dawnej DK8). W okresie 13 lat długość dróg krajowych w regionie wzrosła z 1285,7 km do 1480,5 km. Długość autostrad zwiększyła się z 17,5 km w 2004 r. do 226,2 km (1.) w 2016 r., zrealizowano 223,0 km (1.) dróg ekspresowych. W 2016 r. pod względem gęstości autostrad i dróg ekspresowych

(2,47 km/100 km²) województwo plasowało się wraz z województwem śląskim (2,48 km/100 km²) na 1 miejscu w kraju.

W latach 2004-2016 na drogach wojewódzkich prowadzono liczne inwestycje polegające na budowie nowych odcinków i rozbudowie w zakresie dostosowania parametrów technicznych do potrzeb transportowych oraz odnowy nawierzchni w ramach bieżącego utrzymania. Łącznie zmodernizowano ok. 927,0 km dróg wojewódzkich, w tym 310,0 km inwestycji i 617,0 km odnowy nawierzchni. Do najważniejszych działań należały: rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 708 wraz z budową obwodnicy Strykowa, rozbudowa drogi nr 703 Poddębice – węzeł autostradowy „Wartkowice” (A2) - Łęczyca oraz rozbudowa dróg nr 725 i 713. Na obrzeżach województwa realizowano tzw. odcinki bramowe (drogi nr 449, 483, 491, 492, 785, 728). Długość dróg wojewódzkich wzrosła z 1 178,6 km (14.) w 2004 r. do 1 318,9 km (13.) w 2016 r., a wskaźnik gęstości wynosił 7,2 km/100 km² i należał do najniższych w kraju (15.). W administracji Zarządu Dróg Wojewódzkich w Łodzi na koniec 2016 r. było 1 292,1 km dróg. Długość ta zmienia się dynamicznie w związku kaskadowym procesem przekazywania dróg pomiędzy zarządcami dróg (art.10, ust.5 ustawy o drogach publicznych).

Region jest również dobrze wyposażony w drogi powiatowe i gminne o nawierzchni twardej, zajmując 4 miejsce w kraju pod względem ich gęstości (96,6 km/100 km² w 2016 r.).

Sukcesywnie wzrastająca w ostatnich latach gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej (89,6 km/100 km² w 2004 r. do 111,9 km/100 km² w 2016 r.) lokowała województwo łódzkie pod tym względem na 4 miejscu w kraju.

Mimo zdynamizowania procesów inwestycyjnych i modernizacyjnych nadal duża część sieci drogowej nie jest dostosowana do potrzeb transportowych w zakresie parametrów funkcjonalno-technicznych.

Szczególnie istotnym problemem są **niskie parametry techniczne i stan nawierzchni dróg** stanowiących dojazdy do węzłów autostradowych i węzłów na drogach ekspresowych. Z przeglądów technicznych przeprowadzonych w 2016 r. wynika, że pilnych prac modernizacyjnych ze względu na stan nawierzchni (niezadowalający i zły), wymaga ok. 40% dróg krajowych i ok. 43,0% dróg wojewódzkich. Nawierzchnie gruntowe nadal posiada ok. 4,6% dróg powiatowych i ok. 34,7% dróg gminnych.

Województwo wykazuje duże potrzeby w zakresie inwestycji w infrastrukturę drogową ze względu na duże **natężenie ruchu** na sieci dróg. Średni dobowy ruch w 2015 r. na drogach krajowych w regionie był wyższy od średniego w kraju i wynosił 13 415 poj./dobę (3.). Wzrost ruchu w porównaniu z 2010 r. był największy w kraju i wynosił 26,0% (Polska 14,0%).

Analiza wyników Generalnego Pomiaru Ruchu 2015 wykazała, że realizacja autostrad i dróg ekspresowych w województwie w znacznym stopniu odciążała pozostałe drogi krajowe (GP, G), ale nadal przez miasta regionu prowadzony jest duży ruch tranzytowy drogami krajowymi nr 12, 14, 91, 72, stanowiącymi alternatywę do dróg szybkiego ruchu lub połączenie z nimi.

Średni dobowy ruch na drogach wojewódzkich w 2015 r. wynosił 4 252 poj./dobę. (3.) (Polska 3 520 poj./dobę). Na części dróg wojewódzkich, szczególnie prowadzących do węzłów autostradowych i na drogach ekspresowych, zarejestrowano wzrost ruchu, natomiast spadek w pobliżu nowo wybudowanych autostrad i dróg ekspresowych.

Duże obciążenie dróg ruchem samochodowym stanowi zagrożenie dla **bezpieczeństwa ruchu**. Region charakteryzuje się w dalszym ciągu wysoką liczbą wypadków drogowych i ofiar śmiertelnych (odpowiednio 4 222 (1.) i 214 (5.) w 2016 r.). Wskaźnik motoryzacji w regionie znacznie wzrósł od 2004 r. (309 sam. osob./1000 M) i w 2016 r. wyniósł 570 sam. osob./1000 M.

Wiodącym problemem jest brak obwodnic miejscowości, przez które prowadzony jest duży ruch tranzytowy, ze znaczącym udziałem samochodów

ciężarowych. Do miejscowości najbardziej narażonych na uciążliwości powodowane dużym ruchem samochodowym należą:

- w ciągu dróg krajowych: Radomsko (DK91/42), Aleksandrów Łódzki (DK72), Wieluń (DK45/43), Błaszki (DK12), Brzeziny (DK72), Srock (DK91), Łowicz (DK70) i Poddębice (DK72).
- w ciągu dróg wojewódzkich: Bełchatów (DW484), Łęczyca (DW703), Szadek (DW710), Biała Rawska (DW725), Tomaszów Maz. (DW713), Konstantynów Łódzki (DW710), Koluszki (DW716/715), Brzeziny (DW715/708) i Zgierz (DW702).

Poza tym, ze względu na konieczność poprawy bezpieczeństwa ruchu i usprawnienia dojazdów do węzłów na drogach szybkiego ruchu, wynikają potrzeby realizacji obwodnic mniejszych miejscowości tj.: Kurzeszyna (DW 707), Pragi (DW 703) i Wągłan (DW 726).

Podjęte działania w zakresie realizacji układu drogowego wpłynęły znacząco na:

- poprawę i zwiększenie dostępności regionu w skali kraju i Europy poprzez realizację elementów strategicznego układu drogowego (A,S),
- stopniowe usprawnienie ruchu tranzytowego i likwidację „wąskich gardeł” (realizacje obwodnic miast),
- wzmocnienie dostępności wewnętrznej regionu dzięki sukcesywnej poprawie stanu technicznego dróg wojewódzkich,
- wzrost bezpieczeństwa ruchu i komfortu podróżowania,
- zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa poprzez realizację autostrad i dróg ekspresowych, które wyznaczają atrakcyjne tereny działalności gospodarczej, szczególnie w rejonie węzłów, a zauważalnym efektem ekonomicznym jest rozwój branży logistyczno – magazynowej.

Pomimo, postępującego procesu inwestycyjnego i modernizacyjnego infrastruktury drogowej nadal głównymi problemami są :

- brak inwestycji dopełniających strategiczny układ drogowy tj. połączenia autostradowego

z kierunkiem południowym kraju (A1 Tuszyn – Częstochowa), ostatniego elementu „ringu łódzkiego” w postaci drogi ekspresowej S14, stanowiącej zachodnią obwodnicę Łodzi, oraz planowanych dróg ekspresowych S12 i S74 zapewniających sprawne połączenie regionu z południowo-wschodnią częścią kraju,

- niskie parametry techniczne (szerokość jezdni, nośność) i stan nawierzchni (niezadowalający i zły) znacznej części dróg, w tym dróg stanowiących dojazdy do węzłów autostradowych i na drogach ekspresowych,
- brak obwodnic w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich.

Szansą na dalszy rozwój i usprawnienie układu drogowego w najbliższym okresie jest znaczny stan zaawansowania projektów inwestycyjnych:

- podjęte decyzje o przystąpieniu do realizacji autostrady A1 i drogi ekspresowej S14 (uruchomienie procedury przetargowej na wykonawcę),
- prowadzone procedury wydania decyzji środowiskowej dla dróg ekspresowych S12 i S74,
- planowane i przygotowywane do realizacji projekty rozbudowy dróg wojewódzkich i obwodnic np. Bełchatowa (DW484), Kurzeszyna (DW707), Wągliń (DW726) oraz projekty dojazdów do węzłów na A1/A2 i S14, a także planowana, w ramach koncepcji przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarności – Centralny Port Komunikacyjny dla RP, przebudowa autostrady A2 (dobudowa 3 pasa ruchu).

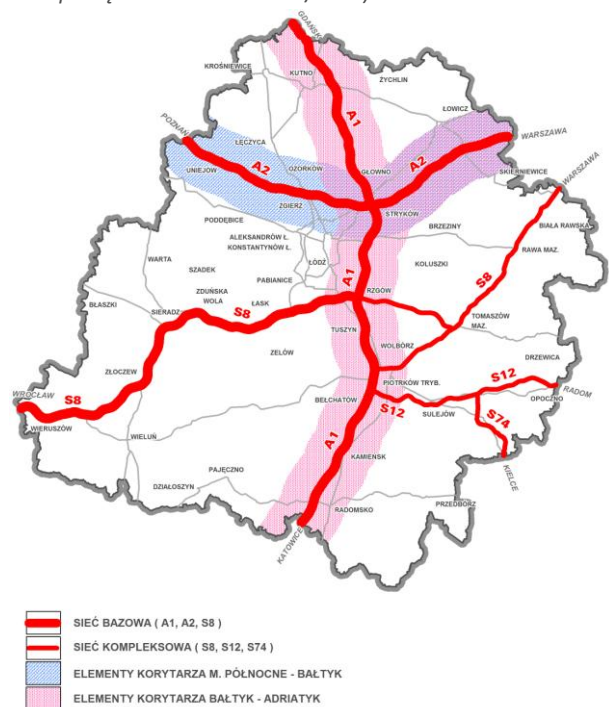
Możliwość realizacji inwestycji wynikać będzie z uwzględnienia ich w programach i planach inwestycyjnych (np. PBDK na lata 2014-2023, KT WŁ, WPF WŁ).

Planowane przedsięwzięcia zapewnią spójność i sprawność układu drogowego, a poprzez eliminację ruchu tranzytowego z centrów miejscowości ograniczą negatywne oddziaływanie transportu na środowisko i wpłyną na poprawę warunków życia mieszkańców.

Rys. 73. Transeuropejska Sieć Transportowa (TEN-T) - drogi (Źródło: Rozporządzenie PEIR nr 1315/2013)

Rys. 74. Korytarze sieci bazowej TEN-T w województwie łódzkim – drogi (Źródło: BPPWŁ na podstawie Rozporządzenia PEIR nr 1316/2013)

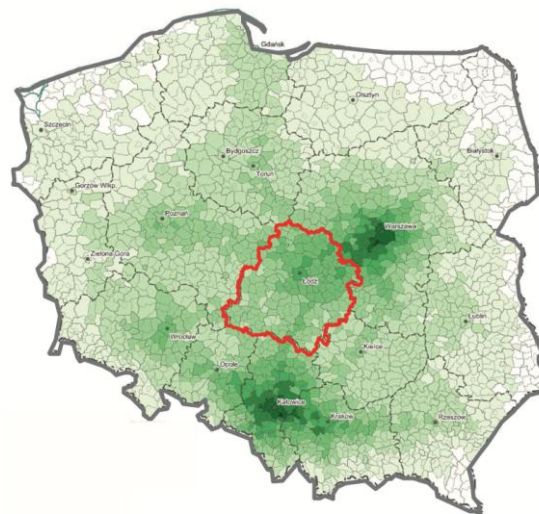

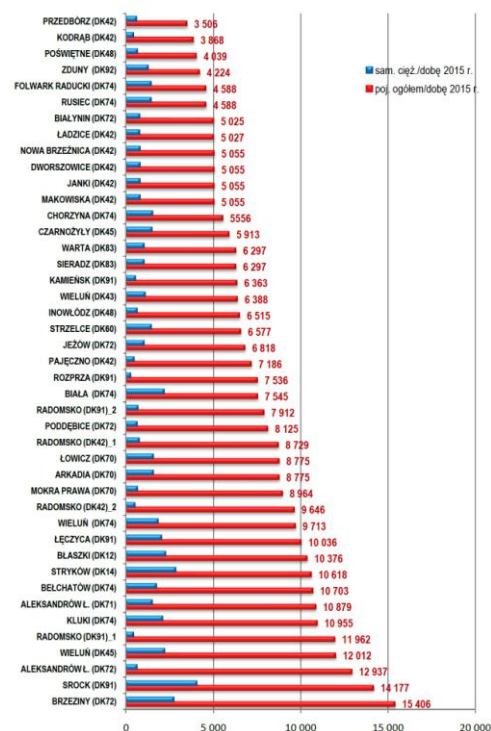
Rys. 75. Stan realizacji autostrad i dróg ekspresowych w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. (Źródło: BPPWł na podstawie GDDKiA)

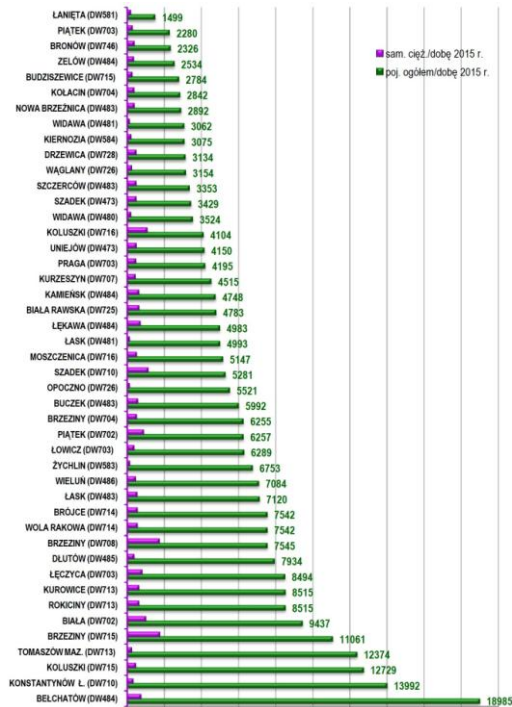
Rys. 76. Syntetyczny Wskaźnik Drogowej Dostępności Transportowej (WDDT) – wartość docelowa 2015 r. (Źródło: Opracowanie IGiPZ PAN)

Rys. 77. Udział samochodów ciężarowych w ruchu ogółem na drogach krajowych w wybranych miejscowościach (Źródło: BPPWł na podstawie GPR 2015)

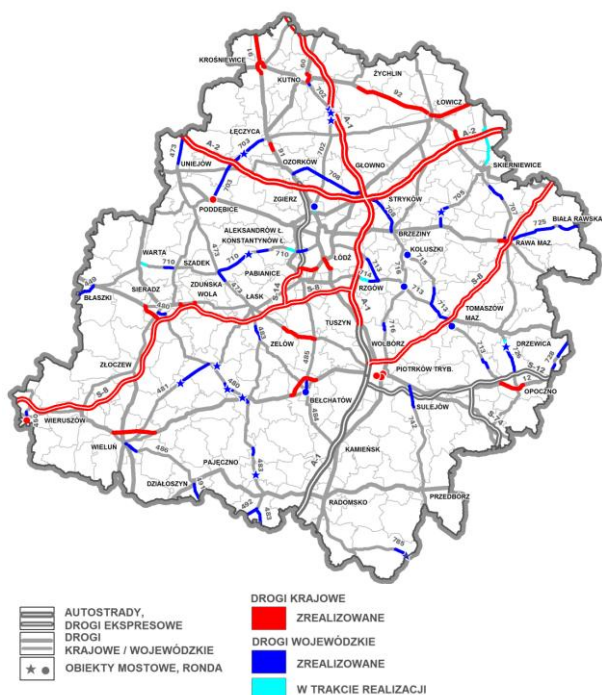
Rys. 78. Udział samochodów ciężarowych w ruchu ogółem na drogach wojewódzkich w wybranych miejscowościach (Źródło: BPPWł na podstawie GPR 2015)

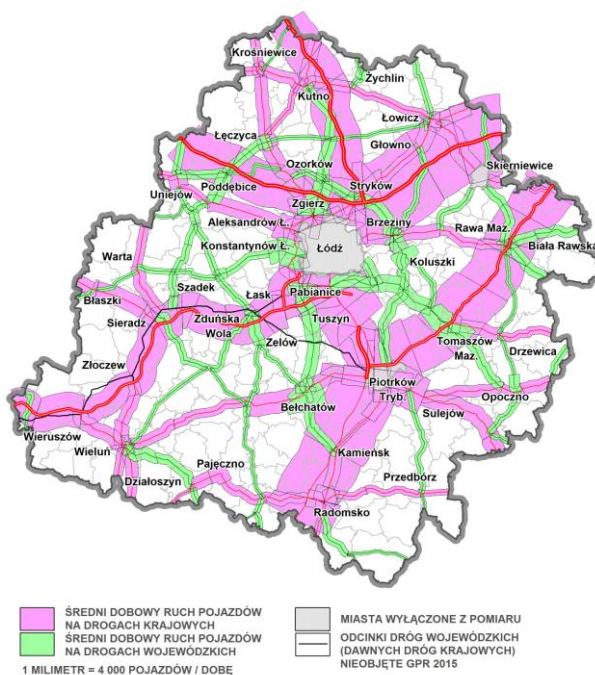

Rys. 79. Inwestycje drogowe zrealizowane w województwie łódzkim w latach 2004 – 2016 (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 80. Średni dobowy ruch roczny pojazdów w województwie łódzkim w 2015 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie GPR 2015)

Rys. 81. Stan nawierzchni dróg wojewódzkich w województwie łódzkim w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie ZDW w Łodzi)

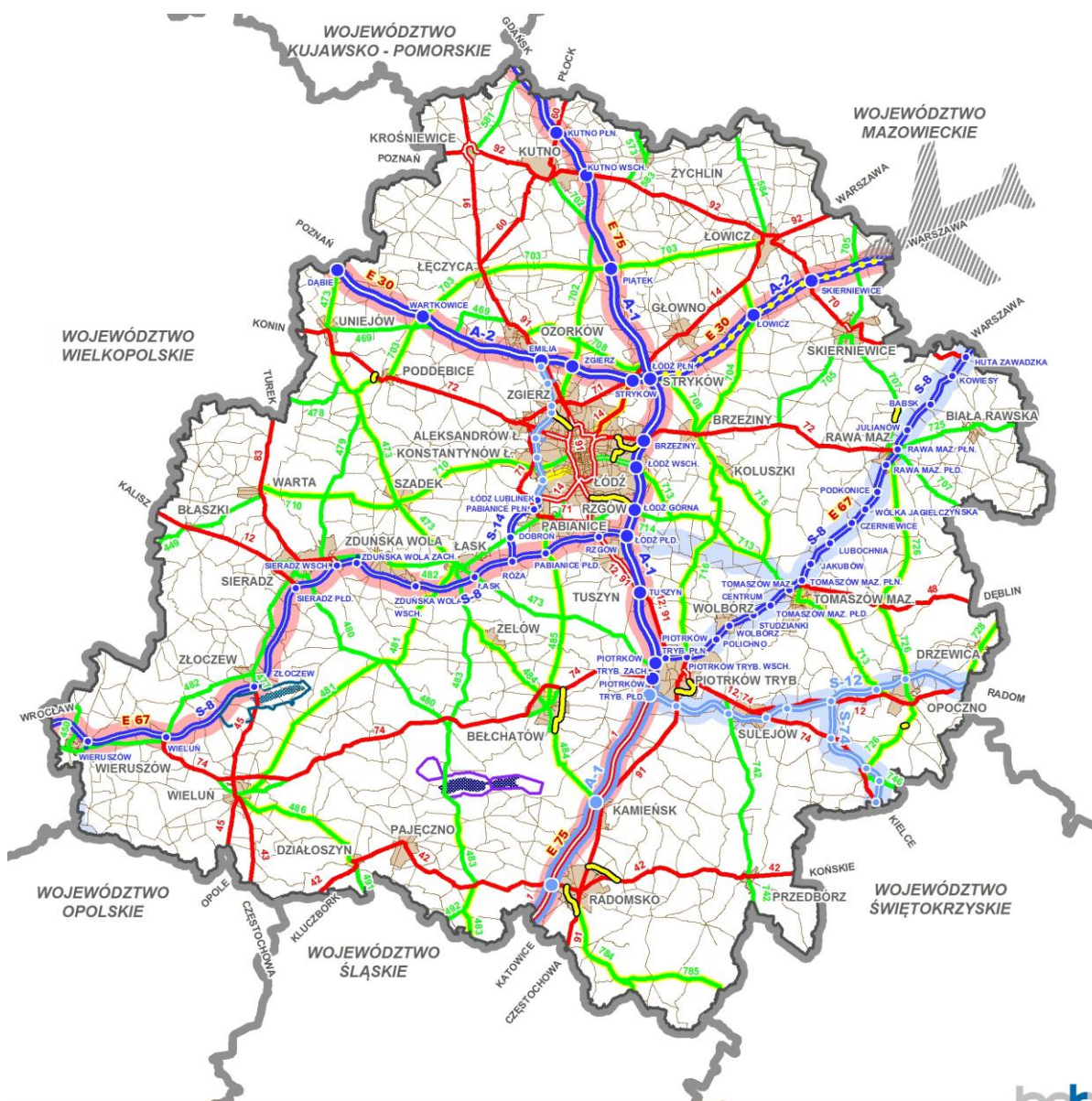

Rys. 82. Klasyfikacja funkcjonalna istniejących dróg krajowych (Źródło: BPPWŁ na podstawie Zarządzenia nr 34 GDDKiA z dnia 3 października 2017 r.)

Rys. 83. Układ drogowy w województwie łódzkim (Źródło: BPPWL)

UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA WĘGLA
BRUNATNEGO: EKSPLOATOWANE
"BŁĘCHATÓW - SZCZERCÓW" /
PERSPEKTYWICZNE "ZŁOCZEW"
O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM
OBSZARY GÓRNICZE: "POLE
BŁĘCHATÓW I" / "POLE SZCZERCÓW I"
/ PROJEKTOWANE "POLE ZŁOCZEW"
SIEĆ TEN - T
BAZOWA (2030)
KOMPLEKSOWA (2050)
MIĘDZYKRAJOWY
NUMER DROGI

STAN ISTNIEJĄCY
A-2 AUTOSTRADY Z WĘZŁAMI
DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
I PODŁĄCZENIAMI
DROGI KRAJOWE
JEDNO / DWUJEZDNIOWE
DROGI WOJEWÓDZKIE
JEDNO / DWUJEZDNIOWE
DROGI POWIATOWE

PLANOWANE DOCELOWO*
BUDOWA AUTOSTRADY
PRZEBUDOWA AUTOSTRADY
(DOBUDOWA 3 PASA RUCHU)
BUDOWA DRÓG EKSPRESOWYCH Z WĘZŁAMI
ROZBUDOWA, PRZEBUDOWA / BUDOWA DRÓG
CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY

* Na podstawie:
Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji
Port Solidarność - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej
(Uchwała Nr 173/2017 RM z dnia 7 listopada 2017 r.),
Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025),
Kontrakt Terytorialny dla Województwa Łódzkiego,
Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Łódzkiego
(zgodnie z uchwałą nr XLV/590/17 z dnia 19 grudnia 2017 r.).

Układ kolejowy

Korzystne transportowe położenie województwa na przecięciu dwóch korytarzy bazowej transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) i dostęp do międzynarodowych linii kolejowych, stwarzają dogodne warunki dla rozwoju transportu o zasięgu globalnym. W ramach transeuropejskiej sieci TEN-T, uwzględniono istniejące i planowane linie kolejowe sieci bazowej przebiegające przez region, do których należą: dedykowane przewozom pasażerskim E65/CE65 relacji Katowice - CMK - Warszawa-Gdynia linia dużych prędkości Warszawa - Łódź - Poznań/Wrocław wraz z podłączeniem do Centralnej Magistrali Kolejowej (Nr 25 na odcinku Łódź - Opoczno) oraz przeznaczone dla ruchu towarowego linie: CE65 relacji Chorzów Batory - Zduńska Wola Karsznice - Tczew - Gdynia, E20/CE20 relacji Berlin - Kunowice - Poznań - Kutno - Warszawa - Terespol - Moskwa, CE20 relacji Łowicz - Skierniewice - Łuków i C65/1 relacji Zduńska Wola Karsznice - Koluszki - Skierniewice, stanowiąca łącznik pomiędzy liniami CE20 (Skierniewice) oraz CE65 (Zduńska Wola Karsznice). Uzupełnieniem sieci bazowej jest linia kolejowa Nr 25 na odcinku Opoczno - granica z województwem świętokrzyskim, będąca w sieci kompleksowej.

Województwo łódzkie charakteryzuje niższa od średniej krajowej **gęstość sieci kolejowej**, która w 2016 r. wynosiła 5,9 km/100km², przy całkowitej długości linii kolejowych wynoszącej 1080,0 km. Niezelektryfikowane pozostaje 7,5% (81,0 km) linii: Nr 24 Piotrków Trybunalski - Bełchatów, Nr 25 na odcinku Tomaszów Mazowiecki - Opoczno - granica z woj. świętokrzyskim oraz Nr 53 na odcinku Tomaszów Mazowiecki - Spała.

Pomimo rozpoczętego procesu inwestycyjnego w infrastrukturę kolejową, region nadal wymaga działań przyczyniających się do stworzenia sprawnego i **spójnego systemu transportu kolejowego**, gwarantującego wysokiej jakości powiązania wewnętrzne i zewnętrzne.

Peryferyjny przebieg linii magistralnych w województwie (Nr 1, 3, 4, 131) sprawia, że Łódź nie jest włączona w krajowy system linii o podwyższonych parametrach. Ponadto, układ linii w łódzkim Węźle Kolejowym (ŁWK) jest nieefektywny i w małym stopniu zaspokaja potrzeby mieszkańców. Istnienie niespójnego węzła, charakteryzującego się rozbiem na dwa osobno funkcjonujące systemy bez jednego głównego dworca skupiającego wszystkie potoki pasażerskie, stanowi barierę dla rozwoju wysokiej jakości połączeń pasażerskich. Ponadto, istotnymi problemami ŁWK w kontekście zwiększających się przewozów pasażerskich (m.in. rozwoju Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej) są: ograniczony zakres funkcjonowania stacji Łódź Kaliska, wynikający z braku przejezdności wiaduktu wschodniego, oraz brak łącznic kolejowych spinających kolejowy układ obwodowy.

Barierę dla przepustowości układu kolejowego stanowią również linie jednotorowe (Nr 15, 16, 22, 25, 33, 53, 146, 181), których długość wynosi 395,0 km (36,6%). Dodatkowo, z eksploatacji wyłączona jest linia Nr 24 Piotrków Trybunalski – Bełchatów, przez co pld.–zach. część regionu wykluczona jest z obsługi połączeniami pasażerskimi.

Jakość infrastruktury kolejowej ulega sukcesywnej poprawie, jednak nadal wiele odcinków charakteryzuje się niewystarczającymi parametrami technicznymi. Dotyczy to szczególnie linii bezpośrednio wychodzących z ŁWK: Nr 16 na odcinku Zgierz – Kutno, Nr 14 na odcinku Łódź Kaliska – Zduńska Wola oraz linii: Nr 146 Wyczerpy – Chorzew Siemkowice, Nr 11 Łowicz – Skierniewice, Nr 12 Skierniewice – granica woj. mazowieckiego, Nr 33 Kutno – Brodnica.

Do odcinków o dobrych parametrach technicznych można zaliczyć linie: Nr 17 na odc. Łódź Fabryczna – Koluszki, Nr 1 na odc. Koluszki – Skierniewice, gdzie w 2008 r. zakończono prace podnoszące prędkość do 140 km/h, oraz linię Nr 3²¹ Warszawa – Kunowice. Do 2016 r., w ramach inwestycji o charakterze odtworzeniowym,

²¹ Linia nadal wykazuje potrzeby w zakresie zwiększenia przepustowości.

nastąpiło polepszenie jakości infrastruktury na liniach: Nr 1 na odcinku Koluszki – Częstochowa, Nr 15 na odcinku Zgierz – Łowicz, Nr 16 na odcinku Łódź Widzew – Zgierz oraz fragmentami na linii Nr 131. Prace remontowe przeprowadzono także na liniach: Nr 22 na odcinku Tomaszów Mazowiecki – Radom, częściowo na kolei obwodowej w Łodzi (ciąg Łódź Kaliska – Łódź Chojny – Łódź Widzew) oraz na linii Nr 53 Tomaszów Mazowiecki – Spała, gdzie przywrócono przejezdność. Ponadto, dzięki działaniom modernizacyjnym, poprawa stanu technicznego infrastruktury nastąpiła na liniach kolejowych: Nr 1 na odcinku Warszawa – Miedniewice (Skierniewice) oraz Nr 4 (CMK, odcinek Biała Rawska – Strzałki)²².

Jedną z najważniejszych inwestycji w zakresie infrastruktury kolejowej w regionie jest oddana do użytku w 2016 r. podziemna stacja Łódź Fabryczna wraz z multimodalnym węzłem komunikacyjnym, połączona tunelem z przebudowanym przystankiem Łódź Niciarniana i zmodernizowaną stacją Łódź Widzew. Kontynuacją przedsięwzięć prowadzących do udroźnienia ŁWK i jednocześnie wzmacniających jego rangę na mapie krajowej, jest inwestycja polegająca na budowie tunelu średnicowego od stacji Łódź Fabryczna do linii Nr 15 i do stacji Łódź Kaliska i Łódź Żabieniec, wraz z przystankami pośrednimi.

W ostatnim okresie podjęto szereg działań podnoszących **bezpieczeństwo na przejazdach kolejowych**, a w ramach projektów polegających na instalacji inteligentnych systemów transportowych zapoczątkowano proces wdrażania zaawansowanych technologii informatycznych. Na liniach Nr E20 relacji Kunowice – Poznań – Kutno – Łowicz – Warszawa – Łuków – Terespol oraz CE20 na odcinku Łowicz – Skierniewice – Łuków trwają: instalacja systemu łączności cyfrowej, polegająca na budowie infrastruktury GSM-R zgodnie z ERTMS²³ oraz budowa światłowodowego medium

transmisyjnego. Poza tym, na linii Nr 4 (CMK) wdrożono Europejski System Sterowania Pociągiem (ETCS), a w ciągach Kunowice – Warszawa (E20) i Łódź – Warszawa (Nr 1, Nr 17) trwa jego instalacja. Zakończono także prace analityczne przygotowujące kolejne linie kolejowe do inwestycji poprawiających ich stan techniczny.

Przedsięwzięcia podnoszące **prędkości na liniach kolejowych** zawierały remonty innej infrastruktury technicznej, m.in. zabudowę urządzeń sterowania ruchem czy modernizacje ponad połowy stacji i przystanków kolejowych w regionie. Dodatkowo, w 2014 r. na linii Nr 4 oddano do użytku nowy przystanek kolejowy Opoczno Południe.

Ogromną szansę dla regionu stworzyło pojawienie się planów zakładających **budowę Kolei Dużych Prędkości Warszawa – Łódź – Wrocław/Poznań** (w perspektywie Berlin/Praga) wraz z podłączeniem do CMK (modernizacja linii Nr 25) i przejściem tunelowym pod centrum Łodzi. Dzięki włączeniu linii KDP do pasażerskiej sieci bazowej TEN-T (prace studialne), projekt otrzymał dodatkowe umocowanie na szczeblu europejskim. Poza tym, dodatkową szansę stanowić może realizacja infrastruktury kolei próżniowej na odcinku Łódź – CPK – Warszawa²⁴.

Podjęte dotychczas działania w ramach inwestycji kolejowych przyczyniły się m.in. do:

- podniesienia jakości infrastruktury i poprawy parametrów technicznych wielu linii kolejowych, co przełożyło się na wzrost dostępności transportowej województwa,
- zmniejszenia czasu przejazdu pomiędzy miastami, dzięki czemu nastąpił wzrost konkurencyjności transportu kolejowego względem drogowego,
- wznowienia kolejowych przewozów pasażerskich na istotnych odcinkach,

²² Przedsięwzięcia fazowane, na których zakończono większość prac infrastrukturalnych, jednak rozliczenie nastąpi do 2018 r.

²³ Europejski System Zarządzania Ruchem Kolejowym (European Rail Traffic Management System)

²⁴ Koncepcja przygotowania i realizacja inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej (Uchwała Nr 173/2017 RM z dnia 7 listopada 2017 r.)

- poprawy jakości infrastruktury służącej pasażerom,
- zwiększenia bezpieczeństwa funkcjonowania infrastruktury kolejowej.

Pomimo trwającego procesu modernizacji krajowego systemu kolejowego, infrastruktura na obszarze województwa wykazuje nadal duże potrzeby inwestycyjne, szczególnie w zakresie:

- podniesienia prędkości na liniach kolejowych o niezadowalającym stanie technicznym,
- zwiększenia przepustowości linii, w tym przebudowy układów stacyjnych, dobudowy nowych odcinków oraz elektryfikacji linii nieelektryfikowanych,
- zintegrowania i udrożnienia ŁWK,
- zwiększenia dostępności kolejowej, w szczególności pld. – zach. części regionu

Podstawy do działań umożliwiających dalszy rozwój układu kolejowego stanowią m.in.:

- prowadzone dokumentacje dla realizacji kolejnych inwestycji,
- rozpoczęcie modernizacji magistrali E20/CE20,
- rozstrzygnięte przetargi na modernizację linii kolejowych, stanowiących strategiczne kierunki powiązań, m.in. Nr 14, Nr 18, Nr 146 oraz na budowę tunelu średnicowego pod centrum Łodzi,
- plany modernizacji kluczowych elementów układu kolejowego województwa, w tym m.in. linii: Nr 16, Nr 131,
- plany zakładające budowę KDP oraz przedsięwzięcia powiązane z budową Centralnego Portu Komunikacyjnego, w tym realizacja infrastruktury kolei próżniowej na odcinku Łódź – CPK – Warszawa,
- alternatywne koncepcje budowy linii Bełchatów – Złoczew (uwarunkowane decyzją o uruchomieniu złoża Złoczew), Wieluń – Chorzów Siemkowice oraz połączenia Zgierz – Kutno wzdłuż autostrady A-1.

Przeprowadzone i planowane (m.in. w ramach KPK do 2023 r.) przedsięwzięcia staną się kluczowym elementem spójnego i sprawnego układu kolejowego oraz zrównoważonego i przyjaznego środowisku naturalnemu systemu transportowego.

Rys. 84. Transeuropejska Sieć Transportowa TEN-T – linie kolejowe pasażerskie (Źródło: Rozporządzenie PEiR nr 1315/2013)

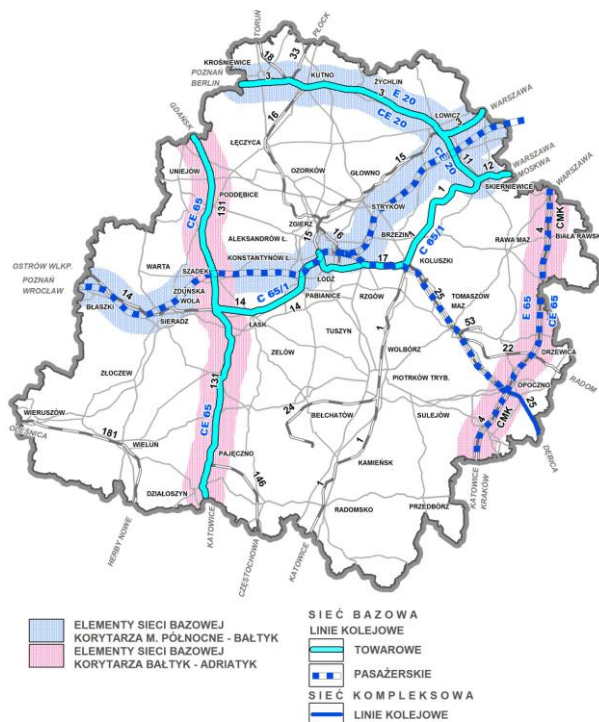
Rys. 85. Transeuropejska Sieć Transportowa TEN-T – linie kolejowe towarowe (Źródło: Rozporządzenie PEiR nr 1315/2013)

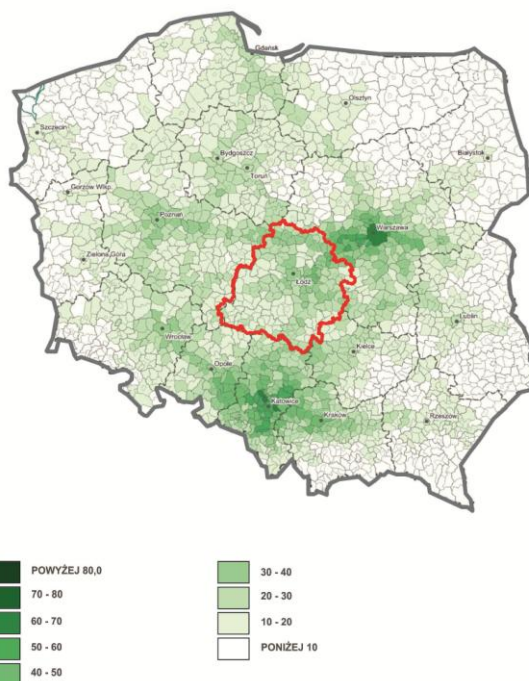

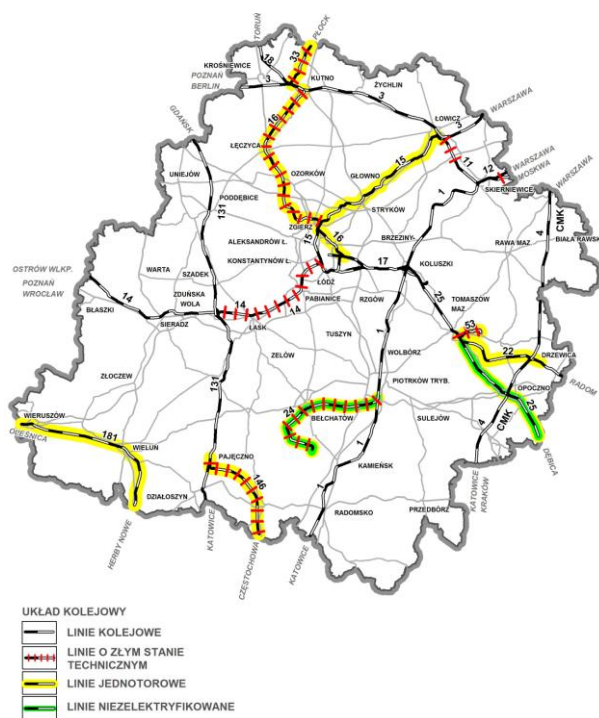
Rys. 86. Korytarze sieci bazowej TEN-T w województwie łódzkim - kolej (Źródło: BPPWŁ na podstawie Rozporządzenia PEiR nr 1316/2013)

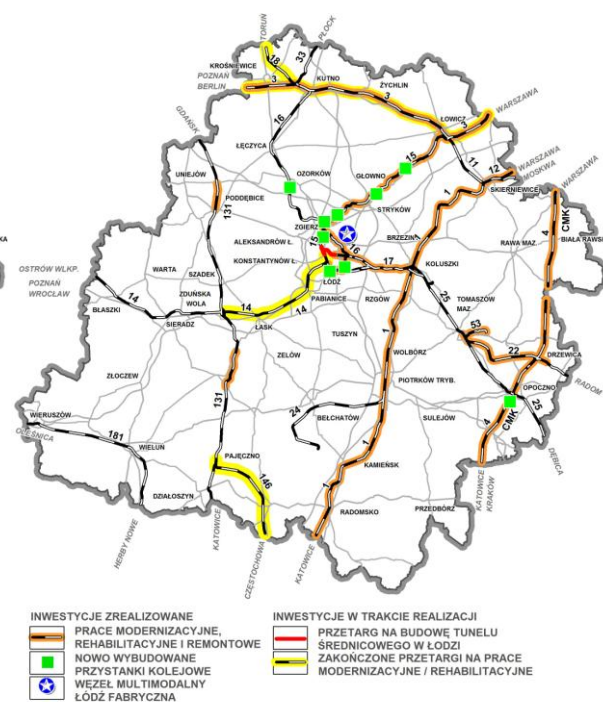
Rys. 87. Wskaźnik syntetyczny kolejowej dostępności transportowej w 2015 r. (Źródło: IGIPZ PAN)

Rys. 88. Stan techniczny linii kolejowych w województwie łódzkim w 2017 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie PKP PLK)

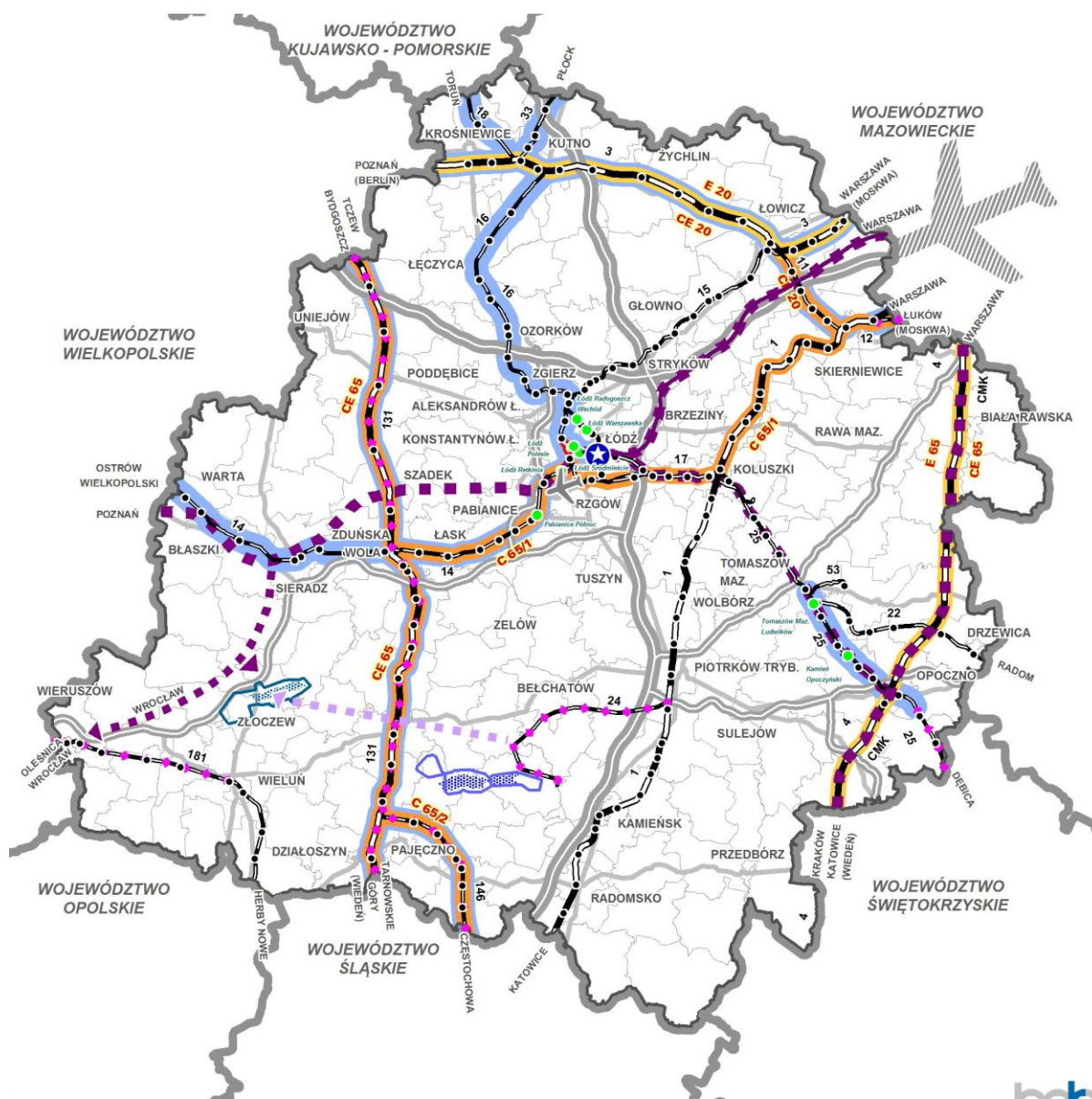
Rys. 89. Inwestycje kolejowe w województwie łódzkim zrealizowane w latach 2004 – 2017 (Źródło: BPPWŁ na podstawie PKP PLK)

Rys. 90. Układ kolejowy w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ)

DOCELOWE ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE
- DROGI KRAJOWE
- PORT LOTNICZY ŁÓDŹ IM. W. REYMONTA
- CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY (STANISŁAWÓW - GM. BARANÓW - WOJ. MAZOWIECKIE)
- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA WĘGLA BRUNATNEGO: EKSPLOATOWANE "BELCHATÓW - SZCZERCÓW" / PERSPEKTYWICZNE "ZŁOCZEW" O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM
- OBSZARY GÓRNICZE: "POLE BELCHATÓW I" / "POLE SZCZERCÓW I" / PROJEKTOWANE "POLE ZŁOCZEW"

STAN ISTNIEJĄCY

- MAGISTRALNE KOLEJOWE
- LINIE KOLEJOWE WRAZ Z NUMERACJĄ
- STACJE I PRZYSTANKI KOLEJOWE
- LINIE KOLEJOWE OBJĘTE UMOWAMI MIĘDZYNARODOWYMI AGC I AGTC WRAZ Z NUMERACJĄ**
- LINIE KOLEJOWE OBJĘTE UMOWAMI MIĘDZYNARODOWYMI AGTC WRAZ Z NUMERACJĄ**
- ZAWIESZENIE PRZEWÓZÓW PASAŻERSKICH
- WEZŁ MULTIMODALNY ŁÓDŹ FABRYCZNA

PLANOWANE DOCELOWO*

- BUDOWA KOLEI DUŻYCH PRĘDKOŚCI WARSZAWA - ŁÓDŹ - POZNAŃ WRAZ Z PODŁĄCZENIEM DO CMK I DOSTOSOWANIEM CMK DO KDP
- BUDOWA KOLEI DUŻYCH PRĘDKOŚCI SIERADZ - WIERUSZÓW - WROCŁAW
- BUDOWA INFRASTRUKTURY KOLEI PRÓŻNIOWEJ NA ODCINKU ŁÓDŹ - CPK - WARSZAWA
- BUDOWA TUNELU ŚREDNICOWEGO W ŁÓDZI
- MODERNIZACJA I REHABILITACJA LINII KOLEJOWYCH
- BUDOWA LINII KOLEJOWEJ BELCHATÓW - ZŁOCZEW (warunkowana decyzją o uruchomieniu złoża "Złoczew")
- BUDOWA STACJI I PRZYSTANKÓW KOLEJOWYCH

** AGC - Umowa o głównych międzynarodowych liniach kolejowych, które powinny być dostosowane do prędkości 160 km/h w ruchu pasażerskim i 120 km/h w ruchu towarowym, przy nacisku osi 225 kN

** AGTC - Umowa o głównych międzynarodowych liniach kolejowych transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących

* Na podstawie: Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarności - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku, Kontrakt Terytorialny dla Województwa Łódzkiego.

Lotnictwo

W województwie łódzkim zlokalizowane jest jedno **regionalne lotnisko o znaczeniu międzynarodowym** – Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta, włączone do bazowej sieci TEN-T. Ponadto, w Piotrkowie Trybunalskim funkcjonuje lotnisko sportowe, zaś w Łasku, Glinniku k/Tomaszowa Mazowieckiego i Leżnicy Wielkiej k/Łęczycy zlokalizowane są lotniska wojskowe.

W sąsiedztwie wszystkich lotnisk obowiązują nieprzekraczalne ograniczenia wysokości zabudowy oraz obszary ograniczeń w zagospodarowaniu przestrzennym. Dodatkowo w obszarze ograniczonego użytkowania utworzonego dla lotniska Łasku²⁵ w związku z generowanym hałasem o ponadnormatywnym natężeniu obowiązują ograniczenia lokalizacji funkcji podlegających ochronie akustycznej.

Na obszarze województwa istnieje również 11 lądowisk śmigłowcowych sanitarnych wpisanych do krajowej ewidencji, zlokalizowanych przy szpitalach w Łodzi (2 lądowiska), Zgierzu, Kutnie, Łęczycy, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Radomsku, Bełchatowie, Wieluniu i Skierniewicach oraz 8 lądowisk samolotowych i śmigłowcowych zlokalizowanych w Konopnicy, Goszczanowie, Sieradzu, Olewinie, Julianowie, Nieborowie, Bełchatowie i Skierniewicach²⁶.

Na przestrzeni ostatnich lat najistotniejszymi zrealizowanymi inwestycjami w Porcie Lotniczym Łódź były: rozbudowa pasa startowego i budowa Terminala 3 o przepustowości do ok. 2 mln pasażerów rocznie, który został oddany do użytkowania w 2012 r. i obecnie nie jest w pełni wykorzystany. W ramach zadań inwestycyjnych programu pn. „Rozbudowa Portu Lotniczego Łódź im. Władysława Reymonta”²⁷ zrealizowano również m.in. rozbudowę płyty postojowej samolotów,

rozbudowę świateł podejścia głównej drogi startowej oraz oddano nowe zaplecze warsztatowo-garażowe. Obecnie rozwój PL Łódź prowadzony jest w oparciu o „Plan Generalny lotniska Łódź Lublinek na lata 2015-2035”²⁸, który zakłada m.in. reorganizację terminalu pasażerskiego dla usprawnienia obsługi, poprawy komfortu podróży.

Realizacja wymienionych inwestycji stwarza możliwość uruchamiania nowych połączeń w kontekście stale wzrastającego popytu na usługi transportu lotniczego, może się również przyczynić do **wzmocnienia zewnętrznej dostępności województwa**.

Ponadto, od 2009 r. w Porcie Lotniczym Łódź funkcjonuje **terminal cargo**, który z roku na rok jest wykorzystywany w coraz większym stopniu i planowany jest jego dalszy rozwój.

Port Lotniczy w Łodzi wyposażony jest w system ILS kat. I., pozwalający na bezpieczne lądowanie w warunkach, gdy podstawa chmur jest na wysokości do 60 m nad płaszczyzną drogi startowej, zaś widzialność na pasie nie mniejsza niż 600 m. W perspektywie najbliższych lat priorytetem będzie wdrożenie II kategorii nawigacyjnej, pozwalającej na bezpieczne lądowanie statków powietrznych w niesprzyjających warunkach pogodowych.

Mimo rozbudowy lotniska i zwiększenia jego przepustowości, od momentu oddania nowego terminala w 2012 r., notowany jest spadek liczby operacji lotniczych (pax), czego skutkiem jest malejąca liczba obsługiwanych pasażerów, zarówno w ruchu regularnym, jak i czarterowym. W 2016 r. w Porcie Lotniczym Łódź im. W. Reymonta zrealizowanych zostało 2909 operacji pax czyli ok. 20% mniej niż w 2012 r., co przełożyło się na 241 256 obsługiwanych pasażerów (12.) Pod koniec 2017 r. Port Lotniczy Łódź im. W. Reymonta oferuje siatkę regularnych połączeń pasażerskich jedynie na 3 trasach: do Dublina, East Midlands oraz Londynu (Stansted).

²⁵ Uchwała Nr XXIX/379/16 Sejmiku Województwa łódzkiego z dnia 25 października 2016 r.

²⁶ Wykaz lądowisk położonych na terenie województwa łódzkiego wpisanych do ewidencji lądowisk dostępny jest na stronie internetowej Urzędu Lotnictwa Cywilnego

²⁷ Realizacja programu została zakończona w 2016 r.

²⁸ Dokument zatwierdzony przez Ministra Infrastruktury i Budownictwa dn. 5 października 2017 r.

W wyniku zrealizowanych w ostatnich latach inwestycji w zakresie podnoszenia parametrów operacyjnych łódzkiego lotniska uzyskano efekty w postaci:

- zwiększenia przepustowości lotniska,
- poprawy komfortu podróżowania,
- dostosowania lotniska do obowiązujących standardów bezpieczeństwa oraz zwiększenia jego bezpieczeństwa operacyjnego,
- usprawnienia komunikacji wewnątrz lotniska oraz wokół niego.

Pomimo podjętych oraz rosnącego popytu na przewozy lotnicze, nie nastąpiła jednak poprawa obsługi lotniczej województwa. Nadal do głównych problemów portu lotniczego należą:

- niedostateczna organizacja połączeń w zakresie pozyskiwania nowych przewoźników i otwarcia nowych kierunków,
- zapewnienie przewozów na poziomie umożliwiającym utrzymanie Portu Lotniczego Łódź w sieci TEN-T.

Do szans zwiększających obsługę lotniczą regionu oraz zapewniających włączenie w system europejskich i światowych połączeń należą:

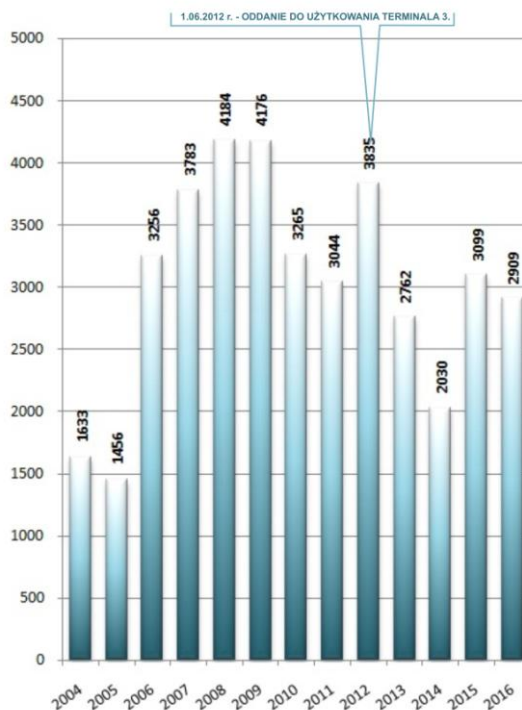
- koncepcja budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK)²⁹, zlokalizowanego w centrum kraju, pomiędzy Łodzią a Warszawą, stanowiącego hub pasażerski integrujący Centralny Port Lotniczy z Koleją Dużych Prędkości, koleją próżniową i systemem autostrad, zapewniając multimodalność i wzmacniając powiązania w europejskiej przestrzeni transportowej,
- intensywny rozwój lotniczych przewozów towarowych w PL Łódź, co w połączeniu z bliskością CPK może ukierunkować rozwój dla przyszłej specjalizacji lotniska na rozbudowę funkcji cargo i realizację lotów uzupełniających ofertę CPK,
- realizacja kluczowych dla rozwoju konkurencyjności lotniska inwestycji – drogi ekspresowej S14, dla której uruchomiono procedurę przetargową oraz realizacja koncepcji łącznika do linii kolejowej Nr 14.

²⁹ Koncepcja przygotowania i realizacja inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej (Uchwała Nr 173/2017 RM z dnia 7 listopada 2017 r.)

Rys. 91. Kierunki pasażerskich połączeń lotniczych z Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta w 2017 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie PL Łódź)

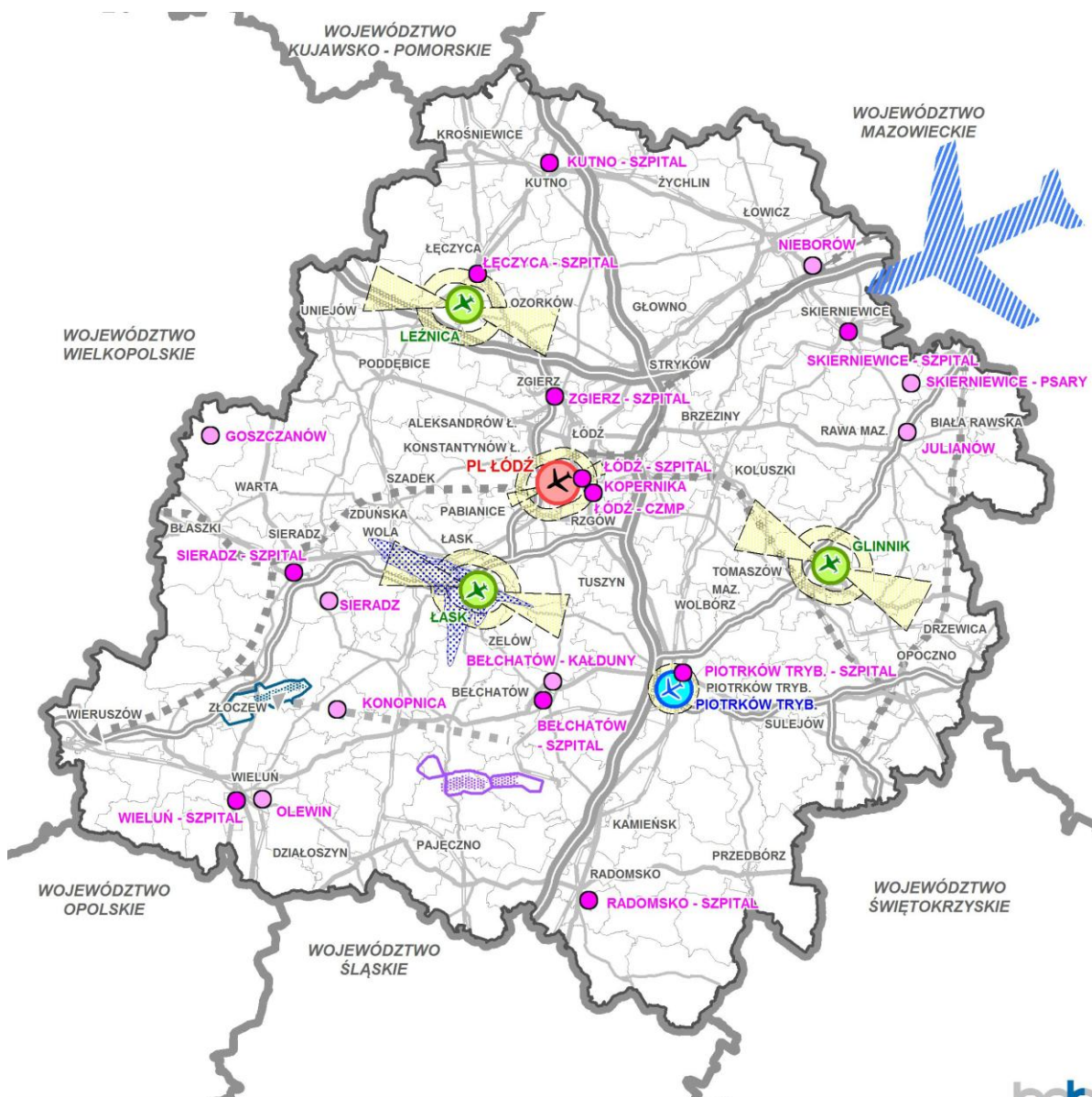
Rys. 92. Liczba operacji lotniczych pax w Porcie Lotniczym Łódź im. W. Reymonta w latach 2004 - 2016 (Źródło: BPPWŁ na podstawie ULC)

Rys. 93. Lotnictwo w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ)

- DOCELOWE ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE**
- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE
  - DROGI KRAJOWE I WOJEWÓDZKIE
  - LINIE KOLEJOWE
  - KOLEJE DUŻYCH PRĘDKOŚCI WARSZAWA - ŁÓDŹ - POZNAN WRAZ Z PODŁĄCZENIEM DO CMK I DOSTOSOWANIEM CMK DO KDP / SIERADZ - WIERUSZÓW - WROCŁAW
  - KONCEPCJA TRASOWANIA INFRASTRUKTURY KOLEI PRÓŻNIOWEJ NA ODC. ŁÓDŹ - CPK - WARSZAWA
  - LINIA KOLEJOWA BEŁCHATÓW - ZŁOCZEW (warunkowana decyzją o uruchomieniu stacji "Złoczew")
  - UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA WĘGLA BRUNATNEGO: EKSPLOATOWANE "BEŁCHATÓW - SZCZERCÓW" / PERSPEKTYWICZNE "ZŁOCZEW" O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM
  - OBSZARY GÓRNICZE: "POLE BEŁCHATÓW I" I "POLE SZCZERCÓW I" / PROJEKTOWANY "POLE ZŁOCZEW"

- STAN ISTNIEJĄCY**
- PORT LOTNICZY ŁÓDŹ IM. WL. REYMONTA (SIĘĆ BAZOWA TEN-T)
  - LOTNISKA WOJSKOWE
  - LOTNISKA SPORTOWE
  - ŁĄDOWISKA ŚMIGŁOWCOWE SANITARNE
  - ŁĄDOWISKA ŚMIGŁOWCOWE I SAMOLOTOWE
  - OBSZARY OGRANICZEŃ W ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM W ZWIĄZKU Z FUNKCJONOWANIEM LOTNISK
  - POWIERZCHNIE OGRANICZAJĄCE WYSOKOŚĆ ZABUDOWY
  - OBSZAR OGRANICZONEGO UŻYTKOWANIA - OGRANICZENIA W KORZYSTANIU Z TERENU

* Na podstawie:
Konceptcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność
- Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej

- PLANOWANE DOCELOWO**
- BUDOWA CENTRALNEGO PORTU KOMUNIKACYJNEGO (STANISŁAWÓW - GM. BARANÓW - WOJ. MAZOWIECKIE)

Multimodalność transportu

- Multimodalność transportu pasażerskiego

Transport pasażerski w regionie oparty jest na kolejowej i autobusowej komunikacji o charakterze lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym, a także na systemach komunikacji miejskiej.

W 26 miastach województwa funkcjonują **systemy komunikacji miejskiej** (z czego 19 miast jest organizatorem publicznego transportu zbiorowego), a całkowita długość miejskich linii autobusowych w 2016 r. wynosiła 3 370,3 km. Ponadto, w Łodzi i części jednostek Aglomeracji Łódzkiej funkcjonuje komunikacja tramwajowa, o długości linii 311,9 km. Mimo istotnego znaczenia transportu miejskiego w ruchu lokalnym i aglomeracyjnym, stan techniczny infrastruktury tramwajowej jest niezadowalający. Interwencji wymagają zwłaszcza odcinki łączące Łódź z miastami Aglomeracji. Do najważniejszych inwestycji przeprowadzonych w ostatnich latach należą: realizacja I etapu projektu pn. „Łódzki Tramwaj Regionalny” (Chocianowice – Helenówek), rozbudowa i modernizacja trasy tramwaju w relacji W-Z (Retkinia – Olechów) oraz realizacja układu tramwajowego wokół dworca Łódź Fabryczna. Dodatkowo, trwają analizy dla przedsięwzięcia „Łódzki Tramwaj Metropolitalny”.

Uzupełnienie systemu transportu zbiorowego stanowi **sieć regionalnych połączeń autobusowych** (PKS, BUS) obejmujących obszar województwa łódzkiego. Na poziomie międzyregionalnym region posiada dogodne bezpośrednie połączenia z większością ośrodków wojewódzkich w kraju. Dodatkowo, rozbudowana siatka połączeń autobusowych funkcjonuje w zakresie połączeń międzynarodowych. W 2016 r. całkowita długość regularnych linii autobusowych ogółem w regionie wyniosła 45 025,0 km.

Coraz większą rolę w regionie pełni **kolejowy transport pasażerski**, na co bezpośredni wpływ miały inwestycje poprawiające parametry techniczne infrastruktury, zakup nowego taboru,

a także lepsza organizacja i korzystniejsza oferta przewozowa. Kolejowe przewozy pasażerskie prowadzone są przez: PKP Intercity (połączenia międzyregionalne), Przewozy Regionalne, Koleje Mazowieckie oraz Łódzką Kolej Aglomeracyjną, która wprowadziła nową jakość w systemie regionalnych przewozów kolejowych. Obecnie system ŁKA obejmuje swym zasięgiem m.in.: Łódź, Zgierz, Sieradz, Łowicz, Kutno, Koluszki, Skierniewice oraz Warszawę. Na wzrost atrakcyjności systemu transportu kolejowego wpłynęły także inwestycje w infrastrukturę dworcową (w tym budowa dworca Łódź Fabryczna, remonty i estetyzacje istniejących obiektów oraz zapoczątkowanie realizacji Programu Inwestycji Dworcowych PKP SA) oraz budowa nowych i modernizacja istniejących stacji i przystanków kolejowych.

Analizy dostępności publicznym transportem zbiorowym wykazały, że w 2017 r. bezpośrednich połączeń z Łodzią nie posiadały 53 gminy (30,1%). Obszary o najniższej dostępności zlokalizowane były peryferyjnie, głównie w pld.-zach. części regionu.

Dzięki inwestycjom w nowoczesne pojazdy, poprawie ulega stan taborowy komunikacji pasażerskiej w regionie. W 2016 r. było 775 autobusów (79,0% floty przystosowanej do obsługi osób niepełnosprawnych) i 501 tramwajów (12,0% pojazdów niskopodłogowych). Na jakość podróżowania wpływ miał także zakup nowych jednostek przez ŁKA i Intercity.

Duży wpływ na atrakcyjność publicznego transportu zbiorowego mają **zintegrowane węzły przesiadkowe**, jednak w regionie łódzkim jest niewiele w pełni wykształconych obiektów integrujących publiczny transport zbiorowy, uzupełnionych o systemy Park&Ride i Bike&Ride. Na poprawę w tym zakresie wpłynęła budowa Dworca Tramwajowego Centrum w Łodzi, integrującego dwie główne trasy tramwajowe (W-Z, ŁTR) oraz oddanie do użytku w 2016 r. węzła multimodalnego przy dworcu Łódź Fabryczna, integrującego pasażerski transport kolejowy, komunikację miejską, ponadlokalną autobusową, oraz indywidualny transport samochodowy i rowerowy, dzięki czemu Łódź ma szansę stać się

nowoczesnym międzynarodowym węzłem integracyjnym. Ponadto, na poziomie regionalnym w „Planie Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Województwa Łódzkiego do roku 2020”, wskazano docelowo 24 ośrodki kształtowania regionalnych węzłów przesiadkowych sieci wojewódzkiej.

W ostatnich latach podjęto działania w kierunku **integracji taryfowej systemów transportu publicznego**, w wyniku czego w 2014 r. powstał „Wspólny Bilet Aglomeracyjny” (WBA) dla aglomeracyjnych połączeń kolejowych i komunikacji miejskiej w Łodzi, Pabianicach, Zgierzu, Łasku, Zduńskiej Woli, Sieradzu, Strykowie, Głownie i Łowiczu. Ponadto, w 2017 r. wprowadzono wspólny bilet łódzko – zgierski i łódzko – pabianicki oraz zaczęto honorować bilety MPK Łódź w pociągach ŁKA i PR. Problemem do rozwiązania pozostaje niewystarczający stopień skoordynowania rozkładów jazdy, a także niewystarczające uprzywilejowanie transportu zbiorowego w ruchu miejskim. Długość buspasów w województwie w 2016 r. wynosiła 25,0 km.

Niewielki udział w przewozach pasażerskich w regionie posiada **transport lotniczy**. Liczba podróży obsługiwanych w Porcie Lotniczym im. W. Reymonta w 2016 r. wynosiła 241 256 pasażerów (0,7% ruchu krajowego).

W ostatnich latach w województwie nastąpił dynamiczny rozwój **transportu rowerowego**. Długość dróg rowerowych sukcesywnie rośnie i w 2016 r. wynosiła 639,5 km. Działania polegające m.in. na budowie dróg rowerowych, kontrapasów, separatorów ruchu spowodowały, że rower staje się istotnym elementem uzupełniającym system komunikacji publicznej i alternatywą dla przemieszczania się w obszarach miejskich. Ponadto, od 2016 r. w Łodzi, a od 2017 r. w Zgierzu funkcjonują systemy roweru publicznego.

- Multimodalność transportu towarowego

Rozpoczęty w ostatnich latach proces inwestycyjny w infrastrukturę transportową,

aw szczególności sieć autostrad i dróg ekspresowych oraz punktowe i liniowe elementy infrastruktury kolejowej, poprawił w znacznym stopniu dostępność transportową województwa w skali krajowej i międzynarodowej oraz zwiększył atrakcyjność gospodarczą regionu, stając się decydującym czynnikiem rozwoju transportu intermodalnego oraz sektora logistycznego.

W 2016 r. w województwie zlokalizowanych było 8 **terminali drogowo – kolejowych**, z czego 6 posiadało stałego operatora: Łódź Olechów i Łódź Chojny³⁰ (sieć bazowa TEN-T), Stryków (sieć kompleksowa TEN-T), Kutno i 2 obiekty w Radomsku. Dodatkowy potencjał regionu stanowią 2 terminale: w Krzewiu k. Kutna i w Piotrkowie Trybunalskim, obecnie nie objęte działalnością operatorów. Łączne roczne możliwości przeładunkowe terminali wynosiły 646 770 TEU, co stanowiło ponad 6,0% maksymalnej rocznej możliwości przeładunkowej w Polsce. Wielkość przeładunków w regionie w 2016 r. wynosiła 521 973 TEU i od 2009 r. wzrosła ponad 40-krotnie, co świadczy o zwiększającej się roli transportu intermodalnego w przewozach towarowych. Elementem infrastruktury stanowiącym wsparcie dla kolejowych przewozów towarowych jest jedna z największych w kraju stacja rozrządowa Łódź Olechów.

Kolejowy transport towarowy

w obrębie województwa realizowany jest na liniach objętych międzynarodowymi umowami AGTC (umowa o głównych międzynarodowych liniach kolejowych transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących): CE65, C65/1, CE20 (będące w sieci bazowej TEN-T) oraz C65/2.

W ramach wzmacniania znaczenia intermodalnego transportu towarowego, trwają prace nad wdrażaniem koncepcji „Nowego Szlaku Jedwabnego” służącego wymianie handlowej między Chinami a Europą, opartego na sieci morskich i lądowych korytarzy transportowych. Dzięki swemu atrakcyjnemu położeniu region łódzki, ma ambicje stania się „bramą” łączącą rynki Azji

³⁰ Terminal Łódź Chojny zlikwidowano w 2018 r.

i Europy. Od 2013 r. funkcjonuje połączenie pomiędzy Łodzią i chińskim Chengdu w prowincji Syczuan, a dodatkowo w 2016 r. uruchomiono także przewozy na trasie Kutno – Chengdu.

Od 2009 r. w Porcie Lotniczym Łódź funkcjonuje, wykorzystywany w coraz większym stopniu, **terminal cargo**, który w 2017 r. odprawił 7 894,0 ton ładunków. Sukcesywnie zwiększa się też liczba współpracujących z lotniskiem spedytorów i firm logistycznych. Problem stanowi forma przewozu ładunków odprawianych na łódzkim lotnisku, które transportowane są do HUB-ów międzykontynentalnych drogą lądową (RFS – Road Feeder Service), stając się dodatkowym obciążeniem sieci drogowej.

Ciężarowy transport samochodowy jest w ostatnich latach jedną z najprężniej rozwijających się gałęzi transportu w Polsce. W regionie największe natężenia ruchu pojazdów ciężarowych odnotowano na drogach krajowych o znaczeniu międzynarodowym. W 2016 r. w województwie tonaż nadanych i przyjętych ładunków samochodowych wyniósł 131 909,0 ton (7.), co stanowiło spadek o blisko 20,0% w stosunku do roku 2015.

Województwo stanowi jeden z najważniejszych w kraju obszarów koncentracji **działalności logistycznej**. W 2017 r. w regionie zlokalizowane były 24 parki magazynowe skupione przede wszystkim w okolicach Łodzi, Strykowa oraz Piotrkowa Trybunalskiego, a 5 pozostawało w budowie lub były projektowane i dostępne w ofercie deweloperów. W 2017 r. całkowita powierzchnia istniejących obiektów na rynku nieruchomości magazynowych wynosiła ok. 1 352,5 tys. m², co stanowiło ponad 14,0% ogólnej powierzchni magazynowej w kraju (4.), natomiast po rozbudowie istniejących i oddaniu nowych obiektów, powierzchnia docelowa wyniesie 2 795,5 tys. m². W 2017 r. popyt na rynku magazynowym wyniósł 964,0 tys. m². Ponadto, w województwie zrealizowano kilka największych transakcji w skali kraju. Wskaźnik pustostanów w regionie kształtował się na najniższym poziomie

w kraju ok. 0,2 %. W regionie na atrakcyjnym poziomie znajdują się także wysokości czynszów wynajmu, wynoszące od 2,4 do 3,6 Euro/m²/miesiąc³¹.

Do najważniejszych działań na rzecz stworzenia proekologicznego i nowoczesnego multimodalnego systemu transportowego w regionie, należą:

- modernizacja i budowa infrastruktury tramwajowej w Łodzi na najważniejszych ciągach komunikacyjnych,
- uruchomienie połączeń pasażerskich przez Łódzką Kolej Aglomeracyjną, dzięki czemu znacznie wzrosła popularność publicznego transportu kolejowego, szczególnie w powiązaniach w ramach aglomeracji łódzkiej,
- rozbudowa i modernizacja infrastruktury dworcowej i przesiadkowej,
- wzrost jakości taboru dla obsługi publicznego transportu zbiorowego i rozpoczęcie integracji taryfowej systemów publicznego transportu zbiorowego,
- dynamiczny rozwój transportu rowerowego,
- zwiększenie roli transportu intermodalnego w przewozach kolejowych towarowych oraz wzrost znaczenia terminala cargo przy Porcie Lotniczym Łódź im. W. Reymonta w Łodzi,
- wykształcenie jednego z największych w kraju obszarów koncentracji działalności logistycznej.

Województwo coraz częściej wykorzystuje swoje potencjały dla rozwoju multimodalności transportu, jednak nadal do największych problemów należą:

- niezadowalający stan infrastruktury tramwajowej oraz niewielki odsetek nowoczesnego taboru tramwajowego,
- niewystarczający poziom integracji podsystemów publicznego transportu zbiorowego i indywidualnego, w tym niewielka ilość wysokiej jakości zintegrowanych węzłów przesiadkowych oraz

³¹ Źródło: BPPWŁ na podstawie Cushman&Wakefield, JLL

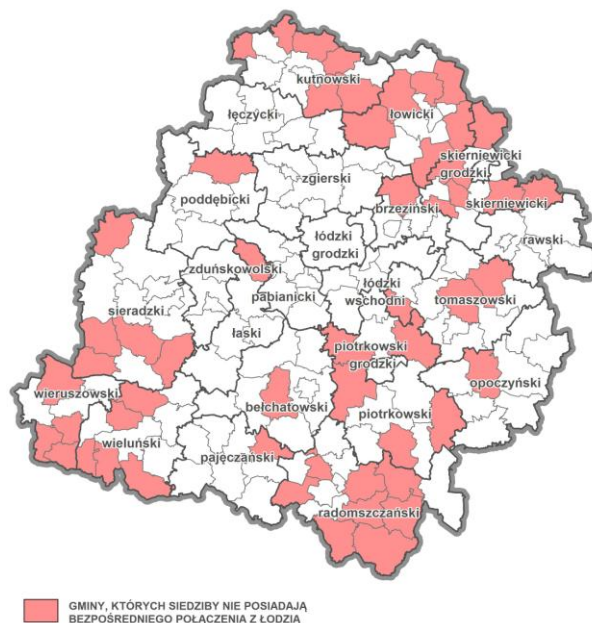
niski stopień wykorzystania rozwiązań organizacyjnych, przez co komunikacja zbiorowa jest mało konkurencyjna w stosunku do transportu indywidualnego,

- stan techniczny infrastruktury kolejowej, niedostosowany do rosnących przewozów towarowych, w tym intermodalnych.

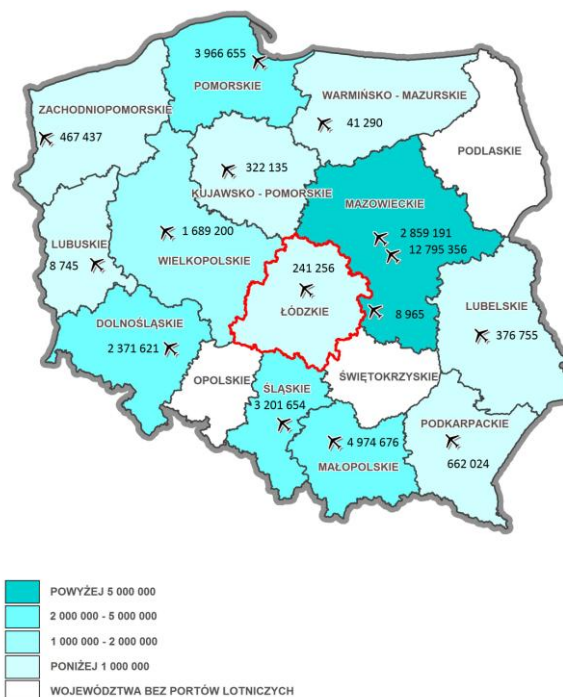
Do kluczowych czynników stanowiących szansę dla uwielomodalnienia transportu („modal shift”) oraz pozwalających mocniej wykorzystać atuty województwa należą:

- prace prowadzone nad dokumentacją dla realizacji inwestycji pn. „Łódzki Tramwaj Metropolitalny”,
- plany rozbudowy siatki połączeń przez Łódzką Kolej Aglomeracyjną,
- dalsza promocja i plany rozwoju transportu rowerowego, w tym rozwój systemów roweru miejskiego,
- realizacja koncepcji „Nowego Jedwabnego Szlaku” i wzrostu ilości towarowych połączeń kolejowych z Chinami,
- zamierzenia inwestycyjne deweloperów zajmujących się budową obiektów magazynowych.

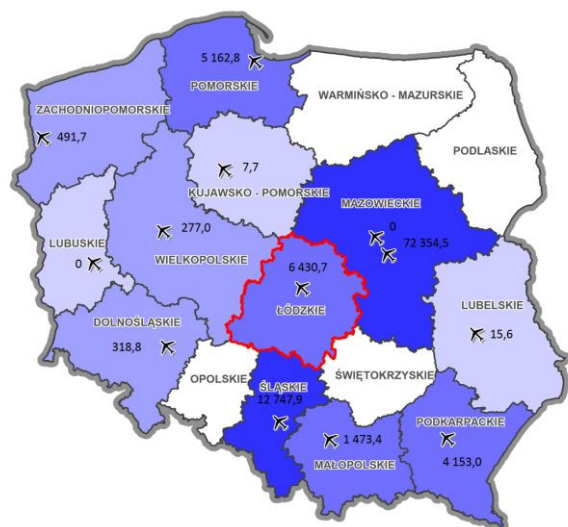
Rys. 94. Dostępność publicznym transportem zbiorowym (kolejowym i autobusowym) w 2017 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie rozkładów jazdy)

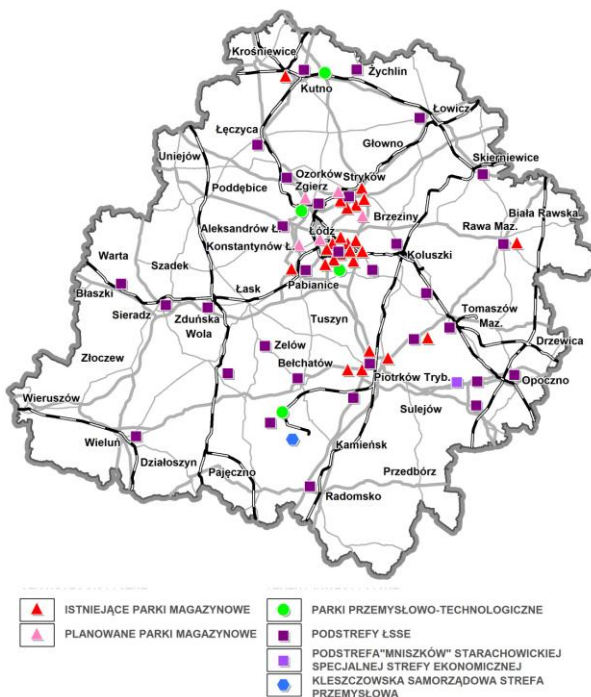
Rys. 95. Przewóz pasażerów w Porcie Lotniczym Łódź im. W. Reymonta na tle przewozów w portach lotniczych w kraju w 2016 r. (Źródło: ULC)

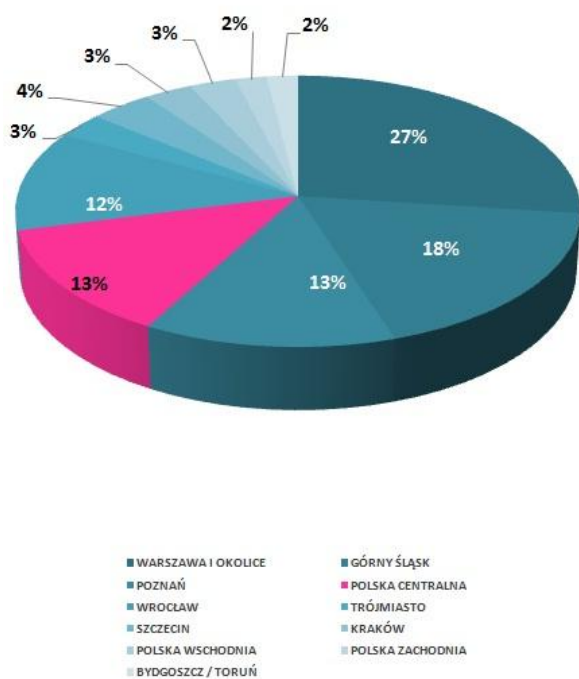
Rys. 96. Przewozy cargo w Porcie Lotniczym Łódź na tle portów lotniczych w kraju w 2015 r. (Źródło: GUS)

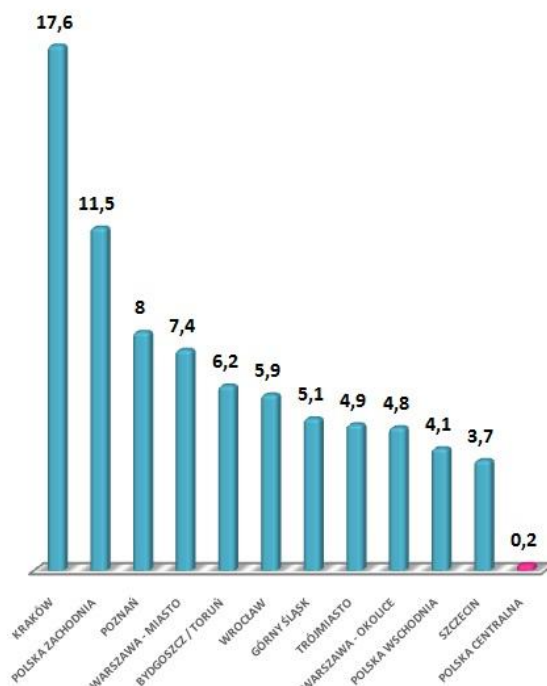
Rys. 97. Centra logistyczne na tle terenów inwestycyjnych w województwie łódzkim w 2017 r. (Źródło: BPPWL)

Rys. 98. Całkowita podaż na rynku powierzchni magazynowych w Polsce w 2017 r. (Źródło: GUS)

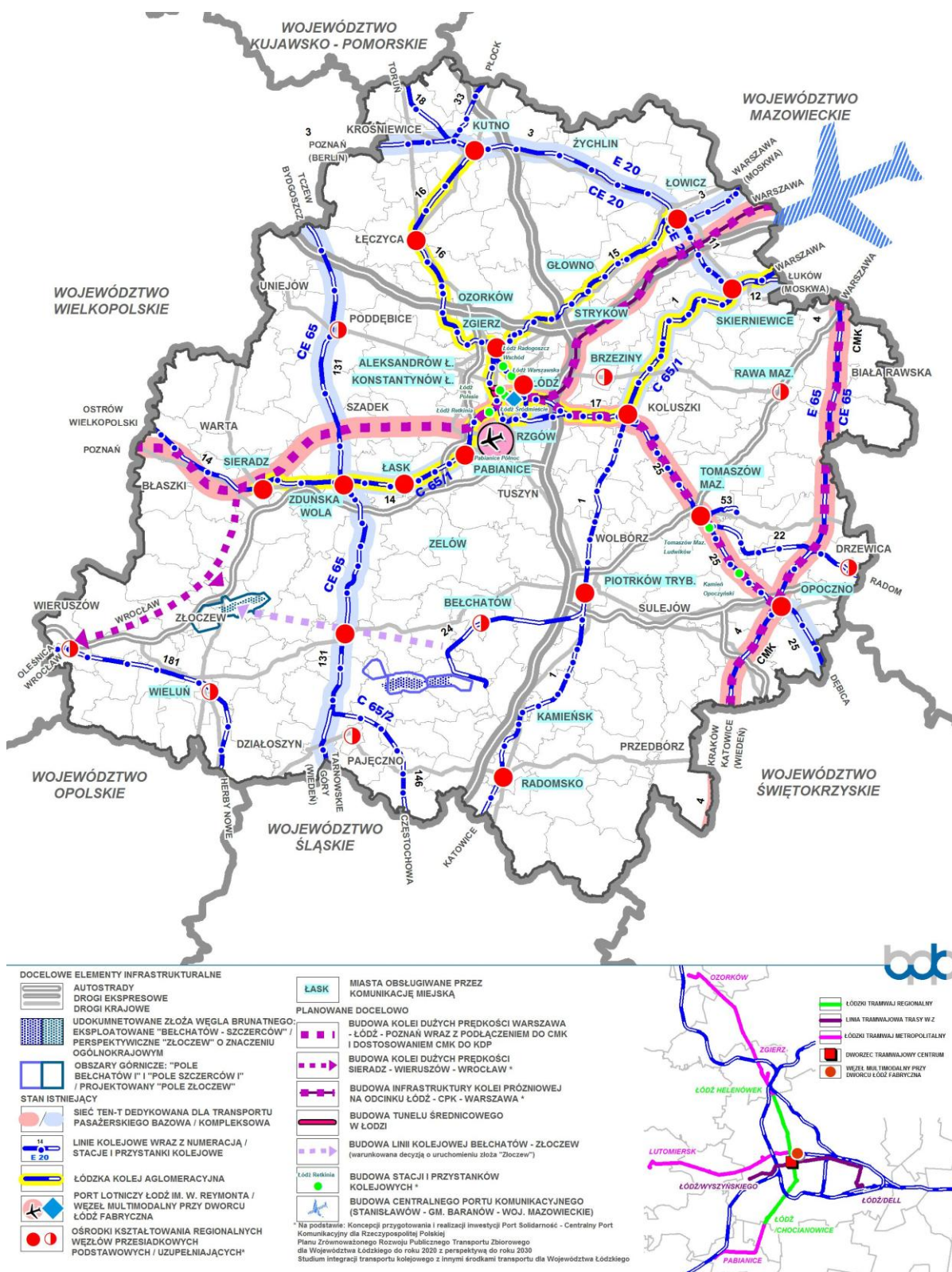
Rys. 99. Wskaźnik pustostanów na rynku powierzchni magazynowych w Polsce w 2017 r. (Źródło: BPPWL)

Rys. 100. Multimodalny transport pasażerski w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 101. Multimodalny transport towarowy w województwie łódzkim (Źródło: BPPWł)

DOCELOWE ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY
DROGI EKSPRESOWE
- DROGI KRAJOWE
- KOLEJE DUŻYCH PRĘDKOŚCI WARSZAWA - ŁÓDŹ - POZNAŃ WRAZ Z PODŁĄCZENIEM DO CMK I DOSTOSOWANIEM CMK DO KDP / SIERADZ - WIERUSZÓW - WROCŁAW
KONCEPCJA TRASOWANIA INFRASTRUKTURY KOLEI PRÓŻNIOWEJ NA ODCINKU ŁÓDŹ - CPK - WARSZAWA *
CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY (STANISŁAWÓW - GM. BARANÓW - WOJ. MAZOWIECKIE)
- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA WĘGLA BRUNATNEGO: EKSPLOATOWANE "BELCHATÓW - SZCZERCÓW" / PERSPEKTYWICZNE "ZŁOCZEW" O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM
OBSZARY GÓRNICZE: "POLE BELCHATÓW I" I "POLE SZCZERCÓW I" / PROJEKTOWANE "POLE ZŁOCZEW"

* Na podstawie koncepcji przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarności - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej

STAN ISTNIEJĄCY

- BAZOWA SIĘĆ TEN-T DEDYKOWANA DLA TRANSPORTU TOWAROWEGO
- KOMPLEKSOWA SIĘĆ TEN-T DLA TRANSPORTU TOWAROWEGO
- LINIE KOLEJOWE
- LINIE KOLEJOWE OBJĘTE MIĘDZYNARODOWĄ UMOWĄ AGTC**
- NUMER LINII KOLEJOWYCH W SYSTEMIE MIĘDZYNARODOWYM / KRAJOWYM
- TERMINALE MULTIMODALNE OBJĘTE DZIAŁALNOŚCIĄ OPERATORA
- TERMINALE MULTIMODALNE BEZ OPERATORA
- STACJA ROZRZĄDOWA ŁÓDŹ OLECHÓW

** AGTC - Umowa o głównych międzynarodowych liniach kolejowych transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących

- TERMINAL CARGO PRZY PORCIE LOTNICZYM ŁÓDŹ IM. W. REYMONTA
- TERMINALE MULTIMODALNE W SIĘCI TEN-T BAZOWEJ / KOMPLEKSOWEJ
- WĘZŁY NA AUTOSTRADACH I DROGACH EKSPRESOWYCH

PLANOWANE DOCELOWO

- TERMINAL MULTIMODALNY ZDUNSKA WOLA KARSZNICE
- TERMINAL MULTIMODALNY DLA POŁĄCZENIA ŁÓDŹ - CHENGDU ***
- BUDOWA LINII KOLEJOWEJ BELCHATÓW - ZŁOCZEW (warunkowana decyzją o eksploatacji złoża "Złoczew")

*** Na etapie ustalania konkretnej lokalizacji

1.3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Elektroenergetyka i ciepłownictwo

Potencjał elektroenergetyczny regionu stanowi jego wyróżniającą i silną stronę. Od 2004 r. moc osiągalna urządzeń produkujących energię elektryczną (w tym z OZE) w województwie wzrosła o 1 500,7 MW i w 2016 r. wynosiła 6 513,4 MW (2.). W latach 2004 – 2016 nastąpił także znaczny wzrost produkcji energii elektrycznej (o 5 205,2 GWh), do poziomu 35 761,4 GWh (ok. 21,5% produkcji krajowej), co lokowało region pod tym względem na pierwszym miejscu w Polsce.

Bezpieczeństwo energetyczne regionu znacznie poprawiło wybudowanie bloku energetycznego 858 MW oraz modernizacja pozostałych bloków energetycznych w Elektrowni Bełchatów. Od września 2015 r. jej moc osiągalna wynosi 5 420 MW, co stanowi ok. 15,9 % mocy osiągalnej w polskiej energetyce zawodowej. Po zakończeniu modernizacji wszystkich bloków energetycznych łączna moc osiągalna wzrośnie do 5 472 MW. Dalsze zapewnienie surowca dla funkcjonowania Elektrowni uwarunkowane jest uruchomieniem wydobycia ze złoża Złoczew.

System energetyczny w województwie uzupełniają m.in. mniejsze elektrociepłownie lokalnego znaczenia (elektrociepłownie łódzkie EC III i EC IV - 404 MW), elektrownie wodne (Sulejów-3,6MW, Jeziorsko-4MW) oraz przemysłowe (w Zgierzu - 16,7 MW i Zduńskiej Woli - 8,8 MW).

Silną stroną regionu jest również rozbudowana sieć linii najwyższych i wysokich napięć, którą w 2011 r. powiększono o linię elektroenergetyczną 400 kV relacji blok energetyczny 858 MW Elektrowni Bełchatów – Trębaczew.

Mimo, że aktualne zapotrzebowanie na energię elektryczną województwa jest zaspokojone, to dla poprawy bezpieczeństwa energetycznego w przyszłości konieczna jest rozbudowa istniejących sieci. Na liście projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (stanowiącej Project Pipeline dla sektora energetyki w ramach POIiŚ 2014-2020), przyjętej

w grudniu 2017 r., planowana jest modernizacja linii elektroenergetycznej 220 kV Janów – Zgierz – Adamów. Uwzględniono również projekt będący w trakcie realizacji polegający na przebudowie linii elektroenergetycznej 110 kV Sieradz - Jawor - Błaszki oraz projekt przewidujący budowę i modernizację sieci SN i nN na terenie gminy Pajęczno.

Przebiegające przez teren województwa linie elektroenergetyczne 400 kV, 220 kV i 110 kV mają wyznaczone pasy technologiczne, jeśli nie wykonywano dodatkowych pomiarów, wynoszące odpowiednio: 80,0 m, 50,0 m i 40,0 m, w których obowiązują ograniczenia użytkowania terenu.

Siecią ciepłowniczą obsługiwane są jedynie miasta. W 35 z 44 miast województwa funkcjonują ciepłownie miejskie lub kotłownie. Miasto Bełchatów ciepło pozyskuje głównie ciepłociągami przesyłowymi z Elektrowni Bełchatów. Obszary miast nie obsługiwane przez sieć ciepłowniczą zaopatrywane są w ciepło z lokalnych kotłowni i palenisk domowych, co zwiększa niską emisję.

Podjęte działania w zakresie rozwoju układu elektroenergetycznego wpłynęły znacząco na:

- zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego województwa i kraju poprzez wzrost w ostatnich 11 latach mocy osiągalnej w regionie (o 29,9%) i produkcji energii konwencjonalnej (o 17,0%),
- umocnienie pozycji województwa jako regionu wiodącego w wytwarzaniu energii konwencjonalnej.

Nadal problemami są postępująca dekapitalizacja sieci elektroenergetycznej i niedostateczna obsługa siecią ciepłowniczą wpływająca na zanieczyszczenie powietrza.

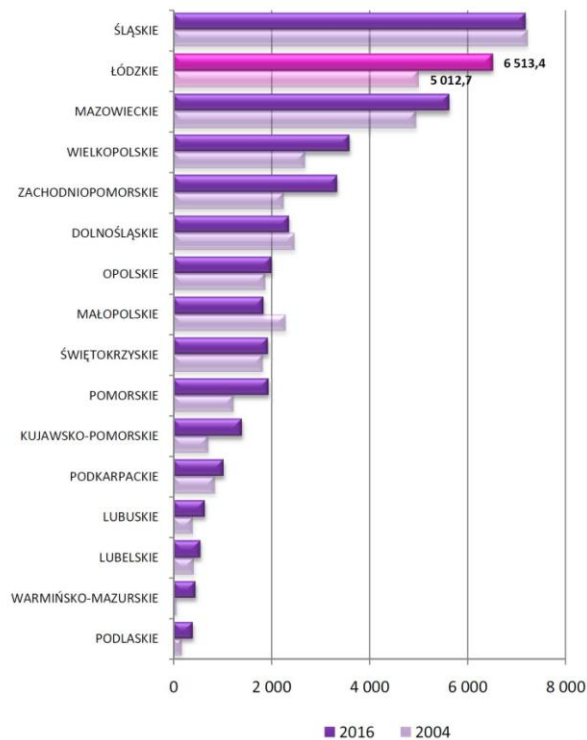
Szansą na zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego regionu jest:

- uruchomienie wydobycia ze złoża Złoczew,
- sukcesywna modernizacja istniejącej sieci,
- budowa nowych elementów układu energetycznego zawartych w planach rozwoju zakładów energetycznych i programach operacyjnych wspartych funduszami unijnymi.

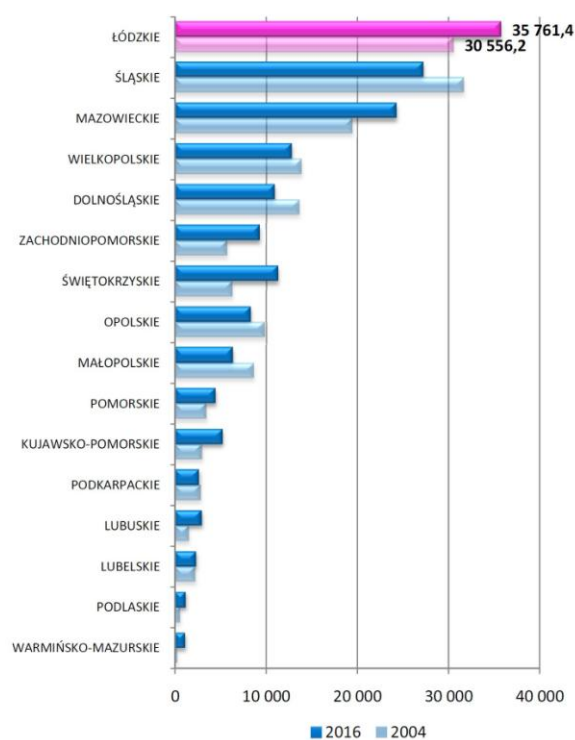

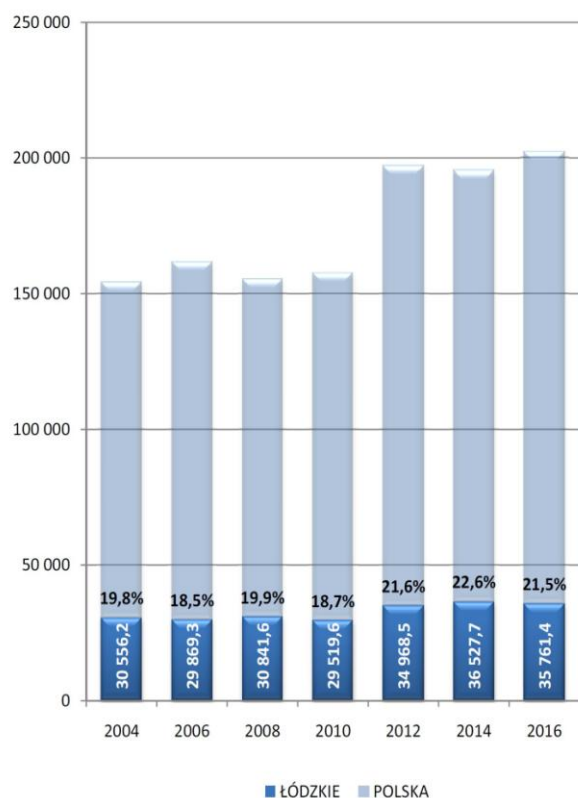
Rys. 102. Moc osiągalna urządzeń produkujących energię elektryczną w województwie łódzkim na tle pozostałych województw w 2004 r. i 2016 r. [MW] (Źródło: GUS)

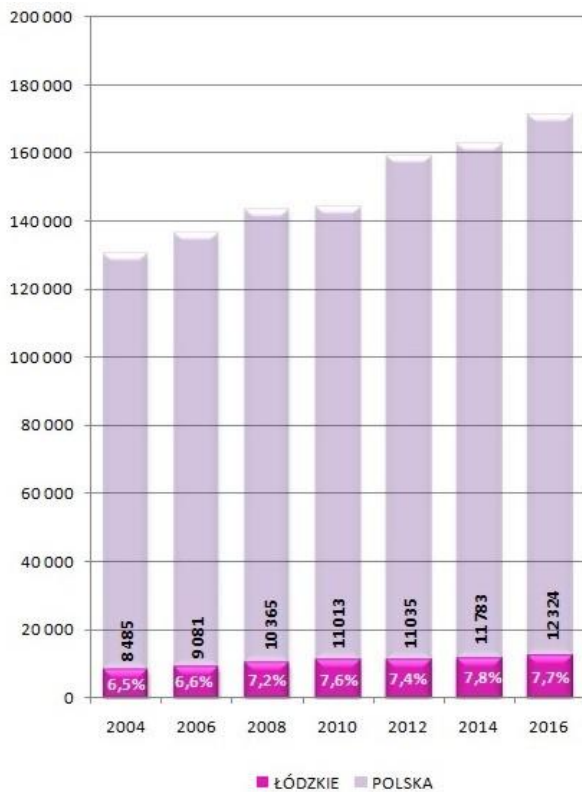
Rys. 103. Produkcja energii elektrycznej w województwie łódzkim na tle pozostałych województw w 2004 r. i 2016 r. [GWh] (Źródło: GUS)

Rys. 104. Produkcja energii elektrycznej w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2004 - 2016 [GWh] (Źródło: GUS)

Rys. 105. Zużycie energii elektrycznej w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2004 - 2016 [GWh] (Źródło: GUS)

Gazownictwo i gospodarka paliwowa

Województwo charakteryzuje się dość gęstą **siecią gazową** w centralnej i południowo-wschodniej części. Mimo to, udział ludności korzystającej z sieci gazowej wynoszący w 2016 r. w miastach 60,0% lokował region na 15 pozycji w kraju, natomiast na obszarach wiejskich (4,9%) na miejscu 12. W ostatnich latach siecią gazową objęto m.in. miasto Wieluń oraz kilka miejscowości w gminach w południowo-zachodniej części województwa: Czarnożyły, Działoszyn, Mokroś, Osjaków, Pajęczno, Siemkowice i Wierzchlas. Bardzo duże dysproporcje między udziałem ludności korzystającej z gazu sieciowego w miastach i na obszarach wiejskich w regionie spowodowane są małą opłacalnością budowy sieci na wsi i dużymi kosztami gazu sieciowego. Z gazu ziemnego w 2016 r. korzystało w województwie 39,6% ludności (14.). W latach 2004–2016 w prawie wszystkich powiatach regionu obserwowany był niewielki wzrost udziału ludności korzystającej z gazu sieciowego, spadek nastąpił jedynie w powiecie bełchatowskim (o 3,2%), pabianickim (o 0,1%) oraz w Łodzi (o 0,5%).

W celu poprawy bezpieczeństwa zasilania w gaz, konieczna jest modernizacja gazociągów przesyłowych, co pozwoli na zwiększenie przepustowości i ciśnienia oraz wpłynie na zwiększenie ilości przesyłanego gazu. W ostatnich latach zmodernizowano gazociąg relacji Mory – Częstochowa na odcinku Mory – Wolbórz, a obecnie trwają prace modernizacyjne w Piotrkowie Trybunalskim. Na liście projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej w ramach POIiŚ 2014 - 2020 z grudnia 2017 r. znalazły się projekty rozbudowy sieci dystrybucyjnej gazu na obszarach niezgazyfikowanych w powiatach: brzezińskim, skierniewickim, łowickim, zgierskim i kutnowskim. Poza tym, w KPZK przewiduje się realizację gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Gustorzyn – Wronów, który obecnie znajduje się w planach rozwoju Spółki Gaz-System.

Dostawy **paliw płynnych** dla gospodarki regionu zaspokajane są za pośrednictwem rurociągu paliwowego Płock – terminal paliwowy (Koluszki) – Boronów (woj. śląskie). Przetworzone paliwa dystrybuowane są przez dobrze rozwiniętą sieć stacji paliw. Przez północno-zachodnią część województwa przebiega rurociąg paliwowy relacji Płock-Krośniewice - Uniejów - Ostrów Wielkopolski. W Krośniewicach, Dobryszycach i w Rogowcu funkcjonują stacje gazu skroplonego LNG, który po rozprężeniu zasila mieszkańców w/w gmin.

Reasumując należy stwierdzić, że podjęte w ostatnich latach działania wpłynęły na:

- **poprawę parametrów sieci gazowej wysokiego ciśnienia,**
- **dogęszczenie istniejącej sieci dystrybucyjnej, dające możliwość obsługi większej liczby odbiorców.**

Pomimo postępującego procesu inwestycyjnego i modernizacyjnego nadal problemem są:

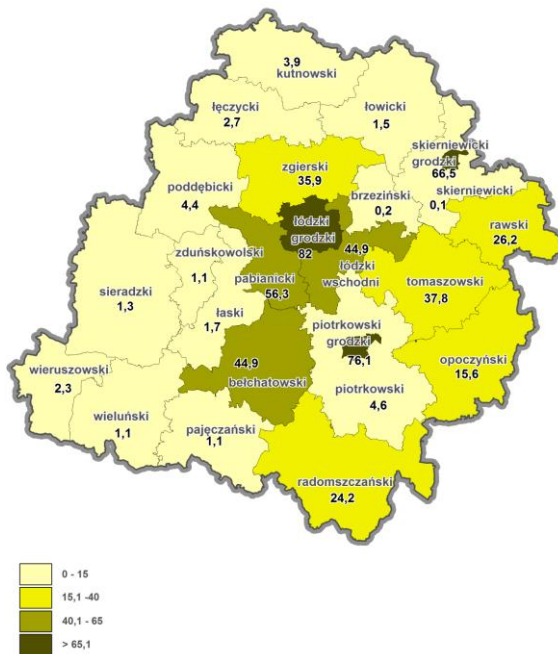
- **wysokie koszty gazu sieciowego i niska opłacalność gazyfikacji obszarów wiejskich,**
- **stagnacja w rozwoju wykorzystania gazu sieciowego. Od 2004 r. w województwie łódzkim udział ludności korzystającej z gazu sieciowego jest na stałym poziomie 39,6% i od lat plasuje województwo na końcowych miejscach w kraju.**

Szansą dla regionu jest:

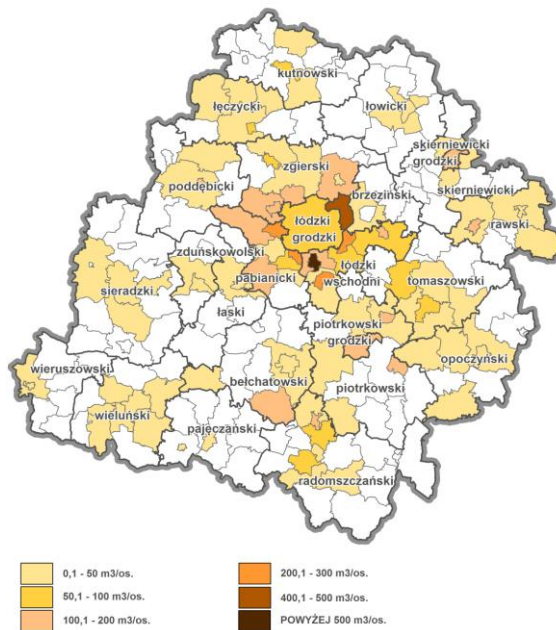
- **rozwój gazyfikacji metodą LNG³², stanowiący alternatywę dla tradycyjnych gazociągów.**

³² gaz ziemny w ciekłym stanie skupienia, który dla celów transportowania jest sprężany, a po jego rozprężeniu można go wykorzystać w miejscach, w których nie funkcjonuje scentralizowana sieć gazu przewodowego.

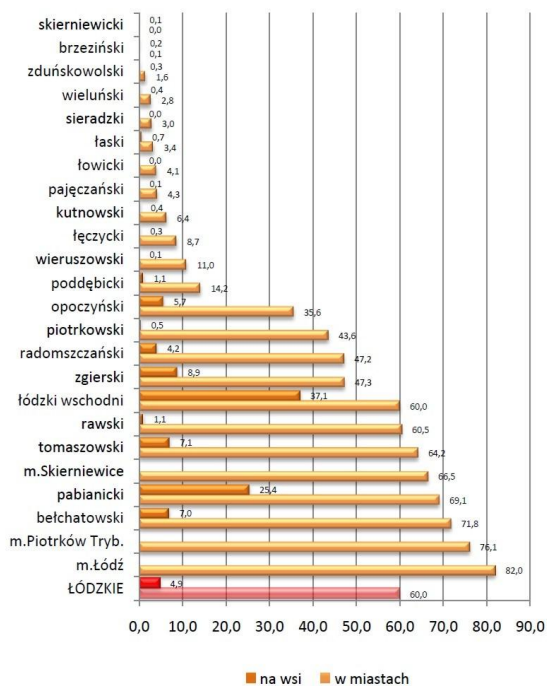
Rys. 106. Udział ludności korzystającej z gazu sieciowego w powiatach w 2016 r. [%] (Źródło GUS)

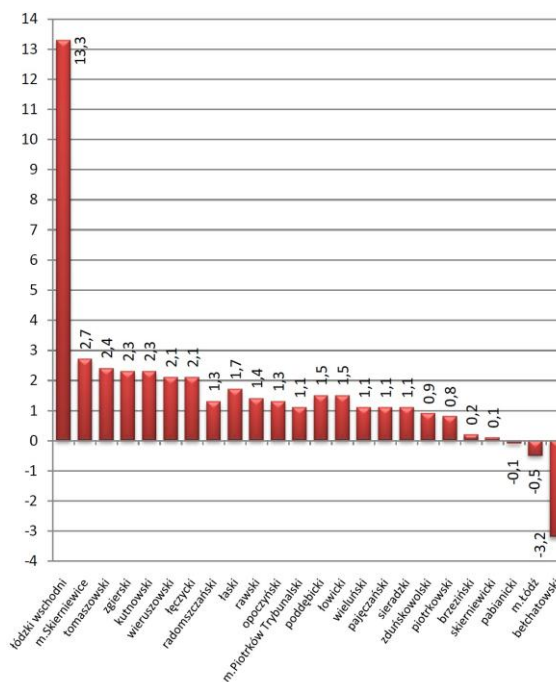
Rys. 107. Zużycie gazu w gminach w 2016 r. [m³/os.] (Źródło: BDL)

Rys. 108. Udział ludności korzystającej z gazu sieciowego w miastach i obszarach wiejskich wg powiatów w 2016 r. [%] (Źródło GUS)

Rys. 109. Zmiany wielkości udziału ludności korzystającej z gazu sieciowego w powiatach w latach 2004 – 2016 [%] (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 110. Energetyka w województwie łódzkim. (Źródło: BPPWŁ)

STAN ISTNIEJĄCY

- ELEKTROWNIA BEŁCHATÓW
- ELEKTROCIĘPŁOWNIE O DUŻEJ MOCY I CIĘPŁOWNIE
- STACJE ELEKTROENERGETYCZNE
- LINIE ELEKTROENERGETYCZNE 400kV
- LINIE ELEKTROENERGETYCZNE 220kV
- LINIE ELEKTROENERGETYCZNE 110kV
- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA WĘGLA BRUNATNEGO: EKSPLOATOWANE "BEŁCHATÓW - SZCZERCÓW" / PERSPEKTYWICZNE "ZŁOŻEW"
- O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM OBSZARY GÓRNICZE: "POLE BEŁCHATÓW I" I "SZCZERCÓW I" / PROJEKTOWANE "POLE ZŁOŻEW"

- STACJE GAZOWE WYSOKIEGO CIŚNIENIA
- GAZOCIĄGI WYSOKIEGO CIŚNIENIA ISTNIEJĄCE / W PRZEBUDOWIE
- GMINY Z DOSTĘPEM DO SIECI GAZOWEJ
- STACJE GAZU LNG
- TERMINAL PALIWOWY
- RUROCIĄG PALIWOWY
- CIEPŁOCIĄG PRZESYŁOWY

INWESTYCJE PLANOWANE DOCELOWO

- MODERNIZACJA LINII ELEKTROENERGETYCZNEJ
- PRZEBUDOWA LINII ELEKTROENERGETYCZNEJ
- BUDOWA / MODERNIZACJA SIECI ELEKTROENERGETYCZNEJ SN, nN
- BUDOWA GAZOCIĄGU WYSOKIEGO CIŚNIENIA (SCHEMAT)

Odnawialne źródła energii

W województwie rozwijają się wszystkie rodzaje energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE). W ostatnich latach najlepiej rozwijającą się gałęzią tej dziedziny była energetyka wiatrowa. W 2016 r. region znajdował się na 6. miejscu w kraju pod względem mocy zainstalowanej w elektrowniach wykorzystujących OZE (z wyłączeniem współspalania biomasy).

W stosunku do 2006 r. (65,3 GWh) produkcja energii z OZE w województwie wzrosła kilkunastokrotnie i w 2016 r. wynosiła 1 253,2 GWh (5.). Mimo to udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem wynosił zaledwie 3,9% i był najniższy w kraju. Spowodowane jest to bardzo dużym udziałem produkcji energii ze źródeł konwencjonalnych. Ponadto, w 2012 r. Elektrownia Bełchatów oraz elektrociepłownie znaczące w skali regionu w Łodzi (EC3), Zduńskiej Woli i Zgierzu, zrezygnowały ze współspalania biomasy, w efekcie czego udział zielonej energii elektrycznej w produkcji i zużyciu energii w regionie znacząco spadł. Spadek ten nie spowodował jednak spadku udziału OZE w kraju, co jest istotne w kontekście wypełnienia zobowiązań Polski wobec UE, zgodnie z którymi udział energii elektrycznej z OZE w ogólnym zużyciu energii elektrycznej w Polsce w 2020 r. powinien osiągnąć 15,0%, a do 2030 r. 27,0%.

- Energia wiatru

W 2016 r. w województwie funkcjonowało ok. 475 **elektrowni wiatrowych** o łącznej mocy prawie 600 MW, zlokalizowanych w 82 gminach. Największą moc posiadały elektrownie w gminach: Głuchów (56 MW w 22 elektrowniach), Wróblew (54 MW w 27 elektrowniach) oraz Kamieńsk (30 MW w 15 elektrowniach).

W ujęciu powiatowym największą mocą dysponowały powiaty: skierniewicki (107 MW w 51 instalacjach wiatrowych), sieradzki (94 MW w 49 instalacjach) oraz radomszczański (51,4 MW

w 41 instalacjach), natomiast najmniejszą: pabianicki (1,7 MW w 7 instalacjach), łęczycki (1,6 MW w 2 instalacjach) i łowicki (1,1 MW w 3 instalacjach). Wszystkie elektrownie wiatrowe spełniały funkcję komercyjną i wytworzona energia zasilala krajowy system elektroenergetyczny.

- Energia słońca

W 2014 r. **instalacje solarne i fotowoltaiczne**, zlokalizowane na budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej, funkcjonowały w 86 gminach w województwie i wykorzystywane były wyłącznie do ogrzewania oraz wytwarzania energii elektrycznej na potrzeby własne. Największa powierzchnia zainstalowanych kolektorów znajdowała się w Łodzi (8 207,0 m²), Poddębicach (2 270,0 m²) i Krośniewicach (1 545,0 m²), ponadto w Kleszczowie występowały one na ok. 500 budynkach. Coraz częstszą alternatywą dla elektrowni wiatrowych, które wytwarzają energię elektryczną, są wielkopowierzchniowe instalacje fotowoltaiczne nastawione wyłącznie na produkcję energii. Instalacje takie występują w 7 gminach: Bełchatów, Żarnów, Sędziejowice, Żychlin, Dobryzycze, Kleszczów oraz Czerniewice.

- Energia geotermalna

Wykorzystanie **wód geotermalnych** dla ciepłownictwa w województwie jest znikome. W Uniejowie, Poddębicach i Kleszczowie wody geotermalne wykorzystywane są do celów ciepłowniczych i rekreacyjno-leczniczych. Badania nad dalszym ich wykorzystaniem prowadzone są m.in. w Łodzi, Sieradzu, Skierniewicach, Radomsku i Zduńskiej Woli.

- Energia biomasy i biogazu

W województwie **biomasa** spalana jest w elektrociepłowniach: w Łodzi (EC4), Rawie Mazowieckiej i w Opocznie oraz 48 kotłowniach. Poza tym w 2015 r. w Uniejowie wybudowano elektrociepłownię hybrydową o mocy 2,4 MW,

wykorzystującą energię wody geotermalnej przy jednoczesnym współspalaniu gazu i biomasy. Zaopatruje ona w ciepło i energię elektryczną budynki użyteczności publicznej i mieszkalne należące do gminy. Natomiast w Kutnie wybudowano biogazownię o mocy 5,6 MW, która będzie produkować energię w oparciu o odzyskiwany biogaz z biomasy. Elektrociepłownia EC4 w Łodzi zaopatruje mieszkańców w ciepło, a wytworzoną energię elektryczną oddaje do sieci elektroenergetycznej. Energia (w większości ciepła) wytworzona w kotłowniach i ciepłowniach opalanych biomasą ma znaczenie lokalne. W ostatnich latach produkcja energii z biomasy była wskazywana w regionie łódzkim jako kierunek priorytetowy dla zwiększenia produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Jednak istniejące uwarunkowania prawne wynikające z ustawy o odnawialnych źródłach energii, zmniejszają liczbę przyznawanych dużym koncernom energetycznym zielonych certyfikatów za energię wyprodukowaną w procesie współspalania z węglem i promują spalanie biomasy w małych instalacjach, przez co znacznie ograniczają możliwości realizacji tego kierunku priorytetowego.

Energetyczne wykorzystanie odzyskiwanego biogazu odbywa się w Grupowej Oczyszczalni Ścieków w Łodzi (GOŚ) oraz oczyszczalniach w Piotrkowie Trybunalskim, w Żydomicach k/Rawy Mazowieckiej, w Mokrej Prawej k/Skierniewic i Tymienicach k/Zduńskiej Woli. Ponadto, odzysk prowadzony jest także na 5 składowiskach odpadów komunalnych: we Frankach k/Krośniewic, Krzyżanówku k/Kutna, Ruszczynie k/Kamieńska, Płoszowie k/Radomska oraz Julkowie k/Skierniewic. Powstała energia wykorzystywana jest przede wszystkim na potrzeby własne tych instalacji, pozostała ilość energii elektrycznej jest przez nie sprzedawana do krajowej sieci elektroenergetycznej (prócz oczyszczalni w Piotrkowie Trybunalskim i Tymienicach k/Zduńskiej Woli).

- Energia wody

W regionie łódzkim, ze względu na równinny charakter i małe spadki rzek, pozyskiwanie energii z wody jest nieznaczne. Wszystkie istniejące **elektrownie wodne** zaliczają się do tzw. małych elektrowni wodnych (MEW), czyli poniżej 5 MW mocy zainstalowanej. Są to: 2 elektrownie na zbiornikach Jeziorsko i Sulejów, wspomagające krajową sieć elektroenergetyczną oraz ok. 40 elektrowni o znikomej mocy, zlokalizowanych głównie na rzekach: Rawce, Mrodze oraz Nerze i wykorzystywanych w skali lokalnej łącznie wytwarzają one niewiele ponad 10 MW energii.

Podjęte działania w zakresie OZE wpłynęły znacząco na:

- wzrost produkcji energii niekonwencjonalnej w regionie, co przybliżyło kraj do spełnienia wymogów UE w zakresie pakietu klimatyczno – energetycznego,
- dynamiczny rozwój instalacji energetyki wiatrowej.

Pomimo sukcesywnego wzrostu udziału energii ze źródeł odnawialnych, problemem jest:

- zahamowanie dalszego rozwoju energetyki wiatrowej, wynikające z ograniczenia możliwości lokalizacji nowych inwestycji w ustawie o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych,
- znaczący spadek produkcji energii z wykorzystaniem biomasy,
- stagnacja w rozwoju energetyki wodnej i biogazowej.

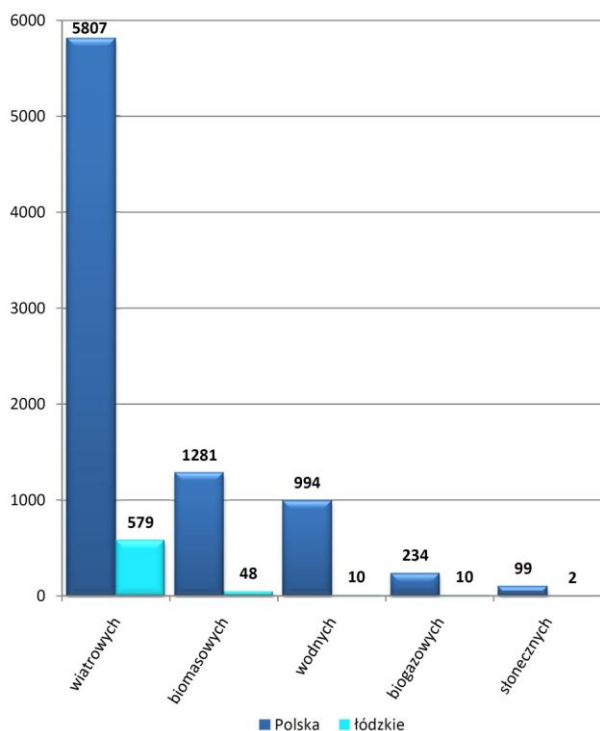
Sprawia to, że energia z OZE może pełnić jedynie rolę uzupełniającą w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego regionu, w stosunku do energii konwencjonalnej.

Szansą na dalszy rozwój energii z OZE jest realizacja instalacji fotowoltaicznych oraz rozwój energetyki prosumenckiej.

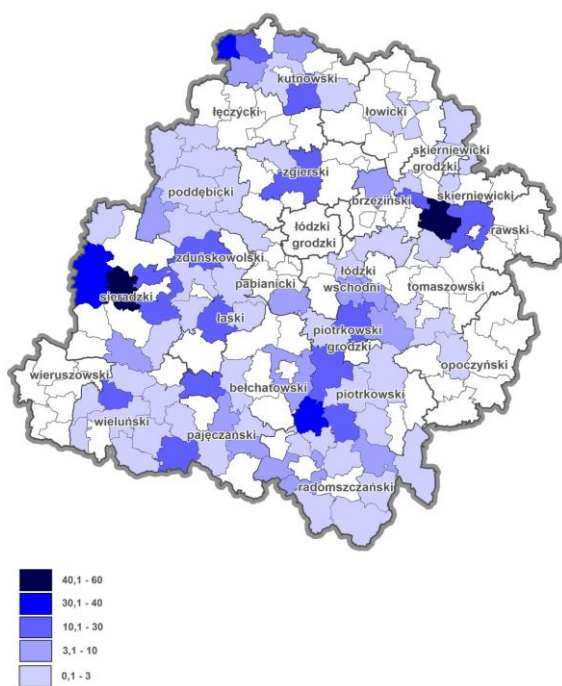

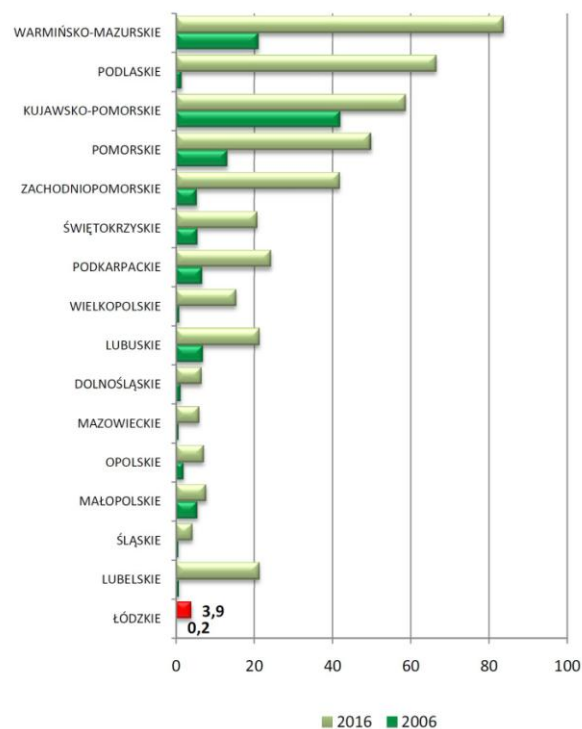
Rys. 111. Moc zainstalowana elektrowni wykorzystujących OZE w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. [MW] (Źródło: URE)

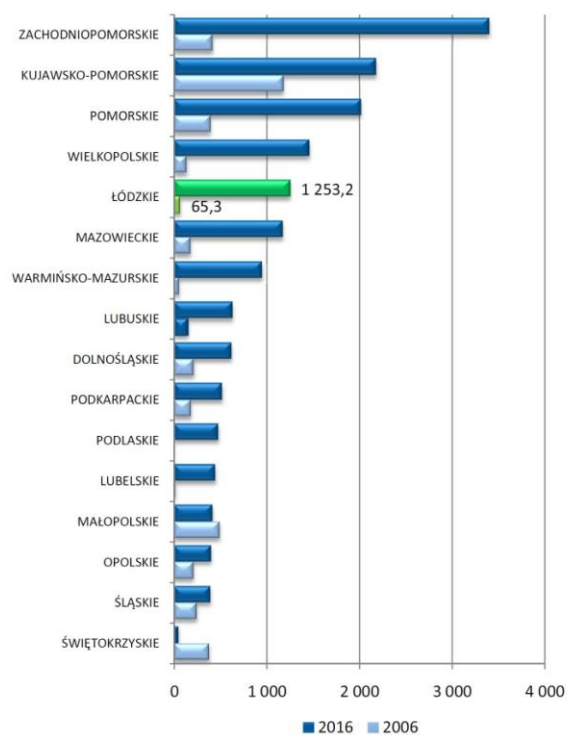
Rys. 113. Moc elektrowni wiatrowych z gminach w 2016 r. [MW] (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 112. Udział energii z OZE w produkcji energii elektrycznej ogółem w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2006 i 2016 [%] (Źródło: GUS)

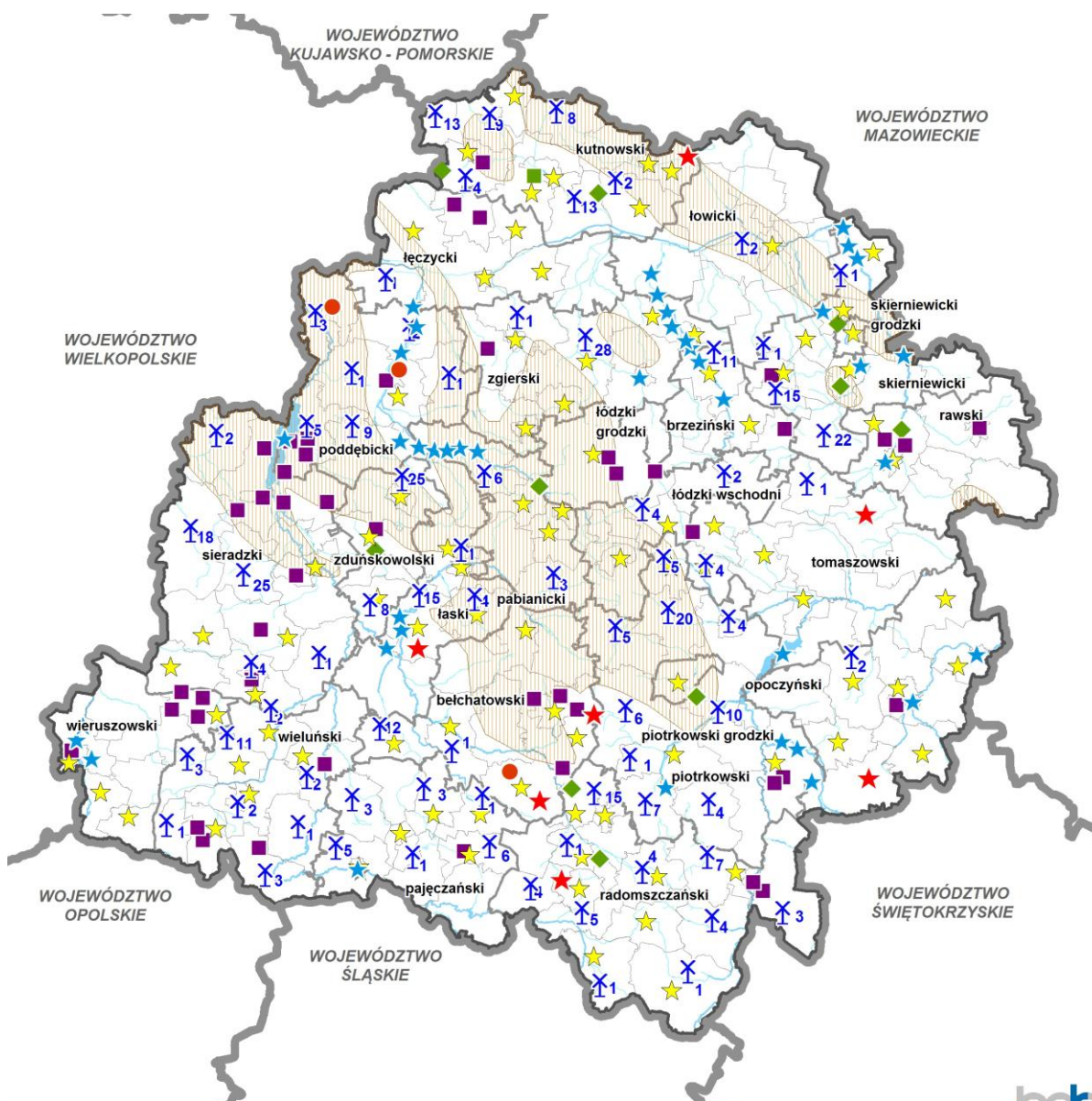

Rys. 114. Produkcja energii z OZE w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2006 i 2016 [GWh] (Źródło: GUS)

Rys. 115. Odnawialne źródła energii w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ)

- ELEKTROWNIE WIATROWE (LICZBA INSTALACJI W GMINIE) - STAN NA KONIEC 2016 R.
- ELEKTROWNIE SŁONECZNE
- ELEKTROWNIE FOTOWOLTAICZNE
- MAŁE ELEKTROWNIE WODNE (PONIŻEJ 5 MW)

- ELEKTROCIĘPŁOWNIE I KOTŁOWNIE SPALAJĄCE BIOMASĘ
- INSTALACJE ODZYSKU BIOGAZU NA OCZYSZCZALNIACH I SKŁADOWISKACH
- BIOGAZOWNIA
- WYKORZYSTANIE WÓD GEOTERMALNYCH
- STREFA WÓD GEOTERMALNYCH PRZEDYSPONOWANA DO WYKORZYSTANIA W CIEPŁOWNICTWIE

Gospodarka wodno – ściekowa

Woda dostarczana mieszkańcom województwa poprzez systemy sieci wodociągowej pochodzi ze źródeł dobrych jakościowo wód głębinowych. Jako dodatkowe źródło zaopatrzenia w wodę mieszkańców Łodzi, Tomaszowa Mazowieckiego oraz gmin Rokiciny i Andrespol, wykorzystywane jest również ujęcie wód powierzchniowych z rzeki Pilicy, znajdujące się w granicach m. Tomaszów mazowiecki.

Systemy wodociągowe są sukcesywnie rozbudowywane i modernizowane, zwłaszcza na obszarach wiejskich, dzięki czemu procent ludności wiejskiej obsługiwanej przez sieć wodociągową wzrósł z 78,0% w 2004 r. do 92,5% w 2016 r. (5.) i był wyższy od średniej krajowej (85,0%). Miasta regionu również są relatywnie dobrze wyposażone w sieć wodociągową mimo, że w 2016 r. stopień ich zwodociągowania wynosił średnio 95,2% (13.) i był nieco niższy od średniej krajowej (96,5%). W 2016 r. 11 ośrodków miejskich (25,0%) nie osiągnęło wskaźników zwodociągowania powyżej średniej wojewódzkiej. Najniższymi wskaźnikami charakteryzowały się miasta: Żelów (70,7%), Głowno (87,7%) i Biała Rawska (87,7%).

Ogółem wskaźnik zwodociągowania województwa łódzkiego w 2016 r. wynosił 94,2% (10.) i był wyższy od średniej dla Polski (91,9%).

W 2016 r. w województwie funkcjonowało 181 mechaniczno – biologicznych komunalnych **oczyszczalni ścieków**, z czego blisko 50,0% stanowiły mniejsze o przepustowości do 200 m³/d. Największą działającą w regionie oczyszczalnią jest Grupowa Oczyszczalnia Ścieków Łódzkiej Aglomeracji Miejskiej – GOŚ, o przepustowości 215,3 tys. m³/d). Oczyszcza ona ścieki z Łodzi, Pabianic i Konstantynowa Łódzkiego oraz gminy Ksawerów.

W ostatnich latach na rozwój **systemów kanalizacyjnych** istotny wpływ miała realizacja zamierzeń inwestycyjnych zapisanych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK). W województwie łódzkim wyznaczono 66 aglomeracji, w tym 25 o wielkości powyżej

10 000 RLM, z których zaledwie 2 (Pajęczno i Łask) nie posiadają jeszcze technologii podwyższonego usuwania biogenów (PUB) - realizacja planowana jest do końca 2020 r.

W latach 2004 – 2016 znacznej poprawie uległy parametry działających oczyszczalni ścieków. Na koniec 2015 r. wymagana wydajność została osiągnięta w 46 aglomeracjach (72,0%), standardy oczyszczania osiągnięto w 61 aglomeracjach (95,0%). Problemem pozostało uzyskanie wymaganego stopnia obsługi dla zbiorczych sieci kanalizacyjnych. Udało się go osiągnąć w 2 aglomeracjach spośród 4 w grupie aglomeracji o RLM³³ ≥ 100 000 oraz w 11 w grupie o RLM < 100 000, co stanowiło łącznie 20,0% wszystkich aglomeracji.

Od 2004 r. 28 gmin zostało wyposażonych w sieć kanalizacyjną, m. in. dzięki dofinansowaniu z Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). W 2015 r. 25 gmin w województwie (ok. 14,0%) nie posiadało kanalizacji.

Obecnie wszystkie miasta województwa łódzkiego, poprzez sukcesywnie rozbudowywaną sieć kanalizacyjną, odprowadzają ścieki do mechaniczno – biologicznych oczyszczalni ścieków, z których w 2016 r. 78,6% posiadało technologię PUB.

W latach 2004 – 2016 odsetek ludności obsługiwanej siecią kanalizacyjną w województwie ogółem wzrósł o 7,3 pp. do poziomu 63,7% (13.), ale mimo to pozostał poniżej średniej krajowej (70,2%). W miastach regionu wskaźnik ten wzrósł o 4,3 pp. do poziomu 86,7% (16.), przy średniej dla Polski wynoszącej 90,0%, natomiast na obszarach wiejskich o blisko 16 pp. do 24,9% (14.), przy średniej krajowej wynoszącej 40,3%.

W tym okresie inwestycje związane z budową kanalizacji zmniejszyły w województwie

³³ RLM – Równoważna Liczba Mieszkańców oznacza ładunek substancji organicznych biologicznie rozkładalnych wyrażonych jako wskaźnik pięciodobowego biochemicznego zapotrzebowania na tlen (BZT5) w ilości 60g na dobę (art.43 ust.2 pkt2 ustawy z dn.18.07.2001 r. Prawo wodne – Dz. U z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.)

dysproporcje między długościami sieci wodociągowej i kanalizacyjnych.

W 2004 r. przypadało średnio 5,7 km wodociągu na 1 km kanalizacji, natomiast w 2016 r. proporcja ta wynosiła 3,4 do 1, co lokowało region na 15. miejscu w Polsce, przy średniej krajowej 2,0 do 1. Nadal w wielu gminach wiejskich proporcje te wskazują na znaczny niedorozwój sieci kanalizacyjnej w stosunku do sieci wodociągowej. W 31 gminach długość sieci wodociągowej przekracza 20 - krotnie długość sieci kanalizacyjnej, w tym w 10 ponad 100 - krotnie. Najgorsza sytuacja jest w gminach: Biała, Biała Rawska, Bielawy, Dalików, Klonowa, Krzyżanów, Masłowice, Pęczniew, Tuszyń, Witonia.

Podjęte działania w zakresie rozwoju systemów wodno – kanalizacyjnych wpłynęły znacząco na:

- zwiększenie liczby mieszkańców obsługiwanych siecią wodociągową na poziomie wyższym niż średnia krajowa,
- zwiększenie ilości i poprawę jakości oczyszczonych na oczyszczalniach ścieków.

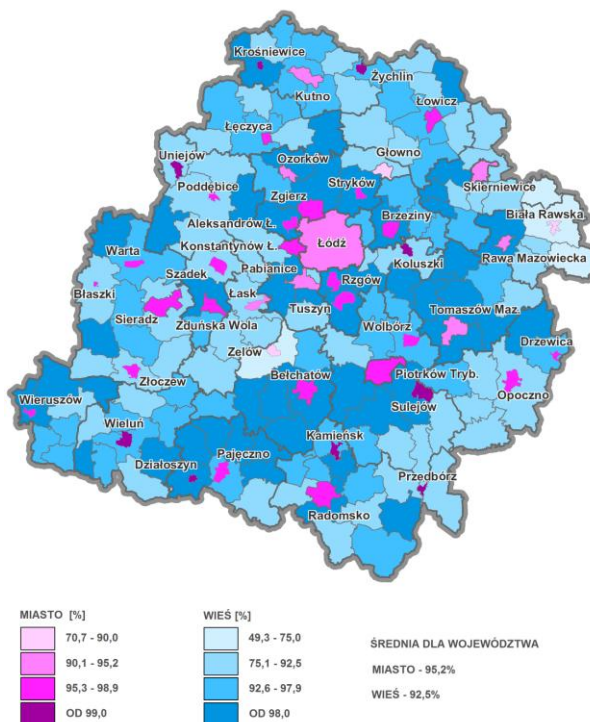
Pomimo sukcesywnej realizacji inwestycji nadal znaczące problemy stanowią:

- niewystarczający stopień obsługi sieci kanalizacyjną mieszkańców, zwłaszcza obszarów wiejskich,
- dysproporcje sieci wodociągowej i kanalizacyjnej blisko dwukrotnie większe niż na poziomie krajowym.

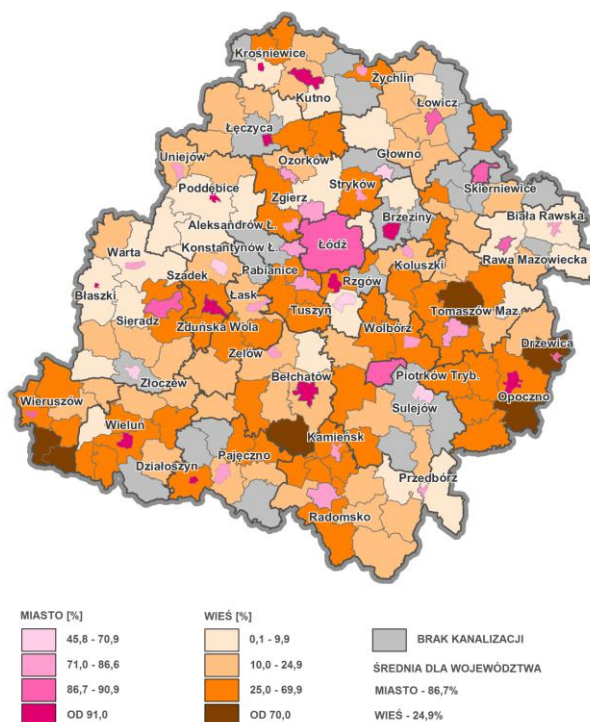
Szansą na rozwiązanie tych problemów są:

- kontynuacja inwestycji w aglomeracjach (wynikających z KPOŚK),
- rozbudowa i modernizacja systemów kanalizacyjnych na obszarach wiejskich (w ramach PROW),
- wsparcie unijnymi i krajowymi funduszami, przeznaczonymi na ochronę środowiska.

Rys. 116. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej w miastach i na obszarach wiejskich w województwie łódzkim w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

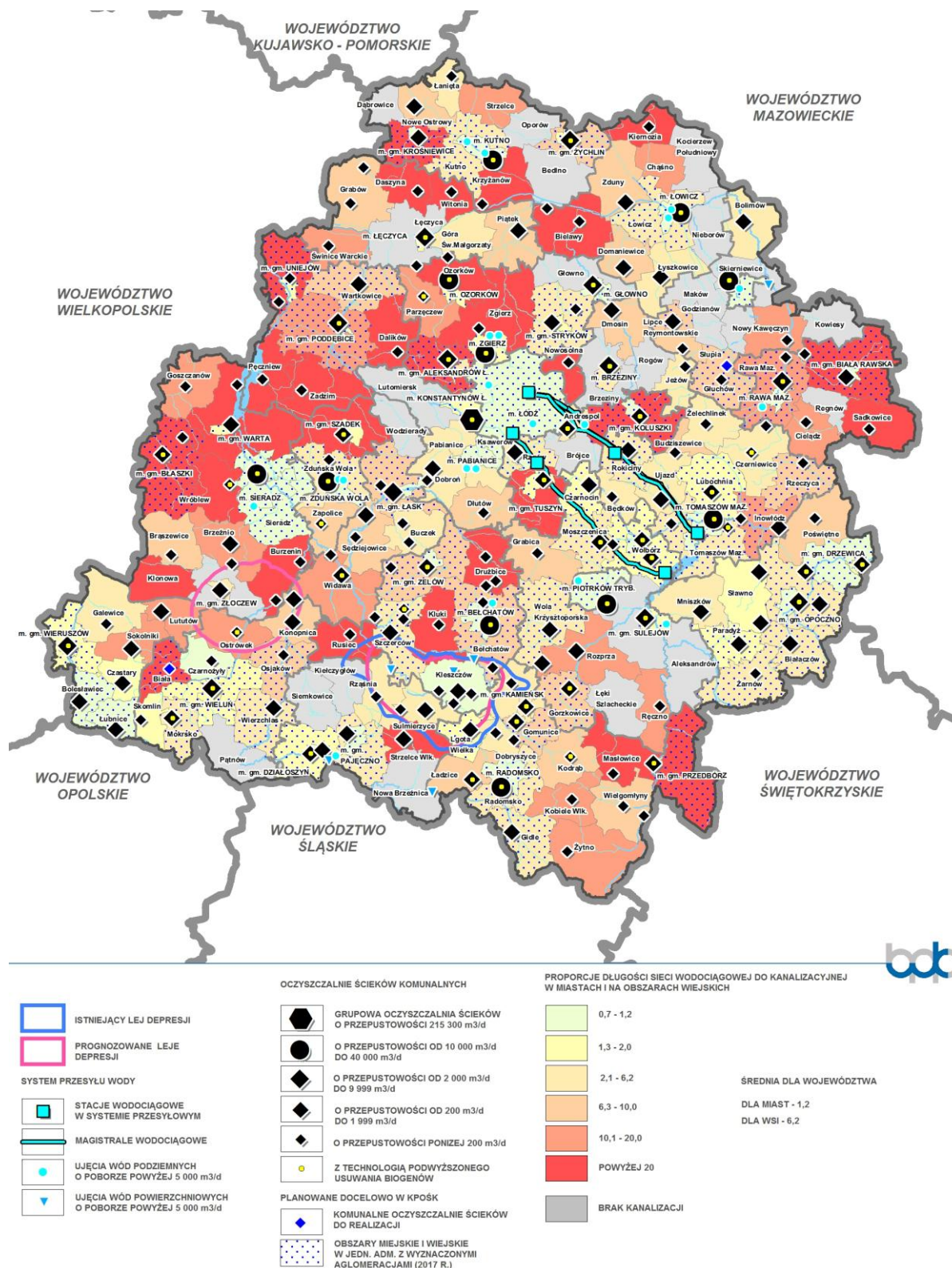

Rys. 117. Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w miastach i na obszarach wiejskich w województwie łódzkim w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

Rys. 118. Gospodarka wodno-ściekowa w województwie łódzkim w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ)

Gospodarka odpadami

W Planie Gospodarki Odpadami Województwa Łódzkiego na lata 2016-2022 z uwzględnieniem lat 2023-2028 wydzielono 3 **regiony gospodarki odpadami komunalnymi** (RGOK) na terenie województwa łódzkiego oraz RGOK „Orli Staw” (obejmujący m. i gm. Sieradz, m. gm. Warta, gminy Wróblew i Goszczanów), z którego odpady wywożone są na składowisko Ceków Kolonia w województwie wielkopolskim. Natomiast do województwa łódzkiego (RGOK I) przywożone są odpady komunalne z 2 gmin województwa mazowieckiego i z 2 gmin wielkopolskiego.

W latach 2004 – 2017 w województwie zamknięto ponad 60 składowisk nie spełniających wymogów ochrony środowiska i zrehabilitowano ok. 34 tereny składowisk zamkniętych. W I połowie 2017 r. funkcjonowały następujące składowiska odpadów: 18 - komunalnych, 1 - obojętnych (gm. Rzgów) oraz 6 – innych niż niebezpieczne i obojętne, na których nie składowano odpadów komunalnych, w tym 1 składowisko balastu (Łódź). Kontynuowano likwidację wyrobów z azbestu, które deponowano na składowiskach: w Płoszowie (gm. Radomsko) i Pukininie (gm. Rawa Maz.). Jednak w 2017 r. pozostało do unieszkodliwienia ok. 96% zinwentaryzowanych wyrobów z azbestem.

Od 2004 r. w regionie nastąpił wzrost ilości odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ogólnej masie zebranych odpadów w ciągu roku (o 25,5 pp.). W 2016 r. ilość ta osiągnęła 27,5% (2.), w tym z grupy PTMS (papier, metale, tworzywa sztuczne i szkło) wzrosła z 1,5% do 7,4% (14.).

W I połowie 2017 r. w województwie funkcjonowało 18 **regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych** (RIPOK), w tym: 7 instalacji do mechaniczno – biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych (MBP), 6 kompostowni odpadów zielonych i innych bioodpadów oraz 5 składowisk do składowania odpadów po przetworzeniu i sortowaniu. Funkcjonowało również 29 instalacji zastępczych (do obsługi RGOK w przypadku, gdy RIPOK nie może przyjmować odpadów), w tym: 2 instalacje MBP, 10 sortowni odpadów zmieszanych, 3 kompostownie, 14 składowisk odpadów po przetworzeniu.

W latach 2005-2016 zaobserwowano korzystny trend zmniejszenia udziału odpadów komunalnych deponowanych na składowiskach w ilości odpadów zebranych zmieszanych o 41,3 pp. z 98,1% do 56,8%

(12.). Nadal jednak **systemy selektywnego zbierania odpadów komunalnych** obejmują swym zasięgiem niewystarczającą liczbę mieszkańców i wymagają rozbudowy oraz poprawy w działaniu. Problemem do rozwiązania jest też rekultywacja zdegradowanych terenów zamkniętych składowisk odpadów komunalnych, jako potencjalnego zagrożenia dla środowiska, których w I połowie 2017 r. na terenie województwa było 28.

W 2016 r. ilość odpadów wytworzonych przez zakłady przemysłowe stanowiła 124,6% ilości w 2004 r. W latach 2004 – 2016 zaobserwowano niekorzystną tendencję w zagospodarowaniu tych odpadów tzn. spadek udziału odpadów przemysłowych poddanych odzyskowi do 5,5% (o 61,0p.p.) przy jednoczesnym wzroście udziału odpadów unieszkodliwianych przez składowanie do 75,0% (o 44,4p.p.).

Podjęte działania w zakresie racjonalizacji gospodarki odpadami wpłynęły znacząco na rozwój w regionie gospodarki o obiegu zamkniętym m.in. poprzez:

- zwiększenie odzysku surowców zawartych w odpadach komunalnych, z jednoczesnym zminimalizowaniem niekorzystnego wpływu składowania odpadów na środowisko,
- wzrost ilości odpadów komunalnych zebranych selektywnie,
- zmniejszenie ilości odpadów deponowanych na składowiskach,
- radykalne zmniejszenie liczby funkcjonujących składowisk.

Pomimo sukcesywnej poprawy sytuacji problemem do rozwiązania pozostają:

- niska skuteczność w zakresie usuwania odpadów zawierających azbest oraz wzrost ilości odpadów przemysłowych składowanych,
- niezrehabilitowane zamknięte składowiska odpadów, będące potencjalnym zagrożeniem dla środowiska oraz zdrowia i życia ludzi,
- niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców.

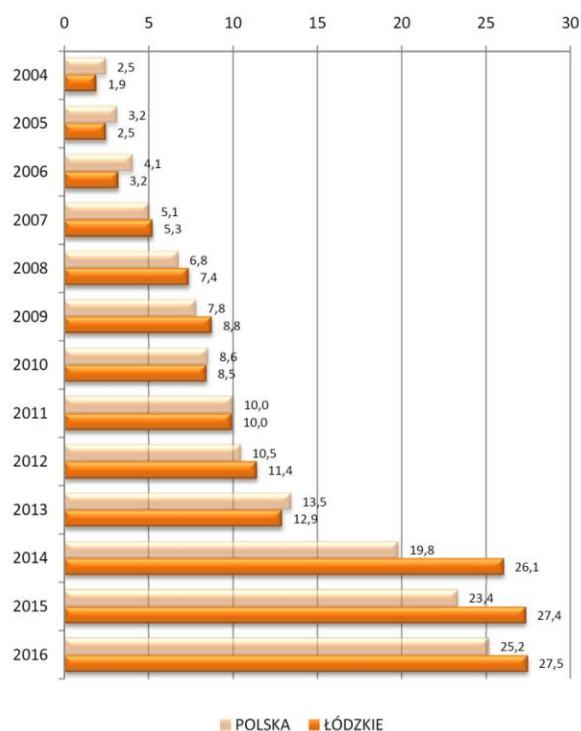
Szansą na dalszy rozwój i usprawnienie systemu gospodarowania odpadami jest:

- sprawna realizacja działań zawartych w PGOWŁ, wspartych unijnymi i krajowymi funduszami przeznaczonymi na ochronę środowiska.

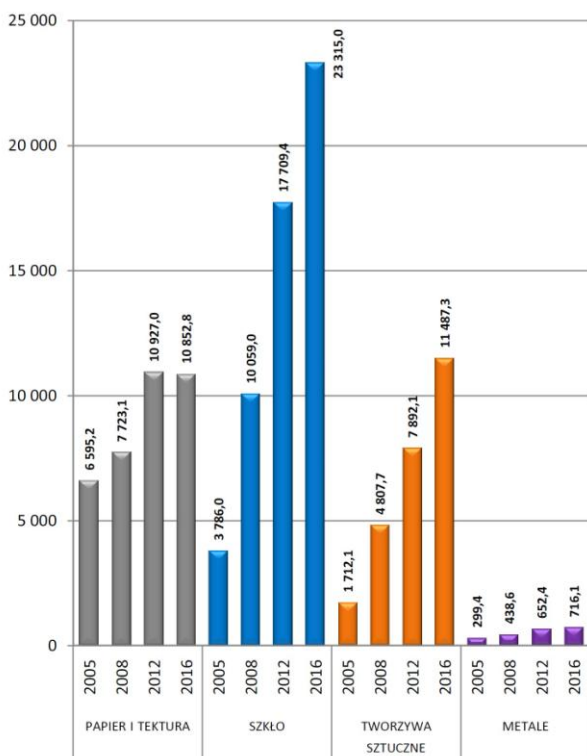

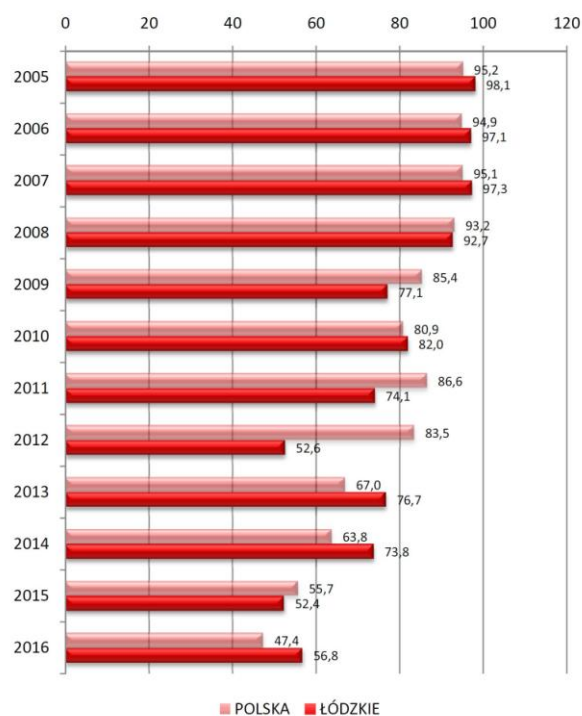
Rys. 119. Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ogólnej masie zebranych odpadów w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2004 - 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

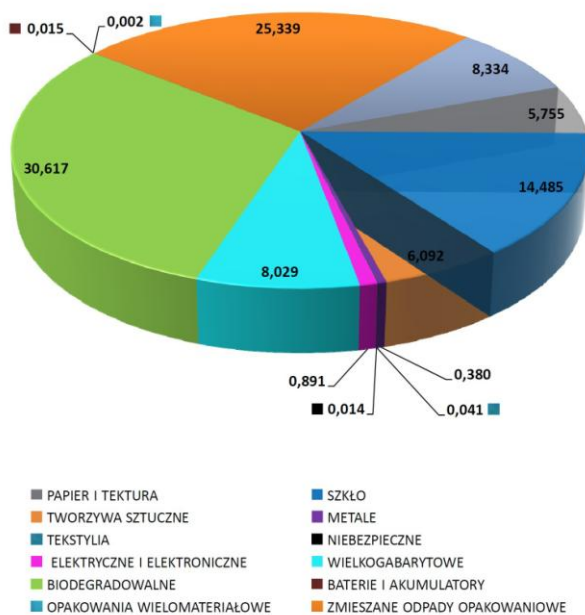
Rys. 121. Ilość odpadów z grupy PTMS zebranych selektywnie w ciągu roku w województwie łódzkim w latach 2005 - 2016 r. [t] (Źródło: GUS)

Rys. 120. Udział odpadów komunalnych zdeponowanych na składowiskach w ilości odpadów zebranych zmieszanych w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2005 - 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

Rys. 122. Rodzaje odpadów zebranych selektywnie w województwie łódzkim w 2016 r. [%] (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 123. Gospodarka odpadami w województwie łódzkim w I połowie 2017 r. (Źródło: PGOWŁ na lata 2016-2022 z uwzględnieniem lat 2023-2028)

REGIONY GOSPODARKI ODPADAMI KOMUNALNYMI (RGOK)
W PGOWŁ NA LATA 2016 - 2022

- RGOK I
- RGOK II
- RGOK III
- RGOK "ORLI STAW" Z WYWOZEM ODPADÓW POZA WOJEWÓDZTWO
- KIERUNKI PRZEWÓZU ODPADÓW KOMUNALNYCH

INSTALACJE DO ZAGOSPODAROWANIA ODPADÓW KOMUNALNYCH

- DO SKŁADOWANIA ODPADÓW PO PRZETWORZENIU I SORTOWANIU
- DO MECHANICZNO-BIOLOGICZNEGO PRZETWARZANIA ODPADÓW ZMIESZANYCH
- DO PRZETWARZANIA SELEKTYWNE ZEBRANYCH ODPADÓW ZIELONYCH I INNYCH BIOODPADÓW
- ZAMKNIĘTE SKŁADOWISKA ODPADÓW, NA KTÓRYCH BYŁY SKŁADOWANE ODPADY KOMUNALNE DO REKULTYWACJI
- STATUS RIPOK
- STATUS INSTALACJI DO ZASTĘPCZEJ OBSŁUGI RGOK

INSTALACJE DO ZAGOSPODAROWANIA ODPADÓW INNYCH NIŻ KOMUNALNE

- SKŁADOWISKA ODPADÓW NIEBEZPIECZNYCH, W TYM AZBESTU
- SPALARNIA ODPADÓW MEDYCZNYCH

PLANOWANE DOCELOWO W PGOWŁ NA LATA 2016 - 2022

- ROZBUDOWA/MODERNIZACJA INSTALACJI
- BUDOWA INSTALACJI DO SKŁADOWANIA ODPADÓW KOMUNALNYCH PO PRZETWORZENIU I SORTOWANIU
- BUDOWA INSTALACJI DO MECH. - BIOLOGICZNEGO PRZETWARZANIA ODPADÓW KOMUNALNYCH ZMIESZANYCH / ZIELONYCH I INNYCH BIOODPADÓW

Telekomunikacja

Rozwój **usług teleinformatycznych** w województwie realizowany jest poprzez projekty: „Łódzka akademicka szerokopasmowa sieć komputerowa LODMAN”, „Łódzka Regionalna Sieć Teleinformatyczna”, „Regionalny System Informacji Medycznej”, „Regionalny System Informacji Przestrzennej (RSIP)”, „Wrota Regionu Łódzkiego”. Realizację tych projektów umożliwia gęsta sieć światłowodowa łącząca głównie miasta. W ramach projektów świadczone są e-usługi dla studentów i mieszkańców miast w zakresie wiedzy akademickiej, opieki zdrowotnej, wymiany danych między samorządami, urzędami administracji państwowej, innymi instytucjami publicznymi oraz podmiotami gospodarczymi. Projekty zawierają również informacje m.in. o terenie, zagospodarowaniu przestrzennym, ochronie środowiska, gospodarce wodnej, rolnictwie i placówkach usługowych. Ponadto, w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020, stworzony zostanie dostęp do internetu szerokopasmowego dla blisko 40 tys. użytkowników oraz 130 placówek oświatowych z obszaru MOF Łodzi. Projekt ten ma na celu m.in. wsparcie rozwoju lokalnego i wyrównywanie poziomu życia mieszkańców z terenów wykluczonych cyfrowo.

Mimo podejmowanych działań północna część województwa (powiaty kutnowski i łowicki) stanowi „białe plamy” w zakresie wyposażenia w Internet szerokopasmowy.

W 2016 r. województwo charakteryzowały średnie wskaźniki **wyposażenia gospodarstw domowych w komputer osobisty** (73,5% co plasowało region na 10 miejscu w kraju), z dostępem do Internetu (71,8%, (10.)), z szerokopasmowym dostępem do Internetu (58,2%; (7.)). Od 2004 r. do 2016 r. liczba abonentów telefonii stacjonarnej spadła w regionie z prawie 900 tys. do ok. 270 tys. (7.). Proces odchodzenia od telefonii stacjonarnej sukcesywnie postępuje na korzyść telefonii komórkowej. W 2016 r. w województwie udział gospodarstw

domowych wyposażonych w telefon komórkowy wynosił 96,4% (8.).

Odbiór **radia i telewizji naziemnej** (obecnie sygnałem cyfrowym) zapewnia w regionie 8 głównych przekaźników poprzez łączące je radiolinie. Dodatkowo występują przekaźniki o małej mocy wykorzystywane przez lokalne stacje radiowe. Wzrastająca w latach 2006 – 2012 liczba gospodarstw domowych wyposażonych w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej lub kablowej, w 2016 r. zmalała do 65,5% (7.).

Reasumując, podjęte działania wpłynęły na:

- **ponad dwukrotny wzrost udziału ludności korzystającej z komputera osobistego oraz ponad czterokrotny korzystających z komputera z dostępem do Internetu.**
- **sukcesywny rozwój Internetu szerokopasmowego,**
- **widoczny jest także rozwój telefonii komórkowej, który nastąpił kosztem telefonii stacjonarnej.**

Nadal problemem pozostaje:

- **słabe wyposażenie powiatu kutnowskiego i łowickiego w szerokopasmowy Internet,**
- **występowanie obszarów, gdzie nie dociera sygnał telewizji regionalnej, lub jego jakość jest niezadowalająca. Dotyczy to głównie powiatu wieruszowskiego i wieluńskiego.**

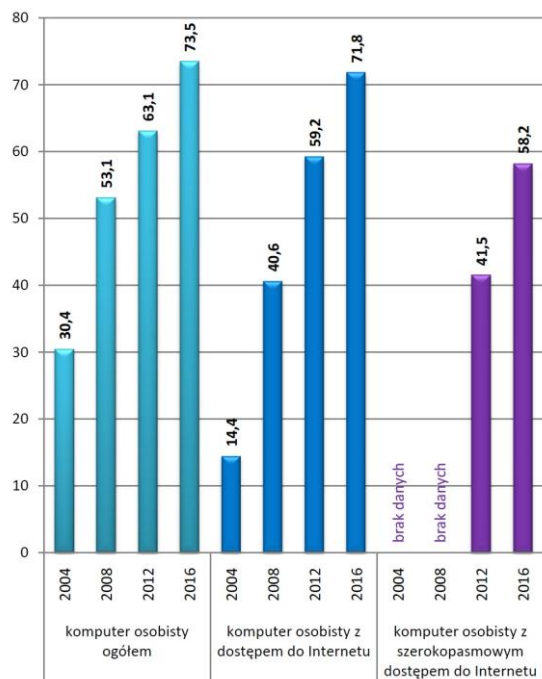
Szansą regionu jest:

- **szybki rozwój telekomunikacji i informatyzacji przy użyciu światłowodów, które w odróżnieniu od tradycyjnych łączy telekomunikacyjnych umożliwiają przekaz jednocześnie znacznie większej ilości informacji. Znalazły one zastosowanie praktycznie w każdej dziedzinie życia, od telekomunikacji po medycynę, lotnictwo, oświetlenie czy technikę pomiarową.**

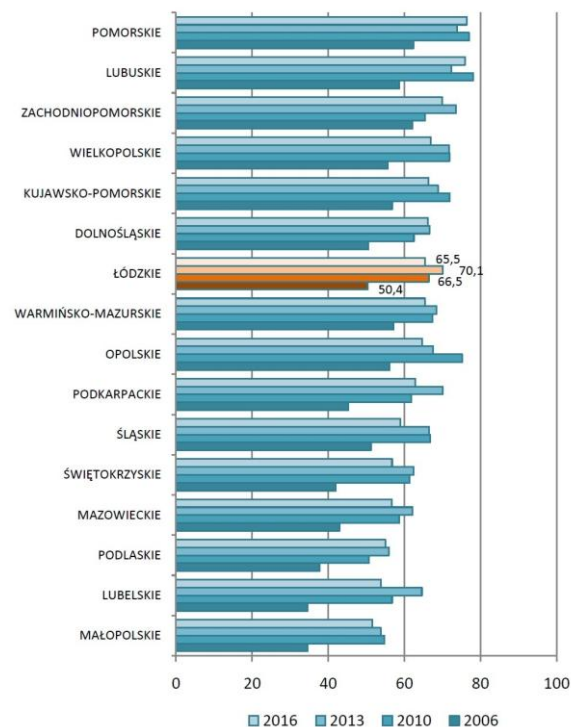

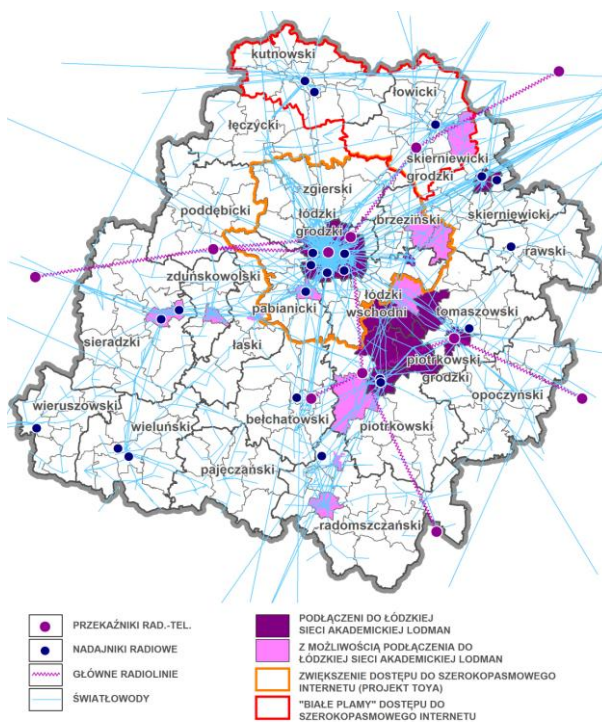
Rys. 124. Udział gospodarstw domowych wyposażonych w komputer w województwie łódzkim w latach 2004 – 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

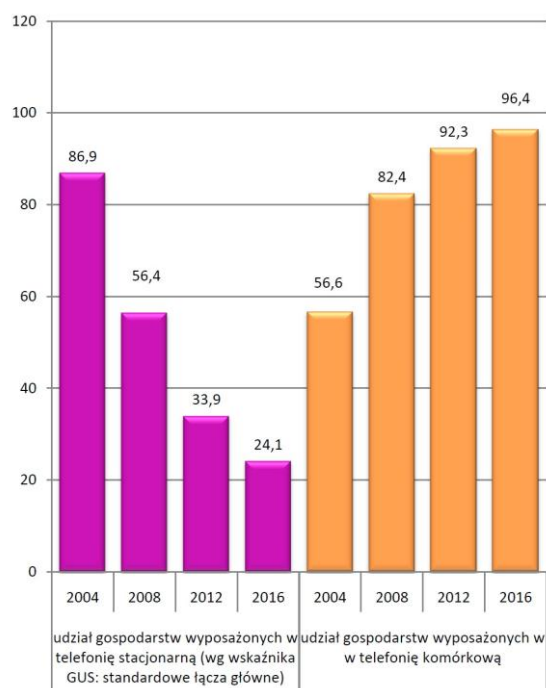
Rys. 125. Udział gospodarstw domowych wyposażonych w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej lub kablowej w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2006 - 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

Rys. 126. Infrastruktura telekomunikacyjna w województwie łódzkim w 2016 r. (Źródło: UMWŁ)

Rys. 127. Udział gospodarstw domowych wyposażonych w telefon stacjonarny i komórkowy w województwie łódzkim w latach 2004 - 2016 r. [%] (Źródło: BDL)

1.4. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Zasoby i wartości

- Gleby

Mozaikę **gleb** województwa odzwierciedlają typy gleb charakterystyczne dla obszarów nizin oraz terenów wyżynnych Polski. Na przeważającej części regionu skałami macierzystymi są osady czwartorzędowe plejstoceny i holoceny, występujące w postaci piasków i glin zwałowych, piasków i żwirów wodnolodowcowych, żwirów i piasków rzecznych, piasków i pyłów eolicznych oraz mułków i iłůw zastoiskowych. Jedynie na niewielkich obszarach w południowej części regionu skał macierzystą są osady mezozoiczne jurajskie i kredowe, występujące w postaci wapieni i margli. Rozmieszczenie przestrzenne gleb wykazuje pewne zróżnicowanie.

Gleby w północnej części regionu to przeważnie gleby opadowo-glejowe i płowe opadowo-glejowe oraz, towarzyszące im, gleby gruntowo-glejowe, a także czarne ziemie i bielice. Największe ich obszary rozciągają się w powiatach: kutnowskim, łęczyckim i łowickim oraz w północnej części powiatów poddębickiego i skierniewickiego. W centralnej i południowej części regionu dominują gleby płowe oraz gleby rdzawe urozmaicone glebami bielcowymi i bielcami. W powiecie sieradzkim oraz radomszczańskim stwierdzono połacie gleb brunatnych właściwych. Na południu regionu (gm. Przedbórz) występują rędziny, należące do rzędu wapniowcowych, wykształcone z wapieni i margli. W dolinach rzek i cieków powszechne są gleby mułowe i gruntowo-glejowe oraz mady rzeczne. Z kolei w obniżeniach terenu wykształciły się gleby typu hydromorfologicznego reprezentowane przez typ gleb murszowych i torfowych (głównie w dolinach rzek Neru i Bzury).

Gleby najwyższej jakości koncentrują się w północnej części regionu i są to najkorzystniejsze obszary dla rozwoju produkcji rolnej. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla województwa wynosi 61,9 pkt i jest niższy

od średniej krajowej wynoszącej 66,6 pkt. W ok. 26,0% gmin (46) odnotowano wskaźnik powyżej średniej krajowej, natomiast w 74,0% gmin (131) poniżej średniej dla Polski.

Biorąc pod uwagę **wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej** oraz udział gruntów ornych i sadów w ogólnej powierzchni gminy³⁴, największe predyspozycje do rozwoju funkcji rolniczej występują w północnej części województwa. Około 7,3% gmin (13) odznacza się najwyższymi predyspozycjami do rozwoju tej funkcji³⁵, natomiast 13,6% gmin (24) charakteryzuje się wysokimi walorami dla rozwoju rolnictwa³⁶.

Większość gleb województwa charakteryzuje się **niską jakością i wysokim zakwaszeniem**. W latach 2013 – 2016 struktura odczynu gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych utrzymywała się na wysokim poziomie i łącznie stanowiła 57,0% gleb w regionie (1., Polska 37,0%)³⁷. Nadmierne zakwaszenie gleb jest przyczyną ich degradacji i stanowi istotny problem dla rozwoju rolnictwa. W latach 2013-2016 konieczne potrzeby wapnowania gleb wskazano dla 27,0% gleb województwa (3., Polska 18,0%)³⁸.

W 2016 r. powierzchnia **zdeństowanych i zdegradowanych gruntów**, wymagających rekultywacji wynosiła 4 856,0 ha (3., Polska 64 651,0 ha), co stanowiło 0,3% powierzchni ogółem (Polska 0,2%). W stosunku do roku 2004 zwiększyła się o 372,0 ha (3., Polska ubytek - 2 899,0 ha). W latach 2004 – 2016 zrehabilitowano i zagospodarowano 1 312,0 ha gruntów (10., Polska 33 288,0 ha), w tym na cele rolnicze 652,0 ha, a na cele leśne 519,0 ha.

³⁴ Udział gruntów ornych i sadów w ogólnej powierzchni gminy: Polska - 44,8%, łódzkie - 48,7%.

³⁵ Gminy ze wskaźnikiem rolniczej przestrzeni produkcyjnej Wpp > 80,0 pkt oraz udziałem gruntów ornych i sadów w ogólnej powierzchni gminy > 48,7%.

³⁶ Gminy ze wskaźnikiem rolniczej przestrzeni produkcyjnej 66,6 pkt < wpp <= 80,0 pkt oraz udziałem gruntów ornych i sadów w ogólnej powierzchni gminy > 48,7%.

³⁷ Ochrona Środowiska 2017. GUS, Warszawa 2017 r.

³⁸ Ochrona Środowiska 2017. GUS, Warszawa 2017 r.

- Kopaliny

Występowanie złóż w regionie łódzkim jest ściśle związane z jego budową geologiczną, głównie z czwartorzędowymi formami działalności lodowców, akumulacyjną działalnością rzek i procesami eolicznymi.

Najstarszym surowcem województwa, pochodzącym z paleozoiku, jest sól cechsztyńska. Gospodarczo użyteczne są niektóre skały mezozoicznego podłoża. Są to piaski formierskie i surowce szklarskie niecki tomaszowskiej oraz wapienie i margle z okolic Sulejowa, Sławna i Działoszyna. Z okresu trzeciorzędowego pochodzi węgiel brunatny, którego największe pokłady zalegają w głębokich zapadliskach tektonicznych (rów kleszczowski i złoczewski). Najmłodsze polodowcowe utwory, pochodzące z okresu czwartorzędu to złoża surowców ilastych i okruchowych – gliny, piaski i żwiry.

Region wyróżnia w skali kraju występowanie wód geotermalnych, m.in. w rejonie Uniejowa, Poddębic, Łęczycy, Ozorkowa, Skierniewic, Zduńskiej Woli, Kleszczowa, Radomska i Wielunia.

Według Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce (według stanu na 31.12.2016 r.)³⁹ na terenie województwa występowało ogółem 1 118 złóż kopalin, w tym 11 złóż surowców energetycznych, 3 złoża surowców chemicznych, 1 098 złóż surowców innych (skalnych) oraz 6 złóż solanek, wód leczniczych i termalnych. W stosunku do 2004 r. udokumentowano o 445 złóż więcej.

W grupie **surowców energetycznych**, składającej się z ropy naftowej, gazu ziemnego oraz węgla brunatnego, tylko ten ostatni ma istotne znaczenie gospodarcze, zarówno w skali regionu jak i kraju. Jego zasoby geologiczne bilansowe stanowią ok. 10,0% zasobów krajowych (9 złóż: Bełchatów – p. Bełchatów, Bełchatów – p. Kamieńsk, Bełchatów – p. Szczerców, Łęki Szlacheckie, Łowicz, Rogóźno, Uniejów, Węglewice, Złoczew), a wydobycie z Pola Bełchatów i Pola Szczerców pokrywa prawie 67,0% wydobycia krajowego. Ropa naftowa

(udokumentowana w rejonie Gomunic, gmina Sulmierzyce) oraz gaz ziemny (w okolicach Unikowa, na pograniczu gmin Lututów i Złoczew) występują w niewielkich ilościach i nie odgrywają większego znaczenia gospodarczego.

Surowce chemiczne reprezentują nieeksploatowane złoża soli kamiennej stwierdzone w rejonie miejscowości Łanięta (gmina Łanięta), Rogóźno (gmina Zgierz) oraz w gminie Grabów. Zasoby geologiczne bilansowe soli kamiennej stanowią ok. 25,0% zasobów krajowych⁴⁰.

Najliczniejszą grupą są **surowce inne** (skalne), do których zaliczono:

- piaski formierskie – 10 złóż, wśród których 3 są eksploatowane, najwięcej w rejonie Grudzeń–Lasu (gmina Sławno) oraz Ludwikowa (na pograniczu miasta i gminy Tomaszów Mazowiecki); ich zasoby geologiczne bilansowe stanowią około 39,0% zasobów krajowych, a wydobycie pokrywa ponad 78,0% wydobycia krajowego;
- surowce szklarskie – 11 złóż, których eksploatacja koncentruje się w rejonie Białej Góry (gmina Tomaszów Mazowiecki), Zajączkowa (gminy Mniszków i Sławno) oraz Unewela (gminy: Tomaszów Mazowiecki, Sławno); zasoby geologiczne bilansowe stanowią prawie 80,0% zasobów krajowych, a ich wydobycie pokrywa blisko 65,0% wydobycia krajowego;
- piaski i żwiry – najliczniejsza grupa, rozproszona w regionie, na którą składa się 847 złóż, w tym 378 eksploatowanych; ich zasoby geologiczne bilansowe stanowią niecałe 4,0% zasobów krajowych, a wydobycie pokrywa ok. 4,0% wydobycia krajowego; naturalne piaski i żwiry pozyskiwane są również podczas eksploatacji złóż węgla brunatnego; ze złóż nieudokumentowanych, podczas eksploatacji złoża Bełchatów z Pola Szczerców w 2016 r. wydobyto łącznie 8,5 tys. t piasków i piasków ze żwirem;

³⁹ Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2016 r.

⁴⁰ Ze złożem „Kłodawa”, którego większa część znajduje się w województwie wielkopolskim

- piaski kwarcowe – 16 złóż, wśród których tylko 2 są eksploatowane w rejonie Mierzyna (gmina Rozprza) oraz Teodorów (gmina Dobroń); zasoby geologiczne bilansowe stanowią odpowiednio⁴¹: 11,3% oraz 8,5% zasobów krajowych, a wydobycie 5,8% i 7,0% wydobycia krajowego;
- kamienie łamane i bloczne (chalcedonit, piaskowiec, trawertyn, wapień) – 65 złóż, z których 42 są eksploatowane w powiatach opoczyńskim, pajęczańskim, piotrkowskim, poddębickim i radomszczańskim; do 2015 r. w grupie tej istotne znaczenie miały chalcedonity, których eksploatacja w rejonie Teofilowa (gmina Inowódz) pokrywała 100,0% wydobycia krajowego, obecnie jest zaniechana;
- surowce ilaste ceramiki budowlanej – 102 złoża, w tym 11 eksploatowanych, najwięcej ze złoża „Chełsty” (gmina Żarnów); zasoby geologiczne bilansowe stanowią niewiele ponad 2,0%, a ich wydobycie blisko 2,0% wydobycia krajowego;
- surowce ilaste do produkcji kruszywa lekkiego – 7 złóż, z których żadne nie jest eksploatowane; zasoby geologiczne bilansowane stanowią niespełna 13,0% zasobów krajowych tego surowca;
- surowce ilaste dla przemysłu cementowego – 1 złoże „Wieluń - Widoradz” (gmina Wieluń), z którego zaniechano eksploatacji; zasoby geologiczne bilansowe stanowią nieco ponad 26,0% zasobów krajowych;
- surowce dla prac inżynierskich – jedyne eksploatowane złoża to „Wiewiórow Rządowy II” (gmina Dobryszycy);
- wapień i margle dla przemysłu cementowego – udokumentowano 14 złóż, których eksploatacja koncentruje się w powiecie pajęczańskim ze złóż „Działoszyn-Trębaczew”, „Niwiska Górne – Grądy” oraz „Pajęczno – Makowska I”; zasoby geologiczne bilansowane stanowią blisko 15,0% zasobów krajowych tego

surowca i pokrywają niewiele ponad 12,0% krajowego wydobycia;

- wapień dla przemysłu wapienniczego – 12 złóż, eksploatowanych w rejonie Lisowic (gmina Działoszyn); zasoby geologiczne bilansowane stanowią 11,0% zasobów krajowych;
- gliny ceramiczne kamionkowe – jedyne zaniechane złoża „Paszkowice” (gmina Żarnów) pokrywa 5,5% zasobów krajowych;
- gliny ogniotrwałe – jedyne zaniechane złoża „Żarnów” (gmina Żarnów);
- torfy – udokumentowano 10 złóż, z których 2 są eksploatowane: w rejonie Huty Porajskiej (gmina Kamieńsk) oraz w rejonie Jeżowa (gmina Wola Krzysztoporska).

Do grupy **solanek, wód leczniczych i termalnych** zaliczono 6 złóż, z których:

- złoża: „Kleszczów GT-1”, „Poddębice”, „Skierniewice GT-1, GT-2” to wody termalne o temperaturze powyżej 50 stopni C;
- złoże „Łódź (EC-2, otw. nr 3)” to wody termalne o temperaturze 20-50 stopni C;
- złoże „Uniejów I” to zarówno wody termalne o temperaturze powyżej 50 stopni C, jak i wody lecznicze zmineralizowane;
- złoże „Kotowice M-1” to wody lecznicze zmineralizowane.

Występowanie wód termalnych stanowiło podstawę do ustanowienia w 2012 r. jedyne w kraju **uzdrowiska termalnego** „Uniejów”. Obszar uzdrowiska obejmuje wydzieloną powierzchnię 3 207,0 ha miasta i gminy Uniejów w powiecie poddębickim. Wody termalne na potrzeby turystyki, rekreacji i rehabilitacji wykorzystywane są również w Poddębicach, gdzie w 2014 r. powstała Pijalnia Wód Termalnych. Poza tym, wody te w sezonie letnim ogrzewają odkryte miejskie baseny oraz służą do hydroterapii i rehabilitacji. Udokumentowane wody lecznicze oraz klimat o potwierdzonych właściwościach leczniczych w rejonie Rogóżna (gminy Zgierz i Ozorków) oraz wód termalnych w rejonie Skierniewic i Makowa, mogą stanowić podstawę do rozwoju funkcji uzdrowiskowej.

⁴¹ 1. do produkcji betonów komórkowych, 2. do produkcji cegły wapienno-piaskowej

W celu zabezpieczenia potrzeb i bezpieczeństwa surowcowego kraju i umożliwienia zrównoważonego rozwoju gospodarczego, Główny Geolog Kraju wytypował:

- 12 złóż o **szczególnych walorach surowcowych**, mających znaczenie ogólnokrajowe, są to:
  - węgiel brunatny: Bełchatów – p. Kamieński, Żłoczew, Łęki Szlacheckie, Rogóźno,
  - sól kamienna: Łanięta, Rogóźno,
  - surowce szklarskie: Góry Trzebiatowskie, Radonia, Unewel-Wschód, Unewel Zachód – Las, Wygnanów II, Zajęczków);
- 20 złóż o **wyróżniających się walorach surowcowych** (jakością kopaliny i wielkością zasobów), które mogą mieć znaczenie regionalne, w tym kopalin niezbędnych dla zabezpieczenia potrzeb budowlanych regionu, są to:
  - kamienie łamane i bloczne – chalcedonit (Dęborzyczka),
  - kamienie łamane i bloczne – wapień (Kodrąb 2),
  - wapienie dla przemysłu wapienniczego (Bobrowniki, Kodrąb-Dmenin, Pajęczno, Sulejów II),
  - wapienie i margle dla przemysłu cementowego (Goślub, Granice, Kodrąb-Dmenin, Kule, Mariampol-Stok, Mariampol-Stok I),
  - piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych (Dylów Szlachecki, Męcka Wola II, Zaosie-Bronisławów),
  - piaski i żwiry (Barczkowice-1, Brzustów I, Kalenice, Narty II, Węże).

Ponadto, w listopadzie 2015 r. Ministerstwo Środowiska wydało „Białą Księgę Ochrony Złóż Kopalin”, stanowiącą analizę problemu ochrony złóż kopalin strategicznych. W grupie 95 złóż kopalin strategicznych, które uzyskały najwyższą ocenę w wyniku waloryzacji, znalazły się 2 złoża węgla brunatnego: „Rogóźno” i „Żłoczew”.

Eksploatacja surowców stanowi zagrożenie dla środowiska, przede wszystkim dla powierzchni ziemi, gleb oraz wód, które stopniowo jest niwelowane w procesie rekultywacji. W regionie

największe przekształcenia spowodowane są odkrywkową eksploatacją węgla brunatnego w rejonie Bełchatowa i Szczercowa. Potencjalnie uruchomienie eksploatacji węgla brunatnego ze złoża „Żłoczew” może przyczynić się do podobnych zmian w krajobrazie i środowisku przyrodniczym tego obszaru. Rejonami eksploatacji surowców mineralnych są również okolice Tomaszowa Mazowieckiego, Opoczna i Działoszyna. Część udokumentowanych złóż kopalin stwierdzono w granicach obszarów o najwyższych walorach przyrodniczych objętych ochroną prawną, stąd ich potencjalna eksploatacja może być konfliktowa z celami ochrony przyrody. Zagrożeniem dla złóż kopalin jest też postępująca presja urbanizacyjna na obszary udokumentowanych złóż, w tym o znaczeniu ogólnokrajowym i regionalnym.

- Wody powierzchniowe

O specyfice hydrograficznej województwa decyduje jego **wododziałowe położenie** pomiędzy dorzecziami rzek Wisły i Odry. W regionie znajduje się wiele małych cieków o stosunkowo niedużych przepływach oraz niewielkich zlewniach o bardzo małej zdolności retencyjnej. Głównymi rzekami regionu, tworzącymi jego sieć hydrograficzną, są: Pilica, Warta i Bzura oraz ich największe dopływy: Czarna Maleniecka, Wolbórka, Luciąża, Ner, Widawka, Oleśnica, a także Ochnia, Rawka i Mroga. Ponadto, największymi zbiornikami retencyjnymi w regionie są: Zbiornik Sulejowski i Zbiornik Jeziersko. Dodatkowo kilka mniejszych zbiorników pełni podobne do nich funkcje, m.in.: Cieszanowice, Miedzna, Próba i Smardzew.

W północno-zachodniej części regionu występuje **zjawisko stepowienia**, a pogłębiający się deficyt wód wynika m.in. z bardzo niskiej rocznej sumy opadów (poniżej 400 mm), przeprowadzonych w poprzednich latach melioracji odwadniających oraz intensywnej działalności rolniczej. W związku z tym jest to obszar wymagający podjęcia działań minimalizujących negatywne zjawisko m.in. poprzez rozwój małej retencji.

Zasadniczym problemem przy zwiększaniu zasobów wód powierzchniowych regionu jest zbyt mała liczba **zbiorników retencyjnych** (5 482 szt. o łącznej pojemności 366,9 hm³) oraz ich niekorzystna struktura powierzchniowa. Aktualnie obowiązujący „Wojewódzki Program Małej Retencji” (WPMR) wraz z Aneks⁴² przewiduje realizację 192 zbiorników o powierzchni poniżej 5,0 ha, 151 zbiorników o powierzchni powyżej 5,0 ha, a także 170 zbiorników zgłoszonych przez samorządy, 127 zbiorników zgłoszonych przez RDLP Łódź i Poznań i 557 obiektów retencji korytovej.

W latach 2009-2016 powstało 9 nowych zbiorników małej retencji (w tym 2 powyżej 5,0 ha - Góra Bałdrzychowska i Smardzew), 1 jaz i 28 obiektów retencji korytovej. Ponadto, w latach 2004 – 2016 zrealizowano 36 zbiorników małej retencji na terenach lasów państwowych. Mimo to, nadal brakuje zbiorników, zwłaszcza o funkcji nawodnieniowej oraz przeciwpowodziowej. Wdrażanie WPMR jest utrudnione m.in. przez wysoką kosztowność inwestycji, obszary NATURA 2000 ograniczające inwestycje wpływające na zmianę stosunków wodnych oraz istnienie leja depresyjnego związanego z eksploatacją węgla brunatnego.

Wody powierzchniowe województwa, podzielone na 142 Jednolite Części Wód Powierzchniowych (JCWP), są **silnie zanieczyszczone**. Badania, przeprowadzone w latach 2010 – 2016, wykazały zły stan w 116 ocenianych jednolitych częściach wód (JCWP) (81,7% ogółu badanych jednostek, Polska 93,0%). Stan dobry nadano jedynie 6 JCWP (4,2%, Polska 6,9%). Dla 20 JCWP nie określono stanu z uwagi na brak ustalenia stanu chemicznego i ekologicznego. Mimo prowadzonych sukcesywnie prac związanych z budową i modernizacją oczyszczalni ścieków, nadal głównym źródłem zanieczyszczeń wód powierzchniowych są ścieki komunalne i przemysłowe ze źródeł punktowych, ponadto zanieczyszczenia obszarowe (spłukiwane opadami z terenów zurbanizowanych, rolnych i leśnych) oraz liniowe (pochodzenia

komunikacyjnego). Eutrofizacja wód powierzchniowych jest obecnie jednym z najważniejszych problemów środowiskowych w regionie. Akwenem szczególnie narażonym na to zjawisko jest Zbiornik Sulejowski. Do najbardziej zanieczyszczonych rzek należą Łódka, Jasień i Ner (od Dobrzynki do Zalewki), odbierający ścieki z GOŚ w Łodzi i trzech mniejszych oczyszczalni oraz Wolbórka. Zły stan wód ogranicza wykorzystanie wód rzek, cieków i zbiorników na cele rolnicze (nawodnienia) i przemysłowe (produkcja), a także rekreacyjne (kąpieliska, sporty wodne). W przypadku rejonu Zbiornika Sulejowskiego eutrofizacja wód przyczyniła się do znacznej degradacji walorów przyrodniczych i turystycznych.

Ponadto, obszar województwa znajduje się w obrębie regionów wodnych Warty i Środkowej Wisły będących obszarami szczególnie narażonymi, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do wód należy ograniczyć. W województwie stwierdzono 113 JCWP, które określono jako wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych.

- Wody podziemne

Obecne **zasoby eksploatacyjne wód podziemnych** województwa szacuje się na 1 514,5 hm³ (8,5% ogólnych zasobów kraju). W latach 2004-2016 nastąpił przyrost udokumentowanych zasobów wód podziemnych w regionie o 206,6 hm³. Na terenie województwa występują cztery główne poziomy wód podziemnych związane z utworami jurajskimi, kredowymi, trzeciorzędowymi i czwartorzędowymi.

Region znajduje się w zasięgu 17 **Głównych Zbiorników Wód Podziemnych** oraz obejmuje duże zasoby wód termalnych szacowane na 42,0 mln m³/km², spośród których wydobywano 6 rozpoznanych złóż (rejon Kleszczowa, Poddębic, Łodzi, Kotowic, Skierniewic i Uniejowa) o całkowitych zasobach eksploatacyjnych na poziomie 744,6 m³/h.

Według danych z 2016 r. wody podziemne, podzielone na 14 JCWPd, są głównie I (14,7%

⁴² Uchwała nr 581/10 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 13 kwietnia 2010 r.

p.p.⁴³), II (53,2% p.p.⁴⁴) i III (19,3% p.p.⁴⁵) klasy czystości, co umożliwia wykorzystywanie ich na potrzeby zaopatrzenia w wodę mieszkańców oraz rozwój geotermii i balneoterapii. Potencjalne zagrożenie dla czystości wód podziemnych stanowią zamknięte składowiska odpadów przeznaczone do rekultywacji. W regionie zidentyfikowano 28 takich składowisk.

Na stan chemiczny wód podziemnych wpływają także zanieczyszczenia obszarowe, głównie w postaci infiltracji z pól nawozów sztucznych i środków ochrony roślin wraz z wodami opadowymi.

Dużym zagrożeniem dla obecnego zasobu wód podziemnych są **leje depresji**, w tym istniejący (wynoszący 482 km²) oraz prognozowany w rejonie odkrywkowej kopalni węgla brunatnego Bełchatów i Szczerców i prognozowany w rejonie planowanej eksploatacji złoża Żłoczew. Według prognoz⁴⁶ zasięg leja wokół odkrywki Bełchatów i Szczerców w 2025 r. wyniesie ok. 390 km², zaś wokół odkrywki Żłoczew osiągnie w przybliżeniu⁴⁷ 312 km².

Ponadto, obszar województwa znajduje się w obrębie regionów wodnych Warty i Środkowej Wisły będących obszarami szczególnie narażonymi, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do wód należy ograniczyć. W województwie stwierdzono 11 JCWPd, które określono jako wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych.

- Powietrze

Szczególnym problemem w regionie, zwłaszcza w jego największych miastach, jest **niska i pogarszająca się jakość powietrza atmosferycznego**. Pod względem emisji dwutlenku siarki (37,6 tys. ton) województwo

zajmuje 2. miejsce w kraju, 2. miejsce pod względem emisji tlenków azotu (36,1 tys. ton), 5. miejsce w zakresie emisji pyłów (2,3 tys. ton), 3. miejsce pod względem emisji tlenków węgla (31,6 tys. ton) oraz 1. miejsce z uwagi na emisję dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych (40 120,5 tys. ton). W 2016 r. wyemitowano ogółem 114 209,0 ton głównych zanieczyszczeń (bez dwutlenku węgla), w tym gazów 109 736,0 ton i pyłów 4 473,0 ton. Powietrze w województwie jest zatrutowane głównie przez emisję pochodzenia energetycznego, która w 2016 r. stanowiła 85,0% emisji punktowej. Największymi emitentami gazów i pyłów są: Elektrownia Bełchatów, Elektrociepłownia Łódzkie, Cementownia „WARTA” S.A. oraz, w mniejszym zakresie, zakłady energetyczne produkujące ciepło na potrzeby innych miast województwa.

W ramach rocznej oceny jakości powietrza stwierdzono przekroczenia:

- rocznej wartości poziomu dopuszczalnego stężenia pyłu zawieszonego PM10;
- poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłach PM10;
- rocznej wartości poziomu dopuszczalnego stężenia pyłu zawieszonego PM2,5;
- poziomu celu długoterminowego stężenia ozonu.

Przekroczenia powyższych wskaźników dotyczyły wszystkich miast województwa i związane były z emisją powierzchniową. Na jakość powietrza istotny wpływ ma także emisja liniowa, dotycząca przede wszystkim dróg o silnym natężeniu ruchu, a zwłaszcza centrów dużych miast, tj. Łódź, Skierniewice i Piotrków Trybunalski. W 2016 r. wyniosła ona łącznie 25 178,0 ton i w stosunku do roku 2015 wzrosła o 6 763,0 ton.

- Lasy

Województwo należy do najmniej zalesionych regionów w skali kraju. **Wskaźnik lesistości** województwa wynoszący w 2016 r. 21,4% (16.) wyraźnie odbiega od średniej krajowej (29,5%) i wskazuje na pilną potrzebę zwiększania powierzchni leśnej. Rozmieszczenie lasów jest

⁴³ punkty pomiarowo-kontrolne

⁴⁴ j.w.

⁴⁵ j.w.

⁴⁶ Wg Szkieletu sytuacyjnego zasięgu leja depresji ZG KWB „Bełchatów”, 1: 100 000, stan na 31.03.2018 r.; „Operat wodnoprawny na odwodnienie Zakładu Górniczego KWB „Bełchatów”, Poltegor-projekt, 2014 r.

⁴⁷ Zasięg leja depresji oszacowany z wykorzystaniem narzędzi ArcGIS, z połączenia zasięgów leja depresji dla poziomu kenozoicznego (167, 75 km²) i mezozoicznego (311,53 km²). Zasięgi lejów dla poszczególnych poziomów wg „Raportu oddziaływania wydobycia węgla brunatnego ze złoża Żłoczew na środowisko”, Poltegor-projekt, 2017 r.

nierównomierne. Największą lesistością (ponad 30,0%) charakteryzują się gminy w środkowo-wschodniej i południowo – wschodniej części województwa. Najmniej zalesione (do 10,0%) są północne fragmenty regionu oraz centralna jego część. W latach 2004-2016 zalesiono 4 229,0 ha gruntów nieleśnych regionu (12., Polska 97 439,3 ha), w tym w zarządzie Lasów Państwowych 839,0 ha (Polska 31 819,1 ha). Według aktualizacji Krajowego Programu Zwiększania Lesistości 2014 powierzchnia zalesień w regionie nie przekroczyła 25% zakładanego poziomu.

Struktura własności lasów w województwie na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat zmieniała się w niewielkim stopniu. W 2016 r. dominowały lasy publiczne (65,6%, Polska 80,8%), w tym lasy pozostające w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (63,3%, Polska 77,0%). Udział własności lasów prywatnych wynosił 34,4% (Polska 19,2%) i wykazywał tendencję rosnącą.

W **strukturze siedliskowej** lasów regionu dominują siedliska borowe (drzewostany z przewagą gatunków iglastych, najczęściej sosny i świerku), występujące na 59,1% powierzchni lasów, natomiast w strukturze wiekowej drzewostany IV i V klasy wieku, występujące odpowiednio na 20,8% i 20,2% ich powierzchni⁴⁸.

W **strukturze gatunkowej** lasów dominuje sosna (81,2%)⁴⁹.

W 2016 r. **lasy ochronne** województwa zajmowały powierzchnię 132 291,1 ha⁵⁰, co stanowiło 50,9% powierzchni lasów ogółem, i reprezentowały wszystkie kategorie ochronności:

- glebochronne 4,2%,
- wodochronne 23,6%,
- wykazujące uszkodzenia drzewostanów na skutek działalności przemysłu 32,1%,
- stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody 2,3%,

- znajdujące się na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych 2,3%,
- stanowiące drzewostany nasienne (wyłączone z użytkowania rębego) 0,2%,
- chroniące środowisko przyrodnicze łącznie 33,8%, w tym:
  - stanowiące ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej 1,1%,
  - położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców 32,6%,
  - uzdrowiskowe 0,1%,
- mające szczególne znaczenie dla obronności i bezpieczeństwa państwa 1,5%.

Wśród lasów ochronnych dominują lasy położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10,0 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców oraz wykazujące uszkodzenia drzewostanów na skutek działalności przemysłu, najmniejszą zaś powierzchnię stanowią lasy uzdrowiskowe.

Pod względem administracyjnym lasy województwa należą do 4 Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych (Łódź, Katowice, Poznań, Radom), którym podlegają 24 nadleśnictwa. W regionie funkcjonują 2 Leśne Kompleksy Promocyjne: „Lasy Spalsko-Rogowskie” oraz „Lasy Gostynińsko-Włocławskie”, które obejmują większe, zwarte obszary leśne o wysokich walorach przyrodniczych, wydzielone dla promocji wielofunkcyjnej, proekologicznej gospodarki leśnej.

Reasumując, należy stwierdzić, że region posiada:

- **złoża kopalin (zwłaszcza węgiel brunatny, surowce szklarskie, sól kamienna) stanowiące bazę surowcową dla różnych gałęzi gospodarki, istotne dla zabezpieczenia potrzeb i bezpieczeństwa surowcowego kraju i regionu. Na przestrzeni najbliższych lat kluczowym przedsięwzięciem i szansą dla gospodarki województwa będzie uruchomienie odkrywki węgla brunatnego Żłoczew,**

⁴⁸ Bank Danych o Lasach - <https://www.bdl.lasy.gov.pl>

⁴⁹ Bank Danych o Lasach - <https://www.bdl.lasy.gov.pl>

⁵⁰ Bank Danych o Lasach - <https://www.bdl.lasy.gov.pl>

- postępująca presja urbanizacyjna na obszary udokumentowanych złóż kopalin,
- znaczne zasoby wód geotermalnych, które mogą zostać wykorzystane dla rozwoju balneologii i ekologicznych systemów ciepłowniczych,
- duże zasoby wód podziemnych o dobrej jakości do wykorzystania na cele konsumpcyjne i przemysłowe.

Pomimo podjętych działań w zakresie szeroko pojętej ochrony środowiska przyrodniczego nadal do istotnych problemów należą:

- istniejący oraz prognozowane leje depresyjne od odkrywek węgla brunatnego, negatywnie oddziałujące na warunki hydrologiczne, ograniczające możliwości poboru wody oraz jej retencjonowania; po zakończeniu eksploatacji szansą na sukcesywne przywracanie równowagi ekologicznej będzie rekultywacja obszarów pogórnich,
- znaczny udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych oraz gleb wymagających wapnowania,
- stosunkowo wysoki udział powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji,
- niewielka lesistość, nierównomierne rozmieszczenie i rozdrobnienie kompleksów leśnych oraz dominacja monokultur sosnowych w strukturze drzewostanów,
- deficyt wód powierzchniowych stanowiący poważne ograniczenie dla rozwoju rolnictwa i skutkujący stopniową degradacją środowiska,
- niska jakość wód powierzchniowych i ich eutrofizacja, ograniczająca ich gospodarcze wykorzystanie w rolnictwie i przemyśle oraz rekreacji (szczególnie rejon Zalewu Sulejowskiego),
- niski stopień retencjonowania wód powierzchniowych,
- bardzo niska jakość powietrza oraz znaczne przekroczenia wartości stężeń pyłów, benzo(a)pirenu w pyłe i ozonu stanowiące poważne zagrożenie dla zdrowia człowieka.

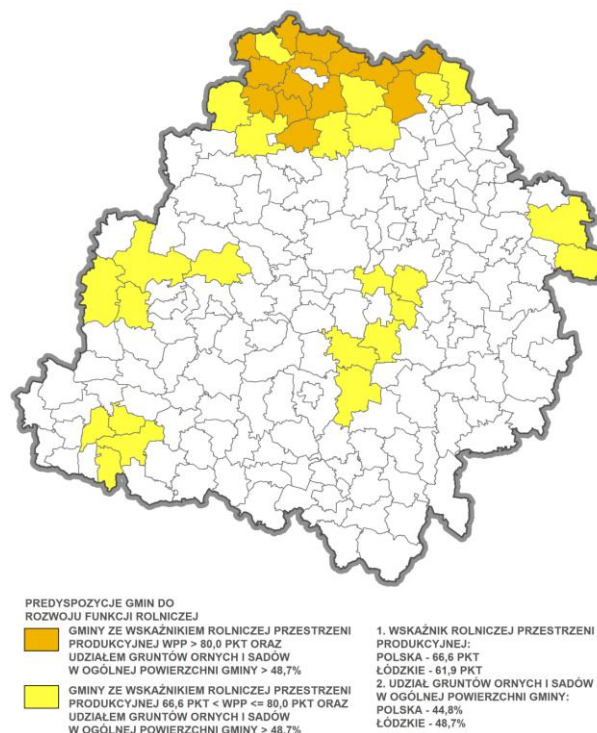
Szansą na poprawę stanu środowiska przyrodniczego mogą być:

- stosowanie zabiegów podnoszących jakość gleb poprzez racjonalne i umiarkowane

stosowanie środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych, optymalne dla rodzajów upraw i gleby, jak również zabiegi związane z wapnowaniem gleb, zwłaszcza na obszarach o wysokim poziomie zakwaszenia,

- zwiększenie tempa procesu rekultywacji gruntów zdewastowanych i zdegradowanych,
- bardziej skuteczna realizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości, m.in. poprzez pozyskiwanie nowych gruntów do zalesień nie będących aktualnie własnością Skarbu Państwa,
- przebudowa drzewostanów iglastych w kierunku dostosowania ich składu do siedlisk przyrodniczych oraz prowadzenia racjonalnej gospodarki leśnej na gruntach lasów państwowych,
- rozwój innowacyjnych technologii w zakresie retencjonowania wód (m.in. retencja opadowa w miastach),
- wdrażanie zapisów uchwały antysmogowej oraz programów ochrony powietrza.

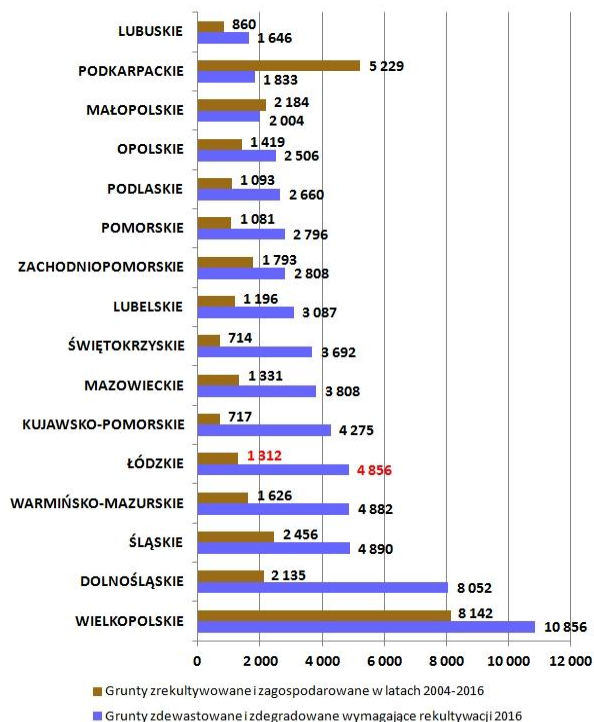
Rys. 128. Predyspozycje gmin do rozwoju funkcji rolniczej (Źródło: BPPWŁ na podstawie Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, BDOT)

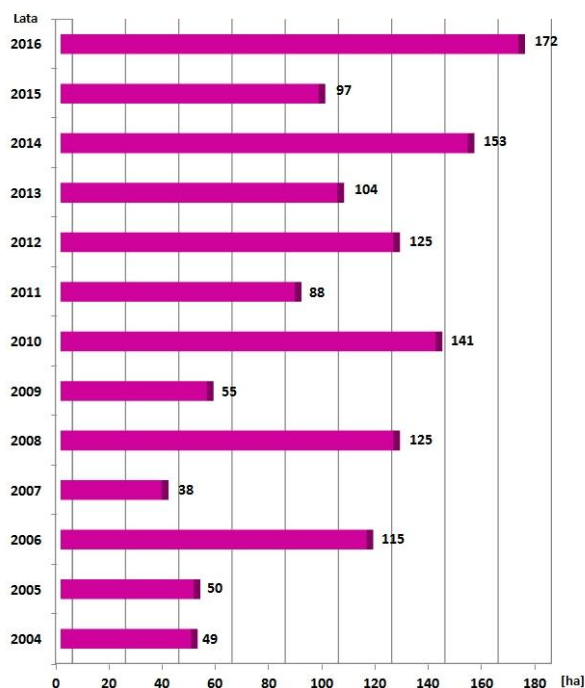

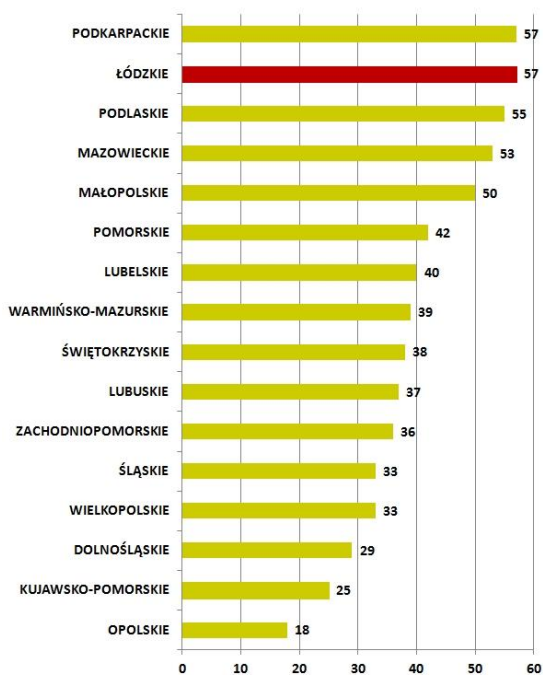
Rys. 129. Tereny zdegradowane i zdewastowane wymagające rekultywacji w 2016 r. oraz tereny zrehabilitowane w latach 2004 – 2016 w województwie na tle kraju [ha] (Źródło: GUS)

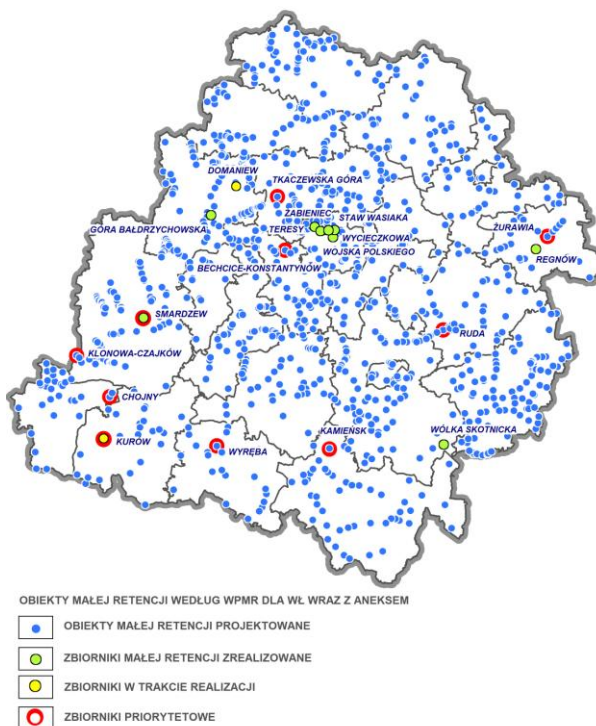
Rys. 130. Grunty zrehabilitowane i zagospodarowane w województwie łódzkim w latach 2004 – 2016 [ha] (Źródło: GUS)

Rys. 131. Udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych w powierzchni ogółem w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2013 – 2016 [%] (Źródło: GUS)

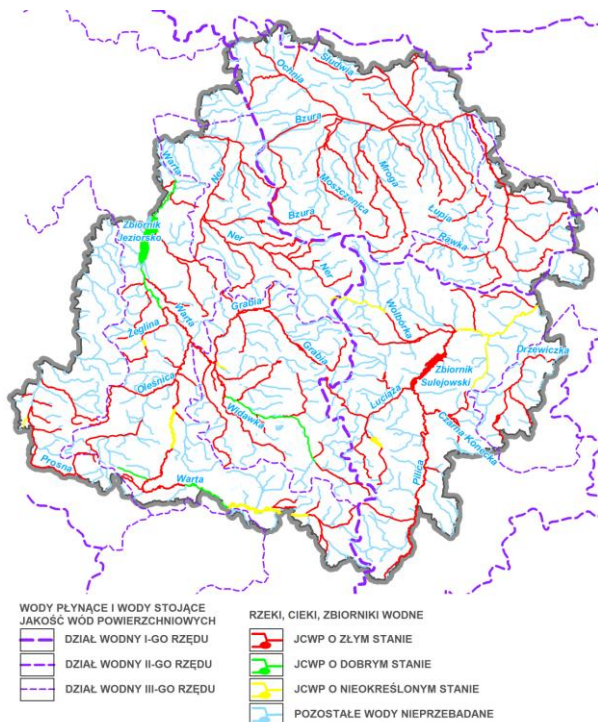

Rys. 132. Mała retencja (Źródło: BPPWŁ na podstawie WPMR i Aneksu)

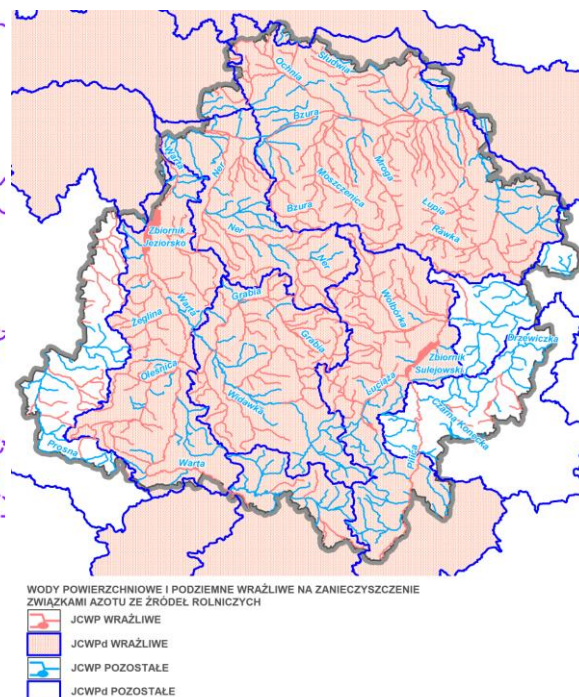

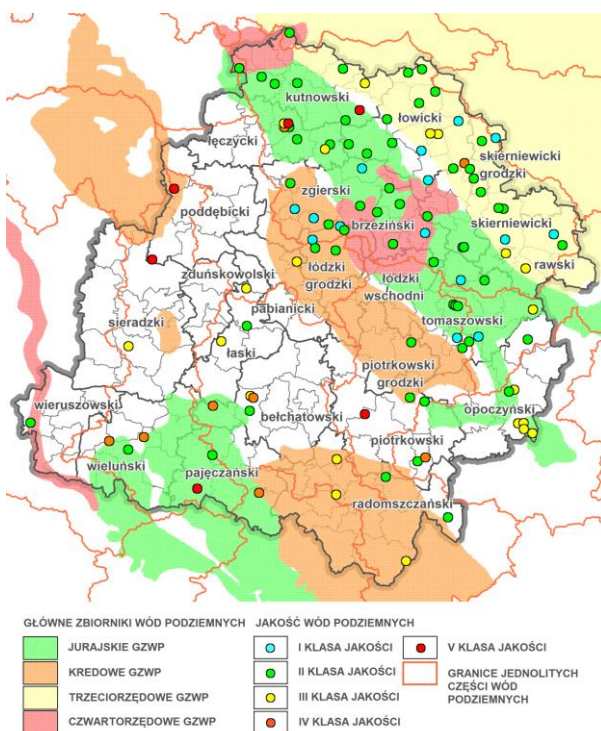
Rys. 133. Wody powierzchniowe w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie WIOŚ)

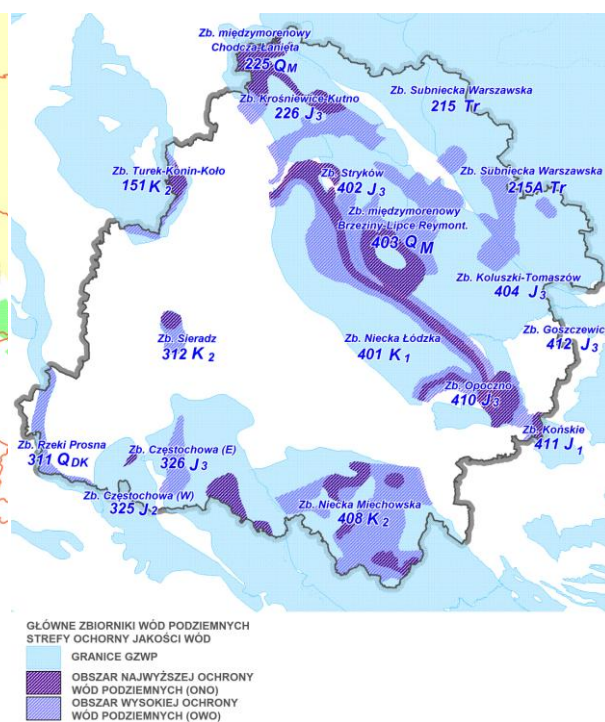
Rys. 134. JCWP i JCWPd wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych (Źródło: BPPWŁ na podstawie Rozp. Dyr. RZGW w W-wie z dn. 29.03.2017 r. oraz Dyr. RZGW w Poznaniu z dn. 28.02.2017 r.)

Rys. 135. Wody podziemne w 2016 r. (Źródło: PIG, BPPWŁ na podstawie WIOŚ)

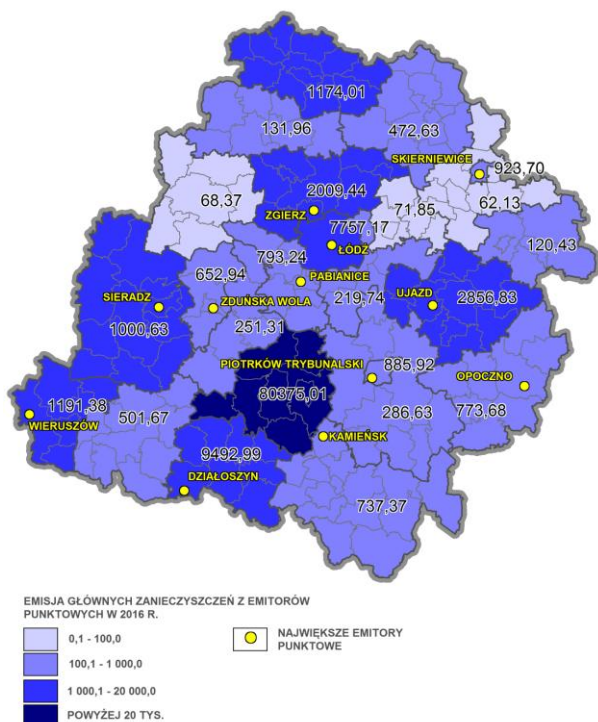

Rys. 136. Strefy ochrony wód podziemnych (Źródło: Atlas Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) w Polsce wymagających szczególnej ochrony)

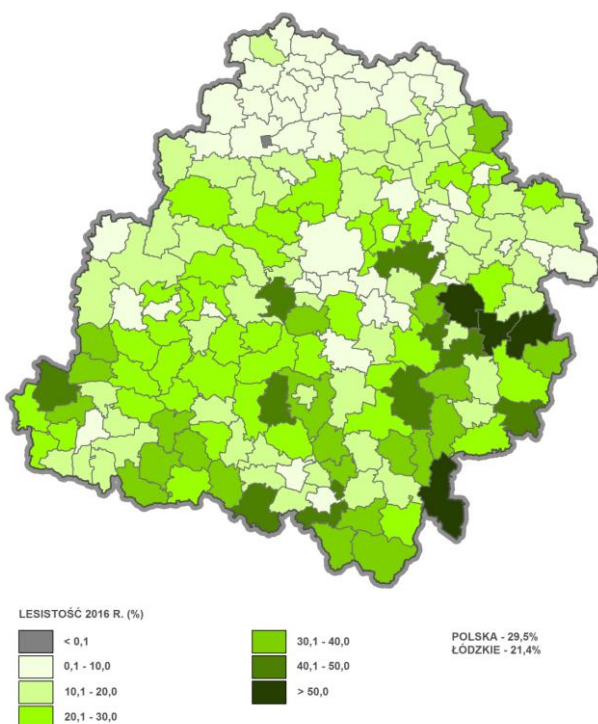

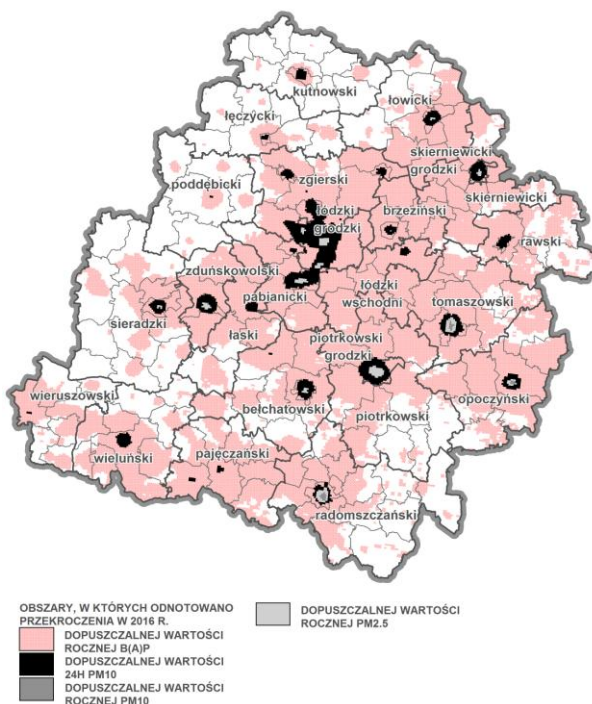
Rys. 137. Jakość powietrza na podstawie emisji zanieczyszczeń z emitorów punktowych w 2016 r. [t/rok]
(Źródło: WIOŚ)

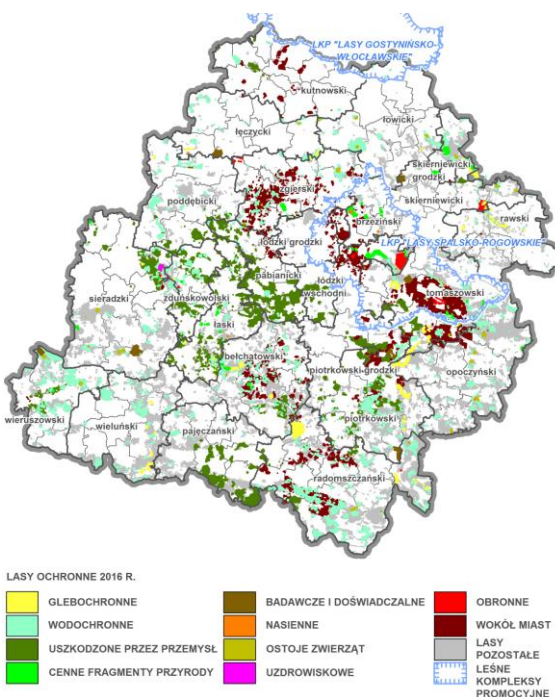
Rys. 139. Lesistość w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

Rys. 138. Obszary przekroczeń dopuszczalnego poziomu stężenia pyłu zawieszonego w województwie łódzkim, w 2016 r. (Źródło: WIOŚ)

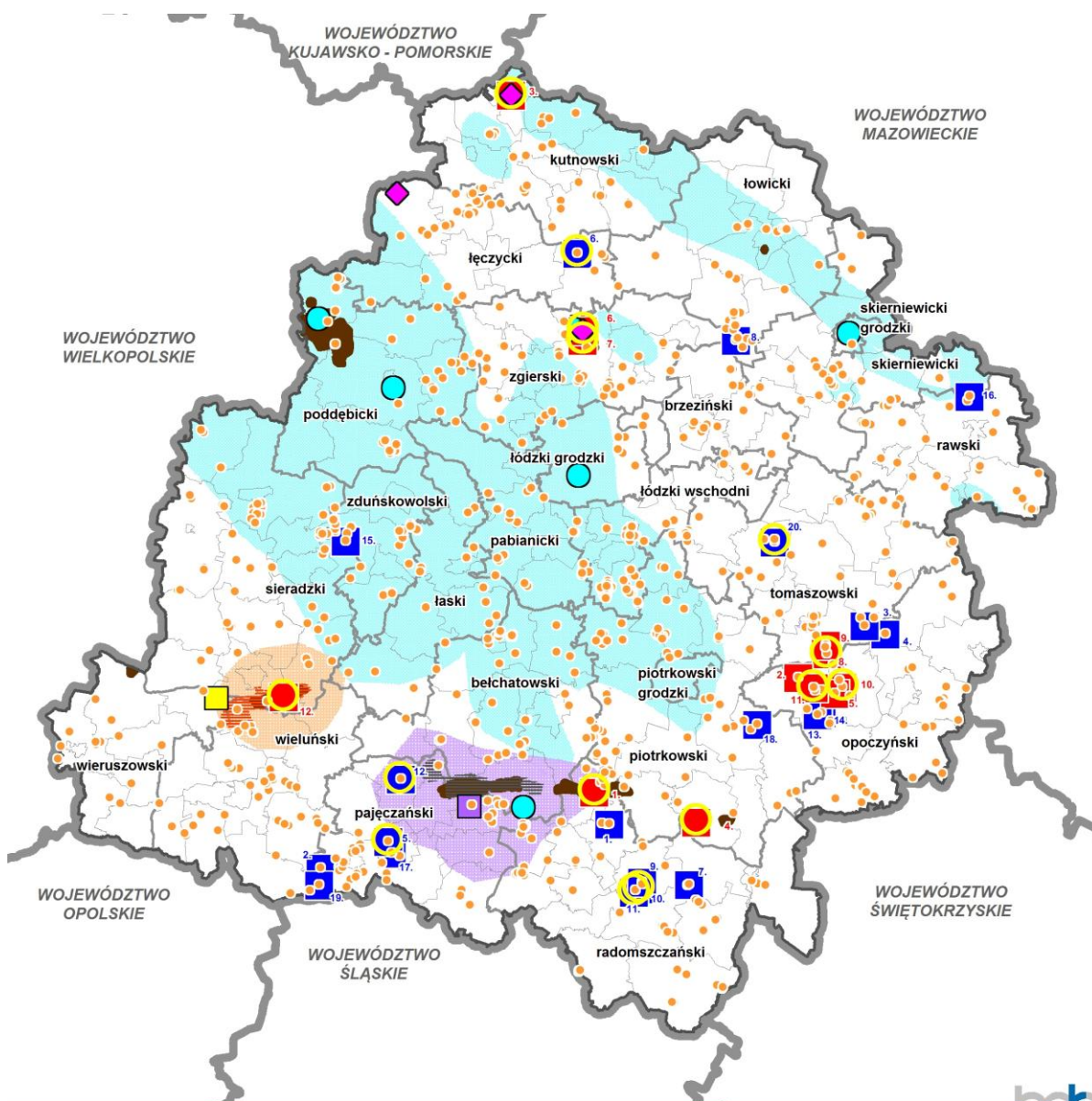
Rys. 140. Lasy ochronne w 2016 r. (Źródło: Bank Danych o Lasach)

Rys. 141. Udokumentowane złoża kopalin w 2016 r. (Źródło: BPPWł na podstawie PIG)

UDOKUMENTOWANE
ZŁOŻA KOPALIN W 2016 R.

- ZŁOŻA O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM *
- ZŁOŻA O ZNACZENIU REGIONALNYM **
- SUROWCE ENERGETYCZNE:**
  - WĘGIEL BRUNATNY
  - GAZ ZIEMNY / ROPA NAFTOWA

- SUROWCE CHEMICZNE
- SUROWCE SKALNE
- WODY LECZNICZE I TERMALNE
- STREFA WYSTĘPOWANIA WÓD GEOTERMALNYCH DO WYKORZYSTANIA W CIEPŁOWNICTWIE I BALNEOLOGII

- TERENY GÓRNICZE ISTNIEJĄCE
- TERENY GÓRNICZE PROJEKTOWANE (ZŁOŻEW)
- OBSZARY GÓRNICZE ISTNIEJĄCE (POLE BEŁCHATÓW I, POLE SZCZERCÓW I)
- OBSZARY GÓRNICZE PROJEKTOWANE (ZŁOŻEW)
- REJONY KONCENTRACJI KONFLIKTÓW PLANOWANEJ URBANIZACJI Z OBSZARAMI POTENCJALNEJ EKSPLOATACJI ZŁOŻ KOPALIN O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM I REGIONALNYM

* 1. Bełchatów–p. Kamięńsk, 2. Góry Trzebiatowskie, 3. Łanęta, 4. Łęki Szlacheckie, 5. Radonia, 6.-7. Rogoźno (sól kamienna, węgiel brunatny), 8. Uniewel-Wschód, 9. Uniewel Zachód-Las, 10. Wygnanów II, 11. Zajączków, 12. Złoczew

** 1. Barczkowie-1, 2. Bobrowniki, 3. Brzustów I, 4. Dęborszczka, 5. Dylów Szlachecki, 6. Goślib, 7. Granice, 8. Kalenice, 9. Kodrąb 2, 10.-11. Kodrąb-Dmenin (wapień dla przemysłu wapienniczego, wapień i margle dla przemysłu cementowego), 12. Kule, 13. Mariampol-Stok, 14. Mariampol-Stok I, 15. Męcka Wola II, 16. Narty II, 17. Pajęczno, 18. Sulejów II, 19. Węże, 20. Zaosie-Bronisławów

Ochrona przyrody

Region łódzki charakteryzuje się stosunkowo niewielką powierzchnią obszarów o wysokich walorach przyrodniczych. Część z nich objęta jest formami ochrony prawnej, które jednak nie tworzą spójnego systemu obszarów chronionych. W 2016 r. udział obszarów prawnie chronionych stanowił 19,7% powierzchni województwa (15., Polska 32,5%⁵¹) i w stosunku do 2004 r. zwiększył się o 3,3%.

Wśród obszarów objętych ochroną prawną na szczególną uwagę zasługuje Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach, utworzony w 1934 r., stanowiący od 1997 r. część **Kampinoskiego Parku Narodowego**.

Tereny o najwyższych walorach przyrodniczych zostały objęte ochroną w formie **rezerwatów przyrody**. W 2018 r. było ich 87, o łącznej powierzchni 7 036,03 ha, co stanowiło 0,4% powierzchni województwa. W 2013 r. zlikwidowano 2 rezerwaty: Błonie (gmina Łęczycza) oraz Górki (gmina Rogów). Ze względu na główny przedmiot ochrony w regionie występują rezerwaty: faunistyczne (1), florystyczne (8), krajobrazowe (3), wodno-krajobrazowe (1), leśne (66), przyrody nieożywionej (1) i torfowiskowe (7). Największą powierzchnię zajmują rezerwaty leśne (3 591,09 ha) oraz faunistyczne (1 967,65 ha). Dla 76 rezerwatów przyrody opracowano plany ochrony⁵².

Ponadto, na terenie województwa znajduje się **7 parków krajobrazowych** o łącznej powierzchni 100 136,4 ha, co stanowi ok. 5,5% jego obszaru, są to:

- Bolimowski Park Krajobrazowy – obejmujący w większości tereny dawnej Puszczy Bolimowskiej; odznacza się szczególnymi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi,

historycznymi i kulturowymi; oś parku stanowi dolina rzeki Rawki, gdzie koncentruje się bogactwo przyrodnicze;

- Park Krajobrazowy Międzyrzecza Warty i Widawki – gdzie główne wartości przyrodnicze stanowią dobrze wykształcone zbiorowiska roślinności leśnej, bagiennej, torfowiskowej, szuwarowej, wodnej, łąkowej i muraw kserotermicznych oraz cenne struktury geomorfologiczne;
- Przedborski Park Krajobrazowy – którego środowisko przyrodnicze uznawane jest za jedno z najcenniejszych w Polsce Środkowej, a niektóre fragmenty należą do unikatowych w skali kraju; występują tu m.in. pozostałości Puszczy Pilickiej, malownicze wypiętrzenia utworów jurajskich i kredowych, formy glacifluwalne (kemy) oraz wydmy z towarzyszącymi im terenami bagienno-torfowiskowymi;
- Spalski Park Krajobrazowy – obejmujący obszar o dobrze zachowanych cechach krajobrazu naturalnego z bogatym i różnorodnym światem roślinnym i zwierzęcym oraz o wysokich wartościach historycznych, kulturowych i krajobrazowych związanych z doliną rzeki Pilicy; stanowi pozostałości dawnej Puszczy Pilickiej; najcenniejszy jego fragment to przełomowy odcinek rzeki Pilicy w okolicach Inowłodza;
- Sulejowski Park Krajobrazowy – obejmujący dolinę rzeki Pilicy w jej środkowym biegu oraz Zbiornik Sulejowski; walory parku to przede wszystkim naturalny krajobraz dolin Pilicy, „deltę” Łuciąży, Czarnej Malenieckiej, śródleśnych strumieni oraz lasów stanowiących pozostałości Puszczy Pilickiej;
- Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich – obejmujący tereny o wyjątkowych walorach krajobrazowych, charakteryzujące się bardzo urozmaiconym ukształtowaniem powierzchni, występowaniem form dolinnych oraz zjawisk erozyjnych; jego cechą charakterystyczną jest również gęsta sieć rzeczna z licznymi źródłami i torfowiskami, a najwyższe wzniesienie 284,0 m n.p.m. stanowi główny węzeł hydrograficzny;

⁵¹ GUS. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych ogółem dla Polski od 1995 r. w celu wyeliminowania podwójnego liczenia tej samej powierzchni nie uwzględnia rezerwatów przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych położonych w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Dane dotyczące powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej nie uwzględniają informacji o obszarach Natura 2000. Dane z zakresu form ochrony przyrody dotyczą stanu na 31.XII.

⁵² Opracowanie własne na podstawie Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl; w zakresie planów ochrony dla rezerwatów przyrody na podstawie informacji RDOŚ Łódź (stan na 21.06.2018 r.).

- Załęczański Park Krajobrazowy – którego bogactwo tworzą m.in.: dolina Warty o stromych, wyrazistych zboczach, wapienne pagóry ostańcowe o ciekawej rzeźbie, z osobiwą fauną i florą, jaskinie ze szczątkami zwierząt plioceńskich sprzed 4,4–3,2 mln lat, źródła krasowe oraz wzgórza morenowe; cechą charakterystyczną jest także występowanie roślinności wapieniolubnej na podłożu wapiennym oraz na kwaśnych piaskach.

Otulinę posiada 5 parków krajobrazowych (za wyjątkiem PK Międzyrzecza Warty i Widawki oraz Przedborskiego PK). Poza tym, opracowane plany ochrony ma 5 parków: Międzyrzecza Warty i Widawki, Przedborski, Sulejowski, Wzniesień Łódzkich oraz Bolimowski.

W 2018 r. w regionie funkcjonowało 17 **obszarów chronionego krajobrazu** zajmujących łącznie 244 238,8 ha, co stanowiło 13,4% jego powierzchni⁵³. Były to: OChK Dolina Przysowy, OChK Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, OChK Doliny Bzury, OChK Bolimowsko-Radziejowski z doliną środkowej Rawki, Brąszewicki OChK, OChK Doliny Widawki, OChK Dolina Prosnego, OChK Górnej Rawki, OChK Mrogi i Mrożycy, Nadwarciański OChK, Puczniewski OChK, OChK Środkowej Grabi, Przedborski OChK, OChK Dolina Miazgi pod Andrespołem, OChK Doliny Wolbórki, OChK Dolina Chojnatki oraz Piliczański OChK. Obszary te obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz i zróżnicowane ekosystemy.

Podobną funkcję jak obszary chronionego krajobrazu pełnią **zespoły przyrodniczo-krajobrazowe**. W 2018 r. na terenie województwa znajdowało się 36 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, z których na szczególną uwagę zasługują: Dolina Grabi, Osjakowski oraz Wzgórza Ożarowskie, stanowiące łączniki w systemie obszarów chronionych województwa⁵⁴.

Stanowiska dokumentacyjne były reprezentowane przez 4 obiekty, których przedmiot ochrony stanowiły: skarpa zbiornika Jezioro w Siedlankowie, kamieniołom piaskowców żelazistych w Olewinie, odstonięcie geologiczne na skarpie doliny Mrożycy w Niesułkowie oraz podziemne wyrobisko pozostałe po eksploatacji piaskowców kwarcowych w obrębie skarpy skalnej Groty Nagórzyckie⁵⁵.

W 2018 r. ochroną prawną objęto 886 **użytków ekologicznych**⁵⁶, których przedmiotem ochrony były obiekty o powierzchni nieprzekraczającej 1,0 ha, tj.: torfowiska, mokradła, bagna, nieużytkowane pastwiska, oczka i zbiorniki wodne oraz koryta rzek. Do większych użytków należały: Na Murowańcu, Bronisławów, Nad Bugajem, Międzyrzecze Bzury i Łagiewniczanki, Rembieszów oraz odcinki rzek: Grabi, Wierznicy i Mazur.

Formą ochrony przyrody obejmującą pojedyncze elementy przyrody (drzewa, głązy, jaskinie) lub też obszary, na których znajdują się skupiska cennych obiektów (aleje drzew) są **pomniki przyrody**. W 2018 r. w województwie było 1 991⁵⁷ pomników przyrody.

Ważnym elementem dla zapewnienia łączności i spójności ekologicznej są **korytarze ekologiczne**. Celem wyznaczenia sieci korytarzy ekologicznych jest przeciwdziałanie izolacji najcenniejszych przyrodniczo obszarów przez umożliwienie migracji gatunków w skali kraju i Europy oraz ochrona i odbudowa bioróżnorodności.

Na terenie województwa występują korytarze ekologiczne⁵⁸:

- główne (międzynarodowe): Bory Stobrawskie - Lasy Przedborskie, Dolina Dolnej Pilicy, Dolina Drzewiczki, Lasy Przedborskie, Puszcza Świętokrzyska - Dolina Pilicy, Stawy Milickie - Bory Stobrawskie, Załęczański Łuk Warty,

⁵³ Opracowanie własne na podstawie obowiązujących aktów prawnych (z wyjątkiem 3 OChK: Bolimowsko-Radziejowski z doliną środkową Rawki, Dolina Przysowy oraz Doliny Bzury ustanowionych rozporządzeniami byłych wojewodów, obecnie częściowo leżących na terenie sąsiednich województw, których powierzchnię oszacowano z wykorzystaniem narzędzi GIS).

⁵⁴ Opracowanie własne na podstawie Rejestru Form Ochrony Przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018r.) – www.lodz.rdos.gov.pl

⁵⁵ j.w.

⁵⁶ Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody (stan na 21.06.2018r.)

⁵⁷ j.w.

⁵⁸ W 2012 r. opracowano mapę korytarzy ekologicznych (Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce, PAN), uwzględniającą korytarze główne (międzynarodowe) i uzupełniające (krajowe). Rolą korytarzy głównych jest zapewnienie łączności ekologicznej w skali całego kraju oraz włączenie obszaru Polski w paneuropejską sieć ekologiczną. Korytarze uzupełniające łączą obszary siedliskowe położone wewnątrz kraju z korytarzami głównymi oraz zapewniają wariantowość dróg przemieszczania się gatunków o znaczeniu krajowym.

Załęczański łuk Warty - Lasy Przedborskie. Przez korytarze te (za wyjątkiem Doliny Drzewiczki) przebiega oś korytarza ekologicznego o znaczeniu paneuropejskim;

- uzupełniające (krajowe): Dolina Bzury - Dolina Pilicy, Dolina Bzury - Neru, Dolina Górnej Prosnicy, Dolina Warty, Dolina Warty - Dolina Pilicy, Lasy Kaliskie i Sieradzkie, Lasy Łowickie - Puszcza Bolimowska.

Sieć Natura 2000 to odrębny system ochrony przyrody, którego głównymi celami są zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy, a także ochrona różnorodności biologicznej. Obecnie na terenie województwa znajduje się:

- 5 obszarów specjalnej ochrony ptaków (PLB100001 Pradolina Warszawsko-Berlińska, PLB300002 Dolina Środkowej Warty, PLB140003 Dolina Pilicy, PLB100002 Zbiornik Jeziorski, PLB100003 Doliny Przysowy i Słudwi)⁵⁹,
- 5 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (PLH100018 Cisy w Jasieniu, PLH140016 Dolina Dolnej Pilicy, PLH140044 Grabinka, PLH100022 Grądy nad Lindą, PLH100026 Lubiaszów w Puszczy Pilickiej)⁶⁰,
- 31 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (PLH100002 Dąbrowa Świetlista w Pernie, PLH100001 Dąbrowa Grotnicka, PLH100005 Niebieskie Źródła, PLH100004 Łąka w Bęczkowicach, PLH100007 Załęczański łuk Warty, PLH100003 Lasy Spalskie, PLH100008 Dolina Środkowej Pilicy, PLH100015 Dolina Rawki, PLH100019 Dąbrowy Świetliste koło Redzenia, PLH100025 Lipickie Mokradła, PLH100032 Silne Błota, PLH100029 Słone Łąki w Pełczyskach, PLH100033 Szczypiorniak i Kowaliki, PLH100034 Wola Cyrusowa, PLH100036 Święte Ługi, PLH100028 Polany Puszczy Bolimowskiej, PLH100017 Buczyzna

Janinowska, PLH100027 Dąbrowy w Marianku, PLH100020 Lasy Gorzkowickie, PLH100031 Wielkopole-Jodły pod Czartorią, PLH100030 Torfowiska Żytno-Ewina, PLH100023 Las Dębowiec, PLH100035 Łąki Ciebłowickie, PLH100021 Grabia, PLH100024 Lasy Smardzewickie, PLH100006 Pradolina Bzury-Neru, PLH100016 Buczyzna Gałkowska, PLH260015 Dolina Czarnej, PLH260004 Ostoja Przedborska, PLH260018 Dolina Górnej Pilicy, PLH100037 Torfowiska nad Prosną)⁶¹.

Obszary Natura 2000 łącznie zajmują powierzchnię 93 925,56 ha⁶², co stanowi 5,2% powierzchni województwa (obszary specjalnej ochrony ptaków 40 236,73 ha; specjalne obszary ochrony siedlisk 4 083,9 ha; obszary mające znaczenie dla Wspólnoty 49 604,93 ha). W 2018 r. zatwierdzone plany zadań ochronnych miało 17 obszarów Natura 2000⁶³.

Podsumowując należy stwierdzić, że pomimo podjętych działań w zakresie ochrony przyrody nadal istotnymi problemami województwa pozostają:

- jeden z najniższych w Polsce udział powierzchni obszarów prawnie chronionych (19,7%), który od 2004 r. wzrósł jedynie o 3,3%,
- niespójny system obszarów chronionych, który nadal nie odgrywa kluczowej roli w kształtowaniu zarówno regionalnych, jak ponadregionalnych powiązań przyrodniczych,
- zagrożenie dla zachowania bioróżnorodności regionu wynikające m.in. z: najniższej w kraju lesistości, dominacji monokultur sosnowych oraz występowania gatunków inwazyjnych,
- brak kompleksowych opracowań z zakresu bioróżnorodności oraz waloryzacji krajobrazu. Szansą na wzmocnienie ochrony przyrody i poprawę bioróżnorodności jest:
- skuteczniejsze obejmowanie ochroną prawną obszarów o najwyższych walorach przyrodniczo – krajobrazowych powiązane z opracowaniem ekspertyz przyrodniczo-krajobrazowych dla tych obszarów.

⁵⁹ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. ws. obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz.U.R.P. Nr 25 z dnia 4 lutego 2011 r., poz. 133), za wyjątkiem obszaru Doliny Przysowy i Słudwi PLB100003, który został powołany Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 29 marca 2012 r. zmieniającym rozporządzenie ws. obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz.U.R.P. z dnia 30 marca 2012 r., poz. 358).

⁶⁰ Opracowanie własne na podstawie informacji RDOŚ Łódź (stan na 21.06.2018 r.).

⁶¹ j.w.

⁶² Powierzchnia zdublowana.

⁶³ Opracowanie własne na podstawie informacji RDOŚ Łódź (stan na 21.06.2018 r.).

Rys. 142. Korytarze ekologiczne w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego)

KORYTARZE EKOLOGICZNE

- GŁÓWNE (MIĘDZYNARODOWE)
- UZUPEŁNIAJĄCE (KRAJOWE)
- STANOWIĄCE OŚ KORYTARZA EKOLOGICZNEGO O ZNACZENIU PANEUROPEJSKIM

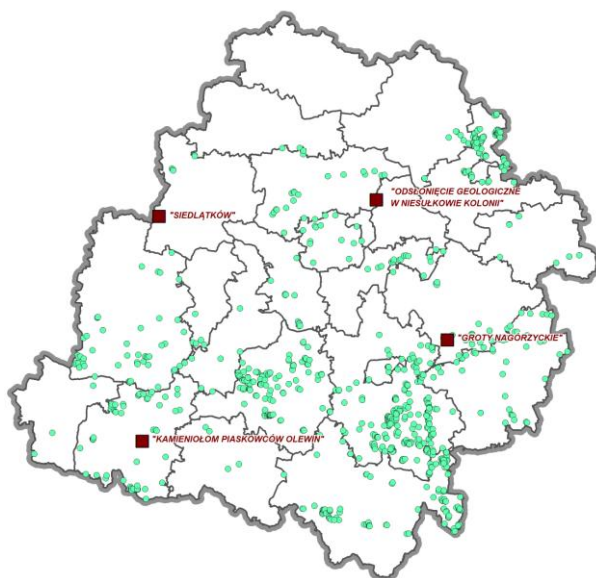
Rys. 143. Istniejące obszary NATURA 2000 w województwie łódzkim w 2018 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie CRFOP)

OBSZARY NATURA 2000

- OBSZARY SPECJALNEJ OCHRONY PTAKÓW
- SPECJALNE OBSZARY OCHRONY SIEDLISK
- OBSZARY MAJĄCE ZNACZENIE DLA WSPÓLNOTY

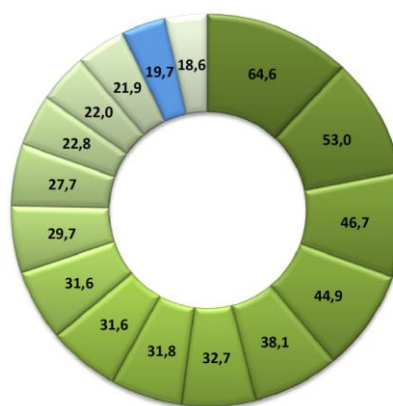
Rys. 144. Istniejące użytki ekologiczne i stanowiska dokumentacyjne w województwie łódzkim w 2018 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie CRFOP)

■ UŻYTKI EKOLOGICZNE

■ STANOWISKA DOKUMENTACYJNE

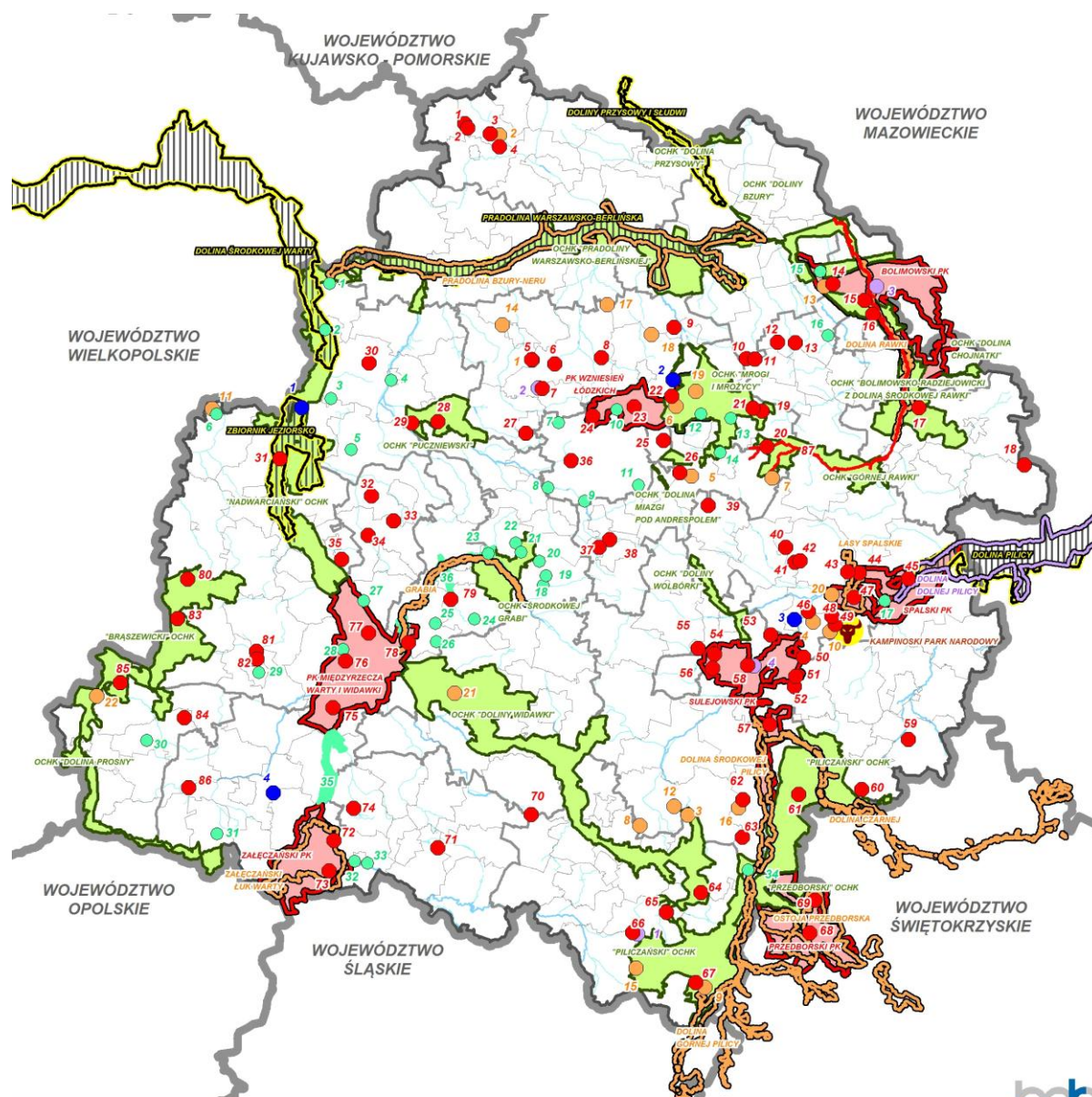
Rys. 145. Udział powierzchni obszarów chronionych w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

■ ŚWIĘTOKRZYSKIE	■ PODLASKIE
■ MAŁOPOLSKIE	■ MAZOWIECKIE
■ WARMIŃSKO-MAZURSKIE	■ OPOLSKIE
■ PODKARPACKIE	■ LUBELSKIE
■ LUBUSKIE	■ ŚLĄSKIE
■ POMORSKIE	■ ZACHODNIOPOMORSKIE
■ KUJAWSKO-POMORSKIE	■ ŁÓDZKIE
■ WIELKOPOLSKIE	■ DOLNOŚLĄSKIE

Rys. 146. Istniejące wybrane formy ochrony przyrody w województwie łódzkim w 2018 r. (Źródło: BPPWł, BDOT, CRFOP)

	PARK NARODOWY
	REZERWATY PRZYRODY
	PARKI KRAJOBRAZOWE
	OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU
	ZESPÓŁ PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE
	STANOWISKA DOKUMENTACYJNE
	OBSZARY SPECJALNEJ OCHRONY PTAKÓW
	SPECJALNE OBSZARY OCHRONY SIEDLISK
	OBSZARY MAJĄCE ZNACZENIE DLA WSPÓLNOTY

REZERWATY PRZYRODY

1. OSTROWY
2. OSTROWY-BAZANTARNIA
3. DĄBOWA ŚWIEŁISTA
4. PEKINA
5. DĄBOWA GROTHICA
6. CIOSNY
7. GRADY NAD LUDĄ
8. GRADY NAD MUCZANĄ
9. ZABRZEŻE
10. KWAŚNA SZCZECINA
11. BUKOWIEC
12. ŻRÓDŁA BOROWIKI
13. UROCZYSKO BAZANTARNIA
14. POLANA RYBACZA
15. KOPANICA
16. RUDA CHLEBACZ
17. BABSK
18. TREBACZEWE
19. ŻYMA WODA
20. POPIEN
21. DOLISKA
22. PAROWY JANNIKOWSKI
23. STRUGI WÓJEWSKIE
24. LAS ŁĄGIEWNIC
25. WĄCZYŃ
26. GĄŁKOW
27. TOROWSKO RABIEŃ
28. JEJOLY LESNICKIE
29. MIANÓW
30. NAPOLEONÓW
31. JEZIORSKO
32. JAMNO
33. WÓLSI AWICF

34. JABLECZNIK
35. POŁBORU
36. POLESIE
37. MOLENDRA
38. WOLBORRA
39. ŁAZÓW
40. MAŁECZ
41. KRUSZEWIEC
42. STARODRZEW
43. LUBOCHNIANSKI
44. GAC SPALSKA
45. KONECNA
46. ZADŁOWICE
47. NIEBIESKIE ŹRÓDŁA
48. SPALA
49. ŚLUGOCICE
50. JELEN
51. TWARDA
52. GAIK
53. BŁOGIE
54. CZARNY ŁUG
55. MESZCZE
56. DEBY W MESZCZAK
57. LAS JABŁONOWY
58. JAWKA
59. LUBIASZÓW
60. BIAŁACÓW
61. JODŁY SIELECKIE
62. DIABŁA GÓRA
63. WIELKOPOLSKA
64. GÓRA CHFIŁO

30. KOBILE WIELKIE
31. JASIEŃ
32. DEBOWIEC
33. CZARNA RÓŻGA
34. PIŚKORZENIEC
35. ŁUSZCZANOWICE
36. MUROWANIEC
37. DĄBROWA
38. W NIŻANKOWICACH
39. WEŻE
40. MOKRY LAS
41. HODŁA
42. WIRNICA
43. KORZEN
44. GRABICA
45. JODŁY ŁASKIE
46. IM. STANISŁAWA KOSTKI
WYSZYŃSKIEGO
47. WYBITEGHO LEŚNIKA
48. WIEŻA
49. NOWA WIEŚ
50. PAZA
51. JĄZWINY
52. RYS
53. DŁUGOSZ KROŹEWSKI
W WIEGLEWICACH
54. ŁASEK KUROWSKI
55. RAWKA

ZESPOŁY PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE

1. ZABYTOKI PARK
PODWORSKI
W CZEPOWIE DOLNYM
2. UROCZYSTO ZIELEN
3. NIEMYSZ
4. PODBIEBICKI
5. PARK ZADZIM
6. LIPKOWIE BŁOTA
7. DOLINA SOKOLÓW
8. MIEDZYSZCZA IZBA
I DOBRZYŃSKY
9. RUDA WILLOWA
10. SUCHA DOLINA
11. W MOSKOWIE
12. ZRODŁA NERU
13. GÓRNA MIROZYCA
14. DOLINA MIROGI
14. ROCHNA
15. NIEBOROW
16. ZWIERZYNIEC KROLEWSKI
17. SKARPA JURAJSKA
18. BORKOWIE
19. DĄBRÓWKA I
20. DĄBRÓWA I
21. DOBRÓN
22. MOGIŁNO
23. DOLINA GRABI
24. ZABYTOKI PARK
W BUCZKU
25. SEDZIEJOWICE
26. LUCIEJÓW
27. STRĘPA ZAWĘDZOWA
DOLINA RZĘKI WARTY

28. GÓRY WAPIENNE
  29. PARKI ZŁOCZEWSKIE
  30. PARK ZABYTKOWY
W M. SOKOLNIKU
  31. WZGÓRZA OZAROWSKIE
  32. RENESANSOWE ZAŁOŻENIA
PALAZO-WO-PARKOWE
W DZIAŁOSZYNY
  33. DZIAŁOSZYŃSKI
  34. MAJOWA GÓRA
  35. OSJAKOWSKI
  36. DOLINA GRABI
- STANOWISKA
DOKUMENTACYJNE
1. SIEDŁAKÓW
  2. ODSŁONIĘCIE GEOLOGICZNE
W NIEŚKURKOWIE KOŁON
  3. GROTY NA GÓRZYSZKIE
  4. KAMIENIOLÓW PIAŠKOWY
OLEWIN
- SPECJALNE OBSZARY
OCHRONY ŚIEDŁISK
1. CISY W JASIEŃNIE
  2. GRADY NA LINDA
  3. GRABINKA
  4. LUBIASZÓW W PUSZCZY
PILIKIEW

OBSZARY MAJĄCE

- ZNACZENIE DLA WSPÓLNOTY**
1. DABROWA GROTNICKA
  2. DABROWA ŚWIELISTE
  3. WIERNIE
  4. ŁĄKA W BĄCZKOWICACH
  5. HIEBESKIE ŹRÓDŁO
  6. BUCZYNA GĄŁKOWICKA
  7. BUCZYNA JANINOWSKA
  8. DABROWY ŚWIELISTE
KÓŁ REDZINA
  9. ŁASY GORZKOWICKIE
  - 9 LAS DEBOWIEC
  - 10 LASY ŚMARDZEWICKIE
  - 11 ŁĘKIE MOSKARDA
  - 12 DABROWY W MARUJARU
  - 13 POLANY PUSZYCY
BOLIMOWSKIEJ
  - 14 SŁONE ŁĄKI W PIELĘGASZU
  - 15 DĄBOWY W ZYNO - EWYNI
  - 16 WIELKOPOLIE - JODŁY
POD CZARTÓRA
  - 17 SILNE BŁOTO
  - 18 SZCZEPYŃSKIE KOWALKI
  - 19 WOLA CIERBOWA
  - 20 ŁĄKI CIEBOWSKIE
  - 21 ŚWIĘTE ŁUGI
  - 22 TORFOWISKA NAD PRAGĄ

[illegible]

Zagrożenia

- Hałas

W województwie na poziom **hałasu** wpływ ma przede wszystkim natężenie ruchu samochodowego. W 2016 r. region zajmował 6. miejsce w kraju pod względem liczby użytkowanych pojazdów (1 919 517, Polska 28 601 037) oraz dynamiki wzrostu liczby użytkowanych pojazdów w latach 2004 – 2016 (wzrost o 762 258, Polska 11 899 966). W 2016 r. w 17 miastach regionu skontrolowano 70,0 km dróg, przy średnim natężeniu ruchu ponad 549 pojazdów na 1h, i zanotowano przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu na poziomie: 0,1 – 5 dB dla 40,0 km dróg, 5 – 10 dB dla 16,1 km dróg, 10 – 15 dB dla 13,7 km dróg.

Na poprawę klimatu akustycznego i zapewnienie jak najlepszego stanu akustycznego środowiska na terenach zagrożonych ponadnormatywnym hałasem wpływ miały działania naprawcze zrealizowane w ramach programu ochrony środowiska przed hałasem⁶⁴, w tym ustanowienie obszarów ograniczonego użytkowania i budowa ekranów akustycznych. W latach 2009 – 2012 w regionie nastąpił ponad 100-krotny wzrost długości ekranów akustycznych do 158 tys. mb. Na obniżenie poziomu hałasu komunikacyjnego wpływ miała także budowa obwodnic miast (Kutno, Rawa Maz., Krośniewice, Opoczno, Pabianice, Sieradz, Bełchatów, Wieluń) oraz modernizacja nawierzchni dróg.

Oprócz hałasu drogowego lokalnie odczuwalny jest również hałas pochodzenia kolejowego oraz lotniczego w sąsiedztwie lądowisk cywilnych i wojskowych w Łodzi, Łasku, Leżnicy k/Łęczycy i Glinniku k/Tomaszowa Maz. Wokół lotnisk istnieją specjalne strefy ograniczonego użytkowania.

- Promieniowanie elektromagnetyczne PEM

Obecnie zasadniczym źródłem **promieniowania elektromagnetycznego** w regionie jest infrastruktura elektroenergetyczna, a także instalacje elektryczne odbiorcze. Źródła podstawowe wytwarzające pole elektromagnetyczne (o częstotliwości od 3 MHz do 300 000 MHz) to głównie obiekty nadawcze RTV, łączność radiowa, radiotelefony oraz stacje bazowe telefonii komórkowych i urządzenia radarowe. W 2016 r. liczba stacji bazowych telefonii GSM w województwie wynosiła ponad 10 000 stacji oraz 33 naziemnych nadajników telewizyjnych i 50 radiowych (ok. 1 000 stacji i 40 nadajników w 2006 r.). Główne stacje i maszty nadawcze RTV znajdują się w: Łodzi, Łowiczu, Tomaszowie Maz., Zadzimiu, Bełchatowie, Grabicy. Największe koncentracje stacji bazowych telefonii komórkowej znajdują się m.in. w: Łodzi, Tomaszowie Maz., Piotrkowie Tryb., Bełchatowie, Sieradzu i Zgierzu. Średnia wartość natężenia składowej elektrycznej wynosiła w regionie od 0,19 V/m do 0,43 V/m (wartość dopuszczalna 7 V/m). Badania nie wykazały przekroczeń dopuszczalnych wartości natężenia PEM w żadnym z 45 badanych punktów.

- Awarie

W 2018 r. w województwie istniało 7 zakładów o dużym i 22 o zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii oraz 56 zakładów, w których substancje niebezpieczne mogą spowodować wystąpienie **awarii**. Poza tym, także transport, załadunek i rozładunek materiałów niebezpiecznych stanowi zagrożenie dla środowiska. Zasadniczym elementem bezpieczeństwa jest przystosowanie dróg do przewozu materiałów niebezpiecznych oraz stworzenie parkingów dla pojazdów je przewożących. W regionie wyznaczone są trasy przewozu materiałów i ładunków niebezpiecznych (drogi i linie kolejowe). W latach 2010 – 2016 miało miejsce 16 zdarzeń w transporcie drogowym i kolejowym z udziałem materiałów niebezpiecznych. Transport gazu i paliw płynnych prowadzony jest rurociągami gazowymi i paliwowymi.

⁶⁴ Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż dróg krajowych i ekspresowych z terenu województwa łódzkiego, których eksploatacja spowodowała negatywne oddziaływanie akustyczne, tj. przekroczone zostały dopuszczalne poziomy hałasu, określone wskaźnikiem hałasu L_{DWN} i L_N na lata 2009 – 2014, przyjęty przez Sejmik Województwa łódzkiego Uchwałą Nr LVIII/1583/10 z dnia 29 czerwca 2010 r.

- Ruchy masowe ziemi

Nieznacznym zagrożeniem w skali regionu są **osuwiska, tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi i obszary predysponowane do występowania ruchów masowych ziemi**. Często powstają one na stokach podcinanych przez wody płynące lub są to osuwające się skarpy na zboczach przy dużych zbiornikach wodnych. W regionie zidentyfikowano 31 istniejących osuwisk, zlokalizowanych w powiatach: poddębickim (3), sieradzkim (1), łaskim (1), bełchatowskim (4), tomaszowskim (16), skierniewickim (6), 165 terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi w powiatach: skierniewickim (67), rawskim (72), tomaszowskim (26) oraz 22 obszary predysponowane do wystąpienia ruchów masowych. Cztery obszary predysponowane do wystąpienia ruchów masowych znajdują się w okolicach Zbiornika Jeziorsko, natomiast pozostałe obszary (skarpy i zbocza) zlokalizowane są w dolinach rzek: Bzury, Czarnawki, Mrogi, Rawki, Wolbórki, Bieliny, Piasecznicy, Pilicy, Warty oraz w okolicach Zbiornika Sulejowskiego⁶⁵.

- Powodzie

Na terenie województwa zidentyfikowano **zagrożenie powodziowe** o różnym prawdopodobieństwie pojawienia się wylewów wód i wyznaczono wiele stref z zagrożoną zabudową mieszkaniową, przemysłową i lotniczą zarówno istniejącą, jak i planowaną. Na podstawie mapy zagrożenia powodziowego oraz studium ochrony przeciwpowodziowej ustalono, że na terenie województwa łódzkiego występuje częściowo obszar szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. a) ustawy Prawo wodne, tj. obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat ($p=1\%$); częściowo obszar szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. b) ustawy Prawo

wodne, tj. obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat ($p=10\%$) oraz częściowo obszar szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. c) ustawy Prawo wodne, tj. obszar między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano wał przeciwpowodziowy. Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują zakazy wynikające z ustawy Prawo wodne. Dodatkowo, zgodnie z mapą zagrożenia powodziowego ustalono, że na terenie województwa łódzkiego występuje również obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat ($p=0,2\%$) oraz obszar narażony na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego. Duże zagrożenie powodziowe pojawia się na rzekach m.in.: Warcie, Pilicy i Bzurze. Zgodnie z zapisami ustawy Prawo wodne w ramach wstępnej oceny ryzyka powodziowego wyznaczone zostały obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi, na których istnieje znaczące ryzyko powodzi lub jest prawdopodobne wystąpienie znaczącego ryzyka powodzi. Dla tych obszarów sporządzono mapy zagrożenia powodziowego oraz mapy ryzyka powodziowego, na których zostały przedstawione m.in. obszary szczególnego zagrożenia powodzią. W granicach województwa łódzkiego w I cyklu planistycznym sporządzone zostały mapy zagrożenia powodziowego oraz mapy ryzyka powodziowego dla rzek: Warta (0-795 km), Radomka (0-5 km), Liswarta (0-85 km), Widawka (0-41 km), Grabia (0-63 km), Nieciecz (0-35 km), Ner (0-114 km), Prosna (0-208 km) i Trojanówka (0-30 km), Swędrnia (0-40 km), Bzura (48-174km), Rawka (0-78km), Pilica (92,5-248km), Wolbórka (0-10km). Ponadto opracowane zostały studia ochrony przeciwpowodziowej dla rzek lub ich odcinków⁶⁶: Myja (0 27,5 km), Oleśnica (0-37,5 km), Pisza (0-20 km), Radomka (5-11 km), Widawka (41-99 km), Żeglina (0-32,2 km), Skierniewka (0-57km), Rawka (78-93km), Ochnia (0-37km), Mroga

⁶⁵ Na podstawie Przeglądowej mapy osuwisk i obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych w skali 1 : 50 000 w ramach projektu Systemu Osłony Przeciwośuwiskowej (SOP) oraz danych zebranych w rejestrach starostw powiatowych.

⁶⁶ Wg informacji pozyskanych z RZGW istnieje możliwość wystąpienia rozbieżności kilometrażu rzek i ich odcinków pomiędzy mapami zagrożenia i ryzyka powodziowego a studiami ochrony przeciwpowodziowej.

(0-66km), Piasecznica (0-26km), Czarna Bielina (0-26km), Mogielanka (fragmenty w km: 35-36, 39-40), Łuciąża (0-50km), Drzewiczka (24-67km), Czarna Maleniecka (0-28km), Czarna Włoszczowska (fragment strefy w km: 24-32), Skrwa Lewa (fragmenty strefy w 38,5 – 43 km). Studia ochrony przeciwpowodziowej zachowują ważność do czasu przekazania organom, o których mowa w art. 171 ust. 4 pkt 7–9 ustawy Prawo wodne, map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego dla tych odcinków rzek. Dodatkowo dla rzek: Pisia (0-18 km), Kocinka (0-35 km), Oleśnica (0-40 km), Pyszna (0-24 km), Tymianka (0-9 km), Żeglina (0-28 km), Myja (0-15 km), Pichna (0-32 km), Urszulinka (0-11 km), Dopływ spod Karnic (0-10 km), Jasień (0-6 km), Olechówka (0-12 km), Łódka (0-8 km), Jasieniec (0-8 km), Bełdówka (0-29 km), Gnida (Nida) (0-24 km), Teleszyna (0-53 km), Rgilewka (0-34 km), Skierniewka (0-59km), Rawka(78-93km), Ochnia (0-47km), Mroga (0-62km), Pilica (278-325km), Piasecznica (0-25km), Wolbórka (10-46km), Czarna Bielina (0-24km), Mogielanka (0-41km), Łuciąża (0-49km), Drzewiczka (0-88km), Czarna Maleniecka (0-84km), Czarna Włoszczowska (0-43km), Skrwa Lewa (0-42km), zgodnie z wykazem obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego, zostały zakwalifikowane w ramach wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) do opracowania map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego w II cyklu planistycznym. Region charakteryzują powódzie roztopowe oraz powódzie opadowe. Problemem jest mała zdolność retencyjna większości zlewni cząstkowych, z których wody odpływają stosunkowo szybko do największych rzek, wywołując stany powodziowe. Według danych z Projektu ISOK⁶⁷ oraz studiów ochrony przeciwpowodziowej obszary szczególnego zagrożenia powodzią w regionie stanowią od 1,46% (P=10%) do 3,10% (P=1%)⁶⁸ powierzchni województwa. Problem z zagrożeniem powodzią

dotyczy od 50,3% (89) do 66,6% (118) gmin województwa, w zależności od wielkości zalewu. W najwyższym stopniu problem zagrożenia powodziowego dotyczy 14 gmin regionu. Są to miasta: Łowicz, Łęczyca, Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, oraz gminy wiejskie: Krzyżanów, Góra Świętej Małgorzaty, Sieradz, Gidle, Nowa Brzeźnica, Bielawy, Zapolice, Radomsko, Sędziejowice i Świnice Warckie, gdzie procent powierzchni gminy zajętej pod obszary szczególnego zagrożenia powodzią wodą 100-letnią wynosi od 10,26% do 19,97%. Łączna powierzchnia obszarów zurbanizowanych zlokalizowanych w obszarach szczególnego zagrożenia powodzią wynosi: ok. 448,8 ha dla wody występującej raz na 500 lat, 440,3 ha dla wody występującej raz na 100 lat oraz 132,9 ha dla wody o prawdopodobieństwie wystąpienia raz na 10 lat. W przypadku zabudowy planowanej⁶⁹ wartości te wynoszą odpowiednio: 2 684,1 ha, 3 535,7 ha oraz 1 251,0 ha. Poza tym, w planach zarządzania ryzykiem powodziowym⁷⁰ wskazano 3 gminy, gdzie poziom ryzyka powodziowego jest umiarkowany (m.gm. Sulejów, gminy wiejskie: Łowicz, Inowłódz) i 6 gmin, gdzie ten poziom jest wysoki (m.gm. Uniejów, gm. Sieradz, m. Sieradz, m. Ozorków, m. Łowicz, m. Tomaszów Mazowiecki). Ponadto Działoszyn i m.gm. Warta uznano za obszar problemowy o największym ryzyku powodziowym (tzw. HOT-SPOT). Wskazuje to na konieczność podjęcia działań ochronnych dla istniejącego zainwestowania oraz zmiany polityk rozwoju przestrzennego gmin odnoszących się do zainwestowania docelowego wskazanego w dokumentach planistycznych na poziomie lokalnym. Uwzględniając specyfikę regionu wodnego Warty i środkowej Wisły oraz zidentyfikowane obszary szczególnie narażone na ryzyko powodzi dla obszaru województwa określono działania służące minimalizacji skutków powodzi zawarte w dwóch Planach Zarządzania Ryzykiem Powodziowym: dla Obszaru Dorzecza

⁶⁷ Projekt ISOK realizowany przez KZGW w Warszawie (2015 r.)

⁶⁸ P=0,2% - prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi niskie, raz na 500 lat, P=1% - prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi średnie, raz na 100 lat, P=10% - prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi wysokie, raz na 10 lat

⁶⁹ Powierzchnia zabudowy planowanej została oszacowana na podstawie obowiązujących studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, nie są to tereny planowane do zabudowy w „Planie...”.

⁷⁰ Na podstawie: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły.

Wisły i dla Obszaru Dorzecza Odry⁷¹ oraz w Planach Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzecza Wisły i na Obszarze Dorzecza Odry. Są to zadania dotyczące m.in.: analizy zwiększania retencji na terenach zurbanizowanych, możliwości likwidacji/zmiany funkcji oraz modernizacji obiektów zagrażających środowisku w przypadku powodzi, możliwości stosowania mobilnych systemów ochrony przed powodzią, stanu technicznego istniejących systemów melioracji, możliwości zwiększenia retencji na terenach leśnych, rolniczych i zurbanizowanych, budowy dużych zbiorników retencyjnych, makroniwelacji i rekultywacji zbiorników wodnych, modernizacji wałów, renaturyzacji i regulacji rzek, remontów budowli hydrotechnicznych. Poza tym, w zaktualizowanych Planach Gospodarowania Wodami zaplanowano inwestycje mające służyć zwiększeniu ilości i poprawie jakości wód tj. makroniwelacje, rekultywacje, udrażnianie zbiorników, zwiększanie przepustowości, regulacje i odmulanie koryt rzek.

- Zmiany klimatu

Zmiany klimatu są zjawiskiem obserwowanym od wielu lat. Przewidywany dalszy wzrost średniej rocznej temperatury powietrza, w regionie łódzkim może skutkować wzrostem temperatury o 0,6 - 0,8°C w północnej części i o 0,7 - 0,9°C w południowej części województwa. Spodziewać się można również **zmian rozkładu opadów**: wzrostu na poziomie ok. 5,0% w południowej i centralnej części regionu oraz spadku na poziomie 5,0% we wschodniej jego części i 3,0% na pozostałym obszarze. Efektem zmian klimatu są m.in.: strefa niskich opadów (poniżej 400 mm na rok) obejmująca północny fragment województwa, strefa o wysokim niedoborze wód zidentyfikowana w pasie północnym oraz strefa bardzo silnego pustynnienia w północno-zachodniej części regionu. Pozostały obszar województwa zagrożony jest silnym **pustynnieniem**. Konsekwencją tych zjawisk jest brak odpowiedniego nawodnienia gleb, zmniejszenie

przepływów w małych rzekach i ciekach wraz z ich zanikiem, nieurodzaj, trudności w rozwoju rolnictwa oraz ubożenie szaty roślinnej i zmiany typów ekosystemów na bardziej uproszczone. W ostatnich latach obserwuje się również nasilenie zjawisk ekstremalnych tj. **występowanie deszczy nawaalnych i silnych wiatrów**. Skutki deszczy nawaalnych są najbardziej odczuwalne w ośrodkach miejskich, które ze względu na duże powierzchnie zabudowane uniemożliwiające infiltrację nadmiaru wody i często niedrożne systemy kanalizacji, są narażone na podtopienia. Jednocześnie na obszarach wiejskich silne wiatry stają się przyczyną uszkodzeń budynków mieszkalnych i napowietrznych elementów infrastrukturalnych.

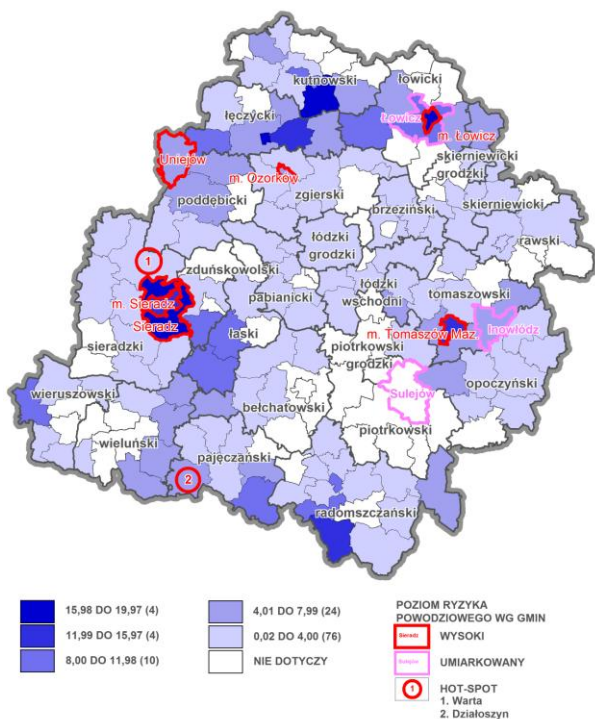
Reasumując należy stwierdzić, że w regionie występują zjawiska mające negatywny wpływ na jakość środowiska. Ich obecność może, w przypadku braku podjęcia działań zapobiegawczych bądź naprawczych, wygenerować koszty związane z likwidacją skutków powstałych zagrożeń i ograniczać rozwój regionu. Do najważniejszych zagrożeń należą:

- zmiany klimatu, których efektem są m.in. strefy niskich opadów, deficytu wód i pustynnienia, co powoduje problemy z rozwojem rolnictwa oraz degradacją ekosystemów wodnych, leśnych i łąkowych,
- zagrożenie powodziowe obejmujące istniejące oraz planowane tereny zurbanizowane,
- znaczna liczba zakładów przechowujących substancje niebezpieczne tworzących potencjalne ryzyko awarii trudnej do likwidacji,
- stopniowa degradacja klimatu akustycznego, zwłaszcza w centrach większych miast, co przede wszystkim wynika ze wzrostu natężenia ruchu komunikacyjnego.

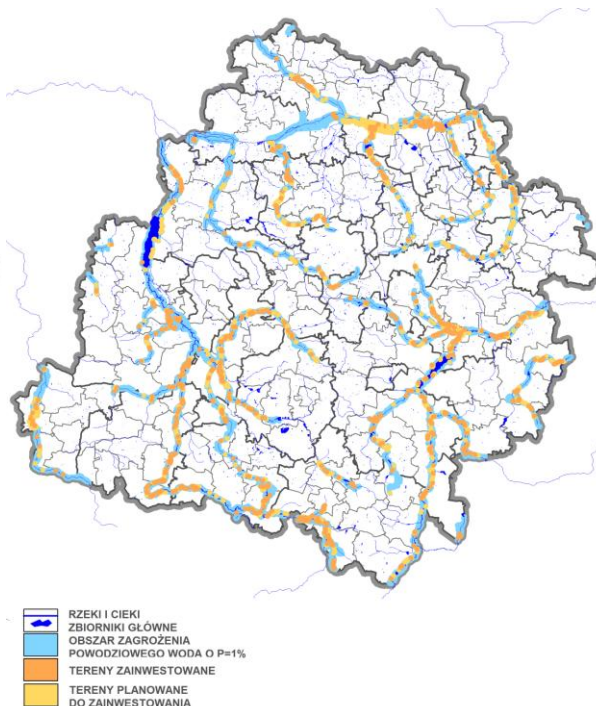
Ponadto, zagrożeniami mogących mieć wpływ na środowisko i jakość życia są: promieniowanie elektromagnetyczne w najbliższym sąsiedztwie emitora, istniejące osuwiska, obszary predysponowane do występowania ruchów masowych ziemi oraz tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi.

⁷¹ W ramach Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym: dla obszaru dorzecza Wisły i dla obszaru dorzecza Odry zidentyfikowano działania strategiczne techniczne i nietechniczne planowane do wdrożenia w I cyklu planistycznym (lata 2016-2021) oraz działania buforowe, których realizacja może rozpocząć się w I cyklu planistycznym.

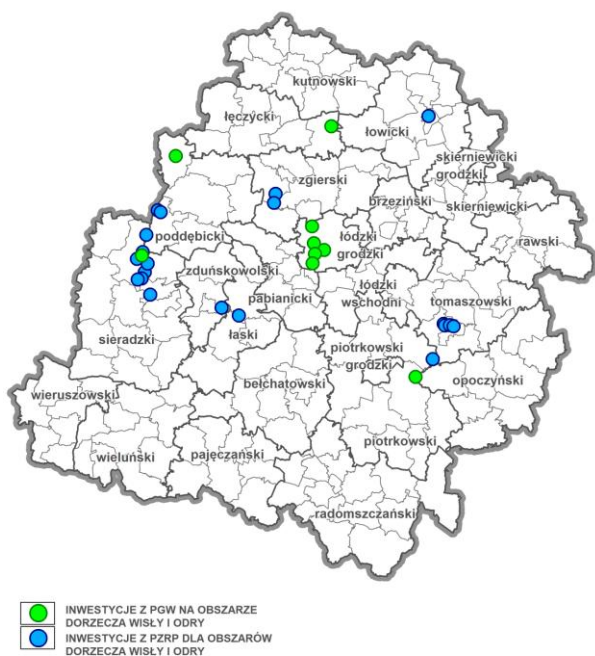
Rys. 148. Udział obszarów zagrożenia powodziowego w powierzchni gmin [%] (Źródło: Opracowanie własne BPPWŁ)

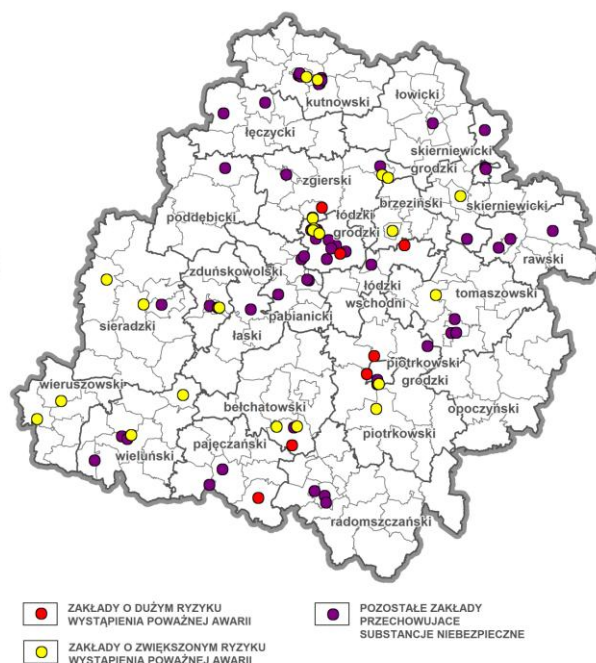
Rys. 149. Istniejące i planowane zainwestowanie na terenach powodziowych (Źródło: Opracowanie własne BPPWŁ)

Rys. 150. Inwestycje w zabezpieczenie przeciwpowodziowe w województwie łódzkim (Źródło: KZGW)

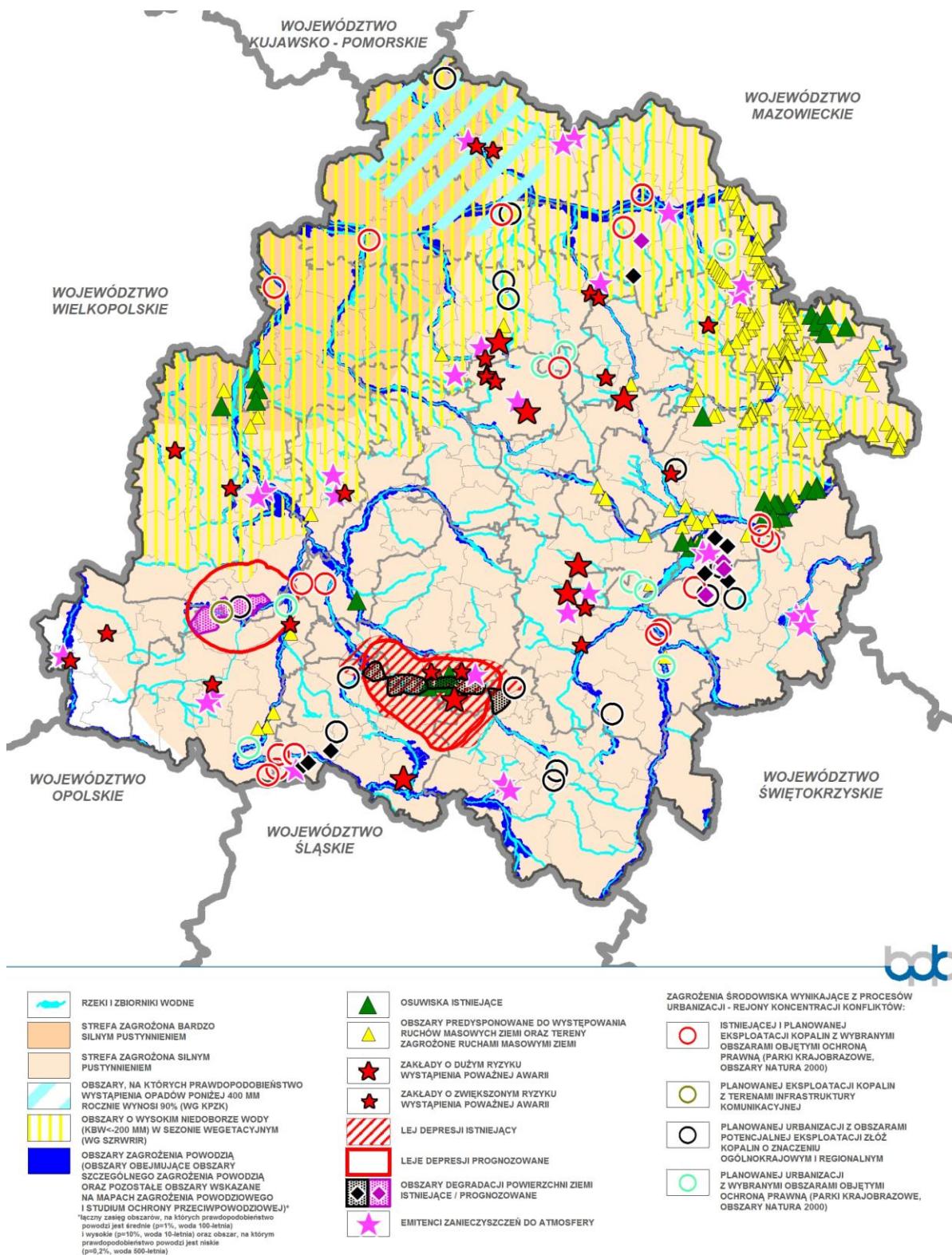
Rys. 151. Zagrożenie awariami w województwie łódzkim w 2016 r. (Źródło: KW PSP)

Rys. 152. Zagrożenia i konflikty środowiska w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ, KWPS, RZGW, KPZK, ISOK, KWB Bełchatów, Starostwa Powiatowe)

1.5. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Zasoby i wartości

Województwo łódzkie jest obszarem zróżnicowanym pod względem historycznych tradycji oraz materialnej i niematerialnej spuścizny kulturowej, i obejmuje swoim zasięgiem kilka historycznych jednostek administracyjnych tzw. Polski Środkowej. Zasadniczy zrąb jego terytorium stanowią ziemie: łęczycka i sieradzka z Wieluńskiem, część ziemi rawskiej z Księstwem łowickim, a także Opoczyńskie. Najpełniejszy obraz ilości i rodzaju materialnego dziedzictwa regionu daje wojewódzka ewidencja zabytków (WEZ), której zasób wg stanu z 2015 r. liczył 6 747 pozycji⁷², z czego 37,7% stanowiły obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków.

- Zabytkowe układy przestrzenne

Spśród niemal 100 jednostek osadniczych o potwierdzonym rodowodzie miejskim najcenniejsze **układy urbanistyczne** mają miasta o genezie średniowiecznej (78)⁷³. Poza Łodzią, wyróżniają się: Łęczyca, Łowicz, Piotrków Trybunalski i Sieradz, prezentujące model układu szachownicowego, oraz Wieluń, wyjątkowy w skali regionu przykład założenia opartego na schemacie wrzecionowatym. O ich wysokiej wartości stanowią dobrze zachowane rozplanowania przestrzenne wypełnione zabytkową strukturą, a także atrybuty m.in. w postaci murów miejskich. Wśród pozostałych miast o najstarszej genezie wysokimi walorami odznaczają się: Inowłódz, Kutno, Opoczno, Pabianice, Pajęczno, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Uniejów, Warta, Wieruszów, Wolbórz, Zgierz. Wartościowe zespoły budowlane zawierają także: Biała Rawska, Bolesławiec, Przedbórz, Szadek, Żłoczew i Żarnów, a wyjątkowy charakter wynikający z wielokulturowych tradycji XIX-wiecznych posiada Ozorków, Tomaszów Mazowiecki i Żelów.

W regionie zachowały się również przykłady cennych **założeń ruralistycznych**, spośród których wyróżniają się: Nowosolna (z unikatowym na skalę europejską radialnym układem przestrzennym), Spycimierz (średniowieczna wielodrożnica), Żłaków Kościelny (średniowieczna owalnica) z zespołem kościoła i mini skansenem budownictwa księżackiego (w organizacji), Żłaków Borowy (XIX w. liniowa jednorzędówka) z zachowaną tradycyjną zabudową drewnianą oraz Chróścin, a także Chełmo m.in. z reliktnymi grodu obronnego.

Szczególnymi walorami krajobrazowo-kulturowymi odznaczają ponadto: Bąkowa Góra i Majkowice z pozostałościami założeń obronnych, Gidle i Poświętne z cennymi zespołami klasztornymi oraz Spała m.in. z myśliwską rezydencją carską.

W zróżnicowanym krajobrazie kulturowym województwa wyróżniono 72 ośrodki tworzące **sieć unikatowych ośrodków historycznych**. Są to:

- 1 ośrodek o randze europejskiej: Łódź;
- 6 ośrodków o randze krajowej: Łowicz, Łęczyca, Nowosolna, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Wieluń;
- 11 ośrodków o randze regionalnej: Kutno, Opoczno, Pabianice, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Uniejów, Wieruszów, Wolbórz, Zgierz;
- 54 ośrodki o randze lokalnej: Aleksandrów Łódzki, Bąkowa Góra, Bełchatów, Biała Rawska, Będków, Białaczów, Błaszki, Bolesławiec, Bolimów, Brzeziny, Burzenin, Chełmo, Chróścin, Drzewica, Działoszyn, Gidle, Głowno, Gorzkowice, Grabów, Inowłódz, Kamieńsk, Kiernoza, Konstantynów Łódzki, Krośniewice, Łask, Łubnice, Majkowice, Mieszkowice, Oporów, Osjaków, Ozorków, Pajęczno, Parzęczew, Piątek, Poddębice, Poświętne-Studzianna, Przedbórz, Rozprza, Spała, Spycimierz, Stryków, Sulejów, Szadek, Tuszyń, Warta, Zduny, Zduńska Wola, Żelów, Żłaków Borowy, Żłaków Kościelny, Żłoczew, Żarnów, Żychlin, Żytno.

⁷² Dane ŁWKZ – stan na 25.11.2015 r.

⁷³ 49 znalazło się w postulowanej sieci najcenniejszych ośrodków w Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami na lata 2016-2019.

- *Elementy regionalnej specyfiki dziedzictwa kulturowego*

1. Miasta związane z przemysłem włókienniczym

Charakterystyczną cechą miast związanych z epoką XIX-wiecznego uprzemysłowienia są zachowane **założenia fabryczno-rezydencjonalne**, wyróżniające się zarówno pod względem kompozycyjno-funkcyjnym, jak i bogactwa form architektonicznych.

Miastem wyjątkowym pod tym względem w skali Europy jest Łódź, w której wykształcił się unikatowy wielokulturowy krajobraz wielkomiejski obejmujący zespoły zabudowy industrialnej i rezydencjonalnej pochodzącej z XIX oraz XX w., charakteryzujący się interesującą architekturą, w szczególności neoklasycystyczną, eklektyczną, historyczną, secesyjną i modernistyczną⁷⁴. W przestrzeni Łodzi zachowały się jedne z największych w Europie zespoły fabryczno-rezydencjonalno-mieszkaniowe K. W. Scheiblera i I. K. Poznańskiego, imponujące fabryki (m.in. „Biała Fabryka” L. Geyera), pałace i wille, (m.in. E. Herbsta, L. Grohmana, J. Heinzla, rodziny Kindermanów), jak również zespół wielkomiejskich kamienic ul. Piotrkowskiej, będących świadectwem XIX-wiecznej potęgi miasta. O randze łódzkich obiektów postindustrialnych świadczy fakt uznania Manufaktury w Łodzi (obejmującej imperium przemysłowe I. K. Poznańskiego) za jeden spośród 78 w Europie punktów kotwicznych Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego (ERIH).

Poza Łodzią, w regionie rozwinęło się wiele innych ośrodków włókienniczych, zakładanych na surowym korzeniu (Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki), jak i ulokowanych w istniejących jednostkach osadniczych (m.in. Brzeziny, Ozorków, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, Zduńska Wola, Zgierz). Miasta te wyróżniają się fabrykanckimi

pałacami (m.in. Enderów w Pabianicach, Ostrowskich w Tomaszowie Mazowieckim, Schlösserów w Ozorkowie), często otoczonymi założeniami zakomponowanej zieleni, oraz drewnianymi domami tkaczy (m.in. w Ozorkowie, Aleksandrowie Łódzkim, Konstantynowie Łódzkim, Pabianicach, Tomaszowie Mazowieckim, Zduńskiej Woli i Zgierzu).

Ochrona **dziedzictwa postindustrialnego** stanowi istotny element podejmowanych w ostatnich latach działań rewitalizacyjnych, realizowanych na dużą skalę głównie w Łodzi. Najbardziej spektakularny wymiar przybrało przedsięwzięcie obejmujące imperium poprzemysłowe I.K. Poznańskiego, a powstałe w jego wyniku centrum handlowo - kulturalno - rozrywkowe stało się symbolem Łodzi i wizytówką regionu. Zakłada się, że rozpoczęte działania rewitalizacyjne i rewitalizacyjne obszarów poindustrialnych (EC 1, kompleks fabryczny K. Scheiblera) przyczynią się do przywrócenia świetności zarówno pojedynczym obiektom przemysłowym i rezydencjonalnym, jak również całemu zespołom urbanistycznym.

W pozostałych miastach związanych z rozwojem przemysłu włókienniczego działania rewitalizacyjne miały mniejszy zasięg i objęły nieliczne obiekty (m.in. fabryki rodziny Baruchów w Pabianicach, domy tkaczy w Zgierzu).

2. Miasta – ogrody

Miasta – ogrody, zakładane na terenach leśnych w okolicach Łodzi w latach dwudziestych XX w., powstały jako odpowiedź na potrzeby mieszkańców dynamicznie rozwijających się miast przemysłowych. Przykładami jednostek o takim rodowodzie są: Sokolniki, Tuszyń, Grotniki i Kolumna (Miasto-Las-Kolumna). Każde z miast-ogrodów z założenia miało określony **schemat rozplanowania**, a ich cechą charakterystyczną była drewniana zabudowa willowo-pensjonatowa o niepowtarzalnym sposobie ukształtowania, wzorowana na uzdrowskiej architekturze szwajcarskiej.

⁷⁴ Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego otrzymała rekomendację Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako kandydatura „do tytułu: „Znak Dziedzictwa Europejskiego” w edycji na 2017 r.

3. Zespoły sakralne

Do jednych z najliczniej reprezentowanych i najcenniejszych należą zabytki architektury sakralnej. Szczegółne miejsce zajmują budowle o genezie **romańskiej**, tworzące Szlak Architektury Romańskiej: unikatowa archikolegiata w Tumie k/Łęczycy (największa zachowana świątynia romańska w Polsce), wyjątkowy pod względem wartości artystycznych kościół w opactwie cysterskim w Sulejowie – Podklasztorzu, świątynie w Inowłodzu, Strońsku, Rudzie k/Wielunia i Żarnowie.

Wśród świątyń o późniejszym rodowodzie wybitną wartością odznacza się bazylika katedralna w Łowiczu (dawna kolegiata prymasowska). Wysoką wartość przedstawiają ponadto średniowieczne i nowożytne kościoły parafialne oraz założenia klasztorne, m.in.: w Będkowie, Brzezinach, Brzeźniu, Gidlach, Łasku, Łodzi – Łagiewnikach, Pabianicach, Paradyżu, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku, Sieradzu, Studziannej – Poświętnem, Smardzewicach, Szadku, Uniejowie, Warcie, Wieluniu, Witowie i Żłoczewie, będące również współcześnie ośrodkami kultu, niektóre jako sanktuaria (41) często o znaczeniu krajowym, jak w przypadku Świnic Warckich związanych z kultem św. Faustyny.

Charakterystycznym elementem pejzażu kulturowego regionu są zabytki **drewnianej architektury sakralnej** (135 obiektów: kościołów, dzwonnicy oraz kaplic). Szczegółne nagromadzenie kościołów drewnianych występuje na obszarze powiatów: wieluńskiego (15), radomszczańskiego (12) i sieradzkiego (12), a także zgierskiego (10), łęczyckiego (9) oraz wieruszowskiego (9). Do najcenniejszych należą: kościół p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Boguszycach (unikatowy w skali kraju ze względu na renesansową polichromię wnętrza) oraz XVI-wieczne. świątynie powiatu wieluńskiego (w Grębieniu, Gaszynie, Kadłubie, Łaszewie, Naramicach, Popowicach, Wieluniu i Wiktorowie), określane jako kościoły tzw. typu

wieluńskiego⁷⁵ i uznane za perły niżowej architektury ludowej. Ponadto, w okolicach Wielunia, równie cenne świątynie drewniane znajdują się w: Białej, Łagiewnikach, Łyskorni, Raczynie, Skomlinie oraz Kamionie (kapliczka).

Wśród pozostałych wyróżniają się świątynie w: Gidlach z XV/XVI w., Kamiennej o metryce wczesnonowożytnej, Ochędzynie Starym z XVI w., Modlnej z XVII w., Topoli Królewskiej oraz Pleckiej Dąbrowie.

4. Budownictwo drewniane związane z tradycyjną gospodarką wiejską

Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat największym przeobrażeniem w regionie uległ **krajobraz wiejski**. Na skutek procesu „wypierania” zabudowy drewnianej ze wsi do dziś przetrwały nieliczne, rozproszone przykłady tradycyjnego zagrodowego budownictwa drewnianego. Do wyjątkowych miejscowości z nagromadzeniem drewnianych domów należą Żłaków Kościelny i Żłaków Borowy, który został umieszczony na Krajowej liście najciekawszych wsi.

Z pejzażu dolin rzecznych i wsi regionu znikają także pozostałe typy tradycyjnego budownictwa drewnianego, w tym młyny i wiatraki. Tym cenniejsze stają się obiekty zachowane, a wśród nich wodne (wodno-elektryczne) młyny drewniane nad rzekami: m.in. Grabią (Łdzań – Talar), Wartą (Kępownizna, Kajdas, Konopnica), Mrogą (Kołacin), Prosną (Ług, Kamionka – Krupka) i doptywami Pilicy (Fryszka, Ponikła, Stefanów), oraz wiatraki (m.in. w Kocilewie-Ożarowie, Kwiatkówku, Uniejowie, Dąbrowie, Sługach, Włocinie). Spośród drewnianych obiektów o funkcji magazynowej prawdziwymi unikatami w skali kraju są: spichlerz z XVII w. w obrębie zespołu klasztornego w Gidlach oraz modrzewiowy spichlerz w Skomlinie z XVIII w.

⁷⁵Drewniane kościoły grupy wieluńskiej należą do odmiany wielkopolskiej i charakteryzują się smukłymi proporcjami bryły oraz strzelistymi dachami, przy czym nawa i prezbiterium mają dach wspólny (z kalenicą na jednej wysokości), kryty gontem, z wydatnym okapem w strefie prezbiterium podpartym kroksztykami. Są to budowle orientowane, wzniesione w konstrukcji zrębowej, pierwotnie bezwieżowe.

5. Założenia rezydencjonalne

Szczególną osobliwością regionu jest koncentracja XIX-wiecznych **fabrykanckich rezydencji miejskich** w Łodzi (26) oraz w niektórych miejscowościach podłódzkich, m.in. w Pabianicach i Ksawerowie. Poza tym, region charakteryzują niewielkie **założenia dworsko-parkowe** osadzone w krajobrazie wiejskim (152 wpisane do rejestru), których nagromadzenie występuje w powiatach: kutnowskim (26), sieradzkim (17), łęczyckim (13) i rawskim (13). Wyjątkowymi walorami odznacza się modrzewiowy dwór w Ożarowie z XVIII w.

Założenia realizujące pełny program pałacowy należą w regionie do rzadkości. Wśród nich szczególną pozycję zajmuje, unikatowy w skali ponadregionalnej, krajobrazowy **zespół pałacowo-parkowy** Arkadia - Nieborów. Ponadto, do wartościowych należy zaliczyć założenia pałacowe w Białaczowie, Bratoszowicach, Gostkowie, Krośniewicach, Kutnie, Sokolnikach, Walewicach, Wolborzu i Złoczewie.

W województwie stosunkowo nielicznie zachowały się XVIw. murowane **dwory** o cechach obronnych. Przykładami takich siedzib są dwory w Chorzenicach, Łopatkach, Mikorzycach i Solcu, XVIIw. dwór w Siemkowicach, dwór arcybiskupów gnieźnieńskich w Kamionce i jego miejska odmiana w Pabianicach. Zupełnie nietypową i unikatową formą odznacza się dwór-willa w Poddębicach, z charakterystyczną loggią arkadową.

6. Budownictwo obronne

Zabytki **architektury obronnej** stanowią zaledwie 1,3% zasobu regionu. Liczba zachowanych murowanych zamków, bądź jedynie ich pozostałości, wynosi 25⁷⁶, z czego 19 obiektów ma genezę średniowieczną⁷⁷. Pozostałe 6 to kreacje gotycko-renesansowe lub całkowicie nowożytne⁷⁸.

Wśród założeń o metryce gotyckiej 8 należy do grupy tzw. zamków kazimierzowskich odmiany nizinnej⁷⁹, z których szczególnymi wartościami odznaczają się: zamek w Łęczycy (częściowo odbudowany) oraz ruiny zamków w Bolesławcu i Inowłodzu.

Poza tym, na szczególną uwagę, jako najlepiej zachowany gotycki zamek nizinny w Polsce, zasługuje zamek biskupi w Uniejowie. Jednym z najbardziej malowniczych zamków polskich jest Oporów, będący przykładem gotyckiego zamku rodowego. Wyjątkowy pod względem formy jest także zamek w Piotrkowie Trybunalskim będący gotycko-renesansową wieżą mieszkalną. Wysokie walory krajobrazowe prezentują także pozostałości zamku książąt mazowieckich w Rawie Mazowieckiej, a także relikty późnośredniowiecznych założeń w Besiekierach i Bąkowej Górze oraz, już nowożytnych, w Majkowicach, Drzewicy, Wojsławicach i Woli Wężykowej. Pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich zachowały się jedynie w Wieluniu, Łęczycy i Piotrkowie Trybunalskim⁸⁰. Przykładami rzadkich średniowiecznych warownych założeń klasztornych są zespoły: cystersów w Sulejowie i norbertanów w Witowie.

- Tradycje regionalne

W regionie zidentyfikowano 7 **podregionów kulturowych**: łowicki, łęczycki, rawski, opoczyński, sieradzki, piotrkowski, wieluński, charakteryzujących się odrębnością i wykorzystaniem specyfiki związanej z kulturą i tradycją miejsca. Do wyróżniających się należy zaliczyć **podregion łowicki**, rozpoznawalny w kraju i za granicą, z charakterystyczną kulturą księżacką, znaną ze strojów ludowych, kultywowanych tradycji oraz rękodzieła artystycznego. Działa tu najwięcej twórców

⁷⁶ Kajzer L., „Zamki i dwory obronne w Polsce Centralnej”, Warszawa 2004; Kajzer L., Kołodziejski S., Salm J., „Leksykon zamków w Polsce”, Warszawa 2001. Z tego w rejestrze zabytków nieruchomych są 22.

⁷⁷ Bąkowa Góra, Besiekiery, Bolesławiec, [Nowa]Brzeźnica, Inowódz, Lutomiersk, Łęczycy, Łowicz, Opoczno, Oporów, Przedbórz, Rawa Maz., Sieradz, Skierniewice, Sobota, Ujazd, Uniejów, Wieluń, Wolbórz.

⁷⁸ Piotrków Tryb., Byki, Drzewica, Gorzkowice, Majkowice, Wojsławice.

⁷⁹ Związane z inicjatywą króla Kazimierza Wilk., wzniesione w latach 1330 – 1370 lub ukończone po 1370; lokowane na surowym korzeniu lub jako adaptacje starszych warowni, głównie w centrach administracji państwowej czyli w stolicach województw: Łęczycy i Sieradza, oraz w ośrodkach powiatowych: Inowłodzu, Opoczno, Wieluń, Bolesławiec, Nowa Brzeźnica, Przedbórz.

⁸⁰ Związane z zamkami miejskimi są elementem programu militarnego realizowanego przez króla Kazimierza Wielkiego.

ludowych, związanych głównie z hafciarstwem, wycinankarstwem i garncarstwem, a efektem aktywnego kultywowania tradycji ludowych jest umieszczenie Procesji Bożego Ciała w Łowiczu na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.

Ważną rolę w kształtowaniu tradycji regionalnych odgrywa **podregion łęczycki**. Przejawy kultury łęczyckiej występują i kultywowane są przede wszystkim na obszarze powiatu łęczyckiego oraz w powiatach: kutnowskim, poddębickim i zgierskim. Działa tu najwięcej twórców ludowych zajmujących się rzeźbiarstwem.

Obszarem, gdzie również zachowały się przejawy tradycji kultury ludowej jest **podregion opoczyński**, którego wyróżnikiem są drewniane chałupy z tradycyjnie urządzonymi wnętrzami, stroje ludowe i pisanki.

W **podregionie sieradzkim** najsilniejsza przynależność regionalna mieszkańców zachowała się w zachodniej części obszaru, gdzie są kultywowane obyczaje i tradycje oraz podejmowane działania świadczące o przywiązaniu do podregionu (stroje ludowe, imprezy kulturowe). Bardzo mocne związki z ziemią sieradzką wykazują: **podregion wieluński i podregion piotrkowski**.

Obszarem najmniej wyróżniającym się jest **podregion rawski**, którego kultura ludowa nie manifestuje się tak wyrazistymi cechami, jak w pozostałych podregionach.

Budownictwo tradycyjne w regionie, chociaż w niewielkim stopniu zróżnicowane, wykazuje na wybranych obszarach pewne specyficzne odrębności, zarówno pod względem stosowanych materiałów (m.in. lokalnie występujący kamień wapienny), jak również formy i motywów zdobniczych (szczególnie w rejonie Łowicza i Opoczna). Dla zidentyfikowania cech budownictwa regionalnego został opracowany „Katalog budownictwa regionalnego województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem

krajobrazów kulturowych dorzeczy Warty i Pilicy”⁸¹. Nadal jednak brakuje kompleksowego opracowania, które byłoby pełnym zbiorem lokalnie występujących form architektonicznych i charakterystycznych cech budownictwa tradycyjnego w województwie.

Na zachowanie i ożywianie **tradycji regionalnej** ma wpływ wzrastająca liczba skansenów (7 w 2007 r., 29 w 2016 r.), które są szansą na przetrwanie drewnianego dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza wsi, m.in.: Muzeum Wsi Łowickiej w Maurzycach, Zagroda Tatarska w Radomsku, skansen przy Muzeum Okręgowym w Sieradzu, Zagroda Młynarska w Uniejowie, Łęczycka Zagroda Chłopska w Kwiatkówku, a także Skansen Architektury Drewnianej w Łodzi i skansen w parku kulturowym Miasto Tkaczy w Zgierzu.

O tradycji kulturowej regionu świadczą również produkty regionalne odwołujące się do tradycji kulinarnych. Na ogólnopolskiej liście produktów tradycyjnych znajduje się 132⁸² produktów z regionu, co plasuje województwo na 6. miejscu w kraju. Przejawami tradycji regionalnych są również:

- procesje w strojach ludowych w Łowiczu i Żłakowie Kościelnym oraz układanie kwiatowych kobierców w Spycimierzu, który znajduje się na Krajowej Liście najciekawszych wsi oraz Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa UNESCO⁸³, Wolborzu oraz Rawie Mazowieckiej,
- wydarzenia o charakterze ponadregionalnym tj.: Europejskie Święto Bursztynu w Wieluniu i Konopnicy, Dożynki Prezydenckie w Spale, Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw w Skierniewicach Turnieje Rycerskie w Łęczycy i Sulejowie-Podklasztorzu,
- tworzenie przestrzeni będących świadectwem dawnej wielokulturowości i obecności mniejszości narodowych, m.in. Trakt Wielu Kultur w Piotrkowie Trybunalskim, Park Ocalałych w Łodzi.

⁸¹ Dankowski P., „Katalog budownictwa regionalnego województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem krajobrazów kulturowych dorzeczy Warty i Pilicy”, Łódź 2013.

⁸² Wg Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi - stan na koniec grudnia 2017 r.

⁸³ Od marca 2018 r.

- *Dobra kultury współczesnej*

W celu zachowania szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego, na mocy ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ochronie podlegają **dobra kultury współczesnej** - niebędące zabytkami pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna.

Obecnie, na terenie województwa łódzkiego dobra kultury współczesnej wyznaczono w 7 ośrodkach miejskich oraz 4 obszarach wiejskich. Są to miasta: Łódź (7 pozycji⁸⁴), Bełchatów (4), Radomsko (2), Koluszki (1), Wieluń (5), Stryków (2) i Zgierz (2), gminy wiejskie: Aleksandrów (1 i liczne/niepolicalne), Głowno (2) i Parzęczew (liczne/niepolicalne), a także obszar wiejski miasta-gminy Stryków (9 i liczne/niepolicalne). Jednocześnie uznano, że pośród obecnie wyznaczonych obiektów znaczenie ponadlokalne mają:

- Akademia Sztuk Pięknych w Łodzi wraz z galerią rzeźby,
- założenie przestrzenne Szpitala CZMP w Łodzi wraz z Pomnikiem Matki Polki,
- zespół urbanistyczny osiedla Radogoszcz Wschód w Łodzi,
- Ogród Botaniczny im. J. Mowszowicza w Łodzi,
- Muzeum Stacja i Pomnik „Radegast” w Łodzi,
- Pomnik Ofiar Faszyzmu w Łodzi,
- Pomnik Martyrologii Dzieci w Łodzi,
- Pomnik Czynu Rewolucyjnego w Łodzi,
- Pomnik Łódzian Przełomu Tysiącleci w Łodzi,
- Pomnik „Ławeczka Tuwima” w Łodzi,
- Pomnik Odzyskania Niepodległości w Koluszkach,
- Pomnik „Wieczna Miłość” w Wieluniu.

⁸⁴ Lista obiektów dóbr kultury współczesnej w Łodzi została pomniejszona o 4 obiekty, które zostały wpisane do gminnej ewidencji zabytków w Łodzi. Aktualny stan określa studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Łodzi.

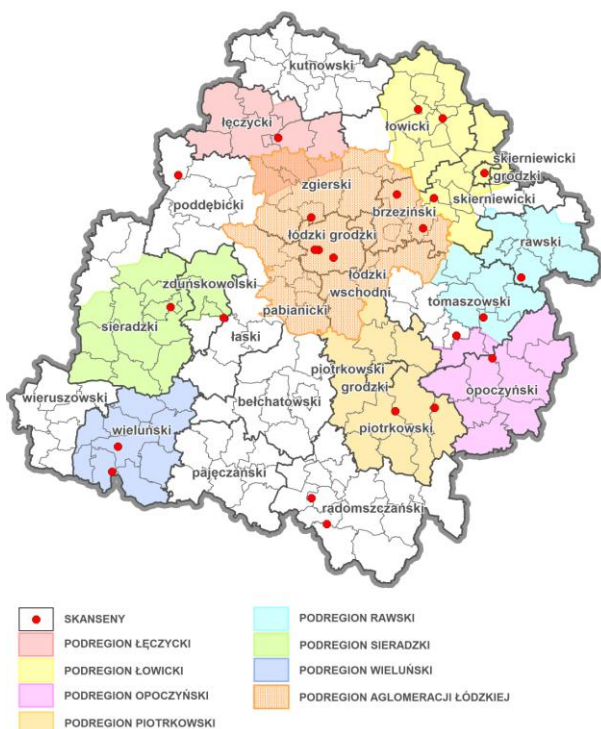
Reasumując należy stwierdzić, że dziedzictwo kulturowe, dzięki swojej specyfice związanej m.in. z obiektami przemysłowymi czy kulturą książką, stanowi istotny element identyfikacji regionu i jego tradycji. Do najważniejszych problemów związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego należą:

- znaczna skala zdegradowanych obiektów i obszarów wymagających rewitalizacji oraz zły stan zachowania wielu zabytków,
- utrata wartości przez miasta-ogrody,
- postępująca niekontrolowana suburbanizacja na obszarach cennych kulturowo w strefach podmiejskich,
- nasilające się konflikty przestrzenne związane z brakiem obwodnic i prowadzeniem ruchu tranzytowego przez centra historycznych miast i wsi, a także wynikające z różnych form działalności gospodarczej, eksploatacji złóż kopalin oraz inwestycji infrastruktury technicznej,
- wprowadzanie obcych form architektonicznych i materiałów wykończeniowych,
- brak zintegrowanego systemu informacji o stanie i potrzebach dziedzictwa kulturowego oraz analiz, studiów i programów opieki nad zabytkami,
- słabo rozwinięte więzi społeczności lokalnych z regionem.

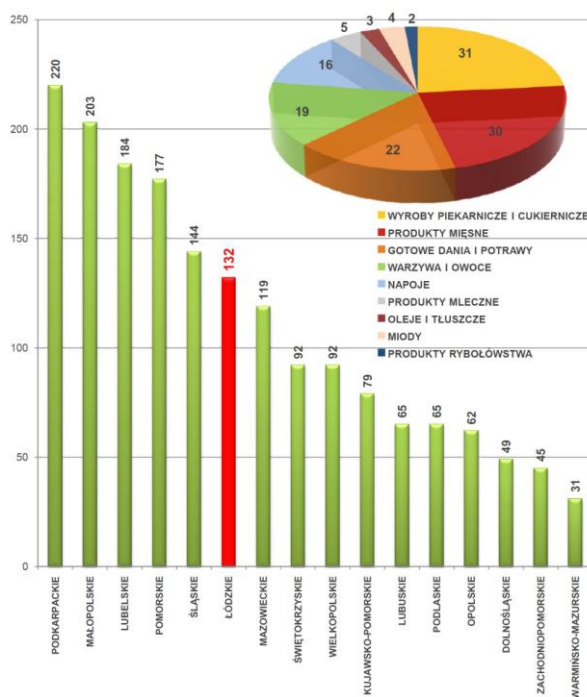
Szansą na poprawę stanu dziedzictwa kulturowego jest moda na turystykę kulturową, dającą możliwości pozytywnej komercjalizacji dziedzictwa kulturowego m. in. poprzez:

- wykorzystanie folkloru, co skutkuje się powrotem do kultywowania tradycji związanych m.in. z twórczością ludową, produktami regionalnymi, ludowymi świętami, przyczynia się do silniejszej identyfikacji z regionem oraz reaktywacji podregionów kulturowych,
- działalność grup rekonstrukcyjnych często wprowadzających nową jakość do przestrzeni zabytkowych,
- wykorzystanie zrewitalizowanych przestrzeni do budowania konkurencyjności gospodarczej.

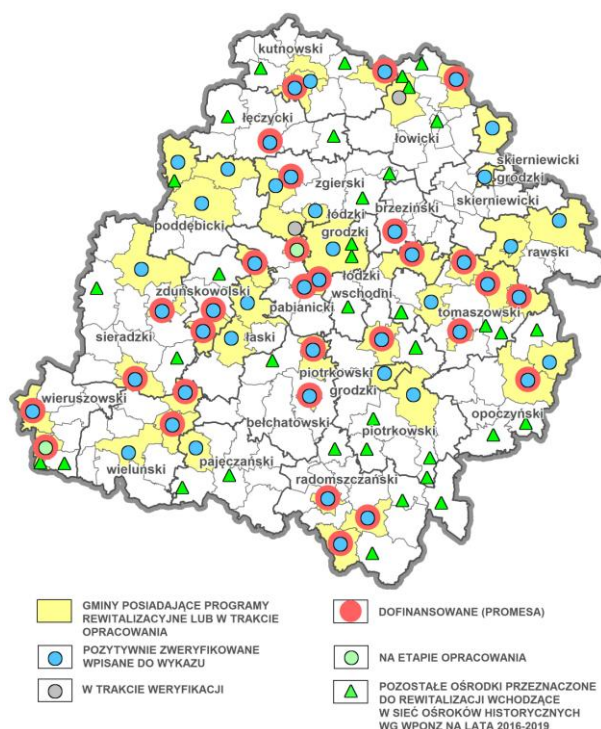
Rys. 153. Skanseny na tle podregionów kulturowych; stan na 31.08.2017 r. (Źródło: BPPWŁ, Koter M., Liszewski S., Suliborski A. „Łódź i region Polski Środkowej”, 2000)

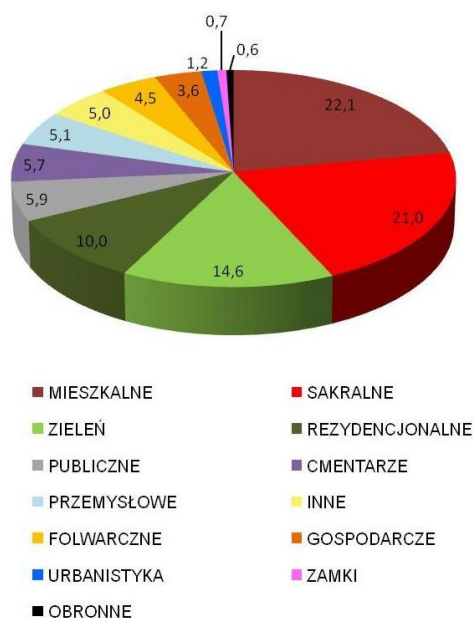
Rys. 154. Produkty tradycyjne w Polsce w 2017 r. (Źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi)

Rys. 155. Programy rewitalizacji w województwie łódzkim stan na kwiecień 2018 r. (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 156. Zabytki nieruchome wg typu w województwie łódzkim w 2016 r. [%] (Źródło: NID)

Ochrona dziedzictwa kulturowego

Podstawową formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych jest **wpis do rejestru zabytków**. Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w województwie w 2016 r. wynosiła 2 537⁸⁵, co stanowiło zaledwie 3,8% zasobu krajowego, plasując region na 14 miejscu w Polsce⁸⁶. Liczba ta w latach 2004 - 2016 zwiększyła się o 430 pozycji, co stanowi wzrost o 20,4%.

Największa koncentracja zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze zabytków nieruchomych występuje w miastach, w tym w Łodzi (556 obiektów i obszarów zabytkowych), Łowiczu (100) i Piotrkowie Trybunalskim (94). Miasto Głowno jako jedyne nie posiada zabytków wpisanych do rejestru. Ta forma ochrony konserwatorskiej nie występuje również w 4 gminach wiejskich: Andrespolu, Chąśnie, Ruścu, Strzelcach Wielkich. Natomiast gminą wiejską o największej liczbie zabytków w rejestrze WKZ są Bielawy (27).

Pośród wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych najliczniejszą grupą są obiekty mieszkalne (22,1%), zabytki sakralne (21,0%), a następnie tereny zakomponowanej zieleni (14,6%) oraz obiekty rezydencjonalne (10,0%). Najmniejszą część tworzą budowle obronne (0,7%) oraz układy urbanistyczne (0,6%).

Ze zbioru obiektów i obszarów zabytkowych w „Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016 - 2019” za reprezentatywne uznano 205 zabytków. Spośród nich 24,9% jest w bardzo dobrym stanie technicznym, 35,6% w stanie dobrym. Rangę zabytków reprezentatywnych uzyskało także 30 zabytków archeologicznych. Największa liczba reprezentatywnych stanowisk archeologicznych znajduje się w powiecie piotrkowskim (5), a następnie w wieluńskim i sieradzkim (po 4) oraz wierszowskim (3).

⁸⁵ Dane ŁWKZ – wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru woj. łódzkiego - stan na 01.09.2016 r.

⁸⁶ Dane NID - tabelaryczne zestawienie – stan na 28.09.2016 r.

Pomniki historii to wyższa forma ochrony ustanowiona dla najcenniejszych w skali kraju zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru lub parków kulturowych o szczególnej wartości dla kultury⁸⁷. Województwo łódzkie z 4 obiektami uznanymi za pomniki historii zajmuje 9. pozycję w kraju. Na obszarze województwa status pomnika historii uzyskały:

- Bazylika Katedralna pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Łowiczu⁸⁸ (dawna Kolegiata Prymasowska) - miejsce synodów kościelnych, a także nekropolia arcybiskupów i innych dostojników kościelnych, w której znajdują się najwyższej klasy zabytki plastyki, będące dziełami najwybitniejszych artystów działających w Polsce doby nowożytnej;
- Zespół Opactwa Cystersów w Sulejowie⁸⁹ - jedyne cysterskie opactwo warowne na terenie Polski z autentycznymi, zachowanymi i silnie rozwiniętymi, obwarowaniami klasztornymi oraz romańskim kościołem przedstawiającym wybitną wartość artystyczną, jako doskonały przykład przenikania się stylistyki późnoromańskiej z wczesnogotycką; kompleks wyróżniający się trwałością historycznego krajobrazu kulturowego;
- Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego⁹⁰ - jeden z największych w Europie XIX-wiecznych ośrodków przemysłu włókienniczego, który wyróżnia przenikanie się zabudowy poprzemysłowej z zabudową mieszkaniową i rezydencjonalną; odznaczający się wysoką wartością artystyczną i autentyzmem komponentów rozplanowania, obrazujących obok przemysłowego charakteru także jego wielokulturowy rodowód z układami urbanistycznymi: Pl. Wolności, ul. S. Moniuszki i ul. Piotrkowskiej oraz zespołem fabryczno-

⁸⁷ Zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2014, poz. 1446, ze zmianami).

⁸⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r. w sprawie uznania za pomnik historii Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Dz.U. z 2012 r., poz. 1239).

⁸⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r. w sprawie uznania za pomnik historii Sulejów – zespół opactwa cystersów (Dz.U. z 2012 r., poz. 1242).

⁹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 lutego 2015 r. w sprawie uznania za pomnik historii Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego (Dz.U. z 2015 r., poz. 315).

rezydencjonalnym L. Geyera, najważniejszymi i najlepiej zachowanymi częściami zespołu fabryczno - rezydencjonalno - mieszkalnego K.W. Scheiblera i zespołem fabryczno - rezydencjonalnym I.K. Poznańskiego, Starym Cmentarzem (chrześcijańskim) oraz Nowym Cmentarzem Żydowskim, który ze względu na ogromne znaczenie dla kultury, proponowany jest do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

- Nieborów – Arkadia – zespół pałacowo-ogrodowy – ogród sentymentalno-romantyczny⁹¹ - obszar historycznie ukształtowanej przestrzeni barokowej wiejskiej rezydencji magnackiej z pałacem i rozległymi założeniami zakomponowanej zieleni oraz elementami infrastruktury towarzyszącej – ewenement w skali kraju ze względu na wybitną wartość zabytkową, unikatowość i autentyczność.

W celu podniesienia rangi ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej, na terenie województwa utworzono 4 **parki kulturowe** (co lokuje region na 2. miejscu w Polsce)⁹²:

- Park kulturowy „Miasto Tkaczy”⁹³ w Zgierzu, w obrębie którego przedmiotem ochrony jest dziedzictwo kulturowe związane z XIX-wieczną historią osady sukienników. W efekcie przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych przywrócono historyczny charakter części przestrzeni miejskiej. Odrestaurowane budynki pełnią funkcje kulturalne i turystyczne: „Dom Pod Lwami” – Muzeum Miasta Zgierza, Muzeum Miejsca, Muzeum Lalek, Centrum

Konserwacji Drewna, Dom Turysty, Punkt Informacji turystycznej.

- Park Kulturowy „Wzgórze Zamkowe”⁹⁴ w Sieradzu, obejmuje swoim zasięgiem unikatowy układ przestrzenny grodu z podgrodzem o wczesnośredniowiecznej metryce (z późniejszymi nawarstwieniami). W efekcie przeprowadzonych prac uporządkowano i zagospodarowano przestrzeń grodu otoczonego fosą.
- Park kulturowy etnograficznego podregionu kutnowskiego związanego z poetą romantycznym Józefem Bohdanem Zaleskim w Leszczynku⁹⁵, utworzony w obrębie zabytkowego zespołu dworsko-parkowego w celu ochrony walorów krajobrazu kulturowego i cech charakterystycznych materialnej i niematerialnej kultury regionu oraz zachowania pamięci o związanym z tym miejscem poecie. W ramach przewidzianych w parku działań planuje się rewaloryzację zieleni parkowej wraz z jego układem wodnym oraz przebudowę, rozbudowę i remont trzech istniejących budynków z przeznaczeniem na cele kulturalne.
- Park Kulturowy ulicy Piotrkowskiej w Łodzi⁹⁶ został utworzony w celu zachowania krajobrazu kulturowego i historycznego charakteru ulicy Piotrkowskiej z jej otoczeniem, stanowiącej główną oś kompozycyjną historycznego miasta. Planowane działania zmierzają do zapewnienia odpowiedniej ekspozycji obiektów zabytkowych, m.in. poprzez: utrzymanie wysokiej jakości estetycznej przestrzeni publicznej. W latach 2012 - 2014 część ul. Piotrkowskiej została poddana pracom rewaloryzacyjnym, a w latach 2014 – 2016 stworzono jedyne w Polsce podwórce miejskie – woonerfy.

Należy zaznaczyć, że część terenów, zawierających obiekty i zespoły odznaczające się

⁹¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 listopada 2017 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Nieborowa i Arkadii – zespołu pałacowo-ogrodowego i ogrodu sentymentalno-romantycznego” (Dz.U. z 2017 r., poz. 2274).

⁹² Dane NID – Wykaz parków kulturowych w Polsce stan na 31.12.2015 r.; z uwzględnieniem PK ul. Piotrkowskiej w Łodzi, powołanego 9 grudnia 2015 r., nie ujętego w powyższym zestawieniu.

⁹³ PK „Miasto Tkaczy” utworzony Uchwałą Rady Miasta Zgierza Nr XV/142/03 z dnia 30 grudnia 2003 r.

⁹⁴ PK „Wzgórze Zamkowe” utworzony Uchwałą Rady Miasta Sieradza Nr XXXVI/322/2009 z dnia 29 października 2009 r.

⁹⁵ PK w Leszczynku utworzony Uchwałą Rady Gminy Kutno Nr VI/35/2015 z dnia 28 kwietnia 2015 r.

⁹⁶ PK w Łodzi utworzony Uchwałą Rady Miasta Łodzi z dnia 9 grudnia 2015 r.

wyjątkowymi walorami zabytkowymi krajobrazowo-kulturowymi, wymaga **wzmocnienia obszarowej ochrony prawnej**. Są to w szczególności⁹⁷: cerkiew św. Aleksandra Newskiego w Łodzi, zespół osadniczo-przestrzenny Tum-Łęczyca, grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich, zespół XVI-wiecznego drewnianego kościoła p.w. św. Stanisława Bpa w Boguszycach, układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego, układ urbanistyczny Wielunia, zespół kościoła romańskiego w Strońsku, zespół klasztorny filipinów z sanktuarium św. Rodziny w Studziannej-Poświętnem, zespoły sakralne (z sanktuarium maryjnym dominikanów) w Gidlach, zespół zamku w Oporowie, a także Sulejów-Podklasztorze, Spała-Inowłódz, Bąkowa Góra-Majkowiec, Uniejów-Spycimierz, Besiekiery, rejon Boguszyca (Boguszyce-Stare Byliny), Las Łągiewnicki, Śladami Reymonta - Lipce Reymontowskie, dolina Moszczenicy (Byszewy-Stare Skoszewy), dolina Prosnicy (Bolesławiec-Chróscin), młyny nad Grabią, Nowosolna - założenie przestrzenne, założenie przestrzenne z zespołem pałacowym w Wolborzu, Sieradz - układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, Warta - układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, układ urbanistyczny Jeżowa, układ przestrzenny Pabianic, układ przestrzenny Gidle-Pławno, Ruda-Popioły - zespół willi letniskowych, Posiadła wodno-fabryczne w dolinie rzeki Jasień, południowa część ul. Piotrkowskiej w Łodzi, Drzewica - układ przestrzenny (miasto z zamkiem), założenie przestrzenne Złoczewa, Ożarów-Kocilew, założenie przestrzenne Żarnowa z zespołem kościoła i Szwedzką Górą, Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny), osiedle kolejowe w Zduńskiej Woli-Karsznicach, osiedle pracowników kolei w Kuluszkach, Pole bitwy nad Rawką, śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona - rejon

gmin: Łowicz, Zduny, Kiernoza, Bielawy, archeologiczne: osada Krakówek w Brzezinach, Stara Rawa-Dzwonkowiec, wokół zbiornika Jeziersko, Konopnica-Strobin, Krzętle, „Wioska Lutomierska”, Burzenin-Witów, Kamion-Toporów-Przywóz, w Rawie Mazowieckiej i Wieruszowie.

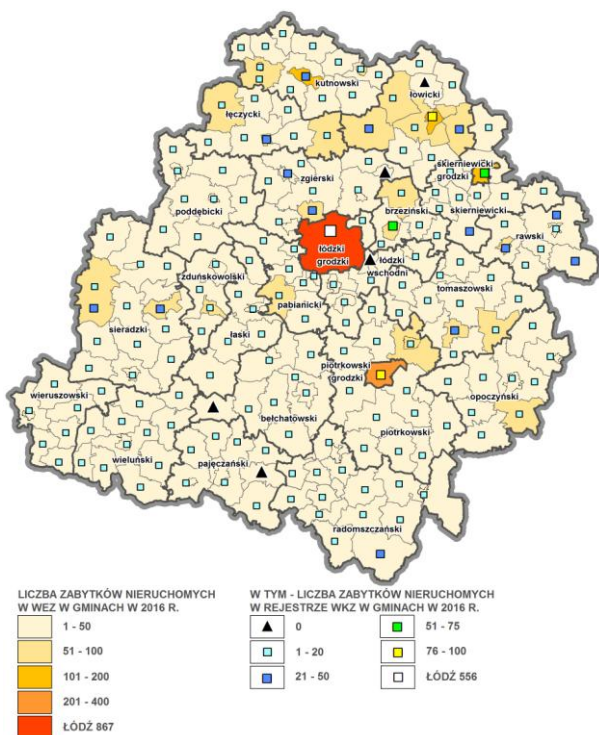
Należy stwierdzić, że wzrastająca świadomość lokalnych społeczności w zakresie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego skutkuje m.in. powoływaniem form ochrony, w tym ustanawianiem nowych pomników historii.

Jednocześnie problemem w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest:

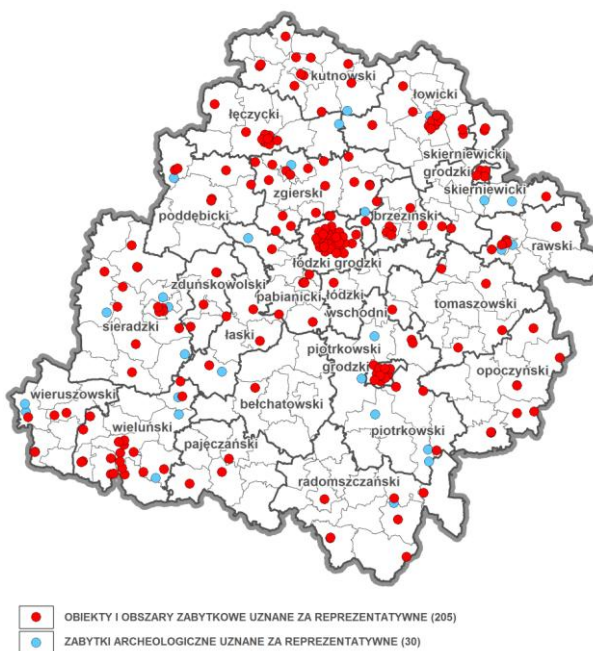
- brak objęcia ochroną prawną cennych obiektów i obszarów zabytkowych będących w ewidencji zabytków,
- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wielu obszarów, co skutkuje niekonsekwencją w zarządzaniu przestrzenią, w tym zabytkowymi historycznymi strukturami przestrzennymi,
- brak objęcia ochroną prawną dóbr kultury współczesnej.

⁹⁷ Wskazane w WPOnZ na lata 2016-2019 oraz projekcie SUIKZP Łódź do ustanowienia parków kulturowych. Zbiór rekomendacji nie ma charakteru listy zamkniętej. W przypadku stanowienia Pomnika Historii propozycję wraz z dokumentacją zgłaszający składa do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. W odniesieniu do Parków Kulturowych inicjatywa należy do samorządów, które zgodnie z przepisami obowiązującymi w dziedzinie ochrony zabytków mogą tworzyć parki kulturowe na podstawie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

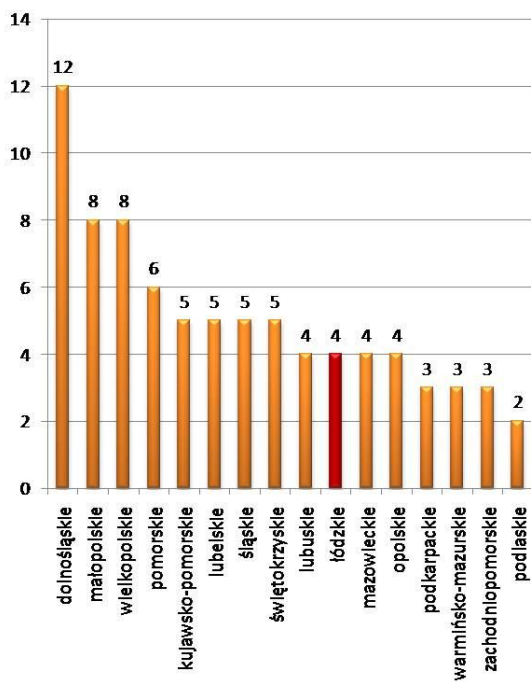
Rys. 157. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w województwie łódzkim w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ)

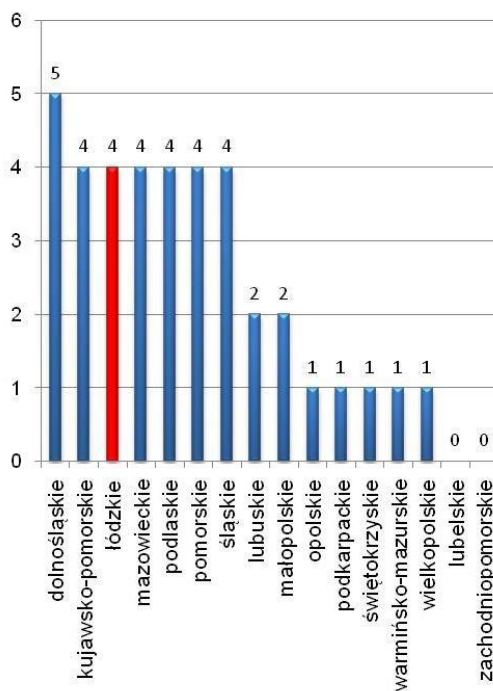
Rys. 158. Obiekty i obszary uznane za reprezentatywne (Źródło: WPOnZ WŁ na lata 2016-2019)

Rys. 159. Liczba pomników historii w Polsce w 2017 r. (Źródło: NID)

Rys. 160. Liczba parków kulturowych w Polsce w 2017 r. (Źródło: BPPWŁ, NID)

Rys. 161. Dziedzictwo kulturowe (Źródło: BPPWŁ)

1.6. TURYSTYKA I REKREACJA

Infrastruktura turystyczna

Województwo łódzkie posiada zróżnicowaną **bazę noclegową** pod względem rodzaju obiektów noclegowych, standardu, ilości miejsc noclegowych jak również jakości oferowanych usług.

W latach 2004 – 2016 liczba całorocznych obiektów noclegowych zwiększyła się o 78,4%, ze 176 do 314 (10.). Obiekty te najliczniej występowały w Łodzi (69, 22,0%). Relatywnie duża liczba obiektów noclegowych znajdowała się również w powiatach: tomaszowskim (26), zgierskim (24), pabianickim (17), łódzkim wschodnim (15), poddębickim, radomszczańskim, wieluńskim (po 14), bełchatowskim, kutnowskim, piotrkowskim (po 13). Największy rozwój bazy noclegowej odnotowano w powiecie poddębickim, gdzie liczba obiektów noclegowych zwiększyła się z 2 do 14. Było to związane z utworzeniem w 2012 r. Uzdrowiska Termalnego w Uniejowie.

W 2016 r. spośród całorocznych obiektów noclegowych najliczniejszą grupę stanowiły hotele (36,0%), plasując województwo na 10 pozycji w kraju. W latach 2004 - 2016 liczba hoteli zwiększyła się z 50 do 113 obiektów. Najliczniejszą grupę stanowiły obiekty trzygwiazdkowe – 55 (19 w 2004 r.) i dwugwiazdkowe – 30 (18 w 2004 r.). Na przestrzeni ostatnich lat w regionie powstały również hotele czterogwiazdkowe, w 2016 r. zarejestrowano 11 hoteli: w Łodzi (5), Uniejowie (2), Łasku (1), Pabianicach (1), Spale (1) i Ossie (1). Od 2004 r. zmniejszyła się liczba hoteli jednogwiazdkowych z 13 do 10, co świadczy o potrzebie usług o zwiększonym standardzie.

W 2016 r. liczba całorocznych miejsc noclegowych w stosunku do 2004 r. zwiększyła się prawie dwukrotnie (z 10 539 do 20 134), jednak region nadal zajmował pod tym względem odległe 11. miejsce. Najwięcej miejsc noclegowych znajdowało się w Łodzi (6 763) oraz w powiatach: tomaszowskim (2 011), rawskim (1 450),

bełchatowskim (1 322), zgierskim (1 142) i piotrkowskim (1 105). W latach 2004 – 2016 ich liczba najbardziej wzrosła w powiecie rawskim (ze 110 do 1 450), co było spowodowane powstaniem czterogwiazdkowego hotelu w Ossie, a także w powiatach: poddębickim (ze 126 do 670) ze względu na powstanie uzdrowiska w Uniejowie i pajęczańskim (z 10 do 135).

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w 2016 r. był na poziomie 31,0% (11.), przy czym najwyższy w Łodzi (36,8%) i powiatach: poddębickim (42,8%), kutnowskim (35,6%), łęczyckim (34,8%), tomaszowskim (34,7%),

W 2016 r. z turystycznych obiektów noclegowych skorzystało ogółem 1 264 278 turystów. Liczba ta w porównaniu z 2004 r. zwiększyła się prawie dwukrotnie. Zwiększyła się także liczba zagranicznych turystów korzystających z noclegów (z 92 552 do 175 063). Stanowili oni 13,8% turystów korzystających z noclegów ogółem (8.).

W 2016 r. liczba udzielonych noclegów zwiększyła się w stosunku do 2004 r. o 75,9% (z 1 308 377 do 2 327 067), jednak kształtowała się nadal na niskim poziomie (11.). Najwięcej udzielono noclegów w Łodzi (909 112) oraz w powiatach: tomaszowskim (248 715), rawskim (138 744), piotrkowskim (134 574), bełchatowskim (121 281), zgierskim (112 994) i poddębickim (108 555).

Uzupełnieniem bazy noclegowej jest **zagospodarowanie rekreacyjne i sportowe**. Aktywny wypoczynek staje się coraz bardziej popularną formą spędzania wolnego czasu wśród każdej grupy wiekowej. W latach 2004 - 2016 liczba klubów sportowo-rekreacyjnych zwiększyła się o 24,5% (z 742 do 924), wzrosła także liczba osób ćwiczących (z 54 795 do 62 719; 14,5%) plasując województwo pod tym względem na 7. miejscu w kraju. Region łódzki dysponuje zróżnicowaną infrastrukturą sportowo-rekreacyjną, dzięki której można uprawiać różne dyscypliny sportowe. Bazę sportowo-rekreacyjną tworzy:

- 127 stadionów sportowych,

- 65 hal sportowych,
- 9 hal tenisowych w Łodzi (6), Zgierzu, Pabianicach, Malutkich k/Radomska oraz 64 korty otwarte,
- 59 krytych pływalni (w tym Aquaparki: w Łodzi, Kutnie, Rawie Mazowieckiej, Zgierzu) i 33 baseny odkryte (w tym 2 zasilane wodami termalnymi w Poddębicach i Uniejowie),
- 9 portów jachtowych, z czego 8 zlokalizowanych wokół Zalewu Sulejowskiego a 1 przy Zbiorniku Jeziorsko,
- 2 stoki do narciarstwa zjazdowego na Górze Kamieńsk i w Zgierzu „Ski Park Malinka”,
- 1 tor lodowy „Arena Lodowa” do łyżwiarstwa szybkiego, figurowego, hokeja w Tomaszowie Mazowieckim,
- 1 nowoczesny tor slalomowy do kajakarstwa górskiego w Drzewicy,
- 179 ośrodków jazdy konnej, w tym 3 wiodące: w Walewiczach, Gajownikach i Bogusławicach,
- 31 kąpielisk pełniących funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe.

Poza tym, dużym zainteresowaniem cieszą się wybudowane w latach 2008 - 2012 boiska wielofunkcyjne „Orliki” umożliwiające uprawianie różnych dyscyplin sportowych przez wszystkie grupy wiekowe. Są one bardzo istotnym i często jedynym elementem infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na obszarach wiejskich. W województwie powstało 179 wielofunkcyjnych boisk sportowych „Orlików” plasując region na 6. miejscu w kraju.

Ponadto, region łódzki ma do zaoferowania możliwość uprawiania mniej popularnych **dyscyplin sportowych**, w tym:

- baseball w Kutnie (Europejskie Centrum Małej Ligi Baseballowej);
- golf w Łodzi (całoroczna hala Golfa A&A Golf Club), Pabianicach (Driving Range i Pole Golfowe A&A Arkadia) i Woli Błędowej (pole golfowe Golf Palace);
- lotnictwo i spadochroniarstwo w Piotrkowie Trybunalskim.

Elementem zagospodarowania turystycznego są również **szlaki turystyczne** (9 657,0 km), w tym:

- szlaki rowerowe (5 335,0 km) i piesze (1 712,0 km), których największe zagęszczenie jest w zachodniej i północnej części województwa;
- szlaki kajakowe (509,0 km) na rzekach: Pilicy, Warty, Widawki, Grabi, częściowo Bzury oraz Rawki;
- szlaki konne (2 101,0 km), w tym najdłuższy w Polsce szlak nizinny „Łódzki Szlak Konny”.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w ostatnich latach w regionie nastąpił rozwój infrastruktury turystycznej przejawiający się:

- wzrostem liczby hoteli o wyższym standardzie, co ma istotny wpływ na rozwój turystyki konferencyjno – biznesowej;
- zwiększeniem liczby obiektów turystycznych związanych z powstaniem uzdrowiska w Uniejowie;
- powstaniem wielu obiektów sportowych, w tym nowoczesnej hali sportowo-widowskiej Atlas Areny w Łodzi, Areny Lodowej w Tomaszowie Mazowieckim oraz wielofunkcyjnych boisk „Orlików”, które są szansą na aktywne spędzanie czasu dzieci i młodzieży szczególnie z obszarów wiejskich, gdzie dostępność do różnych form rekreacji i sportu jest ograniczona;
- wzrostem wykorzystania bazy noclegowej.

Rozwój bazy turystycznej regionu nadal jest niewystarczający, charakteryzuje ją:

- niska jakość wielu nieskategoryzowanych obiektów hotelarskich i gastronomicznych;
- niewystarczająca liczba obiektów bazy hotelowej i gastronomicznej na obszarach gmin atrakcyjnych turystycznie, zwłaszcza w dolinach rzek.

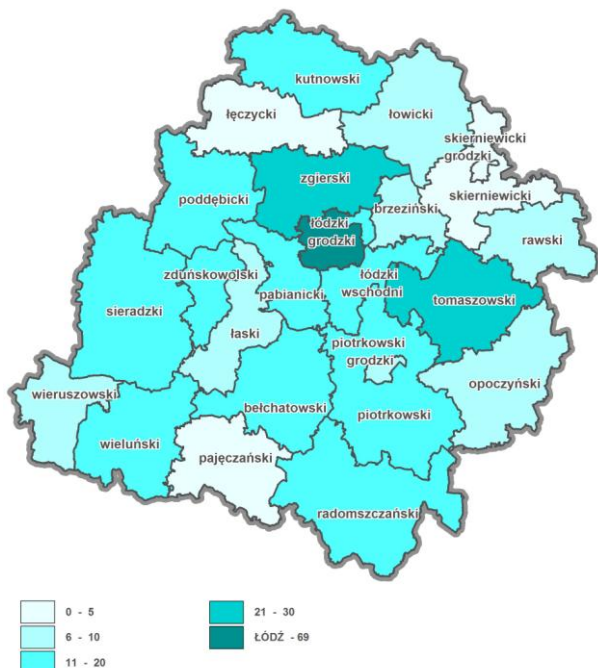
Szansą na rozwiązanie powyższych problemów jest:

- poprawa standardu istniejących obiektów wraz otoczeniem oraz wprowadzaniem nowego, wysokiej jakości zagospodarowania turystycznego w miejscach atrakcyjnych.

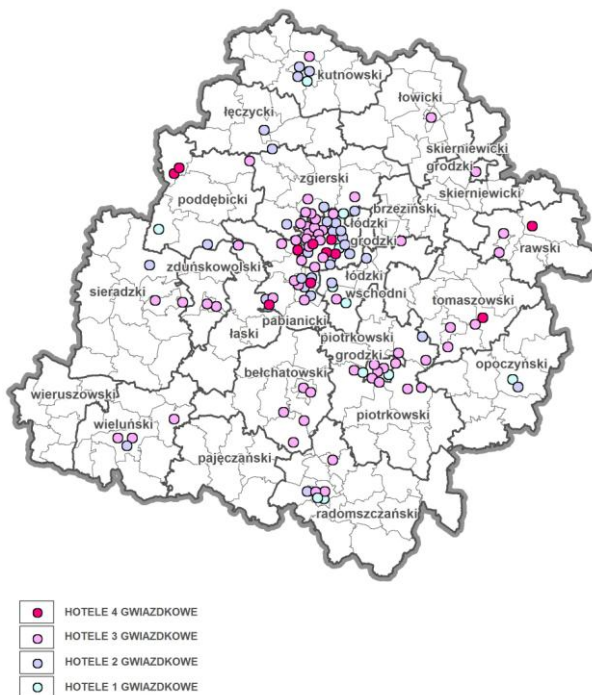

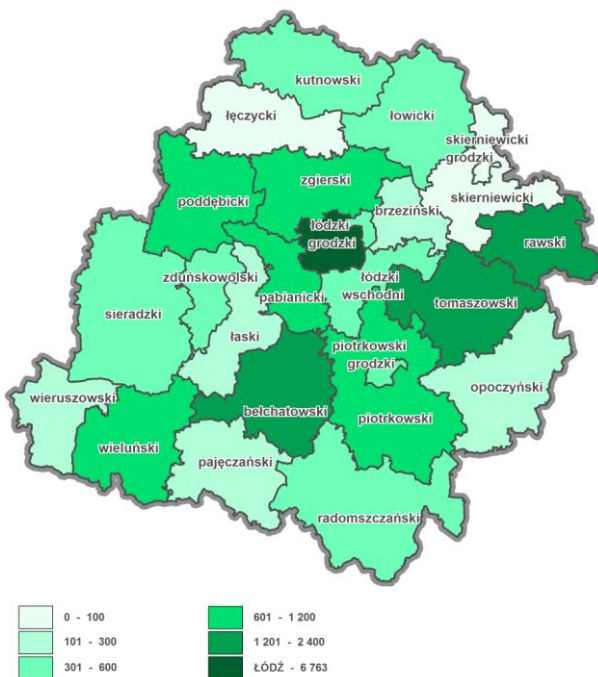
Rys. 162. Całoroczne obiekty noclegowe w województwie łódzkim w 2016 r. [szt.](Źródło: GUS)

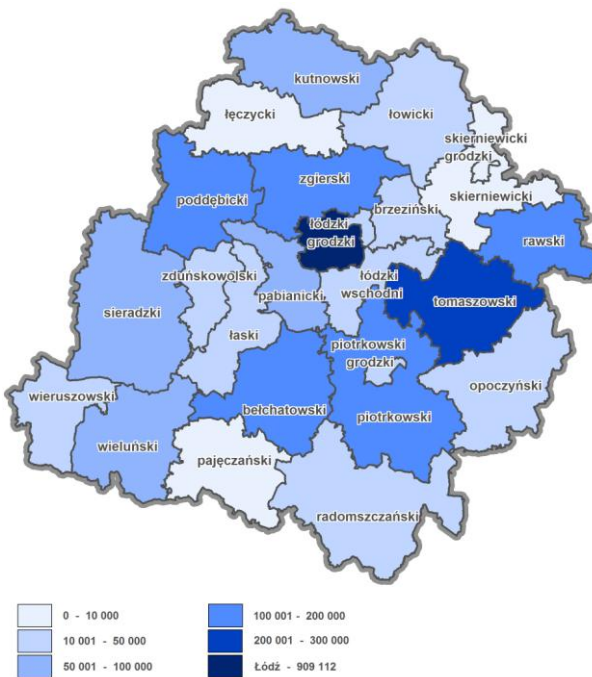
Rys. 163. Hotele wg kategorii w województwie łódzkim w 2016 r. (Źródło: CWOH)

Rys. 164. Liczba całorocznych miejsc noclegowych w powiatach w 2016 r. (Źródło: GUS)

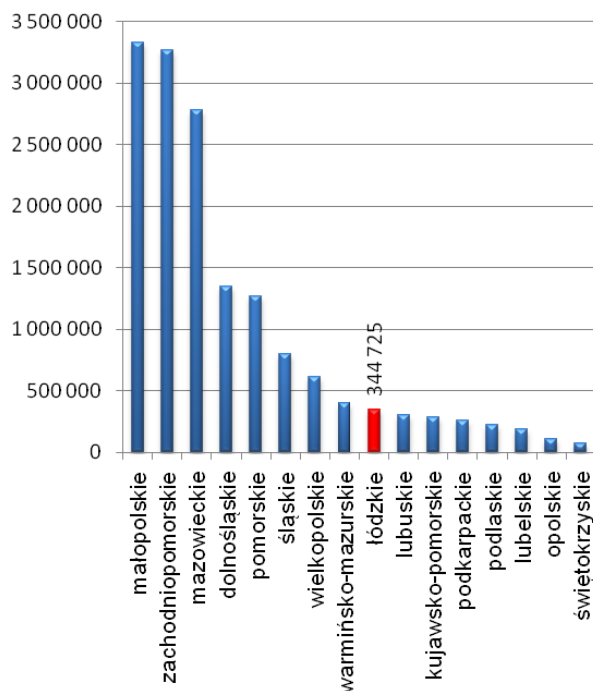

Rys. 165. Liczba udzielonych noclegów w powiatach w 2016 r. (Źródło: GUS)

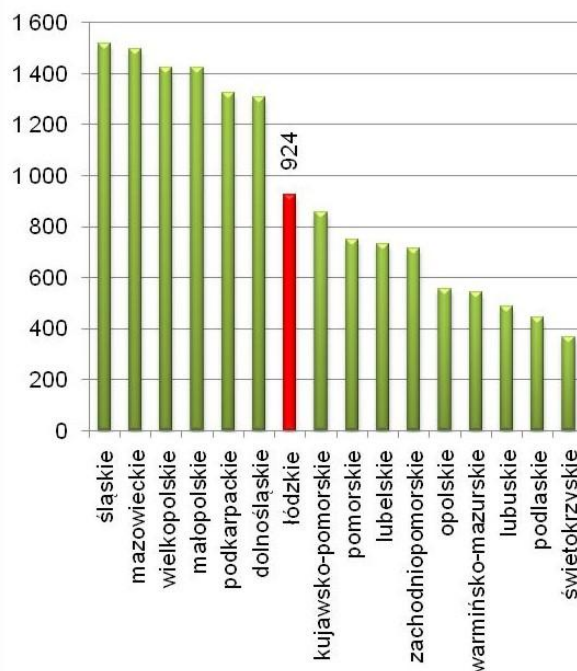

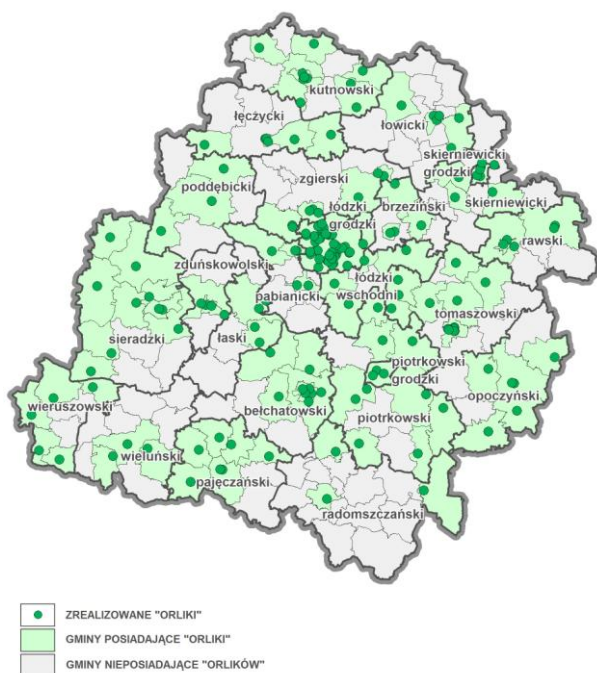
Rys. 166. Noclegi udzielone turystom zagranicznym w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. (Źródło: GUS)

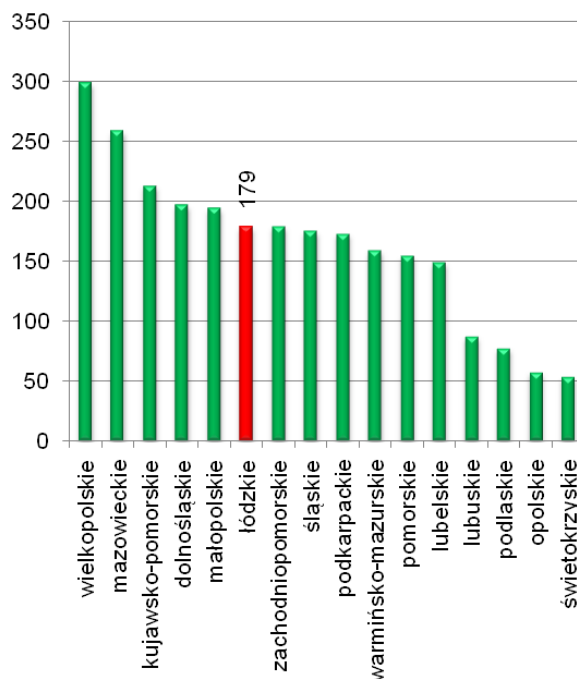
Rys. 167. Kluby sportowo-rekreacyjne w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. [szt.](Źródło: GUS)

Rys. 168. „Orliki” w gminach zrealizowane w latach 2008 - 2012 (Źródło: Ministerstwo Sportu i Turystyki; UMWŁ)

Rys. 169. „Orliki” w województwie łódzkim na tle kraju zrealizowane w latach 2008 - 2012 [szt.] (Źródło: Ministerstwo Sportu i Turystyki; UMWŁ)

Formy turystyki

Walory kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe województwa sprzyjają rozwojowi różnych **form turystyki**. Są to:

- turystyka aktywna, oparta m.in. na szlakach turystycznych: rowerowych, pieszych, konnych, kajakowych;
- turystyka sportowa bazująca na infrastrukturze i imprezach sportowych m.in.: w Łodzi, Spale, Kutnie, Drzewicy, Piotrkowie Trybunalskim, Bełchatowie, Starej Wsi oraz w Grabowie;
- turystyka zdrowotna, w tym:
  - turystyka uzdrowska oparta na leczniczych złożach wód geotermalnych w „Instytucie Zdrowia Człowieka – Uzdrowsko Uniejów Park” w Uniejowie;
  - turystyka medyczna, w tym rehabilitacyjna oparta na specjalistycznych ośrodkach m.in. w Łodzi, Uniejowie oraz Spale;
- turystyka kulturowa i poznawcza oparta na walorach dziedzictwa kulturowego – obiektach i obszarach zabytkowych, w tym poprzemysłowych, pomnikach historii (w Łodzi, Łowiczu, Nieborowie-Arkadii i Sulejowie) parkach kulturowych (w Łodzi, Zgierzu, Sieradzu, Leszynie), folklorze (zwłaszcza łowickim i opoczyńskim), turystyce związanej z filmem, muzeach i skansenach, ośrodkach kulturalnych, wydarzeniach oraz imprezach o randze ogólnopolskiej i międzynarodowej, a także na Europejskich Szlakach Kulturowych – Szlaku Bursztynowym, Romańskim i Cysterskim oraz ponadregionalnym Szlaku Zamków, Książąt Mazowieckich i Szlaku Frontu Wschodniego 1914 – 1918; turystyka religijna, w tym pielgrzymkowa, oparta na miejscach kultu religijnego, obiektach sakralnych i ośrodkach pielgrzymkowych (m.in. sanktuaria w Gidlach, Piotrkowie Trybunalskim, Studziannie Poświętnem, Świnicach Warckich, Zduńskiej Woli i Pabianicach);
- turystyka biznesowa i szkoleniowo-konferencyjna, której podstawą są ośrodki biznesowe i konferencyjne skoncentrowane przede wszystkim w Łodzi, ale także zlokalizowane m.in. w Bronisławowie i Polichnie (gm. Wolbórz), Dobieszkowie (gm. Stryków), Łowiczu, Słoku (gm. Bełchatów), jak również turystyka kongresowa rozwijająca się w Ossie (gm. Rawa Mazowiecka), Spale (gm. Inowódź) oraz Łodzi;
- turystyka zakupowa związana z modą i designem w Łodzi i Rzgowie;
- turystyka wystawiennicza – targowa i festiwalowa, bazująca na cyklicznych wydarzeniach, festiwalach, koncertach, przeglądach i targach;
- turystyka wypoczynkowa, w tym weekendowa, która rozwija się przede wszystkim w dolinach rzek Warty i Pilicy oraz w rejonie Zbiornika Jeziorsko i Zalewu Sulejowskiego, w parkach krajobrazowych oraz strefach podmiejskich Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego;
- turystyka przyrodniczo-edukacyjna, rozwijająca się na terenach parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody i terenach leśnych, wykorzystująca również ekspozycje muzealne oraz obiekty specjalistyczne tj. arboretum i alpinarium w Rogowie, Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach, Ogród Botaniczny, Palmiarnia i Ogród Zoologiczny w Łodzi;
- turystyka geologiczna (geoturystyka), bazująca na odkrywcę węgla brunatnego w Bełchatowie i jaskiniach w Załęczańskim Parku Krajobrazowym; potencjałem dla rozwoju geoturystyki są zespoły skamieniałości morskich i lądowych sprzed 148 mln lat w czynnych kamieniołomach w gminie Sławno oraz w gminie Wieluń;
- turystyka rodzinna rozwijająca się poprzez atrakcje edukacyjno-rozrywkowo dedykowane dzieciom i młodzieży (parki rozrywki), w tym: Dinopark w Kołacinku, Dolina Skrzatów we Florentynowie, Ceramilandia we Wrzącej, Wioska Indiańska Tatanka w Solcy Małej, Zoo Safari w Borysewie, Mikrokosmos w Ujeździe, Zagroda Edukacyjna Konarzew, Rogowska Kolejka Wąskotorowa w Rogowie. Ten rodzaj turystyki może rozwijać się także w oparciu o walory kulturowe regionu (m.in. muzea, skanseny, teatry dla dzieci), przyrodnicze

(np. Miejski Ogród Zoologiczny, Ogród Botaniczny w Łodzi).

- turystyka kulinarna oparta o produkty tradycyjne regionu m.in. zalewajka w Radomsku czy kugiel w Przedborzu.

Walory przyrodniczo – kulturowe oraz inne atrakcje umożliwiają rozwój zróżnicowanych form turystyki, zarówno dla mieszkańców regionu, jak i dla turystów spoza województwa. Najlepiej rozwijającymi się formami turystyki w regionie są

- turystyka kulturowa, w tym poprzemysłowa (w centralnej części regionu) filmowa i kulturalna (wydarzenia i festiwale) mogące budować konkurencyjność regionu w kraju;
- turystyka uzdrowska, która jest istotna w kontekście istniejących i prognozowanych procesów demograficznych (starzenie się społeczeństwa oraz choroby cywilizacyjne);

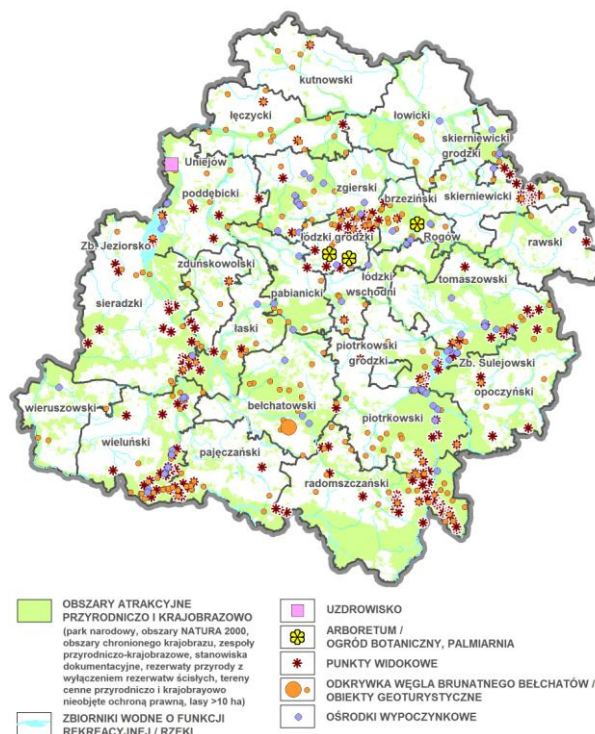
Podjęte dotychczas działania związane z rozwojem różnych form turystyki, okazały się niewystarczające, co skutkuje:

- niewykorzystaniem potencjału turystyki kajakowej, co jest związane z brakiem kompleksowej infrastruktury turystycznej w dolinach rzek;
- niewykorzystaniem potencjału regionu dla rozwoju turystyki rowerowej ze względu na brak kompleksowej infrastruktury turystycznej;
- utratą funkcji turystycznej w gminach położonych nad Zbiornikiem Sulejowskim na skutek degradacji wód powierzchniowych, co przyczynia się do zmniejszenia ruchu turystycznego, częściowej likwidacji obiektów zbiorowego zakwaterowania oraz zahamowania osadnictwa letniskowego;
- brakiem kompleksowej oferty dla turystyki rodzinnej, zwłaszcza infrastruktury gastronomicznej przy atrakcjach turystycznych.

Przy skutecznej promocji i rozwoju nowoczesnego zagospodarowania szanse rozwoju mają również:

- turystyka aktywna (m.in. rowerowa, konna) i sportowa wykorzystująca wyspecjalizowaną infrastrukturę turystyczną.

Rys. 170. Walory przyrodniczo – krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki przyrodniczej i wypoczynkowej (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 171. Szlaki turystyczne (Źródło: BPPWŁ)

Gospodarcza atrakcyjność turystyczna

W ostatnich latach w Polsce odnotowuje się wzrost znaczenia turystyki, która daje nowe możliwości przedsiębiorcom z branży turystycznej i przyczynia się do rozwoju gospodarczego.

W województwie łódzkim znaczenie gospodarki turystycznej także wzrosło a jej rozwój nawiązuje do trendów światowych ukierunkowanych na turystykę aktywną, biznesową i weekendową. W 2016 r. w regionie zarejestrowanych było 10 657 **podmiotów gospodarczych** związanych z branżą turystyczną⁹⁸ (8.). Od 2009 r. ich liczba wzrosła o 12,12%, jednak w 2016 r. stanowiły one jedynie 4,4% wszystkich podmiotów gospodarczych w województwie. **Przemysł turystyczny** w województwie rozwija się najbardziej poprzez:

- usługi gastronomiczne (5 129 podmiotów gospodarczych, co stanowiło 48,1% podmiotów gospodarczych związanych z turystyką);
- działalność sportową, rozrywkową, rekreacyjną (2 863 podmiotów, 26,9%);
- działalność twórczą związaną z kulturą i rozrywką (1 081 podmiotów, 10,1%);
- działalność związaną z zakwaterowaniem w turystycznych obiektach noclegowych (789 podmiotów, 7,4%);
- działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz informacji turystycznej (530, 5,0%);
- działalność bibliotek, archiwów, muzeów, pozostałą działalność związaną z kulturą, a także działalność ogrodów botanicznych i zoologicznych (265 podmiotów, 2,5%).

Koncentracja działalności gospodarczej związanej z turystyką występowała w Łodzi (4 170 podmiotów w 2016 r.), gdzie dominowały usługi związane z gastronomią (2 121 podmiotów)

⁹⁸ Z zakresu turystyki, wg GUS, z sekcji I uwzględniono: dział 55 – zakwaterowanie w turystycznych obiektach noclegowych, dział 56 – działalność usługową związaną z żywnością (gastronomia), z sekcji N – dział 79 – działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostałą działalność usługową w zakresie rezerwacji, z sekcji R – dział 90 – działalność twórczą związaną z kulturą i rozrywką, dział 91 – działalność bibliotek, archiwów, muzeów a także ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz pozostałą działalność związaną z kulturą, dział 93 – działalność sportową, rozrywkową i rekreacyjną.

oraz z działalnością sportową, rozrywkową i rekreacyjną (920 podmiotów).

Na atrakcyjność turystyczną regionu wpływ mają także **produkty turystyczne**. W latach 2004 – 2017 w województwie 14 produktów turystycznych otrzymało certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej (6.), w tym 7 z nich funkcjonowało w Łodzi⁹⁹. Dodatkowo zostały wyróżnione: Kompleks termalno-basenowy „Termy Uniejów”, Park Rozrywki Kołacinek i Mikrokosmos w Ujeździe. Ponadto, Regionalna Organizacja Turystyczna Wł nadała certyfikaty 14 produktom turystycznym oraz wyróżniła 10 produktów.

Atrakcyjność turystyczna poprawia się również dzięki realizowanym **rewitalizacjom i renowacjom** zabytkowych obiektów i obszarów, w szczególności postindustrialnych, które zyskują nowe funkcje po adaptacji na cele kultury, turystyki i innych usług.

Jednak, biorąc pod uwagę wskaźniki atrakcyjności turystycznej¹⁰⁰ (kulturowej, środowiskowej, biznesowo - hotelowej) województwo łódzkie jest najmniej atrakcyjnym regionem w kraju, co wpływa na niekorzystną percepcję województwa.

Podsumowując w województwie łódzkim w ostatnich latach odnotowano rozwój gospodarki turystycznej, który przejawiał się:

- niewielkim wzrostem liczby podmiotów gospodarczych sektora turystyczno-rekreacyjnego, zwłaszcza gastronomicznego;
- powstaniem nowych produktów turystycznych, które otrzymały certyfikację POT;
- dynamicznym rozwojem Uniejowa – Uzdrowiska Termalnego;
- poprawą atrakcyjności turystycznej regionu co związane jest z realizacją spektakularnych w skali kraju rewitalizacji zabytkowych obiektów i obszarów związanych z unikatowym XIX-wiecznym dziedzictwem poprzemysłowym Łodzi, Pabianic, Zgierza.

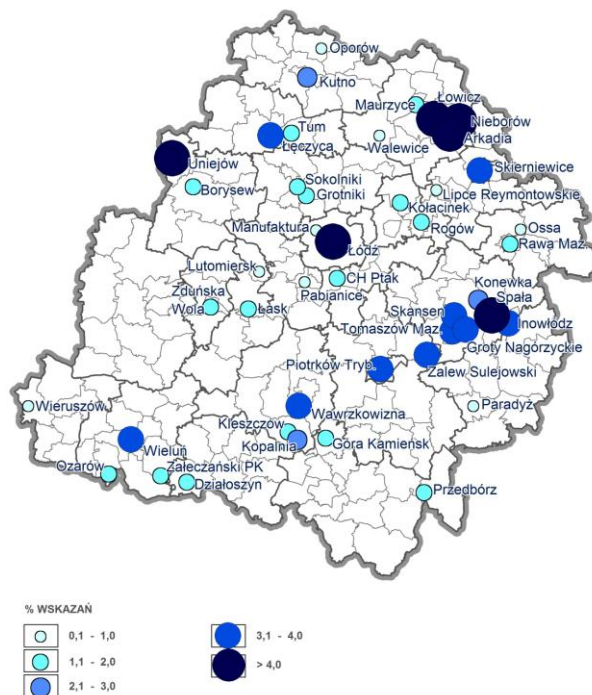
⁹⁹ W tym « Se-Ma-For Muzeum Animacji od 2018 r. zamknięte do odwołania
¹⁰⁰ Wg Turystyka w 2015 r., GUS, Warszawa 2016 r.

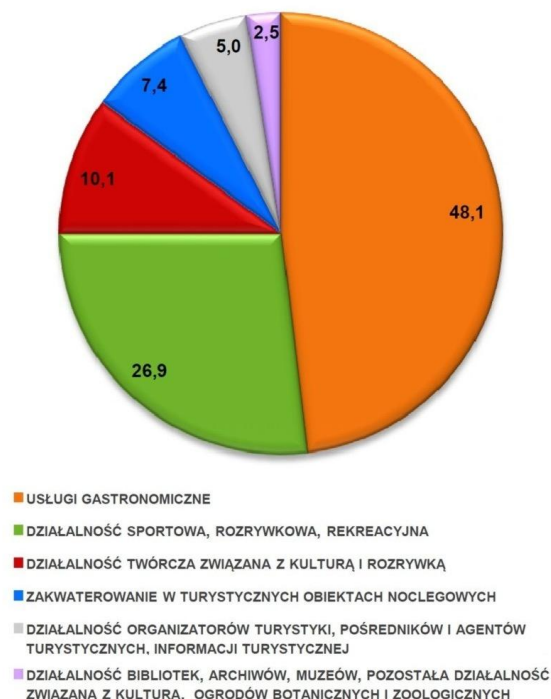
Do najważniejszych problemów regionu należą:

- brak wyrazistego wizerunku i rozpoznawalnej marki turystycznej regionu, a istniejący potencjał dla rozwoju branży turystycznej nie jest w pełni wykorzystywany;
- niewystarczająca promocja atrakcji turystycznych regionu, zwłaszcza dziedzictwa przemysłowego;
- niewielka liczba produktów turystycznych zlokalizowanych poza Łodzią;
- niedostosowanie Uzdrowiska Termalnego Uniejów do potrzeb rynku spowodowane zbyt małą skalą przedsięwzięcia w stosunku do dużego popytu na usługi balneologiczne i rehabilitacyjne term (m.in. silver turystyka); Szansą na poprawę atrakcyjności i stworzenie rozpoznawalnej turystycznej marki regionu są:
- działania rewitalizacyjne i rewaloryzacyjne zdegradowanych przestrzeni miejskich zwłaszcza zabytków przemysłowych wraz z ich adaptacją na nowe funkcje związane z usługami turystyki i kultury;
- rosnący popyt na usługi z zakresu balneologii, co w połączeniu z występowaniem złóż wód termalnych i leczniczych (m.in. w Kleszczowie, Skierniewicach, Poddębicach) może przyczynić się do rozwoju usług z zakresu turystyki uzdrowiskowej i rehabilitacyjnej;
- zainteresowanie inwestorów z branży turystycznej obszarami, co będzie skutkowało wzrostem infrastruktury turystycznej i powstawaniem nowych miejsc pracy.

Rys. 172. Miejsca odwiedzane i planowane do odwiedzenia w województwie łódzkim w 2016 r. (Źródło: Ruch Turystyczny w Łodzi i Województwie Łódzkim w 2016 roku)

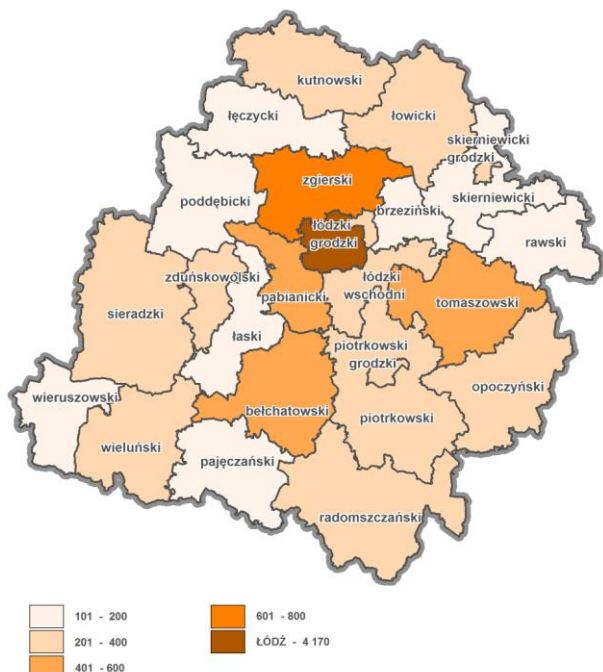

Rys. 173. Udział podmiotów gospodarczych związanych z branżą turystyczną w województwie łódzkim w 2016 r. [%] (Źródło: GUS)

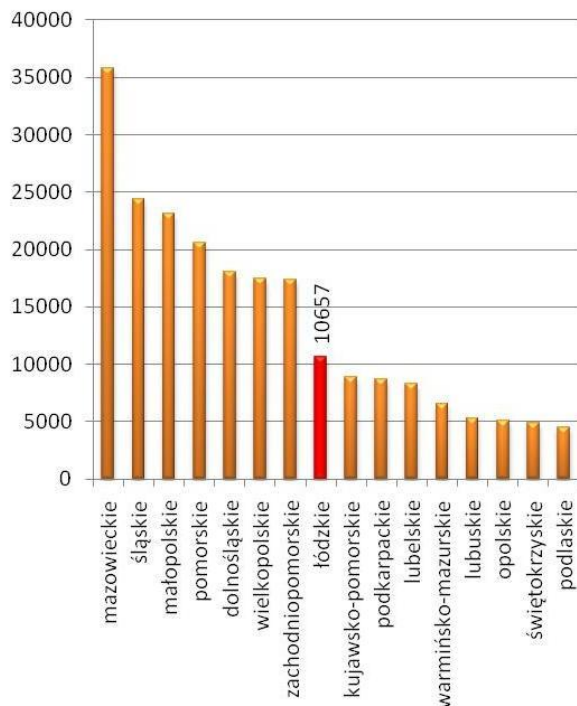

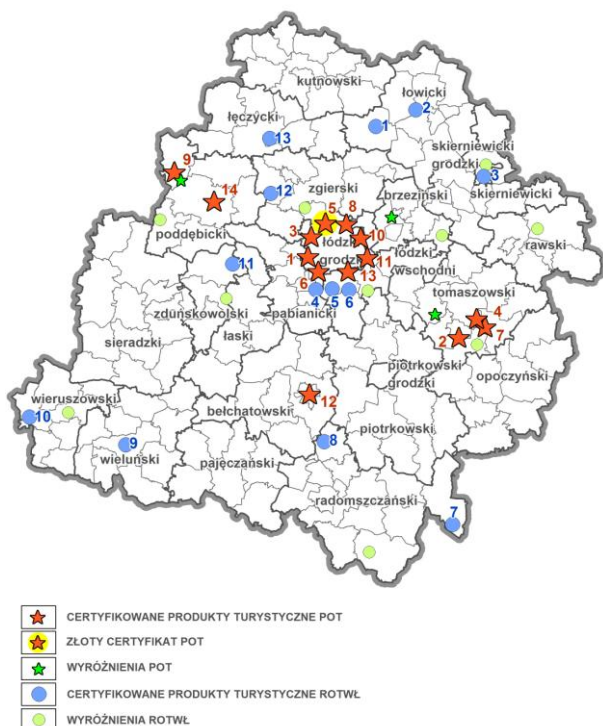
Rys. 174. Liczba podmiotów gospodarczych związanych z branżą turystyczną w powiatach w 2016 r. (Źródło: GUS)

Rys. 175. Liczba podmiotów gospodarczych związanych z branżą turystyczną w województwie łódzkim na tle kraju w 2016 r. (Źródło: GUS)

Rys. 176. Certyfikowane produkty turystyczne w województwie łódzkim w latach 2004 - 2017 (Źródło: POT, ROTWŁ)

CERTYFIKOWANE PRODUKTY POLSKIEJ ORGANIZACJI TURYSTYCZNEJ

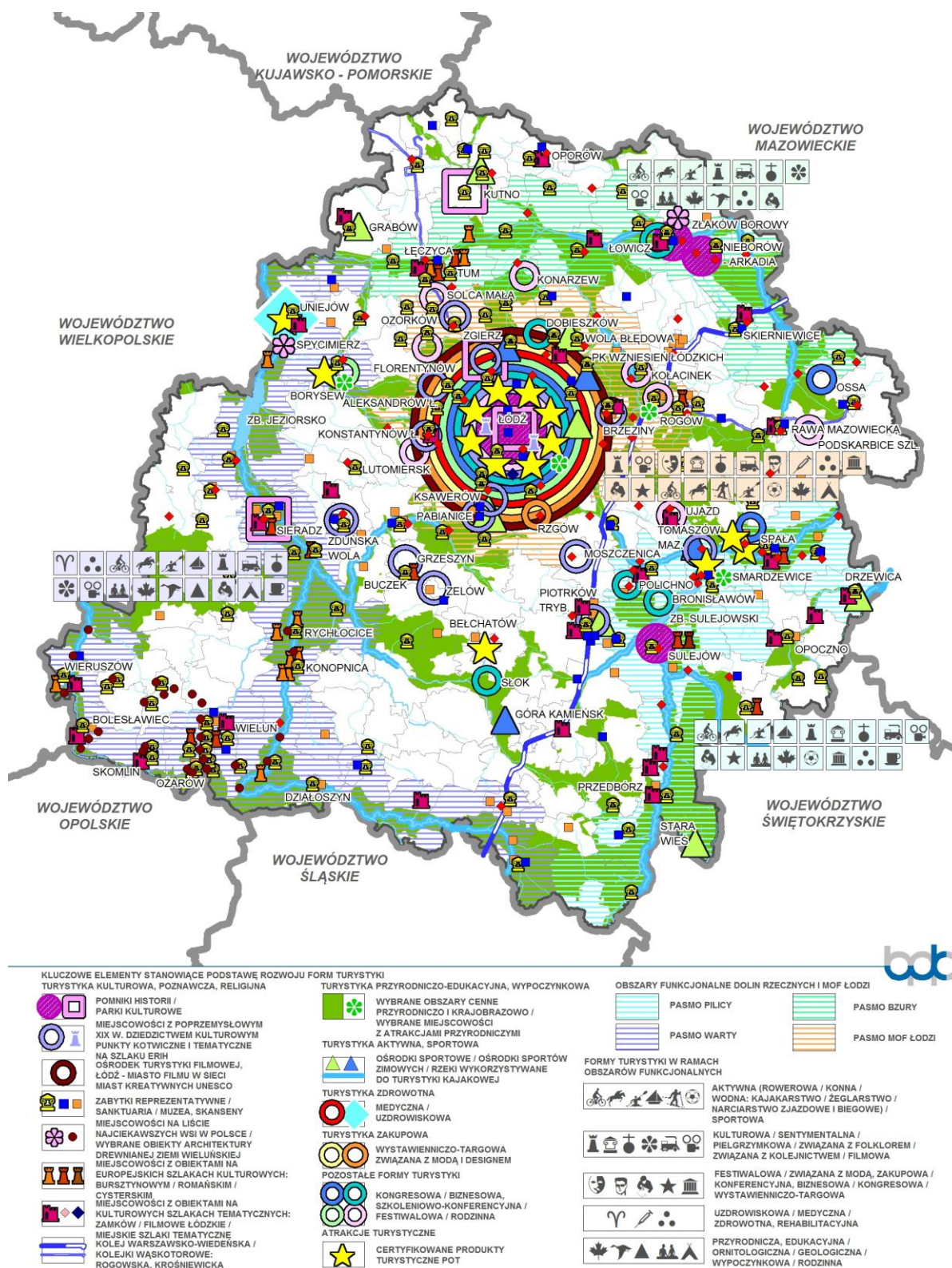
1. FESTIWAL "ŁÓDŹ 4 KULTUR"
2. SKANSEN RZĘKI PIŁICY "MUZEUM BEZ KAPCI"
3. ULICA PIOTRKOWSKA-LETNI SALON ŁODZI
4. TRASA TURYSTYCZNA „BUNKIER W KONEWCE”
5. MANUFAKTURA ŁÓDZKA. W KRÓLESTWIE IZRAELA POZNAŃSKIEGO – ZŁOTY CERTYFIKAT
6. WĘDROWNY FESTIWAL „KOLORY POLSKI” W WOJEWÓDZTWIE
7. SPALSKI JARMARK ANTYKÓW I RĘKODZIEŁA LUDOWEGO
8. EXPLORERS FESTIVAL - ŚWIATOWE INDYWIDUALNOŚCI
9. UNIEJÓW - PIERWSZE W POLSCE UZDROWISKO TERMALNE
10. SE-MA-FOR MUZEUM ANIMACJI
11. FESTIWAL KINETYCZNEJ SZTUKI ŚWIATŁA.
12. PGE GIGANTY MOCY MCK BĘŁCHATÓW
13. PLANETARIUM EC1
14. ZOO SAFARI BORYSEW (BORYSEW 2017 R.)

CERTYFIKOWANE PRODUKTY REGIONALNEJ ORGANIZACJI TURYSTYCZNEJ WŁ

1. PAŁAC I STADNINA WALEWICE
2. BIESIADA ŁOWICKA
3. SKIERNIEWICKIE ŚWIĘTO KWIATÓW, OWOCÓW I WARZYW
4. NOC NATURYSTÓW
5. LOFT APARTS & CAFÉ LOFT
6. CENTRALNE MUZEUM WŁÓKIENICTWA
7. DOJO STARA WIEŚ
8. GÓRA KAMIEŃSK
9. NADWARCIAŃSKI SZLAK BURSZTYNOWY
10. POWIAT WIERUSZOWSKI Z MAPĄ I KOMPASEM
11. DZIEŃ NA DWORZE POLSKIM
12. DOLINA SKRZATÓW
13. CENTRALNY ŁUK TURYSTYCZNY

Rys. 177. Turystyka i rekreacja w województwie łódzkim (Źródło: BPPWŁ)

1.7. KRAJOBRAZ I ŁAD PRZESTRZENNY

Wartości i jakość krajobrazów

Ogólna charakterystyka krajobrazu województwa dokonana została na podstawie rzeźby powierzchni oraz pokrycia terenu.

Region łódzki charakteryzuje się dominacją **terenów równinnych i falistych** ukształtowanych w wyniku działalności lądolodu, jest porożcinany siecią równin tarasowych i zalewowych dolin rzecznych Warty, Pilicy i Bzury i ich dopływów, oraz urozmaicony wzniesieniami pochodzenia polodowcowego.

W północnej części województwa dominują zwarte tereny rolne, stanowiące dominujące tło krajobrazowe, w bardzo niewielkim stopniu urozmaicone enklawami zadrzewień lub niewielkich lasów oraz mniej lub bardziej zwartej zabudowy. W pozostałej części regionu, którego tłem krajobrazowym także są użytki rolne, nabiera znaczenia udział takich elementów krajobrazu jak tereny leśne i sieć osadnicza. Wyróżnikiem centralnej części województwa jest strefa krawędziowa ze wzniesieniami o stromych stokach od strony północnej i łagodnie opadających w kierunku południowym. Wypiętrzenie i jednocześnie zróżnicowanie terenu charakteryzuje także południową część regionu, gdzie pojawiają się większe kompleksy leśne. Doliny największych rzek – Warty, Pilicy i Bzury, stanowią swego rodzaju osie wyróżniające dolinny charakter krajobrazu we wschodniej, zachodniej i północnej części województwa.

Na podstawie wyodrębnionych powierzchni o jednorodnym tle krajobrazowym¹⁰¹, w regionie wyróżnić można trzy główne **grupy**¹⁰² **krajobrazów:**

- krajobrazy przyrodnicze – użytkowane ekstensywnie i funkcjonujące głównie

w wyniku działania procesów naturalnych, w niewielkim stopniu modyfikowane przez działalność człowieka. Do grupy tej zalicza się wszystkie krajobrazy, w których dominuje środowisko wodne i podmokłe (wody powierzchniowe, krajobrazy przyrzeczne i dolinne tj. ekstensywnie użytkowane łąki, torfowiska, szuwały), wielkoobszarowe tereny leśne, bezleśne murawy - nieco bardziej związane ze środowiskiem piaszczystym i skalnym, czy też szczyty gór znajdujące się ponad granicą lasu. Są to krajobrazy zdecydowanie najrzadziej spotykane. W województwie łódzkim do krajobrazów przyrodniczych należą m.in.:

- fragmenty Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, na których dominują ekstensywne łąki,
  - naturalne odcinki największych rzek takich jak Warta i Pilica wraz z ich przełomami, wysokimi krawędziami, starorzeczami, meandrami i zakolami oraz wychodniami wapieni w rejonie Burzenina nad Wartą czy Sulejowa nad Pilicą,
  - pozostałości dawnej Puszczy Pilickiej oraz Puszczy Bolimowskiej.
- krajobrazy przyrodniczo - kulturowe – ukształtowane w wyniku równoległego działania zarówno czynników naturalnych, jak i antropogenicznych, których cechą charakterystyczną jest mozaikowość. Tło krajobrazowe stanowią użytki rolne z elementami kulturowymi, zabudową wiejską rozproszoną lub zwartą, ciągnącą się wzdłuż dróg z przyzagrodowymi sadami i ogrodami. Elementem kulturowym są sylwety ośrodków osadniczych z dominantami wież kościelnych, historycznie bądź współcześnie ukształtowane podziały pól, sieć dróg, a także zadrzewienia śródpolne i przydrożne. Są to również obszary z dominacją zwartej zabudowy, ale związane jednocześnie z obszarami leśnymi, rolniczymi,

¹⁰¹ Tło krajobrazowe – obszar wyróżniany na podstawie kryterium pokrycia terenu, który ma wyraźne granice, w obrębie którego mogą występować inne drobnoskalowe elementy przestrzenne.

¹⁰² Zgodnie z podziałem krajobrazu przedstawionym w opracowaniu pt. „Identyfikacja i ocena krajobrazów – metodyka oraz główne założenia” sporządzonym przez IGIPZ PAN w 2015 r.

otwartymi terenami rekreacyjnymi, bądź komponowane układy architektury, zieleni i wód. W granicach województwa są to krajobrazy dominujące powierzchniowo. Wśród nich wyróżnić można:

- obszary wiejskie związane z szeroko pojętą działalnością rolniczą: pola uprawne i intensywnie użytkowane łąki i pastwiska, obejmujące znaczną część województwa,
  - wielkoobszarowe tereny sadów i plantacji, występujące w regionie na wschód od Łowicza i Białej Rawskiej,
  - zabudowę wiejską oraz zbiorniki retencyjne służące rolnictwu,
  - obszary zabudowy związane z obszarami leśnymi w postaci miast-ogrodów w Kolumnie, Grotnikach i Sokolnikach,
  - komponowane układy architektury, zieleni i wód, w tym m.in. zespół pałacowo-parkowy w Nieborowie oraz park w Arkadii.
- krajobrazy kulturowe – w pełni ukształtowane przez działalność ludzką, związane z:
    - ośrodkami miejskimi,
    - terenami przemysłowymi, wodnogospodarczymi, górniczymi, komunikacyjnymi.

W województwie krajobrazami kulturowymi o największym stopniu zdewastowania są rozległe obszary odkrywkowej eksploatacji surowców naturalnych w rejonie kopalni węgla brunatnego Bełchatów i Szczerców, formy wklęsłe w rejonie Działoszyna i Sulejowa w kopalniach wapieni jurajskich oraz w kopalni surowców szklarskich w Białej Górze. Ponadto, wyróżniającymi się w krajobrazie obszarami przemysłowymi są tereny magazynów i centrów logistycznych o znacznych powierzchniach zlokalizowane w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego i Strykowa, którym towarzyszą duże węzły komunikacyjne.

Wartością krajobrazu są **elementy harmonijne**, będące jego walorami estetycznymi, zwłaszcza cenne obszary przyrodnicze oraz zabytkowe obiekty kulturowe. Krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe, wymaga zachowania oraz określenia zasad i warunków jego kształtowania.

W województwie najcenniejszymi terenami przyrodniczymi o wyróżniających się walorach krajobrazowych są obszary objęte ochroną: rezerваты, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, pomniki przyrody. Największa ich koncentracja występuje na terenie zwartych kompleksów leśnych, dolin rzecznych oraz terenów podmokłych. Najwyższą jakość wśród krajobrazów przyrodniczych posiadają krajobrazy, na terenie których znajdują się najcenniejsze zasoby środowiska w postaci rzadko spotykanych i zagrożonych wyginięciem ekosystemów, ostoj i siedlisk.

Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe o najwyższej jakości, cechują się harmonijnym połączeniem elementów naturalnych z antropogenicznymi.

Do istotnych krajobrazów przyrodniczych oraz przyrodniczo-kulturowych województwa, o największym nagromadzeniu form wizualnych i związanych z ochroną przyrody, jednocześnie cechujących się walorami kulturowymi i widokowo-kompozycyjnymi należą m.in.:

- bogate florystycznie i ornitologicznie fragmenty Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej urozmaiconej miejscami cennymi kulturowo od Łowicza po Łęczycę;
- wyżynny krajobraz strefy krawędziowej Wzniesień Łódzkich;
- węzeł hydrograficzny Warty, Widawki i ich dopływów z malowniczymi przełomami Warty w okolicy Strońska i Beleniasz;

- krajobraz jurajski Wyżyny Wieluńskiej w okolicach Załęczańskiego Łuku Warty z malowniczymi przełomami – Działoszyńskim i Krzeczowskim;
- obszar Wyżyny Przedborskiej (północne skraje pasma Przedborsko-Małoskiego i Wzgórz Łopuszańskich) wraz z doliną Pilicy w okolicach Przedborza, zróżnicowany geomorfologicznie i przyrodniczo;
- krajobraz otwarty największych sztucznych akwenów wodnych – zbiornika Jezioro oraz Zalewu Sulejowskiego;
- Lasy Spalskie przecięte doliną Pilicy z historycznymi ośrodkami jak Spała czy Inowłódz;
- pozostałości Puszczy Bolimowskiej wraz z doliną Rawki;
- krajobraz rolniczy wzdłuż południowej granicy województwa o wyjątkowym, prawie niezmiennym wstęgowym układzie pól i zabudowy zagrodowej w okolicach Ożarowa, Wielunia, Radomska, Opoczna.

Specyfikę krajobrazu kulturowego warunkuje dziedzictwo kulturowe obejmujące zarówno obiekty wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, jak i nie figurujące w tym rejestrze, ale posiadające wartości historyczne, estetyczne, mentalne, itp. Zaliczyć do nich można obiekty architektoniczne tj.: kościoły, klasztory, pałace, dwory, kamienice, chałupy i inną zabudowę mieszkaniową, niejednokrotnie wraz z całym komponowanym układem przestrzennym, zabytki techniki tj.: wiatraki, młyny wodne, wapienniki, cegielnie, fabryki i manufaktury, pojedyncze kapliczki i krzyże przydrożne oraz obiekty archeologiczne. Wśród krajobrazów kulturowych do najcenniejszych należą obszary gdzie unikatowa materia zabytkowa zachowała się wraz z całym układem historycznym, jest w dobrym stanie technicznym i nie posiada szpecących nawarstwień współczesnych. Przykładami krajobrazów kulturowych o szczególnych wartościach są:

- krajobraz śródmieścia Łodzi, charakterystyczny i cenny ze względu na zachowany układ urbanistyczny oraz nagromadzenie zabytkowej

zabudowy wielkomiejskiej i pofabrycznej, unikatowy w skali kraju;

- krajobraz starówki Piotrkowa Trybunalskiego, będący przykładem czytelnie zachowanego średniowiecznego układu przestrzennego wraz z zabytkową zabudową kamienicową i sakralną; podobne walory krajobrazowe miast o średniowiecznym rodowodzie posiadają nieco mniejsze Łęczyca, Łowicz, Sieradz, Wieluń, Wieruszów, Kutno, Skierniewice;
- krajobraz małomiasteczkowy, reprezentowany przez miejscowości o dobrze zachowanych średniowiecznych układach przestrzennych i pozostałościach XIX-wiecznej zabudowy, m.in. Przedbórz, Burzenin, Wolbórz, Brzeziny, Bolimów, Warta, Łask, Kazimierz, Lututów, Poddębice, Pławno;
- krajobraz ukształtowany klasycystycznym układem przestrzennym Aleksandrowa Łódzkiego;
- komponowany krajobraz zabytkowego układu przestrzennego obejmującego założenie pałacowo-parkowe w Nieborowie, park w Arkadii oraz aleję łączącą miejscowości;
- dwory i pałace szlacheckie wraz z parkami, czasem z zachowanymi zabudowaniami folwarcznymi, polami uprawnymi, kompleksami stawów, tworzące czytelne w krajobrazie i zwykle niewielkich rozmiarów komponowane układy przestrzenne, m.in. Walewice, Wolbórz, Sokolniki, Zadzim, Białaczów, Małków, Parcice, Uniejów, Bratoszewice, Leszczynek, Kalinowa, Krośniewice, Poddębice, Maluszyn, Rychłocice, Ożarów, Zgniłe Błoto, Skierniewice, Byszewy;
- osiedla kolejowe w Koluszkach i Karsznicach, związane z infrastrukturą kolejową i charakteryzujące się specyficzną zabudową i funkcjami;
- miasta-ogrody: Las-Kolumna, Sokolniki, Łagiewniki, Tuszyn-Las, Grotniki, które charakteryzują się zabudową willową w otoczeniu lasów.

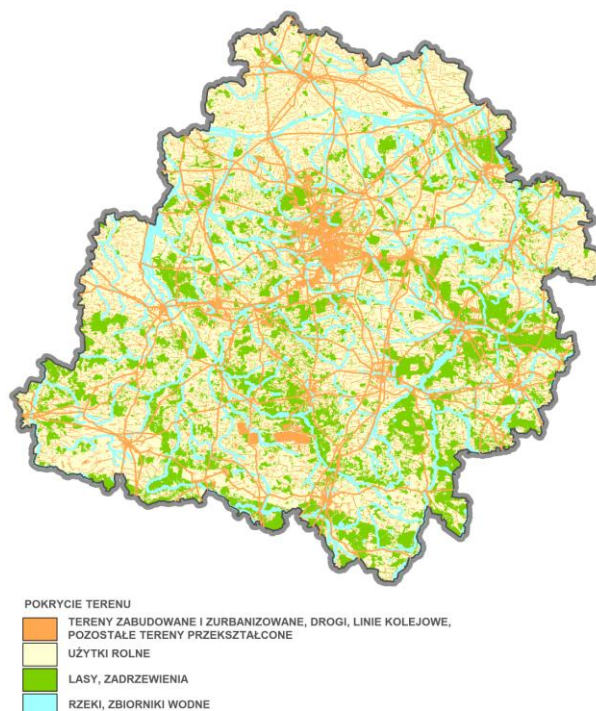
Najniższą jakość posiada krajobraz kopalni odkrywkowej Bełchatów – Szczerców wraz z kompleksem elektrowni. Jest to najsilniej przekształcony obszar, którego pierwotny charakter jest niemożliwy do otworzenia, a wszystkie sposoby rekultywacji, ze względu na ogromną powierzchnię obszaru zdegradowanego, jedynie w niewielkim stopniu zminimalizują jego negatywny wpływ na krajobraz.

Na jakość krajobrazu mają wpływ także wprowadzane elementy infrastrukturalne m.in. farmy wiatrowe, elektroenergetyczne linie przesyłowe pojawiające się w krajobrazie wielkopowierzchniowych i monokulturowych użytków rolnych.

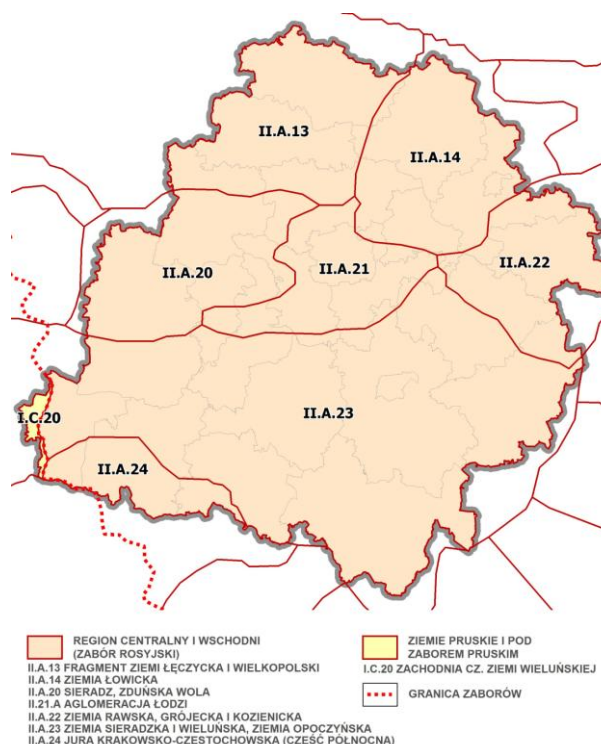
Podsumowując należy podkreślić, że:

- krajobraz województwa jest słabo zróżnicowany; dominują w nim powierzchniowo krajobrazy przyrodniczo-kulturowe ukształtowane przez rolnictwo. Najwyższe wartości prezentują tereny najcenniejsze pod względem przyrodniczym, a także o cechach zabytkowych;
- najcenniejsze krajobrazy województwa związane są z:
  - dolinami rzek Warty, Pilicy i Bzury;
  - obszarami parków krajobrazowych;
  - miastami o krajobrazie przemysłowym,
  - ośrodkami ze średniowiecznymi dominantami.

Rys. 178. Pokrycie terenu (Źródło: BPPWŁ na podstawie BDOT, Corine Land Cover 2012)

Rys. 179. Regiony historyczno-kulturowe (Źródło: BPPWŁ na podstawie Plit J., Krajobrazy kulturowe Polski i ich przemiany, IGiPZ PAN, Warszawa 2016)

Zagrożenia dla możliwości zachowania wartości krajobrazów

Krajobraz jest wynikiem działalności człowieka. Jednocześnie ta działalność jest źródłem zagrożeń dla możliwości zachowania cennych krajobrazów, zarówno w odniesieniu do zasobów przyrodniczych, jak i dziedzictwa kulturowego. W kontekście rozwoju cywilizacyjnego przestrzeni krajobrazu podlega ciągłym przekształceniom, dlatego ważna jest świadomość zagrożeń, jakie płyną z niekontrolowanego rozwoju. W odniesieniu do zdiagnozowanych w regionie wartości krajobrazu można określić następujące **zagrożenia**:

- zanikanie cech krajobrazu wiejskiego poprzez wycinanie zadrzewień przydrożnych i śródpolnych, wprowadzanie wielkopowierzchniowych monokultur rolniczych, zanikanie zabudowy zagrodowej na rzecz zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, oraz historycznych układów pól;
- chaotyczny rozwój zabudowy w strefach podmiejskich i obszarach wiejskich kosztem obszarów cennych krajobrazowo, w tym przyrodniczo;
- presja zabudowy w atrakcyjnych przyrodniczo i widokowo dolinach rzecznych, w tym na terenach zagrożenia powodziowego;
- zanikanie wykorzystania lokalnych materiałów budowlanych (np. kamień wapienny na południu województwa) na rzecz architektury o niejednorodnej stylistyce;
- brak dbałości o wysoką jakość powstających przestrzeni publicznych i obiektów architektonicznych;
- pojawianie się zabudowy wielkogabarytowej i wielkopowierzchniowej (hale, magazyny, itp.) w terenach otwartych;
- rozwój nowej zabudowy z pominięciem ochrony historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych a także względów kompozycyjno-estetycznych;

- rozwój obiektów napowietrznej infrastruktury technicznej, wielkogabarytowych obiektów inżynierskich i farm wiatrowych w obszarach cennych krajobrazowo;
- agresja wizualna wywołana przez wielkopowierzchniowe reklamy;
- powierzchniowa eksploatacja surowców naturalnych;
- niska świadomość i brak zrozumienia społeczeństwa dla potrzeb ochrony i właściwego kształtowania krajobrazu.

Podsumowując należy stwierdzić, że najbardziej negatywnymi zjawiskami związanymi z przekształceniami krajobrazu są:

- ignorowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym historycznych układów przestrzennych,
- chaotyczna i niekontrolowana suburbanizacja,
- gwałtowny rozwój energetyki wiatrowej i słonecznej w otwartym krajobrazie wiejskim,
- powierzchniowa eksploatacja surowców.

Szansą dla ochrony przed degradacją cennych wartości krajobrazów jest wzmocnienie narzędzi ochrony krajobrazu w procesie planowania przestrzennego i objęcie ochroną krajobrazów najcenniejszych.

Rys. 180. Grupy krajobrazów (Źródło: BPPWŁ)

1.8. OBRONNOŚĆ I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Tereny zamknięte i przedsiębiorstwa o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym

W 2017 r. w województwie funkcjonowała 1 **strefa zrzutu** i 27 **terenów zamkniętych**¹⁰³, będących jednostkami organizacyjnymi Ministerstwa Obrony Narodowej i stanowiących potencjał obronny. Są to kompleksy wojskowe: nr 2465, 2466, 2475, 2477, 4645, 8156 w Łodzi, nr 2447 w Gałkowie Małym, nr 3068 w Regnach, nr 2939 w Zgierzu, nr 5740 w Jeżewie, nr 6029 w Leżnicy Wlk., Mariampolu, Solcy Wlk., nr 3956 w Porądzicach (Leżnica Wlk. Osiedle), nr 2617, 2618, 8675 w Sieradzu, nr 7672 w Sokołowie, Dębinie, nr 3961, 3962 w Łasku, nr 4585 we Wronowicach, nr 6030 w Baryczy, Gucinie, Maurycy, Łasku, Ostrowie, Teodorach, Woli Łaskiej, Czeszkowie A, nr 2512, 7258 w Tomaszowie Maz., nr 6091 w Nowym Glinniku, nr 779, 1000, 1001 w Skierniewicach, nr 3053 w Kutnie, strefa zrzutu w Bełchatowie – Klukach.

Obecnie żaden z tych obiektów nie posiada statusu zadania rządowego.

Poza tym, istnieje 26 **stref ochronnych i obszarów ograniczonego użytkowania**¹⁰⁴, w tym 3 ograniczające wysokość zabudowy od lotnisk wojskowych wpisanych do Rejestru lotnisk i lądowisk: lotnisko wojskowe Łęczycza – kompleks wojskowy nr 6029, lotniskowe Łask – kompleks wojskowy nr 6030, lotnisko wojskowe Tomaszów Mazowiecki – kompleks wojskowy nr 6091. Dodatkowo dla lotniska wojskowego w Łasku utworzono obszar ograniczonego użytkowania, na mocy uchwały Nr XXIX/379/16 Sejmiku Wł z dnia 25 października 2016 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla lotniska wojskowego Łask. Wśród ww. 26 stref i obszarów ograniczonego użytkowania ustanowionych od terenów zamkniętych znajdują się strefy nazwane jako: niebezpieczna, zakazu budowy magazynów środków bojowych, zakazu budowy składowisk i magazynów MPS, podejścia i odejścia,

od magazynu amunicji, od magazynów wojskowych, ograniczeń związanych z emisją hałasu, ochrona od składnicy materiałów niebezpiecznych, zagrożenia, ograniczeń budownictwa wysokościowego i przemysłowego, zrzutu. Ponadto, w strefach obowiązują zakazy dla lokalizacji min. obiektów użyteczności publicznej, w których gromadzi się duża liczba ludzi, zabudowy zwartej i rozproszonej oraz budowy dróg o dużym natężeniu ruchu i autostrad. Strefy te ustalono ze względu na konieczność zachowania norm bezpieczeństwa dla zdrowia i życia ludzi, zabezpieczenia dóbr materialnych, ograniczenia w zagospodarowaniu i korzystaniu z terenu dla utrzymania jego funkcjonalności na potrzeby obronności i inne cele wojskowe. Strefy ochronne zostały ustalone od terenów kompleksów wojskowych: nr 3068 Regny, nr 4585 Wronowice, nr 5740 Jeżewo, nr 6029 Leżnica Wielka, nr 6030 Łask, nr 6091 Nowy Glinnik. Od kompleksów nr 2617 Sieradz i 2512 Tomaszów Mazowiecki strefy mieszczą się w granicach terenów zamkniętych. Ponadto, w województwie znajduje się 3 250 terenów, o powierzchni ogółem 5535,74 ha, przez które przebiegają linie kolejowe, stanowiących tereny zamknięte ustalone przez ministra właściwego ds. transportu¹⁰⁵.

W regionie funkcjonuje także 10 **przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym**¹⁰⁶. Są to:

1. PGE GiEK S.A. w Bełchatowie,
2. Przedsiębiorstwo Innowacyjno-Wdrożeniowe „WIFAMA - PREXER” Sp. z o.o. w Łodzi,
3. Przedsiębiorstwo PREXER Sp. z o.o. w Łodzi,
4. MOSTY-ŁÓDŹ S.A. w Łodzi,
5. Wojskowe Zakłady Lotnicze Nr 1 S.A. w Łodzi,
6. AMZ – KUTNO S.A. w Kutnie,
7. TRICOMED S.A. w Łodzi,
8. Pabianickie Zakłady Farmaceutyczne Polfa S.A. w Pabianicach,
9. Fabryka Aparatury Elektromedycznej FAMED Łódź S.A. w Łodzi,
10. SENSILAB Polska Sp. z o.o. – S.K.A. w Konstantynowie Łódzkim.

¹⁰³ Decyzja nr 42/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej oraz Decyzja nr 36/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 kwietnia 2018 r. zmieniająca decyzję w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej

¹⁰⁴ Od 19 ww. terenów zamkniętych nie ustalono stref ochronnych i obszarów ograniczonego użytkowania; pozostałe posiadają co najmniej jedną strefę ochronną lub obszar ograniczonego użytkowania

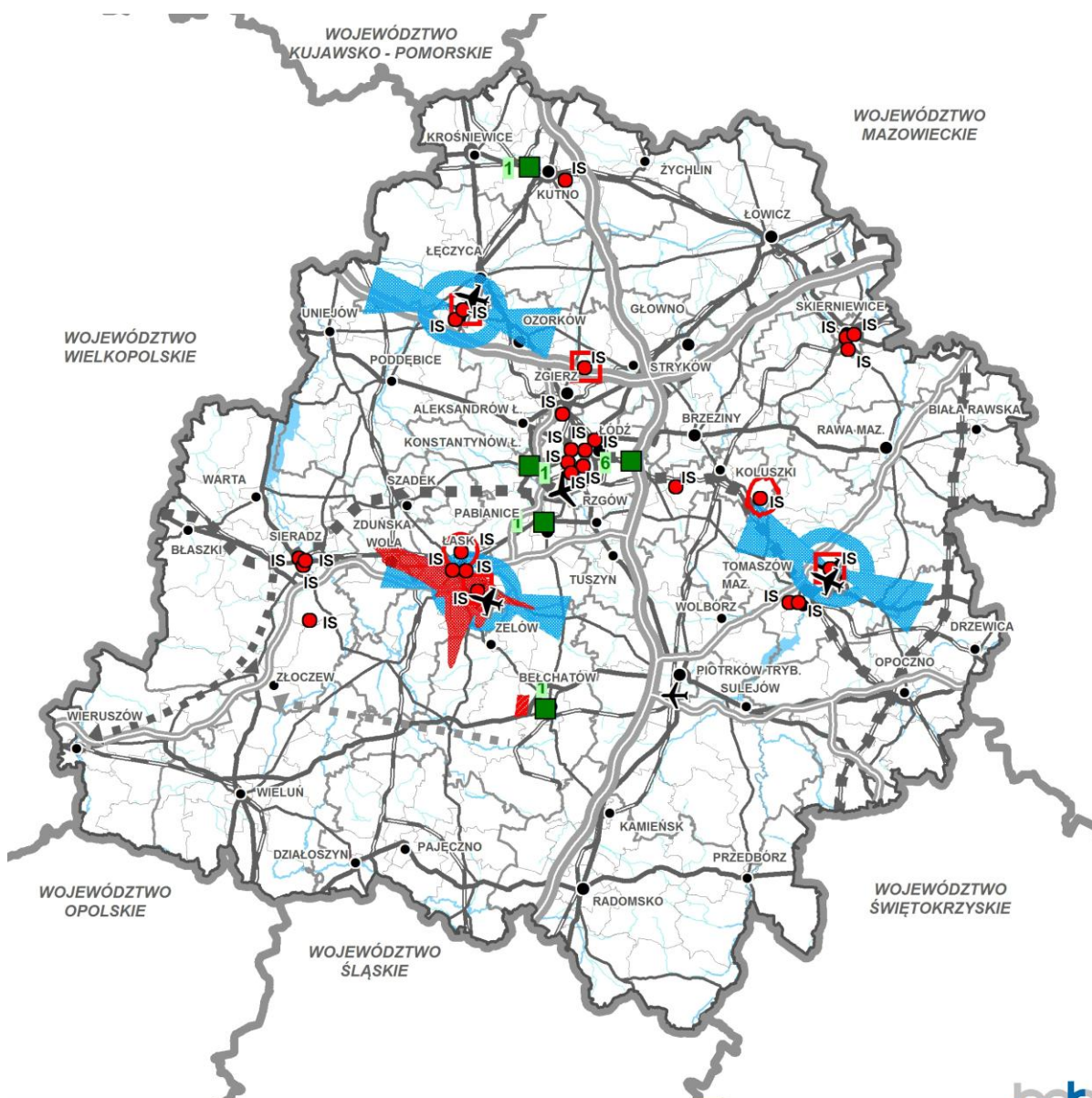
¹⁰⁵ Zgodnie z wykazem ww. terenów w załączniku do Decyzji nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dz. Urz. MłIR z 2014 r., poz. 25 późniejszymi zmianami) – Tabela nr 7. Wykaz zamkniętych terenów kolejowych

¹⁰⁶ Rozporządzenie RM z dnia 3 listopada 2015 r. w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym (Dz. U. 2015, poz. 1871 z późniejszymi zmianami)

Rys. 181. Obronność i bezpieczeństwo publiczne (Źródło: BPPWŁ)

ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE
- DROGI KRAJOWE
- DROGI WOJEWÓDZKIE
- LINIE KOLEJOWE
- KOLEJ DUŻYCH PRĘDKOŚCI
- LINIA KOLEJOWA BELCHATÓW - ZŁOCZEW
- LOTNISKA CYWILNE
- LOTNISKA WOJSKOWE

TERENY ZAMKNIĘTE I STREFY OCHRONNE

- TERENY ZAMKNIĘTE
- POWIERZCHNIE OGRANICZAJĄCE WYSOKOŚĆ ZABUDOWY OD LOTNISK WOJSKOWYCH
- OBSZARY OGRANICZONEGO UŻYTKOWANIA (TYP ZAGOSPODAROWANIA I ZABUDOWY) ZE WZGLĘDU NA HAŁAS OD LOTNISK WOJSKOWYCH
- STREFY OCHRONNE OD POZOSTAŁYCH TERENÓW ZAMKNIĘTYCH *
- STREFA ZRZUTU
- PRZEDSIĘWZIĘCIA O SZCZEGÓLNYM ZNACZENIU GOSPODARCZO - OBRONNYM
- PRZEDSIĘWZIĘCIA
- LICZBA OBIEKTÓW

* Strefy ochronne od kompleksów wojskowych nr 2512 Tomaszów Mazowiecki oraz 2617 Sieradz mieszczą się w granicach terenów zamkniętych

1.9. OBSZARY FUNKCJONALNE

Diagnoza stanu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz przeprowadzone analizy uwarunkowań, zarówno zewnętrznych wynikających m.in. z globalnych trendów rozwojowych, jak również wewnętrznych, obrazujących procesy zachodzące w regionie, pozwoliły wyróżnić **specyficzne cechy obszaru województwa łódzkiego determinujące jego rozwój przestrzenny i społeczno-gospodarczy** obecnie i w przyszłości. Należą do nich:

- elementy środowiska przyrodniczego warunkujące sposób gospodarowania przestrzenią i stanowiące **naturalne determinanty rozwoju**, tj.¹⁰⁷:
  - zwarte kompleksy gleb o najwyższych wartościach rolniczych, zlokalizowane w północnej części województwa, będące podstawą rozwoju intensywnego rolnictwa i przesądzające o charakterze zagospodarowania tej części regionu;
  - zasoby surowcowe w postaci złóż kopalin skoncentrowane w strefach: bełchatowskiej i opoczyńskiej, stanowiące podstawę rozwoju przemysłów: górniczo-energetycznego i budowlano-ceramicznego;
  - zasoby wód geotermalnych zlokalizowane w północnej, zachodniej i centralnej części województwa, będące podstawą dla rozwoju balneologii i wykorzystywane w ciepłownictwie;
  - rzeki Pilica, Warta i Bzura z największymi zbiornikami wodnymi, tworzące pasmowy układ dolin rzecznych i stanowiące specyficzny „ruszt” ekologiczny będący podstawą dla rozwoju funkcji turystycznych;

- istniejące zagospodarowanie i zurbanizowane struktury funkcjonalno-przestrzenne zaliczone do **funkcjonalnych determinant rozwoju**, tj.¹⁰⁸:

- Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi, charakteryzujący się najwyższym w województwie poziomem urbanizacji oraz największą koncentracją funkcji metropolitalnych, gospodarczych i kulturowych, stanowiący podstawę kształtowania obszaru metropolitalnego;
- Zagłębie górniczo-energetyczne Bełchatów – Szczerców – Żłoczew, będące węzłem energetycznym dla kraju i regionu, determinujące rozwój tej części województwa w perspektywie najbliższych kilkudziesięciu lat;
- obszary o unikatowych wartościach kulturowych w skali kraju i regionu, stanowiące podstawę dla rozwoju funkcji kulturowych i turystycznych;
- strategiczny układ powiązań transportowych: drogowych w postaci autostrad A1, A2, dróg ekspresowych S8, S14, S12, S74, oraz kolejowych w postaci kolei dużych prędkości, będący podstawą kształtowania powiązań zewnętrznych regionu i umożliwiający rozwój społeczno-gospodarczy w skali kraju i Europy.

Na kształtowanie przestrzeni znaczący wpływ mają także zmiany w obszarze atrakcyjności i konkurencyjności gospodarki oraz rynku pracy, mogące skutkować zwiększeniem migracji ludności, a tym samym zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym.

W latach 2010 – 2015 **poziom rozwoju gospodarczego** województwa, mierzony wartością PKB per capita, w porównaniu do innych regionów UE wzrósł z 58,0% do 64,0% średniej

¹⁰⁷ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego. Aktualizacja. Województwo Łódzkie, Urząd Marszałkowski w Łodzi, Łódź 2011

¹⁰⁸ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego. Aktualizacja. Województwo Łódzkie, Urząd Marszałkowski w Łodzi, Łódź 2011

unijnej (UE 28 = 100,0%, Polska 69,0%). Dynamika PKB ogółem (w cenach stałych) w regionie w latach 2010 – 2015 kształtowała się na poziomie 115,4% (Polska 116,0%). W 2015 r. PKB per capita (w cenach bieżących) w województwie wynosił 43765 zł, co stanowiło 93,5% średniej krajowej.

Podstawowym czynnikiem mającym wpływ na wzrost gospodarczy ma **wydajność pracy**, która w województwie systematycznie rośnie. W 2010 r. WDB na 1 pracującego w regionie wynosiła 89,1% średniej krajowej, natomiast w 2015 r. 91,2%. Największy udział w tworzeniu WDB województwa w 2015 r. miał przemysł (31,6%, Polska 27,2%), a następnie: handel, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i telekomunikacja (26,4%, Polska 28,8%) oraz pozostałe usługi (23,8%, Polska 24,9%). Udział działalności finansowej i ubezpieczeniowej w generowaniu regionalnego WDB kształtował się na poziomie nieco niższym od średniej krajowej i wynosił 8,4% (Polska 8,8%), natomiast udział budownictwa był jednym z najniższych w kraju (6,8%, Polska 7,9%). Udział rolnictwa w tworzeniu WDB województwa wynosił 2,9% (Polska 2,4%).

W gospodarce regionu bardzo ważną rolę odgrywa **przemysł**, a województwo charakteryzuje się wysokim poziomem industrializacji. W 2016 r. produkcja sprzedana przemysłu w regionie osiągnęła wartość 70,2 mld złotych, co stanowiło 5,8% produkcji przemysłowej Polski. Przeważający udział w produkcji sprzedanej przemysłu w regionie ma przetwórstwo przemysłowe (79,2%), w tym dominuje produkcja artykułów spożywczych (24,6%). Znaczącą rolę w regionie odgrywa także przemysł energetyczny. W województwie produkowane jest 21,5% krajowej produkcji energii elektrycznej, co lokuje region na 1. miejscu w kraju. Pod względem mocy osiągalnej urządzeń produkujących energię elektryczną region łódzki zajmuje 2. pozycję w Polsce. W skali kraju województwo ma również znaczny udział m.in. w produkcji rajstop (92,6%), tkanin bawełnianych (79,2%) i płytek ceramicznych (45,3%). W latach 2011 – 2016 nastąpił wzrost

produkcji sprzedanej przemysłu (w cenach stałych) w większości działów przetwórstwa przemysłowego. Należy jednak zaznaczyć, że WDB w przeliczeniu na 1 pracującego w przetwórstwie przemysłowym w 2015 r. wynosiła 86,4% średniej krajowej, a produkcja sprzedana przemysłu w średnio wysokich działach technologii w regionie stanowiła jedynie 9,0% (Polska 23,0%).

Mniejszą rolę w gospodarce regionu odgrywa **budownictwo**. W 2016 r. sprzedaż produkcji budowlano-montażowej w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła 3 073 zł (Polska 4 342 zł), co lokowało region na 11. pozycji w kraju.

Potencjał przemysłowy regionu wykorzystywany jest do kształtowania i rozwoju **specjalizacji regionalnych**, w tym m.in. energetyki, nowoczesnego przemysłu włókienniczego i mody, zaawansowanych materiałów budowlanych oraz innowacyjnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Coraz większą rolę w województwie odgrywają **usługi**, których największa koncentracja występuje w Łodzi, gdzie powstaje 44,9% WDB w regionalnych usługach. Działem o największym zatrudnieniu i znaczącym udziale w tworzeniu WDB jest handel. Bardzo dynamicznie rozwija się sektor nowoczesnych usług dla biznesu. W 2016 r. Łódź z 7,8% udziałem w krajowym zatrudnieniu zajmowała pod tym względem 6. miejsce. Poza tym, w Łodzi funkcjonuje coraz więcej dużych firm z sektora IT o zatrudnieniu przekraczającym 500 osób. Duże znaczenie mają także usługi logistyczne. W 2016 r. powierzchnia magazynowa ogółem wynosiła 1 352 500 m² (4.). W regionie funkcjonowało 8 terminali intermodalnych o rocznych możliwościach przeładunkowych 646 770 TEU¹⁰⁹. Obecnie w województwie funkcjonują 24 parki magazynowe, a 5 kolejnych jest projektowanych lub w budowie i pozostaje w ofercie deweloperów.

¹⁰⁹ TEU - (twenty-foot equivalent unit) - jednostka pojemności używana często w odniesieniu do portów i statków. Jest ona równoważna objętości kontenera o długości 20 stóp.

Istotnym elementem regionalnej gospodarki jest **rolnictwo**. Województwo posiada znaczne zasoby ziemi użytkowanej rolniczo (970,0 tys. ha UR) oraz najwyższy w kraju udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (70,3%). Pod względem przydatności dla rolnictwa warunki przyrodnicze i glebowe w regionie są bardzo zróżnicowane, gleby należą do przeciętnych i charakteryzują się wysokim stopniem zakwaszenia. Czynnikiem ograniczającym intensywność produkcji rolniczej jest także niekorzystna struktura agrarna. W 2016 r. w strukturze gospodarstw rolnych dominowały gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 1,0 - 4,9 ha (49,4%), a gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 15,0 ha stanowiły jedynie 10,6%. Przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR wynosiła 8,8 ha i w porównaniu z 2010 r. wzrosła o 0,4 ha.

Mimo niezbyt korzystnej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej region charakteryzuje stosunkowo wydajne rolnictwo.

W 2016 r. spośród 124,0 tys. gospodarstw rolnych, 63,7% zajmowało się wyłącznie produkcją roślinną, a 0,3% wyłącznie produkcją zwierzęcą. W strukturze użytkowania gruntów największą powierzchnię zajmowały: zasiewy (757,1 tys. ha), łąki i pastwiska trwałe (147,0 tys. ha) oraz sady (43,4 tys. ha). Od lat region łódzki jest liczącym się producentem ziemniaków (udział w strukturze zasiewów 4,6%, Polska 2,8%) zajmując 2. miejsce w krajowej powierzchni upraw (11,5%) oraz 1. miejsce w zbiorach (12,1%). Potencjał rozwojowy rolnictwa tworzą także, wyróżniające się w skali kraju, warzywnictwo i sadownictwo. W 2016 r. sady w gospodarstwach rolnych stanowiły 11,6% powierzchni sadów w Polsce (4.), a udział w krajowej powierzchni upraw warzyw gruntowych na poziomie 10,3% lokował województwo na 5. miejscu w kraju. W latach 2010 – 2016 powierzchnia upraw warzyw w województwie zwiększyła się o ok. 7,8%, natomiast upraw drzew owocowych zmniejszyła się o 2,5%. Wyróżnikiem województwa jest także produkcja zwierzęca, stanowiąca endogeniczną bazę dla rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego.

W 2016 r. pod względem obsady bydła na 100 ha UR (48,8 sztuk) oraz produkcji mleka na 1 ha UR (1030 l/1 ha UR) województwo zajmowało 4. miejsce w kraju. Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR plasowała region na 3. miejscu w Polsce. Pod względem udziału w całkowitej krajowej towarowej produkcji rolniczej od 2010 r. województwo zajmuje 3. lokatę w kraju. Oprócz rolnictwa konwencjonalnego w regionie rozwija się rolnictwo ekologiczne. W 2016 r. funkcjonowały 373 gospodarstwa posiadające certyfikat przynależności do rolnictwa ekologicznego (13.), które gospodarowały na powierzchni 7 791 ha UR. Ponadto, zarejestrowane były 124 gospodarstwa (o łącznej powierzchni 2 195 ha UR) będące w okresie przestawiania na produkcję ekologiczną. W latach 2010 - 2016 nastąpił wzrost liczby gospodarstw ekologicznych (o 139) oraz powierzchni użytkowanej ekologicznie w gospodarstwach z certyfikatem (o 4 110 ha). Ponadto, na terenie województwa od 1997 r. funkcjonuje zorganizowany Łódzki Rynek Hurtowy „ZJAZDOWA” S.A., będący największym w regionie rynkiem zbytu produktów rolnych. Organizowane są również cykliczne, branżowe targi i wystawy z dziedziny rolnictwa, ogrodnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Pod względem **wartości brutto środków trwałych** w gospodarce w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwo w 2016 r. zajmowało 7. miejsce w Polsce (91 760,6 zł; Polska 95 255,2 zł), a wskaźnik dla regionu łódzkiego stanowił 96,3% średniej krajowej. Wartość brutto środków trwałych na 1 mieszkańca w sektorze przedsiębiorstw kształtowała się na poziomie 46 907,0 zł (96,0% średniej krajowej).

W 2016r. **nakłady inwestycyjne ogółem** w gospodarce województwa łódzkiego w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 5 744,0 zł (7., Polska 6361,0 zł), przy czym wydatki inwestycyjne sektora prywatnego były 3,5 razy wyższe niż w sektorze publicznym, natomiast **nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw** na 1 mieszkańca kształtowały się na poziomie 3 706,0 zł (Polska 3 880,0 zł).

W województwie zarejestrowanych było 243,3 tys. **podmiotów gospodarki narodowej**, tj. 5,7% podmiotów zarejestrowanych w Polsce. (Polska 4 237,7 tys.). Liczba podmiotów w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wynosiła w regionie 979 (10., Polska 1 103), przy czym w miastach 1 151, a na wsi 754. Nowo zarejestrowanych podmiotów w regionie było relatywnie mniej niż przeciętnie w Polsce. W 2016r. w Polsce, na 10 tys. mieszkańców, przypadało 91 nowo zarejestrowanych podmiotów, a w województwie łódzkim jedynie 82.

W 2016r. w regionie w **sferze badawczo-rozwojowej** funkcjonowało 281 podmiotów (8., Polska 4 871), co stanowiło 5,8% podmiotów działających w Polsce. Wysokość nakładów na działalność naukowo-badawczą wyniosła ogółem 699,4 mln zł, z czego 44,9% przypadało na sektor szkolnictwa wyższego. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową stanowiły 3,9% nakładów na te cele w kraju, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 281,0 zł (8., Polska 467,0 zł) i rosły znacznie wolniej niż średnie krajowe. W 2016r. 12,2% przedsiębiorstw przemysłowych regionu poniosło nakłady na działalność innowacyjną (14.). Duże środki na innowacje angażowały przede wszystkim większe firmy przemysłowe. Pod względem udziału przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem województwo zajęło 7. miejsce w Polsce (8,7%, Polska 10,4%).

Rynek pracy charakteryzują wielkość i struktura bezrobocia oraz liczba pracujących w poszczególnych sektorach gospodarki narodowej. W 2016 r. stopa bezrobocia w województwie wynosiła 8,5% (Polska 8,2%), a w 2017 r. spadła do 6,8% (Polska 6,6%). W latach 2010 - 2016 nastąpiły istotne zmiany w strukturze pracujących w regionie. Nastąpił wzrost liczby pracujących we wszystkich sektorach usługowych (o 42,4 tys. osób, do poziomu 109,0% w stosunku do 2010 r.), spadek pracujących w przemyśle i budownictwie (o 5,6 tys. osób, 97,9% liczby pracujących w 2010 r.) oraz utrzymanie pracujących w rolnictwie. W 2016 r. liczba pracujących ogółem w regionie

wynosiła 943 169 osób, co stanowiło 104,0% stanu z 2010 r. (Polska 108,6%). Ponadto, województwo charakteryzuje wysoka wartość współczynnika aktywności zawodowej ogółem wynosząca 58,1% w 2016 r., co lokowało region na 2. miejscu w kraju.

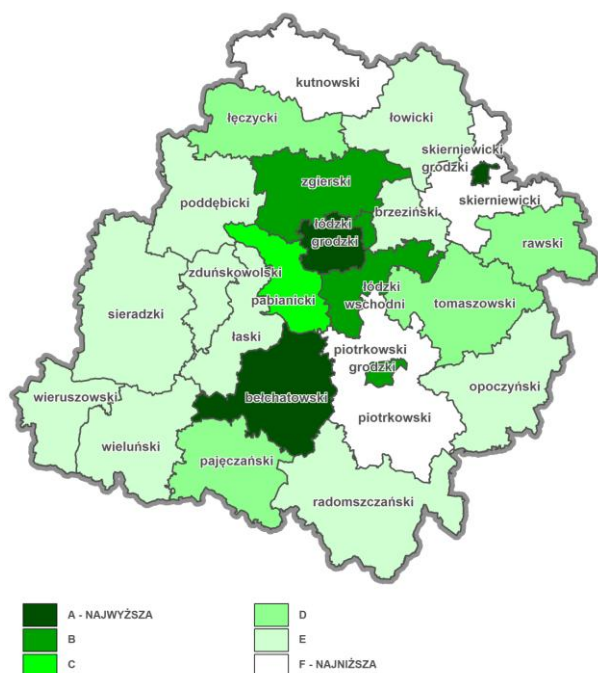
Od wielu lat w województwie łódzkim utrzymuje się **wewnętrzne zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego** a dyfuzja rozwojowa nie obejmuje w równym stopniu obszaru całego województwa.

W układzie podregionów, najwyższym poziomem rozwoju gospodarczego charakteryzuje się Łódź, z PKB per capita w 2015 r. na poziomie 124,8% średniej krajowej oraz najwyższym udziałem w wypracowaniu regionalnego WDB (37,5%). Natomiast podregionem o najniższym PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca, stanowiącym jedynie 67,4% średniej dla Polski, był podregion sieradzki. Dysproporcje rozwojowe między najbogatszym a najbiedniejszym podregionem od 2010 r. utrzymują się na tym samym poziomie.

Duże zróżnicowanie zauważalne jest także w układzie powiatowym. Pod względem produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca dominuje powiat bełchatowski (128 201 zł), natomiast najmniejsza wartość pod tym względem cechuje powiat piotrkowski (9 187 zł). Silne zróżnicowanie terytorialne cechuje również zainwestowanie majątkiem trwałym firm w przeliczeniu na 1 mieszkańca, wynoszące od 258 733,0 zł w powiecie bełchatowskim do 8 719,0 zł w powiecie skierniewickim, a także nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw kształtujące się od 15 276 zł w powiecie bełchatowskim do 443 zł w powiecie brzezińskim. Najwięcej podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców funkcjonowało w łodzi (1331) oraz powiecie łódzkim wschodnim (1147), natomiast najmniej w powiatach: skierniewickim (646), łęczyckim (636), piotrkowskim (623) i opoczyńskim (589). W 2017 r. najniższa stopa bezrobocia cechowała powiaty: skierniewicki i rawski (4,3%) oraz wieruszowski (4,8%). Najgorsza sytuacja pod tym względem występowała w powiatach: łęczyckim (8,1%), łaskim i kutnowskim

(9,4%). Jednocześnie, na podstawie analiz atrakcyjności zasobów pracy, wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, sytuacji rynkowej, innowacyjności oraz uwarunkowań przyrodniczych¹¹⁰ wskazano powiaty o największej potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla gospodarki narodowej. Są to: powiat bełchatowski, powiaty grodzkie – łódź, Skierniewice i Piotrków Trybunalski, powiat łódzki wschodni, zgierski i pabianicki¹¹¹.

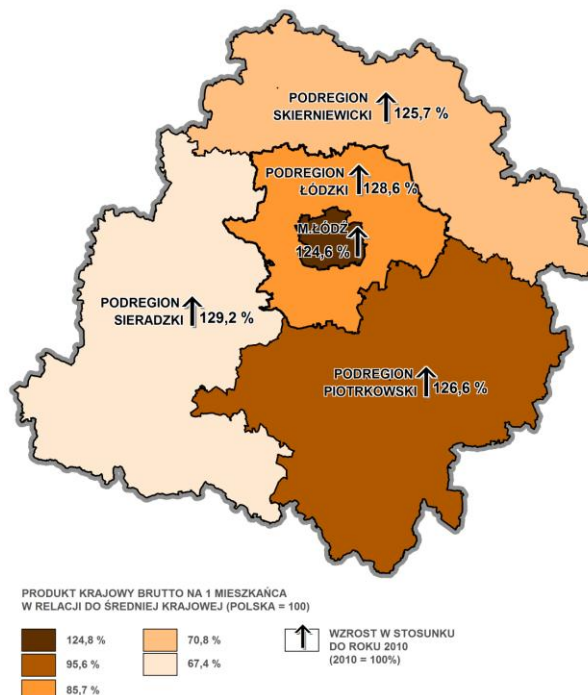
Rys. 182. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna powiatów dla gospodarki narodowej w 2016 r. (Źródło: Raport „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017. Województwo łódzkie”, SGH w Warszawie)

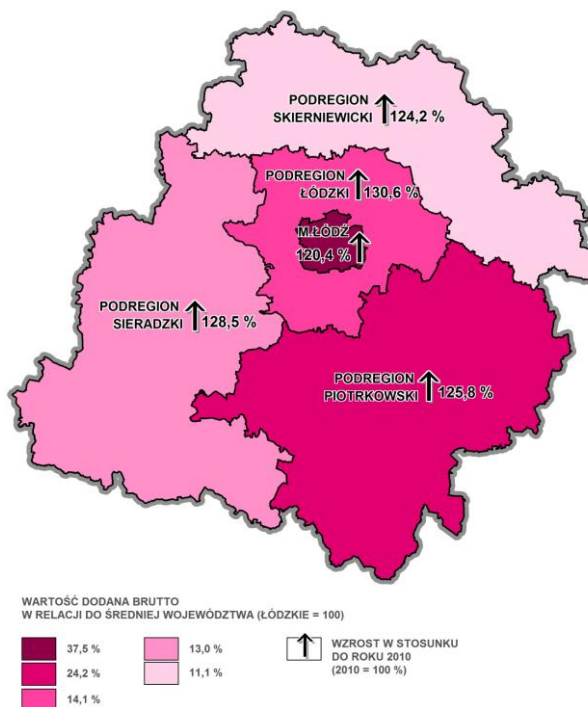
¹¹⁰ Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017. Województwo łódzkie. Raport przygotowany na zlecenie PALiH S.A. w Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa, listopad 2017

¹¹¹ j.w.

Rys. 183. Produkt Krajowy Brutto per capita w województwie łódzkim wg podregionów w 2015 r. (Źródło: GUS)

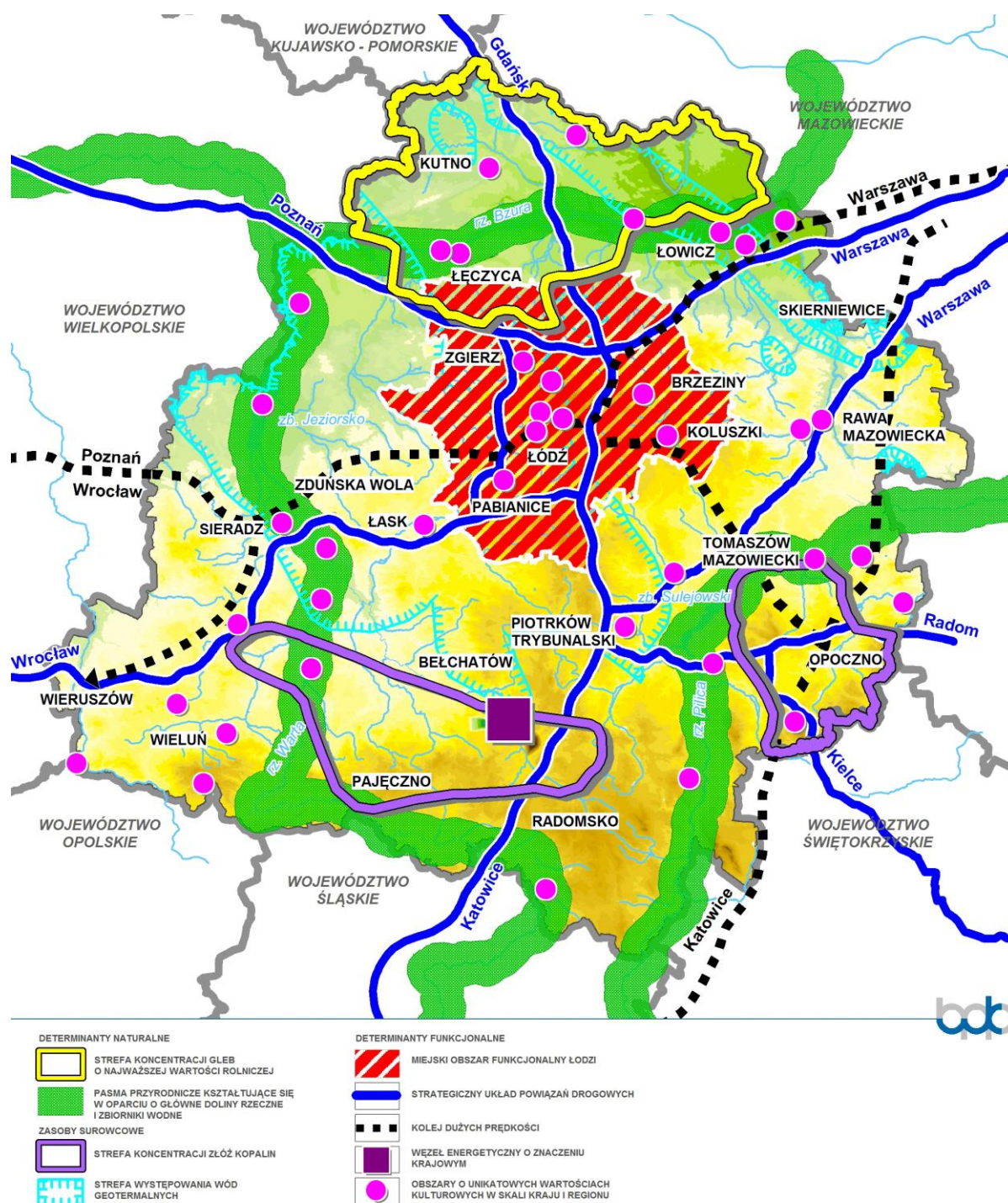
Rys. 184. Wartość Dodana Brutto w województwie łódzkim wg podregionów w 2015 r. (Źródło: GUS)

Rys. 185. Cechy przestrzeni determinujące rozwój (Źródło: BPPWŁ)

Specyfika i zróżnicowanie wewnątrzregionalne województwa, zarówno pod względem naturalnych i funkcjonalnych czynników determinujących rozwój, jak również potencjału gospodarczego, pozwoliły na wskazanie **obszarów funkcjonalnych** charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju, których wykorzystanie i osiągnięcie wpłynie na zmniejszenie skali polaryzacji i włączenie słabszych ekonomicznie gmin w procesy rozwoju¹¹². Podstawą dla ich wyznaczenia były jednolite potencjały endogeniczne, wynikające z cech fizyczno-geograficznych lub strukturalno-gospodarczych, oraz występowanie powiązań funkcjonalno-przestrzennych.

Obszary funkcjonalne w województwie łódzkim zostały określone na podstawie szczegółowych analiz przeprowadzonych w ramach prac nad „Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020” i potwierdzone Uchwałą Nr 509/18 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 9 kwietnia 2018 r. w sprawie określenia obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym w województwie łódzkim w celu uwzględnienia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego.

Obszar funkcjonalny o znaczeniu ponadregionalnym

- Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi

Zgodnie z art. 49b. pkt 1. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym obszarem funkcjonalnym o znaczeniu ponadregionalnym, o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej kraju, jest miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego. W województwie łódzkim jako **obszar funkcjonalny o znaczeniu ponadregionalnym** wyznaczono **Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi**.

Łódź, będąca ośrodkiem o znaczeniu krajowym i kształtującym się ośrodkiem metropolitalnym, wykształciła bezpośredni obszar oddziaływania i powiązań funkcjonalnych obejmujący swym zasięgiem 4 sąsiadujące powiaty, w tym:

6 ośrodków miejskich, 5 gmin miejsko-wiejskich oraz 16 gmin wiejskich. Ze względu na rolę i znaczenie ośrodka centralnego, delimitacja Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi przeprowadzona została z uwzględnieniem założeń obejmujących: powiązania komunikacyjne, istnienie miast o potencjale rozwojowym umożliwiającym rozwój funkcji komplementarnych do funkcji metropolitalnych oraz obecność terenów inwestycyjnych. Granice MOF Łodzi są zgodne z granicami Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego wskazanego w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020, jako obszar realizacji zintegrowanej polityki rozwoju w ujęciu funkcjonalno-terytorialnym.

MOF Łodzi charakteryzuje się unikalnym potencjałem rozwojowym, będącym podstawą budowania jego atrakcyjności i konkurencyjności w skali krajowej i międzynarodowej, a zachodzące procesy rozwojowe cechuje największa dynamika w zakresie zmian zagospodarowania przestrzennego w regionie.

Do najważniejszych wyzwań rozwoju przestrzennego MOF Łodzi zaliczono w szczególności:

- **zdyskontowanie bardzo dogodnego położenia w kraju i przestrzeni europejskiej w kontekście wzrostu dostępności transportowej,**
- **zwiększenie spójności przestrzennej i rozwój publicznego transportu zbiorowego,**
- **zwiększenie atrakcyjności osadniczej w kontekście jakości środowiska,**
- **minimalizację problemów związanych z procesami suburbanizacji i kształtowaniem ładu przestrzennego,**
- **rozwój funkcji metropolitalnych i kreowanie wizerunku obszaru z wykorzystaniem potencjału endogenicznego i dziedzictwa kulturowego.**

Szczegółowe analizy, cele i kierunki działań dla MOF Łodzi, zgodnie z art. 39 ust. 6 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zawarto w planie zagospodarowania przestrzennego MOF Łodzi, będącym częścią planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

¹¹² Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

- Miejskie Obszary Funkcjonalne miast powiatowych

Szczególną rolę w procesach rozwojowych województwa odgrywają **Miejskie Obszary Funkcjonalne miast powiatowych**, czyli ośrodki powiatowe i strefy ich bezpośredniego oddziaływania, będące miejscem dynamicznych procesów wzrostu i rozwoju gospodarczego, w tym powstawania nowych miejsc pracy i zamieszkania.

Do MOF miast powiatowych zaliczono, zgodnie z ustaleniami Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020, gminy bezpośrednio sąsiadujące z ośrodkiem powiatowym. Wyznaczono 20 MOF miast powiatowych, które ogółem obejmują 48 gmin, w tym 14 miejskich, 6 miejsko-wiejskich oraz 28 wiejskich, zajmują 25,4% powierzchni województwa i są zamieszkałe przez 968 tys. mieszkańców, co stanowi 39,0% ludności regionu.

Miasta powiatowe w województwie cechuje najwyższy i wysoki poziom potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla prowadzenia działalności gospodarczej, a ośrodkami wyróżniającymi się pod tym względem są: Bełchatów, Kutno, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Rawa Mazowiecka oraz Skierniewice, które wykazują najwyższą ocenę atrakcyjności we wszystkich analizowanych obszarach tj. przemysł, handel, usługi turystyczne oraz usługi profesjonalne. Dodatkowo, miastami powiatowymi, które cechuje ponad przeciętna ocena we wszystkich obszarach analiz są: Brzeziny, Łęczyca, Łowicz, Pajęczno, Radomsko, Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, Wieluń, Wieruszów, Zduńska Wola i Zgierz¹¹³.

Przekształcenia struktur przestrzennych w MOF miast powiatowych, będących biegunami wzrostu społeczno-gospodarczego i miejscem generowania działań prorozwojowych, są szczególnie intensywne, a dbałość o jakość przestrzeni oraz harmonijny rozwój zgodny z zasadami rozwoju

zrównoważonego staje się głównym wyzwaniem w zakresie kształtowania atrakcyjnych miejsc do życia. MOF miast powiatowych są miejscem koncentracji konfliktów i kosztów wynikających przede wszystkim z procesów suburbanizacji.

Do najważniejszych problemów MOF miast powiatowych należą:

- brak ładu przestrzennego,
- obniżenie jakości środowiska przyrodniczego,
- nadmierna emisja zanieczyszczeń,
- braki infrastrukturalne, w tym związane z transportem zbiorowym.

Jednocześnie analizy zasięgu pośredniego oddziaływania ośrodków powiatowych, przeprowadzone na podstawie procesów migracyjnych oraz dojazdów do pracy i szkół, wykazały szersze strefy powiązań funkcjonalnych, stanowiące podstawę dla wzmacniania zasięgów oddziaływania i kreowania przyszłej polityki rozwoju przestrzennego ośrodków pełniących rolę regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych biegunów wzrostu.

- Pozostałe Obszary Funkcjonalne

Ponadto, w województwie łódzkim wskazano 8, zwartych przestrzennie, obszarów funkcjonalnych składających się na wyspecjalizowane obszary funkcjonalne wyznaczone w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”. Są to:

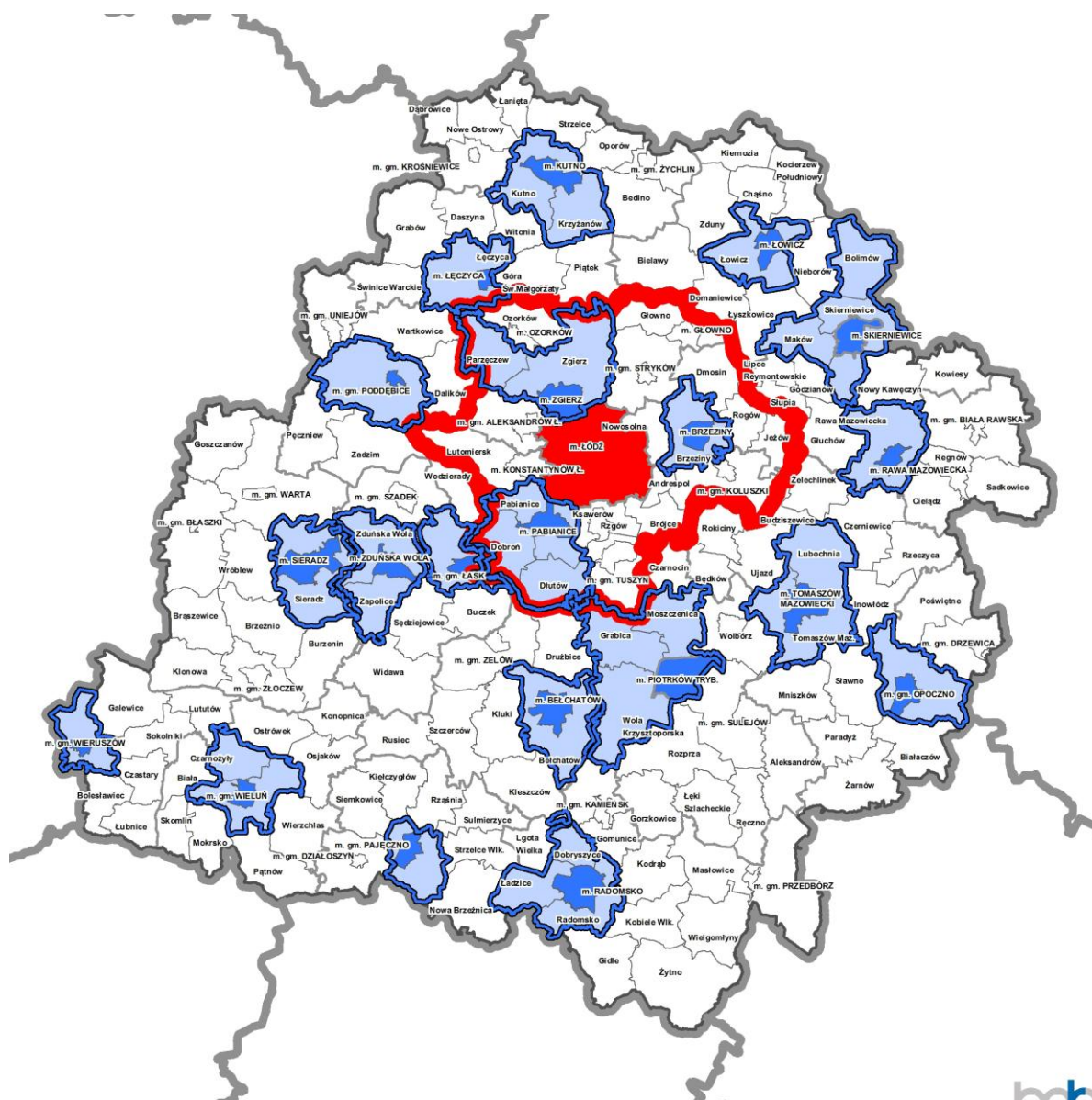
- Sieradzki oraz Kutnowsko-Skierniewicki Rolnicze OF, tworzące Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa,
- Bełchatowsko-Szczercowski i Żłoczewski Górniczo-Energetyczne OF, składające się na Zagłębie Górniczo-Energetyczne Bełchatów – Szczerców – Żłoczew,
- Opoczyńsko-Tomaszowski Ceramiczno-Budowlany OF tożsamy z Zagłębiem Ceramiczno-Budowlanym Opoczno – Tomaszów Mazowiecki,
- Turystyczne OF Dolin Pilicy, Warty i Bzury, tożsame z Obszarami Turystycznymi Dolin Riecznych Pilicy, Warty i Bzury.

¹¹³ Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017. Województwo łódzkie. Raport przygotowany na zlecenie PALiH S.A. w Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa, listopad 2017

Rys. 186. Miejskie Obszary Funkcjonalne (Źródło: BPPWŁ)

- GRANICA WOJEWÓDZTWA
- GRANICE POWIATÓW
- GRANICE GMIN

- OBSZAR FUNKCJONALNY O ZNACZENIU PONADREGIONALNYM
- MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY ŁÓDŹ
- M. ŁÓDŹ
- OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU REGIONALNYM
- MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE MIAST POWIATOWYCH
- MIASTA POWIATOWE

Rys. 187. Pozostałe obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym (Źródło: BPPWŁ)

Górnictwo – Energetyczne Obszary Funkcjonalne

Bełchatowsko-Szczercowski Górniczo-Energetyczny Obszar Funkcjonalny oraz Złoczewski Górniczo-Energetyczny Obszar Funkcjonalny tworzą Zagłębie Górniczo-Energetyczne Bełchatów – Szczerców – Złoczew, będące rejonem dominacji gospodarki surowcowej opartej na bogatych zasobach węgla brunatnego i produkcji energii elektrycznej oraz ciepła¹¹⁴.

Powierzchnia Zagłębia ogółem wynosi 1 878,0 km², tj. 10,0% powierzchni województwa, w tym 61,0 km² (3,0%) zajmują obszary miejskie. Obszary wiejskie zajmują 1 817 km², co stanowi 97,0% powierzchni obszaru funkcjonalnego oraz 11,0% powierzchni obszarów wiejskich w regionie.

Na terenie Zagłębia Górniczo-Energetycznego Bełchatów – Szczerców – Złoczew, w ramach Polskiej Grupy Energetycznej Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A., działają Elektrownia Bełchatów i Kopalnia Węgla Brunatnego Bełchatów.

Elektrownia Bełchatów to jedna z największych elektrowni opalanych węglem brunatnym na świecie oraz największy wytwórca energii elektrycznej w Polsce, produkujący ok. 20,0% krajowej energii. Moc osiągalna Elektrowni wynosi 5 472 MW, co stanowi ok. 15,9% mocy osiągalnej w polskiej energetyce zawodowej. Produkcja energii konwencjonalnej uzupełniana jest produkcją energii z OZE, w tym wiatrowej, wytwarzanej w 62 elektrowniach wiatrowych o łącznej mocy ponad 80 MW, głównie na Górze Kamieńsk (30 MW) i w gminie Rusiec (23 MW), oraz energii słonecznej o łącznej mocy ok. 13 MW. Planuje się także wykorzystywanie w szerszym zakresie zasobów wód geotermalnych w gminie Kleszczów. Od 2012 r. Elektrownia Bełchatów nie prowadzi współspalania biomasy w procesie kogeneracji.

KWB Bełchatów jest największą kopalnią odkrywkową w Polsce i jedną z największych w Europie. Wydobycie węgla brunatnego w 2016 r. wynosiło 40 mln ton, tj. 67,0 % wydobycia

krajowego. Obecnie kopalnia eksploatuje pola „Bełchatów” i „Szczerców” (zasoby wyczerpią się odpowiednio w 2020 r. i 2040 r.). Jednocześnie prowadzone są analizy możliwości wydobycia dodatkowych zasobów nieprzemysłowych z pola „Bełchatów”, prace przygotowawcze do rozpoczęcia eksploatacji złoża „Złoczew”, z uwzględnieniem wariantów zarówno transportu węgla do Elektrowni Bełchatów jak i budowy jednostek wytwórczych w rejonie Złoczewa oddalonego od elektrowni o prawie 60 km. Rozważana jest również budowa kopalni i elektrowni poza obszarem województwa (na bazie złoża Gubin-2 na zachodzie Polski). Ostateczne decyzje dotyczące funkcjonowania Kopalni i Elektrowni Bełchatów zależą od kierunków polityki energetycznej państwa.

KWB Bełchatów zagospodarowuje również kopaliny z nadkładu, wydobywane podczas eksploatacji złoża węgla brunatnego. Służą one jako baza surowcowa m.in. w budownictwie, drogownictwie oraz do produkcji czystych nawozów mineralnych niezbędnych do produkcji zdrowej żywności.

Działalność kopalni korzystnie wpływa na sytuację finansową samorządów lokalnych, co przekłada się m.in. na wzrost poziomu wyposażenia gmin w infrastrukturę techniczną i społeczną oraz wspieranie przedsiębiorczości. Znajdują się tu: Bełchatowsko – Kleszczowski Park Przemysłowo-Technologiczny (Bełchatów, Rzęśnia), Łódzka Specjalna Strefa Ekonomiczna – Podstrefa Kleszczów i Bełchatów oraz 4 samorządowe strefy przemysłowe zlokalizowane w gminie Kleszczów. Słabością obszaru jest m.in. brak specjalistycznych jednostek naukowo-badawczych z zakresu energetyki oraz brak kształcenia na poziomie wyższym. Funkcjonują natomiast dwie szkoły zawodowe (w Bełchatowie i Kleszczowie) kształcące uczniów w zawodach związanych z branżą górnictwem.

Specjalizacja Zagłębia w produkcji energii konwencjonalnej wiąże się ze zmianami środowiska. Działalność kopalni spowodowała zmiany ukształtowania powierzchni ziemi oraz deficyt wód powierzchniowych, co pogorszyło

¹¹⁴ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

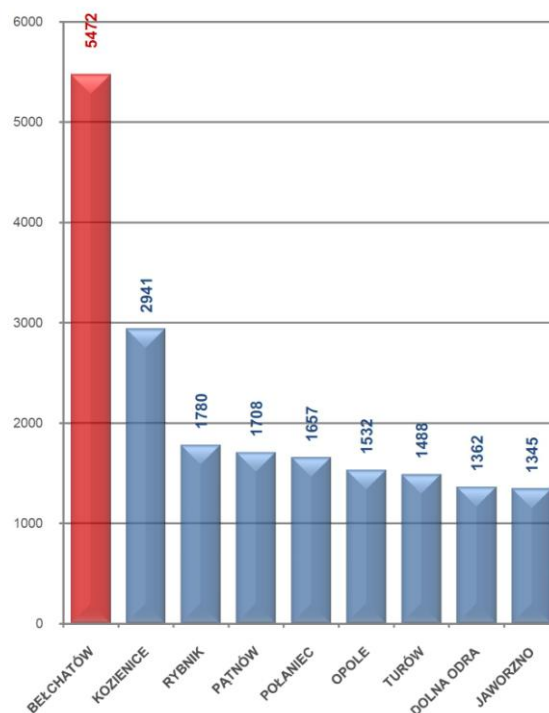
warunki dla rozwoju rolnictwa. Degradacja środowiska jest stopniowo niwelowana w procesie odbudowy ekosystemu poprzez zalesianie terenu, które służy również zmniejszeniu emisji do atmosfery zanieczyszczeń gazowych i pyłowych związanych z funkcjonowaniem elektrowni. W wyniku rekultywacji terenów poeksploatacyjnych powstała Góra Kamieński, wykorzystywana obecnie dla aktywnych form wypoczynku.

Rosnące zapotrzebowanie na energię elektryczną i surowce mineralne dla przemysłu sprzyja dalszemu rozwojowi Zagłębia. Zagrożeniem dla utrzymania funkcji wydobywczo – energetycznej jest nieuruchomienie złoża „Złoczew”.

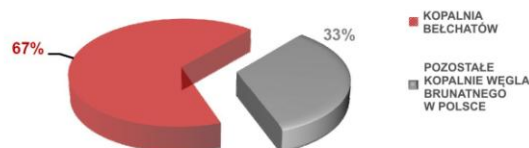
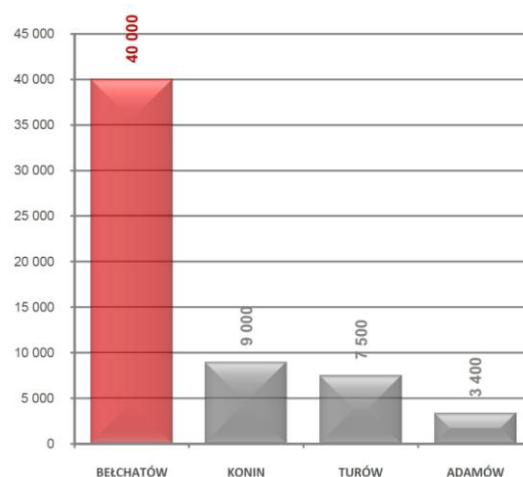
Najważniejszymi wyzwaniami rozwojowymi dla Zagłębia Górniczo-Energetycznego Bełchatów – Szczerców – Złoczew są:

- brak w regionie silnego zaplecza naukowo-badawczego z zakresu energetyki i przemysłu wydobywczego,
- brak ostatecznej decyzji w zakresie uruchomienia złoża Złoczew oraz lokalizacji docelowych jednostek wytwórczych, skutkujące perspektywiczną zmianą funkcji i likwidacją obszarów funkcjonalnych Zagłębia,
- rozwój OZE,
- dostosowanie do wymogów unijnej polityki klimatycznej m.in. poprzez wdrażanie niskoemisyjnych technologii węglowych,
- proces rekultywacji terenów poeksploatacyjnych,
- zabezpieczenie obszarów w sąsiedztwie planowanej odkrywki Złoczew przed wpływem prognozowanego leja depresyjnego,
- poprawa dostępności transportowej wewnętrznej i zewnętrznej.

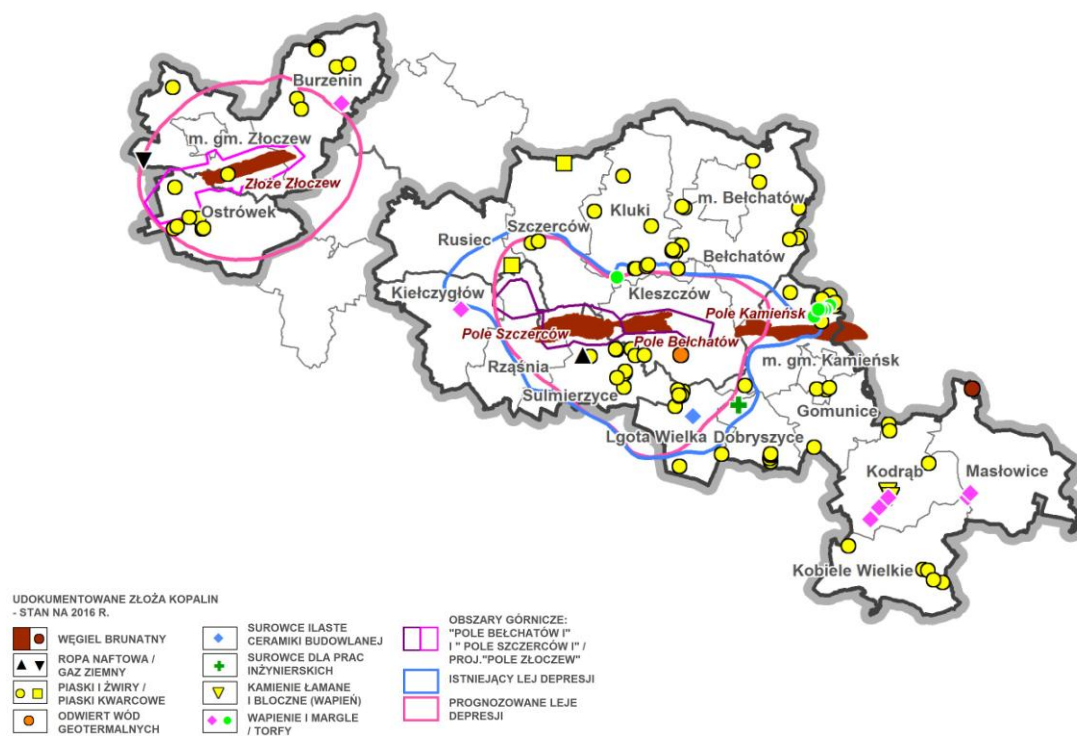
Rys. 188. Moc osiągalna Elektrowni Bełchatów [MW] na tle elektrowni o mocy powyżej 1 000 MW w Polsce w 2017 r. (Źródło: Giełdowa Platforma Informacyjna)

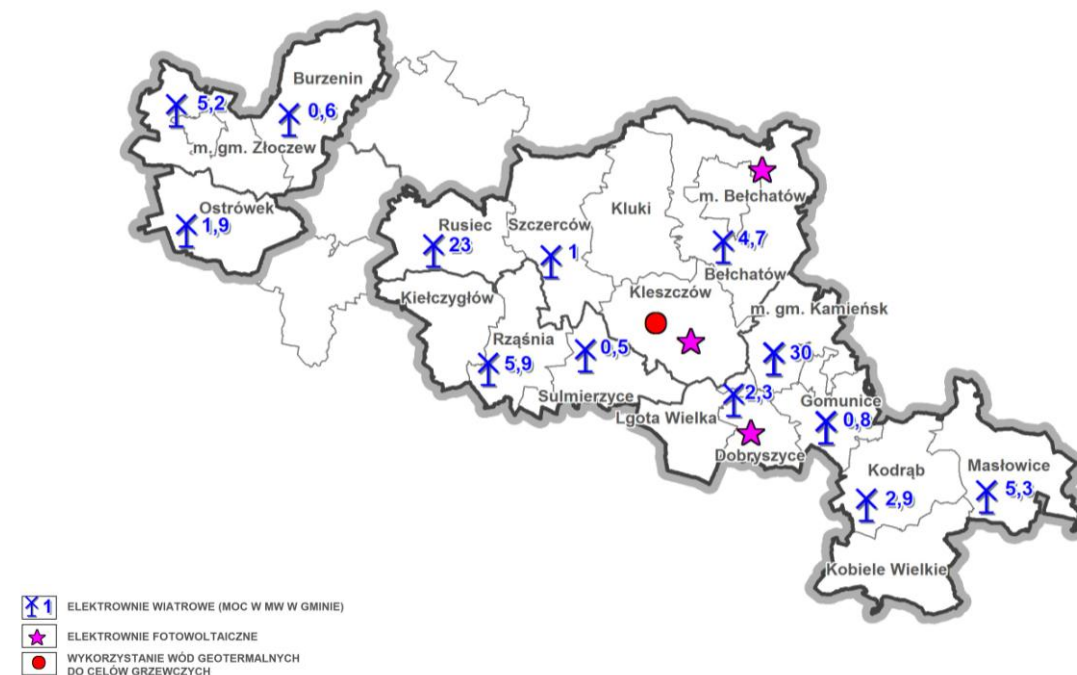
Rys. 189. Wydobycie węgla brunatnego w Kopalni Bełchatów na tle największych kopalni w Polsce w 2016 r. [tys. ton] (Źródło: Węgiel Brunatny nr 1 2017)

Rys. 190. Złoża surowców naturalnych w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce- stan na 31.12.2016 r., PIG)

Rys. 191. Odnawialne źródła energii w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie ankiet z gmin)

Ceramiczno – Budowlany Obszar Funkcjonalny

Opoczyńsko-Tomaszowski Ceramiczno-Budowlany Obszar Funkcjonalny tworzy Zagłębie Ceramiczno-Budowlane Opoczno – Tomaszów Mazowiecki, charakteryzuje się największą w województwie koncentracją przemysłu materiałów budowlanych¹¹⁵.

Powierzchnia obszaru wynosi 1 299,0 km², tj. 7,0% powierzchni województwa, w tym 67,0 km² (5,0%) zajmują miasta. Pozostałe 1 232,0 km² (95,0%) to obszary wiejskie, stanowiące jednocześnie 7,0% powierzchni obszarów wiejskich w regionie.

Istotne dla rozwoju Zagłębia są miejscowe zasoby surowców skalnych. Ze względu na skalę wydobycia i zasobność największe znaczenie gospodarcze mają surowce szklarskie, piaski formierskie, kamienie łamane i bloczne (wapien, chalcedonit), piaski i żwiry. Tracącymi znaczenie są wyczerpujące się złoża glin ceramicznych i surowców ilastych. Na terenie gmin Tomaszów Mazowiecki i Sławno funkcjonują największe w Polsce kopalnie piasków kwarcowych „Biała Góra” i „Grudzeń–Las”. W miejscowości Owadów – Brzezinki w gminie Sławno eksploatowane jest złożo wapieni. Na terenie wyrobiska tej kopalni odkryto unikatowe wykopaliska paleontologiczne sprzed prawie 150 mln lat, co przyczyniło się do utworzenia atrakcji turystycznej - Geoparku.

Na terenie Zagłębia rozwinął się przemysł ceramiczny i szklarski. Swoje zakłady mają tu m.in. czołowi producenci płytek ceramicznych w Polsce: Opoczno I (Grupa „Rovese”) oraz Grupa Paradyż, mający po ok. 20,0% udziału w polskim rynku płytek ceramicznych. W obszarze funkcjonują również firmy zaopatrujące zakłady płytkarskie we: fryty, emalie, szkliwa, a także wykonujące galanterię ceramiczną. Ponadto od 2010 r. w gminie Ujazd działa najnowocześniejsza w Europie huta szkła budowlanego „Euroglas”, produkująca głównie szkło typu „float”.

Poza branżą ceramiczną i szklarską na obszarze, m.in. w gminach: Ujazd i Mniszków, funkcjonują również firmy wytwarzające: produkty chemii budowlanej, elementy betonowe, kostkę brukową, cegłę, wyroby z kamienia.

Dla powiatów opoczyńskiego i tomaszowskiego produkcja materiałów budowlanych to kluczowa branża przemysłowa. W powiecie opoczyńskim udział produkcji wyrobów tej branży stanowi ok. 70,0% produkcji sprzedanej przemysłu ogółem a w powiecie tomaszowskim ok. 30,0%. Wyroby ceramiczne i szkło to także główny towar eksportowy tego obszaru. Stanowiły one 82,0% wartości ogółu eksportu z powiatu opoczyńskiego i 70,0% z powiatu tomaszowskiego.

Uzupełnieniem działalności przemysłowej i wydobywczej jest logistyka i handel hurtowy materiałami budowlanymi i płytkami ceramicznymi, skoncentrowane zwłaszcza w Opocznie i Tomaszowie Mazowieckim.

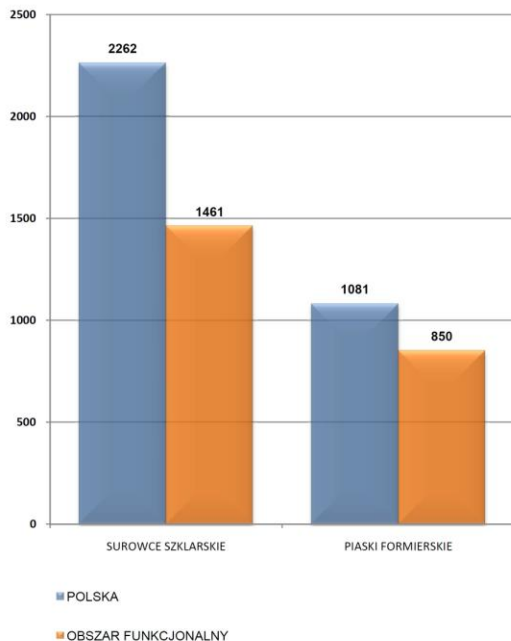
Do najważniejszych wyzwań rozwojowych Zagłębia Ceramiczno-Budowlanego Opoczno – Tomaszów Mazowiecki należą:

- powołanie ponadregionalnego klastra ceramicznego obejmującego także firmy z branży handlu hurtowego,
- poszerzenie współpracy z instytucjami naukowo-badawczymi z zakresu przemysłu ceramicznego i szklarskiego oraz otoczenia biznesu,
- rozwój specjalistycznego szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim i wyższym,
- poprawa dostępności transportowej wewnętrznej i zewnętrznej.

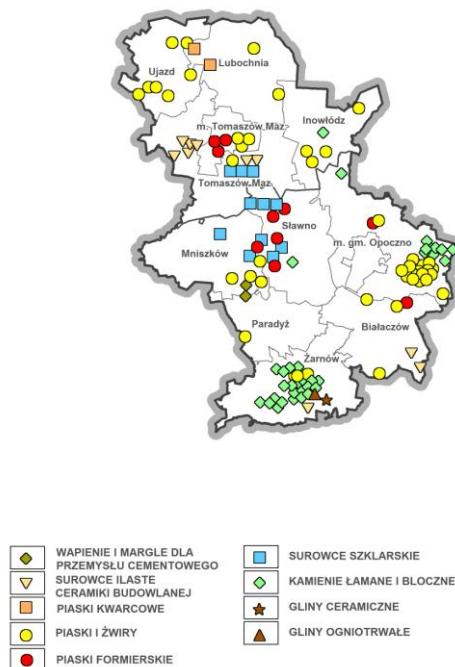
¹¹⁵ j.w.

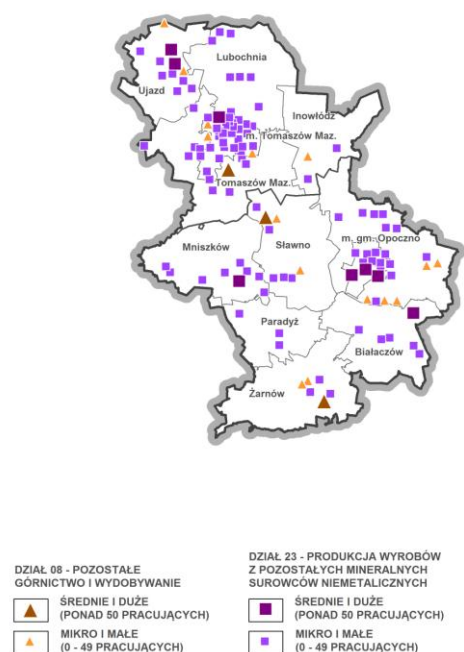
Rys. 192. Wydobycie głównych surowców w obszarze Zagłębia Ceramiczno – Budowlanego Opoczno – Tomaszów Mazowiecki w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie PIG)

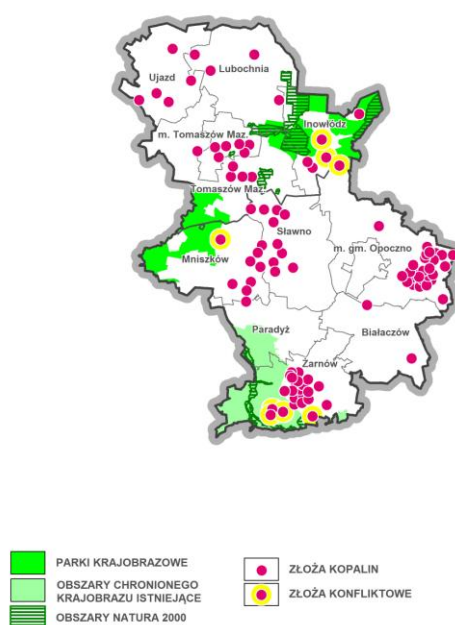
Rys. 193. Zaplecze surowcowe w obszarze Zagłębia Ceramiczno – Budowlanego Opoczno – Tomaszów Mazowiecki w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ na podstawie PIG)

Rys. 194. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON w obszarze Zagłębia Ceramiczno – Budowlanego Opoczno – Tomaszów Mazowiecki w 2015 r. (BPPWŁ na podstawie US w Łodzi Bazy Regon)

Rys. 195. Złoże kopalin na tle obszarów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych objętych ochroną prawną w obszarze Zagłębia Ceramiczno – Budowlanego Opoczno – Tomaszów Mazowiecki w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ)

Rolnicze Obszary Funkcjonalne

Główną rolę w gospodarce Sieradzkiego Rolniczego OF oraz Kutnowsko-Skierniewickiego Rolniczego OF, tworzących Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa, odgrywa dobrze prosperujące rolnictwo, zdolne do pełnienia funkcji żywicielskiej i zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego¹¹⁶.

Powierzchnia Obszaru ogółem wynosi 4 772 km² tj. 26,0% powierzchni województwa, z czego 150,0 km² (3,0%) zajmują obszary miejskie. Obszary wiejskie o powierzchni 4 622 km² stanowią 27,0% powierzchni obszarów wiejskich w regionie.

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej w większości gmin Obszaru należy do najwyższych w województwie. Obszar charakteryzuje również wysoka kultura rolna i rozwinięte towarowe rolnictwo, co pozwala na osiąganie wysokich wyników produkcyjnych w skali kraju.

Silnym wsparciem dla rozwoju wysokotowarowego rolnictwa w Obszarze jest zaplecze naukowo-badawcze, głównie Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach oraz rolnicze zakłady doświadczalne z zakresu sadownictwa, kwaciarstwa, szkółkarstwa, leśnictwa, gleboznawstwa i zootechniki. Instytut jest członkiem nowopowstałej inicjatywy „Klaster Żywności Wysokiej Jakości”, integrującej działania producentów żywności, dystrybutorów, przetwórców, przedstawicieli nauki i samorządów, w celu rozwoju badań nad żywnością wysokiej jakości, w tym żywnością funkcjonalną i personalizowaną, współpracy w zakresie promocji zdrowego odżywiania się oraz organizacji systemu promocji i sprzedaży żywności wysokiej jakości. Ponadto, jest też animatorem „Klastra Żyjmy Zdrowiej” wykorzystującego potencjał naukowy i gospodarczy przedsiębiorstw regionu łódzkiego. W Skierniewicach zlokalizowana jest też Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, która przygotowuje wyspecjalizowane kadry dla branży ogrodniczej i kształtowania terenów zieleni. Brak jest natomiast możliwości kształcenia na poziomie wyższym na kierunku rolniczym.

Ważnym atutem Obszaru jest wysokotowarowa specjalizacja sadownicza w gminach powiatów: skierniewickiego i rawskiego, produkcja warzyw w gminach powiatów: kutnowskiego, łęczyckiego i sieradzkiego, specjalistyczna uprawa ziemniaków w powiecie sieradzkim oraz hodowla bydła i trzody chlewnej w wielu gminach obszaru.

Zróżnicowana baza surowcowa pochodząca zarówno z produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej, jest podstawą rozwoju przemysłu przetwórczego: owocowo-warzywnego, mięsnego, mleczarskiego i zbożowego. Warzywa, owoce i przetwory owocowo-warzywne mają znaczący udział w grupie towarów eksportowych województwa łódzkiego.

Wzrost popytu na żywność wysokiej jakości oraz wymierne korzyści dla producentów rolnych jakie stwarzają zespołowe formy gospodarowania są impulsem dla tworzenia grup i organizacji producentów rolnych. W Obszarze koncentrują się grupy producentów rolnych, w tym w zakresie produkcji owoców i warzyw, zbóż, mleka, mięsa wieprzowego i drobiu. Konsolidacji producentów rolnych sprzyja powołana w marcu 2015 r. Platforma Technologiczna dla Innowacji w Sektorze Ogrodniczym – HortilInno Tech, której celem jest m.in. inicjowanie i integrowanie działań na rzecz innowacji w produkcji, przechowywaniu i przetwarzaniu płodów ogrodniczych.

Rejon ten jest dobrze skomunikowany z pozostałą częścią województwa a dodatkowym atutem dla rozwoju jest nowoczesny terminal multimodalny w Kutnie i Park Magazynowy w sąsiedztwie węzła Kutno Wschód na A1.

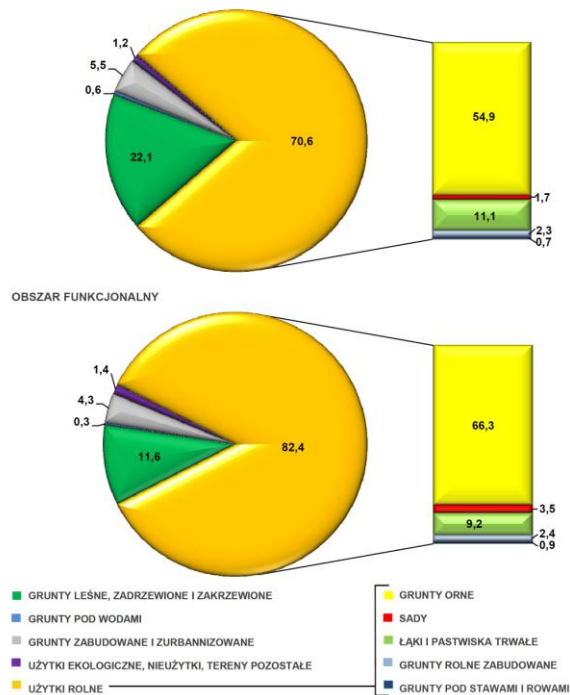
Do najważniejszych wyzwań rozwojowych Obszaru Rozwoju Intensywnego Rolnictwa należą:

- brak rynków hurtowych produktów rolnych,
- niekorzystna struktura agrarna i powolne zmiany w tym zakresie, chociaż na tle województwa obszar charakteryzuje się znacznym udziałem gospodarstw dużych (powyżej 15,0 ha),
- duże rozproszenie działek rolnych,
- warunki wodne, w tym deficyt wody,
- problem suszy i mocno ograniczone możliwości retencji naturalnej,
- zjawisko stepowienia oraz nasilające się ekstremalne zjawiska pogodowe.

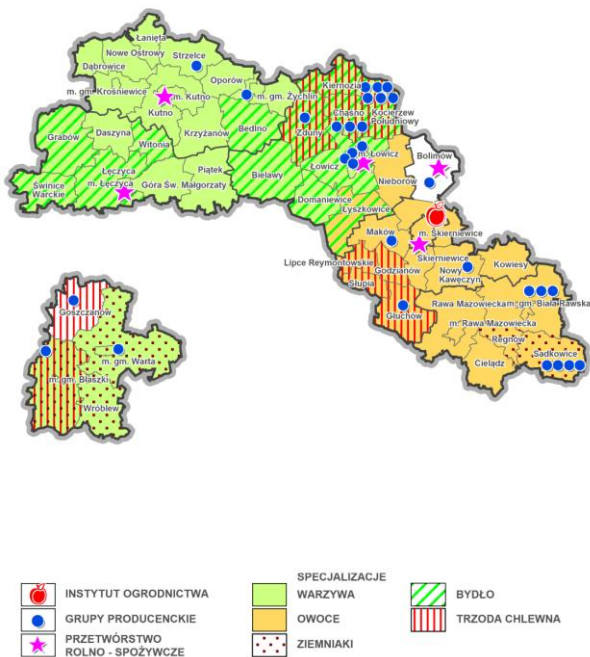
¹¹⁶ j.w.

Rys. 196. Użytkowanie gruntów ogółem wg GUGiK w obszarze Rozwoju Intensywnego Rolnictwa na tle województwa w 2014 r. [%] (Źródło: BPPWŁ na podstawie GUS)

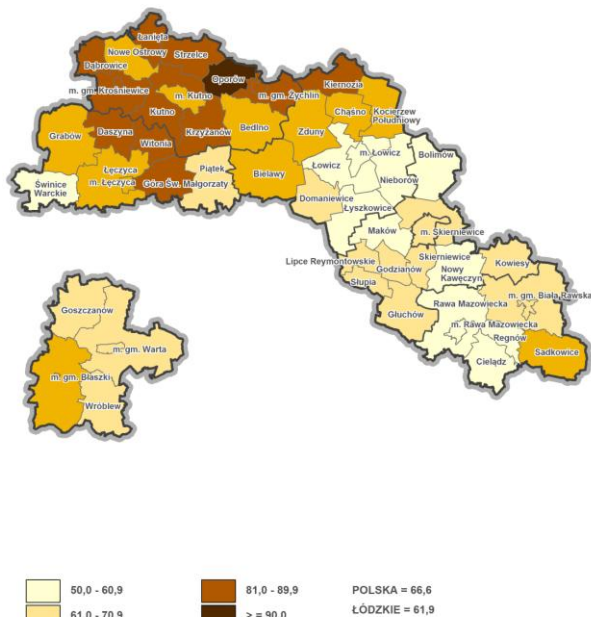
WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE

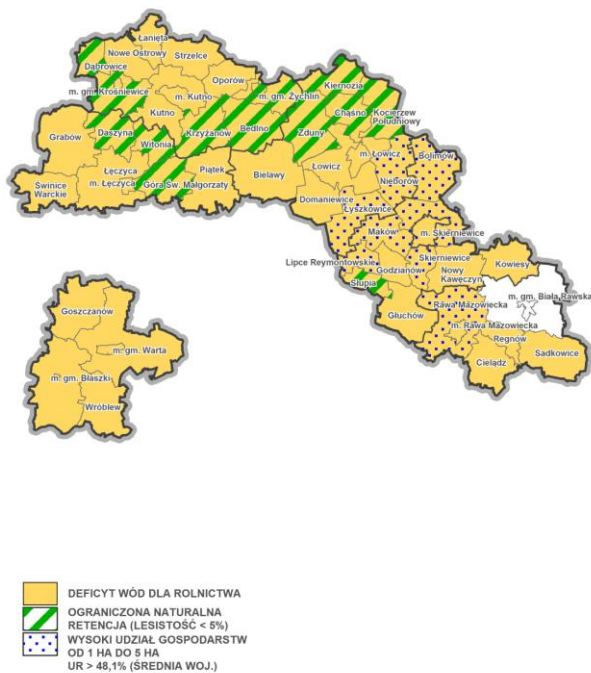
Rys. 198. Potencjał dla Rozwoju Intensywnego Rolnictwa (Źródło: BPPWŁ na podstawie PSR 2010, ARR 2016)

Rys. 197. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej wg IUNG w Puławach [pkt] w obszarze Rozwoju Intensywnego Rolnictwa (Źródło: BPPWŁ na podstawie IUNG – PIB w Puławach)

Rys. 199. Bariery dla Rozwoju Intensywnego Rolnictwa (Źródło: BPPWŁ na podstawie PSR 2010, GUS 2015, SZRWIR 2012)

Turystyczne Obszary Funkcjonalne

Turystyczny OF Doliny Pilicy

Obszar Doliny Pilicy wyróżnia się walorami przyrodniczymi i kulturowymi, które stanowią podstawę dla rozwoju różnych form turystyki¹¹⁷.

Powierzchnia obszaru zajmuje łącznie 2 062 km², tj. 11% powierzchni województwa, z czego 161 km² (8%) zajmują obszary miejskie. Pozostałe 1 901 km² obejmują obszary wiejskie stanowiące 11,0% powierzchni obszarów wiejskich regionu.

Największymi atutami obszaru są:

- dolina Pilicy, stwarzająca warunki dla różnych form wypoczynku i rekreacji, m.in. kajakarstwa, turystyki pieszej, rowerowej (w oparciu o dobrze rozwiniętą sieć szlaków w środkowej i północnej części obszaru), turystyki jeździeckiej (wykorzystującej Łódzki Szlak Konny i ośrodki jeździeckie z wiodącym w Bogusławicach), turystyki wypoczynkowej i weekendowej (m.in. w Spale, Sulejowie, Przygłowie, i Włodzimierzowie), turystyki zdrowotnej (wykorzystującej potencjał ośrodków z ofertą SPA & Wellness), a także turystyki kulturowej (w oparciu o cenne obiekty zabytkowe i szlaki kulturowe);
- Spała jako centrum konferencyjno-biznesowe, kongresowe, zaplecze noclegowo-gastronomiczne i sportowe (Ośrodek Przygotowań Olimpijskich - Centralny Ośrodek Sportu), gdzie odbywają się także cykliczne imprezy o znaczeniu krajowym,
- ośrodki rekreacyjne i sportowe znaczące w skali kraju, m.in. tor kajakarstwa górskiego w Drzewicy, Centrum Japońskich Sportów i Sztuk Walki DOJO w Starej Wsi, Lotnisko Aeroklubu Ziemi Piotrkowskiej ze Strefą Zrzutu PeTe Skydive, a także jedyna w Polsce kryta hala lodowa z torem łyżwiarstwa szybkiego w Tomaszowie Mazowieckim.

Znacznym wyzwaniem rozwojowym jest Zbiornik Sulejowski, stanowiący potencjał dla rozwoju form turystyki aktywnej – żeglarstwa, kajakarstwa i windsurfingu, turystyki konferencyjnej i biznesowej (m.in. w Bronisławowie,

Smardzewicach, Swolszewicach) oraz turystyki wypoczynkowej, weekendowej i agroturystyki (m.in. w Zarzęcinie, Treście, Smardzewicach), jednak ze względu na znaczne zanieczyszczenie wód wymagający podjęcia kompleksowych działań naprawczych.

Obszar charakteryzuje się wysokimi walorami dziedzictwa kulturowego z unikatowymi w skali kraju zabytkami architektury romańskiej (kościół św. Idziego w Inowłodzu i Opactwo Cystersów w Sulejowie, uznane w 2012 r. za pomnik historii, gdzie krzyżują się Europejskie Szlaki Kulturowe Romański i Cysterski, oraz ogólnopolski Szlak Grunwaldzki). Na obszarze znajduje się wiele obiektów sakralnych, w tym: sanktuaria w Studziannej-Poświętnem, Smardzewicach, Witowie i Piotrkowie Trybunalskim. Obszar cechują malownicze i urozmaicone krajobrazy, rozległe kompleksy leśne dawnej Puszczy Pilickiej i specyficzny mikroklimat. Znaczna część obszaru objęta jest formami ochrony przyrody tj.: parki krajobrazowe (Spalski, Sulejowski, Przedborski), rezerваты przyrody, obszary Natura 2000, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Potencjałem obszaru jest dobrze zachowany zespół skamieniałości morskich i lądowych sprzed 148 mln lat w gminie Sławno - unikat w skali światowej.

Atrakcją turystyczną są też certyfikowane produkty turystyczne Polskiej Organizacji Turystycznej tj.: Skansen Rzeki Pilicy „Muzeum bez Kapci” w Tomaszowie Mazowieckim, Spalski Jarmark Antyków i Rękodziela oraz trasa turystyczna "Bunkier w Konewce" w Spale.

Do najważniejszych problemów obszaru należą przede wszystkim:

- zanieczyszczenie wód Zbiornika Sulejowskiego,
- presja urbanizacyjna na tereny cenne przyrodniczo i obszary zalewowe,
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna oraz zdekapitalizowana baza ośrodków wypoczynkowych,
- utrudniona dostępność transportowa,
- brak systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

¹¹⁷ j.w.

Turystyczny OF Doliny Warty

Obszar Doliny Warty rozciąga się wzdłuż dolin rzek Warty, Prosną a także częściowo Widawki oraz Neru i wyróżnia się walorami przyrodniczymi i kulturowymi, będącymi podstawą rozwoju m.in. turystyki aktywnej, kulturowej i uzdrowiskowej.

Powierzchnia obszaru zajmuje łącznie 3 287 km², tj. 18,0% powierzchni województwa, z czego 179,0 km² (5,0%) zajmują obszary miejskie. Obszary wiejskie o powierzchni 3 108,0 km² stanowią 18,0% powierzchni obszarów wiejskich w regionie.

Największymi atutami obszaru są:

- Zbiornik Jezioro ze względu na istniejący rezerwat ornitologiczny, gdzie rozwija się turystyka ornitologiczna – birdwatching, oraz możliwość rozwoju form turystyki aktywnej (żeglarstwa, kajakarstwa i windsurfingu), wypoczynkowej i agroturystyki (m.in. w Pęczniewie, okolicach Siedlątkowa i Popowa);
- Dolina Warty predysponowana do rozwoju turystyki aktywnej: kajakowej na rzekach Warcie i Widawce, jeździeckiej, z wykorzystaniem ośrodków jazdy konnej i szlaków konnych, rowerowej, pieszej, a także przyrodniczej, edukacyjnej i geoturystyki;
- Uniejów będący jedynym w kraju uzdrowiskiem termalnym (certyfikowany produkt turystyczny POT) i doskonałą bazą do prowadzenia badań naukowych; wśród atrakcji są m.in.: Termy Uniejów z kompleksem termalno-basenowym i tężnią, imprezy związane z kulturą rycerską (m.in. Turnieje Rycerskie, Jarmark Średniowieczny) i indiańską (m.in. Festiwal Muzyki i Tańca Indian Ameryki Północnej, Festiwal Indiańskie Lato) oraz folklorem (żywy skansen „Zagroda Młynarska”).

Wody termalne do celów turystyki i lecznictwa wykorzystywane są także w Poddębicach, gdzie funkcjonuje pijalnia wód termalnych i baseny zewnętrzne ogrzewane wodą termalną.

Obszar w znacznej części objęty jest formami ochrony przyrody tj.: parki krajobrazowe (Międzyrzecza Warty i Widawki, Załęczański), obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, obszary Natura 2000 i rezerваты przyrody.

Dolina Warty charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym. Najcenniejsze zabytki obszaru to jedne z najstarszych obiektów sakralnych o średniowiecznym rodowodzie (kościół w Strońsku, Rudzie i dzwonnica w Krzyworzece, Zamek Arcybiskupów Gnieźnieńskich i Kolegiata Wniebowzięcia NMP w Uniejowie), oraz przykłady budownictwa drewnianego (m.in.: zespół XVI-wiecznych kościołów tzw. typu wieluńskiego w Gaszynie, Grębieniu, Kadłubie, Łaszewie, Naramicach, Popowicach, Wieluniu i Wiktorowie). Równie cenne świątynie drewniane znajdują się w: Białej, Łagiewnikach, Łyskornii, Raczynie i Skomlinie. Na uwagę zasługują też: alkierzowy dwór w Ożarowie, unikatowy w skali kraju spichlerz w Skomlinie, obiekty archeologiczne w postaci śladów osadnictwa pradziejowego i historycznego (m.in. w Lesisku, Przywozie, Konopnicy i Sieradzu), a także Spycimierz – wieś wpisana na listę Krajowej Sieci Najciekawszych Wsi – z tradycją układania kobierców kwiatnych w święto Bożego Ciała. Potencjałem obszaru są również unikatowe walory geologiczne Jury Krakowsko-Częstochowskiej w postaci kamieniałości morskich i lądowych sprzed 150 mln lat w okolicach Wielunia. Do wyjątkowych atrakcji obszaru należy Europejskie Święto Bursztynu organizowane corocznie w Wieluniu i Konopnicy oraz produkty turystyczne: „Zoo Safari Borysew” i „Centralny Łuk Turystyczny” obejmujący swym działaniem Uniejów, część obszaru doliny Bzury z Łęczycą i Tumem, a także Kłodawę w województwie wielkopolskim.

Obiekty zabytkowe i atrakcje kulturowe połączone są siecią szlaków turystycznych, z których Bursztynowy i Romański są częścią Europejskich Szlaków Kulturowych predysponujących do rozwoju turystyki kulturowej.

Pod względem bazy noclegowej wyróżniają się Konopnica i Załęcze Wielkie z dużymi ośrodkami wypoczynkowymi oraz Osjaków posiadający zaplecze hotelowe.

Do najważniejszych wyzwań rozwojowych obszaru zaliczono:

- słabo rozwiniętą infrastrukturę turystyczną,
- niewystarczającą promocję dziedzictwa kulturowego i cyklicznych imprez kulturalnych,
- presję urbanizacyjną na tereny cenne przyrodniczo i obszary zalewowe.

Turystyczny OF Doliny Bzury

Obszar turystyczny doliny Bzury w dużym stopniu objęty jest systemem obszarów chronionych, który kształtują m.in.: Bolimowski Park Krajobrazowy, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000 z unikatowym w skali europejskiej bogactwem gatunków ptaków¹¹⁸, gdzie rozwija się turystyka ornitologiczna (birdwatching).

Powierzchnia obszaru obejmuje 1 692 km², tj. 9,0% powierzchni regionu, z czego jedynie 67,0 km² (4,0%) zajmują obszary miejskie. Pozostałe 1 625,0 km² obejmują obszary wiejskie stanowiące 10,0% powierzchni obszarów wiejskich województwa.

Obszar wyróżnia się atrakcyjnymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi, stanowiącymi podstawę rozwoju form turystyki, m.in. aktywnej, kulturowej i przyrodniczej. Największymi atutami obszaru są:

- Dolina Bzury predysponowana do rozwoju turystyki aktywnej: kajakowej, na wyznakowanym w 2015 r. szlaku kajakowym Bzury na odcinku od wsi Przewiska (gmina Bielawy) do wsi Patoki (gmina Nieborów), turystyki jeździeckiej wykorzystującej Łódzki Szlak Konny i ośrodki jeździeckie z wiodącym w Walewicach, turystyki rowerowej i pieszej oraz turystyki kulturowej;
- Łowicz, ośrodek rozpoznawalny w kraju i na świecie, stanowiący element identyfikacyjny folkloru Polski na arenie międzynarodowej (m.in. strój łowicki, wycinanki łowickie); elementy łowickiej tożsamości kulturowej – Procesja Bożego Ciała w Łowiczu – została wpisana w 2014 r. na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.

Do najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego obszaru, na których opiera się turystyka kulturowa, należą m. in.: archikolegiata w Tumie oraz elementy kościoła w Górze Świętej Małgorzaty, będące unikatowymi w skali kraju przykładami architektury romańskiej, zamek w Łęczycy, założenie pałacowo-parkowe Walewice

oraz założenie Nieborów – Arkadia uznane za pomnik historii w 2017 r., a także liczne założenia sakralne w Łowiczu, w tym Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska pw. Wniebowzięcia N.M. Panny), uznana za pomnik historii w 2012 r., kościół św. Jakuba w Skierniewicach, skanseny w Maurzycach, Tumie-Kwiatkówku, Łowiczu i Sromowie oraz liczne miejsca pamięci związane z działaniami wojennymi z okresu I i II wojny światowej (m.in. w Łęczycy, Tumie, Piątku, Bolimowie, Ziemiarach, Joachimowie Mogiłach). Atrakcyjną miejscowością ze względu na regionalne budownictwo drewniane jest Złaków Borowy – wpisany na listę Krajowej Sieci Najciekawszych Wsi. W obszarze wyróżniają się również obiekty archeologiczne m.in.: grodzisko w Tumie tzw. Szwedzka Góra oraz ruiny zamku w Łowiczu związane z najstarszym osadnictwem.

Obiekty zabytkowe i atrakcje kulturowe połączone są siecią szlaków turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym (Szlak Książąt Mazowieckich, Szlak Grunwaldzki), oraz szlaków stanowiących część Europejskich Szlaków Kulturowych (Szlak Romański, Szlak Bursztynowy).

Potencjałem obszaru są wody geotermalne w rejonie Skierniewic i Makowa, mogące stanowić podstawę rozwoju turystyki balneologicznej i rehabilitacyjnej.

W obszarze występują produkty turystyczne – „Biesiada Łowicka”, „Skierniewickie Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw”, „Pałaci stadnina w Walewicach” i „Centralny Łuk Turystyczny” którego głównymi atrakcjami są Łęczycza z Tumem i odbywającymi się tam turniejami rycerskimi, festiwalami

Do najważniejszych wyzwań rozwojowych w obszarze należą:

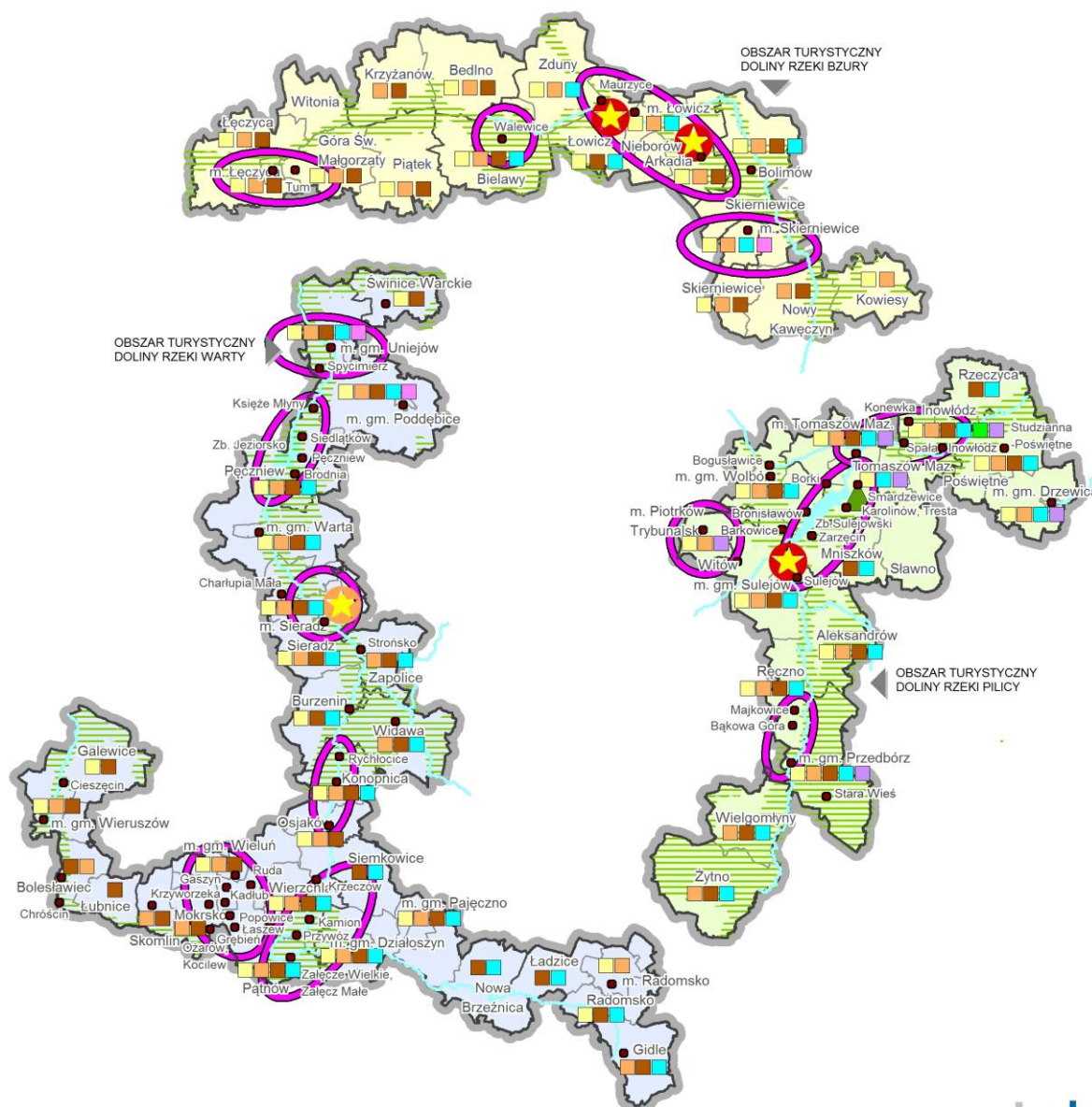
- **bardzo słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, (m.in. baza noclegowa i gastronomiczna),**
- **presja urbanizacyjna na tereny cenne przyrodniczo i obszary zalewowe.**

¹¹⁸ j.w.

Rys. 200. Potencjał turystyczny gmin w Obszarach Turystycznych Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury w 2016 r.
(Źródło: BPPWŁ)

bcb

OBSZARY FUNKCJONALNE
DOLIN RZECZNYCH

	PILICY
	WARTY
	BZURY

	MIJESKOWOŚCI TURYSTYCZNE
	OBSZARY KONCENTRACJI ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH
	POMNIKI HISTORII / PARKI KULTUROWE
	WYBRANE OBSZARY CENNE PRZYRODNICZO / PARK NARODOWY
	CAŁOROCZNE OBIEKTY ŚWIADCZĄCE USŁUGI HOTELARSKIE
	ZBIORNIKI WODNE, RZĘKI WYKORZYSTYWANE W TURYSTYCE

FORMY TURYSTYKI

	TURYSTYKA KONGRESOWA
	TURYSTYKA KULTUROWA
	TURYSTYKA UZDROWISKOWA, ZDROWOTNA ZWIĄZANA Z BALNEOTERAPIĄ
	TURYSTYKA SPORTOWA
	TURYSTYKA WODNA
	TURYSTYKA KONNA

2. ANALIZA SWOT

zewnętrzne		czynniki wewnętrzne		zewnętrzne	
SZANSE	ATUTY	SŁABOŚCI	ZAGROŻENIA		
OSADNICTWO					
Program 500+		pogłębiająca się niekorzystna sytuacja demograficzna [1,2,3,4]*	wzrost konkurencyjności i atrakcyjności osadniczej ośrodków miejskich w kraju		
		utrata funkcji przez miasta duże i średnie mające pełnić rolę biegunów wzrostu [1,2,3,4]			
dostępność zewnętrznych środków finansowych – Pakiet dla średnich miast		utrata funkcji społeczno-gospodarczych przez część miast powiatowych [2,3,4]			
		procesy peryferyzacji przygranicznych obszarów województwa [2,4]			
Program Mieszkanie +		procesy niekontrolowanej suburbanizacji [3,4]			
TRANSPORT					
dostępność środków finansowych z funduszy europejskich na infrastrukturę transportową (w tym w sieci TEN-T)	dobra zewnętrzna dostępność drogowa wynikająca z korzystnego położenia na przecięciu korytarzy bazowej Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T) oraz wysokiej jakości powiązań drogowych (A1, A2, S8) [1,2,3,4]	brak połączenia autostradowego w kierunku południowym (A1), ostatniego elementu „ringu łódzkiego w postaci drogi ekspresowej S14 (tzw. zachodniej obwodnicy Łodzi) oraz brak sprawnych i szybkich połączeń w kierunku Radomia, Lublina (S12) oraz Kielc (S74) [1,2,4]	opóźnienia w realizacji strategicznego układu drogowego (A1, S12, S14, S74) obniżające konkurencyjność województwa		
uwzględnienie strategicznych elementów układu drogowego w Programie Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)		brak sprawnych, o odpowiednich parametrach techniczno – funkcjonalnych połączeń z ważnymi punktami węzłowymi (węzły na autostradach i drogach ekspresowych, terminale multimodalne, lotnisko Łódź im. W. Reymonta)	brak uwzględnienia postulowanego przebiegu drogi ekspresowej S74 (Łódź – Tomaszów Maz. – Kielce) w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 19 maja 2016 r. zmieniającym Rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych		
sprzyjająca polityka UE ukierunkowana na rozwój nowoczesnych i proekologicznych rozwiązań w transporcie samochodowym (samochody elektryczne)		brak obwodnic miejscowości, przez które prowadzony jest ruch tranzytowy o dużym natężeniu powodujący ponadnormatywny hałas oraz zatłoczenie na drogach [1,2,3,4]	wysoki i rosnący udział transportu samochodowego (wzrost stopnia zmotoryzowania)		
dynamiczny proces modernizacji infrastruktury drogowej		niezadowalający stan techniczny dróg wojewódzkich oraz zły stan techniczny dróg o znaczeniu lokalnym sprzyjający emisji hałasu i zanieczyszczen powietrza [1,2,3,4]			
		duża liczba wypadków			
dostępność środków finansowych z funduszy europejskich na infrastrukturę transportową (w tym w sieci TEN-T)	funkcjonowanie pasażerskich linii kolejowych o wysokich parametrach (nr 3 Warszawa – Poznań, nr 4 – CMK, nr 1 Warszawa – Katowice, nr 17 – Łódź - Koluszki) [1,2,3,4]	duże obciążenie sieci średnim dobowym ruchem pojazdów, szczególnie ciężarowych	brak konsekwencji i ciągłości realizacji polityki w zakresie projektu Kolei Dużych Prędkości		
uwzględnienie strategicznych elementów układu kolejowego w Krajowym Programie Kolejowym do 2023 r.		brak szybkich i sprawnych połączeń kolejowych Łodzi z krajem i Europą			
sprzyjająca polityka UE w zakresie proekologicznych inwestycji transportowych (transport kolejowy, inteligentne systemy transportowe)		istnienie „wąskich gardeł” w układzie kolejowym (stacja Łódź Kaliska, linie jednotorowe, linie nieelektryfikowane) oraz zły stan techniczny infrastruktury kolejowej (m.in. linie Nr 14, 16, 146) [2,4]	rosnące koszty korzystania z infrastruktury kolejowej		
rozpoczęty proces modernizacji infrastruktury kolejowej sprzyjający ograniczeniu emisji		niska gęstość sieci kolejowej wpływająca na wykluczenie z obsługi systemem kolejowym południowo – zachodniej części województwa [1,4]	rosnące koszty korzystania z infrastruktury kolejowej		
sprzyjająca polityka państwa ukierunkowana na wdrażanie nowoczesnych form przemieszczania (kolej próżniowa)		brak integracji systemów w Łódzkim Węźle Kolejowym (tunel średnicowy pomiędzy stacją Łódź Fabryczna a linią nr 15, łącznice spinające kolejowy układ obwodowy Łódzkiego Węzła Kolejowego)			
prace koncepcyjne nad rozwojem krajowego układu kolejowego					

S Z A N S E	A T U T Y	S Ł A B O Ś C I	Z A G R O Ż E N I A
budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego z Portem Lotniczym dedykowanym połączeniom sieciowym, stwarzająca możliwości specjalizacji łódzkiego lotniska w lotach uzupełniających dla CPK (np. czarterowych, „point-to-point”)	Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta w sieci bazowej TEN-T, wyposażony w terminal pasażerski i terminal cargo.	uboga i niekonkurencyjna oferta połączeń pasażerskich	możliwość wykluczenia z sieci bazowej TEN-T i utraty możliwości dofinansowania inwestycji z funduszy unijnych w związku z niespełnieniem kryteriów dotyczących rocznej wielkości ruchu pasażerskiego
intensywny rozwój rynku przewozów lotniczych	warunki infrastrukturalne do otworzenia bazy dla samolotów pasażerskich	brak strategii dla funkcjonowania i rozwoju Portu Lotniczego Łódź w obliczu zmieniających się warunków na rynku lotniczym, w tym planów budowy CPK.	
dostępność środków finansowych z funduszy europejskich na infrastrukturę publicznego transportu zbiorowego	funkcjonowanie Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej [3,4]	niski poziom integracji międzygalezowej transportu, w tym deficyt w pełni wykształconych węzłów przesiadkowych [1,2,3,4]	
sprzyjająca polityka UE w zakresie proekologicznych inwestycji transportowych (publiczny transport zbiorowy, inteligentne systemy transportowe)	węzeł multimodalny przy dworcu Łódź Fabryczna	niewielki udział Inteligentnych Systemów Transportowych w publicznym transporcie zbiorowym w regionie	niewystarczające środki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego na inwestycje w publiczny transport zbiorowy
	integracja taryfowa na obszarze Łodzi, Pabianic i Zgierza (Wspólny Bilet Aglomeracyjny, wspólny bilet łódzko-zgierski i łódzko-pabianicki, honorowanie biletów kolejowych przez MPK Łódź)	zły stan infrastruktury tramwajowej systemów podmiejskich oraz niewielki udział nowoczesnego taboru tramwajowego	
	wysokiej jakości tabor kolejowy dla obsługi połączeń regionalnych (ŁKA – Flirt) i międzyregionalnych (Intercity – Dart, Flirt)	słaba dostępność publicznym transportem zbiorowym ze stolicy regionu do części gmin [1,2,3,4]	
		niewystarczający stopień skoordynowania rozkładów jazdy publicznego transportu zbiorowego	
rozwój proekologicznych zachowań transportowych	funkcjonowanie systemów rowerów miejskich w Łodzi i w Zgierzu		
otwarcie na rynki azjatyckie	terminale intermodalne (Łódź Olechów, Stryków, Kutno i 2 w Radomsku) oraz lotniczy terminal cargo [3]	słabe wyposażenie terminali w Krzewiu i Piotrkowie Trybunalskim w infrastrukturę techniczną niezbędną do ich funkcjonowania [3]	brak decyzji dla rozbudowy lub lokalizacji nowego terminala dla obsługi przewozów w ramach „Nowego Jedwabnego Szlaku”
dynamiczny rozwój rynków usług logistycznych		wyczerpywanie się możliwości przeładunkowych największych terminali intermodalnych w regionie (tj. Łodzi i Kutnie) [3]	
wzrastający popyt na przewozy transportem intermodalnym	dobra zewnętrzna dostępność kolejowa wynikająca z korzystnego położenia na przecięciu korytarzy bazowej Sieci Transportowej (TEN-T) i przebiegających w nich linii kolejowych (E20/CE20, CE20, E65/CE65, CE65, CE65/1, C65/2) [3]	transport lotniczych ładunków cargo w formie RFS	nieprzewidywalność czasu dostaw w kolejowym transporcie towarowym
	funkcjonowanie międzynarodowych połączeń kolejowych cargo Łódź / Kutno – Chengdu oraz Łódź – Xiamen [3]		
INFRASTRUKTURA TECHNICZNA			
Polityka Energetyczna Polski do 2030 r. stawiająca na czyste niskoemisyjne technologie oparte na bazie konwencjonalnych źródeł energii	znaczące w skali kraju konwencjonalne zasoby surowców wykorzystywane w produkcji energii [1]	wyczerpywanie się zasobów eksploatacyjnych złóż węgla brunatnego Bełchatów – Szczerców, zagrażające utrzymaniu bezpieczeństwa energetycznego	Polityka Unii Europejskiej ukierunkowana na dekarbonizację
dostępność nowoczesnych rozwiązań technologicznych sprzyjających zmniejszeniu emisji zanieczyszczeń powietrza	specjalizacja regionu w produkcji energii konwencjonalnej [1]	wysoka emisja CO2 [1]	brak jednoznacznych decyzji dotyczących uruchomienia złoża Żłoczew
			Polityka klimatyczna UE
Polityka Energetyczna Polski do 2030 r. stawiająca na sukcesywną modernizację i rozbudowę sieci elektroenergetycznych przesyłowych i dystrybucyjnych	rozbudowana sieć linii przesyłowych najwyższego napięcia 220 kV i 400 kV oraz stacji elektroenergetycznych najwyższych napięć [1]	proces dekapitalizacji sieci elektroenergetycznych	trudności w ustaleniu tras inwestycji liniowych
		miasta bez sieci ciepłowniczej	

S Z A N S E	A T U T Y	S Ł A B O Ś C I	Z A G R O Ź E N I A
Polityka Energetyczna Polski do 2030 r. stawiająca na sukcesywną modernizację i rozbudowę sieci gazowych przesyłowych		stagnacja w rozwoju sieci gazowych, szczególnie na obszarach wiejskich	
dostępność nowoczesnych rozwiązań technologicznych, m.in. LNG			ustawa o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, ograniczająca możliwości ich lokalizacji
Łępnosc nowoczesnych rozwiązań technologicznych dla OZE	wzrost produkcji energii niekonwencjonalnej w regionie		konkurencyjność ekonomiczna wykorzystania innych odnawialnych źródeł energii
Polityka klimatyczna UE	znaczne zasoby wód geotermalnych dla ciepłownictwa [1]		
Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych stawiający na budowę i rozbudowę sieci kanalizacyjnych oraz oczyszczalni ścieków w aglomeracjach o równoważnej liczbie mieszkańców powyżej 2 000		niekorzystne proporcje sieci wodociągowej do kanalizacyjnej głównie na terenach wiejskich [1,3,4]	
wsparcie unijnymi i krajowymi funduszami na ochronę środowiska działań wynikających z PGOWŁ		opóźnienia procesów rekultywacji zamkniętych składowisk odpadów [4]	niski poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa
polityka UE w zakresie gospodarki cyrkularnej	dynamiczny wzrost selektywnej zbiórki odpadów	mała efektywność działań w zakresie unieszkodliwiania odpadów z azbestu oraz duża ilość odpadów przemysłowych składowanych	
Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032		występowanie trudności w odbiorze telewizji regionalnej w powiatach wieluńskim i wieruszowskim	
		słabe wyposażenie powiatu kutnowskiego i łowickiego w szerokopasmowy Internet [3, 4]	
rosnące zainteresowanie informatyzacją i e-usługami	realizacja projektów związanych z e-usługami		
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE			
	udokumentowane złoża kopalin o znaczeniu ogólnokrajowym i regionalnym stanowiące bazę surowcową dla różnych gałęzi gospodarki oraz zapewnienie bezpieczeństwa surowcowego kraju i regionu [1,2]	degradacja środowiska w wyniku eksploatacji surowców naturalnych [1,2,4] istniejący oraz prognozowane leje depresji od odkrywek węgla brunatnego [1]	uruchomienie odkrywki węgla brunatnego Złoczew
możliwość pozyskiwania środków finansowych na przedsięwzięcia wykorzystujące potencjał wód geotermalnych	znaczne zasoby wód geotermalnych dla balneologii [4]		
rosnące zainteresowanie dla wykorzystania wód geotermalnych na cele balneologiczne			
plany przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych		obszary występowania suszy (zjawisko stepowania, niskie sumy opadów atmosferycznych, deficyt wód powierzchniowych) [3,4]	zmiany klimatu, wzrost częstości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych
dostępność innowacyjnych technologii w zakresie retencjonowania wód (m.in. retencja opadowa w miastach)		niski stopień retencjonowania wód powierzchniowych [3,4]	
Ramowa Dyrektywa Wodna		niska jakość oraz eutrofizacja wód powierzchniowych [3,4]	napływ zanieczyszczeń z innych województw
	duże zasoby wód podziemnych dobrej jakości	postępująca zmiana stosunków wodnych w wyniku eksploatacji surowców i przekształcenia powierzchni terenu [1,2,4]	uruchomienie odkrywki węgla brunatnego Złoczew
Dyrektywa CAFE w ograniczeniu emisji pyłów		bardzo niska jakość powietrza oraz znaczne przekroczenia wartości stężeń pyłów, benzo(a)pirenu w pyłe oraz poziomu celu długoterminowego stężenia ozonu [1]	niska jakość paliw wykorzystywanych na cele grzewcze
Projekt Strategiczny „Czyste Powietrze” (SOR)	uchwała antysmogowa		brak świadomości ekologicznej

SZANSE	ATUTY	SŁABOŚCI	ZAGROŻENIA
inwestycje w infrastrukturę kolejową	wdrażanie proekologicznych rozwiązań transportowych	wysoka emisja zanieczyszczeń powietrza z transportu w ośrodkach miejskich	nieukształtowane proekologiczne zachowania transportowe
promocja i dostępność technologii hybrydowych i elektrycznych w pojazdach		wysoki poziom emisji gazów cieplarnianych [1]	
Dyrektywa IED w sprawie emisji przemysłowych przez zakłady przemysłowe	koncentracja gleb o najwyższej jakości w północnej części regionu stwarzających korzystne warunki dla rozwoju produkcji rolnej [3]	znaczący udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych oraz gleb wymagających wapnowania [3]	
Polityka Klimatyczna Polski. Strategia redukcji emisji gazów cieplarnianych w Polsce do roku 2020		znaczna powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji [1,2]	
możliwość pozyskiwania środków finansowych na rekultywację gruntów zdewastowanych i zdegradowanych		najniższa w kraju lesistość, nierównomierne rozmieszczenie i rozdrobnienie kompleksów leśnych, dominacja monokultur sosnowych	niewystarczająca realizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości
		niski udział obszarów prawnie chronionych [4]	
		niespójny system obszarów chronionych [4]	
		brak kompleksowych opracowań dla całego obszaru województwa z zakresu bioróżnorodności oraz waloryzacji krajobrazu	
Dyrektywa 2002/49/WE odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku	programy ochrony przed hałasem	duże natężenie ruchu na drogach skutkujące wysokim poziomem hałasu	nieukształtowane proekologiczne zachowania transportowe
Program Budowy Dróg Krajowych	realizacja inwestycji drogowych wyprowadzających ruch tranzytowy z miast		
Program Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 2016-2020	brak przekroczeń wartości dopuszczalnej poziomu PEM		ciągły rozwój nowych technologii bezprzewodowej transmisji danych skutkujący rosnącą liczbą źródeł promieniowania PEM
		brak odpowiednio wyposażonych parkingów dla uszkodzonych pojazdów przewożących substancje niebezpieczne	
System Ochrony Przeciwośmiskowej		znaczna liczba osuwisk, terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz obszarów predysponowanych do masowych ruchów ziemi	
Dyrektywa Powodziowa		obszary zagrożenia powodziowego [3,4]	zmiany klimatyczne zwiększające częstotliwość ekstremalnych zjawisk pogodowych
Plany Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla obszarów dorzeczy		niedostateczny monitoring przeciwpowodziowy [3,4]	
Plany Gospodarowania Wodami dla dorzeczy			
DZIEDZICTWO KULTUROWE			
wzrost zainteresowania turystyką kulturową	unikatowe XIX-wieczne dziedzictwo poprzemysłowe	zły stan zachowania obiektów zabytkowych	
polityka Państwa wspierająca działania rewitalizacyjne w miastach	cenne obszary krajobrazu kulturowego i zabytki reprezentatywne [4]	wprowadzanie obcych form architektonicznych i materiałów wykończeniowych [4]	postępująca globalizacja
		brak konsekwencji w realizacji zintegrowanej polityki w zakresie ochrony dziedzictwa [4]	
		konflikty przestrzenne wynikające z lokalizacji infrastruktury transportowej i form działalności gospodarczej [1,2,4]	
		zabytki wybitnej wartości (pomniki historii)	

S Z A N S E	A T U T Y	S Ł A B O Ś C I	Z A G R O Ź E N I A
wzrost świadomości społecznej	wzorcowe rewitalizacje (m.in. Łódź, Pabianice, Sieradz) [4]	znaczna powierzchnia obszarów zdegradowanych wymagających rewitalizacji, zwłaszcza w centrach miast [4]	brak wystarczających środków finansowych i niepewność finansowania
	folklor łowicki i opoczyński [4]		brak zrozumienia dla zintegrowanego charakteru działań
		brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów zabytkowych [4]	postępująca globalizacja
TURYSTYKA I REKREACJA			
wzrost zainteresowania turystyką konferencyjno – biznesową w powiązaniu z branżą BPO (lub rozwojem sektora usług dla biznesu)		niedostateczna jakość obiektów hotelarskich i gastronomicznych [4]	
wzrost zainteresowania turystyką kulturalną (wydarzenia i festiwale) i sportową	rozwój nowoczesnej bazy sportowo-widowskowej [4]		
wzrost zainteresowania turystyką kulturową i kulturalną	walory kulturowe związane z dziedzictwem postindustrialnym		
	walory Łodzi związane z tradycjami filmowymi (Miasto Filmu UNESCO), sztuki awangardowej i offowej		
	unikatowy potencjał sektora kultury		
rosnący popyt w sektorze usług uzdrowiskowych i rekreacji z wykorzystaniem wód geotermalnych	specjalizacja uzdrowiskowa w regionie [4]		silna konkurencja tradycyjnych uzdrowisk krajowych
rozwój „silver” turystyki			
wzrost zainteresowania aktywnymi formami turystyki (turystyka weekendowa)	walory przyrodniczo - kulturowe związane z dolinami rzek [4]	niedobór i niski standard infrastruktury turystycznej [4]	postrzeganie województwa jako regionu nieatrakcyjnego turystycznie w skali kraju
		ograniczenie funkcji turystycznej w gminach położonych nad Zbiornikiem Sulejowskim na skutek degradacji wód powierzchniowych [4]	
moda na folklor	folklor łowicki i opoczyński [4]	brak produktu turystycznego o tematyce folklorystycznej [4]	
wzrost zainteresowania geoturystyką	unikatowy zespół skamieniałości morskich i lądowych [4]		
rosnący popyt na produkty turystyczne	produkty turystyczne z certyfikatem POT [4]	niewystarczająca promocja produktów turystycznych regionu [4]	
		brak wyrazistego wizerunku i marki regionu [4]	
KRAJOBRAZ I ŁĄD PRZESTRZENNY			
Europejska Konwencja Krajobrazowa oraz krajowe mechanizmy prawne w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu	poprzemysłowy krajobraz miast związanych z rozwojem włókiennictwa w XIX w.	niekontrolowane rozprzestrzenianie terenów zurbanizowanych [4]	brak przepisów wykonawczych dotyczących sporządzania audytu krajobrazowego oraz brak świadomości w zakresie traktowania krajobrazu jako dobra wspólnego
	zróżnicowane przyrodnicze walory krajobrazowe województwa	brak promocji tradycyjnych wzorców architektonicznych [4]	
		konflikty krajobrazowe spowodowane lokalizacją farm wiatrowych i fotowoltaicznych, masztów telefonii komórkowej, wielkogabarytowej zabudowy, wielkopowierzchniowych reklam [1, 4]	
możliwość pozyskiwania środków finansowych na rekultywację terenów pogórnich		konflikty krajobrazowe związane z powierzchniową eksploatacją surowców [1,2,4]	

*Elementy ważne dla rozwoju wyspecjalizowanych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym:

- [1] Zagłębia Górniczo-Energetycznego Bełchatów – Szczerców - Złoczew
 [2] Zagłębia Ceramiczno-Budowlanego Opoczno - Tomaszów Mazowiecki
 [3] Obszaru Rozwoju Intensywnego Rolnictwa
 [4] Obszarów Turystycznych Dolin Riecznych Pilicy, Warty i Bzury

3. GŁÓWNE WYZWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA

OSADNICTWO

Przeciwdziałanie procesom depopulacji ośrodków miejskich oraz peryferyzacji obszarów wiejskich, co wymaga przede wszystkim wzmacniania potencjału endogenicznego miast i podniesienia ich atrakcyjności osadniczej oraz wykorzystania potencjału wewnętrznego obszarów wiejskich dla rozwoju wielofunkcyjnego.

TRANSPORT

Wzmocnienie drogowej dostępności regionu, co wymaga przede wszystkim dokończenia strategicznego układu autostrad i dróg ekspresowych oraz zdyskontowania ich przebiegu w województwie poprzez realizację sprawnych dróg dojazdowych do węzłów, a także inwestycji poprawiających przepustowość i bezpieczeństwo ruchu.

Włączenie regionu w system szybkich połączeń kolejowych, co wymaga przede wszystkim podnoszenia jakości infrastruktury kolejowej, realizacji systemu kolei dużych prędkości oraz sprawnie działającego układu kolejowego o wysokich parametrach.

Poprawa lotniczej dostępności regionu opartej o uzupełniające się porty lotnicze: CPK i PL Łódź, co wymaga przede wszystkim właściwie ukierunkowanej polityki organizacji przewozów (otwierania nowych, atrakcyjnych kierunków, pozyskiwania nowych przewoźników) oraz podnoszenia konkurencyjności PL Łódź w wymiarze infrastrukturalnym i jakości obsługi ruchu lotniczego.

Zwiększenie jakości i integracji publicznego transportu zbiorowego, co wymaga przede wszystkim wdrażania rozwiązań przyjaznych pasażerom, m.in. tworzenia zintegrowanych węzłów przesiadkowych, podnoszenia organizacji i zarządzania przewozami oraz zapewnienia nowoczesnego proekologicznego taboru.

Wzmocnienie intermodalności transportu towarowego i rozwój usług logistycznych, co wymaga przede wszystkim ukierunkowania na wsparcie platform multimodalnych w wymiarze infrastrukturalnym oraz organizacji wysokiej jakości obsługi terminalowej, magazynowej.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego, co wymaga przede wszystkim utrzymania funkcjonowania elektrowni Bełchatów jako producenta energii, uwarunkowanego uruchomieniem wydobycia węgla brunatnego ze złoża Złoczew oraz poprawy działania systemu elektroenergetycznego opartego na rozwoju sieci najwyższych i wysokich napięć.

Poprawa dostępności do dystrybucyjnej sieci gazowej, co wymaga przede wszystkim wzmocnienia jakości systemu przesyłowego gazu oraz rozwoju infrastruktury włączającej nowych odbiorców w zasięg obsługi.

Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, co wymaga przede wszystkim ukierunkowania na realizację instalacji, głównie geotermalnych, wiatrowych i fotowoltaicznych, zapewniających zaopatrzenie w energię, której produkcja nie przyczynia się do zanieczyszczenia powietrza.

Likwidacja dysproporcji sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, co wymaga przede wszystkim zdynamizowania rozbudowy i budowy systemów kanalizacji głównie w aglomeracjach od 2000 RLM i na obszarach wiejskich.

Poprawa funkcjonowania systemu gospodarowania odpadami na rzecz rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym, co wymaga dalszej rozbudowy systemu regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych, nakierowanego na maksymalizację odzysku z nich surowców prowadzącą do ochrony wyczerpujących się zasobów naturalnych ziemi.

Rozwój systemu teleinformatycznego, co wymaga przede wszystkim rozbudowy sieci światłowodowych zapewniających zwiększenie zasięgu obsługi internetem szerokopasmowym oraz realizacji inwestycji ukierunkowanych na zwiększenie dostępności odbioru telewizji regionalnej.

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Efektywne wykorzystanie zasobów i potencjału oraz poprawa stanu środowiska przyrodniczego, co wymaga racjonalnego gospodarowania złożami kopalin, poprawy jakości wód powierzchniowych, poprawy zdolności retencyjnych zlewni, wzrostu lesistości, rekultywowania gruntów zdewastowanych i zdegradowanych oraz poprawy jakości powietrza.

Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego, co wymaga przede wszystkim kształtowania spójnego systemu obszarów chronionych powiązanego z systemem krajowym, przy zachowaniu bioróżnorodności.

Minimalizacja zagrożeń środowiska przyrodniczego, co wymaga ograniczenia wprowadzania terenów zainwestowanych na obszary zagrożenia powodziowego, wdrożenia zintegrowanego zarządzania zlewniami, pilnej interwencji na rzecz ograniczania skutków suszy w obszarach największego deficytu wody, systemowych rozwiązań w zakresie zagospodarowania i odprowadzania wód opadowych na terenach zurbanizowanych.

DZIEDZICTWO KULTUROWE

Kompleksowe rozpoznanie zachowanego zasobu materialnego dziedzictwa kulturowego i dokumentowanie jego wartości, co wymaga przede wszystkim skutecznych działań dla sporządzenia gminnych ewidencji, opracowania katalogu lokalnych form architektonicznych oraz listy dóbr kultury współczesnej jak również podejmowania działań naprawczych, w tym zintegrowanych procesów rewitalizacyjnych, z poszanowaniem integralności i autentyczności dziedzictwa kulturowego, oraz przeciwdziałania zagrożeniom wynikającym z niewłaściwego wykorzystania zabytków.

Ochrona różnorodności i specyficznych cech dziedzictwa kulturowego, co wymaga przede wszystkim podjęcia działań w zakresie obejmowania różnymi formami ochrony prawnej cennych obszarów i obiektów zabytkowych.

TURYSTYKA I REKREACJA

Zapewnienie dostępu do dobrej jakości infrastruktury turystycznej, co wymaga przede wszystkim poprawy standardu bazy turystycznej, ukierunkowanej na rozwój inwestycji z zakresu bazy noclegowo-gastronomicznej, rekreacyjno-sportowej.

Kształtowanie wizerunkowych form turystyki, co wymaga przede wszystkim stworzenia kompleksowej oferty turystycznej z wykorzystaniem potencjałów endogenicznych regionu oraz rozwoju inwestycji z zakresu infrastruktury szlaków turystycznych.

Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i zmiana wizerunku województwa, co wymaga przede wszystkim rozwoju i lepszego wykorzystania atrakcji turystycznych w procesie tworzenia wizerunkowych produktów turystycznych i budowania marki województwa.

KRAJOBRAZ I ŁĄD PRZESTRZENNY

Zachowanie wartości i jakości krajobrazu, co wymaga przede wszystkim ochrony jego zasobów poprzez kształtowanie docelowego systemu obszarów chronionych, zarówno przyrodniczych, jak i kulturowych, a także ograniczonej oraz zrównoważonej ingerencji harmonizującej z kontekstem krajobrazowym.

Przeciwdziałanie zagrożeniom dla możliwości zachowania wartości krajobrazu, co wymaga zrównoważonego planowania i projektowania terenów zainwestowanych z zachowaniem walorów ekspozycyjnych obszarów cennych widokowo.

BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Utrzymanie infrastruktury obronnej i zapewnienie możliwości prowadzenia działań ratowniczych, co wymaga modernizacji jednostek wojskowych wchodzących w skład terenów zamkniętych i zachowania ich w dobrym stanie oraz poprawy stanu i utrzymania infrastruktury ratunkowej na wypadek wystąpienia zagrożeń.

II.B. WIZJA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA

Biorąc pod uwagę zachodzące i prognozowane procesy społeczno-gospodarcze i zmiany struktur funkcjonalno-przestrzennych, wynikające zarówno z uwarunkowań zewnętrznych zidentyfikowanych na poziomie kraju, jak również uwarunkowań wewnętrznych regionu łódzkiego, „Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego” przyjmuje **optymalną docelową wizję rozwoju województwa** sformułowaną w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”, przyjętej przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą Nr XXXIII/644/13 z dnia 26 lutego 2013 r., i będącą odpowiedzią na współczesne wyzwania rozwojowe:

**REGION SPÓJNY TERYTORIALNIE I WIZERUNKOWO,
KREATYWNY I KONKURENCYJNY W SKALI KRAJU I EUROPY,
O NAJLEPSZEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ,
WYRÓŻNIAJĄCY SIĘ ATRAKCYJNOŚCIĄ INWESTYCYJNĄ I WYSOKĄ JAKOŚCIĄ ŻYCIA.**

Największym wyzwaniem i poważnym zagrożeniem dla dalszego prawidłowego i trwałego rozwoju województwa łódzkiego jest **bardzo trudna sytuacja demograficzna w regionie**, związana z depopulacją i starzeniem się społeczeństwa. Od wielu lat w województwie obserwuje się jeden z najbardziej znaczących procesów depopulacji, charakteryzujący się utrwalonym trendem i niekorzystnymi prognozami. Zgodnie z prognozą demograficzną GUS do 2030 r. proces wyludniania się województwa łódzkiego będzie się pogłębiał. W 2030 r. liczba ludności regionu zmniejszy się w porównaniu do roku 2017 o ponad 139 tys. osób i będzie wynosiła 2 337 tys. Pod względem demograficznym województwo łódzkie zasługuje na miano obszaru problemowego.

Zakłada się, że **wykorzystanie szans rozwojowych regionu**, wynikających przede wszystkim z położenia w centrum kraju, na przecięciu głównych szlaków transportowych łączących województwo z krajem i Europą, oraz unikalnego endogenicznego potencjału rozwojowego, przyczyni się do wzrostu konkurencyjności przestrzeni regionu, pobudzenia rozwoju społeczno-gospodarczego oraz spowolnienia i zahamowania niekorzystnych procesów depopulacji. Istotą polityki przestrzennej wyrażoną w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego” jest **przekształcenie województwa łódzkiego w spójny terytorialnie region o wysokiej atrakcyjności osadniczej**. Przyjmuje się, że terytorium województwa łódzkiego cechować będą silne powiązania funkcjonalno-przestrzenne, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej polityki zrównoważonego rozwoju przestrzennego przyczyni się do kreowania atrakcyjnych warunków zamieszkania i pracy. Wzmacnianie i prorozwojowe wykorzystanie endogenicznego potencjału województwa, skoncentrowanego przede wszystkim w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Łodzi oraz obszarach funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, a także zagwarantowanie najlepszej dostępności komunikacyjnej, przełoży się na wzrost atutów lokalizacyjnych oraz wysoką atrakcyjność inwestycyjną. Istotnym czynnikiem podnoszącym warunki i poziom życia mieszkańców będzie wysoka jakość środowiska przyrodniczego osiągnięta dzięki racjonalnej gospodarce jego zasobami. Województwo łódzkie będzie postrzegane jako region kreatywny i konkurencyjny, wyróżniający się specyficznym efektywnie wykorzystywanym potencjałem.

Przyjęte w „Planie...” motywy rozwoju województwa są odpowiedzią na główne wyzwania rozwoju przestrzennego regionu w najbliższych latach, jak również w perspektywie długookresowej.

Do **najpilniejszych wyzwań i priorytetowych kierunków działań** mających wpływ na dalszy trwały rozwój regionu zaliczono konieczność wzmocnienia powiązań transportowych województwa, w tym przede wszystkim: **dokończenie strategicznego układu autostrad i dróg ekspresowych wraz z realizacją sprawnych powiązań z węzłami**, włączenie regionu w system szybkich połączeń kolejowych poprzez **realizację systemu kolei dużych prędkości**, a także **działania na rzecz rozwoju i integracji publicznego transportu zbiorowego**, zwłaszcza w miejskich obszarach funkcjonalnych, w tym Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Łodzi, **oraz wdrażania proekologicznych rozwiązań transportowych**. Wysokiej jakości i dostępności infrastruktura transportowa, ukształtowana w ramach istniejącej sieci TEN-T: autostrady A-1, A-2, drogi ekspresowe: S-8, S-12, S-74 oraz S-14 (poza siecią TEN-T), kolej dużych prędkości Warszawa – Łódź – Wrocław/Poznań z przejściem przez Łódź oraz Łódź – Opoczno z włączeniem do CMK, znacząco podwyższą sprawność funkcjonowania regionu i wzmocnią jego powiązania z krajem i Europą. Łódź stanie się Centralnym Węzłem Komunikacyjnym – węzłem transportu multimodalnego. Wraz z dokończeniem realizacji strategicznego układu drogowego będzie następowała polaryzacja rozwoju w wybranych węzłach oraz wzrośnie atrakcyjność lokalizacyjna terenów działalności gospodarczej w regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych biegunach wzrostu, w tym: Radomsku (A1), Opocznie (S12) i Tomaszowie Mazowieckim (S-74). Największą atrakcyjność lokalizacyjną, poza Łodzią, uzyska Piotrków Trybunalski (A-1, S-8, S-12). Atut położenia zostanie również zdyskontowany poprzez rozwój strategicznych rejonów logistycznych: Łódź / Stryków, Piotrków Trybunalski, Kutno, oraz uzupełniających rejonów kształtowania funkcji logistycznej: Tomaszów Mazowiecki, Rawa Mazowiecka, Koluszki, Zduńska Wola, Radomsko. Dalszy rozwój systemu międzyregionalnych, regionalnych i aglomeracyjnych przewozów kolejowych opartych na Łódzkim Węźle Kolejowym przyczyni się do kształtowania spójności wewnętrznej województwa. Realizacja planowanych działań znacznie poprawi dostępność regionu i poszerzy możliwości jego dalszego rozwoju, podniesie bezpieczeństwo i jakość systemu transportowego. Rozwój i integracja publicznego transportu zbiorowego oraz wdrażanie proekologicznych rozwiązań transportowych przyczyni się do upowszechnienia proekologicznych postaw komunikacyjnych, zmniejszy presję na środowisko i podniesie jakość życia.

W perspektywie długookresowej, zapewnienie sprawnych i bezpiecznych powiązań wewnętrznych regionu m.in. poprzez sukcesywną modernizację istniejącego układu drogowego łączącego poszczególne elementy systemu osadniczego, umożliwi stworzenie **sieciowej struktury funkcjonalno-przestrzennej miast województwa** składającej się z rdzenia w postaci Łodzi – potencjalnego ośrodka metropolitalnego - oraz jej obszaru funkcjonalnego – potencjalnego łódzkiego Obszaru Metropolitalnego, a także biegunów wzrostu różnych szczebli, będących wiodącymi ośrodkami rozwoju społeczno-gospodarczego.

Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi, o znaczeniu ponadregionalnym, jest strefą koncentracji funkcji metropolitalnych i silnych procesów urbanizacyjnych skutkujących m.in. przekształcaniem obszarów wiejskich, znajdujących się w strefie bezpośredniego oddziaływania Łodzi, w podmiejskie obszary mieszkaniowe o rozproszonych, chaotycznych strukturach, trudne w wyposażeniu w niezbędną infrastrukturę oraz silnie oddziałujące na środowisko i krajobraz. Przyjmuje się, że docelowo, realizacja działań wskazanych w „Planie zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi” przyczyni się do powstania obszaru o przestrzeni atrakcyjnej dla rozwoju unikalnych funkcji metropolitalnych, o zwartych strukturach funkcjonalno-przestrzennych ukształtowanych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju, spójnego wewnątrznie o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych gwarantujących wysoką dostępność zewnętrzną i wewnętrzną oraz cechującego się wysoką jakością życia, ukształtowaną z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zieloną infrastrukturę.

Ponadto, zakłada się, że na skutek koncentracji osadnictwa nastąpi dalszy rozwój i wzmocnienie powiązań funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami powiatowymi a obszarami wiejskimi będącymi w strefach ich bezpośredniego oddziaływania, sukcesywne przekształcanie obszarów wiejskich w bezpośrednim sąsiedztwie miast na funkcje pozarolnicze oraz kształtowanie **miejskich obszarów funkcjonalnych miast powiatowym**,

mających znaczenie regionalne. Przyjmuje się, że realizacja działań mających na celu wzmocnienie powiązań funkcjonalno-przestrzennych w miejskich obszarach funkcjonalnych przyczyni się do powstania konkurencyjnych obszarów dynamicznego wzrostu gospodarczego, zapewniających mieszkańcom wysoki poziom życia oraz adaptujących się do zmian demograficznych i klimatycznych.

W tym kontekście do **priorytetowych kierunków działań w najbliższych latach** należy **rewitalizacja obszarów zdegradowanych w miastach**, ze szczególnym uwzględnieniem historycznych struktur przestrzennych, w tym w ośrodkach pełniących rolę regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych biegunów wzrostu, przeprowadzana w sposób kompleksowy i systemowy, obejmująca aspekty społeczne, gospodarcze, środowiskowe oraz przestrzenne. Zakłada się, że w wyniku działań rewitalizacyjnych w wymiarze technicznym i przestrzennym, nastąpi zasadnicza zmiana jakościowa zdegradowanych struktur miejskich, w tym mieszkaniowych i przemysłowych, związana m.in. z wprowadzaniem rozwiązań energooszczędnych i niskoemisyjnych w budownictwie, jak również poprawa jakości przestrzeni publicznych, w tym zwiększanie terenów zieleni urządzonej, z uwzględnieniem potrzeb różnych grup wiekowych oraz osób niepełnosprawnych. Stosowanie nowoczesnych proekologicznych rozwiązań infrastrukturalnych przyczyni się do przekształcania struktur miejskich w **miasta inteligentne** oferujące wysoką jakość życia. Podnoszenie standardu zasobów mieszkaniowych w miastach i kształtowanie atrakcyjnych osadniczo obszarów mieszkaniowych z dostępem do usług publicznych wpłynie na zahamowanie procesów suburbanizacji i przyczyni się do kształtowania ładu przestrzennego. Jednocześnie rewitalizacja w aspekcie gospodarczym i społecznym wpłynie na aktywizację społeczności lokalnych oraz rozwój konkurencyjnych i atrakcyjnych obszarów działalności gospodarczej oferujących nowe miejsca pracy. Procesy rewitalizacyjne obszarów zabytkowych w miastach przyczynią się do poprawy ich atrakcyjności turystycznej. Przyjmuje się, że **w perspektywie długookresowej** poprawa warunków mieszkaniowych i ekonomicznych w ośrodkach miejskich przyczyni się do wzrostu ich atrakcyjności osadniczej i zahamowania procesu wyludniania się miast.

W „Planie...”, jako proces perspektywiczny i długotrwały, wskazuje się również kształtowanie stref rozwojowych tworzących strukturę funkcjonalno-przestrzenną województwa, składających się z obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, będących wypadkową zróżnicowanej działalności człowieka oraz uwarunkowań środowiskowych. Składają się one na wyspecjalizowane obszary funkcjonalne wskazane w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”, gdzie realizacja planowanych działań, przy maksymalnym wykorzystaniu walorów oraz równoczesnej ochronie najwartościowszych elementów środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu, przyczyni się do długookresowego wzrostu oraz zrównoważonego i trwałego rozwoju. W ramach struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu wyodrębniono:

- **Zagłębie Górniczo-Energetyczne Bełchatów – Szczerców – Złoczew** obejmujące obszar silnego, bezpośredniego lub pośredniego oddziaływania eksploatowanego obszaru górniczego Bełchatów – Szczerców oraz przyszłościowego oddziaływania rozwijającego się zagłębia węglowego w kierunku Złoczewa. Przyjmuje się utrzymanie produkcji energii w obszarze Zagłębia oraz uruchomienie złoża węgla brunatnego dla elektrowni Bełchatów w rejonie Złoczewa, co zapewni ciągłość dostaw węgla do elektrowni Bełchatów i przedłuży jej funkcjonowanie do 2050 r., oraz przyczyni się do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego regionu i kraju, a także dalszej aktywizacji gospodarczej terenów położonych w sąsiedztwie odkrywek. Na skutek modernizacji istniejących elektroenergetycznych sieci przesyłowych wysokich napięć poprawie ulegnie system dostaw energii elektrycznej. W celu przeciwdziałania zagrożeniom środowiska przyrodniczego związanych z powierzchniową eksploatacją węgla brunatnego oraz funkcjonowaniem elektrowni, zakłada się pakiet działań m.in. na rzecz przywracania wartości użytkowej terenom i gruntom zdewastowanym i zdegradowanym w wyniku eksploatacji złóż kopalin, wdrażania czystych technologii węglowych w celu poprawy jakości powietrza, a także prowadzenie zintegrowanych działań w celu niwelowania zaburzonych warunków hydrologicznych w wyniku istniejącej i potencjalnej eksploatacji węgla brunatnego w rejonie

Bełchatowa, Szczercowa i Żłoczewa. Jednocześnie należy stwierdzić, że zarówno obecna polityka klimatyczna UE ukierunkowana na dekarbonizację, jak również decyzje podjęte na szczeblu krajowym, mogą przyczynić się do likwidacji obszaru funkcjonalnego Zagłębia w długiej perspektywie oraz zapoczątkować zasadnicze zmiany funkcjonalne w obszarze.

- **Zagłębie Ceramiczno-Budowlane Opoczno – Tomaszów Mazowiecki**, dla którego czynnikiem rozwojowym jest potencjał gospodarczy firm przemysłu ceramicznego i materiałów budowlanych skoncentrowanych w powiecie opoczyńskim i tomaszowskim. Zakłada się dalszy rozwój Zagłębia jako obszaru nowoczesnego przemysłu, z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju i realizacją działań na rzecz rekultywacji terenów poeksploatacyjnych. Jednocześnie przyjmuje się, że poprzez realizację strategicznego układu komunikacyjnego regionu nastąpi zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej obszaru, co przełoży się na wzrost jego atutów lokalizacyjnych i atrakcyjności inwestycyjnej.
- **Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa** obejmujący obszary charakteryzujące się wysokim wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej położone w północnej i zachodniej części województwa. Obszar ten stanowi bazę surowcową dla przemysłu rolno-spożywczego i jest predysponowany do intensyfikacji rolniczej produkcji towarowej. Zakłada się dalszy rozwój konkurencyjnego, produktywnego rolnictwa oraz nowoczesnego przetwórstwa rolno-spożywczego i utworzenie rynków hurtowych produktów rolnych. Ponadto, zintegrowane działania na rzecz zwiększenia retencji wód, rozwoju i modernizacji systemów melioracji wodnych oraz zwiększania powierzchni zadrzewień i zakrzewień, szczególnie na terenach o niskiej lesistości, w rejonach występowania gleb najwyższych klas bonitacyjnych (w tym związanych z intensywną produkcją rolną i dużym zagrożeniem procesami erozji gleb) przyczynią się do minimalizacji problemów związanych z występowaniem obszaru suszy i stepowienia.
- **Obszary Turystyczne Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury**, dysponujące znacznym potencjałem środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu do rozwoju i kształtowania funkcji turystycznych i rekreacyjnych, charakteryzujące się przeplatającymi się formami zagospodarowania charakterystycznymi dla strefy rolnej i rolno-leśnej. Przyjmuje się, że uruchomione i wzmocnione czynniki rozwojowe pozwolą na kształtowanie m.in. obszarów turystyki uzdrowskiej, kulturowej, sportowej i aktywnej o znaczeniu ponadlokalnym. Nastąpi rozwój bazy turystycznej i szlaków turystycznych, a także funkcji konferencyjno-kongresowej. Podejmowane działania na rzecz rozwoju funkcji uzdrowskiej pozwolą na wykreowanie marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowskie i rehabilitacyjne. Budowanie zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym geologicznych, przyczyni się do wykreowania wizerunku regionu jako atrakcyjnego turystycznie. Jednocześnie prowadzone działania na rzecz poprawy czystości wód powierzchniowych, w tym szczególnie Zalewu Sulejowskiego, a także rozwiązanie problemów w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, wpłyną na poprawę stanu środowiska, a tym samym zwiększenie atrakcyjności obszarów. Zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej pozwoli na budowanie spójności terytorialnej regionu i przeciwdziałanie procesom peryferyzacji.

Poza tym, uwzględniając specyficzne uwarunkowania **obszarów wiejskich**, zakłada się wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i rozwój rolnictwa ekologicznego pozostałych obszarów wiejskich w regionie. Przyjmuje się, że realizacja planowanych założeń w rolnictwie przyczyni się do ochrony najlepszych gleb i zachowania ich możliwości produkcyjnych oraz wpływać będzie na racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Nastąpi poprawa struktury agrarnej wsi, tj. wzrost średniej powierzchni gospodarstwa rolnego, spadek ogólnej liczby gospodarstw oraz podniesienie standardów jakościowych, sanitarnych i ochrony środowiska, jak również wzmocnienie ekologicznych funkcji obszarów wiejskich. Zakłada się także wykorzystanie potencjału środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, a także walorów krajobrazowych obszarów wiejskich dla rozwoju funkcji turystycznych, w tym uzdrowskiej, i rekreacji.

Ponadto, **kluczowym wyzwaniem rozwojowym województwa w perspektywie długookresowej** jest planowana realizacja **Centralnego Portu Komunikacyjnego** między Łodzią a Warszawą, który stanie się potężnym impulsem rozwojowym dla kształtowania silnej strefy powiązań funkcjonalno-przestrzennych Łodzi i Warszawy, wywołującym nowy efekt skali i dającym realne podstawy do stworzenia układu dwubiegunowego liczącego się w skali Europy. Przewiduje się, że może to skutkować znacznymi zmianami rozkładu ciężarów funkcjonalno-przestrzennych w regionie łódzkim, zmianą charakteru zagospodarowania znacznego obszaru województwa oraz doprowadzić do peryferyzacji jego zachodniej i południowo-zachodniej części.

Istotnym elementem rozwoju województwa jest **ochrona i poprawa stanu środowiska**. Do **najważniejszych i priorytetowych wyzwań** w tym zakresie **w perspektywie krótkookresowej** należy **rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym**, związany m.in. z racjonalizacją gospodarki odpadami i racjonalnym gospodarowaniem zasobami naturalnymi, oraz **obniżenie emisji zanieczyszczeń powietrza**. Zakłada się, że podjęte działania przyczynią się do wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców regionu, wprowadzania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w gospodarce ograniczających wykorzystanie zasobów naturalnych, a także ograniczenia powstawania i składowania odpadów. Priorytetem jest również podjęcie działań zmierzających do poprawy efektywności oczyszczania województwa z azbestu. Proekologiczne rozwiązania transportowe, rozwój publicznego transportu zbiorowego, rozwój OZE oraz działania rewitalizacyjne w miastach ukierunkowane na wprowadzanie rozwiązań niskoemisyjnych i energooszczędnych znacząco poprawią jakość powietrza.

Poza tym, zakłada się, że **w perspektywie długookresowej** **wzrośnie lesistość regionu**, zmniejszy się powierzchnia **gruntów zdegradowanych i zdewastowanych**, nastąpi **poprawa jakości wód**, w szczególności powierzchniowych, oraz zwiększą się ich zasoby, poprawie ulegnie **gospodarka wodno-ściekowa**.

Kolejnymi elementami, istotnymi dla rozwoju województwa w długiej perspektywie, są jego **walory przyrodnicze, kulturowe i turystyczne**. Zakłada się, że ich ochrona, racjonalne wykorzystanie i podniesienie jakości wpłyną na kształtowanie wizerunku województwa jako regionu atrakcyjnego do życia. W zakresie powiązań przyrodniczych szczególną rolę odgrywać będzie stworzony **spójny system obszarów chronionych** województwa, oparty na istniejących i projektowanych formach ochrony przyrody oraz wpisujący się w krajowy system ekologiczny. Będzie on również uwzględniać system korytarzy ekologicznych oraz zapewniać ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej przestrzeni. Szczególnie istotna dla kształtowania i zachowania tradycji regionalnej jest **ochrona materialnych oraz niematerialnych zasobów kulturowych** województwa. W tym celu zakłada się m.in. kształtowanie sieci unikatowych ośrodków historycznych oraz objęcie ochroną najcenniejszych obiektów i obszarów województwa w formie pomników historii i parków kulturowych. Zakłada się także, że wybitne dzieła i dorobek współczesnie żyjących pokoleń zostaną objęte formą ochrony poprzez uznanie za dobra kultury współczesnej. Działania te, w powiązaniu z rozwojem różnych **form turystyki** i stworzeniem **systemu szlaków turystycznych**, wpłyną bezpośrednio na wzrost atrakcyjności turystycznej województwa oraz przyczynią się do kształtowania rozpoznawalnej marki turystycznej regionu.

Realizacja wskazanych kierunków rozwoju przestrzennego pozwoli na kreowanie w regionie korzystnych warunków dla lokalizacji przedsięwzięć efektywnych ekonomicznie, chroniąc jednocześnie tereny o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych, ważne dla regionu.

Należy zaznaczyć, że dla osiągnięcia przyjętej wizji rozwoju i budowania spójności terytorialnej regionu, konieczna jest realizacja kierunków rozwoju przestrzennego wskazanych w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+”, jak również strategicznych kierunków działań zapisanych w „Strategii Rozwoju województwa łódzkiego 2020”, a koncentracja czynników i działań prorozwojowych w przestrzeni i czasie pozwoli na uzyskanie efektów synergii, co przyczyni się do przezwyciężenia wad strukturalnych gospodarki i systemu osadniczego, zwiększenia konkurencyjności regionu w skali krajowej i europejskiej oraz zahamowania procesów depopulacji.

II.C. CELE, KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZASADY ZAGOSPODAROWANIA I KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA

SFERA DZIAŁAŃ	CELE SZCZEGÓŁOWE	KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
OSADNICTWO	I. REGION SPÓJNY, O ZRÓWNOWAŻONYM SYSTEMIE OSADNICZYM	I.1. podniesienie rangi Łodzi do miana metropolii oraz wzmocnienie powiązań funkcjonalno-przestrzennych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi I.2. wzrost znaczenia Łodzi w krajowej i europejskiej sieci osadniczej I.3. rozwój atrakcyjnych osadniczo miast pełniących funkcje krajowego, regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych biegunów wzrostu, zapewniających wysoką jakość życia I.4. rozwój wysokiej jakości Miejskich Obszarów Funkcjonalnych miast powiatowych - regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych biegunów wzrostu I.5. rozwój miast o znaczeniu lokalnym i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
TRANSPORT	II. REGION O WYSOKIEJ JAKOŚCI I DOSTĘPNOŚCI INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ	II.1. rozwój systemu powiązań drogowych zewnętrznych i wewnętrznych II.2. rozwój systemu powiązań kolejowych zewnętrznych i wewnętrznych II.3. rozwój systemu powiązań lotniczych i podniesienie konkurencyjności Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta II.4. rozwój multimodalnego transportu pasażerskiego II.5. rozwój multimodalnego transportu towarowego i logistyki
INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	III. REGION O WYSOKIEJ JAKOŚCI I DOSTĘPNOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	III.1. rozwój systemu elektroenergetycznego III.2. rozwój energetyki wykorzystującej OZE III.3. rozwój systemu gazociągów III.4. rozwój systemów ciepłowniczych w miastach III.5. rozwój systemów wodociągowych III.6. rozwój systemów kanalizacyjnych III.7. racjonalizacja gospodarki odpadami III.8. poprawa efektywności oczyszczania województwa z azbestu III.9. rozwój systemów teleinformatycznych
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	IV. REGION O WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	IV.1. racjonalne wykorzystanie powierzchni ziemi IV.2. zwiększanie i poprawa jakości zasobów wodnych IV.3. poprawa jakości powietrza IV.4. kształtowanie zasobów leśnych IV.5. zachowanie i wzrost różnorodności biologicznej IV.6. zachowanie najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zapewnienie ciągłości systemu ekologicznego IV.7. przeciwdziałanie zagrożeniom
DZIEDZICTWO KULTUROWE	V. REGION O DOBRZE ZACHOWANYM DZIEDZICTWIE KULTUROWYM	V.1. zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego V.2. zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego
TURYSTYKA I REKREACJA	VI. REGION O WYSOKIEJ ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ	VI.1. rozwój różnorodnych form turystyki w obszarach i ośrodkach recepcji turystycznej VI.2. rozwój systemu szlaków turystycznych wykorzystujących walory przyrodnicze i zasoby dziedzictwa kulturowego zgodnie z trendami na rynku odbiorców VI.3. budowanie rozpoznawalnej marki turystycznej
KRAJOBRAZ I ŁĄD PRZESTRZENNY	VII. REGION O KRAJOBRAZIE WYSOKIEJ JAKOŚCI	VII.1. ochrona i wzmocnianie walorów krajobrazu przyrodniczego VII.2. ochrona i wzmocnianie walorów krajobrazu kulturowego VII.3. kształtowanie ładu przestrzennego w krajobrazie
OBRONNOŚĆ I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	VIII. REGION O WYSOKIM POZIOMIE BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO	VIII.1. zabezpieczenie infrastruktury obronnej na obszarze województwa VIII.2. zapewnienie możliwości prowadzenia działań z zakresu bezpieczeństwa publicznego, w tym obronnych i ratowniczych
OBSZARY FUNKCJONALNE	IX. REGION EFEKTYWNE WYKORZYSTUJĄCY ENDOGENICZNY POTENCJAŁ ROZWOJOWY NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU PRZESTRZENNEGO	Dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi, o znaczeniu ponadregionalnym, przyjmuje się cele i kierunki działań wskazane w Planie zagospodarowania przestrzennego MOF Łodzi. Dla MOF ośrodków powiatowych, o znaczeniu regionalnym, przyjmuje się kierunki działań wskazane w celu szczegółowym I. Dla pozostałych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym przyjmuje się cele strategiczne oraz strategiczne kierunki działań wskazane w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”.

REGION SPÓJNY, O ZRÓWNOWAŻONYM SYSTEMIE OSADNICZYM

Sieć osadnicza odgrywa kluczową rolę w procesie budowania spójności terytorialnej regionu, a znaczenie miast w systemie osadniczym określają pełnione przez nie funkcje. Z uwagi na uwarunkowania rozwoju systemu osadniczego województwa oraz znaczne zróżnicowanie potencjału demograficznego i gospodarczego ośrodków miejskich, które determinują ich rolę i zasięg oddziaływania, wydaje się, że nie jest możliwy optymalny poziom zrównoważenia systemu osadniczego regionu łódzkiego. Wobec tego przyjmuje się, że **równoważenie systemu osadniczego** województwa będzie zachodziło w dwóch uzupełniających się płaszczyznach:

- budowania metropolitalnej pozycji Łodzi i wzmacniania jej obszaru funkcjonalnego w krajowym i europejskim systemie osadniczym,
- kształtowania silnych ośrodków regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych, dysponujących rozwiniętą gospodarką, atrakcyjnymi miejscami pracy oraz dobrze rozwiniętymi usługami wyższego rzędu, pełniących funkcje biegunów wzrostu. Miasta te, współpracując z Łodzią, będą jednocześnie uzupełniały jej funkcje i generowały rozwój terytorialny poza obszarem jej bezpośredniego oddziaływania.

Przyjmuje się, że w perspektywie długookresowej MOF Łodzi przekształci się w obszar metropolitalny z **Łodzią, jako ośrodkiem metropolitalnym o randze krajowej**, oraz pozostałymi ośrodkami miejskimi jako biegunami wzrostu uzupełniającymi funkcje gospodarcze i mieszkaniowe Łodzi. Najważniejsze funkcje Łodzi będą mieć charakter metropolitalny, wyspecjalizowany w skali kraju, i będą oparte na unikalnym potencjale endogenicznym miasta. Funkcje te obejmować będą przede wszystkim działalność akademicką i naukowo-badawczą oraz kulturotwórczą. Podjęte kompleksowe działania rewitalizacyjne oraz kształtowanie i rozwój atrakcyjnych struktur funkcjonalno-przestrzennych pośrednio będą czynnikami lokalizacji działalności gospodarczej, wpłyną na znaczną koncentrację kapitału, a tym samym wzrost konkurencyjności i atrakcyjności osadniczej miasta w skali krajowej i międzynarodowej. Przyjmuje się, że poprzez rozwój wyspecjalizowanych funkcji metropolitalnych Łodzi oraz współzależnych odpowiednich sektorów gospodarki opartej na wiedzy, zwiększy się atrakcyjność łódzkiego rynku pracy i poszerzy przestrzenny zasięg łódzkiego rynku usług, co pozwoli na przezwyciężenie problemów demograficznych i przyczyni się do włączenia miasta w komplementarną sieć funkcjonalną polskich ośrodków metropolitalnych. Dodatkowo zakłada się, że szansą na wzmocnienie roli Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego w krajowym systemie osadniczym w perspektywie długookresowej będzie również realizacja Centralnego Portu Komunikacyjnego, który stanie się impulsem dla znacznego wzrostu powiązań funkcjonalnych Łodzi i Warszawy oraz czynnikiem rozwojowym dla kształtowania **układu bipolarnego Łódź - Warszawa**.

Dla budowania silnego **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi** szczególnie istotna jest integracja wewnątrz obszaru. Zakłada się, że wysoka koncentracja rozwojowych procesów gospodarczych, społecznych i przestrzennych wpłynie na wzmocnienie powiązań funkcjonalnych pomiędzy Łodzią a pozostałymi ośrodkami miejskimi MOF Łodzi, a kształtowanie zrównoważonych i harmonijnych struktur funkcjonalno-przestrzennych zwiększy konkurencyjność inwestycyjną i osadniczą przestrzeni. Szczegółowe cele, kierunki rozwoju przestrzennego oraz zasady zagospodarowania i kształtowania przestrzeni MOF Łodzi zostały zawarte w rozdziale: „Plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi”.

Zakłada się, że w powiązaniach regionalnych MOF Łodzi stanowić będzie główny węzeł sieciowych powiązań z pozostałymi miastami regionu. Poza Łodzią, rolę wiodących węzłów rozwoju będą odgrywać duże i średnie ośrodki miejskie pełniące funkcje **regionalnych biegunów wzrostu** - Kutno, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Skierniewice, Sieradz, Wieluń i Zgierz, oraz **subregionalnych biegunów wzrostu** - Bełchatów, Łowicz, Opoczno, Rawa Mazowiecka, Tomaszów Mazowiecki, i Zduńska Wola, a także średnie i małe miasta powiatowe

pełniące funkcję **ponadlokalnych biegunów wzrostu** - Brzeziny, Łask, Łęczyca, Pajęczno, Poddębice, Wieruszów, dysponujące endogenicznym społeczno-gospodarczym potencjałem rozwojowym. W dłuższej perspektywie czasowej w miastach będących regionalnymi biegunami wzrostu będzie następowała koncentracja funkcji specjalistycznych wyższego rzędu (m.in. przemysłowych, edukacyjnych, naukowych, akademickich, logistycznych) komplementarnych do funkcji metropolitalnych Łodzi, co wpłynie na ukształtowanie regionalnej sieci powiązań metropolitalnych. Procesy te będą sprzyjać kształtowaniu policentrycznego systemu osadniczego województwa oraz spójności terytorialnej regionu. Ponadto, dla zapewnienia mieszkańcom województwa wysokiej jakości i standardów życia zakłada się podjęcie działań w zakresie rozwoju i podnoszenia jakości bazy i usług infrastruktury społecznej, w tym o znaczeniu ponadlokalnym, oraz dostosowanie jej do potrzeb starzejącego się społeczeństwa we wszystkich pozostałych ośrodkach pełniących rolę biegunów wzrostu. Jako główny cel działań w tym zakresie, zgodnie z zapisami „Strategii Rozwoju województwa łódzkiego 2020”, przyjmuje się na obszarze całego województwa wyrównanie dostępności do podstawowych usług publicznych, w tym szczególnie ochrony zdrowia, edukacji, kultury i usług dla przedsiębiorstw. Dodatkowo, ze względu na słabnący poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego niektórych ośrodków miejskich pełniących funkcje biegunów wzrostu, zakłada się podjęcie działań na rzecz wzmocnienia ich potencjału rozwojowego. W szczególności dotyczy to: Kutna, Radomska, Sieradza, Tomaszowa Mazowieckiego, Zduńskiej Woli i Wielunia¹¹⁹. Przyjmuje się, że w celu pełnienia przypisanych im funkcji, wsparcia wymagać będą również małe miasta powiatowe, szczególnie w zakresie wzmocnienia potencjału gospodarczego oraz funkcji usługowych o znaczeniu ponadlokalnym. Planuje się również rozwój miast małych i bardzo małych, które w perspektywie długookresowej będą stymulowały rozwój gospodarczy otaczających je obszarów wiejskich oraz zapewniały dostęp do lokalnych usług publicznych na wysokim poziomie. Przyjmuje się, że w celu przywracania i wzmocnienia społeczno-gospodarczych funkcji ośrodków miejskich oraz wzrostu ich atrakcyjności inwestycyjnej i osadniczej prowadzone będą systemowe działania rewitalizacyjne obszarów zdegradowanych przestrzennie, społecznie i gospodarczo, w tym rozwój funkcji symbolicznych budujących ponadlokalną rangę miast oraz kształtowanie przestrzeni publicznych wysokiej jakości. Zakłada się, że wzrost poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego ośrodków miejskich pełniących rolę biegunów wzrostu przełoży się na kształtowanie atrakcyjnych **miejskich obszarów funkcjonalnych miast powiatowych**, zapewniających mieszkańcom, w tym należącym do różnych grup wiekowych i z ograniczeniami ruchowymi, wysoki poziom życia i wykorzystujących przewagę konkurencyjne do dynamicznego wzrostu społeczno-gospodarczego, w których rozwój przestrzenny i kształtowanie nowych terenów inwestycyjnych będzie odbywało się w sposób racjonalny z zachowaniem zasad rozwoju zrównoważonego.

Ponadto, zgodnie ze „Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”, przyjmuje się dwa generalne kierunki rozwoju **obszarów wiejskich**:

- rozwój i kształtowanie strefy żywicielskiej zlokalizowanej w północnej i północno-zachodniej części województwa i obejmującej powiaty: łęczycki, kutnowski, łowicki, skierniewicki, rawski oraz sieradzki opartej na konkurencyjnym, produktywnym rolnictwie oraz nowoczesnym przetwórstwie rolno-spożywczym,
- wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w pozostałej części województwa, gdzie poza działalnością rolniczą zakłada się rozwój funkcji i działalności pozarolniczych, w tym m.in. turystycznych i wypoczynkowych, wyspecjalizowanych funkcji agroturystycznych i uzdrowiskowych.

Podniesienie jakości życia na obszarach wiejskich będzie realizowane poprzez wzmocnienie endogenicznych potencjałów rozwojowych miast o znaczeniu lokalnym oraz ośrodków gminnych, poprawę dostępu do podstawowych usług publicznych oraz zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej i infrastrukturalnej. Na rozwój obszarów wiejskich znaczący wpływ będzie miało również przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym i antropogenicznym oraz ochrona środowiska przyrodniczego.

¹¹⁹ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjęta 14 lutego 2017 r.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

- I.1. Podniesienie rangi Łodzi do miana metropolii oraz wzmocnienie powiązań funkcjonalno-przestrzennych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi**, poprzez kierunki działań i działania wskazane w „Planie zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi”.
- I.2. Wzrost znaczenia Łodzi w krajowej i europejskiej sieci osadniczej**, m.in. poprzez:
- I.2.1. kształtowanie silnych powiązań funkcjonalnych w ramach układu bipolarnego Łódź - Warszawa**, w tym m.in. działania wskazane w „Strategii rozwoju Polski Centralnej 2020, z perspektywą 2030”:
- kreowanie zintegrowanej przestrzeni wiedzy i innowacji (m.in. wspieranie współpracy sektora B+R z przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu, w szczególności w przemyśle medycznym, farmaceutycznym oraz przemyśle wykorzystującym biotechnologie i nanotechnologie; wspieranie komercjalizacji innowacyjnych rozwiązań, w szczególności w przemyśle medycznym, farmaceutycznym oraz przemyśle wykorzystującym biotechnologie i nanotechnologie; zwiększanie udziału prac badawczych i wdrożeniowych na wyższych uczelniach i w jednostkach badawczo-rozwojowych; wspieranie współpracy szkół wyższych w zakresie oferty edukacyjnej; stymulowanie kształcenia kadr dla rozwoju wskazanych pól; wspieranie współpracy z zagranicznymi szkołami wyższymi i instytucjami B+R; wykreowanie międzynarodowej marki uczelni wyższych i instytucji B+R);
  - tworzenie przestrzeni przyjaznej twórcom i projektantom (m.in. opracowanie i prowadzenie przez administrację samorządową spójnej polityki kulturalnej i turystycznej; udostępnianie przestrzeni twórcom i projektantom w obszarach rewitalizowanych; instytucjonalne wsparcie ułatwiające rozpoczynanie działania twórcom i projektantom; wspieranie współpracy środowisk twórców kultury i projektantów z przedsiębiorcami; wsparcie wdrażania nowoczesnych technologii i materiałów przyjaznych środowisku i zdrowiu; tworzenie zachęt dla wsparcia rozwoju przemysłu filmowego i audiowizualnego oraz wzornictwa przemysłowego; wspieranie rozwoju szkolnictwa artystycznego, współpracy szkół oraz rozwoju kreatywności dzieci i młodzieży; wspieranie wspólnych projektów i wydarzeń artystycznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym; wykreowanie międzynarodowych marek wzornictwa przemysłowego, przemysłu filmowego i audiowizualnego);
  - rozwój innowacyjnej sieci medyczno-farmaceutycznej (m.in. utworzenie zintegrowanego systemu informacji medycznej; wspieranie rozwoju wysokospecjalistycznych usług medycznych; wspieranie wdrażania nowoczesnych technologii w produkcji leków; wspieranie konsorcjów prowadzących badania z zakresu bio i nanotechnologii; wsparcie rozwoju bazy produkcyjnej w obszarze nanomedycyny, farmacji i biotechnologii, sprzętu medycznego i pomiarowego oraz technik laserowych; wykreowanie międzynarodowej marki produktów medyczno-farmaceutycznych);
  - rozwój centrum żywności prozdrowotnej o znaczeniu międzynarodowym (m.in. wspieranie rozwoju sieci współpracy producentów rolnych oraz przetwórców żywności z sektorem B+R; opracowanie i wdrażanie nowoczesnych technologii w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym; międzynarodowa promocja i wsparcie eksportu produktów rolnych i artykułów spożywczych; wykreowanie marki żywności prozdrowotnej);
  - powstanie multimodalnego węzła transportowego o znaczeniu międzynarodowym (m.in. rozwój infrastruktury transportowej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym; rozwój infrastruktury transportowej o znaczeniu międzyregionalnym; rozwój terminali intermodalnych; poprawa jakości oferty przewozów pasażerskich, w tym integracja taryfowa i rozkładowa; wspieranie rozwoju terenów inwestycyjnych związanych z multimodalnym węzłem transportowym; wspieranie rozwoju nowoczesnych centrów logistycznych; wspieranie integracji usług logistycznych; promocja usług przewozowych i logistycznych; wspieranie międzynarodowej współpracy w zakresie usług logistycznych).

I.3. Rozwój atrakcyjnych osadniczo miast pełniących funkcje krajowego, regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych biegunów wzrostu, zapewniających wysoką jakość życia m.in. poprzez:

I.3.1. kształtowanie zasobów mieszkaniowych o wysokim standardzie, w tym m.in.:

- rewitalizację przestrzenno-techniczną zdegradowanych terenów mieszkaniowych, mieszkaniowo-usługowych i przemysłowych, ze szczególnym uwzględnieniem historycznych struktur funkcjonalno-przestrzennych we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu;
- podnoszenie standardu wyposażenia infrastrukturalnego zasobów mieszkaniowych, szczególnie w miastach: Łask, Łódź, Pabianice, Tomaszów Mazowiecki, Zgierz;
- stosowanie rozwiązań energooszczędnych i niskoemisyjnych (np. w budownictwie, oświetleniu ulic) we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu;
- budowę nowych struktur mieszkaniowych z uwzględnieniem zasad zagospodarowania i kształtowania przestrzeni we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu.

I.3.2. zapewnienie dostępności do ponadlokalnych i podstawowych usług publicznych o wysokim standardzie, dostosowanych do różnych grup wiekowych ludności, w tym m.in.:

- rozwój wysokiej jakości bazy i usług infrastruktury społecznej wyższego rzędu oraz kształtowanie funkcji kulturowych i symbolicznych o znaczeniu ponadlokalnym w ośrodku krajowym i ośrodkach regionalnych: Łódź, Kutno, Skierniewice, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Wieluń, Sieradz, Pabianice, Zgierz;
- rozwój wysokiej jakości bazy i usług infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym oraz kształtowanie funkcji kulturowych i symbolicznych w ośrodkach subregionalnych i ponadlokalnych: Łęczyca, Łowicz, Rawa Mazowiecka, Opoczno, Tomaszów Mazowiecki, Bełchatów, Wieruszów, Pajęczno, Zduńska Wola, Łask, Poddębice, Brzeziny;
- rozwój wysokiej jakości podstawowych usług publicznych, w tym m.in. bazy i usług ochrony zdrowia i pomocy społecznej (m.in. placówek i usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych dla osób starszych oraz opieki żłobkowej) oraz bazy i usług oświaty i edukacji (m.in. edukacji przedszkolnej) szczególnie w miastach: Łódź, Piotrków Trybunalski, Pabianice, Tomaszów Mazowiecki, Radomsko, Zduńska Wola, Łowicz, Wieluń, Rawa Mazowiecka, Łęczyca, Brzeziny.

I.3.3. kształtowanie przestrzeni dla wzrostu społeczno-ekonomicznego i rozwoju konkurencyjnej, innowacyjnej gospodarki, opartej na potencjale endogenicznym i oferującej atrakcyjne miejsca pracy, w tym m.in.:

- aktywizację gospodarczą terenów zdegradowanych, m.in. wprowadzanie nowych funkcji, w tym szczególnie wyspecjalizowanych funkcji usługowych i przemysłowych, wspieranie rozwoju działalności gospodarczych wykorzystujących nowoczesne technologie, szczególnie w miastach: Brzeziny, Łask, Łęczyca, Łowicz, Łódź, Pabianice, Pajęczno, Poddębice, Radomsko, Tomaszów Mazowiecki, Wieluń, Wieruszów, Zduńska Wola, Zgierz;
- rozwój atrakcyjnych, wysokiej jakości terenów inwestycyjnych o dobrej dostępności komunikacyjnej, wyposażonych w podstawowe elementy infrastruktury technicznej (kompleksy ŁSSE) m.in. w: Bełchatowie, Łęczycy, Łowiczu, Łodzi, Kutnie, Opocznie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku, Rawie Mazowieckiej, Sieradzu, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim, Wieluniu, Zduńskiej Woli, Zgierzu;
- rozwój wysokiej jakości usług dla przedsiębiorstw oraz zapewnienie wysokich standardów obsługi inwestorów we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu;
- rozwój różnych form instytucjonalnego wsparcia przedsiębiorczości we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu.

I.3.4. kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych przyjaznych mieszkańcom, w tym m.in.:

- rozwój atrakcyjnych przestrzeni publicznych w centrach miast m.in. poprzez wprowadzanie rozwiązań organizacyjnych i infrastrukturalnych na rzecz uspokojenia ruchu we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu;
- stosowanie nowoczesnych rozwiązań i wdrażanie nowoczesnych technologii na rzecz efektywności energetycznej w transporcie, energetyce, gospodarce odpadami we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu;
- utrzymanie i rozwój terenów zieleni urządzonej, m.in. parków, skwerów, zieleni osiedlowej i ulicznej we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu;
- rozwój terenów rekreacyjnych i sportowych, z uwzględnieniem potrzeb różnych grup wiekowych ludności we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu;
- zachowanie i kształtowanie korytarzy przewietrzających we wszystkich miastach pełniących rolę biegunów wzrostu.

I.4. Rozwój wysokiej jakości Miejskich Obszarów Funkcjonalnych miast powiatowych - regionalnych, subregionalnych i ponadlokalnych biegunów wzrostu, m.in. poprzez:

I.4.1. przeciwdziałanie procesom suburbanizacji i kształtowanie ładu przestrzennego, w tym m.in.:

- prowadzenie stabilnej polityki przestrzennej skorelowanej z prognozami demograficznymi;
- kształtowanie zwartych struktur funkcjonalno-przestrzennych i unikanie pasmowego charakteru zabudowy wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych;
- zachowanie czytelnych granic między terenami zabudowy a terenami otwartymi;
- dostosowanie charakteru i struktury zagospodarowania przestrzennego do walorów środowiskowych;
- zachowanie zgodności poziomu intensywności zagospodarowania z naturalną chłonnością środowiska,
- intensyfikacja zabudowy w obszarach dobrej dostępności do publicznego transportu zbiorowego.

I.4.2. wzmocnienie powiązań publicznym transportem zbiorowym i integrację systemów transportowych, w tym m.in.:

- rozwój i wzmocnienie oferty publicznego transportu zbiorowego dostosowanej do potrzeb przewoźnych mieszkańców, w tym m.in. w MOF: Kutna, Łęczycy, Łowicza, Skierniewic, Rawy Mazowieckiej, Brzezin, Zgierza, Łodzi, Tomaszowa Mazowieckiego, Opoczna, Piotrkowa Trybunalskiego, Radomska, Bełchatowa, Wielunia, Sieradza, Zduńskiej Woli, Łasku, Pabianic;
- budowę i przebudowę wysokiej jakości infrastruktury przesiadkowej, m.in. przystanków i węzłów przesiadkowych we wszystkich MOF;
- wprowadzanie integracji organizacyjnej i taryfowo-biletowej we wszystkich MOF.

I.4.3. rozwój proekologicznych systemów transportu indywidualnego, w tym m.in.:

- kształtowanie proekologicznych zachowań transportowych mieszkańców we wszystkich MOF;
- modernizację i budowę wysokiej jakości dróg rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą we wszystkich MOF;
- rozwój zintegrowanych systemów rowerów miejskich w tym m.in. w MOF: Kutna, Łowicza, Skierniewic, Zgierza, Łodzi, Zduńskiej Woli, Sieradza, Łasku, Pabianic.

I.4.4. rozwój proekologicznych systemów infrastrukturalnych i wprowadzanie rozwiązań energooszczędnych, w tym m.in.:

- rozwój systemów ciepłowniczych oraz gazowych, szczególnie na cele grzewcze we wszystkich MOF;
- rozwój sieci kanalizacyjnych we wszystkich MOF;
- wprowadzanie technologii zmniejszających energochłonność, m.in.: termomodernizacji, inteligentnego oświetlenia ulicznego we wszystkich MOF.

Realizacja działań prorozwojowych w Miejskich Obszarach Funkcjonalnych miast powiatowych – regionalnych, subregionalnych, ponadlokalnych biegunów wzrostu, prowadzona będzie zgodnie z zasadami zagospodarowania i kształtowania przestrzeni wskazanymi w celu szczegółowym IX.

I.5. Rozwój miast o znaczeniu lokalnym i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich,
m.in. poprzez:

I.5.1. wzrost zasięgu oddziaływania przestrzennego miast o znaczeniu lokalnym, w tym m.in.:

- podnoszenie standardu wyposażenia infrastrukturalnego zasobów mieszkaniowych m.in. w ośrodkach: Żychlin, Głowno, Ozorków, Konstantynów Łódzki, Aleksandrów Łódzki, Rzgów, Tuszyń, Żelów, Szadek, Warta, Błaszki, Żłoczew, Kamieńsk, Przedbórz, Sulejów, Wolbórz, Biała Rawska, Stryków, Uniejów;
- rozwój wysokiej jakości bazy i usług infrastruktury społecznej o znaczeniu lokalnym, w tym usług edukacji przedszkolnej, ochrony zdrowia i pomocy społecznej oraz usług kultury m.in. miastach: Krośnice, Drzewica, Przedbórz, Rzgów, Żłoczew, Warta, Szadek, Tuszyń, Żelów, Żychlin, Ozorków;
- rozwój terenów rekreacyjnych i sportowych, z uwzględnieniem potrzeb różnych grup wiekowych ludności we wszystkich miastach o znaczeniu lokalnym oraz gminach wiejskich;
- rozwój atrakcyjnych, wysokiej jakości terenów inwestycyjnych o dobrej dostępności komunikacyjnej, wyposażonych w podstawowe elementy infrastruktury technicznej (kompleksy SSE) m.in. w: Brójcach, Aleksandrowie Łódzkim, Kleszczowie, Kolaszkach, Konstantynowie Łódzkim, Ksawerowie, Mniszkowie, Ozorkowie, Paradyżu, Sławnie, Strykowie, Ujeździe, Widawie, Woli Krzysztoporskiej, Wróblewie, Wolborzu, Żelowie, Żychlinie;
- rozwój wyspecjalizowanych funkcji gospodarczych, opartych na unikalnym potencjale endogenicznym, oraz usług dla przedsiębiorstw we wszystkich miastach o znaczeniu lokalnym oraz gminach wiejskich;
- wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw sektora pozarolniczego we wszystkich miastach o znaczeniu lokalnym oraz gminach wiejskich;
- przywracanie walorów dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez rewitalizację historycznych struktur miejskich we wszystkich miastach o znaczeniu lokalnym.

I.5.2. rozwój strefy życiowej opartej na kompleksach najlepszych gleb, w tym m.in.:

- racjonalne wykorzystanie dla produkcji rolnej obszarów o najlepszych uwarunkowaniach środowiskowych, szczególnie w powiatach sieradzkim, łęczyckim, kutnowskim, łowickim, skierniewickim i rawskim;
- wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym;
- wspieranie rozwoju różnych form współpracy w rolnictwie, w tym m.in. działalności organizacji producentów rolnych;
- utworzenie rynków hurtowych produktów rolnych.

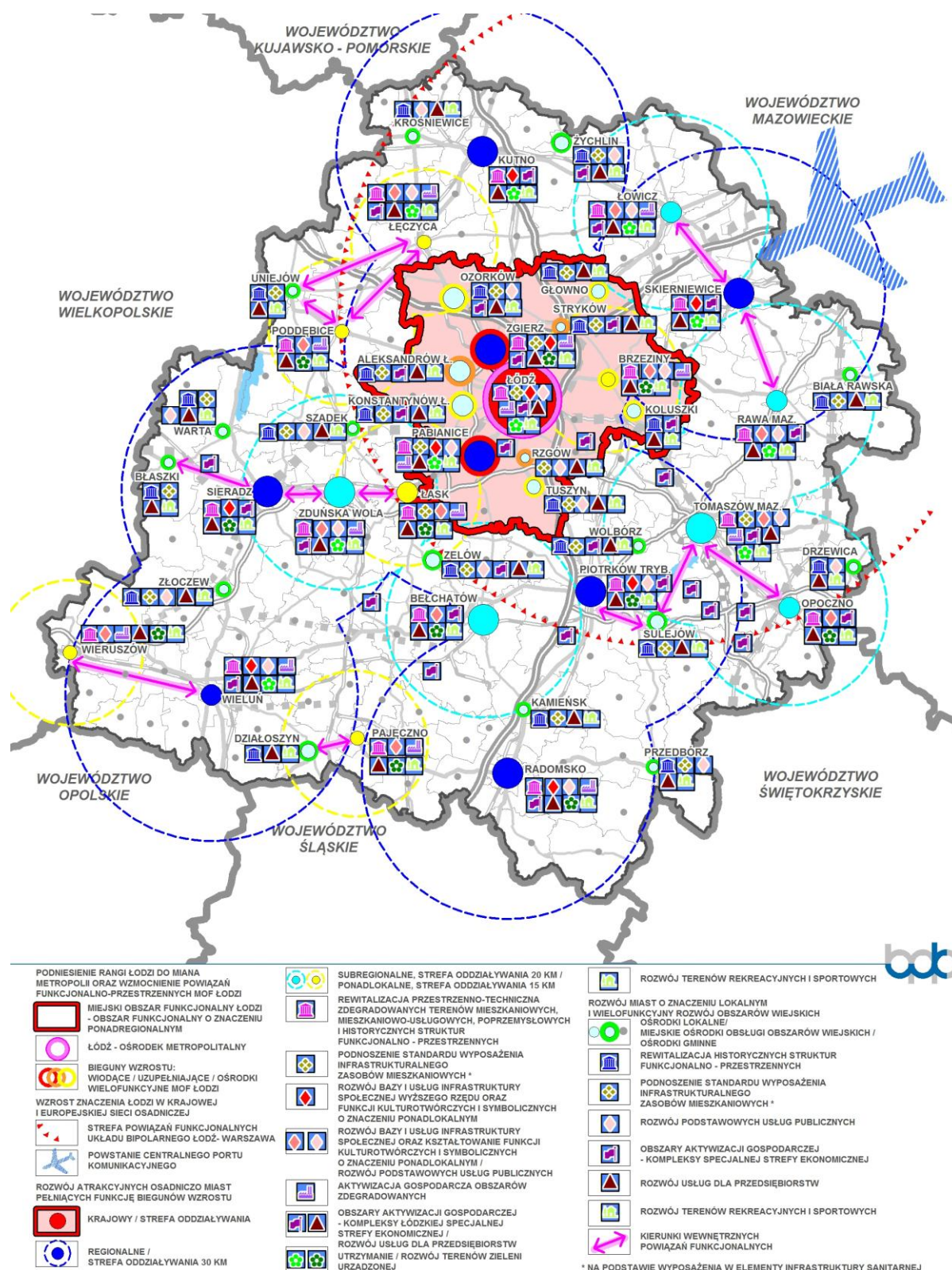
I.5.3. rozwój funkcji środowiskowej obszarów wiejskich, w tym m.in.:

- racjonalne użytkowanie gruntów rolnych i wyłączenie z produkcji części gruntów najstabszych;
- racjonalne stosowanie nawożenia, zwłaszcza wapniowania na glebach zakwaszonych;
- właściwy dobór upraw dostosowany do warunków środowiskowych;
- wykorzystanie potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej;
- eliminowanie lub ograniczanie zagrożeń dla środowiska przyrodniczego w celu ochrony bioróżnorodności;
- rozwój rolnictwa ekologicznego.

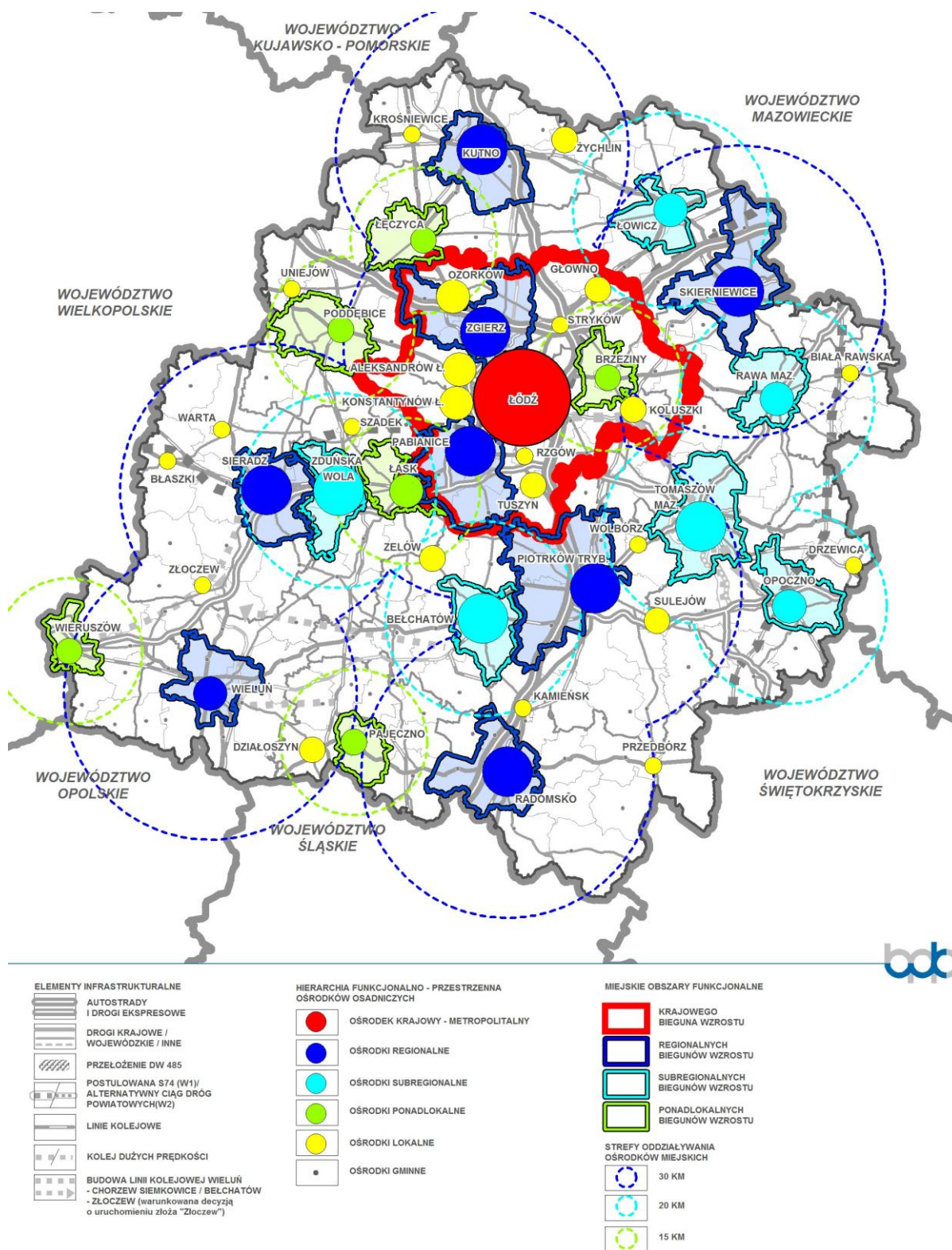

Rys. 201. Osadnictwo (Źródło: BPPWŁ)

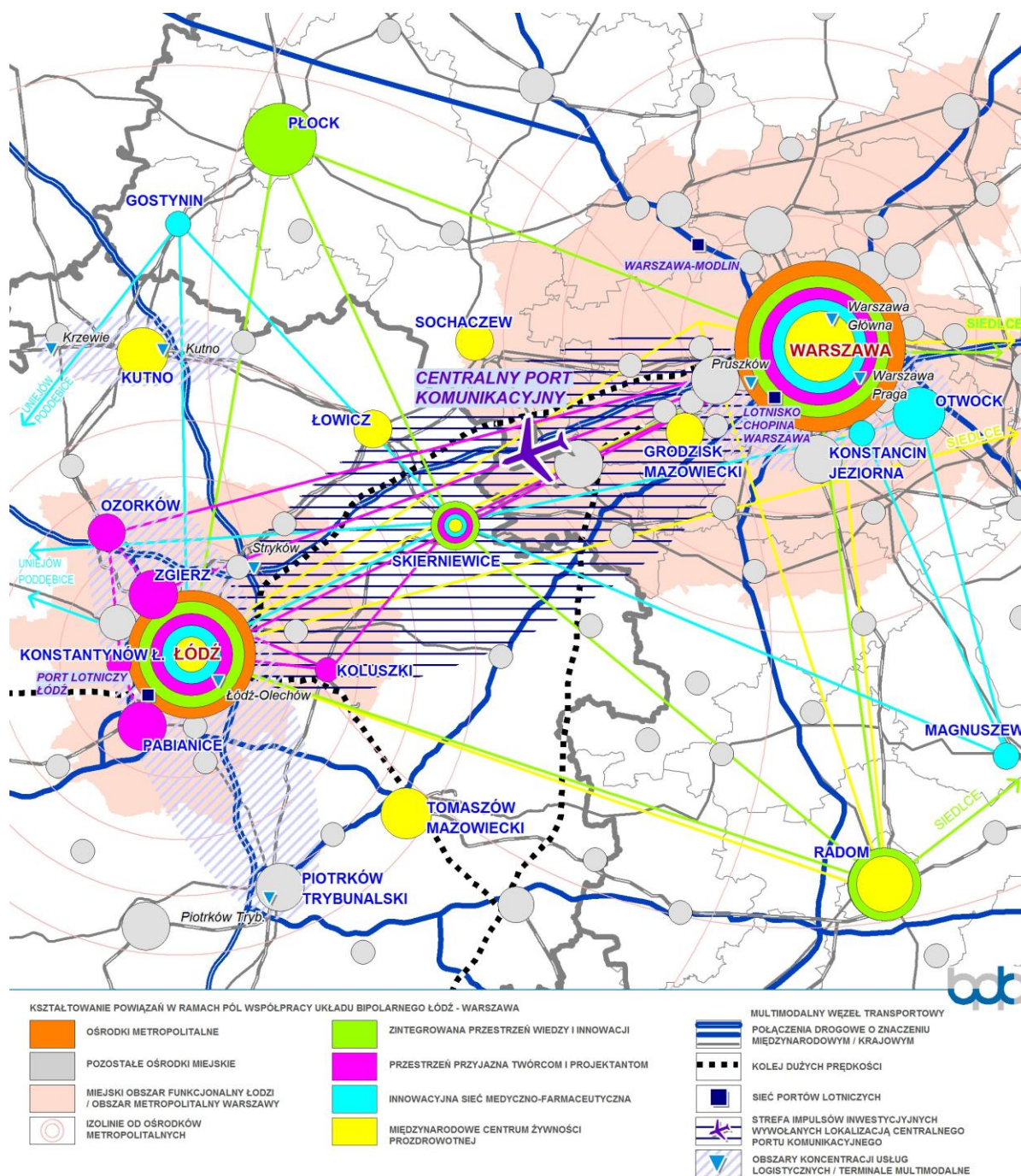
Rys. 202. Osadnictwo – hierarchia ośrodków osadniczych (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 203. Układ bipolarny Łódź – Warszawa (Źródło: BPPWŁ)

T R A N S P O R T

CEL SZCZEGÓŁOWY II.

REGION O WYSOKIEJ JAKOŚCI I DOSTĘPNOŚCI INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ

Istotą dobrze i efektywnie funkcjonującego systemu transportowego wychodzącego naprzeciw najważniejszym wyzwaniom i sprzyjającego rozwojowi gospodarczemu jest rozwinięta, **zintegrowana i nowoczesna infrastruktura transportowa** wspierana odpowiednimi działaniami organizacyjnymi oraz skutecznie zarządzana. Zapewnienie wielomodalności i interoperacyjności połączeń pomiędzy różnymi sieciami transportowymi stanowi podstawowy aspekt wydajnego systemu transportowego. Niezbędne jest zatem skoordynowane planowanie rozwoju układów transportowych, powiązane z usuwaniem niedoborów we wszystkich gałęziach transportu, prowadzące do równoważenia rozwoju systemu transportowego województwa w wymiarze gospodarczym, społecznym, przestrzennym i ekologicznym. Za kluczowe uznaje się dalsze **zwiększanie dostępności transportowej regionu**, podniesienie bezpieczeństwa i jakości systemu transportowego oraz **wdrażanie proekologicznych rozwiązań transportowych**, sprzyjających zmniejszeniu presji na środowisko naturalne i podnoszących jakość życia mieszkańców.

Dla zwiększenia dostępności zewnętrznej województwa istotne znaczenie ma dopełnienie strategicznego układu drogowego włączającego region w system połączeń krajowych i europejskich. Priorytetem jest zdyskontowanie przebiegu autostrad i dróg ekspresowych poprzez zapewnienie sprawnych połączeń Łodzi z węzłami (A, S) oraz podnoszenie standardów technicznych dróg stanowiących połączenie z siecią TEN-T. W celu wzmocnienia dostępności wewnętrznej i spójności przestrzennej regionu konieczna jest poprawa jakości infrastruktury drogowej m.in. poprzez podnoszenie standardów technicznych dróg wojewódzkich. Za priorytet uznaje się inwestycje na odcinkach dróg wojewódzkich najbardziej obciążonych ruchem pojazdów. Zakłada się również budowę, przebudowę i modernizację odcinków dróg lokalnych (powiatowych i gminnych) ważnych w powiązaniach regionalnych, łączących jednostki osadnicze z układem krajowym i wojewódzkim, a także stanowiących bezpośrednie połączenie z siecią TEN-T, z punktami węzłowymi t.j. lotniskiem, terminalami multimodalnymi oraz z obszarami działalności gospodarczej (m.in.: centrami logistycznymi, specjalnymi strefami ekonomicznymi). W celu eliminacji uciążliwego ruchu tranzytowego zakłada się budowę obwodnic miast, przez których centra prowadzony jest największy ruch samochodowy (szczególnie ciężarowy), a także obwodnic małych miejscowości ze względu na konieczność poprawy bezpieczeństwa ruchu. Przyjmuje się, że realizacja obwodnic wpłynie na usprawnienie ruchu i poprawę jakości życia mieszkańców, w tym zmniejszenie poziomu emisji zanieczyszczeń i hałasu.

Konsekwencją rozwoju układu drogowego i budowy nowych odcinków dróg będzie, z mocy prawa, zmiana dotychczasowej kategorii dróg zastąpionych. Obniżeniu kategorii do kategorii dróg wojewódzkich podlegać będą drogi krajowe zastąpione drogami ekspresowymi S12, S14, S74 i obwodnicami w ciągu dróg krajowych. Z kolei w wyniku przejmowania byłych dróg krajowych, wybrane odcinki dróg wojewódzkich niespełniające kryteriów swej kategorii (funkcjonalnych, normatywnych) bądź powielające przebieg innych dróg wojewódzkich czy cechujące się niskim natężeniem ruchu, będą mogły zostać przekazywane powiatom w długości proporcjonalnej do otrzymanych dróg krajowych. Niezależnie od powyższego zakłada się, że weryfikacji będą podlegać odcinki dróg wojewódzkich m.in. zaczynające lub kończące się na drogach niższej kategorii albo na granicach jednostek terytorialnych. Przyjmuje się, że zmiany te będą prowadziły do tworzenia spójnej, funkcjonalnej i efektywnej sieci dróg.

Konieczność **zrównoważenia rozwoju transportu i wdrażania rozwiązań przyjaznych środowisku**, determinuje potrzebę stworzenia spójnego i sprawnego systemu kolejowego opartego na nowoczesnej infrastrukturze, charakteryzującego się wysoką przepustowością, zdolnością bezkolizyjnej obsługi stref kongestii oraz niską zawodnością. Dla włączenia województwa w system szybkich połączeń kolejowych, zakłada się budowę Kolei Dużych Prędkości wraz z połączeniem do CMK (Opoczno), zapewniającą skok cywilizacyjny w zakresie jakości połączeń z największymi ośrodkami w kraju i Europie. Dodatkowo, realizacja nowych linii konwencjonalnych, przy jednoczesnym wykorzystaniu infrastruktury szybkich kolei do ruchu regionalnego,

umożliwi objęcie pasażerskimi połączeniami kolejowymi nieobsługiwanych dotychczas obszarów województwa. Ponadto, w celu zwiększenia dostępności regionu, niezwykle istotne są działania poprawiające stan techniczny i przepustowość istniejącej infrastruktury, w tym likwidację „wąskich gardeł”. W kontekście wzrastającego ruchu towarowego i pasażerskiego, za priorytet uznaje się przedsięwzięcia dotyczące udrożnienia Łódzkiego Węzła Kolejowego, a w szczególności budowę tunelu średnicowego. Uzupełnienie systemu stanowią będą przedsięwzięcia polegające na realizacji nowych stacji i przystanków kolejowych oraz na implementacji nowoczesnych rozwiązań informatycznych i telekomunikacyjnych podnoszących bezpieczeństwo podróży i stanowiących podstawowy element wdrażania interoperacyjności w transporcie kolejowym.

W obliczu rosnącego popytu na pasażerskie przewozy lotnicze najbardziej istotną kwestią w zakresie transportu lotniczego jest **poprawa lotniczej dostępności regionu**. W tym kontekście istotną będzie realizacja hubu lotniczego w ramach Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK) między Łodzią a Warszawą oraz stworzenie atrakcyjnej oferty połączeń lotniczych oferowanych przez Port Lotniczy Łódź. Wydaje się, że w celu zdyskontowania realizacji hubu lotniczego w ramach CPK kluczowa będzie specjalizacja łódzkiego lotniska. Zakłada się, że PL Łódź, oferując głównie loty bezpośrednie („point to point”), stanie się alternatywą dla lotniska w CPK dedykowanego przewoźnikom sieciowym. Dalszy rozwój infrastruktury Portu Lotniczego Łódź wpłynie na zapewnienie najwyższej jakości obsługi ruchu pasażerskiego, podnoszenie standardów bezpieczeństwa i ochronę środowiska, przy jednoczesnym wdrażaniu nowoczesnych technologii. Dodatkowo, na skutek realizacji drogi ekspresowej S14 oraz łącznika kolejowego do linii nr 14, nastąpi poprawa dostępności Portu Lotniczego Łódź.

W ramach **zrównoważenia struktury mobilności i zwiększenia udziału komunikacji zbiorowej** w ogólnej liczbie podróży, niezwykle istotne są działania na rzecz tworzenia dostępnego i sprawnie funkcjonującego systemu publicznego transportu zbiorowego, stanowiącego realną konkurencję wobec indywidualnego transportu samochodowego. W celu uwielomodalnienia podróży, zakłada się realizację przedsięwzięć podnoszących jakość infrastruktury publicznego transportu zbiorowego, w tym realizację zintegrowanych węzłów przesiadkowych, modernizację infrastruktury tramwajowej, jak również inwestycje w nowoczesny i proekologiczny tabor, przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb osób o ograniczonych możliwościach poruszania się. Kluczowe będą również działania o charakterze organizacyjnym prowadzące m.in. do: integracji systemowej (taryfy, rozkłady jazdy, informacja pasażerska), uprzywilejowania komunikacji miejskiej czy ograniczania indywidualnego ruchu tranzytowego w centrach miast, przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb mieszkańców obszarów centralnych. Przyjmuje się, że w celu wzmocnienia i uzupełnienia systemu publicznego transportu zbiorowego, wspierane będą inne ekologiczne formy przemieszczania się, w tym rozwój systemów dróg rowerowych i systemów rowerów miejskich.

Rozwój wielomodalności dotyczyć będzie także transportu towarowego. Poprawa dostępności drogowej, kolejowej i lotniczej będzie prowadzić do wzmocnienia już obecnie bardzo konkurencyjnej pozycji regionu pod względem rozwoju multimodalnego transportu towarowego i logistyki. Wobec rosnącego popytu na powierzchnie magazynowe oraz przewozy transportem multimodalnym, nastąpi dalsza poprawa warunków organizacyjno-technicznych prowadzących do wzrostu jakości przewozów, w tym m.in. infrastruktury liniowej oraz organizacji i zarządzania. W ramach poprawy konkurencyjności multimodalnego transportu towarowego, przewiduje się rozbudowę i doposażenie infrastrukturalne istniejących terminali multimodalnych, w tym lotniczego, oraz budowę nowych, w tym m.in. dla obsługi kolejowych połączeń z Azją. Przyjmuje się, że region łódzki w dalszym ciągu wykorzystywać będzie swoje atuty lokalizacyjne i potencjał infrastrukturalny dla rozwoju branży logistycznej. Jako szczególnie predysponowane do lokalizacji i wzmacniania funkcji logistycznych wskazuje się strategiczne rejony rozwoju: Łódź-Stryków, Piotrków Trybunalski oraz Kutno. Ponadto, za perspektywiczną dla **rozwoju branży logistycznej** uznaje się bezpośrednią strefę oddziaływania sieci TEN-T.

Przyjmuje się, że realizacja założonych działań będzie stymulować rozwój gospodarczy regionu, a w szczególności przełoży się na wzrost mobilności przy znacznym ograniczeniu ingerencji w środowisko naturalne. Inwestycje wpływające na podniesienie jakości infrastruktury, poprawę bezpieczeństwa uczestników ruchu, integrację systemów oraz poprawę ich organizacji, pozwolą na osiągnięcie zakładanego celu i przyczynią się do stworzenia regionu dostępnego, z nowoczesnym i zrównoważonym systemem transportowym.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

II.1. Rozwój systemu powiązań drogowych zewnętrznych i wewnętrznych, m.in. poprzez:

II.1.1. dopełnianie strategicznego układu drogowego w ramach krajowej i Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T), w tym m.in.:

- budowę autostrady A-1 *S6(Rusocin) – Toruń – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Gliwice – Gorzyczki – granica państwa (Ostrawa)* na odc. Tuszyn – Częstochowa;
- przebudowę autostrady A-2 *(Berlin) granica państwa – Świecko – Poznań – Łódź – S2(Konotopa)...* S2(Lubelska) – Biała Podlaska – Kukuryki – gr. państwa (Mińsk) na odc. Łódź – Warszawa do 3 pasów ruchu¹²⁰;
- budowę drogi ekspresowej S-12 *A1(Piotrków Trybunalski) – Sulejów – Radom – Puławy – Kurów – Lublin – Piaski – Chełm – Dorohusk – granica państwa (Kijów)* na całej długości w województwie;
- budowę drogi ekspresowej S74 *S12(Sulejów) – Kielce – Opatów – Tarnobrzeg – Stalowa Wola – S19(Nisko)* na całej długości w województwie;
- budowę drogi ekspresowej S14 Zachodniej Obwodnicy Łodzi na odc. od drogi krajowej nr 91 w miejscowości Słowik do węzła „Lublinek”;
- budowę drogi ekspresowej na kierunku Łódź (A1) – Tomaszów Maz. (S8) uwzględnionej w kompleksowej sieci TEN-T do 2050 roku (wymagane uwzględnienie w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie ustalenia sieci autostrad i dróg ekspresowych);
- budowę postulowanego odcinka drogi ekspresowej S74 *Tomaszów Maz. – w. „Kozenin” (S12)* w zależności od możliwości realizacji S12 na odc. Piotrków Trybunalski – Sulejów:
  - wariant 1 – realizację postulowanego odcinka S74 w przypadku gdy budowa drogi ekspresowej S12 na odcinku *Piotrków Trybunalski – Sulejów (w. Kozenin)* będzie niemożliwa ze względu na nieuzyskanie decyzji środowiskowej,
  - wariant 2 – zastąpienie postulowanego przebiegu S74 drogą niższej kategorii (powiatową) wykorzystując istniejące korytarze dróg powiatowych (3127E, 4329E, 4328E, 4340E, 4339E, 4337E) w przypadku gdy ww. odcinek drogi ekspresowej S12 będzie realizowany, zgodnie z rozporządzeniem RM (decyzja środowiskowa wskaże możliwość przebiegu na tym kierunku);
- budowę postulowanego węzła „Stryków Płn” na autostradzie A1, wynikającego ze wzrastającego poziomu ruchu ciężkiego, generowanego przez rozwój terenów inwestycyjnych w rejonie Strykowa i uwarunkowanego porozumieniem z GDDKiA.

II.1.2. realizację sprawnych połączeń drogowych, o wysokich parametrach technicznych (GP i G), stanowiących powiązanie układów drogowych miejskich z węzłami autostradowymi i ekspresowymi, w tym m.in.: budowę nowych odcinków dróg oraz dostosowanie istniejących dróg do odpowiednich standardów, szczególnie w rejonie Łodzi:

- budowę dojazdu do węzła „Brzeziny” na autostradzie A1;
- budowę dojazdu do węzła „Stryków” na autostradzie A2 - przebudowę ul. Strykowskiej od ul. Wycieczkowej do granic miasta, przebudowę drogi krajowej DK14 na odc. od granic Łodzi do Strykowa;
- budowę dojazdu do węzła „Łódź Górna” na autostradzie A1 - budowę III etapu Trasy Górna , budowę drogi wojewódzkiej DW714 w śladzie drogi powiatowej 1164E;

¹²⁰ Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej przyjęta Uchwałą Nr 73/2017 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2017 r.

- przedłużenie Al. Włókniarzy od DK91, na północny zachód do węzła „Aleksandrów Łódzki” na S14;
- przebudowę i rozbudowę ul. Szczecińskiej na odc. od ul. Aleksandrowskiej na południe do granic miasta – dojazd do węzła „Teofilów” na S14;
- przebudowę ul. Maratońskiej na odc. Al. Waltera Jankego do węzła „Łódź Retkinia” na drodze ekspresowej S14;
- budowa dojazdu do węzła „Łódź Teofilów” na S14 poprzez budowę ul. Wojska Polskiego na odcinku od ul. Szczecińskiej do Al. Włókniarzy;
- budowę dojazdu do węzła „Konstantynów Łódzki” na S14 poprzez realizację drogi w kierunku wschodnim od węzła do nowo wybudowanego odcinka ul. Spółdzielczej na terenie Konstantynowa Łódzkiego.

II.1.3. podnoszenie standardów dróg krajowych i wojewódzkich, w tym m.in.:

- sukcesywną budowę, przebudowę, rozbudowę dróg i obiektów mostowych, m.in. dla dostosowania nośności do europejskich standardów - 115KN/oś oraz zwiększania poziomu bezpieczeństwa ruchu i osiągnięcia docelowo:
  - dla dróg krajowych - klasy GP¹²¹ (główny ruchu przyspieszonego) zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 17 lutego 2015r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie. Przy przebudowie dróg dopuszcza się przyjęcie klasy o jeden poziom niżej (G). O wszelkich odstępstwach od wymaganych warunków technicznych decyduje zarządca dróg krajowych – GDDKiA lub zarządca tych dróg w miastach na prawach powiatu;
  - dla dróg wojewódzkich - klasy G (główny), w tym dawnych krajowych klasy GP (główny ruchu przyspieszonego), dla których dopuszcza się przy przebudowie obniżenie do klasy G zgodnie z ww. Rozporządzeniem. O wszelkich odstępstwach od wymaganych warunków technicznych (np. w miastach) decyduje zarządca dróg wojewódzkich – ZDW w Łodzi lub zarządca tych dróg w miastach na prawach powiatu;
- uporządkowanie systemu dróg wojewódzkich (wybrane odcinki dróg wojewódzkich niespełniające kryteriów swej kategorii (funkcjonalnych, normatywnych) bądź powielające przebieg innych dróg wojewódzkich czy cechujące się niskim natężeniem ruchu, będą mogły zostać przekazywane powiatom w długości proporcjonalnej do otrzymanych dróg krajowych; weryfikacji będą podlegać odcinki dróg wojewódzkich m.in. zaczynające lub kończące się na drogach niższej kategorii albo na granicach jednostek terytorialnych).

II.1.4. realizację obwodnic miejscowości w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich^{122, 123}, w tym m.in.:

- budowę preferowanych¹²⁴ obwodnic w ciągu dróg krajowych: Radomska (DK91/42), Brzezina (DK72), Aleksandrowa Łódzkiego (DK72), Poddębice (DK72), Srocka (DK91), Rozprza (DK91), Kamieńska (DK91), Wielunia (DK45/43), Błaszki (DK12), Łowicza (DK70);
- budowę preferowanych¹²⁵ obwodnic w ciągu dróg wojewódzkich: Bełchatowa (DW484), Kurzeszyna (DW707), Pragi (DW703), Wągliń (DW726), Łęczycy (DW703), Szadku

¹²¹ Podwyższanie parametrów technicznych do klasy GP tam gdzie jest to możliwe, w szczególności dotyczyć będzie przede wszystkim nowych dróg krajowych, obwodnic w ciągu istniejących DK klasy G

¹²² Podkreślone zostały obwodnice ujęte w „Programie budowy dróg krajowych na lata 2014 -2023 r. oraz w WPF dla WŁ na lata 2017 – 2036,

¹²³ Dopuszcza się budowę innych obwodnic (niż wskazane w „Planie...”), w miarę rozwoju i dopełniania się strategicznego układu drogowego oraz bardziej miarodajnych pomiarów ruchu dla zmieniającego się rozkładu ruchu, zgodnych z planami i zamierzeniami inwestycyjnymi zarządców dróg i dostępnymi środkami finansowymi

¹²⁴ Ze względu na duże natężenie ruchu lub niebezpieczny przebieg wymagający poprawy bezpieczeństwa ruchu.

¹²⁵ j.w.

- (DW710/473), Białej Rawskiej (DW725), Tomaszowa Mazowieckiego (DW713) – budowa obwodnicy w przypadku rezygnacji z postulowanej drogi S74, Koluszek (DW715/716) – pod warunkiem potwierdzenia dużego natężenia ruchu w kolejnym badaniu pomiaru ruchu 2020 r.;
- budowę obwodnic w miastach na prawach powiatu: Łódź – Nowosolna (DK72), Piotrków Trybunalski (DK91) – zmiana przebiegu DK 91 (południowo – wschodnia obwodnica miasta), Skierniewice – zachodnia obwodnica w ciągu DW 705, wschodnia obwodnica w ciągu DK70;
- przełożenie drogi krajowej nr 45 warunkowane decyzją o uruchomieniu eksploatacji złoza „Złoczew”.

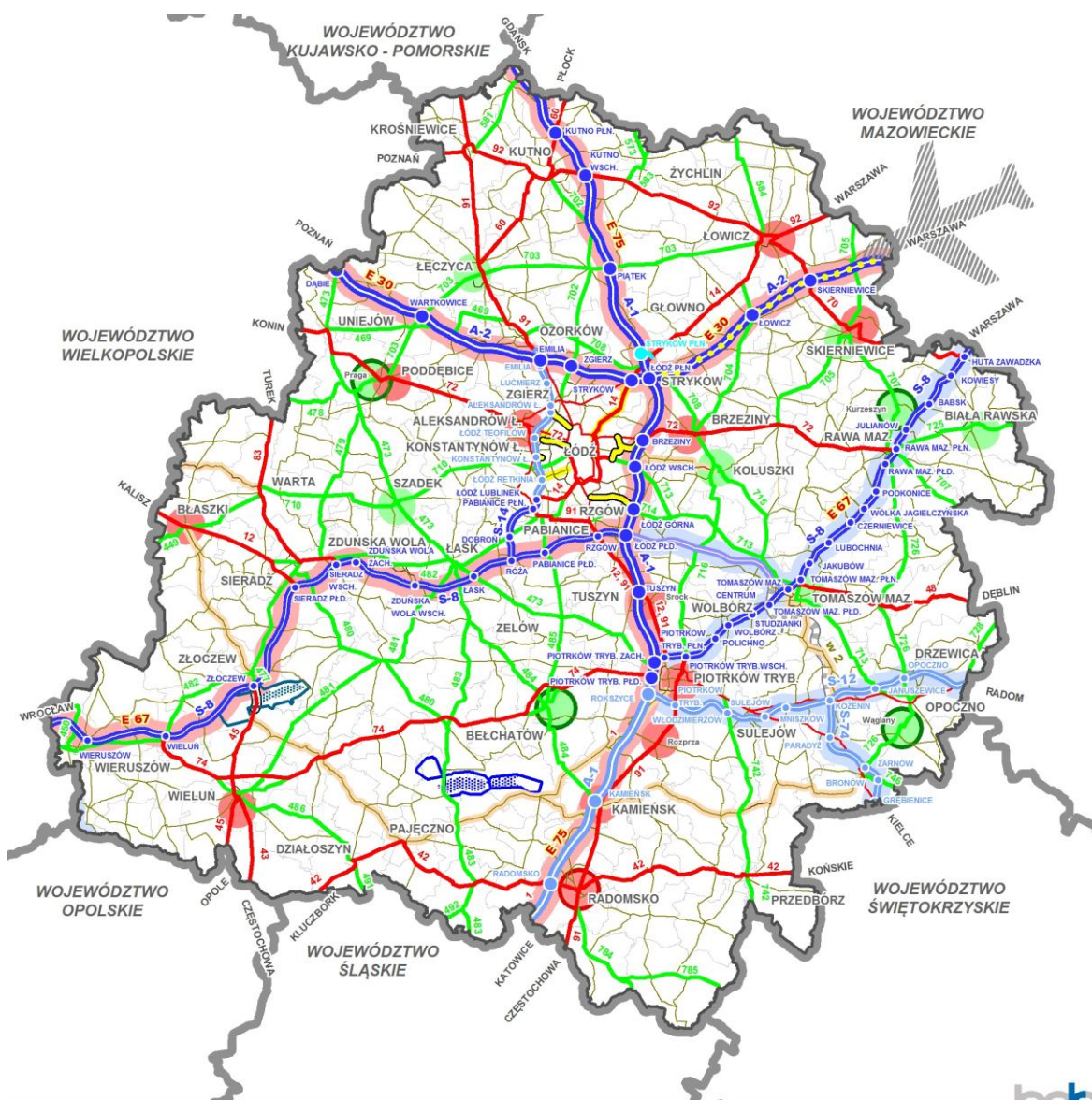
II.1.5. budowę, przebudowę lub rozbudowę wybranych dróg lokalnych (powiatowych, gminnych), ważnych w powiązaniach regionalnych, w tym m.in.:

- wyróżnionych ważnych ciągów drogowych – dostosowanie do parametrów G (główna):
  - ciągu dróg powiatowych obsługującego pasmo koluszkowskie obejmującego odcinki dróg powiatowych 2913E, 1151E, 1152E z budową nowego odcinka, stanowiącego połączenie z DW716 w Koluszkach;
  - ciągu dróg powiatowych stanowiącego alternatywę do postulowanej drogi ekspresowej S74 utworzonego przez drogi 3127E Grudzeń – Kozenin, 4329E Twarda – Unewel, 4328E Tomaszów Mazowiecki – Bukowiec n. Pilicą oraz 4303E, 4340E, 4339E, 4337E w Tomaszowie Mazowieckim, warunkowane realizacją drogi ekspresowej S12 zgodnie z rozporządzeniem RM;
  - ciągu dróg powiatowych nr 1705E i 1719E stanowiącego skrót pomiędzy Złoczewem i Błazkami, łączącego drogę krajową DK12 i drogę wojewódzką DW482 oraz zapewniającego połączenie z drogą ekspresową S-8 (dojazd do węzła Złoczew poprzez DW477);
  - ciągu drogi powiatowej 1500E stanowiącego połączenie przemysłowej części Piotrkowa Trybunalskiego i rejonu kopalni Bełchatów z autostradą A1 (dojazd do węzła „Kamieńsk” poprzez drogę wojewódzką DW 484);
  - ciągu dróg powiatowych 4537E, 4529E, 4536E, 1500E stanowiącego powiązanie obszaru funkcjonalnego Zagłębia Górniczo – Energetycznego Bełchatów – Szczerców – Złoczew oraz zwiększającego dostępność komunikacyjną Pajęczna (siedziby powiatu);
  - ciągu dróg nr 3915E, 1513E, 3921E, 1504E o relacji Kamieńsk – Ręčno – Żarnów wraz z budową przejścia mostowego przez rzekę Pilicę i nowego odcinka w rejonie Ręczna, zapewniającego bezpośrednie połączenie gmin leżących po obu stronach rzeki Pilicy;
  - ciągu drogi powiatowej 1737E wraz z realizacją nowych odcinków, stanowiącego połączenie gmin Goszczanów, Warta, Opatówek i Koźminek na kierunku Warta – Kalisz;
- pozostałych wybranych dróg – dostosowanie do parametrów Z (zbiorcza) zamiejskich odcinków dróg i do parametrów Z/G/GP (zbiorcza, główna, główna ruchu przyspieszonego) dróg w miastach.

Przedstawione w „Planie...” projektowane elementy układu drogowego nie stanowią przesądzenia lokalizacyjnego, są jedynie wskazaniem kierunku lub preferowanego wariantu przebiegu wskazanego do postępowania w zakresie wydania decyzji środowiskowej.

Rys. 204. System transportowy – układ drogowy (Źródło: BPPWŁ)

ROZWÓJ SYSTEMU POWIĄZAŃ DROGOWYCH
ZEWNETRZNYCH I WEWNĘTRZNYCH

- SIĘĆ BAZOWA
- SIĘĆ KOMPLEKSOWA
- AUTOSTRADY / DROGI EKSPRESOWE
Z WEZŁAMI I PODŁĄCZENIAMI
- PRZEBUDOWA AUTOSTRADY A2
(DOBUDOWA 3 PASA RUCHU)^{*}
/ BUDOWA AUTOSTRADY A1^{*}
- BUDOWA DRÓG EKSPRESOWYCH S12, S14, S74
Z WEZŁAMI I PODŁĄCZENIAMI^{*}
- BUDOWA DRÓG EKSPRESOWYCH
(WG. ROZP. PE I RADY UE - SIĘĆ TEN-T)
- BUDOWA POSTULOWANEJ
DROGI EKSPRESOWEJ S74
(warunkowana realizacją S12 na odc. Piotrków Tryb. - Sulejów)
- BUDOWA POSTULOWANEGO WEZŁA „STRYKÓW PLN”
NA AUTOSTRADZIE A1 WRAZ Z PODŁĄCZENIEM

- PRZEBUDOWA / BUDOWA DOJAZDÓW
DO WEZŁÓW NA AUTOSTRADACH
I DROGACH EKSPRESOWYCH
- DROGI KRAJOWE
DOCELOWO KLASA GP**
- DROGI WOJEWÓDZKIE
DOCELOWO KLASA G**
- ODCINKI DRÓG KRAJOWYCH I WOJEWÓDZKICH
ZASTĄPIONE NOWYMI, OBNIEŻENIE KATEGORII
- BUDOWA PREFEROWANYCH OBWODNIC
W CIĄGU DK UJĘTYCH W PROGRAMACH
INWESTYCYJNYCH^{*} / POZOSTAŁYCH
- BUDOWA PREFEROWANYCH OBWODNIC
W CIĄGU DW UJĘTYCH W PROGRAMACH
INWESTYCYJNYCH^{*} / POZOSTAŁYCH
- ODCINEK DROGI DK45 DO PRZEŁOŻENIA
(warunkowana decyzją o uruchomieniu eksploatacji złoża „Złoczew”)

- WYBRANE DROGI LOKALNE
WAŻNE W POWIĄZANIACH REGIONALNYCH
ISTNIEJĄCE / PLANOWANE
DOCELOWO KLASA Z (ZAMIEJSKIE),
KLASA Z/GP (W MIASTACH)
- CIĄGI DRÓG POWIATOWYCH WAŻNE
W POWIĄZANIACH REGIONALNYCH
ISTNIEJĄCE / PLANOWANE ODCINKI
DOCELOWO KLASA G
- CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY
(STANISŁAWÓW - GM. BARANÓW
- WOJ. MAZOWIECKIE)
- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA WĘGLA
BRUNATNEGO; EKSPLOATOWANE
„BELCHATÓW - SZCZERCÓW”
PERSPEKTYWICZNE „ZŁOCZEW”
O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM
- OBSZARY GÓRNICZE:
„POLE BELCHATÓW I”, „POLE SZCZERCÓW I”
/ PROJEKTOWANE „POLE ZŁOCZEW”

^{*} Na podstawie: Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej (Uchwała Nr 173/2017 RM z dnia 7 listopada 2017 r.); Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025); Kontrakt Terytorialny Województwa Łódzkiego; Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Łódzkiego (zgodnie z uchwałą nr XLVI/590/17 z dnia 19 grudnia 2017 r.).
^{**} O wszelkich odstępstwach od wymaganych warunków technicznych decyduje właściwy zarządca drogi

II.2. Rozwój systemu powiązań kolejowych zewnętrznych i wewnętrznych, m.in. poprzez:**II.2.1. realizację strategicznego układu kolejowego w ramach Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T), w tym m.in.:**

- budowę systemu Kolei Dużych Prędkości (KDP) na odcinku Warszawa – Łódź – Poznań wraz z tunelowym przejściem podziemnym pod centrum Łodzi oraz na odcinku Sieradz – Wieruszów – Wrocław ze stacją pośrednią w pobliżu Żłoczewa, w tym dla prowadzenia przyspieszonych połączeń o charakterze regionalnym; uzupełnienie systemu KDP stanowić będą: połączenie do Centralnej Magistrali Kolejowej poprzez modernizację linii kolejowej Nr 25 na odcinku Łódź – Opoczno i realizacją łącznicy Słomianka – Opoczno oraz przystosowanie Centralnej Magistrali Kolejowej (E65/CE65) do prędkości równej i powyżej 200 km/h; ponadto, perspektywnie przewiduje się realizację infrastruktury kolei próżniowej na odcinku Łódź – Centralny Port Komunikacyjny – Warszawa, w ramach zwiększenia dostępności do Centralnego Portu Komunikacyjnego;
- poprawę parametrów technicznych linii kolejowej Nr E20/CE20 na odcinku Warszawa – Kutno – Poznań – Kunowice (linia kolejowa Nr 3), w tym w szczególności zwiększenie przepustowości poprzez przebudowę układów torowych kluczowych stacji kolejowych (m.in. Kutno, Łowicz) czy wzmocnienie układów zasilania sieci trakcyjnej;
- modernizację linii kolejowej CE20 na odcinku Łowicz – Skierniewice – Piława – Łuków (linie kolejowe Nr 11, Nr 12) dedykowanej dla ruchu towarowego;
- przebudowę linii C65/1 na odcinku Łódź Kaliska – Zduńska Wola, stanowiącej łącznik pomiędzy liniami CE20 (Skierniewice) i CE65 (Zduńska Wola);
- poprawę parametrów technicznych i likwidację punktowych ograniczeń prędkości na linii kolejowej CE65 Chorzów Batory – Tczew (linia Nr 131 Chorzów Batory – Tczew, tzw. „magistrala węglowa”);
- budowę tunelu średnicowego pod centrum Łodzi od stacji Łódź Fabryczna do linii kolejowej Nr 15 (Łódź Kaliska/Łódź Żabieniec) wraz z przystankami pośrednimi (Łódź Śródmieście, Łódź Polesie).

II.2.2. wzmocnienie systemu powiązań międzyregionalnych i regionalnych, w szczególności na podstawowych kierunkach dojazdowych do sieci TEN-T, w tym m.in.:

- prace na linii kolejowej Nr 18 Kutno – Piła;
- prace na linii kolejowej Nr 33 Kutno – Brodnica;
- prace na linii kolejowej Nr 15, 16 w ciągu Łódź Kaliska – Zgierz – Kutno, dedykowanych dla ruchu pasażerskiego;
- budowę nowego odcinka linii kolejowej Zgierz – Kutno wzdłuż autostrady A1, umożliwiającego rozdzielanie pasażerskich przewozów regionalnych (linia kolejowa Nr 16) od pasażerskich przewozów międzyregionalnych i kolejowych przewozów towarowych (nowa linia) oraz jako alternatywne rozwiązanie dla udroźnienia północnego wylotu z Łodzi i wysokiej jakości dojazdu do magistrali E20;
- prace na linii kolejowej Nr 14 na odcinku Zduńska Wola – Ostrów Wielkopolski;
- prace na linii kolejowej Nr 146 Wyczerpy – Chorzew Siemkowice;
- prace na linii kolejowej Nr 25 Łódź Kaliska – Dębica (sieć kompleksowa TEN-T) wraz z elektryfikacją odcinka Tomaszów Mazowiecki – Opoczno – gr.województwa

świętokrzyskiego i realizacją łącznicy Opoczno – Idzikowice (w ramach zwiększenia dostępności do CPK);

- prace na linii kolejowej Nr 22 Tomaszów Mazowiecki – Radom;
- prace na linii kolejowej Nr 53 Tomaszów Mazowiecki – Spała;
- budowa nowej linii kolejowej Bełchatów – Żłoczew (planowana odkrywka węgla brunatnego), uwarunkowana decyzją o uruchomieniu eksploatacji złoża „Żłoczew”;
- prace na linii kolejowej Nr 24 na odcinku Piotrków Trybunalski – Bełchatów dla przywrócenia regularnego ruchu;
- budowa nowej linii kolejowej Wieluń – Chorzew Siemkowice (LK 181 – LK 131) dla utworzenia bezpośrednich połączeń pasażerskich z południowo – zachodnią częścią regionu;
- prace na linii kolejowej Nr 181 Herby Nowe – Oleśnica;
- uruchomienie wiaduktu wschodniego na stacji Łódź Kaliska, zwiększającego przepustowość Łódzkiego Węzła Kolejowego i stacji Łódź Kaliska;
- rozbudowę i realizację łącznic kolejowych domykających kolejowy układ obwodowy;
- budowę łącznika do Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta (po 2030 r.).

II.2.3. wzmocnienie i rozwój inteligentnych systemów transportowych w transporcie kolejowym, w tym m.in.: służących kompleksowemu sterowaniu i zarządzaniu ruchem kolejowym.

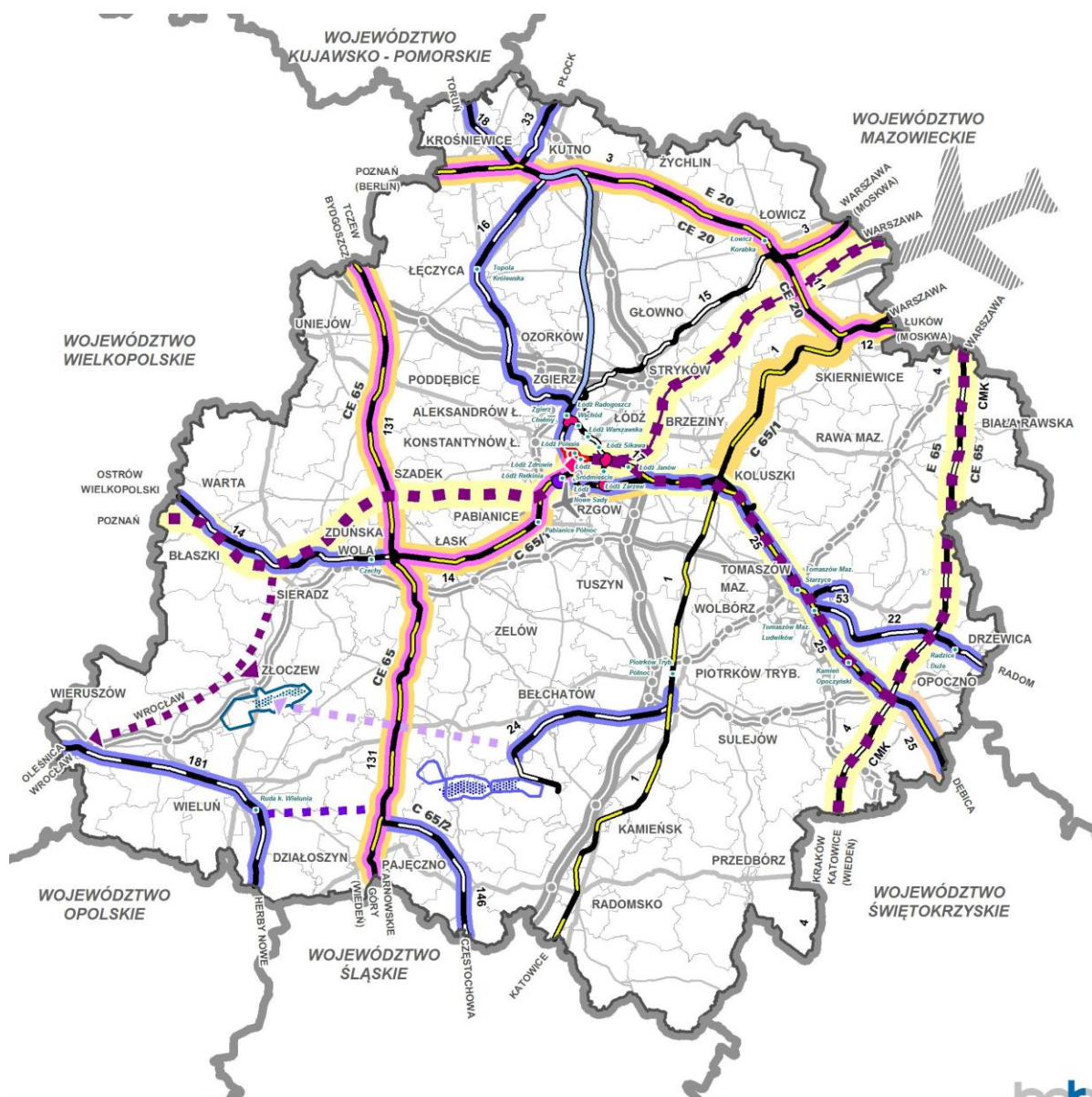
II.2.4. modernizację i budowę nowych stacji i przystanków kolejowych, szczególnie na obszarach silnie zurbanizowanych, w tym m.in. na liniach kolejowych Nr: 1 Warszawa Zachodnia – Katowice (Piotrków Tryb. Północ); 3 Warszawa Zachodnia – Kunowice (Łowicz Korabka); 14 Łódź Kaliska – Tuplice (Łódź Retkinia, Pabianice Północ, Czechy); 15 Łódź Kaliska – Bednary (Łódź Zdrowie, Zgierz Chełmy); 16 Łódź Widzew – Kutno (Łódź Radogoszcz Wschód, Łódź Warszawska, Łódź Sikawa, Topola Królewska); 17 Łódź Fabryczna – Koluszki (Łódź Janów); 22 Tomaszów Mazowiecki – Radom (Radzice Duże); 25 Łódź Kaliska – Dębica (Łódź Nowe Sady, Tomaszów Maz. Starzyce, Tomaszów Maz. Ludwików, Kamień Opoczyński); 181 Herby Nowe – Oleśnica (Ruda k. Wielunia) oraz 540 Łódź Chojny – Łódź Widzew (Łódź Zarzew)¹²⁶.

Przedstawione w „Planie...” projektowane elementy układu kolejowego nie stanowią przesądzenia lokalizacyjnego, są jedynie wskazaniem kierunku lub preferowanego wariantu przebiegu wskazanego do postępowania w zakresie wydania decyzji środowiskowej.

¹²⁶ Na podstawie „Studium integracji transportu kolejowego pasażerskiego z innymi środkami transportu dla Województwa Łódzkiego”, grudzień 2015 r.

Rys. 205. System transportowy – układ kolejowy (Źródło: BPPWŁ)

DOCELOWE ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY Z WĘZŁAMI / DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
- DROGI KRAJOWE / DROGI WOJEWÓDZKIE / DROGI INNE
- POSTULOWANA S74 (W1) / ALTERNATYWNY CIĄG DRÓG POWIATOWYCH (W2)
- LINIE KOLEJOWE WRAZ Z NUMERACJĄ W SYSTEMIE MIĘDZYNARODOWYM I KRAJOWYM
- PORT LOTNICZY ŁÓDŹ IM. W. REYMONTA
- CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY (STANISŁAWÓW - GM. BARANÓW - WOU. MAZOWIECKIE)
- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA WĘGLA BRUNATNEGO: EKSPLOATOWANE "BŁCHATÓW - SZCZERCÓW" / PERSPEKTYWICZNE "ZŁÓCZEW" O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM
- OBZARY GÓRNICZE: "POLE BŁCHATÓW I" / "POLE SZCZERCÓW I" / PROJEKTOWANE "POLE ZŁÓCZEW"

ROZWÓJ SYSTEMU POWIĄZAŃ KOLEJOWYCH ZEWNĘTRZNYCH I WEWNĘTRZNYCH

- BAZOWA SIĘĆ TEN-T DEDYKOWANA DLA TRANSPORTU PASAŻERSKIEGO / TOWAROWEGO
- KOMPLEKSOWA SIĘĆ TEN-T
- BUDOWA KOLEI DUŻYCH PRĘDKOŚCI WARSZAWA - ŁÓDŹ - POZNAŃ Z ŁĄCZNIKIEM DO CMK I DOSTOSOWANIE CMK DO KDP
- BUDOWA KOLEI DUŻYCH PRĘDKOŚCI SIERADZ - WIERUSZÓW - WROCŁAW*
- BUDOWA INFRASTRUKTURY KOLEI PRÓŻNIOWEJ NA ODCINKU ŁÓDŹ - CPK - WARSZAWA*
- POPRAWA PARAMETRÓW TECHNICZNYCH LINII KOLEJOWYCH W RAMACH SIĘCI TEN-T
- BUDOWA TUNELU ŚREDNICOWEGO W ŁÓDZI
- POPRAWA PARAMETRÓW TECHNICZNYCH LINII POZA SIĘCIĄ TEN-T

- BUDOWA LINII KOLEJOWEJ ZGIERZ - KUTNO JAKO ALTERNATYWNEGO POŁĄCZENIA Z LINIĄ E20 / CE20
- BUDOWA LINII KOLEJOWEJ BŁCHATÓW - ZŁÓCZEW (warunkowana decyzją o uruchomieniu stacji "Złoczew")
- BUDOWA LINII KOLEJOWEJ WIELUŃ - CHORZEW SIEMKOWICE
- REALIZACJA KLUCZOWYCH ŁĄCZNIC W ŁÓDZKIM WĘZLE KOLEJOWYM
- BUDOWA ŁĄCZNIKI KOLEJOWEJ DO PORTU LOTNICZEGO ŁÓDŹ IM. W. REYMONTA
- WDROŻENIE EUROPEJSKIEGO SYSTEMU STEROWANIA POCIĄGIEM (ETCS)
- URUCHOMIENIE WIADUKTU WSCHODNIEGO STACJI ŁÓDŹ KALISKA / BUDOWA STACJI I PRZYSTANKÓW KOLEJOWYCH*

* Na podstawie: koncepcji przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej. Studium integracji transportu kolejowego pasażerskiego z innymi środkami transportu dla Województwa Łódzkiego

II.3. Rozwój systemu powiązań lotniczych i podniesienie konkurencyjności Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta, m.in. poprzez:

- II.3.1.** stworzenie atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty połączeń lotniczych, w tym m.in. czarterowych i „point-to-point”, komplementarnych dla połączeń sieciowych oferowanych w CPK po jego realizacji.
- II.3.2.** podnoszenie jakości infrastruktury oraz obsługi ruchu pasażerskiego i towarowego w tym m.in. wdrażanie nowoczesnych technologii teleinformatycznych dla zapewnienia najwyższych standardów bezpieczeństwa ruchu, rozbudowę infrastruktury cargo.

II.4. Rozwój multimodalnego transportu pasażerskiego, m.in. poprzez:

- II.4.1.** wzmocnienie systemu połączeń kolejowych regionu, w tym m.in.:
- rozbudowa systemu Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej (m.in. rozszerzenie siatki połączeń o Radomsko i Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki i Opoczno, Wieluń oraz korytarz Kutno – Łowicz – Skierniewice);
  - zwiększenie oferty przewozów metropolitalnych i wewnątrzmięjskich na obszarze Łodzi;
  - wzmacnianie powiązań w ramach układu bipolarnego Łódź – Warszawa.
- II.4.2.** budowę i podniesienie jakości istniejącej infrastruktury publicznego transportu zbiorowego, w tym m.in.:
- budowę, przebudowę infrastruktury tramwajowej na obszarze Łodzi i o charakterze aglomeracyjnym m.in. dla realizacji Łódzkiego Tramwaju Metropolitalnego;
  - tworzenie bus pasów dla uprzywilejowania komunikacji miejskiej;
  - rozbudowę inteligentnych systemów transportowych;
  - budowę oraz rozwijanie systemu dróg rowerowych i systemów roweru miejskiego, m.in. dla równoważenia transportu i ograniczania indywidualnego ruchu drogowego w centrach miast, w tym m.in. w: Łasku, Zduńskiej Woli, Sieradzu, Pabianicach, Łodzi, Zgierzu, Koluszkach, Kutnie, Łowiczu i Skierniewicach.
- II.4.3.** podniesienie jakości taboru publicznego transportu zbiorowego w tym m.in. dla uwzględnienia potrzeb osób o ograniczonych możliwościach poruszania się oraz ochrony środowiska.
- II.4.4.** integrację infrastrukturalną systemów publicznego transportu zbiorowego, w tym m.in.:
- wzmocnienie istniejących oraz budowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych wspartych systemami Park&Ride i Bike&Ride, w szczególności lokalizowanych w oparciu o stacje i przystanki kolejowe (m.in. w: Bełchatowie, Brzezinach, Drzewicy, Koluszkach, Kutnie, Łęczycy, Łodzi, Łowiczu, Opocznie, Pabianicach, Pajęcznie, Piotrkowie Trybunalskim, Poddębicach, Radomsku, Rawie Mazowieckiej, Sieradzu, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim, Wieluniu, Wieruszowie, Zgierzu, Zduńskiej Woli);
  - modernizację infrastruktury transportu zbiorowego z uwzględnieniem potrzeb osób o ograniczonych możliwościach poruszania się.
- II.4.5.** integrację organizacyjną publicznego transportu zbiorowego, w tym m.in.: tworzenie wspólnych systemów taryfowo – biletowych, koordynację rozkładów jazdy, uspołnianie systemu informacji pasażerskiej, tworzenie wspólnego systemu zarządzania ruchem.

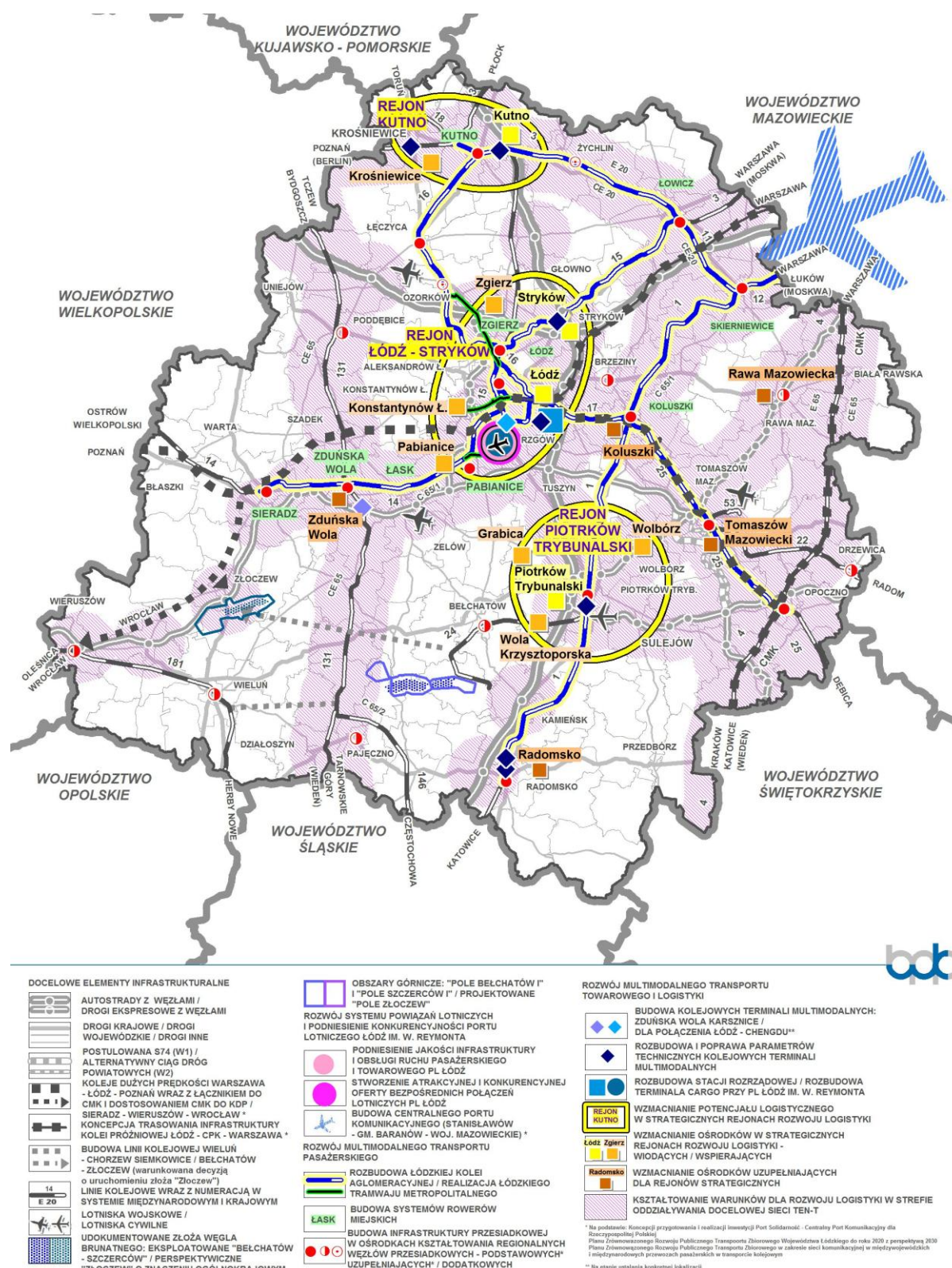

II.5. Rozwój multimodalnego transportu towarowego i logistyki, m.in. poprzez:

- II.5.1. budowę, rozbudowę i poprawę parametrów infrastruktury terminali multimodalnych i stacji rozrządowych**, w tym m.in. w: Kutnie, Strykowie, Łodzi, Radomsku, Krzewiu, Piotrkowie Trybunalskim, Zduńskiej Woli.
- II.5.2. wzmacnianie potencjału logistycznego w strategicznych rejonach rozwoju logistyki**, w tym m.in.:
- Łódź / Stryków – opartym na potencjale infrastrukturalnym ośrodków wiodących Łodzi i Strykowa, wspieranych przez ośrodki: Zgierz, Konstantynów Łódzki, Pabianice;
  - Piotrków Trybunalski – opartym na potencjale infrastrukturalnym ośrodka wiodącego Piotrkowa Trybunalskiego, wspieranego przez ośrodki: Grabica, Wola Krzysztoporska i Wolbórz;
  - Kutno – opartym na potencjale infrastrukturalnym ośrodka wiodącego Kutna, wpieranego przez Krzewie w gm. Krośniewice.
- II.5.3. wzmacnianie potencjału logistycznego w ośrodkach uzupełniających rejony strategiczne**, w tym m.in.: Tomaszowie Mazowieckim, Rawie Mazowieckiej, Koluszkach, Zduńskiej Woli, Radomsku.
- II.5.4. kształtowanie warunków inwestycyjnych i organizacyjno-technicznych dla rozwoju logistyki w strefie oddziaływania docelowej sieci TEN-T** w tym m.in.: wspieranie organizacyjne inwestorów i uzbrajanie terenów ukierunkowane na przygotowanie zintegrowanej oferty terenów inwestycyjnych.

Rys. 206. Transport – lotnictwo, multimodalny transport pasażerski i towarowy, logistyka (Źródło: BPPWL)

REGION O WYSOKIEJ JAKOŚCI I DOSTĘPNOŚCI INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Dostępność i jakość infrastruktury technicznej oraz technologii cyfrowych warunkuje zarówno poziom życia mieszkańców jak i sprawne funkcjonowanie i rozwój gospodarki. Sektor energetyczny i komunalny stoi również przed ogromnymi wyzwaniami w kontekście ochrony środowiska.

Dla zapewnienia **bezpieczeństwa energetycznego regionu i kraju** zakłada się rozwój elektroenergetycznych i gazowych sieci przesyłowych, dystrybucyjnych wraz z elementami punktowymi sieci. Umożliwi to zaspokojenie rosnących potrzeb energetycznych. Przyjmuje się, że modernizacje sieci elektroenergetycznych mające na celu **optymalizację zużycia energii i ograniczanie negatywnego wpływu procesów jej produkcji na środowisko**, polegać będą na stosowaniu inteligentnych systemów, wykorzystujących nowoczesne technologie telekomunikacyjne i telemetryczne oraz innowacyjne systemy i urządzenia do sterowania, regulacji i zabezpieczenia sieci. Przyczynią się do zmniejszenia awaryjności sieci i strat energii na przesyśle, spowodują oszczędności w źródłach wytwarzania energii poprzez możliwość wytwarzania jej mniejszej ilości przy takim samym zapotrzebowaniu. Ponadto przyjmuje się na obszarze całego województwa rozwój sieci średnich i niskich napięć, w tym modernizację i budowę tych sieci w gm. Pajęczno (w ramach POIiŚ). Na bezpieczeństwo energetyczne województwa wpływ będzie miał również **rozwój i modernizacja sieci gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych**. Zakłada się, że podjęte działania w dziedzinie gazyfikacji koncentrować się będą na podnoszeniu ciśnienia i zwiększaniu średnicy gazociągów, jak również dywersyfikacji kierunków dostaw gazu. Problemem pozostaje nieopłacalność ekonomiczna budowy sieci gazowej na obszarach wiejskich, jednak zakłada się jego rozwiązanie poprzez gazyfikację metodą LNG. Wpływ na zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do środowiska będzie miał **rozwój sieci ciepłowniczych w miastach** województwa. Przyjmuje się, że budowa, rozbudowa i modernizacja sieci ciepłowniczych przyczyni się do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń pyłów oraz gazów, głównie z zawartością siarki.

Ponadto w celu ochrony klimatu oraz zasobów złóż węgla zakłada się kontynuowanie działań zmierzających do przestawiania produkcji energii na nowe technologie o niskiej emisji CO₂, w tym rozwój OZE. Istotnym ograniczeniem dla rozwoju OZE są obecne uwarunkowania prawne, które mogą przyczynić się do znacznego wyhamowania rozwoju najbardziej rozpowszechnionej w województwie formy wykorzystania OZE - energetyki wiatrowej. Dalszy **rozwój energetyki wykorzystującej OZE**, w tym szczególnie wiatrowej, zakłada się na obszarach nie objętych pełnymi ograniczeniami. Wyznaczono je dokonując podziału województwa na 3 strefy. Dwie z nich nie rekomenduje się do lokalizowania instalacji energetycznych. Są to: 1) strefa całkowitego zakazu lokalizacji elektrowni wiatrowych zgodnie z Ustawą o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych z dnia 20.05.2016 r. na terenach ochrony przyrody tj. rezerwatów, parków krajobrazowych, obszarów Natura 2000 oraz leśnych kompleksów promocyjnych; 2) strefa nie predysponowana dla rozwoju energetyki z OZE ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe (z wyłączeniem rozwiązań indywidualnych). Pozostały obszar to strefa 3 rekomendowana dla rozwoju energetyki z OZE. Jedynie w tej strefie zaleca się lokalizację OZE, przy jednoczesnym spełnieniu ograniczeń wynikających z Ustawy, mówiącej o tym, że instalacje wiatrowe można lokalizować w odległości większej lub równej 10-krotności ich wysokości od budynków mieszkalnych.

Zakłada się, iż na bezpieczeństwo energetyczne regionu i kraju istotny wpływ będzie miało **utrzymanie energetyczno - wydobywczego charakteru OF Zagłębia górniczo-energetycznego Bełchatów – Szczerców – Żłoczew**. W dalszej perspektywie będzie to możliwe poprzez podjęcie eksploatacji złoża „Żłoczew” oraz budowy technologicznej linii kolejowej w celu zabezpieczenia dostaw węgla ze złoża do elektrowni „Bełchatów”.

Ponadto rosnące oczekiwania dotyczące standardów życia ludności determinują **rozwój gospodarki wodno – ściekowej**, zgodny z wymogami ochrony środowiska. Przyjmuje się, że działania w tym zakresie polegać będą na zapewnieniu mieszkańcom województwa dostawy wody pitnej wysokiej jakości oraz na ochronie jej zasobów poprzez optymalizację zużycia wody i ograniczenia w zagospodarowaniu terenów w strefach ochronnych ujęć. Jednocześnie w celu równoważenia dysproporcji sieci wodociągowej i kanalizacyjnej zakłada się realizację inwestycji wynikających z Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (rozbudowa systemów kanalizacyjnych w aglomeracjach od 2 000 RLM) oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (rozbudowa i budowa systemów kanalizacyjnych na obszarach wiejskich), wspartych funduszami europejskimi i krajowymi. W efekcie rozwój systemowego unieszkodliwiania ścieków zmniejszy presję terenów zurbanizowanych na środowisko.

W gospodarce odpadami przyjmuje się ukierunkowanie podejmowanych działań na ochronę środowiska przed zanieczyszczaniem powstającymi odpadami. Zakłada się wykorzystywanie odpadów jako źródła cennych surowców, co prowadzić będzie do ochrony wyczerpujących się zasobów naturalnych Ziemi. Służą temu założenia **gospodarki o obiegu zamkniętym** (GOZ), której głównym celem jest zapobieganie powstawaniu odpadów m.in. poprzez rozwój technologii ponownie je wykorzystujących. Do 2035 r. przewiduje się: zaspokojenie z odpadów 10 do 40% zapotrzebowania na surowce, ponowne wykorzystanie lub recyklingowanie 65% odpadów komunalnych, recyklingowanie 70% odpadów opakowaniowych i od 2050 r. wprowadzenie zakazu składowania odpadów podlegających recyklingowi oraz biodegradacji. Zakłada się, że w województwie gospodarka odpadami nakierowana będzie na maksymalizację odzysku surowców m.in. poprzez wspieranie działalności recyklerów, co przełoży się na minimalizowanie ilości składowanych odpadów. Takie działania oraz przyspieszenie procesów rekultywacji zamkniętych składowisk odpadów przyczynią się do eliminacji niekorzystnego wpływu składowanych odpadów zarówno na środowisko, jak i pośrednio na zdrowie i życie ludzi. Szczególnym rodzajem odpadów są wyroby zawierające azbest, których nie poddaje się odzyskowi. Zgodnie z Programem Oczyszczania Kraju z Azbestu do 2032 r., zakłada się zwiększenie efektywności działań i przeznaczonych środków finansowych oraz rozbudowę istniejących i budowę dodatkowych składowisk do deponowania azbestu.

W obliczu dynamicznie rosnącego zapotrzebowania na **technologie cyfrowe** najistotniejsze jest wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do internetu szerokopasmowego o wysokich przepustowościach. W związku z tym przewiduje się rozbudowę światłowodowej sieci telekomunikacyjnej oraz rozwój e-usług w sektorze publicznym.

Realizacja planowanych działań prowadzonych z zachowaniem wymogów ochrony środowiska, zapewni regionowi zrównoważony rozwój i przyczyni się zarówno do poprawy jakości życia mieszkańców, jak i bezpieczeństwa energetycznego regionu, dzięki czemu stanie się stymulatorem jego rozwoju gospodarczego.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

III.1. **Rozwój systemu elektroenergetycznego**, m.in. poprzez:

III.1.1. utrzymanie produkcji energii w obszarach funkcjonalnych Zagłębia Górniczo – Energetycznego Bełchatów – Szczerców – Żłoczew, w tym m.in.: zapewnienie surowca energetycznego poprzez uruchomienie wydobywania ze złoża Żłoczew (uwarunkowane decyzją o uruchomieniu eksploatacji złoża Żłoczew).

III.1.2. budowę, przebudowę, modernizację linii 400kV i stacji 400/220kV, w tym m.in.:

- budowę linii: Rogowiec – Pabianice Bis – Pątnów, Janów do istniejącej linii Rogowiec – Płock (budowa powiązania sieci 400kV i 220kV w aglomeracji łódzkiej);

- budowę stacji Pabianice Bis;
- przebudowa linii Pasikurów – Dobrzeń – Trębaczew – Joachimów;
- modernizacja linii Rogowiec – Płock/Ołtarzew;
- modernizację stacji Rogowiec.

III.1.3. budowę, modernizację linii 220kV i stacji 220/110kV, w tym m.in.:

- budowę linii Pabianice Bis – Pabianice;
- budowa stacji Kutno;
- modernizację linii: Joachimów – Rogowiec 2, Rogowiec – Pabianice, Janów – Rogowiec, Rogowiec – Piotrków, Janów – Zgierz – Adamów;
- modernizację stacji Pabianice i Janów.

III.1.4. budowę, modernizację, przebudowę linii 110kV i stacji 110/15kV, w tym m.in.:

- budowę linii napowietrznych: Warta – Wróblew, Stanisławów - Chabielice, Sławno – Sulejów, Lutomiersk – Konstalana (Konstantynów Łódzki), Kruszów (Tuszyn) – Kalinko (Rzgów), Rawa – Skierniewice, „Radomsko Południe” do linii „Młodzowy (Radomsko) – Wrzosowa”, Bielawy (proj.) do linii Żychlin - Łowicz 1, Żychlin - Piątek (plan.) - Leszcze(Łęczycza), Kutno (Kotłiska) – do linii Kutno 1 – Żychlin, Żelechlinek (proj.) - do linii Odlewnia (Koluszki)- Rawa Maz. Daszyna do linii Kutno 1 - Łęczycza;
- budowę linii kablowych: Konstalana - Lublinek – Srebrna – Koziny - Aleksandrów Łódzki, Śródmieście-Łąkowa – Drewnowska, Janów-Stryków (Łódź, Nowosolna, Stryków);
- budowę stacji: Srebrna (Konstantynów Łódzki), Nowa (Łódź), Piątek, Kutno II, Bielawy, Warta, Kutno (Kotłiska), Daszyna, Łyszkowice, Stanisławów (Szczerców), Lućmierz (Zgierz), Żelechlinek, Truszczańki (Wola Krzysztoporska), Kruszów (Tuszyn), Kazimierz (Lutomiersk), Głuchów, Rzgów, EC3 i EC4 (Łódź);
- modernizację linii: Janów-Radogoszcz, Antoniew (Zgierz) - Retkinia (Łódź), Rypułtowice (Pabianice) – Ruda (Łódź)- Polesie (Łódź), Głowno - Łowicz 2 – Łowicz 1 – Sochaczew, Odlewnia (Koluszki) – Rawa Maz., Błaszki - Sieradz – Jawor (Sieradz), Gidle - Kłomnice (woj. śląskie), Żytno – Koniecpol (woj. śląskie), Kutno – Żychlin, Gostynin – Kutno 1 – Skłęczki, Kutno 1 – Krośniewice, Krośniewice – Kłodawa, Łęczycza – Kraśki, Żychlin - Łowicz;
- modernizację stacji: Dworszowice (Nowa Brzeźnica), Ruda (Łódź), Poddębice 2, Wieluń, Wolbórz, Żychlin, Łęczycza, Kutno;
- przebudowę linii Wieluń – Żółczew (uwarunkowaną decyzją o uruchomieniu eksploatacji złoża Żółczew).

III.2. Rozwój energetyki wykorzystującej OZE, m.in. poprzez:

III.2.1. budowę elektrowni wiatrowych, w tym m.in. budowę elektrowni wiatrowych w strefie, gdzie nie obowiązuje zakaz ich lokalizacji określony w ustawie z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych¹²⁷, rozwój energetyki prosumenckiej;

III.2.2. budowę elektrowni słonecznych, w tym m.in. budowę elektrowni fotowoltaicznych na obszarach nie objętych ochroną prawną oraz cennych przyrodniczo i krajobrazowo, rozwój energetyki prosumenckiej;

¹²⁷ instalacje wiatrowe można lokalizować w odległości większej lub równej 10-krotności ich wysokości od: budynków mieszkalnych, form ochrony przyrody tj. rezerwatów, parków krajobrazowych, obszarów Natura 2000 oraz leśnych kompleksów promocyjnych (w woj. łódzkim są to Lasy Spalsko – Rogowskie oraz Lasy Gostyński – Włocławskie).

III.2.3. budowę elektrowni wodnych, w tym m.in.: budowę małych elektrowni wodnych na rzece Warta w gm. Osjaków, rozwój energetyki prosumenckiej;

III.2.4. budowę, rozbudowę ciepłowni geotermalnych, w tym m.in.:

- budowę ciepłowni geotermalnych m.in. w miastach: Łódź, Skierniewice, Radomsko, Zduńska Wola, Łowicz, Sieradz, Tomaszów Mazowiecki;
- rozbudowę ciepłowni geotermalnych w Uniejowie, Poddębicach i Kleszczowie;
- budowę, rozbudowę sieci dystrybucyjnych do obsługi ciepłowni geotermalnych.

III.3. Rozwój systemu gazociągów, m.in. poprzez:

III.3.1. budowę, rozbudowę, przebudowę, modernizację gazociągów wysokiego ciśnienia i stacji gazowych wysokiego ciśnienia oraz gazowych systemów dystrybucyjnych, w tym m.in.:

- budowę gazociągów: Meszcze – Sieradz – Kalisz, Gustorzyn - Leśniewice – Rawa Mazowiecka – Wronów, Łódź - Odolanów;
- częściową przebudowę gazociągu tzw. obwodnicy Łodzi, Mory – Piotrków Trybunalski na odcinku Wolbórz – Piotrków Trybunalski, Piotrków Trybunalski – Sworzyce (k. Piotrkowa Tryb.);
- budowę stacji gazowej wysokiego ciśnienia Meszcze;
- przebudowę stacji gazowej wysokiego ciśnienia Łęczycy;
- modernizację stacji gazowych wysokiego ciśnienia: Koluszki oraz na tzw. obwodnicy Łodzi (Zgierz, Szczecińska, Konstantynów Łódzki, Smulsko, Szynkielew, Pabianice, Rzgów, Konstantyna, Olechów, Brzezińska);
- budowę, rozbudowę i modernizację gazowych systemów dystrybucyjnych, w tym m.in. w powiatach: kutnowskim, łowickim, skierniewickim i rawskim¹²⁸.

III.4. Rozwój systemów ciepłowniczych w miastach, m.in. poprzez:

III.4.1. budowę, rozbudowę ciepłowni i kotłowni miejskich, w tym m.in.:

- budowę ciepłowni w miastach;
- rozbudowę ciepłowni i kotłowni miejskich w miastach: Aleksandrów Łódzki, Bełchatów, Brzeziny, Głowno, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Kutno, Łask, Łęczycy, Łowicz, Łódź, Opoczno, Ozorków, Pabianice, Pajęczno, Piotrków Tryb., Radomsko, Rawa Maz., Sieradz, Skierniewice, Tomaszów Maz., Tuszyn, Wieluń, Wieruszów, Zduńska Wola, Zgierz, Żłoczew, Żychlin.

III.4.2. budowę, rozbudowę, modernizację sieci ciepłowniczych, w tym m.in.:

- budowę sieci ciepłowniczych w miastach;
- rozbudowę, modernizację sieci ciepłowniczych w miastach: Aleksandrów Łódzki, Bełchatów, Brzeziny, Głowno, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Kutno, Łask, Łęczycy, Łowicz, Łódź, Opoczno, Ozorków, Pabianice, Pajęczno, Piotrków Tryb., Radomsko, Rawa Maz., Sieradz, Skierniewice, Tomaszów Maz., Tuszyn, Wieluń, Wieruszów, Zduńska Wola, Zgierz, Żłoczew, Żychlin.

III.5. Rozwój systemów wodociągowych, m.in. poprzez:

III.5.1. rozbudowę i modernizację sieci wodociągowych, w tym m.in. w m. Głowno, m. gm. Biała Rawska i m. gm. Żelów oraz w gminach: Kowiesy i Sadkowice, a także w zasięgach istniejących i prognozowanych lejów depresji „Bełchatów – Szczerców” i „Żłoczew”.

III.5.2. rozbudowę i modernizację ujęć wody pitnej i urządzeń do jej uzdatniania.

¹²⁸ Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej w ramach POIiŚ 2014 - 2020 z grudnia 2017 r.

III.6. Rozwój systemów kanalizacyjnych, m.in. poprzez:

III.6.1. budowę, rozbudowę zbiorczych systemów kanalizacji w wyznaczonych zasięgach aglomeracji oraz budowę, rozbudowę i modernizację oczyszczalni ścieków ujętych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK), w tym m.in.: Łódź (m. Łódź, m. Pabianice, m. Konstantynów Łódzki, gm. Ksawerów), Piotrków Tryb., Kutno, Tomaszów Maz., Łowicz, Radomsko, Bełchatów, Sieradz, Zduńska Wola, Głuchów, Skierniewice, Zgierz, Wieluń, Łask, Zlewnia Opoczno, Ozorków, Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Poddębice, Wola Krzysztoporska, Łęczyca, Andrespol, Warta, Rawa Mazowiecka, Miasto Głowno, Krośniewice, Błaszki, Żelów, Działoszyn, Wieruszów, Koluszki, Żychlin, Moszczenica, Sulejowa, Drzewica, Tuszyń, Wartkowice, Gorzkowice, Stryków, Wolbórz-Południe, Przedbórz, Rzgów, Pajęczno, Czarnocin, Lubochnia, Szczerców, Gidle, Rzeczyca, Lgota Wielka, Łubnice, Biała Rawska, Osjaków, Wierzchnas, Inowódz, Bolesławiec, Lipce Reymontowskie, Mokrosko, Gomunice, Paradyż, Białaczów, Rokiciny, Wolbórz-Północ, Opoczno-Zlewnia Libiszów i Mroczków, Uniejów, Biała, Żarnów.

III.6.2. budowę, rozbudowę zbiorczych systemów kanalizacji oraz budowę, rozbudowę i modernizację oczyszczalni ścieków poza zasięgami aglomeracjami w KPOŚK, szczególnie na obszarach gdzie występują duże dysproporcje między długościami sieci wodociągowych a kanalizacyjnych¹²⁹, w tym m.in.: Bielawy, Burzenin, Dalików, Daszyna, Drużbice, Kiernoż, Klonowa, Kluki, Krzyżanów, Masłowice, Nowosolna, Ozorków, Pęczniew, Rusiec, Sadkowice, Strzelce Wielkie, Witonia, Wróblew, Zadzim, Zgierz oraz obszary wiejskie: Aleksandrowa Łódzkiego, Białej Rawskiej, Błazek, Koluszek, Krośniewic, Przedborzu Szadku, Tuszyń, Uniejowa i Warty oraz w zasięgach istniejących i prognozowanych lejiów depresji „Bełchatów – Szczerców” i „Złoczew”.

III.6.3. budowę zbiorczych systemów kanalizacji oraz budowę oczyszczalni ścieków poza aglomeracjami w KPOŚK, szczególnie na obszarach, gdzie ich brak, w tym m.in. w gminach: Aleksandrów, Bedlno, Brójce, Brzeziny, Dąbrowice, Głowno, Godzianów, Kiełczygłów, Kocierzew Południowy, Kowiesy, Lutomiersk, Łęczyca, Łęki Szlacheckie, Maków, Nieborów, Nowa Brzeźnica, Oporów, Pątnów, Regnów, Rogów, Siemkowice, Skierniewice, Wodzierady oraz na obszarach wiejskich: Sulejowa i Złoczewa.

III.6.4. budowę przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach, których objęcie zbiorowym systemem kanalizacji jest ekonomicznie nieuzasadnione, tj. wskaźnik koncentracji wynosi poniżej 120 mieszkańców na 1 km budowanej sieci.

III.7. Racjonalizacja gospodarki odpadami¹³⁰, m.in. poprzez:

III.7.1. rozbudowę i modernizację Regionalnych Instalacji do Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK), wyznaczonych do obsługi Regionów Gospodarki Odpadami Komunalnymi (RGOK)¹³¹, w tym m.in.: Dylów A (gm. Pajęczno), Franki (gm. Krośniewice), Julków (gm. Skierniewice), Krzyżanówek (gm. Krzyżanów), Łódź, Płoszów (gm. Radomsko), Pukinin (gm. Rawa Maz.), Różanna (gm. Opoczno), Ruda (gm. Wieluń), Ruszczyn (gm. Kamieński), Teklinów (gm. Wieruszów), Wola Kruszyńska (gm. Bełchatów).

¹²⁹ na 1 km kanału sanitarnego przypada powyżej 20 km wodociągu

¹³⁰ Na podstawie „Planu gospodarki odpadami województwa łódzkiego na lata 2016-2022 z uwzględnieniem lat 2023-2028” przyjętego uchwałą nr XL/502/17 Sejmiku Województwa Łódzkiego

¹³¹ Możliwość realizacji inwestycji uzależniona od decyzji środowiskowych. Inwestycje te powinny być realizowane zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie składowisk odpadów (Dz.U. z 2013 r., poz. 523)

III.7.2. **budowę RIPOK¹³²**, w tym m.in w Brzezinach, Piaskach Bankowych i Ruszczynie.

III.7.3. **pozbawienie statusu instalacji do zastępczej obsługi RGOK wybranych składowisk odpadów komunalnych**, w tym m.in.: Jastrzębia (gm. Łowicz), Koluszki, Modlna (gm. Ozorków), Maręże (gm. Skomlin), Mostki (gm. Zduńska Wola), Ruda (gm. Wieluń), Wola Kruszyńska (gm. Bełchatów), Żychlin.

III.7.4. **zmniejszenie udziału odpadów składowanych na składowiskach przemysłowych, zamykanie i rekultywację składowisk odpadów niespełniających wymogów ochrony środowiska oraz likwidację miejsc nielegalnego składowania odpadów**, w tym m.in.: ograniczanie masy wytworzonych odpadów przemysłowych w stosunku do wielkości produkcji, zwiększanie udziału odpadów przemysłowych poddawanych procesom odzysku, rekultywację w kierunku leśnym.

III.8. **Poprawa efektywności oczyszczania województwa z azbestu**, m.in. poprzez:

III.8.1. **rozbudowę składowisk do deponowania odpadów zawierających azbest¹³³**, w tym m.in. w Płoszowie (gm. Radomsko) i Pukininie (gm. Rawa Maz.).

III.8.2. **budowę składowisk do deponowania odpadów zawierających azbest¹³⁴**, w tym: m.in. w miejscowościach: Młyńsko Wieś (gm. Biała), Lewkówka (gm. Moszczenica), Ruszczyn (m.gm. Kamieńsk), Franki (gm. Krośniewice) oraz na terenie m.gm. Tuszyn.

III.9. **Rozwój systemów teleinformatycznych**, m.in. poprzez:

III.9.1. **zwiększanie dostępu do szerokopasmowego Internetu**, w tym m.in.:

- rozbudowę łódzkiej akademickiej sieci LODMAN;
- rozbudowę sieci szerokopasmowego Internetu na obszarze MOF (TOYA) oraz w powiatach: kutnowskim i łowickim.

III.9.2. **zwiększanie zasięgu emisji fal radiowo – telewizyjnych, szczególnie w pld. – zach. części województwa**, w tym m.in.: wzmocnienie sygnału łódzkiej telewizji regionalnej.

Przedstawione w „Planie...” projektowane elementy infrastrukturalne nie stanowią przesądzenia lokalizacyjnego, są jedynie wskazaniem kierunku lub preferowanego wariantu przebiegu wskazanego do postępowania w zakresie wydania decyzji środowiskowej.

¹³² Możliwość realizacji inwestycji uzależniona od decyzji środowiskowych. Inwestycje te powinny być realizowane zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie składowisk odpadów (Dz.U. z 2013 r., poz. 523)

¹³³ j.w.

¹³⁴ j.w.

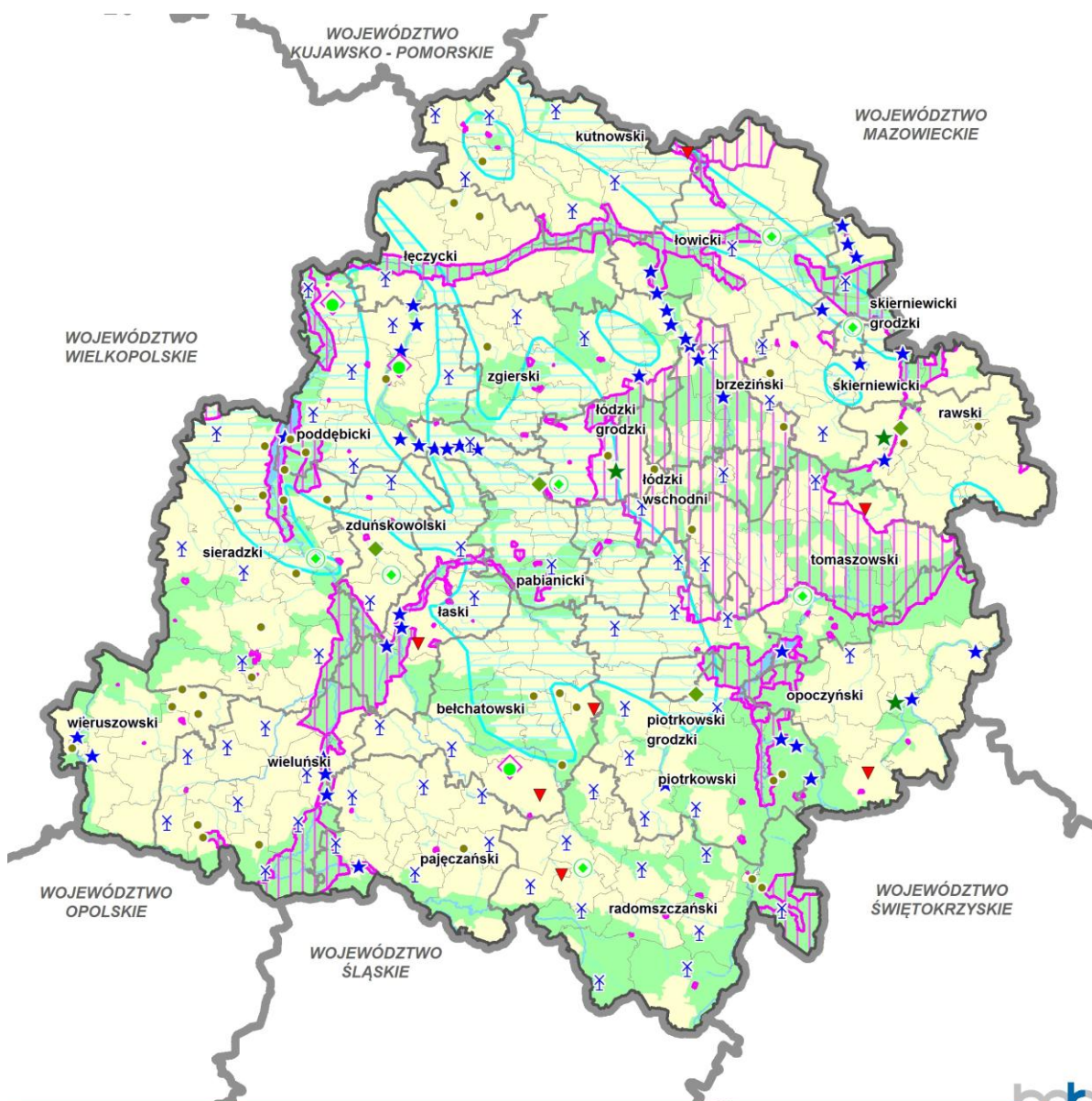

Rys. 207. Infrastruktura techniczna – energetyka (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 208. Infrastruktura techniczna – OZE (Źródło: BPPWL)

- ROZWÓJ INSTALACJI WYKORZYSTUJĄCYCH OZE**
- JEDN. ADM. Z ELEKTROWNIAМИ WIAТРOWYMI /FOTOWOLTAICZNYMI
  - MAŁE ELEKTROWNIE WODNE
  - ELEKTROCIĘPŁOWNIE/KOTŁOWNIE SPALAJĄCE BIOMASĘ
  - INSTAL. DO ODZYSKU BIOGAZU NA OCZYSZCZALNIACH/SKŁADOW./ BIOGAZOWNIA
  - STREFA WÓD GEOTERMALNYCH DLA CIEPŁOWNICTWA
  - INSTALACJE WYKORZYSTUJĄCE ENERGIĘ GEOTERMALNĄ
  - BUDOWA MAŁYCH ELEKTROWNİ WODNYCH
  - BUDOWA / ROZBUDOWA CIEPŁOWNI GEOTERMALNYCH

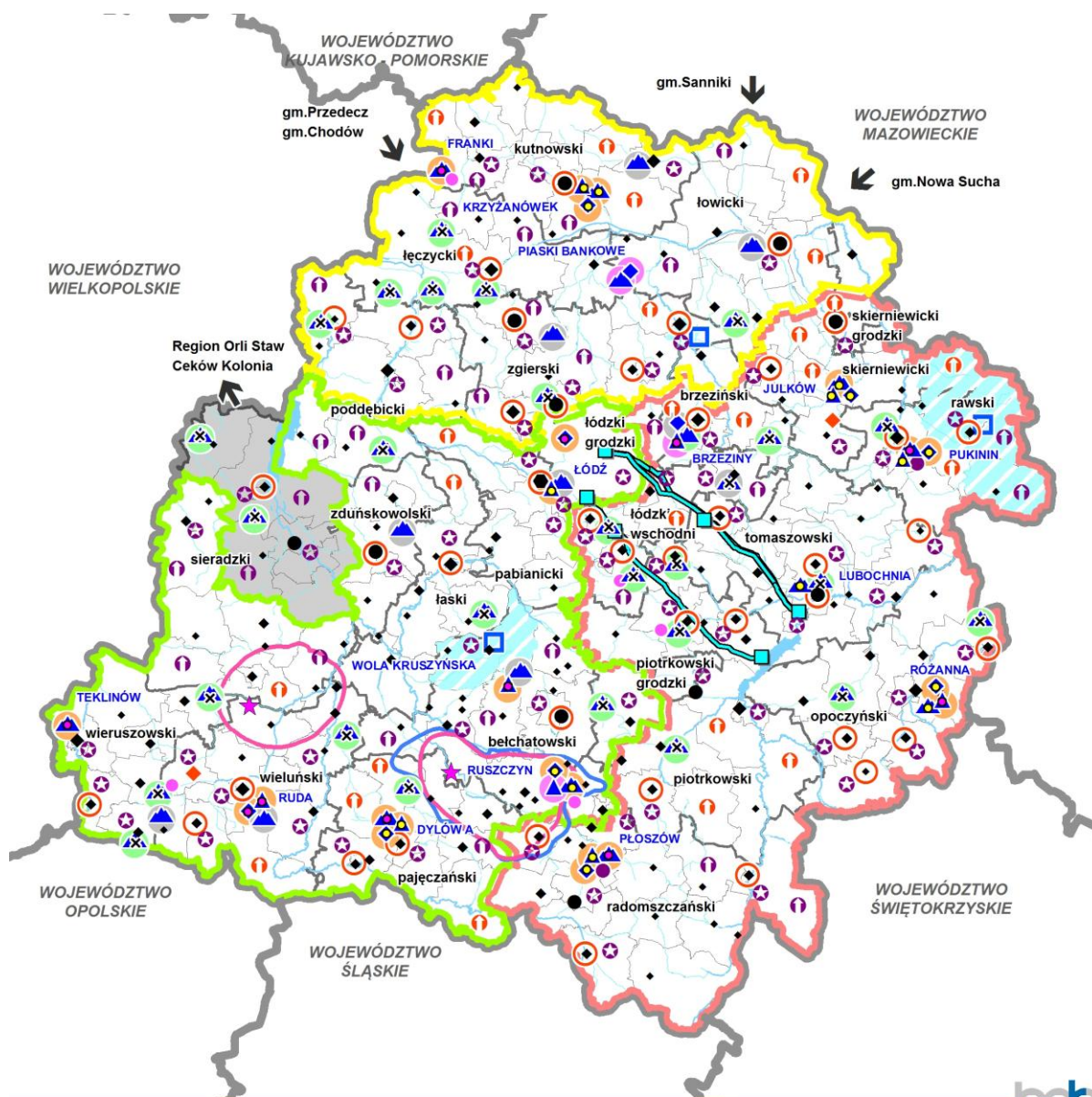
- STREFY DLA LOKALIZACJI ENERGETYKI WYKORZYSTUJĄCEJ OZE**
- ZAKAZU LOKALIZACJI ELEKTROWNİ WIAТРOWYCH *
  - NIE PREDYSPONOWANA DO LOKALIZACJI ELEKTROWNİ OZE ZE WZGLĘDU NA WALORY PRZYRODNICZE I KRAJOBRAZOWE **
  - ZALECANA DLA ROZWOJU ENERGETYKI Z OZE PRZY SPEŁNIENIU OGRANICZEŃ *

*zgodnie z ustawą o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych z dn. 20.05.2016 r.
** z wyłączeniem rozwiązań indywidualnych

Rys. 209. Infrastruktura techniczna – gospodarka wodno – ściekowa i odpadami (Źródło: BPPWt)

- LEJE DEPRESJI: ISTNIEJĄCY / PROGNOZOWANE**
- SYSTEMY PRZESYŁU WODY**
- PRZESYŁOWE MAGISTRALNE WODOCIĄGOWE
  - STACJE WODOCIĄGOWE W SYSTEMIE PRZESYŁOWYM
- ROZWOJ SYSTEMÓW WODOCIĄGOWYCH**
- ROZBUDOWA I MODERNIZACJA SYSTEMÓW WODOCIĄGOWYCH W MIASTACH
  - ROZBUDOWA I MODERNIZACJA SYSTEMÓW WODOCIĄGOWYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH
  - BUDOWA, ROZBUDOWA SYSTEMÓW WODOCIĄGOWO-KANALIZACYJNYCH W ZASIĘGACH LEJÓW DEPRESJI

- OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW KOMUNALNYCH**
- GRUPOWA OCZYSZCZALNIA ŚCIEKÓW O PRZEPUSTOWOŚCI 215 300 m³/d DO 40 000 m³/d / DO 2 000 m³/d DO 9 999 m³/d
  - O PRZEPUSTOWOŚCI OD 201 m³/d DO 1 999 m³/d / DO 200 m³/d
- ROZWOJ SYSTEMÓW KANALIZACYJNYCH**
- BUDOWA, ROZBUDOWA SYSTEMÓW KANALIZACYJNYCH W ZASIĘGACH AGLOMERACJI W KPOŚK
  - BUDOWA, ROZBUDOWA SYSTEMÓW KANALIZACYJNYCH POZA ZASIĘGAMI AGLOMERACJI W KPOŚK: DUŻE DYSPROPORCJE SIECI WOD.-KAN. / BRAK SYSTEMÓW KANALIZACJI
  - BUDOWA / ROZBUDOWA, MODERNIZACJA KOMUNALNYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW W KPOŚK

- GOSPODARKA ODPADAMI KOMUNALNYMI**
- REGIONY GOSPODARKI ODPADAMI KOMUNALNYMI (RGOK I, II, III)
  - REGION ORLI STAW (WOJ. WIELKOPOLSKIE) / KIERUNEK PRZEWOZU ODPADÓW
  - INSTALACJE DO SKŁADOWANIA ODPADÓW
  - INSTALACJE DO MECH.-BIOL. PRZETWARZANIA ODPADÓW ZMIESZANYCH
  - INSTALACJE DO MECH.-BIOL. PRZETWARZANIA ODPADÓW ZIELONYCH I INNYCH BIOODPADÓW
  - UTRZYMANIE STATUSU RIPOK / NADANIE STATUSU RIPOK
  - INSTALACJE ZAMKNIĘTE

- RACJONALIZACJA GOSPODARKI ODPADAMI KOMUNALNYMI**
- BUDOWA INSTALACJI
  - ROZBUDOWA, MODERNIZACJA INSTALACJI
  - REKULTYWACJA INSTALACJI
  - UTRATA STATUSU INSTALACJI DO ZASTĘPCZEJ OBSŁUGI RGOK
  - POPRAWA EFEKTYWNOŚCI OCZYSZCZANIA WOJEWÓDZTWA Z AZBESTU
  - ROZBUDOWA SKŁADOWISK ODPADÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST
  - BUDOWA SKŁADOWISK ODPADÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST

REGION O WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania przestrzeni przyrodniczej kluczowe są **zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska przyrodniczego w sposób umożliwiający trwałe korzystanie z nich zarówno obecnie, jak i w przyszłości, poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego, mitygacja i adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie ryzyka wynikającego z zagrożeń**. Zrównoważony rozwój wymaga, aby prowadzona i planowana działalność gospodarcza dostosowana była do uwarunkowań środowiska, co umożliwi kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni i wpłynie na poprawę warunków życia jego mieszkańców. Niezbędne jest położenie szczególnego nacisku na te komponenty środowiska, których jakość, pomimo podejmowanych działań naprawczych, jest wciąż niezadowalająca oraz te, których wykorzystanie skutkuje niekorzystnymi zmianami w środowisku. Ochrona i racjonalne wykorzystanie potencjału środowiska przyrodniczego wymaga stosowania w procesie planowania przestrzennego rozwiązań najmniej uciążliwych dla środowiska.

Dla **poprawy jakości gleb** niezbędna jest zmiana podejścia do dotychczasowego sposobu prowadzenia gospodarki rolnej. Za priorytetowe uznaje się ograniczanie przeznaczania na cele nierolnicze i nieleśne, gleb najwyższych klas bonitacyjnych, oraz przywracanie wartości użytkowej gruntom zdewastowanym i zdegradowanym. Istotne jest także wprowadzanie zalesień i zadrzewień na glebach o niskiej przydatności rolnej oraz racjonalne stosowanie środków ochrony roślin, nawozów oraz zabiegów związanych z wapnowaniem.

Ważnym elementem środowiska przyrodniczego, istotnym dla rozwoju gospodarki kraju i regionu są udokumentowane złoża kopalin, zwłaszcza o szczególnych i wyróżniających się walorach surowcowych, oraz znaczne zasoby wód geotermalnych, stwarzające możliwości rozwoju ciepłownictwa i balneologii. Zakłada się, że działania związane z ochroną powierzchni ziemi ukierunkowane będą na **zabezpieczenie złóż kopalin i racjonalne wykorzystywanie zasobów**. Przyjmuje się również, że w związku ze znaczną degradacją powierzchni ziemi i silnymi przekształceniami jakie niesie za sobą eksploatacja surowców niezwykle istotne jest **przywracanie wartości użytkowej gruntom zdewastowanym i zdegradowanym**.

W ramach **minimalizacji zjawiska deficytu wód powierzchniowych** zakłada się zwiększanie jakości zasobów wodnych, głównie poprzez ochronę i poprawę zdolności retencyjnych zlewni oraz rozbudowę i modernizację systemów melioracyjnych. Dla przeciwdziałania nasilającemu się problemowi eutrofizacji wód powierzchniowych zakłada się rewaloryzację i renaturyzację oraz zmniejszenie dopływu zanieczyszczeń rolniczych (m.in. w rejonie Zbiornika Sulejowskiego).

Dla zapewnienia utrzymania optymalnego stanu środowiska w zakresie równowagi hydrologicznej, związanego z małymi zasobami wód powierzchniowych, za istotne uznaje się **ochronę zasobów i jakości wód podziemnych**, zwłaszcza w rejonach Głównych Zbiorników Wód Podziemnych i stref ochronnych ich ujęć, racjonalną gospodarkę wodno-ściekową i odpadami oraz niwelowanie zaburzonych warunków hydrologicznych związanych z istniejącą i potencjalną eksploatacją węgla brunatnego w rejonie Bełchatowa, Szczercowa oraz Żłoczewa. Zakłada się realizację zintegrowanych działań na rzecz ograniczenia zanieczyszczenia wód w związku z dążeniem do osiągnięcia celów środowiskowych zawartych w Planie gospodarowania wodami na Obszarze Dorzecza Odry i w Planie gospodarowania wodami na Obszarze Dorzecza Wisły.

W obliczu problemów związanych z **jakością powietrza** w regionie, zakłada się efektywne wdrażanie uchwały antysmogowej i programów ochrony powietrza oraz wprowadzanie czystych technologii węglowych. Priorytetem będzie zmniejszenie niskiej emisji poprzez centralizację dostaw ciepła oraz szeroko pojętą termomodernizację zasobów mieszkaniowych, a także obniżenie emisji z transportu poprzez wyprowadzanie

ruchu z centrów miast i rozwój proekologicznego transportu, jak również wdrażanie nowoczesnych technologii minimalizujących emisję punktową w zakładach szczególnie uciążliwych. Jako działania wspomagające planuje się także kształtowanie zieleni urządzonej oraz utrzymanie i odtwarzanie korytarzy napowietrzających, szczególnie na terenach zurbanizowanych.

Dla **zwiększenia**, najniższej obecnie w kraju, **lesistości** planuje się podjęcie kompleksowych działań ukierunkowanych na osiągnięcie ok. 30,0% lesistości regionu w 2030 r. Będzie się to wiązało m.in. z zalesianiem gruntów o niskiej przydatności dla rolnictwa, zachowaniem i ochroną istniejących zasobów oraz zwiększaniem powierzchni zadrzewień i zakrzewień, jak również ograniczeniem presji urbanistycznej na ekosystemy leśne, skutkującej m.in. rozdrabnianiem kompleksów leśnych. Zakłada się prowadzenie wielofunkcyjnej, trwale zrównoważonej gospodarki leśnej opartej na planach urządzeniowych, stanowiącej gwarancję zachowania bogactwa przyrodniczego, przy jednoczesnym zapewnieniu korzystania z zasobów leśnych w celu zaspokojenia potrzeb społecznych i gospodarczych. Ponadto, w celu minimalizacji podziałów kompleksów leśnych przyjmuje się ograniczanie ingerencji planowanych inwestycji, w tym infrastrukturalnych, na tereny leśne oraz dążenie do ich lokalizacji na obrzeżach lasów.

Wobec niskiego udziału obszarów prawnie chronionych w regionie oraz silnej antropopresji na tereny o cennych walorach przyrodniczo-krajobrazowych priorytetem staje się **uspójnienie systemu obszarów chronionych** województwa. Zakłada się podejmowanie kompleksowych działań zmierzających do weryfikacji ustanowionych obszarów chronionego krajobrazu, polegającej na utrzymaniu ochrony dla obszarów, których walory przyrodniczo-krajobrazowe nadal są na wysokim poziomie, porządkowaniu statusu prawnego i pozbawieniu ochrony obszarów o obniżonych walorach. Ponadto proponuje się objęcie ochroną dodatkowych obszarów uznanych za cenne, które będą stanowiły uzupełnienie systemu. Zakłada się, że powstanie system zintegrowany z istniejącymi formami ochrony przyrody, obejmujący większość korytarzy ekologicznych zapewniających utrzymanie łączności ekologicznej nie tylko w skali krajowej, ale i międzynarodowej, ograniczający presję urbanistyczną a także odgrywający kluczową rolę w równoważeniu rozwoju regionu i podnoszeniu jakości życia i zdrowia jego mieszkańców. Planuje się, że łączna powierzchnia obszarów wchodzących w system obejmie około 29,0% powierzchni województwa. Granice proponowanych do weryfikacji bądź utworzenia obszarów chronionego krajobrazu są orientacyjne, a ich uszczegółowienie nastąpi na etapie przygotowywania uchwały sejmiku województwa w sprawie ich wyznaczenia. Zakłada się, że uzupełniającą prowadzone będą działania związane z utrzymaniem pozostałych istniejących form ochrony przyrody, ochroną terenów zieleni, korytarzy przewietrzających oraz walorów krajobrazowych, a także minimalizacją konfliktów przestrzennych. Ponadto, na terenie rezerwatów przyrody nie należy dopuszczać działalności planistycznej i inwestycyjnej niezgodnej z ustawą o ochronie przyrody i z ustanowionymi planami ochrony, a rozwiązania wynikające z aktów prawa miejscowego dotyczące parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i obszarów Natura 2000 muszą być uwzględniane w postępowaniach administracyjnych dotyczących inwestycji wymienionych w „Planie...”. Za istotne przyjmuje się prowadzenie monitoringu i wykonywanie analiz zasadności utrzymywania ochrony lub jej pozbawiania.

Wychodząc naprzeciw zachodzącym zmianom klimatu przewiduje się podejmowanie działań prowadzących do minimalizowania zagrożeń oraz zwiększania adaptacyjności regionu do tych zmian, m.in. w kontekście **zagrożeń hałasem** zakłada się wdrażanie programów ochrony środowiska przed hałasem i nowoczesnych technologii w zakresie jego minimalizowania oraz znaczną eliminację hałasu komunikacyjnego i ograniczanie możliwości lokalizacji przemysłu uciążliwego akustycznie.

Wobec niewielkiego **zagrożenia promieniowaniem elektromagnetycznym** preferowane będą niekonfliktowe lokalizacje źródeł promieniowania i monitorowanie miejsc potencjalnych zagrożeń.

Przewiduje się także **ograniczenie zagrożenia awariami** polegające na minimalizacji zdarzeń związanych ze składowaniem i transportem materiałów niebezpiecznych.

W zakresie ograniczania zjawiska **ruchów masowych ziemi** planuje się działania zabezpieczające istniejące osuwiska (w rejonie Zbiornika Jeziorsko oraz we wskazanych powiatach, w rejonach dolin rzek oraz

odkrywek węgla), w tym m.in. zalesianie, prowadzenie użytkowania rolniczego i ograniczanie zabudowy, oraz prowadzenie ich monitoringu.

W związku z występującym w regionie **zagrożeniem powodziowym** za kluczowe uznaje się zapobieganie presji inwestycyjnej w obszarach zalewowych. Zakłada się, że ograniczaniu zjawiska powodzi posłużą także działania wynikające z planów zarządzania ryzykiem powodziowym zarówno nietechniczne, jak i techniczne, ukierunkowane na budowę zabezpieczeń przeciwpowodziowych, odtwarzanie terenów zalewowych oraz wprowadzanie systemowych rozwiązań w zakresie zagospodarowania i odprowadzania wód opadowych w miastach.

W obliczu występującej w województwie **suszy** priorytetem jest podjęcie interwencji w kierunku zwiększania naturalnej retencji, szczególnie w północnej części województwa, zmierzającej do rozwoju systemów melioracyjnych i retencji wód, oraz prowadzenie racjonalnej gospodarki rolnej. Zgodnie z ustawą Prawo wodne przeciwdziałanie skutkom suszy prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy, który uwzględnia podział kraju na obszary dorzeczy.

Przyjmuje się, że realizacja założonych działań zapewni zrównoważony rozwój regionu i przyczyni się zarówno do poprawy stanu środowiska przyrodniczego, a tym samym jakości życia mieszkańców, co stanie się stymulatorem rozwoju gospodarczego województwa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

IV.1. **Racjonalne wykorzystanie powierzchni ziemi**, m.in. poprzez:

IV.1.1. **ochronę gleb**, w tym m.in.:

- zachowanie gleb najwartościowszych klas bonitacyjnych (I-IV) i ograniczanie sposobu ich zagospodarowania na cele nie związane z funkcją rolniczą, w tym lokalizacją farm wiatrowych i fotowoltaicznych;
- racjonalne nawożenie gleb i stosowanie środków ochrony roślin oraz zabiegów wapnowania gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych;
- ograniczanie zmian stosunków wodnych w celu ochrony gleb;
- wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych w celu poprawy retencionowania wód na obszarach zagrożonych suszą;
- ekologizacja gospodarki rolnej (rolnictwo ekologiczne, programy rolno-środowiskowo-klimatyczne, wdrażanie zasad Zwykłej Dobrej Praktyki Rolniczej, Zasada Wzajemnej Zgodności).

IV.1.2. **ochronę i racjonalne gospodarowanie złożami kopalin**, w tym m.in.:

- ochronę złóż umożliwiającą przyszłe ich wykorzystanie i racjonalną eksploatację przy minimalizacji niekorzystnych skutków dla środowiska:
  - 12 złóż o szczególnych walorach surowcowych, mających znaczenie ogólnokrajowe: węgla brunatnego: Bełchatów-p. Kamieńsk, Złoczew, Łęki Szlacheckie, Rogóżno; soli kamiennej: Łanięta, Rogóżno; surowców szklarskich: Góry Trzebiatowskie, Radonia, Unewel-Wschód, Unewel Zachód-Łas, Wygnanów II, Zajączków;
  - 20 złóż o wyróżniających się walorach surowcowych (jakością kopaliny i wielkością zasobów), które mogą mieć znaczenie regionalne: kopalin niezbędnych dla zabezpieczenia potrzeb budowlanych regionu (kamienie łamane i bloczne – chalcedonit: Dęborzyczka; kamienie łamane i bloczne – wapień: Kodrąb 2; wapień: Bobrowniki, Kodrąb-Dmenin, Pajęczno, Sulejów II; wapień i margle: Goślub, Granice, Kodrąb-Dmenin, Kule, Mariampol-Stok, Mariampol-Stok I; piaski kwarcowe: Dylów Szlachecki, Męcka Wola II, Zaosie-Bronisławów, piaski i żwiry: Barczkowice-1, Brzustów I, Kalenice, Narty II, Węże);

- kontynuację prac poszukiwawczych i rozpoznawanie nowych złóż kopalin, w tym surowców energetycznych;
- eksploatację złóż ze szczególnym uwzględnieniem zasad ochrony innych zasobów środowiska (m.in.: wód podziemnych, obszarów cennych przyrodniczo, walorów krajobrazowych);
- zaniechanie i ograniczanie eksploatacji złóż konfliktowych, zlokalizowanych na obszarach objętych ochroną prawną;
- minimalizację konfliktów przestrzennych wynikających z planowanej urbanizacji na obszarach udokumentowanych złóż kopalin, w szczególności o znaczeniu ogólnokrajowym i regionalnym;
- racjonalne wykorzystywanie zasobów wód geotermalnych występujących m.in. w rejonie miejscowości Kleszczów, Łódź, Ozorków, Poddębice, Radomsko, Sieradz, Skierniewice, Uniejów, Wieluń, Zduńska Wola, Łowicz, Tomaszów Mazowiecki na potrzeby ciepłownictwa i balneologii.

IV.1.3. przywracanie wartości użytkowej gruntem zdewastowanym i zdegradowanym, w tym m.in. rekultywację terenów poeksploatacyjnych w kierunku najbardziej optymalnym dla środowiska i zarazem racjonalnym ekonomicznie.

IV.2. Zwiększanie i poprawa jakości zasobów wodnych, m.in. poprzez:

IV.2.1. ochronę zasobów wód powierzchniowych oraz poprawę zdolności retencyjnych zlewni, w tym m.in.:

- ochronę obszarów źródłiskowych oraz istniejących zbiorników wodnych, m.in. starorzeczy, oczek wodnych, torfowisk, bagien i mokradeł oraz rewitalizacja terenów bagienno-torfowiskowych;
- zwiększanie naturalnej retencji dolin rzecznych z zachowaniem stanu lub potencjału ekologicznego rzek;
- tworzenie warunków utrzymania pokrywy śnieżnej poprzez wprowadzanie zalesień i zadrzewień dla poprawy infiltracji wód roztopowych i retencji leśnej, szczególnie na obszarach cennych przyrodniczo;
- budowę, rozbudowę i modernizację systemów melioracyjnych w celu polepszenia warunków wodnych dla rozwoju rolnictwa, szczególnie w gminach o predyspozycjach rolniczych¹³⁵;
- budowę i modernizację zbiorników retencyjnych oraz innych obiektów retencjonujących wodę, w szczególności zbiorników:
  - wynikających z ustaleń Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla Obszaru Dorzecza Wisły (Krasnodęby, Tkaczewska Góra);
  - priorytetowych, wynikających z Wojewódzkiego Programu Małej Retencji (Tkaczewska Góra, Kurów, Klonowa, Ruda, Chojny, Behcice-Konstantynów, Żurawia, Kamieńsk, Wyręba);
  - preferowanych do realizacji ze względu na położenie w strefie zagrożonej bardzo silnym pustynnieniem (Cedrowice, Dzierżawy-Drozdów, Ferdynandów, Grodno, Iwonie, Krzepocinek-Wolę Dąbrową, Kutno-Dybow, Leżnicę Wielką, Małyń, Ralewice, Rgilewkę, Sierpów, Strzelce I, Świnice Warckie, Byczyń, Wilczyce, Zawady-Kutno);
- realizację inwestycji według Planów Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzeczy: Wisły oraz Odry, m.in. zwiększenie przepustowości wlotu do Zbiornika Jeziorsko; makroniwelacja i rekultywacja Zbiornika Wodnego Sulejów wraz z udrożnieniem partii cofkowej;

¹³⁵ Gminy posiadające najwyższe i wysokie predyspozycje do rozwoju funkcji rolniczej ze wskaźnikiem rolniczej przestrzeni produkcyjnej >66,6 pkt; udział gruntów ornych i sadów w ogólnej powierzchni gminy >48,7% i/lub udział gleb najwartościowszych (klas I-IV) powyżej 50%);

- wykonywanie zalecanych w Planach Gospodarowania Wodami prac i inwestycji zawartych w katalogu działań oraz przestrzeganie zasad sprecyzowanych w warunkach korzystania z wód regionów wodnych Środkowej Wisły i Warty;

IV.2.2. poprawę jakości wód powierzchniowych, w tym m.in.:

- podjęcie zintegrowanych działań na rzecz ograniczenia eutrofizacji wód powierzchniowych, m.in. wykonanie rewaloryzacji i renaturyzacji, zmniejszenie dopływu zanieczyszczeń rolniczych, w tym szczególnie na rzecz poprawy jakości wód Zbiornika Sulejowskiego oraz rzek go zasilających;
- tworzenie stref ekotonowych wzdłuż głównych rzek województwa i ich dopływów oraz wokół dużych zbiorników retencyjnych w celu ograniczenia migracji zanieczyszczeń do ich rzek;
- ograniczenie presji urbanistycznej w dolinach rzek;
- realizacja działań i inwestycji służących ochronie wód powierzchniowych w celu wdrażania Dyrektywy Azotanowej.

IV.2.3. ochronę zasobów i jakości wód podziemnych, w tym m.in.:

- prowadzenie racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej, m.in. wdrażanie technologii wodooszczędnych w gospodarce, ograniczenie wykorzystania wód podziemnych do celów innych niż konsumpcyjne;
- prowadzenie racjonalnej gospodarki odpadami, m.in. ograniczanie lokalizacji instalacji w strefach ochronnych wód podziemnych oraz zabezpieczanie obszarów alimentacji wód podziemnych, szczególnie w strefach ONO i OWO;
- prowadzenie zintegrowanych działań w celu niwelowania zaburzonych warunków hydrologicznych w wyniku istniejącej i potencjalnej eksploatacji węgla brunatnego w rejonie Bełchatowa, Szczercowa i Żłoczewa;
- realizacja działań i inwestycji służących ochronie wód podziemnych w celu wdrażania Dyrektywy Azotanowej.

IV.3. Poprawa jakości powietrza, m.in. poprzez:

IV.3.1. wdrażanie uchwały antysmogowej oraz programów ochrony powietrza dla stref, w których notuje się przekroczenia poziomu dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń, w tym m.in.:

- stopniowe zastępowanie surowców konwencjonalnych ekologicznymi nośnikami energii, centralizacja dostaw ciepła wraz z termomodernizacją zasobów mieszkaniowych i obiektów użyteczności publicznej i wprowadzanie nowoczesnych technik spalania, szczególnie na obszarach zwartej zabudowy;
- wyprowadzenie ruchu drogowego o dużym natężeniu poza obszary koncentracji zabudowy;
- rozwój proekologicznego transportu: szynowego (kolejowego, tramwajowego), kołowego wykorzystującego „zielone” technologie oraz tworzenie tras rowerowych;
- kształtowanie zieleni urządzonej, pełniącej funkcje ochronne i wspomagające procesy samooczyszczania się atmosfery;
- utrzymanie i odtwarzanie korytarzy napowietrzających;
- wdrażanie nowoczesnych technologii zmniejszających emisję punktową w zakładach szczególnie uciążliwych oraz w zakładach mogących znacząco oddziaływać na środowisko w zakresie uciążliwości odorowych, w szczególności od zakładów chowu i hodowli zwierząt inwentarskich;
- rozwój monitoringu zanieczyszczeń powietrza oraz systemu edukacji i informacji o stanie powietrza miast województwa.

IV.3.2. wdrażanie czystych technologii węglowych, w tym m.in.: innowacyjnych technologii zmierzających do ograniczenia emisji oraz wykorzystania dwutlenku węgla (CO₂).

IV.4. Kształtowanie zasobów leśnych, m.in. poprzez:

IV.4.1. ochronę i wzbogacanie istniejących kompleksów leśnych i zadrzewień, w tym m.in.:

- prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej opartej na aktualnych planach urządzenia lasów, m.in. w zakresie granic i powierzchni, kształtowania struktury gatunkowej i wiekowej drzewostanów zgodnie z naturalnymi predyspozycjami biotopów;
- utrzymanie terenów leśnych i stosowanie kompensacji przyrodniczej przy przeznaczaniu ich na cele nieleśne, szczególnie obszarów leśnych o charakterze zbliżonym do naturalnego oraz lasów w dolinach rzek i cieków, tworzących korytarze i ciągi ekologiczne;
- zachowanie Leśnych Kompleksów Promocyjnych;
- zachowanie i tworzenie stref ekotonowych;
- zachowanie torfowisk, bagien, śródleśnych oczek i cieków wodnych oraz realizacja obiektów małej retencji;
- zachowanie i wprowadzanie zadrzewień oraz zakrzewień śródpolnych, nadwodnych i przydrożnych;
- ograniczenie presji urbanistycznej na ekosystemy leśne.

IV.4.2. zwiększanie lesistości, w tym m.in.:

- zalesianie gruntów o niskiej przydatności dla rolnictwa oraz nieużytków w sposób zapewniający optymalną ochronę różnorodności biologicznej i walorów krajobrazowych;
- konsolidację zalesień, szczególnie w obrębie korytarzy ekologicznych, na terenach łączących istniejące kompleksy leśne lub zapewniających powiązania z innymi ekosystemami (z wyłączeniem półnaturalnych i naturalnych zbiorowisk nieleśnych: źródłiskowych, torfowiskowych, bagiennych), na obszarach wododziałowych, w rejonach największego deficytu wód oraz w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich;
- zwiększanie powierzchni zadrzewień i zakrzewień, szczególnie na terenach o niskiej lesistości, w rejonach występowania gleb najwyższych klas bonitacyjnych (w tym związanych z intensywną produkcją rolną i dużym zagrożeniem procesami erozji gleb) oraz niekorzystnego bilansu wodnego¹³⁶.

IV.5. Zachowanie i wzrost różnorodności biologicznej, m.in. poprzez:

IV.5.1. ochronę, wzbogacanie lub odtwarzanie różnorodności biologicznej, w tym m.in.:

- ochronę obszarów charakteryzujących się najwyższą bioróżnorodnością: oczek wodnych, rzek i ich dolin, ekosystemów bagienno-torfowiskowych, mokradłowych i leśnych oraz renaturyzację zdegradowanych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych;
- utrzymanie i ochronę dziko występujących gatunków roślin i zwierząt, w tym rzadkich i zagrożonych wyginięciem oraz siedlisk przyrodniczych, w szczególności w rezerwach przyrody oraz na obszarach Natura 2000;

¹³⁶ Działania w zakresie zadrzewiania oraz zalesiania muszą być realizowane zgodnie z zapisami ustawy Prawo wodne oraz z uwzględnieniem zapisów planów zarządzania ryzykiem powodziowym i planów przeciwdziałania skutkom suszy.

- utrzymanie i zwiększanie powierzchni terenów zieleni, szczególnie zieleni urządzonej w miastach (parków, skwerów, zieleńców), korytarzy przewietrzających, zadrzewień i zakrzewień¹³⁷, zachowanie drożności systemów dolinnych oraz zapewnienie ciągłości wewnątrzmiastowych układów ekologicznych z obszarami otwartymi.

IV.6. Zachowanie najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zapewnienie ciągłości systemu ekologicznego, m.in. poprzez:

IV.6.1. kształtowanie spójnego systemu obszarów chronionych, w tym m.in.:

- utrzymanie 7 parków krajobrazowych: Bolimowski, Międzyrzecz Warty i Widawki, Przedborski, Spalski, Sulejowski, Wzniesień Łódzkich oraz Załęczański;
- utrzymanie 9 istniejących obszarów chronionego krajobrazu (posiadających aktualne uchwały sejmiku w sprawie ich utworzenia): Brąszewicki, Dolina Chojnatki, Dolina Prosnego, Doliny Widawki, Doliny Wolbórki, Nadwarciański, Piliczański, Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Przedborski;
- weryfikację istniejących obszarów chronionego krajobrazu (nieposiadających aktualnych aktów prawnych) w celu utworzenia 7 obszarów chronionego krajobrazu: Doliny Neru (obejmującego niewielki fragment istniejącego Puczniewskiego OChK), Doliny Słudwi-Przysowy (obejmującego fragmenty istniejących OChK: Dolina Przysowy, Doliny Bzury), Górnej i Środkowej Rawki (obejmującego fragmenty istniejących OChK: Bolimowsko-Radziejowickiego z doliną środkowej Rawki oraz Górnej Rawki wraz ze zniesieniem ochrony¹³⁸), Koluszkowsko-Lubochniańskiego (obejmującego niewielki fragment istniejącego OChK Górnej Rawki), Mrogi-Mrożycy (obejmującego fragment istniejącego OChK Mrogi i Mrożycy wraz ze zniesieniem ochrony¹³⁹), Puczniewsko-Grotnickiego (obejmującego fragment istniejącego Puczniewskiego OChK), Tuszyńsko-Dłutowskiego (obejmującego fragment istniejącego OChK Środkowej Grabii)¹⁴⁰;
- utworzenie 10 nowych obszarów chronionego krajobrazu: Białaczowskiego, Bzury i dorzecza Sokołówki, Dolnej Wolbórki, Ochni-Głogowianki, Pajęczańsko-Gidelskiego, Sokolnicko-Piątkowskiego, Spalsko-Sulejowskiego, Strugi Strzeleckiej, Załęczańskiego, Złoczewskiego¹⁴¹;
- utrzymanie 3 istniejących zespołów przyrodniczo-krajobrazowych: Doliny Grabii, Osjakowskiego, Wzgórz Ożarowskich;
- opracowanie, aktualizacja i wdrażanie planów ochrony parków krajobrazowych m.in. w zakresie uwzględnienia wyników audytu krajobrazowego;
- stworzenie monitoringu środowiskowego dla systemu obszarów chronionych.

IV.6.2. ochronę pozostałych terenów cennych przyrodniczo i krajobrazowo, w tym m.in.:

- utrzymanie istniejących form ochrony przyrody: Kampinoskiego Parku Narodowego – Ośrodka Hodowli Żubrów w Smardzewicach, rezerwatów przyrody, obszarów Natura 2000 (obszary specjalnej ochrony ptaków, obszary mające znaczenie dla Wspólnoty), zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i pomników przyrody;
- zniesienie formy ochrony Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Miazgi pod Andrespołem” i ustanowienie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego;

¹³⁷ Działania w zakresie zadrzewiania oraz zalesiania muszą być realizowane zgodnie z zapisami ustawy Prawo wodne oraz z uwzględnieniem zapisów planów zarządzania ryzykiem powodziowym i planów przeciwdziałania skutkom suszy.

¹³⁸ W miejscach dublowania się z Bolimowskim Parkiem Krajobrazowym

¹³⁹ W miejscach dublowania się z Parkiem Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich

¹⁴⁰ Obszary te wymagają uaktualnienia statusu prawnego z uwzględnieniem korekty granic po wcześniejszym opracowaniu ekspertyz przyrodniczo-krajobrazowych

¹⁴¹ Obszary te wymagają wcześniejszego opracowania ekspertyz przyrodniczo-krajobrazowych;

- opracowanie, aktualizację i wdrażanie planów ochrony rezerwatów przyrody oraz planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000;
- zachowanie terenów zieleni, korytarzy przewietrzających, utrzymywanie ciągłości ekologicznej z terenami sąsiednimi oraz ograniczanie niekontrolowanej suburbanizacji na obszarach podmiejskich;
- minimalizację konfliktów przestrzennych w obszarach cennych przyrodniczo i krajobrazowo objętych ochroną prawną, wynikających z presji urbanistycznej oraz istniejącej i planowanej eksploatacji kopalin¹⁴².

IV.6.3. kształtowanie korytarzy ekologicznych, w tym m.in.:

- utrzymanie korytarzy ekologicznych zapewniających ciągłość przyrodniczą, w tym m.in. przy wyznaczaniu terenów urbanizacji oraz ponadlokalnej infrastruktury komunikacyjnej i energetycznej;
- udrażnianie korytarzy hydrologicznych i leśnych dla poprawy migracji gatunków, m.in. budowę, modernizację przepławek na rzekach i ciekach, budowę przejść dla zwierząt.

IV.7. Przeciwdziałanie zagrożeniom, m.in. poprzez:

IV.7.1. poprawę klimatu akustycznego, w tym m.in.:

- wdrażanie programów ochrony środowiska przed hałasem (wyprowadzanie ruchu drogowego o dużym natężeniu poza obszary koncentracji zabudowy i poprawę stanu technicznego liniowej infrastruktury transportowej; budowę sztucznych i naturalnych ekranów akustycznych w miejscach przekroczeń dopuszczalnego poziomu hałasu; wprowadzanie ograniczeń i standardów technicznych dla zabudowy lokalizowanej w strefach uciążliwości hałasu, w tym hałasu lotniczego; rozbudowę systemu monitoringu poziomów hałasu w centrach miast, przy głównych arteriach komunikacyjnych oraz w otoczeniu obiektów go generujących);
- ochronę przed hałasem pochodzenia przemysłowego (ograniczanie możliwości lokalizacji przemysłu uciążliwego akustycznie w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej i rekreacyjnej; wdrażanie w obiektach uciążliwych akustycznie nowoczesnych technologii ochrony przed hałasem).

IV.7.2. ograniczanie zagrożenia promieniowaniem elektromagnetycznym, w tym m.in.:

- prowadzenie prawidłowej polityki przestrzennej preferującej niekonfliktowe lokalizacje źródeł promieniowania;
- monitorowanie miejsc potencjalnego zagrożenia promieniowaniem elektromagnetycznym.

IV.7.3. ograniczanie zagrożenia awariami, w tym m.in. minimalizację zagrożenia związanego ze składowaniem i transportem materiałów niebezpiecznych:

- sporządzanie planów operacyjno-ratowniczych dla terenów narażonych na skutki awarii, w wyniku składowania i transportu materiałów niebezpiecznych;
- przystosowanie sieci dróg do przewozu materiałów niebezpiecznych, m.in. wyznaczenie i oznakowanie bezpiecznych tras komunikacyjnych oraz dedykowanych parkingów;
- lokalizowanie zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, a szczególności zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej poza zwartą zabudową miast i wsi oraz lokalizowanie zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia

¹⁴² Na terenie rezerwatów przyrody nie dopuszcza się jakiegokolwiek działalności planistycznej i inwestycyjnej niezgodnej z ustawą o ochronie przyrody oraz z ustanowionymi planami ochrony

poważnej awarii przemysłowej w bezpiecznej odległości m.in. od siebie, od wielorodzinnych budynków mieszkalnych, od obiektów użyteczności publicznej, od budynków zamieszkania zbiorowego, od upraw wieloletnich, od dróg krajowych oraz od linii kolejowych o znaczeniu państwowym;

- rozbudowywanie zakładów stwarzających zagrożenie pod warunkiem, że doprowadzi do ograniczenia zagrożenia dla zdrowia ludzi i zminimalizowanie prawdopodobieństwa wystąpienia poważnych awarii przemysłowych oraz budowę i rozbudowę zakładów stwarzających zagrożenie na obszarach określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego jako tereny przeznaczone do działalności produkcyjnej, składowania i magazynowania, jeżeli plany te nie zawierają ograniczeń dotyczących takich zakładów.

IV.7.4. ograniczanie zagrożenia ruchami masowymi ziemi, w tym m.in. ochronę przed osuwiskami:

- działania o charakterze technicznym i ekologicznym (m.in. ograniczanie zabudowy, stabilizacja stoków, zalesienia, właściwa orka), szczególnie w rejonie Zbiornika Jeziorsko, dolin rzek oraz odkrywek węgla;
- monitorowanie istniejących osuwisk, terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych ziemi.

IV.7.5. ograniczenie zagrożenia powodziowego¹⁴³, w tym m.in.:

- realizacja inwestycji przeciwpowodziowych:
  - budowę ekologicznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych, odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych, ochronę naturalnych lasów łęgowych i olsowych w dolinach rzek;
  - budowę obiektów hydrotechnicznych, m.in. zbiorników małej retencji, polderów, suchych zbiorników, przepompowni, kanałów ulgi oraz modernizację i poprawę stanu technicznego urządzeń przeciwpowodziowych, w szczególności wynikających z planów krajowych¹⁴⁴, ¹⁴⁵;
  - rozbudowę magazynów przeciwpowodziowych (Chojne gm. Sieradz, Wieluń, Poddębice, Białaczów);
  - wprowadzanie systemowych rozwiązań w zakresie zagospodarowania i odprowadzania wód opadowych w miastach (budowę i modernizację kanalizacji deszczowej, zwiększanie powierzchni biologicznie czynnej, rozszczelnianie powierzchni utwardzonych).
- zapobieganie presji inwestycyjnej na obszary zalewowe (prowadzenie skutecznej polityki przestrzennej na poziomie lokalnym wprowadzającej zakazy lub ograniczenia zabudowy na terenach zagrożenia powodzią¹⁴⁶).
- podnoszenie świadomości społecznej (edukowanie społeczeństwa w zakresie właściwego postępowania w przypadku wystąpienia powodzi i radzenia sobie z jej skutkami);
- utworzenie spójnego systemu monitoringu i ochrony przeciwpowodziowej.

¹⁴³ m.in. poprzez działania strategiczne techniczne i nietechniczne wynikające z Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla obszaru dorzeczy Wisły oraz Odry.

¹⁴⁴ Plany Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla obszaru dorzeczy: Wisły oraz Odry, Plany Gospodarowania Wodami na obszarach dorzeczy: Wisły oraz Odry.

¹⁴⁵ Zgodnie z Ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz.U. 2017 poz. 1566), w celu zapewnienia szczelności i stabilności wałów przeciwpowodziowych, zakazuje się wykonywania robót lub czynności, które mogą wpływać na szczelność lub stabilność wałów przeciwpowodziowych, w tym m.in. wykonywania na wałach przeciwpowodziowych obiektów lub urządzeń niezwiązanych z nimi funkcjonalnie, wykonywania obiektów budowlanych, kopania studni, sadzawek, dołów oraz rowów, w odległości mniejszej niż 50 m od stopy wału. Jeżeli nie wpłynie to na szczelność lub stabilność wałów, właściwy organ Wód Polskich, może w drodze decyzji, zwolnić od ww. zakazów.

¹⁴⁶ obszary zagrożenia powodzią - obszary obejmujące obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz pozostałe obszary wskazane na mapach zagrożenia powodziowego i studiach ochrony przeciwpowodziowej.

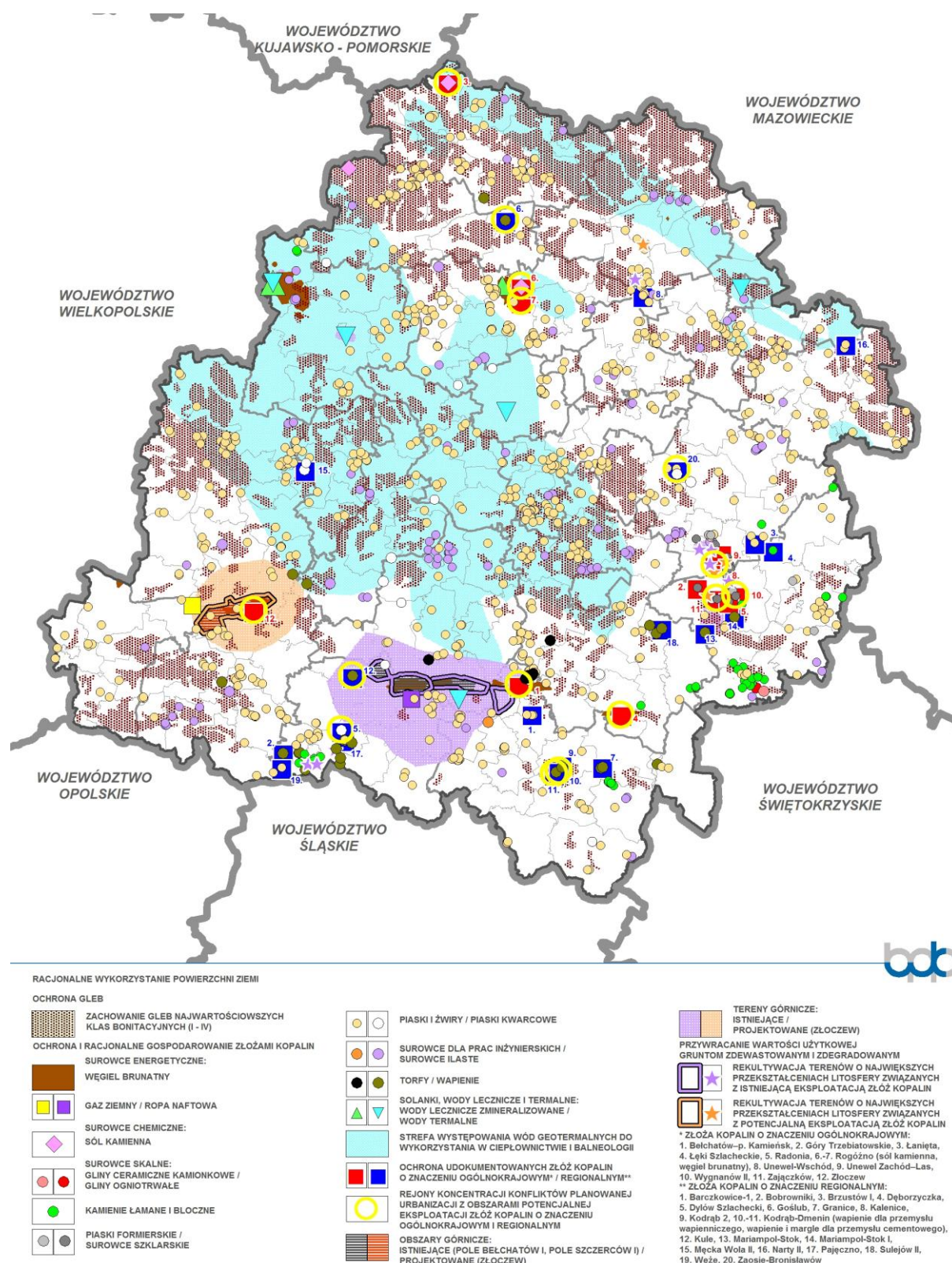
IV.7.6. przeciwdziałanie skutkom i adaptacja do zmian klimatu, w tym m.in.

- ograniczanie skutków suszy w obszarach największego deficytu wody:
  - zwiększanie naturalnej retencji (wprowadzanie zalesień i zadrzewień) oraz ochrona obszarów źródłiskowych, istniejących zbiorników wodnych, w tym starorzeczy, oczek wodnych, torfowisk, bagien i mokradeł¹⁴⁷;
  - prowadzenie racjonalnej gospodarki rolnej, dostosowanie struktury upraw, agrotechniki i gatunków w rolnictwie do występującego deficytu wód;
  - budowa, rozbudowa i modernizacja systemów melioracyjnych;
  - budowa obiektów retencjonujących wodę, szczególnie zbiorników wynikających z Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla Obszarów Dorzecza Wisły oraz Odry, priorytetowych wskazanych w Wojewódzkim Programie Małej Retencji oraz preferowanych do realizacji, usytuowanych w strefie bardzo silnego pustynnienia;
  - wdrażanie planów przeciwdziałania skutkom suszy;
- zwiększanie zdolności adaptacyjnych miast do zmian klimatu:
  - wprowadzanie systemowych rozwiązań mających na celu zwiększenie retencji i zagospodarowanie wód opadowych w miastach, zwłaszcza w miejscu ich powstawania (m.in. zwiększanie powierzchni biologicznie czynnej, w tym tworzenie skwerów, parków, rozszczelnianie powierzchni utwardzonych, wprowadzanie elementów zielonej infrastruktury np. zielone dachy, minimalizowanie odprowadzania wód opadowych do kanalizacji);
  - opracowywanie i wdrażanie miejskich planów adaptacji do zmian klimatu;
  - wprowadzanie rozwiązań technologicznych dla projektowanych obiektów stanowiących zabezpieczenie przed zjawiskami porywistych wiatrów, nawałnych deszczy i opadów śniegu;
- ograniczanie skutków związanych ze zjawiskami ekstremalnymi (m.in. deszczami nawałnymi, wichurami):
  - wprowadzanie systemowych rozwiązań w zakresie zagospodarowania i odprowadzania wód opadowych w miastach (budowę i modernizację kanalizacji deszczowej, zwiększanie powierzchni biologicznie czynnej, rozszczelnianie powierzchni utwardzonych);
  - doposażanie sprzętowe służb usuwających skutki zjawisk ekstremalnych (m.in. opadów śniegu, wichur).

¹⁴⁷ Działania w zakresie zadrzewiania oraz zalesiania muszą być realizowane zgodnie z zapisami ustawy Prawo wodne oraz z uwzględnieniem zapisów planów zarządzania ryzykiem powodziowym i planów przeciwdziałania skutkom suszy.

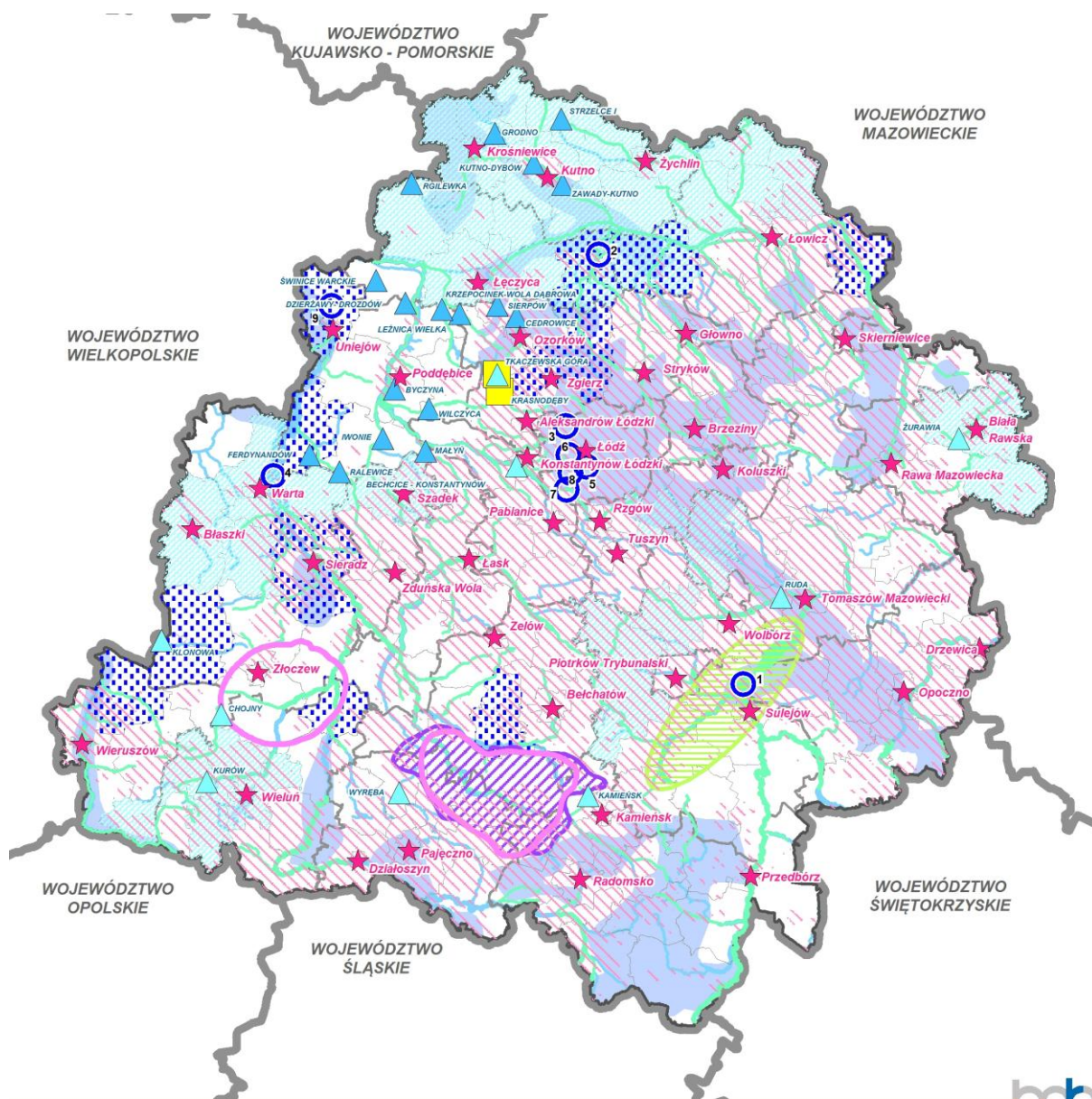
Rys. 210. Środowisko przyrodnicze – gleby, kopaliny (Źródło: Opracowanie własne BPPWŁ na podstawie PIG)

Rys. 211. Środowisko przyrodnicze – wody powierzchniowe i podziemne, powietrze (Źródło: BPPWŁ)

GLÓWNE RZĘKI
I ZBIORNIKI WODNE

ZWIĘKSZANIE I POPRAWA
JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH

POPRAWA INFILTRACJI
WÓD ROZTOPOWYCH
I RETENCJI LEŚNEJ

BUDOWA, ROZBUDOWA,
MODERNIZACJA SYSTEMÓW
MELIORACYJNYCH W CELU
POLEPSZENIA WARUNKÓW
WODNYCH DLA ROZWOJU
ROLNICTWA

PROJEKTOWANE ZBIORNIKI
RETENCYJNE Z PLANÓW
ZARZĄDZANIA RYZYKIEM
POWODZIOWYM

PROJEKTOWANE PRIORYTETOWE
ZBIORNIKI RETENCYJNE
POWYŻEJ 5 HA WG PROGRAMU
MAŁEJ RETENCJI DLA WŁ

PREFEROWANE WAŻNE DO
REALIZACJI ZBIORNIKI
RETENCYJNE WG PROGRAMU
MAŁEJ RETENCJI DLA WŁ
W STREFIE SILNEGO PUSTYNNIENIA

REALIZACJA INWESTYCJI Z PLANÓW
GOSPODAROWANIA WODAMI:

1. Makroniwelacja i rekultywacja
Zbiornika Wodnego Sulejów
2. Regulacja koryta rzeki Moszczenicy
3. Odtworzenie - renaturyzacja rzeki
Sokolówki
4. Zbiornik Jeziorako - Zwiększenie
przepustowości wlotu do zbiornika
5. Regulacja rzeki Jasień
6. Odtworzenie koryta rzeki Łódki
7. Budowa kanału ulgi na rzece Jasień
8. Remont otwartego koryta
rzeki Jasień
9. Renaturyzacja cieków wodnych
i odbudowa naturalnej retencji
na terenie gminy Uniejów

OGRANICZENIE EUTROFIZACJI WÓD
POWIERZCHNIOWYCH

POPRAWA JAKOŚCI WÓD
ZBIORNIKA SULEJOWSKIEGO

ZABEZPIECZANIE OBSZARÓW ALIMENTACJI
WÓD PODZIEMNYCH W STREFACH ONO I OWO

PROWADZENIE ZINTEGROWANYCH DZIAŁAŃ W CELU
NIWELOWANIA ZABURZONYCH WARUNKÓW HYDROLOGICZNYCH W WYNIKU
ISTNIEJĄCEJ I POTENCJALNEJ EKSPLOATACJI WĘGLA BRUNATNEGO W REJONIE
BŁCHATOWA, SZCZERCOWA I ZŁOCZEWIA
LEJ DEPRESJI ISTNIEJĄCY / LEJE DEPRESJI PROGNOZOWANE

POPRAWA JAKOŚCI POWIETRZA

WDRAŻANIE UCHWAŁY ANTYSMOGOWEJ ORAZ
PROGRAMÓW OCHRONY POWIETRZA DLA STREF,
W KTÓRYCH NOTUJE SIĘ PRZEKROCZENIA
POZIOMU DOPUSZCZALNYCH STEŻEŃ ZANIECZYSZCZEŃ,
W SZCZEGÓLNOŚCI W OŚRODKACH MIEJSKICH
O WYSOKIM STOPNIU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA

bdb

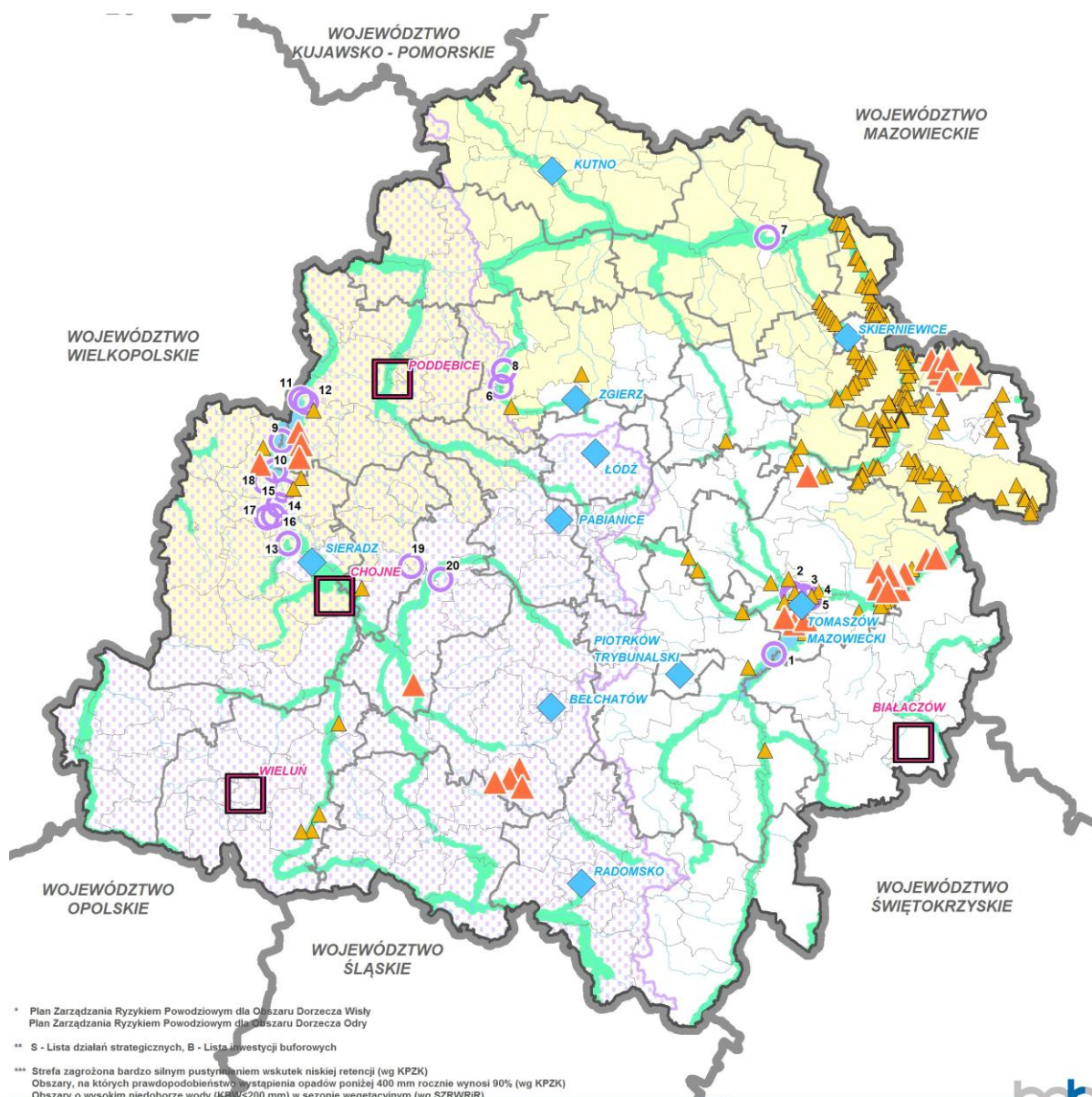

OS KORYTARZA EKOLOGICZNEGO
O ZNACZENIU PANEUROPEJSKIM

Rys. 213. Środowisko przyrodnicze – zagrożenia (Źródło: BPPWł)

* Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla Obszaru Dorzecza Wisły
Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla Obszaru Dorzecza Odry

** S - Lista działań strategicznych, B - Lista inwestycji buforowych

*** Strefa zagrożona bardzo silnym pustoszczeniem wskutek niskiej retencji (wg KPZK)
Obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia opadów poniżej 400 mm rocznie wynosi 90% (wg KPZK)
Obszary o wysokim niedoborze wody (KBW<200 mm) w sezonie wegetacyjnym (wg SZRWIR)

GLÓWNE RZĘKI
I ZBIORNIKI WODNE

OGRA NICZANIE ZAGROŻENIA RUCHAMI
MASOWYMI ZIEMI

MONITOROWANIE ISTNIEJĄCYCH
OSUWISK

MONITOROWANIE MIEJSC
PREDYSPONOWANYCH DO WYSTĘPOWANIA
RUCHÓW MASOWYCH ZIEMI ORAZ TERENÓW
ZAGROŻONYCH RUCHAMI MASOWYMI ZIEMI

OGRA NICZANIE ZAGROŻENIA POWODZIOWEGO

BUDOWA, MODERNIZACJA OBIEKTÓW
Z PLANÓW ZARZĄDZANIA
RYZYKIEM POWODZIOWYM

1. Makroinwestycja i rekultywacja Zbiornika Wodnego Sulejów wraz z udrożnieniem partii cofkowej (S) **
2. Modernizacja prawego wału rzeki Wolbórki w km 7+000 do 5+000 w Tomaszowie Mazowieckim (B) **
3. Modernizacja prawego wału rzeki Wolbórki w km 5+000 do 1+800 w Tomaszowie Mazowieckim (B) **
4. Modernizacja lewego wału rzeki Wolbórki w km 5+000 do 2+900 w Tomaszowie Mazowieckim (B) **

5. Modernizacja lewego wału rzeki Wolbórki w km 2+200 do 1+200 w Tomaszowie Mazowieckim (B) **
6. Zbiornik retencyjny Krasnodęby (rz. Bzura) (B) **
7. Podwyższenie wałów przeciwpowodziowych rz. Bzury oraz przebudowa trzech istniejących przepustów wałowych (B) **
8. Zbiornik małej retencji Tkaczewska Góra (rz. Bzura) (B) **
9. Budowa i usprawnienie lokalnych systemów ostrzegania przed powodzią (S) **
10. Zbiorniki i poldery – Zbiornik Jezioro – Zwiększenie przepustowości wlotu do zbiornika (S) **
11. Modernizacja obiektów hydrotechnicznych Zbiornika Wodnego Jezioro (S) **
12. Zbiorniki i poldery – Zbiornik Jezioro – Modernizacja jazu (S) **
13. Dolina Warty X – przebudowa lewostronnego wału przeciwpowodziowego (B) **
14. Dolina Warty VI – przebudowa prawostronnego wału przeciwpowodziowego (B) **
15. Dolina Warty VII – przebudowa prawostronnego wału przeciwpowodziowego (B) **
16. Dolina Warty VIII – przebudowa lewostronnego wału przeciwpowodziowego (B) **
17. Dolina Warty IX – przebudowa lewostronnego wału przeciwpowodziowego (B) **
18. Zbiorniki i poldery – Zbiornik Jezioro – Rozbudowa pompowni Probuszowice (B) **

19 20

BUDOWA, MODERNIZACJA OBIEKTÓW Z PLANÓW
ZARZĄDZANIA RYZYKIEM POWODZIOWYM
DOTYCZĄCA TERENÓW CAŁYCH REGIONÓW WODNYCH **
19. Budowa i usprawnienie lokalnych systemów ostrzegania
przed powodzią. Wprowadzenie Elektronicznego
Systemu Ostrzegania Powodziowego (S) **
20. Modernizacja konstrukcji istniejących budynków i budowa
nowych o konstrukcjach odpornych na zalanie (S) **
ROZBUDOWA MAGAZYNÓW
PRZECIWPOWODZIOWYCH

19 20

ZAPOBIEGANIE PRESJI INWESTYCYJNEJ NA OBSZARY
ZALEWOWE OBEJMUJĄCE OBSZARY SZCZEGÓLNEGO
ZAGROŻENIA POWODZIĄ ORAZ POZOSTAŁE OBSZARY
WSKAZANE NA MAPACH ZAGROŻENIA POWODZIOWEGO
I STUDIUM OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ

PRZECIWDZIAŁANIE SKUTKOM I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU

OGRA NICZANIE SKUTKÓW SUSZY
W OBSZARACH NAJWIĘKSZEGO DEFICYTU WÓD ***
WPROWADZANIE SYSTEMOWYCH ROZWIĄZAŃ W ZAKRESIE
ZAGOSPODAROWANIA I ODPROWADZANIA
WÓD OPADOWYCH W MIASTACH

D Z I E D Z I C T W O K U L T U R O W E

CEL SZCZEGÓŁOWY V.

REGION O DOBRZE ZACHOWANYM DZIEDZICTWIE KULTUROWYM

Zachowanie materialnych i niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego w jak najbardziej kompletnym i autentycznym stanie ma kluczowe znaczenie dla utrwalania tradycji regionalnej i uwypuklenia różnorodności jej charakterystycznych atrybutów. Zakłada się, że **ochronie różnorodności i cech specyficznych dziedzictwa** będzie służyć przede wszystkim pełne rozpoznanie jego zasobu, do czego w szczególności przyczyni się tworzenie gminnych ewidencji zabytków i katalogów budownictwa regionalnego. Kompleksowa identyfikacja obiektów i obszarów cennych będzie podstawą efektywnego zarządzania dziedzictwem. Natomiast podniesieniu skuteczności działań na rzecz zachowania jego zasobów służyć będzie tworzenie opracowań analitycznych i dokumentów programowych.

Podstawą osiągnięcia zakładanego celu jest utrzymanie istniejących form ochrony dla zidentyfikowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz obejmowanie ochroną nowo rozpoznanych elementów. Istotne znaczenie w tym względzie mają, zintegrowane w skali regionu, działania ukierunkowane w szczególności na lepsze wykorzystanie instrumentów prawa miejscowego. Natomiast w odniesieniu do najcenniejszych i unikatowych komponentów należy dążyć do wzmacniania ochrony obszarowej, w tym powoływania parków kulturowych, a także promocji i podnoszenia rangi materialnego dziedzictwa regionu poprzez starania o ustanawianie kolejnych Pomników Historii i umieszczenia na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.

Dla osiągnięcia **poprawy stanu zachowania dziedzictwa** konieczne jest podejmowanie działań o charakterze naprawczym. Zakłada się w szczególności kontynuację już realizowanych procesów rewitalizacyjnych w obrębie zabytkowych założeń przestrzennych i inicjowanie nowych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów oraz obiektów przedstawiających wybitną wartość oraz zagrożonych degradacją, w tym reprezentatywnych i zlokalizowanych w kreowanej sieci ośrodków historycznych. W tym kontekście pożądane jest stosowanie zasady dobrej praktyki wyrażającej się szczególną dbałością o zabytki będące w użytkowaniu instytucji publicznych oraz zagospodarowaniem obiektów nieużytkowanych przez podmioty publiczne.

Istotne znaczenie dla **utrwalania niematerialnych komponentów tradycji regionalnej** będą mieć poczynania ukierunkowane na wzmacnianie walorów i cech specyficznych definiujących wyodrębnione podregiony kulturowe. Zakłada się wspieranie i promowanie inicjatyw związanych z kultywowaniem lokalnego folkloru oraz zachowaniem różnorodności jego przejawów. Przyczyni się do tego promocja ich unikatowych form, w tym szczególnie procesji Bożego Ciała w Łowiczu i zwyczaju układania dywanów kwiatowych w procesji Bożego Ciała w Spycimierzu znajdujących się Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, a także specyficznych wytworów rzemiosła i sztuki ludowej (w szczególności łowickiej i łęczyckiej). Zakłada się, że ważnym elementem planowanych działań będzie również wzmacnianie tradycji postindustrialnych, w szczególności oparcie o dziedzictwo poprzemysłowe MOF Łodzi, a także z wykorzystaniem pasma Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Natomiast do zachowania ciągłości kulturowej przyczyni się kreowanie sieci ośrodków historycznych, głównie poprzez wzmacnianie instytucji kultury, w szczególności tych o zasięgu ponadregionalnym i pełniących rolę wiodącą, polegające przede wszystkim na podnoszeniu jakości infrastruktury, poprawie dostępności i rozwoju współpracy.

Przyjmuje się, że realizacja planowanych działań wpłynie na poprawę stanu dziedzictwa kulturowego regionu oraz przyczyni się do utrwalenia tradycji regionalnych i zrównoważonego rozwój województwa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

V.1. Zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V.1.1. identyfikację i dokumentowanie zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in. kontynuacja:

- opracowania i aktualizacji gminnych ewidencji zabytków;
- opracowania katalogu lokalnych form architektonicznych;
- opracowania list dóbr kultury współczesnej.

V.1.2. monitorowanie stanu zachowania i planowanie działań na rzecz właściwego utrzymania i przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- realizację obowiązku sporządzania i aktualizacji gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami;
- sporządzanie studiów historyczno-urbanistycznych dla historycznych założeń przestrzennych.

V.1.3. zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- podejmowanie działań na rzecz utrzymania ustanowionych form ochrony dla zabytków:
  - wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych;
  - parków kulturowych: Miasto Tkaczy w Zgierzu, Wzgórze Zamkowe w Sieradzu, Etnograficznego podregionu kutnowskiego związanego z poetą romantycznym Józefem Bohdanem Zalewskim w Leszczynku, Ulicy Piotrkowskiej w Łodzi;
  - pomników historii: Łowicz – Bazylika Katedralna p.w. Wniebowzięcia NMP, Zespół Opactwa Cystersów w Sulejowie, Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego, Nieborów i Arkadia – zespół pałacowo – ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny;
- kontynuację procesu wpisywania do rejestru zabytków nieruchomych;
- zapewnienie ochrony wyznaczonym dobrom kultury współczesnej, w szczególności o znaczeniu ponadlokalnym¹⁴⁸: Akademia Sztuk Pięknych (z galerią rzeźby) w Łodzi, zespół urbanistyczny osiedla Radogoszcz – Wschód w Łodzi, założenie przestrzenne Szpitala – Pomnika Centrum Zdrowia Matki Polki (z pomnikiem Matki Polki) w Łodzi, Ogród Botaniczny im. J. Mowszowicza w Łodzi, Pomnik Ofiar Faszyzmu (element Mauzoleum Martyrologii i Walki na Radogoszczu) w Łodzi, Pomnik Martyrologii Dzieci w Łodzi, Muzeum Stacja i Pomnik „Radegast” w Łodzi, Pomnik Czynu Rewolucyjnego w Łodzi, Pomnik Łódzian Przełomu Tysiącleci w Łodzi, „Ławeczka Tuwima” w Łodzi, Pomnik Odzyskania Niepodległości w Koluszkach, Pomnik „Wieczna Miłość” w Wieluniu;
- stanowienie ochrony zabytków w mpzp, w szczególności z uwzględnieniem określenia zasad zapewniających:
  - zachowanie autentyzmu i integralności zabytków, przywracanie ich do jak najlepszego stanu oraz zapobieganie zagrożeniom i ochronę, w szczególności przy realizacji inwestycji;
  - wykorzystanie zabytków z poszanowaniem i eksponowaniem ich wartości;
  - utrzymanie i tworzenie właściwego sąsiedztwa dla zabytków, w szczególności eliminowanie konfliktów i uciążliwości ograniczających możliwość korzystania z zabytku i trwałego zachowania jego wartości;

¹⁴⁸ Spośród obiektów o znaczeniu ponadlokalnym, wyznaczonych w poprzedniej edycji planu zagospodarowania przestrzennego województwa, część została uznana za zabytki, które objęto ochroną konserwatorską z tytułu wpisania do rejestru zabytków nieruchomych.

- ochronę ekspozycji historycznych sylwet i panoram, w szczególności zachowanie w niezakłóconej postaci otwarcie oraz osi widokowych na zabytki i zabytków;
- wyznaczania stref ochronnych, w których obowiązują ograniczenia dotyczące sposobu zagospodarowania terenu oraz rodzaju dopuszczalnej działalności gospodarczej.

V.1.4. wzmacnianie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form zabytkowego krajobrazu kulturowego regionu, w tym m.in.:

- wytypowanych obszarów charakterystycznych dla tradycji osadniczej regionu, odznaczających się szczególnymi wartościami¹⁴⁹: Sulejów – Podklasztorze, Spała – Inowłódz, Bąkowa Góra – Majkowice, Uniejów – Spycimierz, Besiekiery, rejon Boguszyca (Boguszyce – Stare Byliny), Las Łagiewnicki, Śladami Reymonta – Lipce Reymontowskie, dolina Moszczenicy (Byszewy – Stare Skoszewy), dolina Prosnicy (Bolesławiec – Chróścina), młyny nad Grabią, Nowosolna – założenie przestrzenne, założenie przestrzenne z zespołem pałacowym w Wolborzu, Sieradz – układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, Warta – układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, układ urbanistyczny Jeżowa, układ przestrzenny Pabianic, układ przestrzenny Gidle-Pławno, Ruda – Popioły – zespół willi letniskowych, Posiadła wodno – fabryczne w dolinie rzeki Jasień, południowa część ul. Piotrkowskiej w Łodzi, Drzewica – układ przestrzenny (miasto z zamkiem), założenie przestrzenne Złoczewa, Ożarów – Kocilew, założenie przestrzenne Żarnowa z zespołem kościoła i Szwedzką Górą, Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny), osiedle kolejowe w Zduńskiej Woli-Karsznicach, osiedle pracowników kolei w Koluszkach, Pole bitwy nad Rawką, śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – rejon gmin: Łowicz, Zduny, Kiernozia, Bielawy, archeologiczne: osada Krakówek w Brzezinach, Stara Rawa – Dzwonkowice, wokół zbiornika Jeziorsko, Konopnica-Strobin, Krzętle, „Wioska Łutomierska”, Burzenin-Witów, Kamion-Toporów-Przywóz, w Wieruszowie i Rawie Mazowieckiej.

V.1.5. wzmacnianie rangi ochrony unikatowych komponentów dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- umieszczanie na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO, m.in. cmentarza żydowskiego w Łodzi¹⁵⁰;
- ustanowienie pomników historii w odniesieniu do obiektów i zespołów odznaczających się wyjątkowymi wartościami zabytkowymi (utrwalonymi w powszechnej świadomości) i znaczeniem dla dziedzictwa kulturowego kraju, w szczególności są to¹⁵¹: cerkiew św. Aleksandra Newskiego w Łodzi, zespół osadniczo - przestrzenny Tum – Łęczyca, grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich, zespół XVI-wiecznego drewnianego kościoła p.w. św. Stanisława w Boguszycach, układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego, układ urbanistyczny Wielunia, a także zespół kościoła romańskiego w Strońsku, zespół klasztorny filipinów z sanktuarium św. Rodziny w Studziannej – Poświętnem, zespoły sakralne (z sanktuarium maryjnym dominikanów) w Gidlach, zespół zamku w Oporowie.

¹⁴⁹ Zbiór rekomendacji nie ma charakteru listy zamkniętej, inicjatywa należy do samorządów, które zgodnie z przepisami obowiązującymi w dziedzinie ochrony zabytków mogą tworzyć parki kulturowe na podstawie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

¹⁵⁰ Procedura wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO - https://www.nid.pl/pl/Dla_wlascicieli_i_zarzadcow/opieka-nad-zabytkami/miejsca-swiatowego-dziedzictwa/procedury/NID%20procedura.pdf

¹⁵¹ Zbiór rekomendacji nie ma charakteru listy zamkniętej, propozycję wraz z dokumentacją zgłaszającą składa do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

V.1.6. poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- rewitalizację historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich (w tym miast ogrodów), z uwzględnieniem zachowania specyficznych cech ich struktury budowlanej i nadania odpowiedniego standardu estetycznego przestrzeniom publicznym, przy założeniu ograniczania barier architektonicznych;
- konserwację, restaurację i rewitalizację zabytków, szczególnie reprezentatywnych i zagrożonych zniszczeniem (nieużytkowanych lub użytkowanych niewłaściwie);
- zapewnienie wykorzystania zabytków, z uwzględnieniem wyeksponowania ich wartości oraz dostępności turystycznej, a także zagospodarowanie zabytków nieużytkowanych, w szczególności na cele społeczne.

V.2. Zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V.2.1. wzmacnianie walorów zidentyfikowanych podregionów kulturowych: łęczyckiego, łowickiego, opoczyńskiego, piotrkowskiego, sieradzkiego, rawskiego i wieluńskiego, z ich głównymi ośrodkami, w tym m.in.:

- identyfikację i utrwalanie specyficznych przejawów kultury ludowej, w szczególności:
  - wspieranie i promocję lokalnych aktywności w zakresie kultywowania różnych przejawów tradycji ludowych (obrzędowość, legendy, gwara, strój, muzyka, kulinaria, rzemiosło i rękodzieło artystyczne etc.);
  - wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych skansenów (m.in. istniejących – Maurzyce, Łowicz, Lipce Reymontowskie, Uniejów, Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, Tum – Kwiatkówka, a także nowo tworzonych – Żłaków Kościelny);
  - wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych muzeów, izb muzealnych i galerii plenerowych (gromadzących zbiory specyficzne dla dziedzictwa kulturowego regionu);
- promocję unikatowych i specyficznych form tradycji, w szczególności:
  - procesji Bożego Ciała w Łowiczu oraz zwyczaju układania dywanów kwiatowych w procesji Bożego Ciała w Spycimierzu, wpisanych na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa UNESCO;
  - wytworów rzemiosła i sztuki ludowej (m.in. kowalstwa artystycznego, garncarstwa, wikliniarstwa, tkactwa, hafciarstwa, wycinankarstwa, rzeźbiarstwa), w tym wzornictwa łowickiego, ceramiki bolimowskiej, łęczyckiej rzeźby o tematyce demonicznej;
  - tradycyjnych produktów regionalnych.

V.2.2. wzmacnianie tradycji wywodzących się z doby XIX-wiecznego uprzemysłowienia w oparciu o zachowane zabytki, w tym m.in.:

- pasma Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, z wykorzystaniem obiektów kolejnictwa: w Skierniewicach, Gałkówku, Lipcach Reymontowskich, Koluszkach, Piotrkowie Trybunalskim;
- dziedzictwa postindustrialnego regionu (ze szczególnym uwzględnieniem MOF Łodzi), w postaci XIX-wiecznych zespołów fabrycznych, rezydencjonalno-przemysłowych, osad tkackich (m.in. w Łodzi, Aleksandrowie Łódzkim, Ozorkowie, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim, Tomaszowie Mazowieckim, Żelowie, Zduńskiej Woli, Zgierzu) oraz skansenów (m.in. Łódzkiej Architektury Drewnianej w Łodzi oraz w obrębie parku kulturowego „Miasto Tkaczy” w Zgierzu);

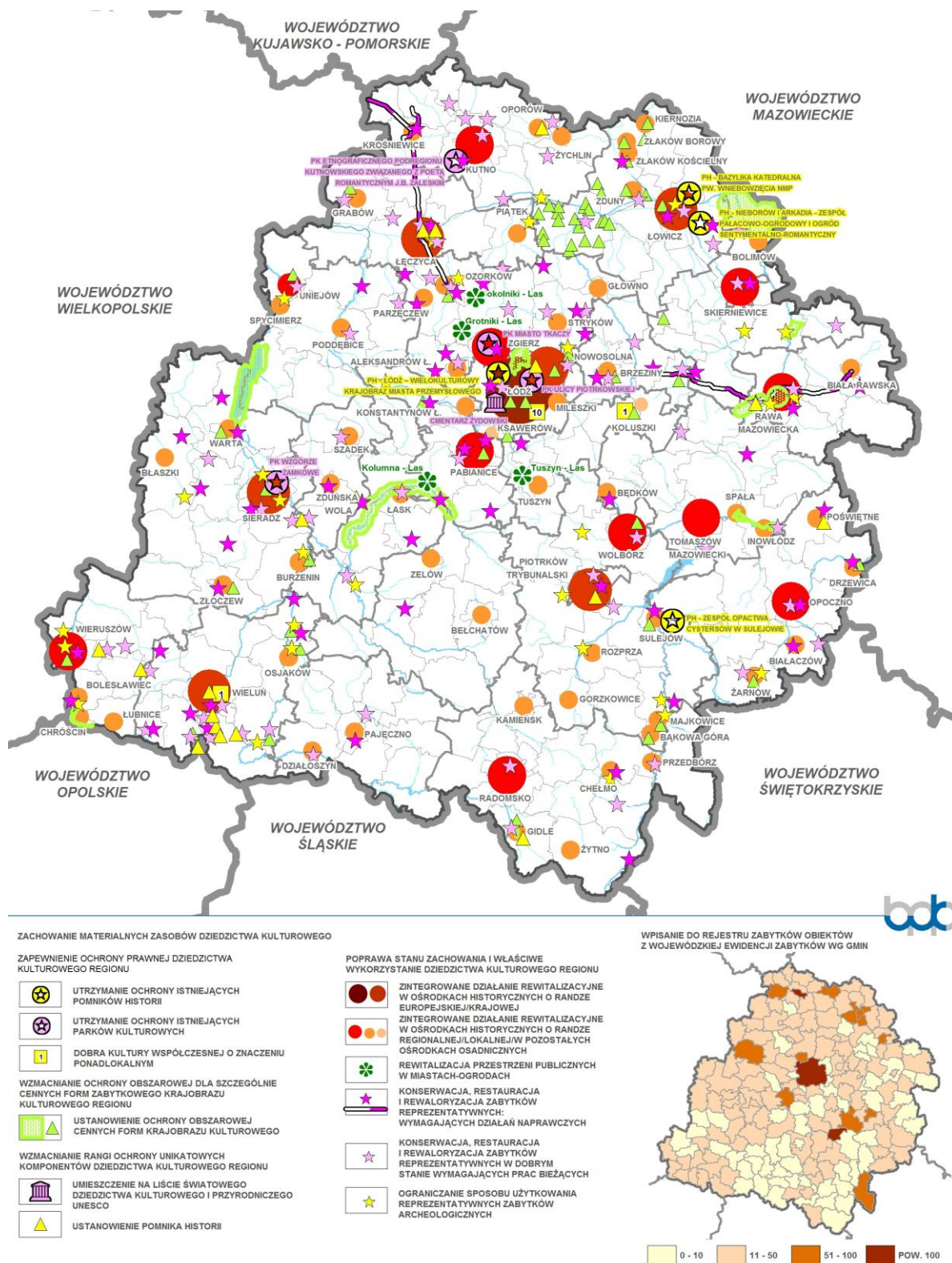
- Staropolskiego Okręgu Przemysłowego, z wykorzystaniem zabytków związanych z historycznymi formami przemysłu, m.in. zabytkowych pieców i młynów w okolicach Inowłódza, Drzewicy i Przedborza.

V.2.3. kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej¹⁵² i lokalnej w tym m.in.:

- wzmacnianie instytucji kultury działających w ośrodkach historycznych, odpowiednio do rangi:
  - o zasięgu ponadregionalnym: w Łodzi (m.in. Muzeum Sztuki, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Muzeum Kinematografii), Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Łęczycy, Łowiczu i Wieluniu;
  - o zasięgu regionalnym: w Kutnie, Opocznie, Pabianicach, Radomsku, Rawie Mazowieckiej, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim, Uniejowie, Wieruszowie, Wolborzu i Zgierzu;
  - o zasięgu lokalnym: w Bełchatowie, Brzezina, Działoszynie, Łasku, Poddębicach, Przedborzu, Oporowie, Warcie, Zduńskiej Woli;
- poprawę dostępności i podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym podnoszenie standardu infrastruktury kultury, wykorzystanie nowych technologii komunikacji i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami.

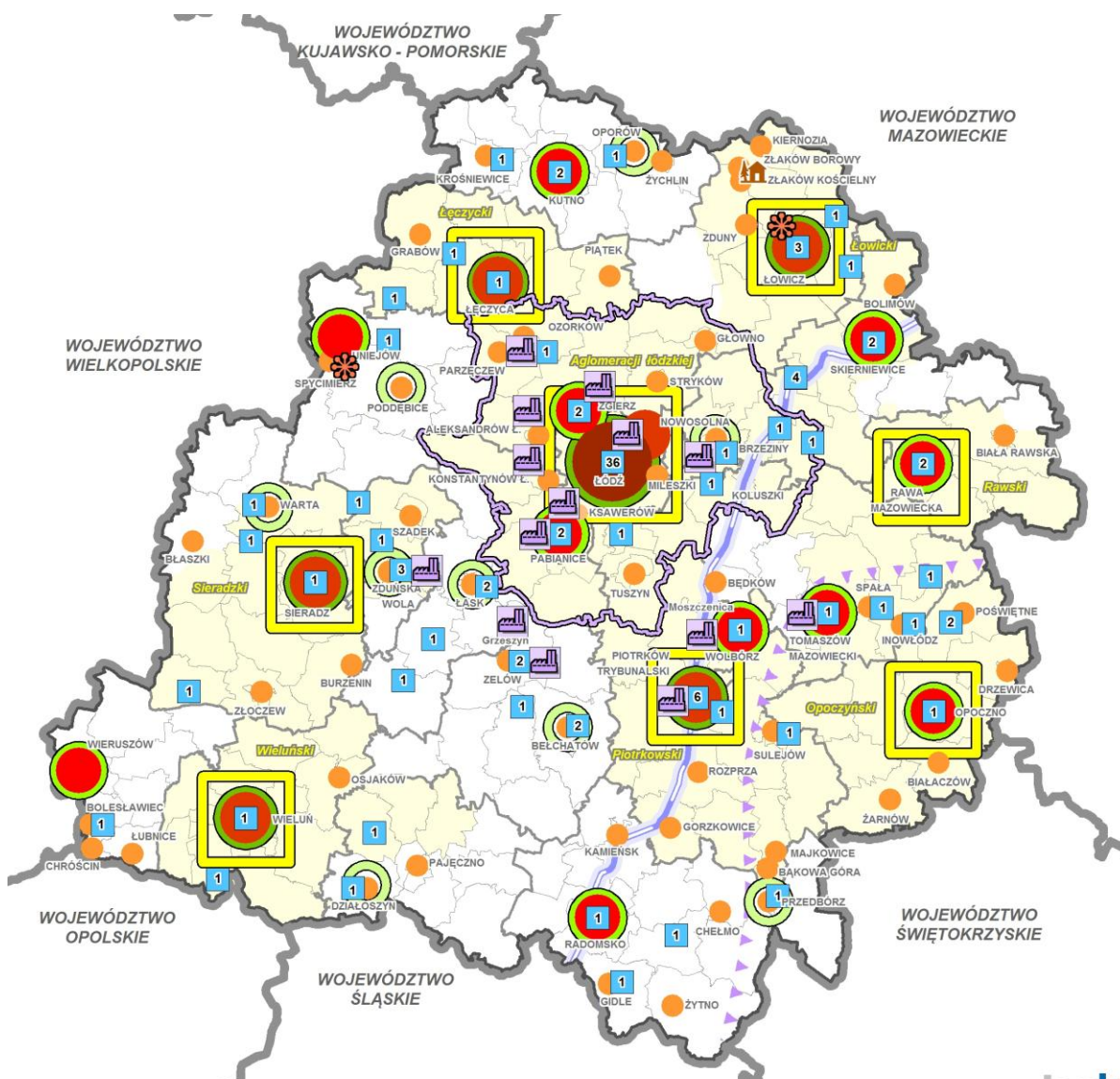
¹⁵² W obowiązującym WPOnZ wyznaczono odpowiednio 1 ośrodek o randze europejskiej: Łódź; 6 ośrodków o randze krajowej: Łęczycza, Łowicz, Nowosolna, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Wieluń; 11 ośrodków o randze regionalnej: Kutno, Opoczno, Pabianice, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Uniejów, Wieruszów, Wolbórz, Zgierz; 54 ośrodki o randze lokalnej: Aleksandrów Łódzki, Bąkowa Góra, Bełchatów, Biała Rawska, Będów, Białaczów, Błaszki, Bolesławiec, Bolimów, Brzeziny, Burzenin, Chełmo, Chrościn, Drzewica, Działoszyn, Gidle, Głowno, Gorzkowice, Grabów, Inowódz, Kamieńsk, Kiernozia, Konstantynów Łódzki, Krośnice, Łask, Łubnice, Majkowie, Mileszki, Oporów, Osjaków, Ozorków, Pajęczno, Parzęczew, Piątek, Poddębice, Poświętne, Przedbórz, Rozprza, Spała, Spycimierz, Stryków, Sulejów, Szadek, Tomaszów Mazowiecki, Tuszyń, Warta, Zduńska Wola, Zduny, Żelów, Żłaków Borowy, Żłaków Kościelny, Żłoczew, Żarnów, Żychlin, Żytno. Wiele spośród ośrodków podjęło i realizuje działania zmierzające do poprawy stanu zachowania historycznej przestrzeni, ze względu na złożoność zagadnień zainicjowane procesy generalnie wymagają kontynuacji (w szczególności dotyczy to Łodzi, ale także Łęczycy, Łowicza, Piotrkowa Tryb., Sieradza, Skierniewic, Rawy Mazowieckiej, Uniejowa, Wielunia i Zduńskiej Woli), bądź poszerzenia spectrum w kierunku kompleksowej rewitalizacji, uwzględniającej sfery przestrzenne, techniczne, gospodarcze i społeczne.

Rys. 214. Dziedzictwo kulturowe – zasoby materialne (Źródło: BPPWŁ)

Rys. 215. Dziedzictwo kulturowe - zasoby niematerialne (Źródło: BPPWL)

ZACHOWANIE NIEMATERIALNYCH ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

WZMACNIANIE WALORÓW ZIDENTYFIKOWANYCH PODREGIONÓW KULTUROWYCH

- PODREGIONY KULTUROWE / WZMACNIANIE OŚRODKÓW W PODREGIONACH KULTUROWYCH
- WSPIERANIE DZIAŁALNOŚCI ORAZ PROMOCJI ISTNIEJĄCYCH SKANSENÓW, MUZEÓW, IZB MUZEALNYCH I GALERII PLENEROWYCH
- UTWORZENIE NOWEGO SKANSENU
- PROMOCJA ELEMENTÓW TRADYCJI Z KRAJOWEJ LISTY NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA

WZMACNIANIE TRADYCJI WYWODZĄCYCH SIĘ Z DOBY XIX-WIECZNEGO UPROMIENIENIA W OPARCIU O ZACHOWANE ZABYTKI

- PASMO KULTUROWE KOLEI WARSZAWSKO-WIEDENSKIEJ
- MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY ŁÓDZI
- MIEJSCOWOŚCI Z XIX-WIECZNYM DZIEDZICTWEM POPRZEMYSŁOWYM
- STAROPOLSKI OKRĘG PRZEMYSŁOWY

KREOWANIE SIECI OŚRODKÓW HISTORYCZNYCH O RANDE EUROPEJSKIEJ, KRAJOWEJ, REGIONALNEJ I LOKALNEJ

- WZMACNIANIE INSTYTUCJI KULTURY DZIAŁAJĄCYCH W OŚRODKACH O ZNACZENIU: PONADREGIONALNYM / REGIONALNYM / LOKALNYM
- SIEĆ OŚRODKÓW HISTORYCZNYCH O RANDE EUROPEJSKIEJ, KRAJOWEJ, REGIONALNEJ I LOKALNEJ

REGION O WYSOKIEJ ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ

Istotnymi czynnikami wpływającymi na rozwój turystyki w województwie łódzkim są zarówno walory przyrodnicze (szczególnie rzeki, parki krajobrazowe, obszary NATURA 2000), jak i zróżnicowane, **specyficzne zasoby dziedzictwa kulturowego** (zwłaszcza zabytki poprzemysłowe, tradycje filmowe, architektura drewniana), które powinny stanowić podstawę kształtowania turystycznego wizerunku regionu.

Zakłada się, że najbardziej zintensyfikowane działania związane z rozwojem turystyki powinny być ukierunkowane na **wykorzystanie potencjałów endogenicznych** obszarów funkcjonalnych dolin rzecznych Pilicy, Warty i Bzury oraz Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi.

W MOF Łodzi za najważniejsze przyjmuje się wykorzystanie zarówno **unikatowego dziedzictwa poprzemysłowego** związanego z XIX-wiecznym włókiennictwem jak i tradycji filmowych. Planuje się rozwój turystyki kulturowej na bazie zabytków (tj. zespoły fabryczne, rezydencje miejskie oraz dawne famuły robotników) związanych z okresem uprzemysłowienia Łodzi (unikatowych w skali europejskiej) oraz historycznych ośrodków włókienniczych. Przewiduje się wzmocnienie funkcji Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego ERIH poprzez włączenie nowych obiektów w tym m.in. Nowe Centrum Łodzi – EC1, kompleks fabryczny Scheiblera – Grohmana stanowiących uzupełnienie już funkcjonujących w ramach ERIH atrakcji tj. Manufaktury i Centralnego Muzeum Włókiennictwa. Ponadto zakłada się wyznaczenie regionalnego szlaku poprzemysłowego w oparciu o m.in. osady tkackie (Aleksandrów Łódzki, Ozorków, Zgierz, Pabianice) oraz osady sukienników (Brzeziny i Konstantynów Łódzki).

Ponadto zakłada się rozwój turystyki filmowej w oparciu o tradycje kinematografii Łodzi - Miasta Filmu w Sieci Miast Kreatywnych UNESCO oraz docelowy Szlak Filmowe Łódzkie uzupełniony o nowe miejscowości, które pełniły rolę wielu plenerów filmowych (m.in. Głowno, Kłęk, Lutomiersk, Pabianice, Stryków, Tworzyjanki, Zgierz).

Przyjmuje się, że w MOF Łodzi wmacniane będą **potencjalne ośrodki recepcji turystycznej** m.in.: Łódź, Pabianice, Rogów, Rzgów, Zgierz, PK Wzniesień Łódzkich.

W turystycznych obszarach funkcjonalnych dolin rzecznych Pilicy, Warty i Bzury planuje się rozwój różnych form turystyki. Ich walory przyrodniczo-krajobrazowe i kulturowe pozwalają na uprawianie turystyki m.in. aktywnej: wodnej (m.in. kajakowej), rowerowej, konnej, wypoczynkowej, przyrodniczej (w tym ornitologicznej i geologicznej), oraz kulturowej na bazie licznych zabytków (m.in. romańskich, architektury drewnianej, założeń dworskich), średniowiecznych ośrodków historycznych, folklorze (m.in. łowickim, łęczyckim, opoczyńskim).

Przyjmuje się, że w obszarach funkcjonalnych dolin rzecznych wspierane będą potencjalne ośrodki i obszary recepcji turystycznej, w OF Pilicy (m.in. Bronisławów, Inowłódz, Piotrków Trybunalski, Przedbórz, Spała, Sulejów, Tomaszów Mazowiecki, Wolbórz, nadpiliczne parki krajobrazowe: Przedborski, Spalski, Sulejowski), w OF Warty (m.in. Poddębice, Radosko, Sieradz, Uniejów, Wieluń, Załęczański Park Krajobrazowy), w OF Bzury (Arkadia - Nieborów, Łęczyca - Tum, Łowicz, Skierniewice, Walewice, Bolimowski Park Krajobrazowy).

Planuje się także wzmocnienia potencjalnych ośrodków recepcji turystycznej znajdujących się poza obszarami funkcjonalnymi jako (Bełchatów, Gajewniki, Góra Kamieńsk, Kleszczów, Kutno, Ossa, Rawa Mazowiecka).

Zakłada się, że **wizerunkowymi formami turystyki regionu** będą turystyka kulturowa (poprzemysłowa, filmowa), związana z modą i designem, aktywna, festiwalowa, wystawienniczo-targowa, kongresowa, medyczna. Równie istotna będzie turystyka zdrowotna związana z balneoterapią i rehabilitacją, dla której potencjałem rozwojowym są zasoby wód geotermalnych i leczniczych. Na ich bazie powstało

uzdrowisko Termalne w Uniejowie, zaś potencjalnymi ośrodkami są m.in. Łódź, Poddębice, Rogóżno, Skierniewice i Kleszczów.

Istotne z punktu widzenia potrzeb rynku lokalnego mogą stać się również inne formy turystyki zwłaszcza, przyrodnicza, sportowa i rodzinna.

W ramach dążenia do zmiany percepcji województwa, planuje się rozwój **i promocję wizerunkowych produktów turystycznych i atrakcji turystycznych**, które będą sprzyjać budowaniu rozpoznawalnej marki regionu.

Jednocześnie istotne jest, aby rozwiązaniom infrastrukturalnym i promocyjnym w sektorze turystyki towarzyszyły zintegrowane działania na rzecz poprawy jakości środowiska, w tym czystości wód powierzchniowych zwłaszcza Zalewu Sulejowskiego, w rejonie którego zaobserwowano znaczne osłabienie funkcji turystycznej. Również w ośrodkach miejskich niezbędna jest kontynuacja procesów rewitalizacyjnych przestrzeni publicznych, wpływająca na poprawę atrakcyjności turystycznej obszaru.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

VI.1. Rozwój różnorodnych form turystyki w obszarach i ośrodkach recepcji turystycznej, m.in. poprzez:

VI.1.1. wzmacnianie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym m.in.:

- budowa, rozbudowa i poprawa jakości bazy oraz oznakowanie atrakcji na rzecz kształtowania różnych form turystyki w tym m.in.:
  - ✓ turystyki kulturowej:
    - poprzemysłowej opartej m.in. na Europejskim Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego ERIH, obiektach zabytkowych z uwzględnieniem pomnika historii (w Łodzi), parków kulturowych (w Łodzi i Zgierzu) oraz miejscowościach z XIX-wiecznym dziedzictwem wielokulturowym i poprzemysłowym (m.in. w Łodzi, Pabianicach, Zgierzu, Ozorkowie, Aleksandrowie Łódzkim, Konstantynowie Łódzkim i Brzezinach, Piotrkowie Trybunalskim, Tomaszowie Mazowieckim, Zduńskiej Woli);
    - filmowej związanej z tradycjami filmowymi Łodzi - Miasta Filmu w Sieci Miast Kreatywnych UNESCO (w tym m.in. PWSTViT, plejada gwiazd światowego i krajowego kina związanych z Łodzią, wytwórnie i plenery filmowe, inicjatywy i podmioty zajmujące się produkcją i postprodukcją filmową, Muzeum Kinematografii oraz Łódzka Aleja Gwiazd, a także planowane Narodowe Centrum Kultury Filmowej (EC1) oraz szlakiem Filmowe Łódzkie, m.in. w Łodzi, Inowłodzu, Lipcach Reymontowskich, Nieborowie, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim, Sulejowie, Zgierzu;
    - festiwalowej w oparciu o cyklicznie organizowane festiwale i koncerty o międzynarodowej randze (związane m.in. z filmem, fotografią, modą);
    - poznawczej wykorzystującej walory dziedzictwa kulturowego, w tym zabytki reprezentatywne, pomniki historii, parki kulturowe, muzea, skanseny, folklor (m.in. łowicki, łęczycki, opoczyński), zabytki techniki oraz miejscowości na szlakach kulturowych (Bursztynowym, Romańskim, Cysterskim, Książąt Mazowieckich, Szlaku Zamków, Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej);
    - sentymentalnej uwarunkowanej dziedzictwem wielokulturowym;
    - religijnej i pielgrzymkowej w oparciu o obiekty sakralne, m.in. sanktuaria, drewniane kościoły typu wieluńskiego, obchody świąt religijnych (m.in. procesje Bożego Ciała: w Łowiczu wpisaną na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, w Spycimierzu - znaną z tradycji układania dywanów kwiatnych);

- związanej z kolejnictwem (kolejki wąskotorowe - Rogowska i Krośniewicka, Szlak Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej), w tym zabytki techniki (m.in. Parowozownia - Muzeum Kolejnictwa w Skierniewicach, Skansen Lokomotyw w Zduńskiej Woli - Karsznicach);
- ✓ turystyki zakupowej związanej z modą i designem rozwijającej się w jednym z największych w Polsce - rynku handlu hurtowego i detalicznego „Ptak Fashion City - jedyne w Europie Miasto Mody” w Rzgowie oraz centrach handlowych w Łodzi (m.in. Manufaktura, Port Łódź);
- ✓ turystyki uzdrowiskowej w Uniejowie i zdrowotnej związanej z rozwojem wysoko wyspecjalizowanych ośrodków hydroterapii i rehabilitacji balneologicznych na bazie wód geotermalnych m.in. w Kleszczowie, Łodzi, Łowiczu, Poddębicach, Skierniewicach, oraz leczniczych w Rogoźnie tworzących powiązania z województwem mazowieckim (m.in. Mszczonów) i wielkopolskim (Kłodawa) oraz w oparciu o korzystny mikroklimat w Spale;
- ✓ turystyki medycznej wykorzystującej zaplecze intelektualno-technologiczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi;
- ✓ turystyki wystawienniczo-targowej m.in. w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim;
- ✓ turystyki biznesowej i szkoleniowo-konferencyjnej w ośrodkach dysponujących odpowiednim zapleczem oraz kongresowej (m.in. w Łodzi, Spale, Ossie);
- ✓ turystyki aktywnej:
  - rowerowej na ponadregionalnych i regionalnych szlakach;
  - konnej z wykorzystaniem ośrodków jazdy konnej i oznakowanych szlaków konnych (m.in. Łódzki Szlak Konny);
  - wodnej, w tym kajakowej na rzekach Bzurze, Pilicy, Warcie, Grabi, Luciąży, Widawce, Mrodozie oraz sportów wodnych na Zbiornikach Jeziorsko i Zalewie Sulejowskim;
  - narciarstwa, w tym biegowego w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich i zjazdowego w Zgierzu, Szczercowie i na Górze Kamieńsk.
- ✓ turystyki sportowej m.in. w oparciu o wydarzenia sportowe w Łodzi, infrastrukturę sportową (m.in. nowoczesną halę widowiskowo-sportową Atlas Arenę w Łodzi, pola golfowe w Łodzi, Pabianicach, Woli Błędowej, COS w Spale, Arenę Lodową w Tomaszowie Mazowieckim, ośrodek japońskich sportów i sztuki walki w Starej Wsi, tor kajakarstwa górskiego w Drzewicy), propagowanie dyscyplin sportowych (m.in. baseball w Kutnie, palant w Grabowie, spadochroniarstwo w Piotrkowie Trybunalskim) oraz kluby sportowe będące wizytówką regionu (m.in. Skra Bełchatów);
- ✓ turystyki przyrodniczej, w tym edukacyjnej m.in. w oparciu o Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach, parki krajobrazowe, Arboretum w Rogowie, Ogród Botaniczny im. J. Mowszowicza wraz palmiarnią oraz Ogród Zoologiczny w Łodzi, atrakcje geoturystyczne (m.in. kamieniołomy w gm. Sławno, w okolicach Wielunia i Działoszyna, jaskinie, wychodnie skał na Wyżynie Wieluńskiej), miejsca dla obserwacji ptaków w obszarach NATURA 2000;
- ✓ turystyki rodzinnej w oparciu o parki edukacyjno-rozrywkowe m.in. Lutomiersk, Kołacinek, Solca Mała, Ujazd, Zoo Safari Borysew, Podskarbie Szlacheckie;
- ✓ turystyki wypoczynkowej (m.in. w parkach krajobrazowych, w dolinach rzek Pilicy i Warty, na terenach wiejskich, przede wszystkim poprzez rozwój agroturystyki, budownictwa letniskowego);

- ✓ turystyki kulinarnej w oparciu o tradycyjne potrawy i produkty regionalne (m.in. kugiel w Przedborzu, gęsi pipek w Uniejowie), organizowane święta i imprezy związane z kulinariami (m.in. Festiwal Zalewajki w Radomsku).

VI.2. Rozwój systemu szlaków turystycznych wykorzystujących walory przyrodnicze i zasoby dziedzictwa kulturowego zgodnie z trendami na rynku odbiorców, m.in. poprzez:

VI.2.1. wzmacnianie funkcji istniejących szlaków turystycznych, w tym m.in.: uporządkowanie, weryfikację, rozbudowę infrastruktury sieci oraz promocję:

- ponadregionalnych szlaków turystycznych stanowiących trasy tranzytowe – rowerowych: Łódzka Magistrała Rowerowa E-W, Łódzka Magistrała Rowerowa N-S, Europejski Szlak Bursztynowy, Szlak Grunwaldzki, Nadwarciański Szlak Rowerowy; samochodowych: Europejskie Szlaki Kulturowe (Bursztynowy, Romański, Cysterski, Szlak Dziedzictwa Przemysłowego ERIH), Szlak Książąt Mazowieckich, Szlak Zamków, Szlak Frontu I Wojny Światowej; kajakowych: Pilicy, Warty i Bzury;
- regionalnych szlaków turystycznych uzupełniających system ponadregionalny: m.in. konny (Łódzki Szlak Konny), rowerowe (m.in. Skarby Ziemi Sieradzkiej, Gorące Źródła, Szlak Ziemi Rawskiej, W Centrum Polski), kajakowe (Grabi i Widawki), kolejowy (Rogowska Kolej Wąskotorowa);
- miejskich tras turystycznych, w tym Miejskich Szlaków Tematycznych w Łodzi (m.in. „Wille i pałace”, „Ulica Piotrkowska”, „Śladami Juliana Tuwima”, „Murale”, „Łódź Bajkowa”, „Architektura przemysłowa”, „Wokół Księżego Młyna”, „Litzmannstadt Ghetto”) oraz w Piotrkowie Trybunalskim „Trakt Wielu Kultur”.

VI.2.2. wyznaczanie nowych szlaków turystycznych, w tym m.in.: oznakowanie, wyposażenie w odpowiednią infrastrukturę oraz promocję szlaków turystycznych:

- ponadregionalnych szlaków turystycznych stanowiących trasy tranzytowe – rowerowego Szlaku EuroVelo¹⁵³, samochodowego Szlaku Literackiego, kolejowego Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej;
- regionalnych szlaków turystycznych uzupełniających system ponadregionalny m.in. samochodowych (Regionalny Szlak Dziedzictwa Poprzemysłowego, Filmowe Łódzkie); kolejowego (Krośniewicka Kolej Wąskotorowa);
- regionalnych szlaków kajakowych m.in.: Rawki, Mrogi, Drzewiczki, Luciąży, Czarnej Koneckiej, Wolbórki, Prośny;
- miejskich tras turystycznych.

VI.3. Budowanie rozpoznawalnej marki turystycznej, m.in. poprzez:

VI.3.1. kształtowanie wizerunkowych produktów turystycznych, w tym m.in.:

- Łodzi – miasta wielokulturowego związanego z XIX-wiecznym dziedzictwem poprzemysłowym na skalę krajową i europejską;
- Łodzi – Miasta Filmu, znajdującego się w Sieci Miast Kreatywnych UNESCO;
- istniejących produktów turystycznych z certyfikatem Polskiej Organizacji Turystycznej przyczyniających się do wzmacniania marki województwa, w tym: Wędrowny Festiwal „Kolory Polski” odbywający się w obiektach zabytkowych na obszarze województwa łódzkiego, w Łodzi

¹⁵³ Wg projektu „Tras rowerowych EuroVelo” Krajowe Centrum EuroVelo M&G Consulting Marketing 2015

(Festiwal „Łódź 4 Kultur”, Manufaktura Łódzka - w Królestwie Izraela Poznańskiego, Ulica Piotrkowska - Letni Salon Łodzi, Explorers Festiwal - światowe indywidualności, Se-ma-for Muzeum Animacji¹⁵⁴, Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła - Light. Move. Festiwal., Planetarium EC1), Tomaszowie Mazowieckim (Skansen Rzeki Pilicy „Muzeum bez Kapci”), Spale (Spalski Jarmark Antyków i Rękodzieła), Konewce (Trasa Turystyczna „Bunkier w Konewce”), Uniejowie (Uniejów - Pierwsze w Polsce Uzdrowisko Termalne), Bełchatowie (Ekspozycja PGE Giganty Mocy MCK), ZOO Safari Borysew;

- pozostałych produktów turystycznych z certyfikatem ROTWŁ: Loft Aparts - Apartamenty Hotelowe w Fabryce Scheiblera & Cafe Loft (Łódź), EC1 Łódź - Miasto Kultury, Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, Noc Naturystów (Aquapark Fala w Łodzi), Miasto Tkaczy w Żgierzu, Termy Uniejów, Park Rozrywki Kołacinek¹⁵⁵, Góra Kamieński, Centralny Łuk Turystyczny (Łęczycza - Uniejów - Kłodawa), Biesiada Łowicka w Maurzycach, Pałac i Stadnina Walewice, Skierniewickie Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw, Nadwarciański Szlak Bursztynowy, Mikrokosmos w Ujeździe, Dolina Skrzatów we Florentynowie, Centrum Japońskich Sportów i Sztuk Walki „Dojo - Stara Wieś”, Dzień na Dworze Polskim w Rzepiszewie, Powiat Wieruszowski z Mapą i Kompasem, oraz wyróżnienia ROTWŁ: Hotel Ossa Congress&Spa, Festiwal Jeździecki w Gajewnikach, Parowozownia w Skierniewicach, Tomaszowska Okrąglica (w tym: Trasa Turystyczna Groty Nagórzyckie, Skansen Rzeki Pilicy, rezerwat Niebieskie Źródła), Teatr Animagia w Żytnie, Rajd Bike Orient (powiat wieruszowski).

VI.3.2. wykorzystanie atrakcji turystycznych i realizacji innowacyjnych projektów wpisujących się w nowoczesne trendy rozwoju turystyki, w tym m.in.: Szlak Dziedzictwa Filmowego Łodzi, „Żywa” Ulica Filmowa Łodzi, Narodowe Centrum Kultury Filmowej, Procesja Bożego Ciała w Łowiczu, Dywany Kwiatowe w Spycimierzu, Żywy Skansen - Centrum Folkloru Polskiego w Nagawkach, Rogowska Kolejka Wąskotorowa, Arboretum w Rogowie, Łódzki Szlak Konny, Piotrków Trybunalski – kolebka parlamentaryzmu polskiego, Strefa Zrzutu – PeTe Skydive (skoki spadochronowe w tandemie) w Piotrkowie Trybunalskim, Miasto Piwowarów (Piotrków Trybunalski), Ośrodek Geotermalny w Kleszczowie, Centrum Wodolecznictwa w Poddębicach, Łowicz – Centrum Turystyki i Kultury, Jura – Turystyka i edukacja geologiczna (Wieluń), Aktywna Dolina Rzeki Warty, Zbiornik Jeziorsko, Zbiorniki Tatar i Górna, Zalew Sulejowski, Dolina Rzeki Pilicy, Spała - Inowódz, Baza Kutno, Skansen Lokomotyw w Zduńskiej Woli - Karsznicach, Skoszewy Stare i Okolice - Spotkanie z Historią, Tradycją i Kulturą, Szlak św. Faustyny Kowalskiej, Strefa rekreacji (obejmująca wsie Ossa, Babsk, Jelitów, Teodozjów, Wólka Babska, Wólka Lesiewska).

VI.3.3. promocję atrakcji turystycznych m.in. związanych z kulturą (turystyka w obiektach zabytkowych, w tym przemysłowych, zabytkach techniki), festiwalami i tradycjami filmowymi, turystyką aktywną, zdrowiem i urodą (turystyka uzdrowiskowa, rehabilitacyjna, medyczna), modą i designem, biznesem, folklorem oraz kuchnią regionalną, w tym m.in.:

- kompleksowe oznakowanie w formie rozpoznawalnych symboli – wyróżników wpisujących się w założenia Systemu Identyfikacji Wizualnej,
- przeprowadzenie badań wizerunku turystycznego województwa.

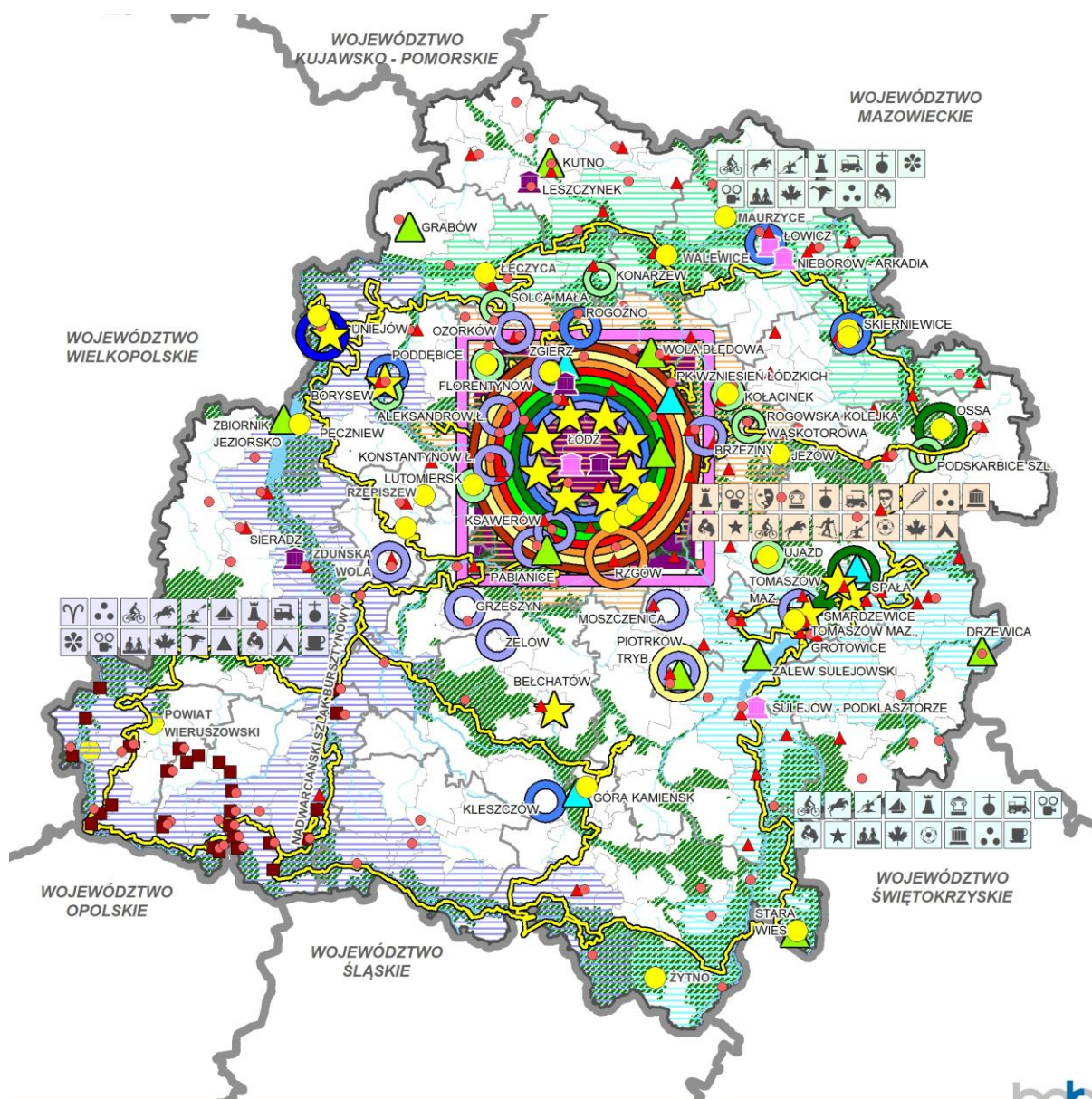
VI.3.4. prowadzenie monitoringu ruchu turystycznego, w tym m.in. w obszarach potencjalnych konfliktów turystyki kajakowej z rezerwatami przyrody – Rawka i Jeziorsko).

¹⁵⁴ Od 2018 r. zamknięte do odwołania

¹⁵⁵ Termy Uniejów i Park Rozrywki Kołacinek otrzymały wyróżnienia Polskiej Organizacji Turystycznej (POT).

Rys. 216. Turystyka i rekreacja (Źródło: BPPWŁ)

ROZWÓJ RÓŻNORODNYCH FORM TURYSTYKI W OBSZARACH I OŚRODKACH RECEPCJI TURYSTYCZNEJ
WZMACNIANIE INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ I REKREACYJNEJ

OBSZARY RECEPCJI TURYSTYCZNEJ - OBSZARY FUNKCJONALNE

	PILICY		BZURY
	WARTY		MOF ŁÓDŹ

FORMY TURYSTYKI W RAMACH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH

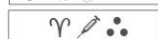
AKTYWNA (ROWEROWA / KONNA / WODNA: KAJAKARSTWO / ŻEGLARSTWO / NARCIARSTWO Z JAZDOWE I BIEGOWE) / SPORTOWA

KULTUROWA / SENTYMENTALNA / PIELGRZYMKOWA / ZWIĄZANA Z FOLKLOREM / ZWIĄZANA Z KOLEJNICTWEM / FILMOWA

FESTIWALOWA / ZWIĄZANA Z MODĄ, ZAKUPOWA / KONFERENCYJNA, BIZNESOWA / KONGRESOWA / WYSTAWIENNICZO-TARGOWA

UZDROWISKOWA / MEDYCZNA / ZDROWOTNA, REHABILITACYJNA

PRZYRODNICZA, EDUKACYJNA / ORNITOLOGICZNA / GEOLOGICZNA / WYPOCZYNKOWA / RODZINNA

WIZERUNKOWE FORMY TURYSTYKI:

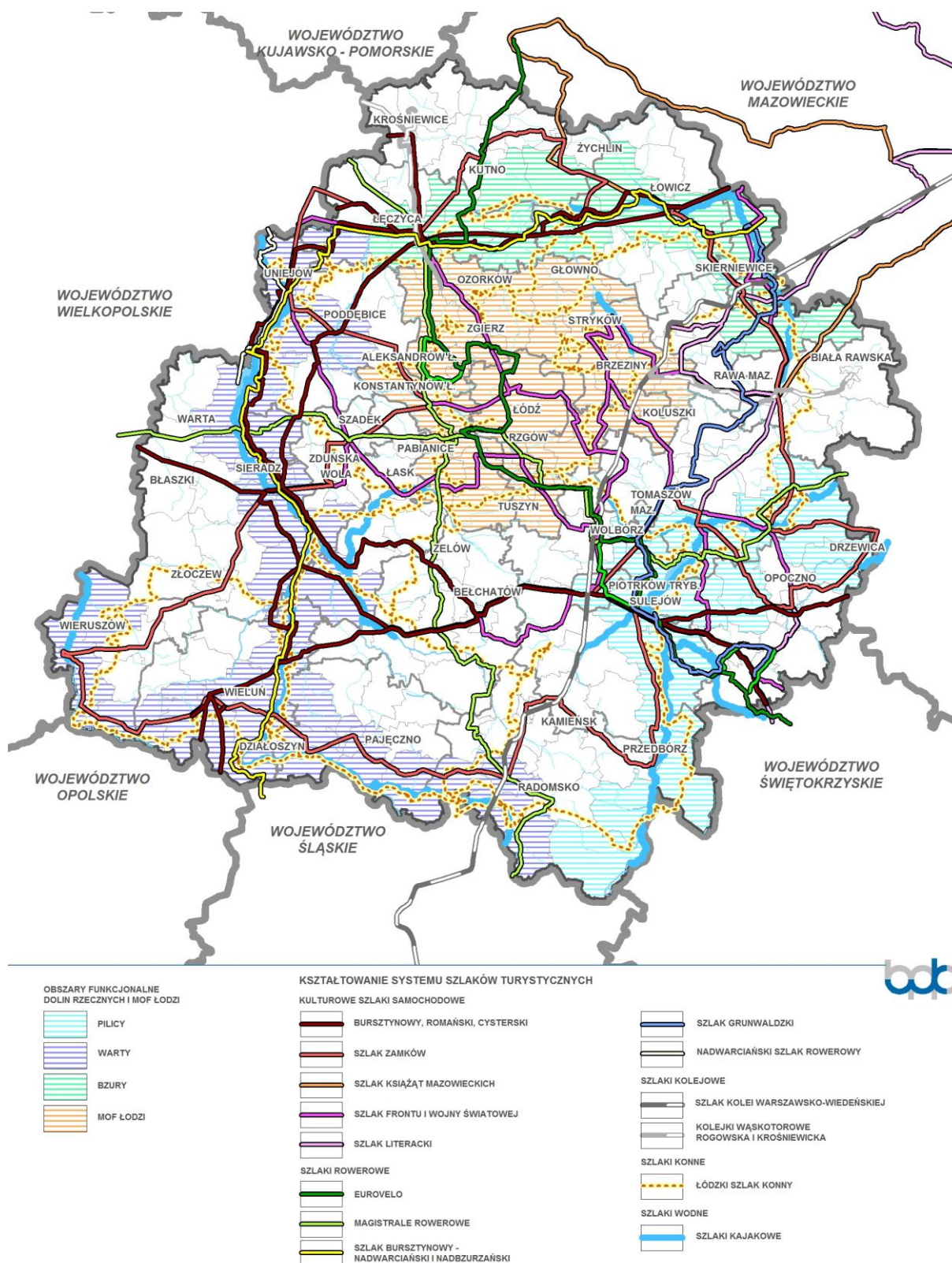
	KULTUROWO - POPRZEMYSŁOWEJ / FILMOWEJ
	ZWIĄZANEJ Z MODĄ I DESIGNEM / MEDYCZNEJ
	UZDROWISKOWEJ / ZDROWOTNEJ ZWIĄZANEJ Z BALNEOTERAPIĄ
	WYSTAWIENNICZO-TARGOWEJ / FESTIWALOWEJ
	KONGRESOWEJ
	POZOSTAŁE FORMY TURYSTYKI
	RODZINNEJ - PARKI EDUKACYJNO-ROZRYWKOWE
	TURYSTYKI SPORTOWEJ
	OŚRODKI SPORTOWE / OŚRODKI SPORTÓW ZIMOWYCH

TURYSTYKI KULTUROWEJ

	POMIKNIKI HISTORII / PARKI KULTUROWE
	MIEJSCOWOŚCI Z ZABYTEMI REPREZENTATYWNymi / OBIEKTY ARCHITEKTURY DREWNIANEJ / MIEJSCOWOŚCI Z PLENERAMI FILMOWYMI
	TURYSTYKI PRZYRODNICZEJ, EDUKACYJNEJ WYBRANE OBSZARY CENNE PRZYRODNICZO (PARKI KRAJOBRAZOWE, OBSZARY NATURA 2000, DOCELOWE OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU OŚRODEK HODOWLI ŻUBROWI)
	BUDOWANIE ROZPOZNAWALNEJ MARKI TURYSTYCZNEJ
	ŁÓDŹ - WIELOKULTUROWE MIASTO ZWIĄZANE Z XIX W. DZIEDZICTWEM POPRZEMYSŁOWYM
	ŁÓDŹ - MIASTO FILMU W SIECI MIAST KREATYWNICH UNESCO
	PRODUKTY TURYSTYCZNE: Z CERTYFIKATEM POT. Z CERTYFIKATEM ROTWL, WYROZNIENIA/ PRODUKTY BEZ CERTYFIKATU

Rys. 217. Turystyka i rekreacja – szlaki turystyczne (Źródło: BPPWŁ)

CEL SZCZEGÓŁOWY VII.

REGION O KRAJOBRAZIE WYSOKIEJ JAKOŚCI

Krajobraz jest jednym z wielu czynników warunkujących jakość życia ludzi. Ład przestrzenny w krajobrazie wpływa m.in. na stan zdrowia, samopoczucie i odczucia związane z tożsamością miejsca zamieszkania. Całościowy wizerunek krajobrazu jest uzależniony od jakości jego elementów składowych, zarówno przyrodniczych, jak i antropogenicznych. Rozwój gospodarczy i infrastrukturalny wraz z presją urbanistyczną są procesami niepowstrzymywanymi.

Zakłada się, że **przestrzeń będzie kształtowana w sposób świadomy i zrównoważony z poszanowaniem wartości dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego**. Dotyczyć będzie to również **niwelowania negatywnych skutków działalności człowieka w krajobrazie**.

Przyjmuje się, że **ochrona i wzmacnianie walorów krajobrazu przyrodniczego** polegać będzie głównie na ograniczeniu ingerencji w tereny o cechach naturalnych. Służyć temu powinna ochrona cennych zbiorowisk roślinnych związanych z siedliskami m.in. leśnymi, łąkowymi, torfowiskowymi i wodnymi. Istotnym elementem krajobrazu województwa są odznaczające się makrownętrza krajobrazowe największych rzek: Warty, Pilicy i Bzury. Przyjmuje się, że dotychczasowe użytkowanie związanych z nimi naturalnych i półnaturalnych ekosystemów zostanie utrzymane a wnętrza dolin pozostaną bez zabudowy, zwłaszcza tej wielkogabarytowej. Równie ważna dla zachowania walorów krajobrazowych będzie ochrona cennych form rzeźby, która pozwoli na zachowanie cech charakterystycznych krajobrazu. Obszarom czynnej lub zaniechanej eksploatacji powierzchniowej surowców naturalnych przywracane będą walory przyrodnicze i krajobrazowe poprzez działania rekultywacyjne. Ich kierunek wprowadzać może nową jakość w krajobrazie, jak na przykład rekultywacja kopalni węgla brunatnego w Bełchatowie, gdzie powstać ma jeden z największych i najgłębszych zbiorników wodnych. Strefą potencjalnych przekształceń krajobrazu będzie planowana kopalnia węgla brunatnego w Żłoczewie, które początkowo będą mieć charakter negatywny, jednak po zakończeniu eksploatacji krajobraz uzyska nowy wizerunek, prawdopodobnie dalece odbiegający od stanu obecnego.

Szczególnym elementem ochrony walorów krajobrazu jest ochrona dziedzictwa kulturowego, które dość silnie związane jest z **walorami widokowo-kompozycyjnymi w krajobrazie**. Istnieje potrzeba świadomego i zrównoważonego kształtowania przestrzeni bezpośrednio związanej z zabytkowymi obiektami budowlanymi i ich zespołami oraz z historycznymi układami przestrzennymi i kompozycjami zieleni.

Chaos przestrzenny i stylistyczny to zjawiska funkcjonujące w wielu terenach zurbanizowanych. Zakłada się, że przeciwdziałanie tym zjawiskom, zwłaszcza na **obszarach o wysokich walorach krajobrazu kulturowego**, będzie polegać na ujednoliceniu stylistyki nowopowstającej zabudowy przy jednoczesnym stosowaniu wzorców regionalnych form architektonicznych m.in. poprzez wykorzystanie lokalnych materiałów budowlanych, takich jak np. kamień, cegła czy drewno.

Za szczególnie istotne dla kształtowania krajobrazu i ładu przestrzennego w województwie przyjmuje się właściwe **kształtowanie otwartego krajobrazu wiejskiego**, który ze względu na rolniczy charakter regionu dominuje w przeważającej jego części. Zakłada się, że podjęcie planowanych działań, choć drobnoskalowych, pozwoli urozmaicić wizualnie monotony krajobraz wielkopowierzchniowych upraw oraz zwiększy ich ochronę. Tam, gdzie krajobraz rolniczy zachował swój historyczny wygląd (wstęgowy układ pól i miedz na południu województwa, dawny układ zabudowań w zagrodach i oryginalny układ przestrzenny wsi) zakłada się jego zachowanie w jak największym stopniu.

Jedną z najistotniejszych zasad kształtowania ładu przestrzennego jest **ograniczanie rozpraszania zabudowy**, które jest problemem szczególnie w strefach podmiejskich, ale również w otwartym krajobrazie wiejskim. Na odczucie ładu istotny wpływ ma także **poprawna kompozycja krajobrazu** w miejscach

o znacznej ekspozycji widokowej. Przyjmuje się, że procesy inwestycyjne w tych lokalizacjach będą poddawane analizie pod kątem wpływu agresywnych wizualnie i dominujących wysokościowo, powierzchniowo i kubaturowo obiektów na przedpola ekspozycji cennych panoram i widoków.

Proces postępujących zmian w krajobrazie jest niepowstrzymywalny i wymaga prowadzenia skutecznego monitoringu zachodzących przekształceń. W tym celu przyjmuje się za konieczne opracowanie audytu krajobrazowego dla województwa łódzkiego oraz utworzenie regionalnego obserwatorium krajobrazu.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

VII.1. **Ochrona i wzmacnianie walorów krajobrazu przyrodniczego**, m.in. poprzez:

VII.1.1. zachowanie makronętrzy krajobrazowych w krajobrazie dolinnym, ze szczególnym uwzględnieniem naturalnych ekosystemów rzek i półnaturalnych ekosystemów łąkowych, w tym m.in.:

- ochronę przed zabudowaniem oraz przesłonięciem przełomów rzecznych i wysokich stoków dolin o charakterze punktów i otwarcie widokowych;
- ograniczanie lokalizacji wielkogabarytowych inwestycji infrastrukturalnych i obiektów inżynierskich we wnętrzach dolin;
- prowadzenie skutecznej polityki przestrzennej na poziomie lokalnym służącej wyeliminowaniu zabudowy dna dolin, zwłaszcza na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią.

VII.1.2. ochronę cennych form rzeźby terenu, w tym m.in. ograniczenie niwelacji terenu.

VII.1.3. przywracanie wartości krajobrazowych terenom poeksploatacyjnym, w tym m.in. rekultywację w kierunku rekreacyjnym, leśnym lub rolnym.

VII.1.4. ochronę obszarów występowania cennych krajobrazowo zbiorowisk roślinności, w tym m.in. leśnej i łąkowej oraz wodnej i torfowiskowej.

VII.2. **Ochrona i wzmacnianie walorów krajobrazu kulturowego**, m.in. poprzez:

VII.2.1. poprawę jakości przestrzeni publicznych, szczególnie w otoczeniu obiektów zabytkowych, w tym m.in.:

- wprowadzanie i poprawa stanu małej architektury i obiektów budowlanych, z wykorzystaniem materiałów wysokiej jakości;
- uwzględnianie zasad kompozycji;
- wprowadzanie udogodnień dla osób ograniczonych ruchowo;
- zwiększanie udziału zieleni oraz zachowanie i odtworzenie zabytkowych kompozycji zieleni w ośrodkach historycznych.

VII.2.2. kreowanie nowej zabudowy w sposób jednorodny, zwłaszcza w ośrodkach historycznych i na terenach wiejskich, w tym m.in.:

- nawiązanie do lokalnych form architektonicznych z uwzględnieniem zróżnicowania międzyregionalnego;
- zachowanie i właściwe kształtowanie gabarytów, proporcji, stylu i estetyki;
- promocja wykorzystania lokalnych materiałów budowlanych m.in. kamienia wapiennego, drewna i cegły.

VII.2.3. kształtowanie otwartego krajobrazu wiejskiego, w tym m.in.:

- zachowanie zadrzewień przydrożnych i śródpolnych oraz ochronę lasów i zadrzewień śródpolnych, tworzących tradycyjny krajobraz rolniczy, przed lokalizacją farm fotowoltaicznych;
- wprowadzanie nasadzeń z gatunków rodzimych;
- utrwalenie pozostałości historycznych układów pól i miedz oraz zagród, szczególnie na obszarze Wyżyny Wieluńskiej, Pasma Przedborsko-Małogoskiego i Wzgórz Łopuszańskich;
- zachowanie i odtworzenie historycznych kompozycji zieleni, w tym m.in. założeń dworsko-parkowych i pałacowo-parkowych.

VII.3. Kształtowanie ładu przestrzennego w krajobrazie, m.in. poprzez:**VII.3.1. ochronę przestrzeni o znacznej ekspozycji widokowej, w tym m.in.:**

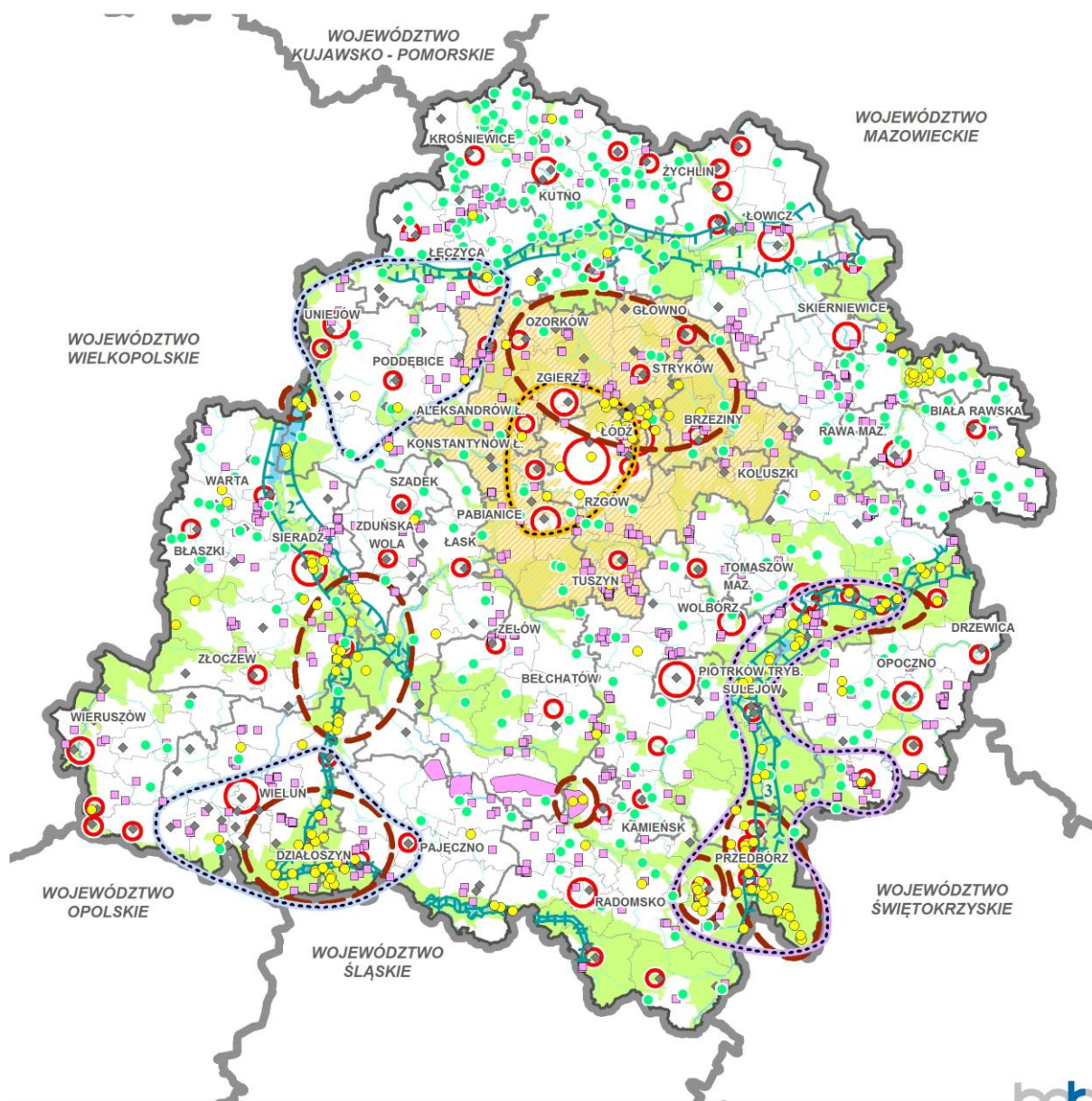
- zachowanie i właściwe kształtowanie przedpoli ekspozycji panoram, punktów i otwarć widokowych oraz osi widokowych i kompozycyjnych;
- wprowadzanie zieleni o funkcji przesłaniającej i izolującej dla funkcji uciążliwych dla środowiska oraz obiektów dysharmonijnych i deformujących krajobraz;
- ograniczanie wprowadzania wielkopowierzchniowych reklam i billboardów agresywnych krajobrazowo stanowiących przesłonięcia z punktów i otwarć widokowych.

VII.3.2. przeciwdziałanie rozwojowi chaotycznej urbanizacji i ruralizacji, w tym m.in.:

- ograniczanie procesów suburbanizacji;
- unikanie wprowadzania obcych form architektonicznych;
- opracowanie audytu krajobrazowego i stworzenie regionalnego obserwatorium krajobrazu.

Rys. 218. Krajobraz i ład przestrzenny (Źródło: BPPWŁ)

OCHRONA I WZMACNIANIE WALORÓW
KRAJOBRAZU PRZYRODNICZEGO

ZACHOWANIE MAKROWEKTREZ
KRAJOBRAZOWYCH
W KRAJOBRAZIE DOLINNYM

- 1 - MAKROWEKTREZ KRAJOBRAZOWE
DOLINY BZURY
- 2 - MAKROWEKTREZ KRAJOBRAZOWE
DOLINY WARTY
- 3 - MAKROWEKTREZ KRAJOBRAZOWE
DOLINY PILICY

OCHRONA CENNYCH FORM
RZĘBY TERENU

PRZYWRACANIE WARTOŚCI
KRAJOBRAZOWYCH TERENOM
POEKSPLOATACYJNYM

OCHRONA I WZMACNIANIE WALORÓW
KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

POPRAWA JAKOŚCI PRZESTRZENI
PUBLICZNYCH, SZCZEGÓLNIE
W OTOCZENIU OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

KREOWANIE NOWEJ ZABUDOWY
W SPOSÓB JEDNORODNY, ZWŁASZCZA
W OŚRODKACH HISTORYCZNYCH
I NA TERENACH WIEJSKICH, W TYM M.J.N.
PROMOCJA WYKORZYSTANIA LOKALNYCH
MATERIAŁÓW BUDOWLANYCH:
WAPIEN / WAPIEN I PIASKOWIEC / CEGŁA

KSZTAŁTOWANIE OTWARTEGO KRAJOBRAZU
WIEJSKIEGO, W TYM M.J.N. ZACHOWANIE
I ODTWORZENIE HISTORYCZNYCH
KOMPOZYCJI ZIELENI

KSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO W KRAJOBRAZIE

OCHRONA PRZESTRZENI O ZNACZĄCEJ EKSPOZYCJI
WIDOKOWEJ POPRZECZ M.J.N. ZACHOWANIE
I WŁAŚCIWE KSZTAŁTOWANIE PRZEDPOLI
EKSPOZYCJI PUNKTÓW WIDOKOWYCH / PANORAM,
W TYM WERYFIKACJA ICH STANU ZACHOWANIA

PRZECIWDZIAŁANIE ROZWOJOWI CHAOTYCZNEJ
URBANIZACJI, W TYM M.J.N. OGRANICZANIE PROCESÓW
SUBURBANIZACJI, W SZCZEGÓLNOŚCI NA TERENACH
CENNYCH PRZYRODNICZO I KRAJOBRAZOWO /
W STREFACH PROCESÓW URBANIZACYJNYCH
MOF ŁÓDZI (URBANIZUJĄCA SIĘ STREFA O CHARAKTERZE
PODMIĘJSKIM, STREFA EKSTENSYWNA)

REGION O WYSOKIM POZIOMIE BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO

Dla **zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców regionu** niezbędne jest współdziałanie pomiędzy służbami ustawowo powołanymi do jego zapewnienia oraz podmiotami wykonującymi zadania z zakresu obronności. Zakłada się, że podejmowane będą działania dotyczące zwiększenia poziomu bezpieczeństwa i ochrony infrastruktury, w tym szczególnie zagrożonych strategicznych sieci i obiektów, a także działania dotyczące budowy nowoczesnego systemu transportowego i teleinformatycznego dla sprawnego funkcjonowania infrastruktury krytycznej dla zapewnienia sprawnej ewakuacji w przypadku kryzysu lub konfliktu zbrojnego¹⁵⁶.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

VIII.1. Zabezpieczenie infrastruktury obronnej na obszarze województwa, m.in. poprzez:

VIII.1.1. utrzymanie terenów zamkniętych oraz stref ochronnych i obszarów ograniczonego użytkowania a także zapewnienie warunków dla realizacji przedsięwzięć obronnych związanych z wypełnianiem funkcji państwa gospodarza (HNS) oraz realizacją Programu Inwestycji Organizacji Traktatu, w tym m.in.:

- utrzymanie funkcji terenów zamkniętych wskazanych przez Wojewódzki Sztab Wojskowy w Łodzi oraz w decyzjach MON o terenach zamkniętych, związanych z celami obronności państwa;
- zapewnienie dostępu do terenów zamkniętych z istniejącego i planowanego układu komunikacyjnego,
- zapewnienie możliwości wykorzystania terenów zamkniętych zgodnie z ich aktualnym przeznaczeniem,
- utrzymanie kolejowych terenów zamkniętych zgodnie z wykazem ww. terenów w załączniku do Decyzji nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dz. Urz. MliR z 2014 r., poz. 25 z późniejszymi zmianami) – Tabela nr 7.

VIII.2. Zapewnienie możliwości prowadzenia działań z zakresu bezpieczeństwa publicznego, w tym obronnych i ratowniczych, m.in. poprzez:

VIII.2.1. utrzymanie, modernizację i budowę obiektów na potrzeby jednostek zajmujących się ochroną ludności oraz zapewnienie infrastruktury transportowej i technicznej dla potrzeb obronności i bezpieczeństwa publicznego w tym m.in.:

- umożliwienie wykorzystania infrastruktury drogowej na wypadek sytuacji kryzysowej lub wojny do realizacji przewozów drogowych wojsk własnych i sojuszników,
- stworzenie możliwości wykorzystania Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta do realizacji przewozów lotniczych wojsk własnych i sojuszników,
- zapewnienie linii kolejowych do realizacji przewozów kolejowych wojsk własnych i sojuszników;

¹⁵⁶ "Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020"

- utrzymywanie stacji (terminali) przeładunkowych powiązanych z systemem drogowym i lotniczym dla zapewnienia realizacji przewozów wojskowych, w tym ładunków niebezpiecznych i nadzwyczajnych, a także przewozów kombinowanych;
- zabezpieczenie objazdów węzłów kolejowych, stacji, mostów, aglomeracji miejskich lub przewidywanych stref zniszczeń;
- zapewnienie bazy produkcyjno-remontowej i leczniczej do realizacji zadań w stanach klęski żywiołowej, wyjątkowych i wojennych;
- utrzymanie istniejących jednostek ratowniczo-gaśniczych;
- utrzymanie Centrum Powiadamiania Ratunkowego;
- zapewnienie parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne;
- utworzenie w pobliżu skrzyżowania autostrad A1 i A2 specjalistycznego zespołu chemiczno-drogowego;
- dostosowanie głównych ciągów komunikacyjnych w miastach do potrzeb szybkiego poruszania się po nich pojazdów uprzywilejowanych i zapewnienia optymalnego czasu dojazdu jednostek ratowniczych;
- budowę i modernizację infrastruktury przeciwpożarowej;
- zapewnienie infrastruktury na potrzeby jednolitej łączności służb inspekcji i straży;
- dbałość o utrzymanie sił i środków, w tym obiektów niezbędnych do prowadzenia działań ratowniczych.

[illegible]

* Strefy ochronne od kompleksów wojskowych nr 2512 Tomaszów Mazowiecki oraz 2617 Sieradz mieszczą się w granicach terenów zamkniętych

O B S Z A R Y F U N K C J O N A L N E

CEL SZCZEGÓŁOWY IX.

**REGION EFEKTYWNIE WYKORZYSTUJĄCY ENDOGENICZNY POTENCJAŁ ROZWOJOWY
NA RZECZ****ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU PRZESTRZENNEGO**

Zakłada się, że endogeniczne potencjały rozwojowe województwa, wynikające z cech fizyczno-geograficznych lub strukturalno-gospodarczych, będą wiodącymi czynnikami rozwoju poszczególnych obszarów funkcjonalnych, a tym samym znacznej części regionu.

Dla **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi** - obszaru o znaczeniu ponadregionalnym – przyjmuje się cele i kierunki działań wskazane w Planie zagospodarowania przestrzennego MOF Łodzi.

Dla **Miejskich Obszarów Funkcjonalnych ośrodków powiatowych** – obszarów o znaczeniu regionalnym - przyjmuje się kierunki działań wskazane w celu szczegółowym I. Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego.

Dla pozostałych **obszarów funkcjonalnych** o znaczeniu regionalnym przyjmuje się cele strategiczne i strategiczne kierunki działań bezpośrednio ze „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”.

Jednocześnie zakłada się, że w celu równoważenia rozwoju i kształtowania harmonijnych struktur funkcjonalno-przestrzennych, działania prorozwojowe we wszystkich obszarach funkcjonalnych będą prowadzone zgodnie ze wskazanymi **zasadami zagospodarowania i kształtowania przestrzeni** wpływającymi na ład przestrzenny oraz wzmocnienie atutów rozwojowych:

1. zachowanie czytelnych granic między obszarami zabudowy a terenami otwartymi,
2. unikanie pasmowego rozwoju zabudowy wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych,
3. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie znajdują się w zasięgu obsługi publicznym transportem zbiorowym,
4. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie mają możliwości do objęcia zbiorczymi systemami infrastruktury technicznej,
5. ograniczanie urbanizacji na terenach pełniących funkcje korytarzy przewietrzających,
6. ograniczanie urbanizacji na terenach o ryzyku wystąpienia naturalnych i antropogenicznych zagrożeń środowiska m.in. szczególnego zagrożenia powodzią w miastach, wystąpienia poważnych awarii oraz ryzyka związanego z ustanowionymi obszarami ograniczonego użytkowania itd., oraz zakaz urbanizacji na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią poza obszarami miejskimi,
7. ograniczanie negatywnej ingerencji w tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo,
8. kształtowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych z poszanowaniem atutów lokalizacyjnych wynikających z ukształtowania terenu i walorów krajobrazowych,
9. ochrona i kształtowanie osi widokowych, dominant przestrzennych, sylwet, panoram wraz z przedpolami ekspozycji,
10. ograniczanie lokalizacji i eliminacja przestrzennych elementów dysharmonijnych z krajobrazem (m.in. reklam, obiektów obcych kulturowo),
11. kształtowanie struktur obszarów zabytkowych z poszanowaniem autentyzmu i integralności,
12. kształtowanie struktur mieszkaniowych wraz z zapleczem podstawowych usług publicznych,
13. lokalizacja terenów zieleni urządzonej jako integralnej części struktur funkcjonalno-przestrzennych,
14. powiązanie systemów zieleni miejskiej z ponadlokalnym systemem przyrodniczym,

15. lokalizacja elementów retencjonujących wodę jako integralnych części struktur funkcjonalno-przestrzennych,
16. ograniczanie negatywnego oddziaływania elementów infrastrukturalnych na struktury funkcjonalno-przestrzenne,
17. sytuowanie elementów infrastrukturalnych we wspólnych korytarzach,
18. rozwój rozdzielczych i dystrybucyjnych sieci infrastrukturalnych: gazowych, ciepłowniczych, wodociągowych i kanalizacyjnych w zasięgu strefy racjonalnego rozwoju sieci.

CELE STRATEGICZNE I STRATEGICZNE KIERUNKI DZIAŁAŃ

IX.1. Zagłębie Górniczo-Energetyczne Bełchatów – Szczerców – Złoczew¹⁵⁷ - obszar nowoczesnej gospodarki energetycznej tworzącej i wykorzystującej innowacyjne i przyjazne środowisku technologie, kształtowany poprzez wspieranie działań na rzecz:

- IX.1.1. powstania w regionie specjalistycznego ośrodka badawczego oraz szkolnictwa zawodowego z zakresu gospodarki energetycznej;
- IX.1.2. rozwoju „zielonych przemysłów” oraz rozwoju i wdrażania niskoemisyjnych technologii węglowych;
- IX.1.3. rekultywacji terenów poeksploatacyjnych, w tym m.in. w kierunku leśnym;
- IX.1.4. ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania terenów eksploatacyjnych, szczególnie w zakresie gospodarki wodno-ściekowej;
- IX.1.5. zwiększenia dostępności transportowej zewnętrznej i wewnętrznej;
- IX.1.6. rozwoju ponadregionalnych powiązań funkcjonalnych z zakresu gospodarki energetycznej.

IX.2. Zagłębie Ceramiczno-Budowlane Opoczno – Tomaszów Mazowiecki¹⁵⁸ - obszar nowoczesnego przemysłu materiałów budowlanych, opartego na zasobach surowcowych i wykorzystującego innowacyjne technologie oraz kreatywne rozwiązania w zakresie projektowania i wzornictwa, kształtowany poprzez wspieranie działań na rzecz:

- IX.2.1. poprawy dostępu do wiedzy oraz transferu najnowszych osiągnięć technologicznych w przemyśle ceramicznym i szklarskim;
- IX.2.2. powiązań sieciowych, w tym m.in. w zakresie wprowadzania nowoczesnego wzornictwa przemysłowego;
- IX.2.3. rozwoju w regionie specjalistycznego szkolnictwa zawodowego dla przemysłu ceramicznego i szklarskiego na poziomie średnim i wyższym;
- IX.2.4. powstania w regionie ośrodka badawczo-rozwojowego dla przemysłu ceramicznego i szklarskiego;
- IX.2.5. powstania interaktywnego muzeum przemysłu ceramicznego i szklarskiego;
- IX.2.6. rekultywacji terenów poeksploatacyjnych w kierunku leśnym;
- IX.2.7. zwiększenia dostępności transportowej zewnętrznej i wewnętrznej;
- IX.2.8. kształtowania ponadregionalnych powiązań funkcjonalno-przestrzennych w zakresie rozwoju nowoczesnego przemysłu materiałów budowlanych.

¹⁵⁷ Składające się z Bełchatowsko-Szczercowskiego Górniczo-Energetycznego Obszaru Funkcjonalnego i Złoczewskiego Górniczo-Energetycznego Obszaru Funkcjonalnego

¹⁵⁸ Tworzone przez Opoczyńsko-Tomaszowski Ceramiczno-Budowlany Obszar Funkcjonalny

IX.3. Obszar Rozwoju Intensywnego Rolnictwa¹⁵⁹ - obszar rozwoju konkurencyjnego, produktywnego rolnictwa oraz nowoczesnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na tradycjach przedsiębiorczych oraz strukturach sieciowych powiązanych z sektorem naukowo-badawczym, kształtowany poprzez wspieranie działań na rzecz:

- IX.3.1. rozwoju szkolnictwa wyższego o zasięgu ponadregionalnym oraz specjalistycznego szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim o profilu rolniczym;
- IX.3.2. wspierania powstawania i działalności organizacji producentów rolnych;
- IX.3.3. rozwoju sieci współpracy między sferą naukowo-badawczą a samorządem rolniczym i producentami rolnymi oraz przedsiębiorstwami przetwórstwa rolno-spożywczego i innymi;
- IX.3.4. utworzenia rynków hurtowych produktów rolnych;
- IX.3.5. agrobiznesu międzynarodowego;
- IX.3.6. produkcji biogazu i biopaliw na bazie produktów rolnych i pochodzących z gospodarki leśnej oraz odpadów pochodzących z produkcji rolnej, leśnej i przetwórstwa rolno-spożywczego;
- IX.3.7. zwiększenia retencji wód oraz rozwoju i modernizacji systemów melioracji wodnej;
- IX.3.8. inicjowania i wspierania procesów scalania gruntów rolnych i leśnych;
- IX.3.9. zwiększenia dostępności transportowej zewnętrznej i wewnętrznej;
- IX.3.10. rozwoju ponadregionalnych powiązań funkcjonalno-przestrzennych z zakresu przetwórstwa rolno-spożywczego.

IX.4. Obszary Turystyczne Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury¹⁶⁰ – obszary rozwoju turystyki uzdrowiskowej, konferencyjnej, sportowej i aktywnej o znaczeniu ponadlokalnym, wykorzystujące endogeniczny potencjał środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, kształtowane poprzez wspieranie działań na rzecz:

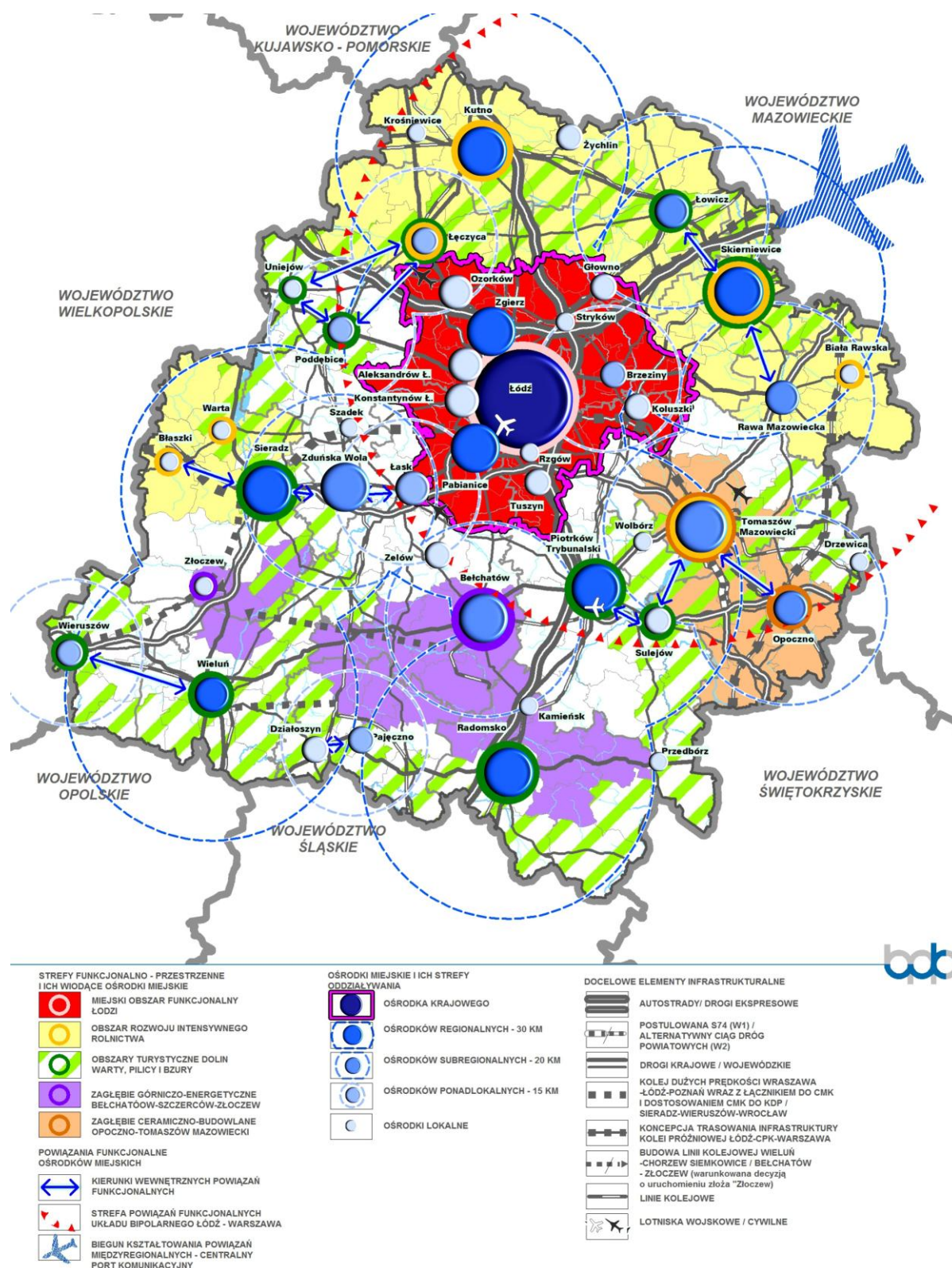
- IX.4.1. rozwoju turystyki aktywnej, rekreacyjnej, sportowej i geoturystyki oraz bazy turystycznej, w tym agroturystyki;
- IX.4.2. rozbudowy szlaków turystycznych;
- IX.4.3. rozwoju funkcji konferencyjno-kongresowej;
- IX.4.4. wykreowania marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne;
- IX.4.5. budowania zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym geologicznych, oraz kultywowaniu tradycji;
- IX.4.6. wykreowania wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie;
- IX.4.7. poprawy czystości wód Zalewu Sulejowskiego i Zbiornika Jeziorsko oraz terenów leśnych;
- IX.4.8. wprowadzenia systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej;
- IX.4.9. zwiększenia dostępności transportowej zewnętrznej i wewnętrznej;
- IX.4.10. rozwoju ponadregionalnych powiązań funkcjonalno-przestrzennych o wymiarze ponadregionalnym.

¹⁵⁹ Składający się z Sieradzkiego Rolniczego Obszaru Funkcjonalnego i Kutnowsko-Skierniewickiego Rolniczego Obszaru Funkcjonalnego

¹⁶⁰ Składający się z Turystycznego Obszaru Funkcjonalnego Doliny Pilicy, Turystycznego Obszaru Funkcjonalnego Doliny Warty, Turystycznego Obszaru Funkcjonalnego Doliny Bzury

Rys. 220. Struktury funkcjonalno-przestrzenne (Źródło: BPPWŁ)

bcb

Biurowo Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego w Łodzi
ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72
<http://bppwl.lodzkie.pl>

